

C. C.
a /
~~22~~

G. D. 23

7
d. 23

The Library of the
Wellcome Institute for
the History of Medicine

MEDICAL SOCIETY
OF
LONDON
DEPOSIT

Accession Number

Press Mark

T0221, L

T9

LUCAE TOZZI
NEAPOLITANI
IN RELIQUOS
HIPPOCRATIS APHORISMOS
COMMENTARIA.

U B I

Universæ Medicinæ, tum Theoreticæ, tum Practicæ, celebriores Quæstiones perpenduntur, atque nedum Recentiorum inventis, sed & genuinæ ejusdem Hippocratis menti congruentes, quàm dilucidè explicantur.

Nunc primùm in lucem editus.

*Cui accessit Appendix ad Commentarium
Aphorismi III. Libri I.*

LONDON MEDICAL SOCIETY OF

NEAPOLI M.DCCIII.

Typis Dominici Antonii Parrini in Platea
Toletana sub signo Salvatoris.

SUPERIOR. PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b3041863x>

TYPOGRAPHUS LECTORI

SALUTEM.

IN lucem tandem omnium votis expetitum, & jam diù desideratum incomparabilis ingenii Viri D. Lucæ Tozzi Operis Complementum proferimus, quo fidem suam liberans Author, reliquos tres Aphorismorum Hippocratis libros publici juris facit, eâque majori quàm potuit solertiâ, ac perspicuitate inter tot temporis angustias, & corporis aegrimonias, quibus afflictor, doctissimis, luculentissimisque commentariis illustratos. Protractum hucusque opus, qui Authoris laboriosissimas occupationes agnoverit, facillimè excusabit, quibus distentus præsentem excussionem adornare, summamque illi manum imponere non valuit: Post quatuor enim priorum librorum editionem, à Summo Ponti-

fice INNOCENTIO XII. initio anni MDGXCIV. Neapoli Romam accersitus, ut sibi esset à Cubiculo Medicus, tantæq; vitæ curam adhiberet, hujus negotii absolvendi facultas ipsi nulla fuit: dum enim illum senectute confectum, vehementer crebròq; egrotantem, diligentiam exactissimam sustentat (sinistro namq; latere debilis factus fuerat ob gravem casum femorisq; luxationem usq; è primis sui Pontificatus temporibus) atq; assiduis chiragricis, podagricisq; fluxionibus obnoxium, & labentem vitam ut diù produceret insudat, hæc animo versandi, nedum perficiendi, non fuit ipsi datum. Sed cum fine Septembris anni MDCC. post diuturnum alvi profluvium, & purulentas sedes, stomacho prorsus resolutus, ciborum, & cujusvis liquoris fastidio affectus, tandem exacto octuaginta septem annorum curriculo ille supremum diem obiterit, vix ab hoc negotio expeditus, extemplo Adriatū proficisci, vocatus à recolendæ memoriæ Catholico Rege CAROLO II. Hispaniarū Monarcha suo Domino (recusato, quod à Sacro Cardinalium Collegio ipsi fuerat oblatum, Primarii Medici Conclavis munere) obstrictus est; cujus nutibus obtemperans, nullam interpositam moram, omniaq; postponens, illicò, commutatis ad celeritatem equis usus, alacriter se in viam dedit. At verò cum Mediolanum pervenisset, accepto infauſto mortis ejusdem Regis nuncio, Romam, unde profectus erat, regredi coactus est; ibique aliquo temporis spatio immoratus,

tus, præsertim ut Sanctissimi Patris nostri CLEMENTIS XI. tunc noviter ad Summi Pontificatus apicem erecti, qui semper illum singulari humanitate, cum adhuc Cardinalis esset, summâq; beneficiâ fuerat profecutus, pedes exoscularetur, ejusdem humanissimis invitationibus, ut Romæ permaneret, quam modestissime recusatis, minimum aut nihil curans primariæ Medicinæ Cathedræ, quam in Inclita Urbis Universitate (Sapientiam vocant) obtinuerat, jacturam facere, & vela vertere, Neapolimq; repetere voluit, ut tandem post tot exantlato labores requiesceret, & procul negotiis, omnibusq; curis solutus, sibi paterno sub lare posset vivere, & in amatissimæ patriæ, suorumq; gremio consensescere. Sed nec otio, quod illi Deus fecerat, omninò uti, aut studiis, & Minervæ vacare licuit, turbatâ perditissimorû quorûdã hominû facinore jam patriâ, & sceleratissimis commotionibus concussâ, cum jam toto fureret Mars impius orbe, & tremebundam diffidiis ac furoribus vexaret Italiam. Hoc tamen intereâ temporis Protomedici Generalis Regni munus obiens, quam ei dignitatem memorati Catholici Regis CAROLI II. munificentia adjunxerat, nihil pro Rei Medicæ incremento, & quo salutis utilitatq; publicæ prospiceretur, intentatum reliquit, omnia, quæ ad Medicam praxim faciendam pertinent, suo ordine componens, & in numerum digerens, nova atq; efficaciora medicamenta loco antiquorum substituens, atq; ideò Petitorium, quod vocant, ac

Anti-

Antidotarium medicamentorum, juxtà Recentiorum usum, confectioni apprimè necessarium, promulgans, redegit ad regulam, normamq; Pharmacopolarum. Itaque ejus diligentia, atq; vigilantia factum est, ut horum Officinæ hac in Urbe tam perbellè ac magnificè ornatae, omnibus, quibus humane vitæ succurritur, affluentes conspiciantur, & nullo medicaminum genere tam simplicium, quàm compositorum, careant: ut facile animadverti possit, quo studio atq; industriâ semper Author animum attenderit, ut magis magisque hæc Ars Medica excelleret, & nostra Neapolis tã ob illius peritiam, quàm ob remedium composituram, inter alias Urbes caput exereret, atq; extolleret. Hæc te monitum volebam, ut causam scires protractæ hucusq; horum Commentariorum impressionis, ad quos componendos, inter tot maximas curas, vix furtim otia captans Author animum advertere potuit: in quorum, aut ipsius Authoris commendationem, ut multa aut pauca dicam ne expectes; etenim nec meum est illum laudibus ornare, cùm satis Sol luce se prodatur suâ, nec hi alienis indigent encomiis, quibus emptores alliciantur. Nostris interea Tu laboribus fruiere, fave, & vale. Neapoli VII. Kalendas Decembris MDCCIII.

EMINENTISSIMO SIGNORE .

Domenico-Antonio Parrino supplicando espone à V.E. come desidera ristampare un libro del Dottor Fisico Signor Luca Tozzi intitolato : *Theorica, & Praxis*, to. 1. & in *Aphorism. Hippocratis* tom. 2. 3. & 4. Per tanto supplica l'E. V. darli la solita licenza di poter reimprimere detto libro , che l'haverà à gratia, ut Deus, &c.

De Mandato Eminentissimi

*Reu. Pater D. Nicolaus Borgia Clericus Regularis re-
videat, & referat. Neap. 9. Decembris 1702.*

JO: ANDREAS SILIQUINUS VIC. GEN.

D. Petrus Marcus Giptius Can. Deput.

EMINENTISSIME PRINCEPS.

Librum , cui titulus : *Medicinæ Theorica , & Praxis &c.* Auctore Viro Clarissimo Luca Tozzio avidissimè percurri , nihil in eo offendens , quod orthodoxæ Fidei , bonisque moribus adversetur ; quinimò opus suspexi styli in primis perspicuitate , nitore , & copiâ , acerrimâ dein Judicii vi , sententiarum delectu , quasitissimisque observationibus ita instructum , atque refertum , ut non modò Rei Medicæ , sed etiam Literariæ universæ optimè consultum iri judicaverim , si quantocyùs recens ista , quæ paratur Editio , maturescat , Ita censui . Ex Domo nostra SS. Apostolorum .

Eminentiae Tuae .

Devotissimus, atque Obsequentissimus

D. Nicolaus Borgia Cl. Reg.

*Attenta superscripta Relatione R. P. Revisoris , quod
potest Reimprimi, Reimprimatur . Neap. 20. Decem-
bris 1702.*

JANUARIUS DE AURIA VIC. CAPIT.

D. Petrus Marcus Giptius Can. Deput.

EC.

ECCELLENTISSIMO SIGNORE.

Domenico-Antonio Parrino supplicando espone à V.E. come desidera ristampare un libro del Dottor Fisico Signor Luca Tozzi intitolato : *Theorica, & Praxis*, to. 1. & in *Aphorism. Hippocratis* tom. 2. 3. & 4. Per tanto supplica l'E. V. darli la solita licenza di poter reimprimere detto libro, che l'haverà à gratia, ut Deus, &c.

Magn. Doct. Agnellus de Neapoli videat, & in scriptis referat.

GASCON Reg. GUERRERO Reg.

MERCADO Reg. BISCARDUS Reg.

Ceteri non interfuerunt.

Provisum per S.E. 28. Februarii 1703.

Mastellonus.

EXCELLENTISSIME DOMINE.

Jamdin legeram, denuò, Te jubente, legi & pervolutavi librũ, qui inscribitur : *Theorica, & Praxis Medica*, & in *Hippocratis Aphorismos Commentaria* &c. Lucæ Tozzi, Clarissimi quidem Viri, omni doctrina eruditi, & Medicorum nostra tempestate facile Principis : atque in eo nihil sanè inveni Regiæ Jurisdictioni, aut bonis moribus dissonum, imò nonnulla jucunda simul & utilia ità perspicuè, eleganterque descripta, ut nedum Medicam artem profitentibus, sed etiam iis, qui politiores literas excolunt, prodesse exist. mem: ibi enim multa sanæ Philosophiæ recondita, omniaque ferè Medicinæ artis involucra aperiuntur atque enodantur. Iccirò imprimi posse censeo, si ita videbitur Excellentie Tuæ. Bene, imò optimè vale Hispaniarum decus, literarum ornamentum, & præsidium nostrum. Neapoli 7. Martii MDCCIII.

Excellentiæ Tuæ

Addictissimus Servus

Anellus à Neapoli.

Attenta supradicta Relatione, Reimprimatur. Verũ in publicatione servetur Regia Pragmatica.

GASCON Reg. GUERRERO Reg.

MERCADO Reg. BISCARDUS Reg.

Ceteri impediti.

Mastellonus.

All' Immortalità del Glorioso Nome
Dell' Eccellentiss. Sig. mio, e Padrone Colendiss.

I L S I G N O R
D. FRANCESCO
P R I N C I P E C O N T E
DI VINTIMIGLIA, NORTHMAN,
SVEVO, ED ARAGONA,

Primogenito dell' Eccellentiss. Sig.

D. GIROLAMO MARCHESE DI
GERACI, &c.

Primo Conte in Italia, Primo Signore, e
Titolo nelle due Sicilie, &c.

*Sce dalle tenebre
delle mie Stampe
ad acquistarsi la
chiara luce sotto
l'ombra splendi-
dissima della vostra protezione
questo dal Mondo tutto sospi-
rato Volume; il quale non meno*

a

per

per la materia di cui tratta, ch'è
la più forte base della Medici-
na, che per la perizia ammirabi-
le dell' Autore, da Corone, e Trire-
gni come ad un nuouo Escula-
pio de' nostri tēpi ambito, ben
degnamente alla vostra pre-
clara Grandezza si consacra.
Nacque egli questo libro cer-
tamente sotto propizia stel-
la, se lo conduce ad auuicinarsi
ad un Sole. Tal' è l' E. V., e la
sua inclita Casa non solo nell'
Emispero Siciliano, ma nel va-
stissimo cielo di tutta Europa.
Questa non sa a chi più deve i
suoi stupori, se alle qualità sin-
gola.

golari della vostra Persona, o
alla limpidezza diuisa in tan-
ti Eroi del vostro sangue. Per
quelle vi ammira un Principe
nato alle delizie de' sudditi, al
solleuo degli oppressi, all'Idea
della Nobiltà, all'incantesimo
degli occhi, agli strepiti della
Fama. Per l'altra, non creden-
do poter sola bastare a tornarvi
in compenso di gratitudine le
lodi, ha diviso per le sue Par-
ti l'impegno. Prouincie sì di-
scongiunte si uniscono tuttauia
quasi ad un choro a protestare i
lor obblighi. Roma capo del
Mondo, o per meglio dire, Mon-

do in epilogo, mostra nel suo Ca-
mauro più gemme preziosissime
commesseui per mano del Gran
RUGGIERI, radice Coronata del
vostro Albero Regio, stermina-
tor della perfidia Saracena, e
Base immobile alla Fede Orto-
dossa. Inclino il capo augu-
sto le due Sicilie a' meriti acqui-
stati da' vostri Antenati, rico-
noscendoui, e chiamandoui per
antonomasia il Signore. In
ogni contesa di Nobiltà tra le
Nazioni straniere, oppone la no-
stra Italia la gran Casa V IN-
TIMIGLIA, ò ella abbia preso
tal Nome dalla sconfitta data

*a vètimila Saraceni in un solo
cimento; ò dall' antichissimo do-
minio d'un cotal Feudo, di cui
oggi stesso ostenta il Titolo; Che
marauiglia dunque, che per
vanti sì proprj, e tãto singolari
concorrano a fasci gli scettri, ed
a seruir di penne ad autenticar
le vostre glorie, ed a rendersi più
venerabili coll' inneſtarsi nel vo-
stro Ceppo. Serbano ancora gli
Archiuji di Catania il Priuile-
gio sottoscrittoui da Ludovico
Re di Sicilia, per cui dichiara
la vostra Prosapia la Prima
del Regno; e quando perfino i
Tarli han rispettato quel Fo-*

Nel 1354.
a 15. Giu-
gno.

glio senza osar di figgerui un
dente; e quando i Secoli mal-
grado della propria voracità
l'han riuerito co' baci, non roso
con bocca famelica; fu giusti-
zia del Cielo, e della Terra far
pagare l'audacia delle liuidure
tentateui spargere dall' inui-
dia de' Chiaramonti col proprio
estermínio. Altre grandi Fa-
miglie mostrano per iperbole
della lor nobiltà qualche ombra
di dipendēza Regale; la vostra,
epiloga le Corone Normanne, e
quasi per condiscendenza di
ospitalità diè ricetto, ed allog-
gio nelle vene, ed in Casa al

san-

sangue non sol Reale, ma Regnante de' SVEVI, ed ARAGONESI, a' quali fu facile fare ammanto di Porpore, giacchè ne abbondauano le domestic Guardarobbe senza bisogno di procacciarne di fuori.

Cedono non pertanto tutt'i Fasti del secolo al puro Nome di ANTONIO il Grande, l'ABBATE, il SANTO; germoglio nobilissimo del vostro Albero, e corona primaria della vostra grandezza. Sembra, che veggendosi omai angusta la Terra ad accogliere in sè le Glorie di sì cospicua Famiglia,

chia-

Uguelli t.
4 pag. 428.
Ital. Sac.
Capit. Albiniomili
enses.
Giustiniani degli
Stonici Liguri.
Rainaudotom. 8. pag.
412.
Durant.
discorso
M. S. della
famiglia
Lascaris
pag. 3.

P. Astria
della sua
Teologia
alla dedi-
catoria im-
pressa in
Marsiglia
nel 1685.
& altri Au-
tori.

*chiamasse in soccorso il Cielo
per ricettarla. Veduto auca em-
pito tutto il Mondo abitato da-
gli Eroi VINTINIGLIA; appena
le restauano vote le vaste soli-
tudini dell' Egitto, e queste pu-
re fatte omai strette dalle vir-
tù, prodigj, e fama di ANTO-
NIO, e dal numero senza nu-
mero de' seguaci di quel gran
Patriarca di Anacoreti, come
a degni di sè pregò dar loro al-
loggio il Paradiso. Per questo
solo SANTO può la vostra incli-
ta Casa suscitar lite di mag-
gioranza nell' Empireo; come
per tanti rinomati Campioni*

*l'ha vinta in competenza di rag-
guardevolezza nel Mondo. Stu-
piscono oggi stesso quelle spelon-
che in ricordarsi de' trionfi, che già
videro della Grazia. Un Nipote
del CONTE DI VINTIMIGLIA cā-
biar la Reggia per una incaua-
tura di monte, spogliar broccati
per vestir cenci; e abbandonate le
laute mense, mantenere in vita
un cadauero alle spese delle piāte
seluagge, e d'un pouero riuolo; e
pur diggerendoli co' digiuni, e col
pianto. Con ciò fù aggiunta alla
PROSAPIA VINTIMIGLIA una
nuoua Grandezza, quella sola,
che potea dirsi mancarle, il vili-
penderla.*

*Compatitemi dunque, Eccell.^{mo}
Principe, se per lodeuole ambizio-
ne di glorificar le mie Stampe, ob-
bligo le mani della nostra Parte-
nope a gittar nell' acque Tirrene
questo mio Libro, perche appro-
dando in seno alla CONCA D'ORO
della vostra PALERMO, vi capiti
a piè maturato da sì Nobi-
le Conchiglia in Margarita.
Mi douete nella prodigalità
de' vostri onori il beneficio de'
poueri, dare occasione a' Gran-
di di sfogare il magnanimo ge-
nio col fauorire. So, che nō sarà
nuouo il contrasto tra l'altrui mē-
dicità, e la magnificenza vostra;*

*ma nè pur sarà vario l'euēto con
reſtar non ſaltidito, ma vittorio-
ſo il voſtro gran Patrocinio ; il
quale ſce dal voſtro Regno , per-
che non ha confini la voſtra Grã-
dezza . Napoli , però non iſtima
foraſtiera la voſtra Famiglia , e
per gli pegni, che ſcãbieuolmente
vi date, e per gli beneficj , con cui
le ſiete preſente. Or nò auendo io ,
in tanto difetto di mezzi, fuorchè
queſt'unico di obbligar l'Eterni-
tà a riuerire il voſtro Nome Rea-
le, hò uoluto , che nel frontiſpizio
di queſto Volume gareggiaſſe il
merito con gl' inchini , e con una
beneficenza perpetua una grati-*

*tudine immortale. Francisce At-
uis edite Regibus, vi saluto da
Mecenate delle lettere, e de' Let-
terati; seguite colla gloria a farui
Minori i vostri Maggiori, colla
virtù a farui Idea de' Nobili, e
colla lunga serie degli anni, che
vi supplicherò sempre dal Cielo, a
meritarui una doppia Eternità,
di Fama in Terra, di premio so-
pra le Stelle. Con che profonda-
mente vi riuerisco. Da Napoli
1. Gennajo 1704.*

Di V. E.

*Umiliss., & Ossequiosiss. Servidore deuotiss.
Domenico-Antonio Parrino.*

APPENDIX

A D

COMMENTARIUM

APHORISMI TERTII

LIBRI PRIMI.

Uamvis hæcenus recensita, atque è Medicis fundamentis eruta satis esse potuissent, ut quemlibet præjudiciis exutum facile persuadere valerent, ut in hac, & quidem magni momenti, re, cautiùs se gererent; quia tamen nec his adhuc plerique Recentiores acquiescunt, quin imò vetustam fortasse cupientes in Re Medica mittendi sanguinis consuetudinem sustinere, illam è Mechanicis, secundùm regulas motuum, suffulcire nuperrimè conati sunt: atque statutâ in primis, juxta Moderniorum Anatomicorum observationes, Cordis primi Impellentis putati, musculari structurâ, deinde verò Arteriarum, mox etiam musculorum adjacentium, atque motum san-

guinis per suos ductus coadjuvantium pressione, acutè quidem, & ingeniosè nimis, persuadere fatagunt, plurimùm in sanguinis, aliorumque liquorum cum sanguine commiscendorum vitiis, & partium solidarum ægri tudinibus, venarum, atque arteriarum sectiones, ad earumdem curationes conferre, & tum (ut Veteres consueverunt) è directo, tum ex opposito partis laborantis latere, atque ex locis tam remotioribus, quàm vicinis, & tum gratiâ motûs sanguinis promovendi, tum etiam refrigerandi, ipsumque vel quâritate excedentem, vel qualitate vitiosum diminuendi, depurandi, invertendi, aut alterandi, illas commendant: quamobrem in omnibus ferè ægri tudinibus illas prodesse posse se firmiter ostendere arbitrantur. Sed & (quod majus) ex jisdem legibus Mechanices, etiam sinapismos, ac phœnigmos, cauteria, & fonticulos, setones, cucurbitulas, ac quodcumque aliud ex Chirurgico fonte petitum auxilium, in idem adjuvmentum revocant, ac ritè, rectèque revocandum demonstrare conantur; proinde si hæc alia adjiceremus, operæ pretium nos facturos esse existimavimus.

Et fanè, si liberè licet in hac re fateri, quod præjudiciis exuto probabile magis videtur, etsi quæ à Mechanicis delumuntur, verissima in se ipsis sint, & firmis solidisque demonstrationibus, ac experimentis stabilita, cùm nimirum Mechanica, ut Ars ipsa suggerit, purè considerantur; si tamen illa eadem ad viventia corpora, eorumque physicas operationes reducuntur, mirum quàm longè varient, ac deficient, cùm ab ipsis plurimum alterari, ac permutari possint, imò veluti labe quadam erroris inficiantur, ut propterea à præconcepto fine declinent, & multoties penitus aberrant. Ea siquidem est Physices, & physicarum rerum conditio, saltem respectu nostri, ut cuiuscumque, aliæ facultati si jungantur, illam coïnquinent, ac detur-

turpent . Quare licet multum conferant quæ à Ma-
 thematicis, Opticis, Dioptricis, Hydraulicis, Mecha-
 nicis, cæterisque sumuntur, ad explicanda phænome-
 na Naturæ, quibus scilicet melius Nos valeamus illa
 percipere, & nostris sensibus adaptare ; nihilominus,
 quod inde possimus sine ullo penitus errore de iisdē
 indubiè, & evidenter concludere , non est quod spe-
 rare liceat . Ita quidem licet Astronomi, ut mentibus
 nostris quaquâ ratione Cœlestia phænomena, ac sy-
 derum motus aptarent, ad regulas quasdam è Mathe-
 si petitas, quò fieri posset congruentius , redegerunt,
 fixeruntque motus circulares in Epicyclis, Excen-
 tricis, Concentricis, aliisque deferentibus circulis, &
 orbibus ; & Ingeniosissimus Cartesius per vortices,
 partesque varias, primi, secundi, & tertii, ut ipse vo-
 cat, elementis, unde commodè nostris observationibus
 congruerent, & intelligenda insinuarent: ex hypothe-
 si tamen hæc omnia proposuere , quia revera nulla
 sunt, & mente solummodò conficta . Sic etiam multa
 in physicis per Sal, Sulphur, Mercuriū, Phlogma, Ter-
 ram damnatam , & similia , itemque per Acidum, &
 Alkali conantur Physiologi per experimenta nostris
 sensibus exhibere ; sed an revera viventium corpori-
 bus hæc insint à prima sui constitutione , penitus
 ignoramus, nec certò statuere valemus. *Quemadmo-
 dum enim* (scitè advertit, licet ad rem aliam , acutis-
 simus Bernardus Connor) *qualibet pars Terræ, Aquæ,
 aut Aëris, vel alterius, sive simplicis, sive mixti, & com-
 positi Corporis, mutatis figuris, quæ salinæ erant, sulphu-
 reæ fieri possunt ; hoc est quæ acuminatis cuspidibus sa-
 les referebant, rotundatæ, aut pyramidales redditæ, eva-
 dunt sulphureæ, & vicissim , ut propterea juxta variam
 earumdem proportionem , ac texturam , transeant, &
 commutentur in Arbores, Plantas, fructus, semina, flo-
 res, adeoque in vinum, panem, aliaque alibilia ; ita vi-*

cissim ista, eversâ figurâ, & mole, in alias res transmutari possunt: Sic Carnes, Panis, Fructus, aliaque edulia nobis usitata, brevi spatio intra Ventriculum assumpta dissolvuntur, & in fluxilem succum, nempe chylum, mutantur, quippe alimenta ista salibus acidis, & alkalicis redundant, qui deinde in stomacho, ac postmodum in sanguine, toti convertuntur in Alkali: quod patet, quia, si pluries, & pluries sani Hominis sanguinem distillaveris, ne guttulam quidem salis acidî, sed copiosum salem alkalinum inde colliges. Et mox: Spiritus vini, cornu Cervi, salis ammoniaci, aqua fortis, spiritus vitrioli, sulphuris, salis communis, aluminis, & reliqui liquores salini, ac sulphurei, repetitis distillationibus acrimoniam exuunt, & in aquam insulsam convertuntur, mutatâ scilicet eorumdem salium figurâ: Aqua ipsa, teste Boyle, lenissimâ distillatione, per triennium super ignem in vasis vitreis strictissimè clausis, in terram elementarem transmutatur, servato fere eodem pondere. Sic pariter commisti liquores extra nos aliud quid omnino peragunt, ac cum intra ventriculum fuerint assumpti, utpote in eodem infracti, inversi, permutati ab aliis humoribus ibidem stagnantibus, aut aliunde transfusis; unde ab illis ad istos non licet congruenter inferre. En igitur quàm facilis, & prompta mutatio in rebus physicis, quæ in Mathematicis neutiquam contingit. Hinc Cartesius ipse, qui primus Animantia, veluti Automata, contemplatus est, & per regulas Mechanicas multa in operationibus eorumdem scitè admodum dilucidare est adnissus, non nisi hypotheticè solùm illa consideranda proposuit; quod & alii plures post ipsum confirmare non sunt veriti. Itaque commendabilia planè sunt, quæ ex Mechanicis ad nostrum captum deprompta, pro explicandis rerum naturalium proprietatibus, proponuntur; sed non inde tamen licet certò concludere
illas

illas ita se prorsus habere, parique ratione in cunctis aliis re ipsâ prosequi posse. In hunc eundem modum se habet Boyle, ceterique omnes post ipsum, quoniam benè norunt Mechanicæ documenta, ac præcepta in Artificialibus, si rectè aptentur, infallibilia evadere; in Naturalibus verò non æquè, nec adamussim congruere, licèt similitudine quadam nos doceant id ipsum à Natura, vel non multum dissimiliter peragi posse, sicut in Artificialibus usuvenire comperimus: & quidem ratione clarissimâ, siquidem in Artificialibus, quæ aptantur ad opus, & operis executionem omni ex parte noscuntur, & ut expedit, ac opus est, ita prorsus disponuntur, & adaptantur, ut nihil lateat, quod eidem conferre queat; at verò in Naturalibus, pleraque omnia recondita sunt, & penitus occulta, quæque potissimum ad opus ipsum adimplendum præcipua sunt, & necessaria. Sic ad exequendum motum arbitrarium musculorum, licèt sciamus inferre musculos, & nervos, ac motrices eorundem fibras diversimode inflecti oportere, itemque extendi, contrahi, tendi, laxari, atque in diversas figuras Mathematicas adaptari, latet tamen, quâ ratione, quibus mediis, quâ vi, aut imperio superioris virtutis opus illud peragatur, ut ad simplicem Arbitrii nutum multifariam expeditissimè disponatur, perficiaturque. Hinc jure optimo dixerim Mechanicæ Leges, & Instrumenta assimilari quidem posse, sed non æquè, ac adamussim comparari operibus Naturæ, quæ cum nobis ignota sint, nusquam poterunt ad certas leges redigi.

Ut autem, quæ generatim dicta sunt, ad nostrum propositum, tam in statu sano, quàm in morbofo Corporis humani, contrahamus, placeat Lectori hæc mecum sigillatim perpendere, & examinare, ut omni exutus præjudicio de proposita quæstione decernere possit,

possit, num scilicet, quæ ex Mechanicis petuntur, exactè consonent physicis Animalium operationibus, & pariformiter quadrent motui cordis, & sanguinis, cæterisque muscutorum, & membranarum motionibus.

Dubio procul est, Pulsus, seu motum Cordis, & sanguinis, localem esse, atque ad ipsum perficiendum requiri in universū movens, mobile, spatiū, terminos motus, motū ipsū dirigentia, ac denique eundem coadjuvantia, ut ritè, rectèque peragatur, ac certâ, stabilique regulâ, statutoque ordine rhythmico, ac usu convenienti moderatus, perennis fiat. Hæc sanè in manufactis, secundum regulas Mechanicæ, ritè, rectèque disposita cum fuerint, fieri nequit, quin motus inde exigitus, omni ex parte absolutus, ac directus, minimèque interruptus consequatur: quamobrem, ubi quis hæc omnia benè, exactèque disposita noverit secundum Mechanicæ regulas, ita ut nil quidpiā deficiat, aut excedat, nilque intermissum, interjectūque sit, quod possit pervertere, impedire, celerare, aut retardare mobilis loco-motionem, profectò concludenter, & scitè poterit de motu ipso, & motūs operationibus determinare. At verò, si fortè fortunâ aliquid accedat, quod unum ex iis, quæ ad motum ipsū perficiendum concurrunt, perturbet, aut dimoveat, planè motus ipse devius fiet, aut desinet. Quoniam ergo in Naturalibus, & præsertim in Viventibus sensivis, hæc omnia tam alterabilia, ac mutabilia sunt, ut planè dixerim, nunquam in se ipsis æquabiliter constare, propterea quæ fieri poterit, ut exinde certæ leges, aut inconcussæ regulæ colligi queant. Sed &, quod gravius, non dum plenè de illis hucusque constat, quo pacto in Animalibus peragantur, cum universæ operationes Naturæ hætenus Nobis incompertæ sint, nec quispiam possit per mille sæcula gloria.

riari, ad certam notitiam illas rede gisse . Etsi enim plurimum in his sit allaboratum, multa que per accuratissimas observationes Anatomicorum, & alia per Physicorum ingeniosissima excogitata, ac experimenta, inventa sint; illa tamen non nisi probabiles conjecturas ad summum attingunt, captui nostro magis aptabiles, haudquaquam verò certas, de quibus jurare possimus .

Et quidem, post tot, tantaque in Rem Medicam promovendam solertissimè introducta, nescimus adhuc quâ vi, quibus modis, aut instrumentis, motus iste Cordis, & sanguinis absolvatur, & num reverà Cor primum, ac præcipuum sit hujus motûs Movens, & Impellens, an potius ex adverbo sanguis sit causa proxima, & immediata ejusdem motûs, & impulsûs? Etenim in primo illo puncto saliente Embryonis, cû vix tenuis bullula sensibus nostris conspicua sit, ejusmodi motus percipitur, eodem prorsus ordine, ac rhythmò, quo in adultis observatur, sibi que tunc sanguis viam facere videtur per exiguos arteriarum, & venarum tubulos, quousque vas Ovale, sinistrumque Cordis ventriculum subeat: neque id absre dictum, quoniam à sanguine partes cunctas corporis vigere, ac nutriri, & vitales operationes sustinere, plerisque non irrationabiliter putatur. Sed etsi Cor sit primum movens, primumque impellens, in controversiam adhuc est positum, num ab interna facultate, eâque sive naturali, sive vitali, sive etiam animali, motum hunc tam regularem peragat; & num etiam electivâ, ac cognoscitivâ, imò cum advertentia, ad instar cæterorum muscutorum; an vero ab usu, & consuetudine contractâ per iteratos actus ab initio vitæ. Sic pariter dubitare licet, num tam accurata, & exacta Cordis structura, constructa sit propter ipsum motum, an potius ad robur solùm, & fortitudinem ejusdem.

V. Alph.
Borell.

dem, ut huic perenni motui resistat, cùm in plerisque animalibus talis, ac tanta illa non sit, imò etiam dissimiliter disposita. Ingressus prætereà, & egressus sanguinis à Corde, nec in cunctis animantibus uniusmodi est; quin & in ipso homine tam adulto, quàm nuper nato, intrà, & extrà uterum varius. Dubio etiam vertitur, num motus ejusdem compositus ex diastole, & systole, sit uterque ab interno principio, an alteruter solum; & alter quidem à mera gravitate, sive introrsum, sive extrorsum concidente. Quæ insuper, qualis, & quanta sit universim, tam in statu sano, quàm in morbofo vis, & facultas solidi impellentis in fluidum impulsum, & num semper, ac perpetuò æquabilis in utrisque sit illa in impellendo, hæc in obsequendo, debitâ convenientique proportionem, quis unquam poterit certâ methodo determinare? Planè ista captum nostrum penitus effugiunt. A musculis etiam per universum corpus dispersis vis quoque plurima potest sanguini circumcuncti impertiri, quippe qui, ex doctrina Helmontii, peculiari quadam vi motrice sunt præditi, ut aliàs innuimus. At verò, posito quòd partes Corporis universæ simul unà in generatione præjectæ sint, ut alias à Nobis est ostensum, nec una ante aliam sit formata, etiam ex documento Hippocratis, proculdubio una alteram in suis operationibus juvabit, nec una dici poterit reipsâ ab alia pendere, sed potiùs simul omnes consentire ad corporis molem, vitaliter sustinendam, & conservandam: Reciproca enim, & æque potens esse debet vis, & influxus unius in alteram, atque adeò potestas, & impetus solidi in solidum, & solidi in fluidum vicissim proportionaliter æqualis; cùm solidum à fluido vigeat, sustineatur, & conservetur; ac fluidum ex adverso à solido reparetur, repurgetur, ac reflorescat; ut propterea alterutrâ ex parte vis ista si deficiat, aut vacillet, Motus, Mo-
vens,

vens, Mobile, à consuetudo, & naturali statu sano plurimum deficient. Et si deinde quidpiam mali ab illis emergat, haudquaquam sciri poterit cujus vitio, aut defectu, id accadat, cum conjecturæ utrinque desumi, & utrimque desumptæ, fallaces esse possint.

Neque prætereà solidum semper in fluidum actionem exerit in motu promovendo; cum ex adverso sæpe sæpius experiamur fluidum in solidum potius eandem excitare; etenim in febribus quibuscumque, prima actio videtur esse à liquidis in motum fermentationis indebitum adactis, unde postmodum partes solidæ in suis operationibus depravantur. Sic pariter fibræ nerveæ, membranæ, muscoli, nullatenus in Epilepsia, cæterisque affectibus spasmodicis contorquerentur, nisi à proritante aliquo liquore in motum illum forent laceffitæ. Idemque dicendum in Tussi, Empyemate, Stranguria, Dysuria, Dysenteria, & similibus.

Vitia insuper, quæ solidis primò tribui videntur, nonnisi à fluidis multo antea vitiatis, promanant: nam cum à se ipsis lædi nequeant, profecto ab aliis, & quidem liquidis, afficiuntur, siue causæ externæ, siue internæ ad id ipsum accusentur; siquidem solida quæcumque, siue laxa, siue contracta, siue tensa, & dura, siue mollia, aut aliter affecta dicantur, nonnisi per actionem liquidorum talia fiunt, cum membranæ, muscoli, nervi, fibræ, glandulæ, aut si mavis alia solida, in corporibus viventium considerata, suâ naturâ non arida, exucca, rigida, inflexilia omninò sunt, sed convenienter mollia, illita, irrorata, humefacta; quamobrem cum præternaturam contrahuntur, tenduntur, obriescunt, vel plus justò mollescunt, & laxantur, ab aliquo humore proculdubio corrugante, irritante, vel contrà distendente, & emolliente, aut aliter præternaturam efficiente, læduntur: & cum in statu sano in Athleticis

firmantur, roborantur, consolidantur, non nisi per alimentum ejusdem generis, & conditionis, ob exercitia affluentius suggestum, & melius elaboratum, ita afficiuntur; ut propterea quæ partes magis exercentur, majus quoque, abundantius, solidiusque nutrimentum suscipiunt: quâ ratione experimur in cunctis, etiam naturâ languidioribus, dextrum brachium majoris molis, & robustioris virtutis evadere, quàm sinistrum; quia per assiduas exercitationes, pori illius magis dilatati, majus quoque alimentum recipiunt, magisque compactum, ac solidum in posterum fortiuntur. Itaque innumerabilia propemodum sunt, quæ dubiam, atq; incertam hanc de primo Moven- te positionem reddunt.

At verò Cor ipsum (dato quòd sit primum movens) multifariam præ ceteris turbari, adeoque impulsu varium excitare potest, tum causâ sui diversimodè affecti, tum causâ aliorum ad ejusdem impulsu concurrentium, ut sunt nervi, ac spiritus animales dicti, in Cor ipsum influentes, nec non Phantasia ex diversis objectis, & phantasmatibus commota, per innumerabiles animi passiones. Quare, cum nunquâ Cor in eodem statu permaneat, sed diversas assiduò subeat, etiam in statu salubri, perturbationes, profectò non semper eodem modo æquabiliter movetur, & impellit; eoque magis quia in sanguinis, & chyli per venam cavam ascendentem receptione, modò in diastole, modò in systole, modò in utrisque, diversimodè se habet; unde postmodum pulsationes variæ; sicut etiam variæ quoque in motu, ac in quiete corporis, in somno, ac in vigilia, vacuo, aut repleto ventriculo, cæterisque mutationibus, præter ea, quæ casu, aut inopino eventu, Corporibus accidunt.

Secundò Mobile, idest sanguis à Corde impulsus, perpetim quoque variat, tum ratione sui, interiùs
in

in suis particulis commoti, & à recrementis repurgandi; tum ratione aliorum humorum cum ipso permistorum, aut permiscendorum, qui varii, ac multigeni esse solent, sive in statu naturali, sive præter naturam, ex innumeris ferè ægritudinibus contingentes; unde multoties, qui exinde secerni, ac repurgari debebant, non secernuntur, nec repurgantur; aut mali, ac vitiosi cum ipso commiscentur. Spiritus item, seu potius pars ejusdem sanguinis vivida, semper in eodem variat, aut immodicâ exsolutione, aut non convenienti refectione; idque potissimum in ægris. Pars etiam glutinosa nec semper uniformis est, neque chylus, qui eidem suggeritur, ut & lympa undequaque variabilis, tam in quantitate, quàm in qualitate, cæterisque. Aër pariter inspiratus per pulmones, aut circumambiens per poros corporis, mirum quantam etiam varietatem in corporibus faciat: itēque vapores, aut halitus perspiratione dissolvendi, tam in sanis, quàm in morbois: motus item pulmonis, ac diaphragmatis, & musculorum intercostalium, simulque cum his alia plura, quæ nos latent, à quibus mobile istud diversas subire potest mutationes, ut propterea non æquè semper moveatur, nec ejusdem virtutis, energiæ, aut elateris, neque certâ lege, aut periodo comprehensibilis.

Idemmet quoque sanguis, sive in statu secundū naturam, sive in statu præter naturam, aliquandò plus justo rarefcit, aliquandò densatur; interdum parte floridâ abundat, aut deficit, interdum fibrosâ; alius est jejuno stomacho, & alius à pastu; alius in quiete, alius in motu; unde & aliquandò latius spatium, aliquando angustius, nonnunquam concitator in suo circuitu fit, quandoque tardior, crebrior, aut rarior; idque passim singulo quoque die, & in individuis, adeo inter se differentibus. Sive insuper sanguis à se ipso

moveatur, ac veluti undatim suum gyrum absolvat per arterias, & venas; sive à corde impellente, ut in motu projectorum, vel à comprimentibus arteriis, per eandem fortasse vim utrisque insitam; vel ob texturam fibrarum oscillantium, aliudve simile, semper in suo motu inæqualem subibit varietatem: in motu siquidem projectorum quo magis à propellente projectum distat, eo debilius, ac debilius evadit, ut tandem in quietem desinat. Si verò à sanguine ipso motus hic habeatur, quia in ipso itinere semper consumitur, & tenuiore sui parte fatiscit, aut etiam in robur, & nutrimentum partium transit, tractu temporis remotiores partes pertingens, in arteriis hebescit; mox etiam in venas transfusus, magis, magisque lentescit, adhuc ex valvulis earumdem impredientibus; unde non rarò fit, ut in eisdem pariter concre-scat, veluti in varicibus, desinente simul unà impulsu, & pressione arteriarum, & crassescence pariter sanguine, vi ejusdem non leviter imminutâ; quamobrem certâ lege hæc omnia ad normam invariabilem redigere, impossibile videtur.

Per venæ sectionem præterea, sanguis exiliens nonnisi ab arteria, quæ in venam sectam influit, egreditur, adeoque, lege circulationis, sanguis arteriosus aliquantulum dumtaxat mutatus inanitur: eo autem diminuto, minuitur deinceps quoque impulsus in venas adjacentes, & successivè in reliquas superiores, atque in ramum venæ cavæ ascendentis, quæ sanguinem in Cor reducit: Hinc impetus in idem Cor, & vigor à sanguine promanans, pariformiter imminuitur. Celeratur autem per aliquod tempus motus in pulsu, & in arteriis, quia ob earumdem depletionem coguntur in supplementum inaniti sanguinis, à superioribus arteriis, & à Corde, novum, & novum alium excipere, atque in detracti sanguinis, arteriarumq;

ina-

inanitarum auxilium, frequentiori nisu, reliquum sanguinem propellere, qui tandem iteratis circuitionibus sensim deficit, postquam scilicet ab adstricta vena secta paulatim substiterit.

Tertiò Spatia, seu Cavitates, per quas mobile, idest sanguis assiduò movetur, & circuit, quales sunt Ventriculi cordis, Arteriæ, & Venæ, varias subire possunt mutationes: & quidem hæ cum suis fibris sint intertextæ, quæ nunc molliores, nunc duriores, modò laxæ, modò rigidæ; proinde fit, ut aliquando latiores, aliquando angustiores illæ evadant; præsertim in morbis, atque in diversis eorundem temporibus, tum universalibus, tum particularibus; unde aliter se habent inter initia accessionum, aliter in augmento, & aliter in statu, ac declinatione; idque potissimum ex varietate humorum illas afficientium, acrium, acidorum, aliorumque, nec non ex diversa eorundem motione, ut & à causis externis, ambiente aëre, cibo, potu, medicamentis assumptis, cæterisque; itemque cum per viscera malè affecta recurrunt, quæ in ægris quoque multum variant, & magis, magisque in glandulis, & apicibus arteriarum, quæ ex observatione pluriû Anatomicorum, non pulsant: quâ etiam de causâ diversimodè pariter per poros partium percolantur, & ab oscillis venarum excipiuntur, indeque in vasa majora, ac in jecur, cæteraque viscera. Simul cum his variant etiam spiritus è sanguine elicti, qui vel dissipantur plus justo, & evanescent, vel concresecunt, accrescent, & in alios omninò degeneres permutantur; quemadmodum, & halitus, sive evaporationes, quæ diutiùs retentæ sanguinem inficiunt, & in suo motu plurimum perturbant. Quòd si tubercula, abscessus, aliique tumores in glandulis, cæterisque partibus, ingenerentur, ut non rarò fieri solet, quàm graviora, & pejora cōtingant, nemo planè addubitabit. Quamobrem

rem neque ex hoc certæ leges hauriri poterunt.

Quartò Interstitia, seu intermedia arteriarum, & venarum, quàm etiam ignota sint, quisque novit. Si enim per intermedios poros partium, proculdubiò in his moram aliquam contrahens sanguis, sive ut partes ipsas nutriat, sive ut easdem vivificet, & roborret, multùm à priori, per arterias impulso deficit, tam ratione sui, parte aliquâ depauperati, quàm ratione impellentis, nequeuntis pari impetu, sicut in arteriis, eundem promoverè; cùm sanguis in arteriis inclusus, è latiori semper loco in angustiore deferatur; & contrà in venis ex angustiori traducatur in ampliorè. Si verò per Anastomôsim, quam plerique habere ajunt arterias cum venis; planè constat exiles arteriolas in apicibus non pulsare, adeoq; nec æquabili ratione propellere susceptum sanguinem. Neque præterea plenè liquet, num indiscriminatim plures venu-læ ab una arteriola; an plures arteriolæ in unam venulam impulsam sanguinem transfundant, & quo pacto per venas perpetuò majores, ac majores, suis etiã valvulis interseptas, motum eundem continuent, cum in latiori spatio motus, ac impulsus lentescat. In Arteriis insuper contentus sanguis lymphâ, & sero scattet, quibus resumptis à vasis lymphaticis, per interjacentes glandulas, magnâ ex parte destituitur, cùm in venas trajicitur; unde non eandem omninò tenuitatem, fluxilitatemque in iisdem retinet: quamobrè diversus à cunctis ponitur sanguis, qui in venis est, ab illo, qui per arterias excurrit. Quòd si in glandulis, intermediisque ejuscemodi spatiis, seu interstitiis, aut etiam in apicibus arteriarum, vel venarum impedimentum aliquod, fortassis præter naturam, acciderit, quàm varia adhuc, interrupta, & vitiosa fiet sanguinis trajectio? ut non rarò contingit in febribus acutis. Quid si insuper vitium sit in lymphâ, & vasis lymphaticis,

cis, itemque in nervis per eas partes perreptantibus, aut etiam in adjunctis, & circumjacentibus partibus, quæ pressæ, constipatæ, obstructæ, tumefactæ, aliterve affectæ, plurimum possunt circumgyrantem sanguinem, & lympham incommodare? præter innumera alia accidentia, quæ vix mente concipere valemus, sed tamen anatomicis cadaverum dissectionibus non semel inventa, & observata sunt.

Quintò Adjuvantia, aut dirigentia motum, ut præsertim sunt Musculi, eorundem fibræ motrices, ac Viscera, diversimodè quoque circumpellunt, cum proritata, gravata, constipata, impedita non uniformiter moveant, & moveantur, tum multoties vitio sui, tum non rarò vitio nervorum, & spirituum animalium in eos influentium; unde sæpènumerò laxitates, contractiones, tensiones, durties, compunctiones, dolores, imbecillitates, torpores, aliaque innumera accidentia illis contingunt: quâ de re nec æquabilis semper in eisdem compulsio, aut in motibus sanguinis adjumentum fit, cum omnia ferè in ægrotis permutari soleant; (præter ea quæ sanis quoque frequenter accidunt,) nam bonum, & sanum ex integrâ causâ, malum, & morbosum ex singulis defectibus evenit.

Quantum præterea ista varient in cunctis individuis, non est quòd multis persuadeam; etenim constat ex corporum constitutionibus, ætatibus, habitibus, regionibus, victûs ratione, exercitiis, temporibus, & tempestatibus Anni, cæterisque, hæc omnia ità diversificari, ut quo pacto uni accidunt, alii aliter contingant. Hinc pulsus quibusdam sunt perpetuò magni, quibusdam parvi, nonnullis celeres, & frequentes, aliis rari, & tardi, imò etiam pusilli, & debiles: Sed & aliquibus non rarò intermittentes, exiles, obscuri, vix perceptibiles. Quapropter quis unquam
cer-

certis legibus, aut invariabili, constantique rationi illos restringere valebit? En igitur, quâ fieri poterit, ut possint Mechanicis regulis, certisque demonstrationibus, physicæ in Hominibus habitæ operationes congruenter aptari, aut ex illis istæ certò sanciri?

Sed & ulterius quis unquam pro certo definit, num impulsus Cordis in sanguinem æquè fiat in Ramum Aortæ descendentis, ac in Ramum Aortæ ascendentis, cum in Ramo ascendente consideranda sit major resistantia ex parte sanguinis impulsî, quod sursum sit ascensurus; quàm in descendente, qua propriâ gravitate, fluxilitateque, facilius movetur, & profuit. Et quamvis à proportionem majoris capacitatis in Ascendente, per quam major sanguinis impulsî quantitas traducitur, comparatione habitâ ad ramum descendentem angustiores, minoris quantitatis susceptivum, quaquâ ratione evinci possit, æqualem in utrisque fieri propulsionem, quemadmodum in Hydraulicis per varios ductus, latiores, angustioresque, aquam fundentibus, experimur; non tamen id ipsum omninò contingit in Aorta ascendente, ac descendente; nam una sursum, altera deorsum vergit; nec deinde per æquales tubulos, aut conformes semitas, sed omninò varias, diversasque, adeò ut licet impulsus in descendentem Aortam, ob angustiores, ac perimetro minorem locum, major evadat; sanguis tamen, veluti in angustiori loco receptus, paucior est, qui deinde per plures, & plures ramulos tortuosè admodum diffusus, & quantitate minutus, ac impetu deinceps relentescente, non leviter retardatus, comparari haudquaquam proportionaliter poterit sanguini abundantiori, per ampliorem Aortam ascendentem sursum excurrenti. Quin & Sanguis per Aortam ascendentem majori quantitate assurgens, quàm per descendentem, remoram sibi faceret ob sui ipsius pondus, quod

quod pondere sanguinis descendantis majus esset.

Idipsum cōsiderare est in ramis, & canalibus Arteriosis, per quos in aliquibus partibus rectâ, in aliis vero tortuosè admodùm, & in quibusdâ aliis partibus spatio ampliori, in aliis arctiori, & vix conspicuo, sanguis diffunditur; unde qui, qualisve impulsus in his accadat, quis unquam divinabit? In iis prætereâ, qui Aneurismate laborant, ubi veluti in altero Corde, impulsus sanguinis vehementissimus percipitur, quâ methodo ista peragantur, saltem in partibus infra partem affectam sitis, vereri quoque subit. In Arteria similiter Cœliaca hypochondriâ affectorum, pulsus observantur elatiores, & crebriores, licet in aliis arteriis exiliores sint: contrâ verò in varicosis, hæmorrhoidibus affectis, aliisque, quibus sanguis inter valvulas venarum hæret. Quæ igitur uniformitas motûs in cunctis concipi poterit, ut exinde certæ regulæ deduci possint, quales in Mechanicis? Si enim corpus humanum suâ naturâ perpetuò mutabile est, & mille propemodùm alterationibus obnoxium, quâ fiet, ut in ipso unquam stabiles, & immutabiles leges stabiliri queant, cum ex quacumque, etiam levi causa mutetur, & licet nostris sensibus id conspicuum aliquandò non sit, re ipsâ tamen tale est; atque de momento in momentum variabile, potissimum verò in statu morbofo, cum scilicet causæ morborum occultæ sunt, & partes affectæ nullatenus determinabiles, sed solum dubiis conjecturis Nobis suspectæ.

Sed quid quæsi unquam ponderis addit, vel detrahit ictus Scorpii, vel Viperæ, aliûsve venenosi animalis? cujus causâ sanguis momento temporis veneno infectus statim à sua crasi naturali declinat, & à suo motu desciscit, adeo ut paulo post demorsus vitâ defungatur. Quid etiam ponderis exquirendum in peste, cæterisque contagiosis affectibus, ex infecto

aëre; atque in animi defectionibus, ex pravo halitu, ut & in præfocatione uterina, aliisque similibus? Quid in his, quæ extrinsecus admota corpori, ut emplastra, olea, caustica, præsertim carpis pedum, & tarsis manuum, momento fere temporis sanguinem inficiunt, ejusque motum perturbant, & in magnam virium jacturam patientem conjiciunt? Similiter fumus mercurii, sulphuris, & salis ammoniaci, nec non pleraque alia sive benè, sive malè olentia, à quibus non leviter sanguis, & corpus universum alteratur, & vel benè, vel malè afficitur, quid ponderis adjiciunt, vel adimunt? Animi quoque pathemata inducta ex solo aspectu, vel nuncio, obiecti tristici, aut voluptuosi, adhuc in sanis, quantum sanguinem perturbent, & immutent, nemo est qui non sciat, cum tamen nihilum illi adjiciatur, vel detrahatur.

Sed etsi certò sciretur, sanguinis detractionem alicui ægrotanti profuturam, adhuc tamen de quantitate evacuanda dubium maneret, quousque scilicet demenda foret, & quo tempore; quidque in detracti sanguinis supplementum esset adjiciendum, ut meliorem, in relicto sanguine crasim, introduceret. Cum naturæ, ætates, & cujusque ægrotantis corporis constitutiones (præter regiones, & anni tempestates) variæ, diversæque semper sint, atque in posterum futuræ; cum tamen ex regulis Mechanices ista essent indiscriminatim peragenda. Quamobrem prudenti Medico non tam facile licebit, in remedio tantoperè ancipiti, certam jacturam facere per balsami vitalis detractionem, ac vitalium spirituum dispendium, in humanæ salutis, & vitæ manifestissimum periculum. Accedit quòd pleriq; ad simplicem sanguinis aspectum repentinè animo relinquuntur, alii evomunt, aut alvo turbantur, & alii alias subeunt, sive animi, sive corporis, afflictiones.

Præterea, à missio sanguine, & multoties meliori, puriori, tuendæ vitæ magis necessario, spiritus, seu partes tenuiores, & volatiles aliquatenus diminuuntur; unde sicut in ipso defectus aliquis emergit, ita & in corde motus, ac impulsus aliquantulum pariter, ut elanguat, necesse est: languente autem motu cordis, sanguis quoque minùs impellitur; diminuto impulsu, facilè sanguis lentescit, crassescit, hæret, adeoque momenta virtutis impulsûs, & gravitatis, penitùs mutantur, præter alia mala, & non rarò etiam graviora: Nec satis est dicere, refici illicò utrumque posse ex novo cibo assumpto, aut pretiosis medicamentis: Nam hæc, eadem ratione, quâ sanguis deficit, etiam si convenienter assumantur, nunquam restaurare poterunt; siquidem non æque benè in ventriculo, cæterisque visceribus, in chylum, & sanguinem commutabuntur, ad eam exactè refectionem, quæ necessaria est; nam à languente sanguine deficiunt quoque succi digestivi, & reliqua fermenta viscerum, imò quidquid ad ciborum & sanguinis elaborationem, repurgationemque requiritur.

Neque insuper perpetuò verum est, à sanguinis missione motum ejusdem citatiorem fieri, atque adeò successivè lentescentem, & crassum sanguinem attenuari, & exolvi. Quoniam non rarò contrarium potius evenit, siquidemeductâ per venæ sectionem parte sanguinis tenuiori, floridiorique, qui remanet, magis, magisque crassescit, atque spiritibus magnâ ex parte depauperatus, fibras, & cavum Cordis minùs expandit, ac sollicitat, minùsque pars ejusdem sanguinis vivifica in glutinosam, fibrosamque impetit, aut attritione rarefacit; unde pulsus tardior, rarior, & imbecillior fit. Atquî præterea cavitates Arteriarum, & Venarum inanitæ, minùs etiam per compressionem residuum sanguinem propellunt; itemq; fibræ motri-

cēs, tum cordis, tum earundem, laxiores redditæ, minùs aptæ evadunt coarctationi, pressioniq̃, quæ major solùm accidit à sanguine uberiori, & vividiori illuc appellēte, ac opplente, & veluti per iteratos cuneos amplificante. Constat autem hæc omnia potius deficere, quàm augeri à sanguine misso, quàm obrem non est quòd citatior pulsus exinde perpetuò haberi possit.

Majus certè periculum ulteriùs accidit à sanguine misso in febrientibus, quæ sæpenumerò à particulari fermento alicubi hærente contingunt, quemadmodùm in panaritiis, in spina digito infixa, vulnere, ulcere, abscessibus, tumoribus, carbunculis, anthracibus, cæterisque; unde sanguis subinde in motum præternaturalem adactus, etiamsi totus educeretur, febrem non solveret, neutiquam scilicet educatâ materiâ illâ febrem excitante. Et quidem pleræque febres omnes hujus generis esse solent, ut ex dissectis cadaveribus innotuit. Quæ igitur, aut qualis unquam futura erit utilitas à sanguinis missione, quocumque tempore, aut modo peragatur in febrientibus? Hinc propterea satius, tutiusque visum accuratioribus, prudentioribusque Medicis, in morbis, & præsertim cum febribus conjunctis, ab hoc ancipiti præsidio, imò tot, tantisque periculis implexo, abstinere, quod vitæ, & vitali fomiti directè nimis insidietur, per virium, & vitalis roboris detractionem, cui semel infracto, aut languenti, non tam facilè deinde succurritur, etiamsi pretiosa adhibeantur.

Quòd si dicatur per missionē ad augeri in sanguine motū fermētativū ob indebitā fermētationem febrilē inductū, quâ scilicet partes tenues coguntur seipsas à crassioribus, & heterogeneis extricare, adeoque ex fermentatione ipsâ fieri expansionem majorem in sanguine, qui in angustis cavitatibus arteriarum, & venarum

narum veluti incapacibus , coactionem quandam patitur, ideoq; exigere sui diminutionem, ut possit melius deinceps amplificari, subigi, & extricari, imò etiā in suo motu celerari, obicibus per missionem ablati, vel saltem imminutis . Contrā est quia si fermentatio illa in sanguine major , proficua est, eo quòd per eam nititur Natura partes impuras à sanguine segregare , haudquaquam est impedienda . Per sanguinis missionem præterea, vel fermentatio diminuitur, vel augetur: si minuitur , impeditur proculdubio beneficium sequestrationis, quæ subinde speratur : si augetur, inutilis planè fiet missio, quæ ad sedandam febrilem fermentationem ab ipsis creditur conducibilis . Sed & in canalibus angustioribus , vel nifus liquidorum est major, quàm sit in canalibus amplioribus, vel est minor: si major , benè poterit vi suā in spatium latius adigi, atq; adeò sine missione ampliorem locum exquirere; si minor, longe debilior, & minor fiet, factā ex venis detractione, quia per ipsā multū diminuetur nifus in sanguine inibi contento . Sed nec quis sibi fingat per missionem augeri fermentationem , ac subinde mox mox esse sedandam, factā nimirum sequestratione: Nam cū sequestratio motus Naturæ sit, isque tempus plurium dierum exigat , planè fieri non potest, ut tā brevi tempore illa per missionem futura sit, quæ potius confundit , & turbat sanguinem, excretā scilicet parte tenuiori fluidiori; quam facilius excurrente, & reliquā cōmotā remanente cum crassa. Quin & contrarium sæpe sæpius experimur factis præsertim inter initia febrium, sectionibus , in quibus impossibile est coactionem , secretionemq; in humoribus haberi, quæ non nisi ad statum earundem comparere solet: Quæ præterea vis ex missione ista sanguini inferri potest , quæ valeat bonum à malo sanguine discernere ? cū contrā in motu liquidorum

rum

rum confusio potiùs inducatur, & inæqualis permiffio, à commotione, & preffione variâ, quam fubeunt partes illorum tenuiores, & craffiores: & fi unquam coenofæ fubfident in ductibus, liquentes folû, & fluidæ egredientur; quod nocuum.

Iisdem omninò ambiguitatibus fubjiciuntur reliqua omnia, quæ pro fanguinis miffione à fuis Fautoribus proponuntur: & quidem quod primò dicitur de majori velocitate fanguinis auctâ in venis, à quibus fanguis mittitur, non eft univerfaliter verum, quin plerumque infractis momentis contractionum, & preffionum, in fibris cordis, arteriarum, & mufculorum adjacentium, contrarium evenit. Quippe univerfus fanguis, & totus quantus eft, in fuis ductibus fufcipit impulfum à corde, & partibus circumambientibus, & coadjuvantibus ejufdem motum, five modicus ille fit, five multus. Finge per fynopen Cor ftetiffe; ftat quoque & fanguis: cùm verò Cor in fuo motu redit, totus etiam fanguis pariformiter fucceffivè commovetur. Sed & contra, fit fanguis fua quantitate minutus, quia præcedentem nifum Cor amittit, ut nequeat tam validè continuum in venas commeandum impellere, ex refiftentia majori contractâ in iisdem, proculdubiò velocitas illa prior lenfim hebetatur, & languet. Unde fanguis in Animalibus tantum impellitur, quantum impellit, promovetque cor ad motum, & pulfum fui; ut obfervare eft in pulfu myuro, & deficiente. Pulsus quoq; formicantes dicti, velociffimi, & creberrimi funt, cùm tamen pusilla, & multum infracta vis, feu vigor, & calor in corde, & fanguine eft. Quamobrem non eft confiderandus fanguis in arteriis, & venis, velut purus, & fimplex liquor fluens per vafa, fed velut humor heterogeneus compositus ex multis partibus, & fpiritibus quoq; plurimis abundans, qui cùm per emissio-

tionem resolvuntur, ac dissipantur, reliquum in venis ineptum, effœtumque relinquunt, ut nequeat deinceps Cor, & reliquas partes corporis vivificare, atque ad motum sollicitare; unde postmodum universalis languor, atque in pulsu, & motu ejusdem ingens varietas. At verò, si verum simpliciter esset, quod ex missione sanguinis, motus ejusdem velocior fieret, proculdubio datâ proportionem, ex majori detractione, longè major velocitas oriretur, quod contrarium evenit, languescente potius pulsu. Accedit quod ex missione sanguinis, venæ inanitiæ admittunt majus spatium sanguini circumfluenti, ut propterea non multum turgeant; indeque etiam arteriæ nec multum, etiam amplificentur, unde pulsus qui primum fortè erat elatus, & magnus, fiat humilis, & parvus; & velocitas, quæ exurgit ex missione, fiet solum causâ majoris, & citioris spirituum dissolutionis, ex illo motu magis concitato. Hinc tandem fit, ut licet per modicum illud tempus, quo sanguis educitur, velocior motus in eodem habeatur; paulo tamen post, idem subsistit, & æqualiter per arterias, & venas mole, & virtute diminutus, hebescit, & languet; quoniam universus sanguis intra horam suum circuitum per totum corpus absolvit: & licet nifus sanguinis in arteriis major sanè fiat, quia in ipsis, vegetior, tenuior, & spirituosior est; attamen, quia per accessum illius ad varias partes corporis multum de sua vi amittit, fit ut qui superest, per venas remeandus, lentescat nimium in motu, utpote crassior, & parte sui puriore diminutus; ubi verò vitium aliquod contraxit magis magisque, in arteriis, profectò longè minor vis, ac nifus habebitur in venis.

Quod insuper subditur, sanguinem in vasis, post missionem relictum, minùs coactum remanere, & vasa ipsa minùs etiam infarcta; verum esse poterit in sanis,
in

in quibus sanguis nullo vitio infectus esse solet; secus verò in corporibus morbofis, in quibus plerūque sanguis coagulationi subicitur, & per detractionem magis, magisque concrefcere, & coarctari solet. Arterix pariter magis contrahuntur ex defectu sanguinis missi; quia quanto minùs attolluntur, tanto magis cōtrahuntur. Neque momentum contractionis in Corde potest esse idem ante, & post missionem; quoniam sanguis appellens in Cor non idem est neque mole, neque virtute, ob præcedentem evacuationem. Solet præterea sanguis in statu morbofo ejus esse conditionis, ut licet ratione quantitatis resistere magis, vel minùs possit impulsui, non tamen idipsum valeat proportionaliter efficere præ sui pravitate; etenim in statu morbofo omnia planè permutantur, etiam in partibus solidis, secundum texturam, porositatem, fermentorum energiam, &c. Sed & contrà fieri potest, ut resistentia hæc minor fiat mole, sed major evadat impetu, atque virtute, inductâ nimirum in sanguine majori commotione, ac fermentatione. Hinc etiam nec momentum Cordis impellentis fingi potest idem ante, & post detractionem, nec minùs canales eandē servabunt rationem, ut priùs.

Nec insuper ex sectione venæ ampliori, aut angustiori motus, ac impulsus sanguinis habitus à pressione circumambientium partium quidquam conferre potest, ut minor, vel major resistentia habeatur in sanguine mittēdo, adeoq; majus, vel minus incōmodū corpori patienti inferatur; siquidem non in omnibus, credibile est, ut sanguis sit uniformis, cum in aliquibus tenuior, in aliis crassior inveniatur; sed & textura, compositio, magnitudo, robur partium, & ipsarum præsertim venarum, variat in individuis; unde difficile admodum est divinare ubinam sectio amplior, aut angustior sit profutura: Non enim quæ mente à Nobis

bis utiliter successura concipiuntur, in actum practicū deducta juxta propositum finem solent evenire, quinimò speculationes metaphysicæ plerumque non congruunt physicis experimentis . Sic in libra prægrandi e. g. exactè ad æquilibrium positâ, quisque proculdubio crederet quodcumque corpus adhuc minimum ad alterutram lancem adjectum, ad eandē partem pondus addere, atque deorsum ducere, quod sanè mens, ac ratio concludenter, infallibiliterque futurum suadere videtur, cū tamen ex adverso duas, tres, quatuorque muscas, & fortè etiam plures, ad alterutram partem superincumbentes, haudquaquam physicè pondus majus adjicere experiamur, licèt proportio unius lancis ad alteram ex illarum adjectione, major fiat. Ita prorsus quod ex præmissis quibusdam futurum quid putatur tutum, utileque; ex adverso nocuum, vel infructuosum eveniet, ut millies expertum in praxi .

Quoniam insuper nisus sanguinis per venas cōtinuus est nisui sanguinis per arterias, fit ut per sanguinis emissionem ex venis, dimotio ejusdem sanguinis per arterias succedat minor, quia minor nisus sequitur post missionem: id quod in statu morbooso gravius contingit, quoniam sanguis cū mittitur, non solum quantitate diminuitur, sed etiam viribus infirmatur ob dispendium partium tenuium, & mobilium, seu spirituosarum; hinc fieri nequit quin officiat, licèt sensibus externis minimè percipiatur . Quòd si dicatur nullam sensibilem mutationem exinde succedere, adeoque eandem majorem sanguinis velocitatem haberi in arteriis, quàm in venis; proculdubio nec juvamentum ex ipsa missione sequuturum dicendum erit, cū in tantum juvamen ex missione speretur, in quantum mutatio aliqua in sanguine exinde successura speranda sit. Nequit autem intelligi, quo pacto per

missionem sanguinis, velocitate motûs ejusdem per arterias majori effectâ, calor diminuatur pro ratione emissi sanguinis, cùm calor in sanguine à motu ejusdem haberi dicatur, ob attritionem partium calorem comprehendentium, & per ejusdem emissionem, motus ejusdem velocior subsequatur; Si enim calor per missionem minuitur, proculdubiò motus in sanguine tardior erit: vel è contra, si motus post missionem velocior succedit, calor exinde resultans adaugeri simul unâ dicendus erit. Quæ verò de co-hæsiōe, & contactu partium inter se proponuntur, quis unquam adamussim ariolabitur? Sed nec omnino verum quòd per attritionem partium in motu calor habeatur, cùm pleraque stagnantia calorem ingentem contrahant, quem in motu posita non proferrent, imò mota potius refrigescunt, ut in fimo, foenu, aqua stagnante, & similibus: Sanguis ipse alicubi hærens inflammationem parit, & ardorem vehementissimum. Hinc concludendum missionem sanguinis nō semper calorem imminuere, sed aliquando etiam augere; nisi cùm vires infirmat, & in exitium ducit: Tutum igitur non est quibus in corporibus, qua in ætate, loco, victu, aut ægritudinibus, id uniformiter possit accidere.

In obstructionibus præterea habitis in orificiis arteriolarum, ubi plerumque contingunt, nifus iste sanguinis ex arteriis in venas longè admodum variabit, quippe ex ejusmodi impedimento ab obstructione habito, nifus hic debilior, & tardior fiet, adeoque motus sanguinis per venas lentè admodum peragetur; qui deinde per sanguinis detractionem ab iisdem, multo adhuc tardior, & debilior subsequetur, ac successivè etiam in arteriis, in quas nifus ex venis in Cor assiduò fit; quamobrem ubi ante missionem nifus, indeque velocitas, obstructionem in apicibus arteriarum

rum inductam minimè poterat dimovere, longè minus poterit post emissionem: idque magis cum obstructions accidunt in intimioribus partibus corporis, in glandulis, & in capillaribus arteriis, in quibus nullus pulsus, nullusque nifus, vel saltem debilissimus, & tardissimus, omninò improporcionatus hærenti humori, plerumque etiam tenaci, acido, rebeli, maligno, qui non solum obstitit sanguini circumfluenti, sed quod gravius, eundem inficit, & circumjacentes partes hebetat, & inquinat. Accedit, quòd etiam si per missionem, sanguis, qui in arteriis hæsit, per dimotionem loco moveatur, ille in venas ipsis continuas intrudetur, & vitium in se ipso contractum reliquo sanguini communicabit; unde noxa major; quoniam, semper facilius vitiabitur exinde bonus, qui superest sanguis, à malo, qui hæsit, licet modico, quàm malus à bono, in seipsum intrusus, in meliorem statum reducetur; à privatione enim ad habitum non datur regressus. Si prætereà id quod hæsit, præsertim in magnis vasis, indebitam fermentationem in universo sanguine, adeoque febrim excitet, proculdubio nequibit missione auferri, nisi totus sanguis infectus educatur, exemplo vini acescentis. Sed poterit, inquires: ergo non certè, igitur dubitas: Ergo sicuti in bonum, ita, & multo magis, in malum cedere poterit; in dubiis autem non licet tam facile de vita periclitari, præsertim per sanguinis, idest vitalis thesauri destructionem, ne præsertim illud Plinii nobis objiciatur, *Negotiantur animas nostras, & experimèta per mortes agunt*. Ambiguitatem auxilii quoque probat, quod à nonnullis subditur, si morbus exigat missionem sanguinis, sed non ejusdem mutationem, prævideri oportere num illa officiat morbo, an secus; & si morbus distributus sit per omnia vasa, an alicui solum parti hæreat; idque genus alia. Etenim ad hæc præviden-

da exquiruntur Vates, qui ariolentur de statu sanguinis, de morbo, de causis, cæterisque morbum comitantibus, ex quibus sanè in Re Medica difficultates oriuntur innumerabiles.

Quare licèt quæ de motu ex Mechanicis deducuntur, verisimilitudinem pariant; in praxim nihilo minus medicam trās lata, non nisi magnâ cum difficultate, & gravi periculo duci poterunt. Atquî si sanguis in omni morbo salubriter mitti potest, ob innumera quæ affert beneficia, cur est quòd prævidentiis istiusmodi indigeamus? proculdubio si minùs uno, saltem altero modo, certò proficiet. At id non ita evenit, nec semper ex voto respondet: ergo dubium. Si dicatur non in omnibus easdem circumstantias debitas inveniri. En denuò ambiguitas, & periculum. Sed & in dijudicandis circumstantiis, & opportunitatibus mittendi, quis ignorat quàm anxie occurrant difficultates, quoniam conjecturæ, quibus nitimur, fallaces sunt, & innumeris dubietatibus implicitæ. Et licèt medicamenta ad correctionem perturbati sanguinis exhibeantur, quæ fortasse necessaria fuerint præcognita; quis subinde tutus fiet, num illa pro opportunitate in ventriculo mutantur, an potiùs in malos succos degenerent, & num alios ductus pervadât, quàm quòd necesse est. Neque verò liquida statim, & tutò in alias partes corporis perpetuò fluitant, cum non rarò accidat, ob pravitatem humorum, & ventriculi indispositionem ibidem inverti, & depravari, quandoque etiam concrefcere, & inhærere, aut paulò post per vias urinæ deduci, aut cum fæcibus intestinalibus commisceri.

Quod ulteriùs asseritur de selectu venarum cōsistentium cum parte affecta, aut inflammata, vel eidem oppositarum, neutiquam deduci poterit in praxim, quando inflammatio est interna: tunc enim

trun-

trunci venarum consentientes, utpote interni, seligi non possunt, multoties etiam ignorantur quales sint, neque tam patens, ac perspicuum esse poterit ubi nã propriè inflammatio contracta sit, ut inde conjicere liceat, quænam possit esse vena consentiens cum parte affecta. Sed & non rarò fit, ut nihil prorsus ex inflammata parte deduci possit, quin potius contra in eandem magis confluat ex venæ sectione commotus, cùm ibi sanguis in suo motu præpediatur ob impedimentum inflammationis, & venarum, atque articularum angustiam; nisi etiam propter languorem partis inflammatæ facilius ibidem deponatur, & hæreat; & si fortasse aliqua portio ejusdem ulterius promoveatur, & effluat, sanè tenuior, serosior, acrior, ac plurimùm infecta in alias partes promanabit, non sine totius corporis incommodo. Et dato quod sanguis exinde influat in partem laborantem minori quantitate, quàm per oppositam, quo tempore sanguis mittitur, quia tamen subinde velocior redditur motus ejusdem ob usum circulationis, cujus causâ, quo sanguis minor quantitate fit, eo celerius commovetur, ad supplendam motûs cordis, & vitæ indigentiam, sequitur proinde, ut paulo post impetuosius ille irruat in partem inflammatam, utpote debiliorem, unde compressio major in eadem. Sed neque tollitur exinde vitium in sanguine introductum, cujus causâ hæsit, puta inducti acoris, aut lentoris; quin missio sanguine tenuiori, reliquus crassior, & hærentior remanebit, unde tam inflammatio, quàm febris illam concomitans adaugebitur. Difficile insuper admodum est tempus internoscere, quando ex venis oppositi lateris, & quando lateris ejusdem, missio facienda sit, cùm conjecturæ dubiæ semper utrinque sint, unde ignorabitur num pressio, & contractio potius, quàm expressio, & propulsio sit successura. Accedit quod

per sanguinis detractionem maturatio apostematis; quæ tamdiu desideratur, plurimum impeditur, proindeque recrudescente illo, majus, & periculosius damnum insequetur. Atqui licet rami aliqui venarum consentiant magis cum parte affecta, quia tamen sanguis brevissimo temporis spatio totus circuit, per missionem æqualiter etiam ex toto corpore diminuitur, & quod vitium in ipso est, aut ex parte inflammata contractum, toti pariter corpori communicabit, atque ex reditu per eandem partem inflammata, veluti debiliorem redditam, & fermentati humori magis subditam gravius inficiet, hebetatis interea per missionem viribus. Inflammationes prætereà fiunt à sanguine hærente in poris partium, vel etiam in glandulis, aut in intertextura earundem non sine vi coagulante illum in apicibus arteriolarum, quæ non pulsant; quamobrem sanguis qui mittitur à venis sive consentientibus, sive non, nullimodè poterit hærentem dimovere, nam nifus qui forte fit, vel concipi potest à sanguine per missionem velociori reddito, fiet primū in ramis venarum cum vena selecta consentientium, qui quousque pertingat ad Cor, & arterias, indeque ad illas, quæ inflammatae parti subjiciuntur, vix sensibilis erit, propter virium deperditionem, unde major semper erit resistentia hærentis sanguinis in parte inflammata, quàm nifus ejusdem ex velocitate habita per missionem, & licet inaniatur aliquantulum vena inflammatae parti attigua, arteriolæ tamen illæ, & pori partium oppleti, nullâ ratione deplebuntur: idque etiam si venæ per circuitum inflammationis sitæ aperiantur, ut promptius, ac proximius inflammata pars inaniatur, quoniam non semper ac minuitur quantitas, pari ratione minuitur pressio, & crescit velocitas motus sanguinis, cum possit id totum impediri à conditione partis inflammatae, & à vitio sanguis-

guinis magis, magisque concrefcentis, ut in malignis tumoribus, anthracibus, furunculis, carbunculis, aliisque similibus, in quibus ubi semel nisui sanguinis, & cordis impellentis, necnon pressioni partium circumambientium, quod alicubi hæsit, obstitit, nusquam tractu temporis poterit loco dimoveri, & aliò propelli, sed solâ maturatione subigi, & evinci; quæ tamen per missionem potius retardatur, & impeditur. Sed & per circuitum partis inflammatæ quis unquam ausit sanguinem educere ob periculum mali gravioris, & gangrenæ? Verumtamen si unquam sanguinis missio speranda foret profutura in inflammationibus; planè magis per arterias in partem inflammata in-fluentes, quam per refluentes venas esset facienda, ut minus sanguinis in eandem conflueret, ne scilicet inflammatio mole augetur: at per eam desinente impulsu in venas necessario, facilè qui in venis adjacentibus est intromissus subsisteret, nec in superiores venas adigeretur, adeoque facile posset per moram ibidem concrefcere, & corrumpi, non sine graviori partis inflammatæ periculo, quæ per concretionem ejusdem sanguinis gangrenæ subiceretur, id quod non ita pridem in nobili quodam Viro visum. Verùm Arteriotomia jamdiù è Praxi Medica exulavit ob innumera alia, ac subitanea vitæ pericula.

Quod tandem dicitur sanguinis missionem in omni morbo esse conferentem, sive ad diminuendam sanguinis quantitatem, sive ad velocitatem sanguinis adaugendam, sive ad refrigerandum, & humectandū, sive ad dimovendum id, quod sanguini circummeunti remoram præbet, sive ad quæcumque sanguinis vitia præter naturam inducta removenda, vel corrigenda; plane, si verum, hinc fiet in omni morbo, & quocumque tempore indifferenter administratam, esse perpetuo profuturam, adeoque remedium universale, & indubi-

dubitatum, quo scilicet juxta corporis laborantis indigentiam si non uno, saltem alio, atque alio modo certò proficiat. At vero id experimentis non cohæret, cum sæpè sæpius officiat, etiam si omnis diligentia in ipsa adhibeatur. Si dicas id evenire, quia non semper inveniuntur illæ circumstantiæ ad missionem rectè peragendam requisitæ, vel ex parte nisus sanguinis, & cordis, vel ex parte adjacentium membrorum coadjuvantium, & comprimantium, vel ex parte resistantiarum, aliorumque: Id planè decernit dubiam, illam esse, atque variis difficultatibus implicitam, & non nisi ambiguis conjecturis innixam, adeoque sub dubio nimis eventu ducendam in usum, quod hîc probandum intendebatur.

Sed & consideratione quoque dignum, arbitror non esse prætereundum, quàm facilè nunc sit factum, ut Mechanicam corporis constructionem unusquisque sibi talem fingat, qualem ex arbitrio præconceperat, ut proinde super una eademque re tot tantæque, inter se plurimùm differentes, audiantur meditationes, immò in ipsismet partium, & viscerum sectionibus, discordes nimium opinationes, & sententiarum varietates, adeo ut quæ unus affirmat, alter neget, & quos meatus, poros, fibras, glandulas hic statuit, imò pluries observasse testatur, alter ex adverso implexus alios, penitusque diversos, & contrarios refert; quin & pro certo nonnulli stabilire conantur, itaque structuras partium omninò differentes, & non rarò etiam è diametro oppositas constituunt; unde postmodum origines, nexus, communiones, tendentiæ, influxus, refluxus, & usus earundem omninò varii, & vicissim contradicentes decernuntur. Hinc suspicari fas est non procul abesse, ut quæ hætenus tam improbo labore, ac solerti industriâ, etiam in rebus minutissimis pervestigandis, à Recentioribus Anatomicis in

publicum sunt pro certis prodita, sint brevissimè penitus ruitura, vel in contrarios usus extorquenda. Atque, si unquam debeant in minutissimis hisce rebus firmiora corporis humani fundamenta stabiliri, pro Mechanicis ejusdem operationibus enucleandis, quis planè ex adverso inficiari verebitur, quòd alia quam plurima, & innumerabilia ferè minutiora corpuscula, incòspicuique ductus, exilissimæque glandulæ corporibus insint, quæ adusque latuere, attamè Mechanicā hanc corporis Oeconomiam regūt, & conservāt, sintq; forte fortunā in posterum patefacienda? cū jam satis superque fuerimus edocti, non omnia simul Naturæ Authorem Deum voluisse humanis ingeniis patefacere, ac præmonstrare, & qui *mundum tradidit disputationi hominum, ut in suis operibus occuparentur, sed nunquam inveniant*, successoribus nostris ad aliud tempus esse ostensurum.

Ecclesiast.
c. 3. & 8.

Quare quæ, & qualis revera sit completa humani corporis fabrica, & œconomica compages, semper, semperque in posterum ambigere erit, ut nec post mille sæcula sciatur exactè. Quæ prætereà detectæ de his observationes, ac ope microscopiorum, peractæ, referuntur, quæque videntur plurimum ponderis excogitatis istiusmodi superaddere, suspectæ nimium sunt, etenim ab his non leves fallaciæ exoriantur, pro lētiū eorūde variā figurā (si quæ fieri possint) maiori, vel minori convexitate, aut concavitate; siquidem ad harum diversitatem variant admodum inter sese representationes, apparitionesque rerum, tum in magnitudine, tum in figura, tum in situ, tum in coloribus, cæterisque, ut proptereà ipsis non omninò fidentum sit, cū facillimè decipiant, & sensibus nostris imponant: nam vel moles, & magnitudo illa taliter figurata, & circumscripta, reverà talis, ac tanta est, qualis, ac quanta microscopiis spectatur, & ita nos

in

in cunctis rebus dijudicandis per naturales sensus hallucinari dicemur, cum tales, ac tantæ nostris sensibus non appareant ; adeoque fatendum esset Naturam ipsam nimium defecisse in animalium, & præsertim hominis creatione , qui artis beneficio, per conspicilia, & microscopia, egeat, ut admissim de reliquis corporibus dijudicet, tum in magnitudine, tum in figura; Vel contrà moles, & amplitudo illa rerum per microscopia apparens, & fictitia est , & jam exinde affirmabimus ejusmodi apparentiis non esse fidendum: & quidem ita putandum; si quidem apparens illa quantitas ope microscopiorum adaucta, si re ipsa talis fieret, ampliores spatium pariter exigeret, quod sanè nullum per ejusmodi apparentias progigni potest, cum & ex altero capite omne spatium sit jam occupatum. Sed & magnitudo ipsa apparens fallax etià est; si quidem uno microscopio minor videtur, altero major pro varietate, & multiplicatione lentium, & eò magis si in ipsis figuræ haberentur ellipticæ, parabolicæ, aut hyperbolicæ, perimetri latioris, aut angustioris, quibus etià colores multi, & varii, instar Iridis apparerent. Quòd si dicatur nil per ipsa reverà adaugeri, aut in figura mutari, sed tantummodò apparenter talia fieri, ac videri, planè concludendum sensus nostros in iis decipi, & plurimum hallucinari; ut propterea sicut major illa quantitas re ipsa nulla est, ita vacuitates, meatus, pori, & reliqua per microscopium visa, apparentia solum esse, sed revera nulla ibidem inexistere.

Non dissimiliter de sinapismis, phoenigmis, cauteriis, cæterisque stimulis, motum in liquidis corporum, & succorum expressionem, evacuationemque promoventibus, putandum, quòd scilicet illa iisdem ambiguitatibus sint implexa, cum nec dum benè pateat, num illa re ipsa detrahant, an aliquid potius in
cor-

corpus immittant, adeòque alterent, perturbent, depravent, ac scindant quidquid glandulis, & cute subest, aut quòd vasa lymphica, nervea, & sanguifera permeat: num etiam stimulas partes contrahant, & corrugent, vel potiùs delaxent, inficiant, & corrumpant; siquidem ab aliquibus densatio, & eschara, ab aliis pororù obstructio; ex aliis distractio, & laxitas; à nonnullis cutis elatio, tumefactio, rubificatio; ab aliis stupefactio, frigefactio, mortificatio, idque genus alia exoriuntur. Sed & non rarò tantum abest, ut à stimulis istiusmodi citatior motus fiat in humoribus, ut potiùs illi in parte stimolata concrecant, & hæreant, veluti in tumoribus, gangrænis, & membrorù in utionibus. Per id ipsum quoque quòd varia, & multiplicia beneficia hæc corporibus malè affectis afferre dicuntur, dubia & suspecta fiunt; cùm fortasse id applicita peragant, quod minimè desideratur, & utile non est: Illud namque remedium tutum, & salutare solùmmodò putandum, quod id dumtaxat agit, quod prodest; & agere naturà aptum est: cùm autem varium est, & in operando multiplex creditum, ex illà eadem varietate periculosum, & nocuum plerumque fit; quãobrem à peritioribus tutiora semper sunt habita, quæ specifica nuncupantur, atque ad unum solummodò opus addicta. Cæterùm de vesicantibus, cauteriis, utionibus alibi à Nobis fusiùs actum est.

Innumera propemodùm aliæ in hanc rem afferri possent difficultates, sed satis sit has breviter præmonstrasse, ut incertitudinem, nimiamque dubietatē istius magni, & ingentis Auxilii in Medicina faciendæ, putati, cognitam faciant; cautosque reddant Medicos, ne tam fidenter à concredito Mechanics sustentaculo, illi in curandis ægrotantibus incumbant: Etenim ab his tam dubiis, & opinabilibus solùm, quid unquam certi poterit universaliter concludi, quemadmo-

admodum ex Mechanicis proponitur sperandum, imò evictum, stabilitum, ac determinatum? Hæc planè omnia dubia sunt, ut & quæcumque alia in Re Physico-Medica. Sed quid in his diutius immoror? Res Medica, ut & Philosophica, atque Anatomica quæcumque, eò nunc devenit, ut post tot, tantaque magnorum Virorum excogitata, adinventata, & communi omnium plausu probata, ac recepta, magis adhuc jam claudicet, tã sunt ista à nuperrimis Professoribus excussa, quassa, inversa, & præsertim, quæ hætenùs summâ industriâ, ingentique labore à Bartholino, Willisio, Malpighio, Bellini, cæterisque, in opem Medicam in-vecta erant.

Pro coronide adjicere juvat, quod in Philosophia Burgūdica tom. 3. *Physicæ Generalis tract. 2. disp. 1. qu. 1. conclus. 1.* dicitur: Corporis Mathematici notione, tanquam physici, plerique abutuntur. Id enim fefellit Cartesium Geometriæ assuetum, quòd res physicas, more mathematicorum, consideraverit; cum corpus physicum sit actuosum, & principium motus, non item Mathematicum. Et in Thesisibus, ex Universa Philosophia, in Regia Burgundia propugnatis, Quarta hæc ex Physicis fuit apposita: *Principia rerum Mechanica, ut minimè sunt contemnenda, sic nec prima dici possunt, nec viventium conformationi, & functionibus explicandis sola sufficiunt.* Quãobré jure optimo Simplicius vetustissimus Aristotelis Interpres, in 3. *de Anima*, Geometriam, ut & cæteras Mathematicas, abdicandas à Philosophia censuit. Postremò concludamus cum Ecclesiaste Cap. 8. *Intellexi quod omnium operum Dei nullã possit homo invenire rationem eorum, quæ fiunt sub sole; & quanto plus laboraverit ad quærendum, tanto minùs inveniet, etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.*

LUCAE TOZZI

In Quintum Librum Aphorismorum

HIPPOCRATIS COMMENTARIA.

APHORISMUS PRIMUS.

Convulsio ex elleboro letalis est .

Libi , *Aphorismo xvi. Quartii* , dixerat Hippocrates, elleborum facere convulsionem: Nunc convulsionem ex ipso inductam lethalem esse pronunciat .

An autem de albo , vel de nigro intelligat , dubitari primùm hoc loco potest . At si in memoriam revocentur ea, quæ ab eodem pluribus Aphorismis scripta sunt *eodem lib. 4.* sanè asserere non dubitabimus de albo elleboro esse intelligendum, quemadmodum fatetur etiàm Gal. *in comm;* tùm quia ejus usus

A

præ-

præ cæteris apud Veteres erat frequentissimus ; tùm quia de eo expressè meminit cit. *lib. 4. Aphor. tex. 13. 14. 15. & 16.* ubi , cum de elleboro ad vomitum inferendum verba fecerit , non nisi album intellexit ; quippè albus sursùm movet , deorsùm niger : tùm etiàm quia convulsio quæ hic ab usu ellebori notatur , faciliùs ex albo difficiliùs ex nigro contingere solet .

Affert autèm convulsionem elleborus albus, non tàm evacuatione per vomitum excitatâ , quàm irritatione , punctioneque nervis per stomachum dispersis , inductâ , ob illius acritatem nervorum fibris infensissimam . At si prætereà hypercatharsim promoveat , quia tunc præter evacuationem humorum in ventriculi cavum derivantium , etiàm exsolutionem roridæ substantiæ , & liquoris nervorum , non sine eorundem molestia inferet , convulsionem longè faciliùs succedentem excitabit .

Sed an reverà convulsio, quæ retractio est nervorum & muscutorum ad propria capita, an potius motus convulsivus , ex elleboro immoderatam evacuationem promovente , subsequatur , adhuc subdubitare est . Et licèt ferè communiter ab expositoribus de convulsione propriè dicta aphorismus exponatur , cum in Græco Codice *σπασμὸς* scriptus sit ; videtur tamen dicendum , incipere primùm motum convulsivum , seù convulsionis prodromum , subsequi vero convulsionem . Etenim inverisimile videtur posse , tam subitò convulsionem exoriri ex vomitionibus ab usu ellebori , cùm non statim nervi & muscoli contrahantur , & contracti remaneant , nisi postquàm iteratis motibus convulsivis fuerint irritati , concussi , ac tandèm obrigefacti . Crediderim ea proptèr ab usu ellebori motus convulsivos , seù inæquales , irregularesque contractiones primùm inferri , mox verò , nisi
 oppor-

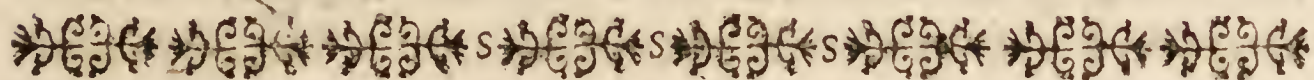
opportunitis remediis occurratur , aut compunctio nervorum sedetur, exoriri convulsionem ; quemadmodum aliquandò memini me observasse ab hypercatharfi virulenti cujusdam medicamento purgantis ; & aliàs ab importuno usu pulveris Algorethici , seù mercurii vitæ dicti , ex quibus primùm motus convulsivi, postmodum re ipsa convulsiones subortæ sunt . Id ipsum etiàm expertum non semel est in his , qui venenum assumpserunt , præsertim Mercurium sublimatum , aut Arsenicum ; nam cum præ irritamento vomitus foret excitatus , motus convulsivi , non vera convulsio inducta est . Hoc idem observare est in singultu , qui ad motus quoque convulsivos refertur : quin & singultus læpæpiùs fit à re stomachum vellicante , undè non convulsio , sed motus convulsivus insequitur . Verumtamèn cum diutius isti perduraverint , in veram denique convulsionem desinere solent, quemadmodum in epilepsia , quæ non rarò transit in apoplexiam , vel commutatur in convulsionem ; undè tandèm exitium.

Sed quod Hippocrates de elleboro scribit, an dici quoque possit de cæteris catharticiis tum per superiora, tum per inferiora plus justo moventibus , in controversiam revocari potest : & dicendum Hippocratem ellebori, loco exempli , meminisse , adeoque id ipsum referri quoque posse ad cætera pharmaca , si modum exceßerint , & hypercatharsim promoverint . Nam quæcumque possunt roridam nervorum substantiam extenuare , & eorundem fibras laceßere , irritare , & extorquere , poterunt quoque motus convulsivos , & convulsiones ipsas parere . Quin & humores ipsi præter naturam affecti, ac maligni, deleterii que redditi id ipsum possunt excitare, quemadmodum Gal. in comm. refert de eo, qui humorem æruginosum evomens , to-

to corpore convulsus est ; illo autem excreto , & penitus educto, à convulsione liber evasit . Itaque etsi Hippocrates convulsionem ex elleboro lethalem dixerit ; non tamen ex ceteris catharticis inductam exemptam ab hoc eodem periculo putavit, ut idem habet 7. *aphor. tex. 25.* cetera cum paria esse possint ; potissimum autem cum ob sui acritatem , ac vehementiam , præter dejectionem, vomitum etiam excitaverint, quippè per vomitum plurimum stomachus laceffitur, ubi nervi plurimi in consensum quoque spinam , & cerebrum contrahunt .

Cur autem omninò lethalis dicatur ex elleboro convulsio , non æquè apud omnes convenit . Galenus & cæteri Expositores ad siccitatem in nervis inductam ex immodica inanitione causam retulêre . Nam cum convulsio ab eodem Hippocrate dicatur vel inanitione , vel repletionem fieri , curabilem fore illam existimarunt , quæ ex repletionem est , incurabilem verò, & penitus mortalem , quæ ab inanitione . Attamen, cum non adeò facilè sit tantam siccitatem in nervis excitari , quanta satis sit ad vitam destruendam, cum alioqui toto corpore tabefacti , & marasmo affecti , licèt summoperè extenuati , non tamen in convulsionem incidant . Hinc probabilius creditum, eam, quæ ex repletionem fit, convulsionem, facilius sanari, quia nervorum fibræ ab humore quodammodò crassescunt, & tumescunt ; quæ verò ex inanitionem fieri dicitur, cum ab acritate , & virulentia succorum , nervorum fibræ contorqueantur , & obrigescant , nec tam facilè in pristinum statum restitui possunt , sed læsione cerebri meditullio communicatâ , talis noxa inducitur , quæ à compage & naturali constitutione cerebri ipsum deturbet , proindè fieri ut illa insanabilis evadat ; cum & difficillimum sit dissolutum nervum liquo-

liquorem restituere, & fibras convulsione distortas, ac retractas denuò mollificare, atque in naturalem statum restituere. Verùm, quoniam usus ellebori albi apud nos jàm exolevit, & cathartica quæcumque tam benè ope chymica corriguntur, ut omne virulentum exuant, imò & ista rarentèr ducantur in usum, ejusmodi incommoda nulla fiunt, nec ullatenùs formidanda. Cæterùm si unquàm id accideret, remediis oppugnandum foret sistentibus hypercatharsim, humefacientibus, & retudentibus acritatem, atque postremò vomitum sedantibus, & stomachi irritamentum compescentibus, de qua re actum à nobis est in expositione Aphorismi 16. libri. IV.

APHORISMUS II.

Convulsio ex vulnere letalis est.

QUod de convulsione ab assumpto elleboro præcedenti aphorismo dixerat, nunc de eâdem ex vulnere subjungit. Et quidem pari ratione, ac antea est animadversum, dicendum hic etiàm, ex vulnere eam non raro subsequi post iteratos motus convulsivos. Contingit autèm sæpenumerò convulsio ex vulnere, vel ob vulneratam partem nervis plurimis contextam, quemadmodùm in spina, in membranis, in musculis, & tendinibus eorundem; vel ob ingentem inflammationem vulneratæ parti supervenientem; vel ob indebitam acrium, & irritantium medicamentorum applicationem, quemadmodùm aliquando memini me observasse ex importuna trochiscorum de minio in partem vulneratam immissione.

Sed

Sed & sæpissimè quoque accidit finè ulla evidenti causa vulneratam partem subire convulsionem, imò & alias quoque partes in consensum trahere, ob solam nervi punctiōem: ea enim est nervorum conditio, ut cæsi, atque omninò resecti minus periculi afferrant, puncti verò sæpissimè exitium inferant irreparabile: quod & notatum à Galeno *lib. Artis medicæ*; siquidem cæsi, & resecti nervi æqualiter in suis fibris coafficiuntur, & commodè per convenientia medicamenta conglutinantur; at verò punctis non æquè fibras affici contingit, undè fit ut illarum aliquæ retrahantur, aliæ relolvantur, ideòque inæqualitèr in se ipsis contorqueantur. Hinc consueverunt peritiores Chirurghi ad inhibendam ejusmodi inæqualem nervearum fibrarum commotionem, punctum nervum penitùs rescindere, ac refecare.

Quoniàm verò convulsio ex vulnere orta arguit ingentem nervorum læsionem, ob quam etiàm cerebri meditullium coafficiatur, idcirco fit ut lethalis evadat: Cerebri enim læsiones potissimùm in meditullium, atque in nervorum originem inflictæ periculosæ perpetuò sunt, & sæpissimè in mortem desinunt, dissipatis subindè spiritibus, & roridâ nervorum substantiâ, vel corruptâ, vel exsolutâ: atqui etiàm constat Anatome, cor paritèr ejuscemodi spiritibus egere, ut suum motum, & vitam tueatur: deficiente autèm cordis motu, vita ipsa desinit.

At quæri hîc potest, num etiàm ex ulcere convulsio lethalis sit. Et dicendum sæpissimè quoque, fuisse observatam exitialem, an quia inflammatio ibidem suborta est, & non rarò cum gangræna, & sphacelo; an etiàm quia sanies ex ulcere prodiens tantam, aliquando acquirit pravitatè, ut sive halitibus, sive continuatâ per partes virulentiâ, cerebrum, cerebrique fun-

functiones deturpet, undè postmodùm animales, & vitales operationis lætæ consequantur. Verum tamèn est, quòd non semper convulsiones ex ulcere inductæ lethum afferunt, potissimùm cùm ejusmodi sunt, ut à sorditie ulceris proficiantur; etenim absterfis sordibus, & ulcere mundificato, facilè solet convulsio desinere. Expertum quoque est convulsionem ex puncturâ nervorum desisse, ad motis medicamentis motum illum fibrarum inæqualem sedantibus; quemadmodùm ab usu olei terebinthinæ. Id ipsum dicendum in convulsione ex ictu, contusione, hæmorrhagia, aliisque, quoniam ad motis remediis, quæ contusioni, aut hæmorrhagiæ opitulantur, solet statim convulsio desinere, nisi tamèn talem illa fecerit in nervis & cerebro impressionem, ut non tam facilè sit emendabilis. Sic quoque pro partium vulneratarum varietate, varius quoque esse solet eventus, cum aliquæ faciliùs, aliæ difficiliùs restituantur. Quandoque etiàm loco convulsionis accidit resolutio, quæ comparata ad convulsionem, minoris solet esse periculi. Cæterùm quæ his conferunt, petenda erunt à Chirurgis, qui fusè nimis de his agunt.

A P H O R I S M U S. III.

*Ubi sanguis plurimûs fluxerit, singultus,
aut convulsio superveniens, malum.*

UBi antea lethale dixit, hîc malum dumtaxat pronunciat Hippocrates. Neque verò malum cum lethale confundit, quemadmodùm existimat Gal. in comm: nam non adeò funestus est exitus ex convul-

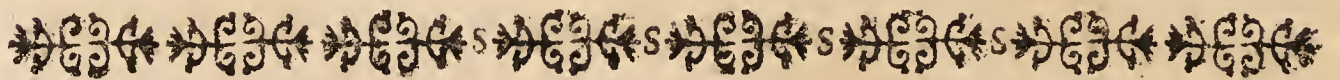
vulſione aut ſingultu ab hæmorrhagia, uti ex convulſione ab elleboro, & vulnere. Viſum enim pluries eſt ab his ægrotantes convaluiſſe, ab illis verò rarentèr admodum, vel nunquàm. Attamen leviſ momenti negotium putandum eſt, cùm non ſolùm ob convulſionem, & ſingultum, vitæ periculum involvat, ſed, quod gravius, ab immoderato ſanguinis fluxu, cum hic vitæ theſaurus ſit, quo exhausto vita ipſa deficit.

Quoniàm verò Hippocrates indefinitè dixit, ubi ſanguis immodicè fluxerit, neque locum exitus ſanguinei determinaverit, proculdubidò intelligendus ille erit de ſanguinis evacuatione undecumque contingat. Quare ſive ex ore, naribus, & partibus ſupernis, ſive ex alvo, viis urinæ, aliisque partibus infernis prodeat, ſemper ac ſingultus, aut convulſio ſuccedat, vitæ periculum minabitur: quamquàm cohærentèr Aphoriſmo præcedenti, manans ſolùm ex vulnere à quibuſdam exponi ſoleat.

At qua de cauſa periclitentur ægrotantes ex ſingultu, aut convulſione poſt immodicam ſanguinis profuſionem; & undè contingat ſingultum, aut convulſionem oriri ex immoderato ſanguinis fluxu, gravis eſt hujus loci difficultas. Omnes Interpretes cum Galeno utriuſque cauſam referunt ad immodicam ipſam ſanguinis evacuationem, per quam nervi & muſculi inaniti, & exiccati contrahantur. Verùm qui convulſionem non niſi à cauſa irritante progenitam admittunt, non benè his conveniunt, neque ad ſolam cauſam inanitionis illam referunt, & eo magis quia præter convulſionem, ſingultum quoque hîc memoravit Hippocrates: modò cùm ſingultus ventriculi læſionem arguat, & hic non tam facilè ab ejuſmodi inanitione afficiatur, propterea fit ut ad aliam cauſam confugere ſit neceſſe, ut ratio ſcilicet utriuſque probabi-

babilior eluceat . Crediderim eapropter convulsio-
nem , & singultum , non propriè oriri ex ipsa sangui-
nis evacuatione , sed consequi antecedentem illam
causam , quæ talem ac tantam evacuationem promo-
verit . Cùm enim sanguis è suis vasis non profiliat , nisi
post contractam acritatem , venenatamque conditio-
nem valentem erodere , & referare vasa , sanè quæ
in causa est , ut sanguis prodeat , erit quoque , ut ner-
vorum fibræ proritentur , & convellantur , atque in
ventriculo singultus concitetur : postquàm enim san-
guinem infecerit , etiam nervos , & nervorum liquo-
rem depravat , undè postmodùm convulsio , aut sin-
gultus . Vitium autem sanguini illatum a corem ple-
rumque refert , qualis in aqua stygia : at verò ab acidis
facile nervi proritantur , & convellantur , atque eo
magis , magisque , quo per hæmorrhagiam citatior fit
sanguinis motus , & acidum oberrans impetuosius fu-
rit , & quoquo versum irruit . Non est autem necesse
ut junctim convulsio , & singultus immoderatam
sanguinis evacuationem consequantur ; sed satis est ,
si alteruter contingat ; etenim pro majori , vel mino-
ri hujus vel alterius partis affectione , modò una , mo-
dò altera convellitur ; atqui convulsio ventriculo con-
tingens , singultum parit : Quin apud plerosque con-
troverti solet , nùm singultus ad ventriculum , an ve-
rò ad septum transversum potius referri debeat , ob fi-
brarum communem utriusque texturam ; quamobrèm
si ventriculi revera affectio sit , difficultatem omnem
elidet , ut propterea convulsio , quæ musculorum ægri-
tudo est , ad ventriculum referri non possit per singul-
tum , cum ventriculus muskulosa pars non sit . Verùm
etsi ventriculus propriè ad musculos non referatur ,
fibris tamèn carneis est intertextus , quemadmodùm
plerisque Anatomicis est animadversum .

Sed quamvis ad sanguinis acritatem, convulsionem, ac singultum ex immodica sanguinis evacuatione proveniente retulerimus, subest nihilominus alia causa, ob quam nervorum principium ab istiusmodi evacuatione coafficiatur: quippè ubi sanguis plurimus profusus est, nervorum liquor fatiscit, & rorida illa substantia, quæ eorundem fibræ irrorantur in statu sano, ex non fuggesta materia à sanguinis glutine dependente, facillimè contorquentur; & eo magis quo partes sanguinis acriores redditæ sint, ut dictum.

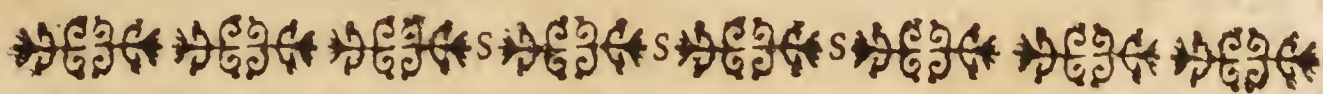

APHORISMUS IV.

Ex nimia purgatione, convulsio, aut singultus superveniens, malum.

HOc alio Aphorismo Hippocrates generaliori sententia, quod de evacuationibus ab uno, vel alio medicamento genere promotis retulerat, ex quacumque evacuatione immoderata edocet, ut propterea videatur præcedentium aphorismorum ratio, & causarum inferentium convulsionem epilógus, & corollarium. Quoties enim ex nimia purgatione convulsio aut singultus accidit, semper arguitur interna aliqua causa nervos & nervorum principium afficiens, ita ut quæ nimiam evacuationem promoverit, eadem convulsionem, & singultum afferat, & sive evacuatio sponte naturæ suborta sit, sive à cathartico vehementi sit excitata. Quoniam verò dixit ex nimia purgatione, indicare videtur non quamcumque evacuationem, ex quibusvis ductibus corporis habitam, sed tantummodò per alvum & intestina; etenim usus est voce

ce græca, κατάρσει, quæ propriè alvi dejectionem significat. Attamen visum aliquandò est ex mictu sanguineo à cantharidibus excitato, motus convulsivos prodiiſſe. Verùm faciliùs, frequentiùſque contingunt convulſiones ex ſuperpurgatione, quàm ex alia quacumque evacuatione; imò ſingultus, qui ad ventriculum pertinet, non niſi ab immodica evacuatione per alvum oriri poteſt, ob communem nervorum, & membranarum texturam. Sed & non rarò ſanguis ipſe ex hypercatharſi funditur, & eliquatur; undè poſtmodùm, præter virium jacturam, fit quædam acritas in omnibus humoribus à ſanguine procedentibus, quæ convulſionis cauſa eſt, ut antea dictum. At verò ex cunctis partibus corporis magis afficitur ventriculus, & cerebrum; Ventriculus quidem ab acri cathartico, ejuſque immoderata evacuatione: Cerebrum verò ob peculiarem ſui imbecillitatem, & ſucci nervicei exhaustionem, undè poſtmodùm ſingultus ex uno, convulſio ex altero oriatur.

A P H O R I S M U S V.

Si ebrius quiſpiam repente obmutuerit, convulſus moritur, niſi febre corripiatur: aut ubi ad horam pervenerit, qua ſolvuntur crapulæ, vocem recuperet.

INter cæteras cauſas convulſionem inferre valentes, recenſet ſpeciatiim hoc loco Hippocrates ebrietatem, per quam cerebrum, & nervi proximè affecti ſoporantur, cùm omnibus notum ſit exindè cerebrum vacillare, & corpus univerſum in ſenſu, motuque

animali vehementer offendi.

Quamvis autem ebrios hîc memoret, non tamèn explicat undè ebrietas ipsa contingat, nam licèt plerumque ex immodico usu vini illa oriatur, passim tamen eandem fieri experimur ab aliis liquoribus in fermentationem adactis, quemadmodum de cerevisia satis notum est, itemque de succis fructuum præsertim Daçtylorum, Fragorum, Pomorum, facilè fermentescentium. Aliquandò etiàm observatum, ab immodico usu lactis, potissimùm acescentis, inductum fuisse soporem; quin & non aliundè fit, cur pueri lactentes facilè in somnum delabantur. Quamobrem crediderim Hippocratem consultò tacuisse liquoris potionem, sed indefinitè ebrietatem undecumque provenientem, referre voluisse, modò talis sit ut aphoniam, ac deindè convulsionem pariat. Sed nedùm ex assumptis liquoribus, verùm etiam ex plerisque vaporibus, halitibus, benè, vel malè olentibus, ebriorum ad instar, somnum induci posse compertum est; sic plerique memorantur ex moscho, ambra, croco; alii ex peto, carbonibus; alii aquâ ardente, smilique spiritu soporati. Id ipsum ex cellis vinariis, ex mephitibus, fodinis, crypta Anguiana propè Puteolos, aliisque, ut cunctis notum, observatur. Quare quæcumque possunt nimiâ, ac subitâ evaporatione cerebrum gravare, aut excursions spirituum, & roridæ cerebri substantiæ irrigationem intercipere, poterunt quoque soporem, & aphoniam interre. At quamvis hæc ità sint, specialius videtur hîc intelligendus Hippocrates de ebrietate ab epotis liquoribus inducta, potissimùm autèm à vino, eoque meraco, cujus ulubibaces Græci sæpesæpiùs nedùm ebrii, sed etiàm convulsi supremum diem obire consueverant; undè deductum videtur verbum illud *græcari*, & *pergræcari*,

ri, hoc est Græcorum more bibere. Cùm igitur ex ejusmodi ebrietate repentina contingit aphonìa, edocet Hippocrates futuram paulò post convulsionem, ut proindè ebrius aphonus, non apoplecticus, sed convulsus moriatur.

At qua de causa convulsio ebrietatem subsequatur, si illa aphoniam attulerit, non est levis momenti difficultas, & quamvis veteres omnes Interpretes cum Galeno ad vim vini, conditionemque retulerint, quipè illud cerebro infensum dicitur, non tamen benè evinci potest, quamobrem soporem, & aphoniam inferat, attentà præsertim vini naturâ, quæ calida à Galeno, cæterisque ponitur. Quò fortassè respiciens idem Galenus 2. *de causis morborum*, ut hanc difficultatem solveret, scripsit, vinum moderatè sumptum naturalem calorem augere posse, immoderatiùs verò potatum, frigidos morbos excitare. Et 3. *de Temperam. cap. 3.* subdit, non semper illud calefacere, sed ubi plus fuerit epotum, quàm evinci possit à calore naturali, frigidos morbos gignere, puta apoplexiam, carum, convulsionem, & tetanum. Verumtamèn neque his satisfacit difficultati propositæ; nam si moderatè sumptum calefacit, certè à fortiori magis calefaciet immodicè potatum. Sunt etiàm qui solo ejusdem odore inebrientur: sunt & alii, qui ex ejusdem usu immoderato vigilent, febricitent, ac delirent, ut propterea non perpetuò verum sit vinum refrigerare, atque adeò soporem inferre. Sed etsi vinum immoderatiùs epotum sopores afferat, maleficio vaporum cerebrum occupantium, & gravantium, cur est quòd convulsionem etiàm afferat, & motus convulsivos, qui non sine acritate, & vellicatione contingunt; quin & plerique per ebrietatem fiunt phreneticis similes, ac delirantes, quousque vinum edormierint, quemadmodum

dùm testatur de suis popularibus Hollerius hîc.

*Vide etiam
Pl. lib. 14.
cap. 5.*

Probabilius eaproptèr dicendum vinum, cæterosque liquores ad caput facilè effumantes, fermentatione indebitâ in ventriculo promotâ, acorem talem, ac tantum contrahere sulfureo-narcoticum, ut halitus, ac vapores illuc pertingentes, non solum cerebrum, ejusque roridam substantiam infarciant, & obtundant, verùm etiâ figant, hebetent, ac stupefaciant, undè primùm aphonia; siquidè rectè Seneca *Epist.* 83. vinum opio, elleboro, & veneno comparat, quòd nimirùm mortiferum, somniferumque sit. Et Lucretius *lib. 3. de Natura rerum.*

*Cum vini vis penetravit
Acris, et in venas discessit diditus ardor:
Consequitur gravitas membrorum, præpediuntur
Crura vacillanti, tardescit lingua, madet mens,
Nant oculi, clamor, singultus, jurgia gliscunt.*

q. tusc.

Et quoniâ per ejusmodi acorem fibræ nervorum vellicantur, & compunguntur, proptereâ fit, ut post aphoniam convulsio subsequatur, quâ nervi ad suum principium retrahuntur, idque speciatim factâ transpositione in nervos, & musculos subiectos, potissimùm cervicis, & spinæ, vel etiam labiorum, & mandibularum, ut in spasmo Cynico. Testatur autèm Cicero eos, qui reliquis potionibus inebriandi vim habentibus replentur, in omnem partem, & in dextram, & in sinistram, & pronos, & supinos cadere, qui verò sunt vino inebriati, retrorsum solùm, atque supinos decumbere: nervis scilicet per cerebellum præcipuè ad cervicem, & spinam pertinentibus affectis. Accidit itaque aphonia, seù vocis privatio, quoniâ nervi potissimùm vocales afficiuntur,

tur, qui per guttur, & fauces, aliasque partes circumjacentes diffunduntur, undè etiàm lingua in suis musculis & nervis offenditur. Et quamvis aphonia proximè accedat ad apoplexiam, non tamen omninò cum illa confundi debet; etenim per apoplexiam respiratio graviter læditur; at verò per aphoniam illæsa illa remanet, offensis dumtaxat musculis & nervis vocalibus: Sed & apoplexia desinere solet in paralyfim; aphonia verò potiùs in convulsionem. Adnotat autem Hippocrates in tex. repentinam obmutescentiã, siquidẽ ista omninò morbofa est, & convulsionis prodroma: nam si fortassè sensim ebrius obmutesceret per soporem, qui ex ebrietate plerumque contingit, certè in convulsionem non desineret. At verò cùm repenti obmutescit, convulsus moritur: significatur etenim vitium tale ex ebrietate cerebro, cerebrique medulla fuisse illatum, ut spiritus animales, & roridam nervorum substantiam violenter admodum figat, atque coarctet, ut propterea fibræ nervorum postmodum contrahantur, & convulsione fatiscant ab acore eorundem vaporum: quippè partes vini acriores in nervorum substantiam repunt, & contorquendo fibras convellunt. Acefcere autem in his vinum ostendunt ructus, & vomitus plerumque ab ebrietate evenientes; ex acore verò nervorum, membranarumque fibris inducto caput vacillat, trepidant artus, oculi rubent, & coarctantur, pupilla constringitur, lingua contrahitur & titubat. Sed & spiritus ipse è vino elicitus ope destillationis, acidas in se continet particulas, quibus corrugandi, atque roborandi vi pollet; undè vulneratis partibus admotus nedùm sanguinem sistit, sed & fibras discissas conglutinat, suppurationem prohibet, ac tandèm vulnera ad certam, tutamque cicatricem perducit.

Hanc

Hanc autem lethalem ex ebrietate convulsionem sola febris prævertere potest : quippè per eam, facillimè , atque citissimè dissolvitur quidquid in nervis , ac musculis coagulatione concretum est . Hinc idem Hippocrates pluries etiam advertit , tùm in Aphorismis , tùm in Coacis prænotationibus , convulsionem superveniente febre desinere , ut & nos aliàs adnotavimus . Debet autem febris superveniens non omninò levisesse , sed aliquam præferre magnitudinem , quâ possit compactam in nervis materiam acore vitiosam dissolvere , imò etiam per sudorem , aut urinam expellere . Verùm non dixit Hippocrates omninò per febrem convulsam ex ebrietate convalescere , sed dumtaxat non ex convulsione perire : fieri enim potest , ut adhuc per febrim intereat nulla adhuc convulsione detentus ; siquidem si febris talis sit , quæ causam convellendi deprimat , neque vitium aliud in cæteris humoribus præsupponat , proculdubio & convulsionem tollet , & ebrium in pristinum salutis statum revocabit . Si verò febris superveniens ex malo fortassè corporis apparatu alios humores inficiat , & alia insuper pariat symptomata , etsi convulsionem auferat , poterit ex alio capite mortem inferre , cùm acidi vitiosique succi convulsionem afferentes , in alias partes delati , benè possint febrem mali moris excitare . Itaque conferet febris superveniens convulsioni , sed nihilominus poterit ex alio capite nocere . Et quidè plurimùm verendum , si febris , quæ supervenerit , intrà triduum , vel quariduum ad summum non contulerit , nec intrà idem tempus desierit , quemadmodùm idem Hippocrates admonuit in *Coacis prænotationibus* .

Adjecit Hippocrates in aphorismo posse convulsionem ex ebrietate inductam amoveri ex spontanea ebrie-

ebrietatis solutione ; undè inquit : *aut ubi ad horam pervenerit , quæ crapulæ solvuntur , vocem recuperet .* Quamobrem etsi febris nulla superveniat , si tamen per id temporis , quo crapulæ solvi solent , loquela restituitur , convulsus ex ebrietate convalescet. Hinc notare est convulsionem non statim supervenire , aphonix ex ebrietate , sed post aliquot horas , aut etiam dies integros : nam tunc affectio in nervis & cerebro firmiter hærens designatur , quam nullatenus potuerit Natura vincere , & debellare . Quantum autem temporis videatur posse exigi ad ebrietatis solutionem , dubium esse potest hoc loco . Et quamvis Galenus *in comm.* pro vini conditione , & corporum affectorum habitudine , aliquos dicat postridiè , alios sequenti die , alios etiam tertio ex ebrietate resipuisse ; id tamen fortassè verum in vino potentiori , crassiori-que , quod fortassè suâ tempestate erat in usu ; at verò ex usu adhuc immoderato nostratium vinorum , nunquam non ante unum diem crapula soluta visa est , fortè quia nostratia vina non tam crassiora sunt , neque tam difficilis dissolutionis : quamquam non his assueta corpora gravius subindè afficiantur , quemadmodum experimur in Teutonicis , cæterisque Septentrionalibus . Conducit in hoc idem varia corporis textura : nam pueri , fœminæ , debile caput habentes , & quicumque sunt texturæ mollioris , rariorisque , facillimè ebrietatem incurrunt , etiam ex usu vini levioris , cum contrà , texturam nacti duriores , exercitati , assueti , merum etsi biberint , difficilius inebrientur .

Quâ autem ratione his succurrendum sit , ne in convulsionem incidant , & ex ebrietate liberati vocem recuperent , scitè quidem edocet Hippocrates 2. *de morb.* ubi hanc eandem sententiam repetens , sic inquit : *Si quis ex ebrietate voce privetur , & statim sanè*

C

ipsum

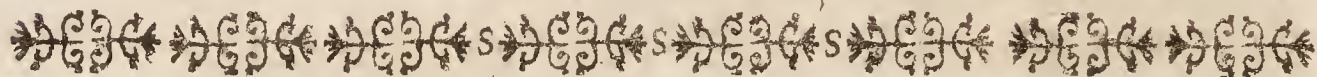
ipsum febris corripiat, sanus fit, si verò non corripuerit, die tertia moritur. Si itaque in sic affectum incideris, multâ calidâ lavato, & spongas calidâ aquâ madefactas capiti apponito, & capas decorticatas in nares indito. Si quidem si apertis oculis loquatur, et ad se redeat, nec deliret, hac die sopore pressus jacet, postridie sanus exurgit; si verò surgens bilem vomuerit, insanit, et moritur, maximè in quinque diebus, si non dormierit. Huic igitur hæc facere oportet, multâ calidâ lavato, donec ad se redeat: deindè copioso oleo illitum mollibus in stragulis reponere, ac contegere cum silentio, et in tenebris, ut plurimum enim ex balneo dormit, et si dormierit sanus evadet. Postquàm autem redierit, primis tribus, aut quatuor diebus milium tenue, aut ptisanæ succum sorbeat, & vinum mellis speciem referens bibat. Deindè cibus utatur mollissimis, ac paucis primum. Et iterùm lib. 3. subdit. His validas sternutationes excitare convenit, et clysterem bilem ducentem, et ipsum validum injicere. Quod si sensum æger receperit, thapsiæ succum in multa aqua calida dato, quo quàm citissimè reuomat. Postea attenuato, et à cibo abstineto usque ad septem dies. Detrahendus est et à lingua sanguis, si venam comprehendere possis. Verùm nos pluries vidimus sedatas ejusmodi ebrietates iteratis lotionibus pudendorum ex aqua gelida: mirum enim quàm istæ partes cum cerebro consentiant, & madorem, frigefactionemque eidem communicent. Sunt & alii qui à fumo tabaci id ipsum assequuntur, & alii sternutationem moventibus. Sed præstaret vomitum incitare statim ac immodicè vinum fuerit epotum, & antequàm temulentia sit confirmata: Quod & ab Athenæo memoratum inveni lib. 11. cap. x. in fine. Cæterùm ebrietatem præcavere referuntur allium, & amygdalæ amaræ, si antea sumantur. Et quidem de allio extat auctoritas

tas Hippocratis 4. de ratione victus in acutis, dum inquit : optimum est ipso (idest allio) vesci ei, qui crapula se daturus est, & futurus ebrius. De amygdalis verò amaris præter graves alios Auctores, testatur Plutarchus lib. 1. symposiacorum quæst. 6. ubi Medicum memorat in comitatu Drusi Tiberii Cæsaris filii, qui cum quinque, vel sex amygdalas amaras ante compotationem edisset, omnes bibendo superabat : sed depressâ fraude, prohibitus ne id faceret, facillimè à vino devictus fuit. Undè autem id fiat, curiosè à plerisque quæritur. Novi & Ego alium, qui seipsum ab ebrietate frigida aquæ haustu paulò ante comestationes præmuniebat, & quidem felicissimo successu. Apud Athenæum lib. 1. cap. 30. Brassica, ejusque semina commendantur, quòd præcomesta potatores ebrios fieri non patiantur, quin & in qua vinea nascuntur brassicæ, vinum progigni debilius dicitur. Multa alia ad ebrietatem arcendam recenset Zacutus Lusitanus l. 3. Præx. admir. obs. 123. Mercurialis variar. lect. lib. 4. c. 6. & Joannes Langius Epistol. lib. 1. Epist. 30. præter alios.

Vide We-
cker. lib. 5.
Secr.

Pro coronide tandem advertere non pigebit, cautos, attentosque oportere esse Medicos in ebriis internoscendis, & judicandis, ne illos cum apoplecticis confundant, & uti apoplecticos tractent, magno cum salutis egrorum detrimento, & non sine sui ipsorum honoris infamia. Memini ebrium quendam ab ignaro quodam Medico, qui illum apoplecticum existimaverat, adeò perperam tractatum frictionibus, cucurbitulis, vesicantibus, immò ad verticem capitis ignito ferro cauteriatum, ut postquam experrectus se tam afflictum, tortumque vidisset, Medicum ipsum, nisi fugam arripuisset, veluti sui tortorem, ac hostem peremisset. Id ipsum non ità pridem mihi retulit dignissimus quidam Prælatus evenisse Romæ cuidam suo famulo, & nonnisi magno cum Medici derisu. Equidem apople-

ctici præter soporem, respirationem habent graviter læsam, pulsum inæqualem, pallentem vultum, vel plus justo rubentem, & tumidum: Ebrii verò somnum suavem dormiunt, in cunctis benè se habent, & si convelluntur, ab ipsis motibus nonnumquam excitati, statim exsolvuntur, & valent.

A P H O R I S M U S V I.

*Quicumque Tetano corripuntur, in quatuor diebus
pereunt, si verò hos effugerint,
sani fiunt.*

DAt in hoc Aphorismo Hippocrates exemplum Tetani, ut indè terminum convulsionis in interitum desinentis conjiciamus. Refertur quippè Tetanus ad convulsionem, velut species ad genus, siquidem Tetanus est nervorum tensio æqualiter in toto corpore facta, per quam illud rigidum, & immobile remanet, cùm partes anteriores æquè ac posteriores contrahantur; undè Galenus *in comm.* inquit, illum esse affectum compositum ex Emprosthotono, id est tensione ad anteriora, & Opisthotono, idest tensionè ad posteriora.

Cum ergò contingit aliquem Tetano corripì, id est æqualem pati ad anteriora, & posteriora contractionem, facile est, ut intrà terminum acutissimorum morborum, qui est quartus dies, intereat. Arguitur enim ex æquali, & vehementi nervorum per partes anteriores & posteriores excurrentium affectione, plurimùm gravari Naturam, & multam potentemque esse causam, quæ potuerit cunctos utriusque partis ner-

nervos afficere, undè postmodùm omnes ferè operationes, & potissimùm vitales offendantur. Si verò terminus quatuor dierum transigatur, quia sensim morbosam causam cedere indicio est, ac pedetentim concoctione dissolutam sensibilibiter, aut insensibilibiter expurgari, proindè si hunc terminum ægrotantes evaserint, nullo negotio revalescent.

Verùm animadversione dignum est, non dixisse Hippocratem quarto die Tetano affectos interire, sed infrà hoc tempus posse periclitari; undè, & primâ, & secundâ, & tertiâ die etiam obire poterunt: quamquàm & plerosque novi etiam ad septimum periisse, qui nimirùm viribus & ætate præpotentes, violentiam morbi diutiùs sustinere potuerunt.

Verisimile autem est ex majori, vel minori vitiosi humoris aciditate, ejuscemodi varietatem Tetano affectis evenire: ubi enim aciditas pontica nervos affecerit, & præter contorsionem, ac rigiditatem, stuporem attulerit, certè mors citiùs accidet, atq; inevitabiliter; ubi verò potiùs corpulentiâ, quàm a core summo nervi fuerint divexati, non solùm in longius tempus Tetanus protrahetur, verùm etiam paulatim remittetur, & in salutem desinet.

Etsi insuper Hippocrates dicat post quartum diem Tetano correptos sanos fieri, non tamen credendum est statim, & absque ullo auxilio medico illos sanari, cùm nervi & muscoli affecti non subitò in pristinum salutis statum remitti possint, absque eo quòd humores per illos diffusi sensim dissolvantur, & evanescant. Quare exponendus aphorismus est, ut licèt post quartum diem Tetano correpti mortem evadant, post longius tempus tamen in pristinam salutem restituantur. Sed & neque perpetuò verum est, quòd post quartum diem mortis periculum effugian.

giant, cùm aliquandò observatum fit, etiam in septimo, atque etiam post septimum illos esse periclitatos. Fortè autem, tempore Hippocratis citiùs sanabantur, sive ob salubriorem incolatûs constitutionem, sive ob fortiores corporum temperaturas, sive etiam ob temperatiorem victûs rationem.

Quo denique pacto isti juvari possint, ut saltem post quartum diem mortem effugiant, & in salutem revocentur, inquisitione dignum. Et quoniam musculorum, & nervorum affectus dependentes ab humoribus, vel sudore copioso, vel abundantiori urina solvi consueverunt; proindè opportunum erit utroque hoc præsidiorum genere in illis uti. Verumtamen vitanda erunt ea, quæ acriorem conditionem nacta sunt, & volanti alkali prædita, ne scilicet ex his nervi & muscoli proritentur, & convulsione impensius afficiantur. Conferunt eapropter, quæ molliter laxando, blandè admodùm humores alliciant, & educant, undè decocta, seù potiones quidem humefacientes, ex medicamentis tamen dissolventibus, & roborantibus paratæ, proficuæ erunt; itemque sudores proliciantur ex balneis vaporosis, quibus, & pori cutis leniter laxentur, & humores in musculis & nervis impacti molliantur, ut sine noxa fluitent. In eundem usum sæpiùs contulêre unctiones ex oleis, & linimentis emollientibus simul, & roborantibus: quod sanè perpetuò observandum in omnibus affectionibus nervorum.

A P H O R I S M U S VII.

*Quibuscumque morbi comitiales fiunt antè pubertatem
mutationem accipiunt, quibuscumque autem
vigesimoquinto, ferè commoriuntur.*

Dixerat Aphorif. 45. Secundi Hippocrates, juvenes morbo comitali correptos, mutatione maximè ætatum liberari; ubi pro juvenibus, juniores exposuimus; nunc eādem sententiam clariùs explicans, inquit, ante pubertatem mutationem illos accipere, post vigesimum quintum annum verò, ferè semper commori solere.

Comitalis morbus idem est ac Epilepsia, quasi supra captio, quoniam Epileptici veluti à superis, seu divinitùs capti, ac fulmine icti vidètur, vel quòd supernis partibus id est cerebro afficiantur; cùmque publicè, & in comitiis plerumque corriperentur, perterritis adstantibus, iisque mox etiam abscedentibus, comitia finiebantur, Comitalis morbus appellatus est. Hinc Quintus Serenus cecinit.

*Est subiti species morbi, cui nomen ab illo est,
Quod fieri nobis suffragia justa recusat.
Sapè etenim membris atro languore caducis
Concilium populi labes horrenda diremit.*

Is ergo si ante pubertatem accidat, mutationem, & quandoque etiam sanationem facilè fortietur; ineunte nimirum ætate juvenili. Est autem pubertas, ætas illa, quæ à decimo quarto ad vigesimum primum, vel vigesimum quintum annum extenditur, & quamquam plerisq; visum sit à decimo octavo anno ad vigesimum

mum quintum , non puberes , sed adolescentes esse appellandos , attamen pubertas hîc , & adolescentia simul una confunduntur . Itaque si contingat puberes intrâ hoc tempus , & ante vigesimum quintum annum corripî morbo Comitiali , in ætatem vegetiorem , puta juvenilem progressi , mutationem in melius subibunt .

Sed qua de causa id accidat , non benè convenit inter Interpretes. Major autem illorum pars cum Galeno existimat id illis benè succedere , quia pueritia & pubertas propter humiditatem , & cruditates , in ea ætate faciles , obnoxia est Epilepsiæ , ut propterea Puerilis morbus sit etiam appellatus ; factâ autem mutatione in juventutem , humida illâ temperies in siccam , magisque calidam transmutatur , indeque fieri ut mutationem in melius subeat . Verùm crediderim id potiùs evenire ex solidiori , consistentiorique fibrarum nervearum textura , quippè quæ , per ætatum mutationem , magis magisque confirmantur , & exolutâ illa acri sanguinis serositate , non tam facilè deinceps nervi proritantur , nec aliunde vitium in reliquis humoribus inductum , adeò contumax , & pertinax erit , ut per ejusmodi ætatis mutationem nullatenùs infringi , ac tandem subigi possit : verumtamen neque dixit Hippocrates reverà post pubertatem Epilepsiam sanari , sed in melius solum abire : fieri enim potest ut epileptici insultus adhuc post pubertatem repellant , non sint tamen adeò infensi , ut violenter adhuc extorqueant , & convellant ; quinimò & rariùs , & per longiora intervalla molestant , quemadmodùm pluries à nobis est observatum . Jure ergo scriptum est , tùm hîc , tùm *aphoris. 45. secundi* , mutationem solum accipere . Sed & aliquandò contigit mutationem hanc epilepticos subiisse in aliam egritudinem

dinem aliquantò degenerem . Novi quemdam, qui cum epilepticus in pubertate fuisset, post vigesimum quintum annum non ampliùs epilepsia, sed palpitatione, & cordis oppressione laboravit, citrà sensibilem mentis læsionem; sed & plerique statûs mutatione, uti puellæ ab erumpentibus menstruis, aut inito connubio, promptè admodum convaluere.

Advertere tamen est quòd ejusmodi mutationes in melius, faciliùs contingent servatâ simul exactâ victûs ratione; unde si fortassè puber epilepticus errata in victûs genere perpetim committeret, proculdubio etiam post vigesimum quintum annum eundem comitiales morbum esset perpeffurus. Hinc qui mutationem in melius etiam sub spe recuperandæ salutis sunt opperituri, exactam victûs rationē servant oportet, & cum illa salubrioris quoque aëris incolatum, quemadmodum ex *cit. aphor. 45. secundi* colligere est.

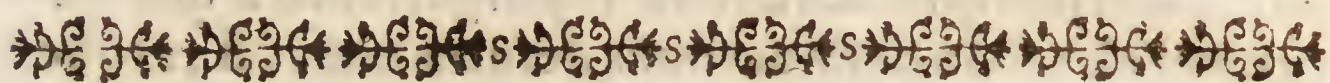
Quoniam verò post vigesimum quintum annum epilepticos interire scribit Hippocrates, dubitari proinde potest, num de illis intelligat, qui in pubertate epilepsiam contraxerunt, an verò, qui post vigesimum quintum annū epilepticos fieri contigerit, ac propterea his recuperandæ salutis spes omnis absit. Et ad primum, putaverim eos intelligi interituros, vel saltem cum epilepsia commorituros, qui licèt ad senium perducti, post vigesimum quintum annum in epilepsiam inciderint; secus verò qui ex pubertate affecti beneficium mutationis post vigesimum quintum annū non sunt sortiti: etenim hi plerūq; cōsenescunt, & sensim, ac pedetentim mutatione aliarum ætatum in melius semper abeunt; Qui verò post vigesimum quintum annum, morbum comitiales incurrunt, duplici ex capite videntur difficulter convalituri, uno quidem, quia in juventute corripiuntur, unde

is causã proculdubio præpotētē arguit, cui ætas juvenilis obsistere nō potuit: altero, quòd nullam in melius mutationem sint in cæteris succedentibus ætatibus speraturi, quippè per has semper in pejus ruunt, fatiscente naturâ per sanguinē cæterosq; liquores, qui sēper, semperque hebetiores, acidioresq; evadūt: Quamquam, si fortassè ex malè ante actâ vitâ morbus comitialis acciderit, possit usu medicamentorum, & salubriori regimine instituto, in meliorem etiam statum ille revocari. Verùm Hippocrâtes de ea epilepsia videtur hîc loquutus, quæ ab his, quæ spontè per ætates hominî accidunt, provenire solet, nullâ propemodùm externâ causâ perîpectâ.

Sed an revera simul unâ illâ affecti commorian-
tur, ulteriùs ex textu addubitare licet. Verùm cùm Hippocrates scripserit illos *ferè commori*, idest simul unâ consenescere, & ad interitum perducì, proptereà probabilius est dicere, non omninò & infallibiliter ad mortem usque patientes comitari, sed ut plurimùm solùm. Quo pacto non semel vidimus etiam in ætate consistenti, & in prima senectute, epilepsiam desisse, superstitè adhuc patientis vita. At verò non inde deducendum est, eos qui vltra vigesimum quintum annum sunt hoc morbo correpti, esse in senio commorituros, nam ineunte virilitate, plerumque visi sunt periisse, commutatâ præsertim Epilepsiâ in Apoplexiam. Quare verbum illud *commori*, non debet referri ad ætatem senilem patientis, quasi verò ad ultimam ætatem morbus ipse protrahatur, & tandem desinente vitâ, desinat; sed debet referri ad ipsum morbum comitiale, qui cùm non ampliùs patientem deferat, eò illum deducit, ut tandem interficiat, adeoque simul cum ejusdem interitu desinat, ut proptereà videatur quodammodo dici posse commo-
mo.

mori morbum cum interitu ægrotantis.

Quibus denique præfidiis ejuscemodi ægritudini, tam ante, quàm post pubertatem, occurrendum fit, latè à nobis enarratum *in parte Medicinæ practica.*

A P H O R I S M U S VIII.

Quicumque morbo laterali laborantes, in quatuordecim diebus non repurgantur, ii ad suppurationem vertuntur.

DE pleuritidis progressu, & eventu agit hoc aphorismo Hippocrates, illamque intrà quatuordecim dies non repurgatam, in suppurationem tendere docet. Verùm ad exactam aphorismi intelligentiam, oportebit plura primùm examinare.

Et primò, cùm de pleuriticis agat, qui intrà quatuordecim dies non repurgantur, in dubium verti potest, an computus istorum dierum fieri debeat ab initiantē, & cruda pleuritide, an verò à pleuritide ad maturationem, declinationemque perductâ. Pro cuius difficultatis solutione meminisse decet, pleuritidem esse speciem inflammationis factam à sanguine alicubi in vasis sanguiferis pleuræ, vel etiam pulmonis (quâ parte præsertim pulmo superiori pectori alligatur) hærente. Non enim videtur hîc Hippocrates de pleuritide, quam spuriam vocant, sermonem fecisse, quippè cùm is subdat, ad suppurationem verti, & nonnisi quæ exquisita dicitur utpotè à sanguine facta, in suppurationem verti possit, proculdubio quæ exquisita est, videtur hic specialiter adnotata. Cùm ergo inflammatio à sanguine facta egeri nequeat,

queat, priusquam maturitati subiecta fuerit, id quod circa statum accidit, proinde probabilius videtur dicendum de pleuriticis sermonem habuisse, qui jam ad declinationem morbi pervenere; quamobrem computus dierum quatuordecim repurgationis, à fine status, vel ab initio declinationis desumendus est; atque adeò illi pleuritici in suppurationem deducuntur, qui post statum, & maturitatem pleuritidis per dies quatuordecim in posterum non repurgabuntur. Et quidem inflammatione jam edomitâ, & concoctâ ejusdem materiâ, illam dirumpi necesse est, & paulatim per sputum expurgari; cum verò contingit ejusmodi expurgationem intercipi, aut impediri, fortè ex imbecillitate naturæ expellere nequeuntis per tussim, vel ob multitudinem peccantis humoris, vel ob crassitiem ejusdem, vel ob viarum angustiam, vel ob loci distantiam, vel ob thoracis, aut pulmonis impotentiam, vel ob aliam similem causam, profectò detenta materia suppurabitur, indeq; commutabitur pleuritis in empyema; unde & si prior morbus desinat, novus & quidem peior superveniet; id quod ab Hippocrate tum hîc, tum clariùs infra manifestissimè declaratur. Itaq; cū pleuritis ad declinationem perducta, & sanguis illâ faciens jam fuerit maturatione subactus, si per succedentes quatuordecim dies nō fuerit integrè repurgatus, ac per anacatharsim excretus, certè commutabitur in pus, & morbus in empyema degenerabit.

Dubitari præterea potest, cur Hippocrates terminum ejusmodi repurgationis dies quatuordecim constituerit, cum cætetoqui Anaxion, pleuriticus relatus ab eodem 3. *epidem.* non nisi à die, quâ cœpit expuere, nempe à decima septima, usque ad trigesimam quartam, quâ judicatus est, fuerit repurgatus. Et dicendum quatuordecim dierum,

ter.

terminum fuisse hîc ab Hippocrate constitutum, quia ex eodem *lib. 2. aphor. tex. 23.* omnes acuti morbi in quatuordecim diebus judicantur, factotamen initio à die, quâ revera acuti evaserunt; hinc non abs re in hoc aphorismo dixit, *in quatuordecim diebus non repurgantur*. Anaxion verò pleuriticus memoratus in Epidemiis, cœpit decima septima die pauca dumtaxat expuere, & deinceps abundantius: Quinimò nisi sudore fuisset judicatus, proculdubio in longius tempus ægrotasset. Quare supputatione factâ à sputo abundantiori, verè intrâ quatuordecim dies fuit repurgatus, ac postremò etiam sudore judicatus; Atquì si hunc terminum transegisset, in aliam planè ægritudinem lapsus esset.

Ulteriùs dubitari potest, num revera de pleuritide mens Hippocratis sit exponenda. Nam in vulgata latina versione scribitur, *quicumque morbo laterali*: morbus autem lateralis latiori significatione aliam pectoris ægritudinem referre potest. Verùm dicendum in græco Codice scribi pleuriticos, qui propriè pleuritide, seù membranæ succingētis costas inflammatione correpti sunt; in quam sanè expositionem reliqui omnes Interpretes conveniunt. Neque enim, si de morbo laterali, qui costis & musculis intercostalibus externis accidit, sermo foret, posset indè anacatharsis, & repurgatio per sputum expectari, quæ hîc ab Hippocrate memoratur: modò sputum, & anacatharsis sperari potest dumtaxat in morbis pectoris, partes internas, non externas afficientibus.

Adnotat etiam, & rectè Heurnius materiam debere esse expectorabilem, nam si fortassè præ sui crassitie, & viscositate, non facilè concoqueretur, & longius tempus exquireret ad subeundam maturacionem, profectò tempus hoc loco assignatum ab Hippo-

pocrate dierum quatuordecim sufficiens non esset peragendæ repurgationi. Verumtamen cum de pleuritide loquatur Hippocrates, & hæc plerumque, cum præsertim exquisita est, à sanguine concreto fiat, facile suppurabili, idcirco non absque ratione terminus dierum quatuordecim est adjectus, quo planè spatio verisimile est posse materiam jam concoctā expurgari: humor autē crassus, & viscosus nō nisi in pleuritide spuria observari solet, qui lōgiustēpus expostulat.

Denique, ut ejusmodi incommodo futuræ suppurationis, & imminentis empyematis occurramus, juvabit toto hoc spatio dierū quatuordecim, ea adhibere medicamenta, quæ anacatharsim promoveant, & faciliunt, cujusmodi sunt, quæ ex hyssopo, hyperico, hederæ terrestri, tussilagine, & similibus parantur, aquæ, syrupi, extracta, tincturæ. Confert etiam in idem balsamum Peruvianum, sperma ceti, elixir proprietatis Helmontii, balsamum sulphuris, præsertim terebinthinatum, & his similia.

Si hæc repurgatio fortassè deficiat, consueverunt practici in opem diuretica sufficere, quoniam non rarò expertum, materiam in pectore collectam, aut in pulmonibus hærentem, fuisse per vias urinarias educam; quamvis hoc non tam facile sit, nec dum benè constet apud Anatomicos per quos ductus eò ferri possit. De qua re alibi.

A P H O R I S M U S IX.

*Tabes fiunt præcipuè ætatibus à decimo octavo usque
ad trigesimum quintum.*

QUoniam à pleuritide suppuratâ, nec deinceps
sufficienter repurgatâ empyema fit, cui post-
modum Tabes adjungitur, idcirco referens
Hippocrates damna ex non repurgata in pleuriticis
materiâ, subdit in hoc aphorismo, Tabem, seu græcè
Phthisim, exoriri, eamque potissimum à decimo octa-
vo anno ad trigesimum quintum.

Et quidem quotiescumque materia, quæ pleuri-
tidem faciebat, ad suppurationem perducta est, nec
deinde intrâ spatium quatuordecim dierum repurge-
tur, in thoracis cavo colligitur, & mox tum pravo ha-
litu, tum corpulentia pulmonē, indeque circumgyran-
tem sanguinem inficit. Quoniam verò ab infecto pul-
mone, imò etiam à præsentia puris exulcerato, simul-
que unâ vitiato sanguine, accidit febris, quæ hæcticæ
naturæ est, proindè fit ut tabes oriatur, seu universalis
corporis consumptio. Cum enim sanguis pure infe-
ctus salinam acritatem nanciscatur, indeque plus ju-
sto dissolvatur, & glutine privetur, quo scilicet partes
cunctæ corporis nutriuntur, fit propterea, ut sensim
illæ macrescant: quippè pus sanguini communicatū,
tam potentèr illum vitiat, ut partibus accedens, loco
nutrimenti, acre venenum evadat.

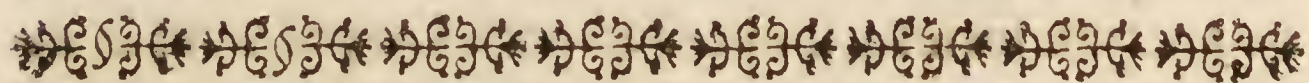
Sed cur scriptum sit in hoc aphorismo id potissi-
mum evenire à decimo octavo ad trigesimum quin-
tum annum? Neque solùm in casu pleuritidis non

re-

repurgatæ , sed etiam si ex quacumque alia causa tabes oriatur , ut propterea videatur indiscriminatim locutus Hippocrates de facili hujus ætatis contabescētia ad trigessimū quintū annū usque , reliquis ætatibus exceptis. Immò, ut ex græca voce Phthisis deducitur , speciatim videtur voluisse designare illam speciem tabis, quæ ex ulcerato, vel aliter affecto pulmone contingit. *Fuchsius in comm. istius aphor. rationem deducit ex Galeno, qui in comm. 29. lib. 3. exponens ægritudines juvenilis ætatis ibidem ab Hippocrate enarratas, (ubi præ cæteris sputa sanguinis, & tabes referuntur) non ad ætatis rationem, sed ex accidenti, adolescentiæ , & juventutis tabem evenire interpretatur, quia adolescentes, & juvenes plerūque saliūt, currunt, clamant, digladiantur, belligerant, Venationem, aliudve genus laboris , vel exercitii immodici exercent. At causæ istæ, ut alibi quoque à nobis est dictum , communes esse possunt reliquis ætatibus . Sed & neque Hippocrates eorum, quæ ex accidenti eveniunt, hic habuit in animo meminisse, sed dumtaxat quæ ratione ætatis contingunt , etenim limitavit tempus à decimo octavo ad trigessimum quintum: quod sanè non fecisset, si id ex accidenti tantum evenire putasset. Crediderim eapropter Ego id potissimum eâ ætate contingere , quia sanguis tunc etiam in sua constitutione permutatur : cū enim in præcedenti ætate puerili pars ejusdē glutinosa, & auctifica prævaluerit, sensim postmodum incipit pars vivifica virtute præcellere, & acrior tenuiorque fieri, quæ propterea organum in arteriis, & venis efficit, ut facile oscilla vasorum aperire queat ; hinc sanguinis sputa, & partium spiritalium erosiones accidunt , potissimum verò pulmonis suâ naturâ laxioris . Sed & propter ipsius acritatem, nutritiones non tam benè fiunt, quem-*

quemadmodum in ætate præcedenti; unde etiam fit, quamobrem per ætatem juvenilem cōtingant facilius febres ardentes, vulgò ex bile fieri putatæ, sive potius ex sanguine acriori, summoperè ad fermentescendum idoneo.

At verò neque dixit Hippocrates tantummodò in hac ætate tabem acciderè, sed præcipuè solùm; nam possunt quoque tabes in aliis ætatibus evenire, & non solùm ex prænarrata causa, verùm etiam ex aliis innumeris, potissimùm ex destillatione ferina, ex tussi vehementi, ex pleuritide suppurata, ex angina, aliisque, quæ sanè sunt præsentis aphorismo comprehensa ex ejusmodi ætatis adolescentis, & juvenilis constitutione. Nontamen hinc negaverim specialius tabem notare voluisse, quæ ex pleuritide suppurata, nec deinde repurgata procedit, de qua præcedenti aphorismo mentio facta est, ut antea pariter animadvertum.

A P H O R I S M U S X.

Quicumque ab Angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in septem diebus pereunt; Si verò hos effugerint suppurantur.

NON facilè quis huic aphoristicæ sententiæ assentietur, si superficie-tenùs solùm, & ut verba textûs sonant, illam accipiat; etenim quî fieri potest, ut ab angina liberatus incidat in pulmoniam, & deinde in empyema; si ab angina liberati, penitùs sanati dicendi sunt: si ergo omninò sanati, proculdubio nequibût ex præcedenti morbo in aliû delabi, qui causam

E

& ori-

& originem à priori mutuetur. Verùm huic difficultati faciliè fiet satis attentâ Hippocratis elocutione, is siquidem dixit : *qui ab angina liberantur*, idest vim, violentiamque illius effugiunt, ob quam periculum suffocationis incurrissent, eoquòd muscoli laryngis inflammati intercipiunt aëris ingressū, egressumque, remanente interea causâ materiali inflammationis. Hinc genuinus Hippocratis sensus erit, quòd illi, qui ex angina videntur liberati, sed citrà inflammationis maturationem, aut resolutionem, & sine ulla manifesta materiæ expurgatione, cùm humor ille inflammationem faciens aliò transferatur, & in pulmonem promptissimè decumbat, sequitur, ut ex una ægritudine, nempe ex angina, incidant in peripneumoniam, seu pulmonis inflammationem: sunt enim partes istæ perquàm inter se contiguae, & tum per musculos, asperam arteriam circumtegentes, tum etiam per arterias, aliosque inconspicuos ductus mutuò consentientes, unde promptè admodum humor inflammationem in gutture faciens, sponte suâ potest in pulmonem decumbere; quamobrem ex illius translatione definit inflammatio in musculis gutturis, & consequenter definit angina, sed supervenit pulmonis inflammatio, ac peripneumonia. Appositè igitur Heurnius aphorismum hunc ità legit : *Qui ex anginosi fiunt peripneumonici*: quandoquidem non semper ex angina contingit peripneumonia; sed si fortassè qui anginosi erant, videantur ab angina evadere citrà suppurationem, & purulenti humoris evacuationem, cùm non possint tam repente, & salubriter ab illa sanari, nisi humor, qui inflammationem faciebat, aliò transferatur, benè proinde scriptum est, in peripneumoniam illos delabi. Ex transitu autem isto, & si patientes ab angina, seu ab inflammatione gutturis, & faucium liberentur,

tur, non tamen vitæ periculum effugi unt, quippè peripneumonici facti, intra septem dies, adhuc periclitabuntur: etenim non minoris acutiei, & malitiæ est peripneumonia, quàm sit angina, cùm ob maximam respirandi difficultatem, febrem acutam, ac continuam, contractâ in laxa pulmonis substantia inflammatione, facillimè ægrotantes mortem incurrant. Id quod clariùs expressit Celsus lib. 2. cap. 7. *Si angina subito finita est, in pulmonem id malum transit, idque sæpè intra septimum diem occidit.*

Statuitur autem ab Hippocrate istius exitii terminus septima dies, non quòd propriè ad septimum diem peripneumonia protrahi debeat, ut interitum afferat, sed quòd intrà hoc temporis spatium mors contingere possit; unde non dixit septimo die pereunt, sed in septem diebus, sive ut clariùs explicat Fuchsius, Celsum in hac parte secutus, intrà septem dies, cùm & ante septimum, quarto scilicet, quinto, aut sexto die, peripneumonia interimere possit.

Sed quamvis facillimè interire possint ægrotantes ex humore in pulmonē translato, tum ratione ipsius partis affectæ respirationi destinatæ, tum etiam ratione febris adjunctæ acutissimæ, non tamen omnino necesse est, ut subinde pereant, quasi quòd inevitabiliter sint ex peripneumonia interituri; unde meritò subjunxit Hippocrates: *Si verò hos effugerint, suppurantur*; id est, si spatium septem dierum transiliant, quia humor in pulmonem delapsus mitioris naturæ significatur, facileque subigibilis, & ex altero capite natura præpotens denotatur, quæ potuit tanti morbi impetum, & violentiam sustinere, profectò delapsus humor in suppurationem in posterum vertetur, atque adeò prior morbus commutabitur in alium, atque ex peripneumonia fiet empyema: sanguis enim ibidem

hærelcens, & qui inflammationem excitavit, (ut superius etiam notatum est) maturitati subjectus vertetur in pus. Quare semper ac inflammatio in sui augmento necem non attulerit, sed ad statum perducta, naturæ concoquenti subjicitur, desinet proculdubio in suppurationem; quemadmodum in externis inflammationibus passim experimur. Est tamen verum, quòd aliquando non verâ inflammatione, sed potiùs erysipelate affecto pulmone, fortassè quia sanguis tenuior est, insensibiliter, vel sensibiliter per sudorem peripneumonia terminari potest: quamquam rarò fiat, ut ab erysipelate pulmonis ægrotâtes evadant, cùm plerumque phrenetici moriantur, ut pluries expertum in praxi, quod etiam ab eodem Hippocrate memoratur 2. de morbis.

Quoniam verò scriptum est ab eodem 6. aphorismorum 37. *Angina correpto, si tumor fiat in collo bonum, foras enim morbus deducitur*; fieri potest ut exinde evitetur peripneumonia, adeoque mors, vel suppuratio, quia scilicet humor anginâ faciens nō ad pulmonem, sed ad partes exteriores colli deducitur: At nec semper id conferet, nisi solùm cùm per transpositionem humoris ad partes colli exteriores, interiores affectæ liberantur; Nam si fortassè contingat, quòd tumor in collo appareat, nec subinde musculi gutturis affecti exonerentur, certè majus vitæ periculum imminabit, quoniam extramissio humoris ad partes colli externas non sequitur criticam naturæ depositionem, sed potiùs arguit multitudinem peccantis humoris, qui cùm non totus possit in partibus internis gutturis absumi, occupat ulterius partes externas, & vitæ periculum non minuit, sed adauget.

A P H O R I S M U S X I .

Qui tabe molestantur, si sputum, quod extussiunt, grave olet injectum carbonibus, & capilli à capite defluunt, lethale.

Cùm superioribus aphorismis de quibusdam inflammationibus tum gutturis, tum pectoris, & pulmonis in suppurationem versis egerit, nunc eventus indicia ad prognosim pertinentia tradit, atque generaliter inquit: tabidos in interitum desinere, quoties sputum, quod extussiunt injectum carbonibus malè olet, & capilli à capite defluunt.

Debent autem ista duo simul in empyicis copulari, ut interitū portendant, quandoquidem aliquandò observatum est, ex sputo purulento, & malè olente, adhuc plerosque convaluisse. Quare junctim illa retulit Hippocrates, ut certius prognosticum inde deducatur.

Atque hinc clarè etiam colligitur, tabidos hinc illum adnotare, qui ex pulmone affecto, & ex empyemate in tabem sunt delapsi, aliter purulentum sputum hinc non memorasset, neque per tussim excretum, ut ex verbis textus manifestissimè patet. Et quamvis sæpenumerò purulentum sputum per se malè oleat, potissimum cum pravæ conditionis est, & aliquandiu fuerit in pectore detentum; nihilominus non semper in empyemate ejusmodi foetorem referre solet, nisi solum cum pulmonis substantiam ulceratam, & putrefactam redolet, quippè tunc ulcus pulmonis, & sæpissimè etiam sordidum subsequitur. Addidit quoque

Hip.

Hippocrates injectum carbonibus, ut scilicet phlegmatis, & sputi ordinarii portio, si fortasse cum pure conjungatur, vi ignis possit absumi, & quod purulentum est, in halitus melius diffundatur.

Sed & capilli defluere quoque debent, idest sponte sua è cutis poris decidere: etenim isti nunquam decidunt, nisi poruli cutis fuerint relaxati, & alimentum, quod illis suggeritur, acre, & erodens evaserit. Unde autem hæc in tabidis contingant, dubitari solet. Et dicendum id his evenire ex pure, quod sive præsentia, sive halitu sanguinè circume ùtem inficit, imò dissolvit, eliquat, erodit, suoque glutine privat; quamobrem expertum est sanguinem in tabidis fluidum plus justo fieri, & omni glutine orbatum apparere, unde partibus accedens, non solum nutrire, & reficere non potest, sed potius acritate infensâ, & venenatâ, illas extenuat, & arefacit, quo deinde fit, ut capilli in suis radicibus erosi, sponte sua decidant. At verò promptius è capite defluunt, quàm ex mento, superciliis, aliisque partibus, quoniam istæ succulentiores sunt, & cutim crassiorem obtinent, at illud exsuccum nimis est, & cutim ossi hærentem habet.

Hinc ergo fieri non potest, quin tabidi ad tantam perniciè deducti, non sint paulò post interituri, cum ex pure fœtido infectus, ulceratusque pulmo, sanguinem universum, & cor vitæ fontem, virulentâ contagine depravet, indeque totum corpus, & alimentum, & vitâ privet. Accedit tussis molestissima, quâ coguntur graves molestias, & maximam virium jacturam tabidi subire, imò somno, & quiete privari, & mille alia incommoda pati, cum quibus vita diù sustineri nequit. His infra additur alvi profluvium, quo naturalis regio omninò labefacta-

ta designatur, ut sequenti aphorismo dicitur.

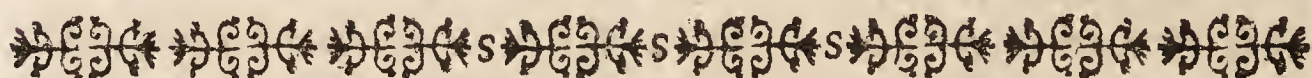
A P H O R I S M U S XII.

Quibuscumque tabe laborantibus capilli à capite defluunt ; iis alvi profluvio superveniente, moriuntur.

Postquam præcedenti aphorismo lethale signum esse dixit in tabidis, si sputum injectum carbonibus malè oleat, & capilli à capite defluant, nunc quibus capilli defluunt, si alvi profluvium superaccidat, mortem præstò esse subdit : sed licèt utraque mortem portendant, non tamen tempore indistinctam præfagiunt, nam lethale quidem signum est sputum malè olere, & capillos à capite defluere, sed non nisi post aliquod temporis intervallum; at verò cum post defluvium capillorum alvus solvitur, mors brevi imminet, nec ad longum tempus protrahitur, sed intra triduum, vel quatrìdum irreparabiliter accidet.

Quà autem de causâ post sputum purulentum, & malì odoris, itemque post defluvium capillorum, alvus laxetur; facilè quis dijudicabit ex corruptione à pure inducta, quæ cum sanguinem, cæteroſque liquores corporis pertigerit, unà simul ductus corporis delaxari necesse est, & potissimùm qui feruntur in alvum, puta ex ventriculo, ejusque fermento, liene, jecore, mesenterio, aliisque visceribus imi ventris; Quare ex alvi fluxu certò conjicere poterimus universam corporis œconomiam esse resolutam, ac proinde extinctis viribus, vitam ipsam esse omninò destitutam. Id totum perbellè expressit Hippocrates lib.

*I. de morb. his verbis: Cum pus ipsum in ventre moram traxerit, totum corpus ab ipso calefcit, tum maxime viciniffimæ partes: calefciente autem corpore, humidum maxime eliquatur, & quod quidem à fupernis partibus eliquatur, in fupernum ventriculum præcipue confluit, fitque pus, ad hoc quod jam in ipfo eft. Pars verò ejus etiam in infernum ventriculum deferitur, & quandoque alvus ab ipfa turbatur, & hominem perimit, nam cibi ingeffi fuccedunt inconcocti, & alimentum ab ipsis corpori non accedit: Et fputi furfum purgatio non æqualis contingit, alvo nimirum calefacta, et omnia deorfum trabente in feipfam: Et à fputo quidem fuffocatur, et ftertit dum non purgatur: à ventre verò fluente debilitatur, et plerumque perimitur. Cæterum hæc non nifi contingunt tabidis ex diuturno pulmonis ulcere, & febre, ut vocant, habituali emaciatis, quibus nil ultrà videtur toto corpore remanfiffe, quàm *κελετός* folâ pelle contactus.*

A P H O R I S M U S XIII.

Quicumque fanguinem fpumofum extruffiunt, iis è pulmone educio fit.

ET fi tabidi multifariam fieri poffint adhuc ab affecto pulmone, ut antea oftensum eft; peculiariter tamen Phthifici fiunt ex præcedente fanguinis fputo, ut dicitur 7. *aphorifmorum* 15. et 16. Quoniam verò fanguineum fputum non femper ex pectore, & pulmone emanat, quamvis per tuffim inde prodeat, idcirco accuratiffimus Hippocrates indicia tradens, quibus ejusmodi eruptionis fanguinis affectas partes in-

internoscere possimus, adjicit in hoc aphorismo signum, illudq; pathognomonicum prodeuntis è pulmone sanguinis, desumptum à modo ipsius rejectionis, & qualitate sanguinis rejecti.

Et quidem modus rejectionis cum tussi esse debet, etenim quæ in pectoris cavo continentur, non nisi tussi egeri possunt; quamobrem accuratiores Interpretes loco verbi *expuunt*, vertunt (& quidem rationabiliùs) *extussunt*, sicut & Galenus ipse in *comm.* innuere visus est: Nam simpliciter sanguinem spumofum expuere tribuitur quoque ab Hippocrate in *Coacis prænotionibus* dextro præcordio dolentibus, atque ex hepate; quamvis nec hic spumofus sit ex conditione rutilantis sanguinis, sed ex sola interceptione, permissioneq; aëris in ductibus, vel asperæ, vel œsophagi, unde foras profilit, cum per utramque viam è jecore prodire possit, factâ scilicet in eas partes irruptione à compresso per tumidum, dolensque jecur, diaphragmate.

At verò, quia non semper sanguis, qui tussi ejicitur, è pectore, aut pulmone prodit, cum fieri possit ut è faucibus, gutture, asperâ arteriâ, in pulmonis bronchia delabens, tussi pariter egeratur, idcirco ad differentiam istarum expulsionum, adjecta est in textu qualitas sanguinis excreti, ut proinde si spumofus ille sit, floridus, ac rutilans, è pulmone prodire dicatur; qui verò alterius est conditionis, fortassè nigricans, grumofus, minimeque floridus, certè ab aliis partibus, quàm à pulmone prodibit, etiam si tussi regeratur.

Solius ergo pulmonis erit sanguinem spumofum egerere, quoniam in solo pulmone istiusmodi sanguinis qualitas invenitur. Fit autem spumofus sanguis a mixturâ illius cum aëre, qui cum pulmones dum-

taxat ingrediatur pro usu respirationis, idcirco nulli, quàm in pulmone, spumofus inest.

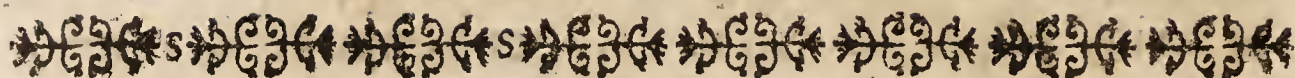
Est tamen advertendum, quòd tunc spumans è pulmone egressus sanguis apparebit, cum immediate è suis vasis exilit: nam si fortassè è pulmone sanguis guttatim in pectoris cavum extillet, aut etià in tracheolis asperæ arteriæ per aliquod tempus detineatur, proculdubio spumis expers extussietur, quandoquidem sanguis ibidem restagnans, mox concrefcit, & grumofus egeri potest; sed & contrà falli quoq; contingit in eo, quòd multoties tussi excretum, credatur è pectore prodisse, cum tamē ab aliis partibus processerit: Hinc valebit illatio affirmativa, secus verò negativa: Nempè, sanguis spumofus prodit, igitur à pulmone est, at non contrà: sanguis non spumofus egeritur, ergo ab aliis partibus, quàm à pulmone.

Ab ejusdem insuper sanguinis excreti quantitate dijudicare poterimus, num sanguis ab ipsa pulmonis substantia, & à vasis exilibus, per illius substantiam diffusis, egeratur; an verò à vasis majoribus, per quæ sanguis in circuitū adigitur, uti sunt vena cava ascendens, & vena arteriosa, sitēq; arteria venosa, & bronchialis. Siquidem cum sanguis ex vasis majoribus erumpit, nedum spumofus, sed etiam copiosus erit, quinimò periculum suffocationis minabitur; at verò cum è pulmonis substantia, & è vasis exilibus prodit, neque multus erit, neque tam proximum vitæ periculum minatur.

An insuper sanguis undecumque ex ore prodiens è venis, an potius ex arteriis egeratur, controversi potest. Et sanè attentâ tum qualitate sanguinis floridioris, tū etià ejusdē circulatione, verisimilius dicendū ex arteriis prodire, quippè in arteriis floridus.

magis, & rutilans sanguis invenitur, nec non per arterias ad partes excurrit, per venas verò remeat in cor; imò semel venas ingressus, regredi non potest, impredientibus scilicet valvulis. Solùm venæ cōpati poterūt, si fortassè fuerint erosæ, nam tūc ob erosionem datâ portâ, sanguis exinde manare poterit. Cæterùm etsi è reliquis partibus pectoris, imò etiam ex aspera arteria sanguis possit extillare, is tamen neq; multus, neque spumofus erit: quippè sanguis nullibi præterquàm in pulmonibus spumofus invenitur. Ex his tandem admonemur Tabem, ac Phthisim propriè dictam ab ulcere pulmonis exoriri, idque nonnisi à sanguinis sputo, de quo idem Hippocrates 7. aphor. 15. et 16. scribit: *à sanguinis sputo puris sputum, à puris sputo Phthisis, et mors*; unde tunc propriè Empyici, & Phthisici morientur ægrotantes, ut præcedentibus aphorismis dictum est, cùm sanguinis sputum præcesserit, atque ille è pulmone prodierit.

Deniq; licèt plerique absq; sanguinis sputo, & ulcere pulmonis tabidi referantur, nil tamen huic aphoristica sententiæ refragabitur, quâ solùm Hippocrates edocet sanguinem per tussim excretum tūc revera è pulmone prodire, cùm spumofus est, atque hinc necessariò fieri, ut Tabes, & Phthisis oriatur, ac postremò mors. Hinc autem minimè negatur, posse etiam Tabem, ac Phthisim aliunde proficisci, etsi sputum sanguinis nullum præcesserit: attamen verum semper erit pulmonem in cunctis tam malè affici, ut ineptus evadat sanguini perficiendo, & vitæ, ac mortui cordis conservando. Quæ verò sint medicamenta fluentem hunc sanguinem sistere, & cohibere valentia, ex nostra praxi petenda erunt.

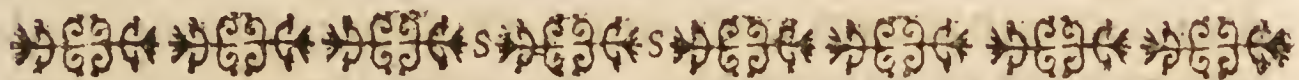
A P H O R I S M U S XIV.

*Tabe laborantibus profluvium alvi superveniens,
lethale.*

QUoniam superioribus aphorismis dixerat Hippocrates profluvium alvi cum defluxu capillorum mortem paulò post tabe laborantibus allaturum, cum id ipsum hîc ferè repetat, creditum est à Commentatoribus nil prorsùs novi in hoc aphorismo contineri, quod superius dictum non sit; at verò non tam temerè de Hippocrate suspicandû, quòd bis idẽ omninò repetere voluerit; quamobrem putaverim, aut illum voluisse hoc loco tabidos omnes comprehendere, imò etiam aliã quacumque de causâ, aut ægritudine macie confectos, cum alvi profluviũ quibuscũq; extenuatis superveniẽs lethale sit, veluti labefactatæ omninò virtutis indicium; Vel etiam significare voluisse solam diarrhœam, & alvi solutionem tabidis esse perniciosam, licet cætera alia symptomata antea memorata deficient, unde quamvis capilli à capite non defluant, & licet sputum purulentum ingentem fœtorem non redoleat, si nihilominus alvi profluviũ tabidis superveniat, lethale est, quoniã cum tabidi veluti omninò extenuati nil habeant quod egerere possint, vel debeant, quinimò indigeant potius restauratione, & carniũ appositione, proculdubio alvi profluvio si corripiantur, mortem obibunt, resolutis exinde omninò viribus, & labefactata penitùs in ipsis reficiendi facultate. Est tamen verum, quòd pro tabidis hîc intelligere debea-

beamus, qui diuturna tabe fuerunt affecti, atque extremâ macie consumpti; his etenim quæcumque evacuatio superveniens perniciofa est, cùm ex quacumque evacuatione penitus deficiant. Neque fatis est si semel tantùm alvus laxetur, & excrementa solùm dejiciat, sed omninò necesse est, ut iteratò, & pluries solvatur, & nedum, quæ ventriculi, & intestinorum cavitatem occupant, sed etiam quæ in intimioribus partibus continentur, & intrâ ductus corporis relicta erant, affluenter egerat.

Accidit quoque ut aliquando etiam iterata vomitio necem attulerit, itemq; immodica urinæ profusio, sudor, hæmorrhagia, siquidem istiusmodi evacuationes veluti omninò incompetentes tabidis exitium parant, brevique temporis intervallo, quemadmodum ex superiùs traditis facillimè deduci potest.

APHORISMUS XV.

Quicumque ex morbo laterali suppurantur, si in quadraginta diebus purgantur, à die, quâ fit ruptio liberantur, si verò non, ad tabem transeunt.

E Docuerat aphorismo 8. Hippocrates pleuriticos in suppurationem desituros quandocumq; in quatuordecim diebus non forent repurgati, nunc verò eisdem in tabem lapsuros inquit, cùm intrâ quadraginta dies materiam in pectore contentam per anacatharsim non penitus expurgaverint; unde differt hîc aphorismus ab illo, eoquòd ibi suppura-
tio

tio portendatur, materiâ in quatuordecim diebus nō repurgatâ, hîc verò ex eadem præsignetur tabes in diebus quadraginta.

Et quidem cum pleuritis sit de genere morborum acutorum, & morbi acuti, vel in quatuordecim diebus terminentur, si exquisitè acuti sint, vel protrahantur ad dies 40. si fuerint acuti ex decidentia, & quodammodò spurii; proinde quancūq; pleuritis ad decimū quartū diē judicata nō sit, prorogari poterit ad quadragesimum, præsertim in aliâ ægritudinem cōmutanda; unde si spatio quatuordecim dierū materia pleuritidis per tussim non fuerit expurgata, vertetur in suppurationem, & empyema; à die verò decimoquarto usque ad quadragesimum, nisi suppurata adhuc per anacatharsim expurgetur, à detento pure in pectore, vel pulmone, tabem, & phthisim inferet. Hinc humor, qui faciebat pleuritidem, duplicem subire potest mutationem; alteram quidem, ad diem decimum quartum coctionis, & suppurationis, alteram verò expurgationis, seu expectorationis, spatio quadraginta dierum, quo transacto, quia purulentus humor ob diuturniorem moram pulmonem simul & sanguinem per cor circumeuntem inficit, plane tabem, ac phthisim, adeòque febrem habitua-lem, & consumptionem universalem affert.

Quod verò adjectum est in textu, illos liberari à die, qua fit ruptio, manifestè declarat, ob expurgationem in posterum subsequenter, revalescentiam exoriri, quemadmodum contigit Anaxioni, qui trigessimâ quartâ die judicatus est. Sed non per hoc quòd intrâ quadraginta dies non sint repurgati, omninò fit, ut tabidi interire debeant, quoniam fieri potest, ut etiam ultrâ hoc tempus repurgatio protrahatur, & evadant: multoties enim accidit, ut vel ex
mul-

multitudine, vel ex crassitie materiei suppuratæ satis non sint dies quadraginta ad integrè explendam è pectore repurgationem, unde deinceps adhuc expectoratio desideretur, ac perduret.

At verò initium hoc quadraginta dierum, non erit à principio pleuritidis desumendum, sed à quo die maturatio, & ruptio apostematis facta est; etenim inde principium faciendum, à quo tempore puris expectoratio haberi potest: modò ante maturationem, & ante ruptionē apostematis nulla per anacatharsim expectanda repurgatio. Itaq; cū inquit Hippocrates *à die qua fit ruptio*, certè ab eo tempore computus quadraginta dierum faciendus est. Hinc etiam non nisi post quadraginta dies periculum erit futuræ tabis; quoniam tunc tabes accidit, quandò materia purulenta in pectore retenta pulmonem infecerit, illumque ulceraverit: verisimile autem est intrà spatium quadraginta dierum pulmonem ab ulceratione illesum, posse perseverare, ut proinde si totū pus interea fuerit repurgatum, non solum à pleuritide, & à suppuratione, verum etiam à tabe æger facilè liberabitur.

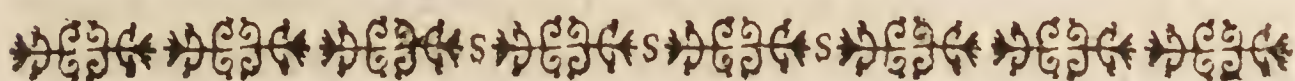
At quo pacto dignosci possit jam apostema ruptum esse, indeque pus fuisse collectum in cavitate pectoris, plenè edocuit idem Hippocrates lib. *Prænot.* *Ceterum omnes suppuratos, ex his signis cognoscere oportet. Primum quidem si febris, non dimittit, sed per diem quidem tenuis est, noctu verò amplior, & sudores multi oboriuntur, tussesque, ac tussendi promptitudo ipsis adest, & nihil memoratu dignum expuunt, & oculi cavi fiunt, & maxillæ ruborem contrahunt, & ungues quidem manuum curvantur, digiti verò calefant, & potissimum summi, & in pedibus tumores fiunt, & cibos non appetunt, & pustulæ per corpus enascuntur. Et num in dextro, vel in sinistro latere pus collectum sit, his indiciis tradit. Si verò sup-*
pura

puratio fuerit in altero latere solùm, vertere, et considerare oportet in his, num aliquem habeat dolorem in altero latere, et an alterũ altero sit calidius, et ægro in latus sanũ reclinato, interrogare ipsũ, an videatur ipsi grave quid ex superno latere incumbere? si enim hoc fuerit, in eo latere est suppuratio, in quo gravitas percipitur. Quòd verò non in omnibus æquè suppurationes fiant, & neq; suppurata apostemata æqualiter in ipsis dirumpantur, edocet expressè eodem loco, inquiens: *At verò aliæ suppurationes rumpuntur, plurimæ quidem vigesimo die, aliæ verò trigesimo, aliæ quadragesimo, aliquæ verò ad sexaginta dies perveniunt. Considerare verò suppurationis principium oportet, supputatione facta à die qua primũ homo febricitavit, aut si fortè ipsum primũ rigor apprehendit, & si pro dolore gravitatem sibi factam esse dixerit in eo loco, in quo dolebat. Hæc enim in principiis suppurationum fiunt. Ex his igitur initiis suppurationem juxta tempora prædicta futuram expectare oportet. Denique an citiùs, vel tardiùs futura illa sit, sic postremò concludit: Siquidem dolor, & spirandi difficultas ab initio adsint, & tussis, & sputatio perseverans ad vigesimum diem pertingat, eruptionem tunc expectare oportet, aut etiam prius: si verò quietior fuerit dolor, & alia omnia pro hujus ratione, eruptio posteriùs expectanda est. Necessè verò est accedere, & dolorem, & spirandi difficultatem, & sputationem ante puris eruptionem. Hactenùs Hippocrates.*

In calce tandem Aphorismi additur, *si verò non, in tabem transeunt*, hoc est, si spatium quadraginta dierũ non fuerint ex toto repurgati, ratione scilicet detenti puris, pulmo inficietur, & ulcus contrahet, atque adedò tabem inferet; quoniam ex diuturna puris per tussim repurgatione, ejusdemq; transitu per pulmonem, facilè is eroditur, & ulceratur; ab ipsius autem

tem

tem ulcere contingit tabes & mors. Sed & in super
quandocumque materia ex pleuritide suppuratâ in-
trâ hoc tempus expulsa non fuerit, & adhuc per du-
rat, vereri subit à præcedenti pleuritide, ejusque
suppuratione, vomicâ quoque in pulmone fuisse con-
tractam, quæ dirupta puris productionem cōtinuò
foveat, ut propterea etsi jugiter per anacatharsim il-
la egeratur, perpetuò tamen alia, & alia ex ulcerato
pulmone effluat, unde puris excreationem in longius
tempus protrahat, atque perennet.

A P H O R I S M U S XVI.

*Calidum, ubi quis sæpius eo utitur, hæc mala affert, car-
nis effœminationem, nervorum imbecillitatem,
mentis torporem, profluvia sanguinis,
animi defectionem: quibus mors
succedit.*

DEtrimenta calidi hîc memorat Hippocrates, re-
laturus in sequenti aphorismo ea, quæ ex fri-
gido proveniunt. Cùm autem *calidum* dicat, non
calorem, quæri hoc loco primùm potest, quid nomi-
ne *calidi* voluerit intelligere; & quidem ex ipsamet
voce clarè deducitur, non calorem nudè sumptum,
pro qualitate, ut Scholastici intelligere solēt, is accep-
tum voluit, sed rem potiùs calidam, potissimùm,
quia, medicè loquendo, quæ corporibus adhibentur
calida, non nisi res calidæ sunt, sive medicamenta, si-
ve alimenta, sive alia quæcumque corpora illa sint,
cùm nunquam sensiones in corporibus fiant, nisi à
rebus similiter corporeis.

G

At

At si rem calidam, calidumque corpus hoc loco designare voluit, videndum de quo specialiter id dictum intelligat. Et benè Fuchsius in *comm.* de aqua calente exponit, quod colligit *ex lib. de usu humidorum*, unde præsens aphorismus videtur desumptus; quandoquidem damna quæ hîc à calido memorantur, nisi illud cum humore jungatur, neutiquam subsistere poterunt, nam corpora calida, & arefacientia, idest quæ calorem siccitati conjunctum habent, haudquaquã possunt corporis effæminationẽ, nervorum imbecillitatem, mentis torporem, profluvia sanguinis, animi defectionem, & alia consimilia mala parere, cum potiùs a siccitate, seu rebus siccis, ac exsuccis contrarii effectus oriantur. Igitur probabilius est, voluisse Hippocratem hîc notare calida in humoribus, seu liquoribus quibuscumque, potissimum verò in aquis, quæ inter liquida, humidaque corpora primum locum obtinent: quamquàm & usus diuturnus hypocæusti, longa insolatio, atque ad ignem immoderata excalefactio, & longior sub Sole mora, possit idipsum afferre, sed planè diuturniori tempore, ac exitu difficiliori.

Num insuper de calido intrà corpus assumpto, an potiùs de calido extrinsecùs admoto, potest ulterius dubitari. Et verisimiliùs videtur dicendum, sermonem hîc haberi de calido exterius admoto, potissimum de balneis, ac lotionibus aquarum, tam thermalium simpliciũ, & naturaliũ, quàm artificialium, & compositarum. Illa enim, ut experienciã constat, cutim laxando, & humefaciendo, sudorem promovendo, sanguinem eliquando, & lympham extenuando, benè possunt, ac solent carnes, artus, nervos, & viscera quæcumque corporis diluere, mollicicare, delaxare. Quæ verò interiùs assumuntur,
præ-

præterquamquòd sæpè sæpiùs per fermenta ventriculi consentanea, vel dissentanea calorem amittunt, neque tam facilè in totum corpus calefactoriam vim, & calorem, quem actualem vocant, communicare valent, licèt attenuando, dissolvendo, acuendo sanguinem, sint in causa, ut corpus aliquantulum incalescat. At verò passim experimur balnea, tum naturalia, tum artificialia promptissimè solere ejusmodi corporis delaxationem parere.

An prætereà calidum intelligi debeat moderatum, vel immoderatum, ulteriùs quæri potest. Et sanè licèt immoderatū calidum efficacius in his omnibus, de quibus sermo in præsentia aphorismo est, operetur, nihilominùs si verba textûs attendantur, videtur calidum adhuc moderatum, fuisse hoc loco consideratum; etenim in aphorismo dicitur, *ubi quis sæpiùs eo utitur*: non videtur autem verisimile quòd quis sæpiùs utatur calido immoderato, quod toleratu non est tam facile. Immo si fortassè Hippocrates voluerit hoc aphorismo morem Veterum vituperare, qui frequenter balneis utebantur, certè, quia usus balneorum non erat nisi cum moderato calore, dicendum erit moderatum calidum fuisse in hoc aphorismo descriptum. Accedit quòd calidum hîc contraponitur frigido sequentis aphorismi; at verò in aphorismo sequenti, nonnisi frigidum moderatum considerandum exponitur; igitur & moderatum calidum in præsentia hoc aphorismo, erit quoque intelligendū. Verumtamē pro moderato nō intelligimus quod consentaneum naturæ est, & nullum excessum supra mediocritatem habet, sed quod à mediocritate quidem recedit, non tamen extremum frigoris gradum attingit, ut proptereà non sit conveniens naturæ, sed nec sit omninò in summo positum. Idipsum quoque dicendum de calido, quod

non sit in excessu caloris urentis , sed à mediocritate Naturæ consentaneâ declinet. Debet autem calidum istud, etsi non multum excedens, diutiùs tamen, iteratis vicibus, & sæpiùs adhiberi , ut exinde nocumēta in textu memorata subsequi possint , aliter si semel, & brevi adhiberetur, quia non multam in partibus corporis læsionem induceret , neque posset relata in aphorismo detrimenta afferre . Jure igitur optimo notatum est ab Hippocrate , *ubi quis eo sæpiùs utitur* : quibus verbis denotatur frequens, & iterata rei calidæ administratio : hâc quippè ratione calidum , etsi non multum excedens, potest memorata damna parere, nam quod semel & brevi inferre nequit, iteratis vicibus , ac frequenti usu, benè poterit excitare.

Damna autem, quæ hoc loco describuntur, partim spectant ad operationes animales , partim ad vitales, partim denique ad naturales : ad animales quidem nervorum imbecillitas, & mentis torpor : ad vitales profluvia sanguinis, & animi defectiones: ad naturales demum carnis effœminatio , & totius corporis languor.

Qua verò de causa carniū effœminatio à calido proveniat, facilè quis dijudicabit, attentâ perspiratione copiosiori cutis, & majori laxitate, quæ tum sudore, tū abundanti per poros cutis evaporatione, è corporibus calidis contingit; hinc motus Aristoteles *lib. de longit. & brevit. vitæ* , dixit , Æthiopes , & qui Regiones sub Zona Torrida inhabitant , nedum imbecillos, & effœminatos observari, verum etiam brevissimam vitam ducere , languescente nimirum vitali partium calore, & dissipatis ex ambiente calido spiritibus , unde totius corporis , & operationum vitalium languor.

Ner.

Nervorum quoque imbecillitas ex eadem causa provenit, etenim quotiescumq; partes solidæ corporis, & viscera quæcumque languent, tum sanguis, tum omnia fermenta ex illo derivantia, plurimum dissoluta, nequeunt liquorem nervorum suggerere, talem, ac tantum, qualis & quantus necessarius illis est. Sed & fibræ nerveæ plus justo à calore delaxatæ, neque firmæ, & constantes esse possunt ad pondus partium sustinendum; quamobrem nervorum imbecillitas contingit, unde etiam reliquæ partes, immo totū corpus languidum observatur in omnibus præsertim operibus animalibus. Notavit autem signanter Hippocrates mentis torporem, & nervorum imbecillitatem, ut tum ea, quæ ad hegemonicas operationes pertinent, tum etiam quæ ad operationes sensitivas, & motivas sunt addicta, sub his duabus vocibus comprehenderet. Et quidem mentis torpor nonnisi significat hebetudinem operationum animalium, pertinentium ad sensus internos, scilicet ad imaginativam, æstimativam, & memorativam; nervorum verò imbecillitas complectitur languorem sensuum externorum, & motuum animalium, qui nonnisi per nervos in musculis peraguntur. Quòd autem calidum frequenter adhibitum, valeat etiam sensus internos hebetare, patet manifestè ex eisdem rationibus superiùs recensitis, nam ex illo funduntur humores, sanguis dissolvitur, succus nerveus extenuatur, spiritus dissipantur, quibus omnibus deficientibus, necesse est plurimum quoque, hebescere, & infringi prædictas operationes animales, quæ absque sanguine vegeto, & nervorum liquore repurgato, itemque sine præpollentibus spiritibus perfici non possunt.

Neque solùm læduntur quæ ad animalem partem

tem pertinent operationes , verùm etiam quæ ad vitales , ubi calidum intrà fines mediocritatis non fuerit coërcitum : etenim cùm id ejus sit virtutis ut rarefaciat, attenuet, dissolvat, aperiat, proculdubio laxatis venarum , & arteriarum osculis, atque eliquato sanguine, facilè hæmorrhagias excitare potest , & quidem non solùm reſeratione, sed etiam erosione vaſorum, præſertim cùm in aliquibus propter acritatem, promptè admodum in fermentationē adigitur, & partim distendendo , partim etiam proritando extrà sua vasa proſilit. Hâc porrò ratione fit, ut hæmorrhagiæ faciliùs contingant æstate , & in Regionibus calidis, quàm hyeme , & in Regionibus frigidis, quandoquidem per æstatem, & in Regionibus calidis, sanguis rareſcit admodum, & promptè fermentescit, secus verò hyeme, & in Regionibus frigidis. Quia verò non explicuit Hippocrates, unde sanguis ex frequenti usu calidorum profunderet , ansam præbet dubitandi, num ex naribus, ore, hæmorrhoidibus, an ex aliis partibus corporis erumpat . Et quidem credere licet, ex omnibus indiscriminatim posse manare, cùm calor æquè benè universum sanguinem fundendo, possit omnes, & quascumque venas , aut arterias delaxare, ac aperire ; sed tamen specialius poterunt narium arteriolæ, ac venulæ veluti delicatiores, ejusmodi incommoda subire, præſertim in adolescentibus ; quâquàm in cæteris etiam hæmorrhoides reſerari possint pro varia corporum affectione , & sanguinis in hanc , vel illam partem irruptione faciliiori.

Uſus est denique nomine profluvii, græcè hæmorrhagiæ , ut nimirum ostenderet non quamcumque sanguinis evacuationem exinde designari , sed largam , copiosam , & fortassè etiam iteratam , ad
differe-

differentiam illarū sanguinis evacuationū, quæ guttatim solūm fiunt, & modicā dumtaxat quantitate, quæque stillicidia à medicis appellari solent, cūm paucæ nimirū stillæ sanguinis erūpant. Quòd autem exitus sanguinis copiosus, & immoderatus hīc intelligatur, patet ex sequenti textūs dictione: *animi defectionem*; nam animi defectio non ex quacumque sanguinis evacuatione, sed ex immoderata, & incompescibili procedit.

Contingit autem animi defectio, tum ex immodica sanguinis eruptione, tum etiam ex spirituum, & partis ejusdem floridæ nimīā dissolutione; quāobrem his deficientibus, vivens animo deficit, & perit. Pro animi verò defectione, licet græcè scriptum sit *leipothymia*, nihilominus cūm exinde dicatur subsequi mors, certè fortis, & vehemēs illa intelligenda est, quæ proximè accedat ad syncopem, nisi tamē *leipothymia* pluries repetat, quo casu, etsi levior quā syncope sit, ob repetitionē tamen, facile posset mortem afferre, præsertim ubi quis naturā debilis, ex immoderata sanguinis evacuatione nullo negotio a quacumque animi defectione succumbit.

A P H O R I S M U S XVII.

Frigidum autem convulsiones, tetanos, livores, rigores febriles.

Pergit nunc Hippocrates ad enarranda mala, quæ ex frigore viventibus contingunt, & pari loquendi formulā, non frigus, sed frigidum recenset, pro quo etiam corpus, & rem frigidam intelligere est,

est, eamque potissimum cum humido conjunctam, veluti, Aqua frigida, nix, glacies, aliave res consimilis, quamquam quodcumque corpus frigidum, etiam durum, solidum, siccum, pro rata sua intelligi possit, quemadmodum de calido superius dictum est; sed & aer ipse, qui inter corpora fluida collocatur, si frigidus plus justo fiat, nive, grandine, gelu, itemque ventis borealibus, pari ratione eadem detrimenta, inferre potest, ut propterea quodcumque extrinsecus viventia male afficiens, frigore cujusvis generis, poterit prænarrata mala excitare; verumtamen cum frigidum per comparisonem ad calidum, longè admodum infensus sit, hominum vitæ, quæ calore fovetur, & conservatur, planè, ut ejusmodi mala corpori incutiat, intensiori gradu molestare debet, etenim ab intraneo calore aliquatenus repercutitur, imò factâ constipatione in poris cutis, aliquandò vis illius fortificatur; nisi propter excessum externæ partes hebetentur, & mortificentur.

Cum igitur extrinsecus admotum, vel diuturniori tempore, vel intensiori gradu, cutis poros constipando, effluvia impedit, & sanguinem circumeuntem in apicibus arteriarum per partes extimas corporis excurrentium, figit, & coagulat, in causa est, ut aliquandò etiam mortificatio subsequatur; Hinc ab Hippocrate inter præcipua illius damna referuntur convulsiones, tetani, livores. Convulsiones quidem, & tetani, ob rigiditatem, & contractionem inductam in fibris nerveis, & congelationem in ipso nervorum liquore, qui propterea nequeat membranas irrorare, & pro rata sua vigorem iisdem impertiri. Convulsiones autem hoc loco memoratæ, non motus convulsivi, sed veræ, & propriæ convulsiones intelligendæ sunt, per quas nervi, & muscoli rigidi, immobiles,
& in-

& inflexibiles redduntur, cùm frigoris fit hebetare, obtundere, & motum cuicumque rei adimere. Tetani verò ad convulsiones etiam referuntur, & quidem universales, cùm ex illis universum corpus rigidum, & immobile fiat, ut neque ad anteriora, neque ad posteriora flecti possit. Id autem non semel expertum est in his, qui per loca nivosa, & montana, hyemali tempore iter facientes, ingentis frigoris incommoda subire coacti sunt.

Accidunt prætereà ex frigore livores, seu nigrities, & mortificationes in partibus externis eandem ob causam, quoniam sanguis præ frigore constipante, nequit per eas partes circumire, ut proinde, nec illas potest vivificare, unde veluti mortuæ, & viribus ac calore vitali destitutæ, nigrorem subeunt, ut in cadaveribus experimur. Observatum non rarò etiam est in tantam labefactionem externas partes corporis, potissimum manus, & pedes incidisse, ut gangrænam incurrerint, & deinde à reliquis partibus sejunctæ sponte suâ cõciderint, potissimum cùm ad ignem, aliudque corpus impensè calidum, repentè fuissent admotæ. Quo moniti itinerantes per ejuscemodi loca, non statim ad extremum calorem, & ignem se exponunt, sed sensim ac lentè pannis laneis, aut tepenti aquâ, calorem revocant, quousque paulatim sanguis per suos ductus remeare incipiat, & circuitum pristinum repetere videatur. Addit in textu Hippocrates *rigores*, qui licèt in vulgata versione legantur febriles, revera tamen febriles non sunt, sed tantùm per analogiam tales dicuntur, quòd scilicet quemadmodùm initiantibus accessionibus febrilibus rigores accidunt cum inæquali corporis concussione, & sensu frigoris, ita ab externo frigore, vel aëris, vel aquæ circumambientis, corpus univer-

sum riget, & contremiscit, initâ quodammodò pugnâ inter sanguinem arteriosum, vi cordis, & portione vivificâ impulsus, ac frigoris externi vim constipantem, & repercutientem, atque ita inæqualiter cutim commoventem, & contorquentem. In his autem mirum, quantum valeat iteratus usus aquæ ardentis dephlegmatæ; etenim ipsa sæpiùs, leni frictione, admota, simul poros constrictos reserat, & sanguinem hærentem dissolvit, atque in motum concitat, & partes roborat, ut propterea cutaneos istos livores perquam optimè deleat, citrà suppurationē, aut ulcerationem. Illam autem, ut efficacius operetur, solent practici vigorare, adjectâ convenienti portione camphoræ, vel etiam infusis floribus, & summitatibus roris marini ad plures dies in loco calido ad digestionem convenientem detentis, ut in ea, quæ Reginæ Hungariæ nominatur.

Cæterùm quòd hæc mala ab externo frigore, evenire Hippocrates doceat, palàm fit, ex nuper dictis de rigore, & livore partium externarum; quippe rigor, & livor nonnisi ad partes extimas corporis pertinere possunt. Res autem frigidaè interiùs assumptæ non solent ejuscemodi mala parere; quin & nostrâ tempestate gelidæ potiones tam in usu frequenti sūt, ut in deliciis habeantur, & licet procedente tempore cruditates, atque inde alia incommoda pariant, haud tamen memorata hæc in aphorismo mala excitare observantur.

Quo denique pacto inductis ex frigore nocu-
mentis occurrere possimus, non erit abs re hoc loco
breviter recensere. Et primùm animadversione di-
gnū videtur, quòd quamvis his ex frigore malis cale-
facientibus debeamus opitulari, non tamen illa affa-
tim, ac violenter, sed sensim atq; sensim erunt admi-

nistranda ; non minus enim nocere solent frigefactis partibus calorifica subitò , ac repentè administrata, quàm frigida, quæ antea læserint : experientiâ enim cuique notum est, argentes manus igni repentè admotas , longè graviolem molestiam subire. Itaque oportebit paulatim amissum in partibus calorem restituere, pannis laneis excalefactis , itemque vino calente, aqua ardente, & similibus, cavendo immoderata, humefacientia, & violenter operantia.

A P H O R I S M U S XVIII.

Frigidum inimicum ossibus, dentibus, nervis, cerebro, spinali medullæ : calidum verò utile.

R Etulit præcedentibus aphorismis Hippocrates detrimenta à frigido , & à calido universim, provenientia, hoc nunc aphorismo recenset partes, quibus frigus specialius noceat, & calidū contrà proficiat : & quidem frigidum inimicum ossibus, cerebro, spinali medullæ, nervis , & dentibus; calidum, verò eisdem utile esse proclamat.

Rationem ferè communiter Interpretes desumunt à natura , & conditione partium spermaticarum : etenim inquiunt, carnosas partes, veluti à sanguine progenitas, suâ naturâ calidas esse, spermaticas verò frigidas : sicut autem carnosæ partes meliùs resistunt agentibus frigorificis , ita ex adverso partes spermaticæ ab his plurimùm offenduntur . Verùm id in controversiam vertit jam pridem Laurentius Joubertus *lib. I. Paradoxor*; qui acriter contendit partes spermaticas veluti à femine calidiori oriundas, calidiores carnosis , seù sanguineis debere dici, juxta receptam veterum opinionem, qui existimabant om-

nes partes corporis vel à semine, vel à sanguine, ceu duobus generationis humanæ comprincipiis exoriri; cùmq; ossa, cerebrum, spinalē medullā, nervos, membranas, aliasque partes similes à semine profectas dicerent, propterea spermaticas illas appellarunt. At cùm Recentiorum Anatomicorum observationibus compertum jam satis sit, omnes partes corporis primordia sua sumere à materia illa albuginea in ovo contenta, nutritionem verò & incrementum solum à sanguine, ejusque portione glutinosā, proinde fit ut ejusmodi partium corporis distinctio vana apud ipsos reputetur, sed solum quæ irriguum sanguinem affluentiùs excipiunt, sint vivaciores, calidioresq; quæ verò exiles tantum arteriolas, & venulas fortiuntur, debiliores, minusq; calidæ observentur; unde quæ carnosæ dicuntur, ab abundantiori sanguine, quo irrorantur, sint calidiores, reliquæ verò spermaticæ appellatæ, ob sanguinis paucitatem, & exilitatem arteriolarum, dicantur frigidæ.

Quo autē pacto frigidū enarratis partibus officiat, breviter hîc quæri potest, nā etsi hoc apud omnes ratum sit, non cunctis tamen æquè benè videtur explicatum, potissimum quia experimur frigidam etiam aquam quibusdā partibus magnoperè prodesse, unde dentes, & os, frigidâ aquâ abluti firmantur magis, & oculi pari ratione frigidis lotionibus mirificè Vigorantur; unde Q. Serenus :

Sæpe etiam gelidâ gingivas collue lymphâ :

Dentibus ut possis validum firmare tenorem.

Et Pl. lib. 28. c. 4. inter remedia doloris dentium, numerat collutionē ex aqua frigida matutino tempore.

Verum facile difficultas solvetur, attentâ causâ, unde calor in viventibus habeatur : is quippè à solo sanguine est, adeoque quas partes sanguis benè irrigat,

gat, & affluenter fovet, fimul unà calefacit, & roborat; at verò ubi nec irrigare, neque fovere poteft, non folùm frigus perſentitur, ſed & gravis noxa percipitur. Cùm igitur cerebrum, nervi, ſpinata medulla, perioſtia, membranæ, aliæq; partes modico ſanguine irroratæ, à frigore offedūtur, gravē noxam ſubeunt, ab impedita in ipsis, vel ſaltem magnoperè hebetata ſanguinis circulatione. Sed nedūm in ſpecialibus partibus corporis id evenire experimur, verūm etiam in omnibus corporibus debilibus, & extenuatis, quæ vehementer à frigore læduntur, quoniam in his à frigore torpeſcit ſanguis, eiufque circuitus præpeditur, immò aliquoties etiam hæret, unde poſtea tumores, abſceſſus, inflammationes exoriuntur. Sed & aqua frigida non dentibus, ſed gingivis potius prodeſt, factâ nimirum in ipsis corrugatione, retuſiſque in ipſas irruentibus acribus humoribus, ex quibus sæpenumero vacillant. Hinc patet quoque de frigido extrinſecus occurfante ſermonem Hippocratem hîc habuiſſe; cùm à frigore præſertim ambiente, vel aëris, vel aquæ gelidæ, vel ventorum borealium, cerebrum, ſpinalis medulla, dentes, & oſſa vehementer afficiantur.

At verò quemadmodum à frigore prænarratæ partes graviter lædi ſolent, ita ex adverſo convenienti calore plurimūm juvantur; unde Hippocrates in aphoriſmo ſubjunxit, *calidum verò utile*. Et quidem non hîc intelligendum calidum vehemens, & immoderatum, nam ex ſuperiùs traditis, non minùs illud nocere poteſt, cùm repente, & violenter adhibetur, quàm frigidum præcedenter inductum; ideoque moderatum, & conveniens eſſe debet. Quamvis comparatione factâ inter frigidum, & calidum excedenti gradu applicatum, levior ſemper noxa à calido, quàm à fri-

à frigido partibus superius memoratis inferatur. Hinc in omnibus affectibus cerebri, spinalis medullæ, nervorum, ossium, aliarumque partium exanguium, uti solemus medicamentis tum extrinsecis, tum intrinsicis, moderatè calefacientibus, quin & pro spina, & nervis inde exorientibus, semper prodesse consueverunt inunctiones ex oleis, ac linimentis calorificis, quibus scilicet modicus harum partium calor reviviscat, & humores, si qui fortassè ibidem hæserunt, leniter digerantur, & extenuentur.

A P H O R I S M U S X I X .

*Quæcumque refrigerata sunt, excalefacere oportet,
exceptis iis, quibus sanguis fluit, aut
fluxurus est.*

QUod præcedentibus aphorismis dixerat Hippocrates de incommodis calidi, & frigidi, quæque à frigore mala oriri possent, partibus potissimum exanguibus, nunc in correctionem illorum subdit, excalefacienda esse ea, quæ præter modum sunt refrigerata; ut propterea videatur, veluti per corollarium superioris aphorismi, documenta tradere, quo pacto tractanda sint membra à frigore malè affecta: etenim si calidum illis utile est, certè cùm fuerint refrigerata, calorificis erunt in statum naturalem reducenda, adhibitâ tamen in ejusmodi partibus malè affectis distinctione; nam alio modo cerebrum, ac spinalis medulla, & alio modo dentes, ac ossa, calefacientibus fovenda erunt.

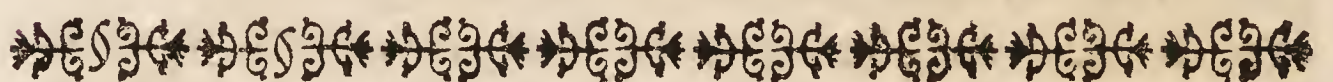
Quamvis insuper indiscriminatim dixerit refrigerare.

gerata calefacere oportere, & quidem tum extrinsecus, tum intrinsecus, calorificis adhibitis, nihilominus attentis his, quæ in præcedentibus aphorismis dicta sunt, verisimilius videntur extrinsecus calefacientia commendata, quemadmodum sunt totus, unctiones, balneationes, &c. Neque solum earum rerum, quæ virtute, ac potentiâ calorem in partibus valent excitare; sed etiâ quæ actuali, ut vocât, calore, fovere, & in pristinū statū vim, facultatemq; illarum restituere solent, quemadmodum superiùs diximus de vino calente, de aqua calida, de balneis aquarum thermalium, aliisque similibus. Id ipsum etiam assequi licebit beneficio aëris, vel naturâ suâ calidioris, vel ope artis excalefacti, ut fieri solet in laconico, ubi etiam aromata diversi generis, suavem odorem spirent, ut exinde & calor, & robur partibus suggeratur.

Genèrale autem hoc præceptum de calefaciendis partibus refrigeratis in aphorismo traditum, excipit Hippocrates in his, quæ vel sanguinē fundūt, vel fusioni obnoxiaē sūt, unde in textu subdit: *exceptis iis, quibus sanguis fluit, vel fluxurus est*, vel, ut meliùs vertit Fuchsius, *unde sanguis profluit, aut profluxurus est*: etenim licet quæ refrigerata sunt, ut reviviscāt, calorifica expostulent, nihilominus indicatione desumptâ à sanguine fluente, vel fluxuro, veluti à prævalentiori, atque urgentiori, ejusmodi calefacientium administratio locum habere non poterit, quippè calefacientia fluentem sanguinem magis funderent, & vasa aperta, aut relaxata latiùs referarent, quandoquidem calidi est aperire, attenuare, dissolvere; frigidi verò constipare, & cohibere. Hinc in gratiam sanguinis, ne plus iusto fluat; immò potiùs, ut decet, intrâ suos ductus detineatur, à calorificis cavendum,

dū, & corrugātia frigefacientia administranda erunt.

Cujus autem conditionis ista esse debeāt, nō admodum difficile erit determinare. Equidem etsi frigefacientia generaliter sanguini fluenti cohibendo proficua sint, cū subinde sanguinē in suo motu remorentur, & vasa ad aperta corrugent, unde nix sola sæpius fluentem sanguinem cohibuit; nihilominus si præter vim frigefactoriam adnexam habeant facultatem stypticam, & adstringentem, proculdubio efficaciora erunt, cujusmodi sunt, quæ ponticam, austeramque conditionem sunt sortita. Hinc hypocistis, acacia, myrtilli, plantago, centinodium, gallæ immaturæ, cortices granatorum, & alia hujus generis, præsertim albumine ovi excepta, plurimum in his conferre consueverunt. Ex vitriolo etiam, & chalybe conficiuntur alia sistendo sanguini efficacissima, itemque ex alumine, bolo armenia, terra sigillata, cæterisque. Hinc celebris est in usu externo aqua illa ex his composita, arterialis dicta, aqua aluminosa, pulvis sympathicus, vitriolum ustum, cataplasma ex pilis leporinis, albumine ovi, & icoriis ferri, &c. Verum hæc, & alia plura ex praxi petenda sunt.

A P H O R I S M U S XX.

Ulceribus frigidum quidem mordax; cutem obdurat, dolorem insuppurabilem facit, livorem inducit, rigores febriles, convulsiones, tetanos.

Cū præcedenti aphorismo Hippocrates frigorifica commendavit in his, quibus sanguis fluit, aut fluxurus est, etsi à frigidis videantur lædi posse,
nunc

nunc usum illorum excipit in illis partibus, quæ ulceratæ sunt; licet in his de sanguinis profluvio timeatur, quoniam, inquit, frigidum ulceribus nocuum est, & valdè perniciosum.

At liceat aphoristicam hanc sententiam clario-rem reddere ex *lib. de liquidorum usu*, unde illa desumpta videtur; nam ex versione Leoniceni, nedum obscura est, sed multis difficultatibus obvoluta. Scribitur autem *c. lib. de liquidorum usu. Ulceribus frigida (idest aqua) mordax est, cutem obdurat, dolorosa non, suppurari facit, livefacit, nigrefacit, rigores febriles facit, convulsiones, retro, et ante distentiones: Vel, ut exponit Cardanus: Frigidum ulceribus mordax, et obdurat cutim, seu ulceris labia, dolores facit, et quæcumq; in ulcere sunt, prohibet suppurari.*

Dicitur primò frigidum mordax, quod num intelligendum sit ut in causa, an verò potiùs ut ex effectù, difficultas esse potest. Etenim si ut causa, malorum hîc enumeratorum intelligatur, profectò non omne frigidum ulceribus nocuum dicendum erit, sed dumtaxat quod mordax, pungens, & acutum est; si verò intelligatur in effectù, quodlibet frigidum etiam leve, mordax, & nocuum fiet ulceribus.

Et quamvis ferè cunctis Expositoribus cōgruētius videatur, adjectum frigori verbum illud, *mordax*, referendum esse ad effectus ejusdem, ut inter alia illius mala præcipuū illud sit, partem ulceratam mordere, vellicare, ac pungere, quod sanè cuique ulcere valdè nocuum est, cūm ulcus quodlibet suâ naturâ postulet, ut sanetur, à quacumque irritatione, & molestiâ liberum esse, eoquòd per irritationem facile ad partem ulceratam humores confluant, & vasa proritata aperiantur; si nihilominùs cōsideretur mordacitas frigoris in causa, ita ut sensus fiat, non,

omne frigus ulceribus nocere, sed quod mordax, & acutum est, cohærebit planè Hippocratis menti: etenim illud frigus propriè noxium partibus ulceratis percipitur, quod intensum, pungens, & mordax est, cujus causa cutis corrugatur, sanies detinetur, & pars ulcerata cōpungitur, & elanguet. Sic non rarò à Chirurgis adhiberi consueverunt ulceribus medicamenta tum actū, tum potentiā frigida, quæ tamen quia moderatè talia sunt, nullum incommodum afferunt; at verò si in gradu excedant, molestissima fiunt. Et quidem frigidum immoderatum, quale glaciei, poros cutis discerpit, & extorquet, cutim ipsam obdurat, livores, & rigores efficit, quemadmodum in Aphorismo dicitur. Illud porrò certum omninò erit, frigidum hoc loco memoratū, quod actuale dicitur, potiùs intelligendum esse, quàm quod potentiā est frigefactorium: quamquàm Fuchsius, Cardanus, aliique plures Interpretes, nomine frigidi hîc memorati, aquam frigidam dumtaxat intellectā velint, qualis est glacialis, quæ & actū, & potentiā frigorifica est, & non minùs qualitate, quàm corpulentia, immò misturā salium, præsertim halinitri, partibus viventibus nocua observatur, adeoque longè magis ulceratis, & morbo affectis inimica. Quòd prætereà frigus cutim obduret, patet manifestè, quoniā pori cutis ab illo constipantur, & adeò arctè vinciuntur, ut perspirationi impedimento sint; quamobrem jure optimo sub nomine amicitia à quibusdam fuit appellatum; cū autem partes omnes strictim uniat, & coarctet, eā ratione simul obdurat, quemadmodum experimur in luto; atquè humana cutis à frigore hyemali adeò constringitur, ut sæpissimè obrigescat, & præter duritiem, aliquandò emoriatur. In ulceribus autem frigus, circumposita labia densando, conglu-

glutinationem impedit, & sanguini vivificanti obicem facit.

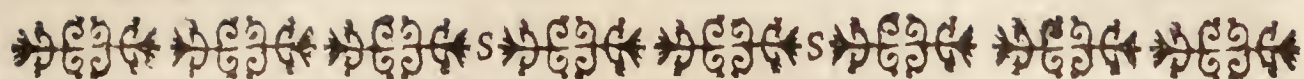
Sed quâ ratione scriptû sit *dolorem insuppurabilem* efficere, dubiû esse potest. Verûm ex *c. loco de liquidorû usu* solvitur difficultas: ibi enim scribitur *dolorosa nō suppurari facit*: idest ea, quæ circa labia ulceris cōtinentur, & per suppurationē digeri, atque expurgari deberent, admoto frigore detinētur, & suppurationi non subjiciuntur: suppuratio namque ope caloris peragitur, cujus causâ partes heterogeneæ ab invicem disjunguntur, & sequestrantur; at verò per frigus unâ simul vinciuntur, & commiscentur. Sed & fermentatio quæ omninò necessaria est in suppuratione, per frigidi administrationem penitùs inhibetur; unde qui humor circum labia ulceris detentus, doloremque afferēs, in suppurationem desineret, per frigus in pus verti nequit, adeòque insuppurabilis fit; Hinc dici quodammodò potest, frigus suppurationem impediendo, dolorem facere insuppurabilem.

Inducit quoque frigus livorem, & rigores febriles, pari modo, ac superiùs de effectibus frigoris generatim dictum est. Si enim frigus hebetat, obtundit, & mortificat, planè livorem nullo negotio pariet. Rigores autem febriles induci dicuntur à frigore per analogiam eorum, qui febribus rigorificis contingunt, ut etiam antea notatum est: quamquàm possint etiam rigores revera febriles, & febres ipsæ exinde exoriri, quatenùs humores in ulceribus detenti, nec benè repurgati, circumeuntem sanguinem inficiunt, & indebitam cum ipso fermentationem excitant, unde postmodùm febres rigoribus sociatæ, immò cum aliis gravioribus symptomatibus conjunctæ; ulcera siquidem sordida, & malè affecta, præsertim, cum virulentam conditionem nacta fuerint, facili ne-

gotio febres acutas excitant , & cum rigoribus malignitatem attestantibus conjunctas. Quòd si fortasse suppurationem intraneam subeant, ut non rarò fieri solet in partibus musculosis, & cavum admittentibus, certè rigor inde sequetur, & febris, juxtà dictum ejusdem Hippocratis 2. *aphoris.*: *dum pus conficitur rigores, & febres expectare oportet magis, quàm jam confecto.*

Convulsiones denique, & tetanos frigus parit in ulceribus, quoniam ex superiùs traditis, frigidum nervis, & cerebro inimicum, absque ullo ulcere convulsiones, ac tetanos affert; quanto magis excitabit in ulceribus, ubi nedum saniei ex ulcere prodeuntis pravitae, sed & irritatione in partibus ulceratis indutâ, quammaximè possunt nervi, & nervorum fibræ, saltem per consensum affici, & impensè proritari, cùm nulla pars extima sit, quæ sensu suo non sit prædita, adeòque nervis plurimis referta; quandoquidem in ulceribus fieri nequit, quin cutis, panniculus carnosus, muscoli, aliæque partes nerveæ collædantur, ac dissociantur. Sed & mala membris particularibus illata, potissimùm ab ulcerum sanie contingunt, quæ si fortassè per cerebri meditullium diffundatur, aut etiam in spinam decumbat, planè nedum convulsiones particulares accident, verùm etiam universales, quales tetani, in quibus, & ad anteriora, & ad posteriora, corpus redditur rigidum, & inflexibile; atque hinc, ubi in aphorismo scribitur, *tetanos*, in supracitato lib. *de liquidorum usu*, clariùs exponitur *retro, & ante distentiones*. Cæterùm frigus potissimùm mordax, & intensum duplici de causa ulceratis partibus obest, alterâ ex detenta sanie plerumque corrupta, alterâ ex hebetudine, aut mortificatione; unde partes distentæ, aut resolutæ postremò remanent.

APHO.

A P H O R I S M U S XXI.

Est autem ubi in tetano sine ulceratione , Juvene bene carnosio , æstate media , frigida aquæ multa perfusio , calorem revocat . Calor autem hæc solvit.

M Elius vertit hanc ex græco Codice sententiam Fuchsius, inquiens: *Nonnunquam in distentione sine ulcere, juvene mediocri corporis habitu prædito, æstate media*. Hæc quippe ratione cohærentius necitur hic aphorismus præcedenti: sed & clarius Heurnius: *Sed tamen fieri potest, ut in tetano ulceris experte*; ut propterea sensus sit, aliquandò frigida aquæ usum utilem esse posse; sive, ut mavult Cardanus, existimans tacitæ cuidã objectioni ex hoc aphorismo responderi, si fortassè quis opponeret, frigidam aquam in distentione nervorum aliquandò profuisse, sed quidem nō nisi ex accidēti solūm id evenire, atq; in juvene bono corporis habitu prædito, in media æstate, & absque ullo ulcere. Fallitur ea propter hinc Galenus, qui putat id perpetuò agendum in quacumque convulsione, dummodò prædictæ adsint conditiones; nam quod aliquandò in usum duci potuit, & ex accidenti tantūm proficere, perperam generaliter prolatum, aut in cunctis commendatum, quis audiet? aliter omnino temeraria dicenda foret ejusmodi convulsionis curatio, quæ omni ex parte periculosa, vel admodū dubia est; cū tamē idem Hippocrates in suo Jurejurando se quodcūq; dubium omninò vitaturum pollicetur. At singulas condi-
tio-

tiones, quas in aphorismo Hippocrates vult esse considerandas, breviter perpendamus.

Inquit primò *in tetano sine ulceratione* : in tetano quidem, in quo tam partes anteriores, quam posteriores sunt æqualiter distentæ, ut propterea uniformiter frigidæ aquæ perfusio facienda sit, & æqualis. Si aliquæ partes tantum forent affectæ, puta anteriores, certè non benè constaret, ubi aquæ frigidæ perfusio facienda foret, & num potius pars sana exinde læsionem subiret, quàm laborans juvamentum esset receptura; *sine ulceratione* verò, hoc est, quòd nullum ulcus corpus affectum patiatur, nam ratione ulceris, aquæ frigidæ perfusio prohiberetur, quoniam frigidum ulceribus nocuum præcedenti aphorismo demonstratum est, unde nullum planè adjumentum in tetano sequeretur, & ex adverso maximum detrimentum ulceratæ parti inferretur, ut patet.

Amplius dicitur : *juvene benè carnosò*; pro quo melius Fuchsius, *mediocri corporis habitu prædito*: etenim in græco Codice legitur *εὐσαρκος*, quod non carnosum omninò, & obesum, neque gracilè intelligendum est, sed quod mediat inter utrumq; Obesa enim corpora propter pinguedinem, & venarum, atque arteriarum exilitatem, non multo potiuntur calore, atque adeò facile succumberent tantæ aquæ gelidæ profusioni; Graciles verò, utpotè excarnes, neque sufferre possent frigoris vim ex aqua gelida, sed nec impetum ejusdem repentinum, utpotè qui non benè resistunt frigidis alterantibus, immò ab his facillimè læduntur. At verò qui medii sunt inter obesos, & graciles, moderatè carnosi, græcè *εὐσαρκοι*, utrumq; multo faciliùs sufferūt; sed & ob sãguinis floriditatē, indeque vitalem calorem, ac convenientem carniū

ha-

habitudinem', & fortem viscerum texturam, minimè à frigida profusione debilitantur, sed magis, magisque potius vigorantur, factâ in poris partium constipatione; quamobrem præter bonam corporis constitutionem carnosam, additur in textu, esse oportere *juvenem*, cùm in hac ætate quæcumque in sanguine, & visceribus necessaria sunt, exquisitissimè inveniuntur: senes autem, & pueri, veluti impotentes, ab ejusmodi remedii administratione excluduntur; & meritò, quia pueri carnes molles admodum habent, ac sanguinem glutinositate potius, quàm floriditate præpollentem; & senes in utrisque deficiunt. Jure ergo optimo conjunxit Hippocrates juventutem, & carnosam corporis constitutionem, ut ex utroque capite robur partium, & calor vitalis validus in sanguine præexistat, atque per frigida profusionem vehemens in sanguine fermentatio promoveatur.

Subditur prætereà *æstate media*, uigente scilicet æstu summo in aëre: cùm enim eo tempore pori cutis laxiores sint, & transpiratio patentior nimis, ut nedum halitus & vapores è corpore perspirent, sed etiam sudor sponte suâ ubertissimus habeatur, proinde fit, ut frigida aquæ perfusione, constipatis poris, atque impedita perspiratione, universus calor repercutiatur ad intima, atque impetu quodam adoriatur causam morbificam tetani conservatricem. Neque verò aqua, quæ perfunditur simplex, & ordinaria esse debet, sed gelida, etiam nive frigefacta, atque ubertim affusa, ut nimirum subita, ac violenta fiat in omnibus partibus corporis commotio, obrigescente simul, vehementerque densatâ cute, aded ut nil perspirare permittat, sed calor universus per sanguinis commotionem vehementiorem, ad intimas partes recolligatur, impetatque in musculos, & nervos.

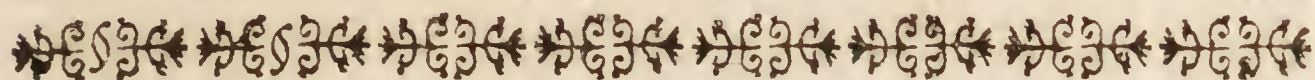
teta-

tetano affectos. Benè igitur Avicenna 2. *tertii* c. 7. inquit, *hæc perfusione obstructis meatibus cutis, & refugiente calore intus, atque collecto, materia illa consumitur, atque diffatur, nervique ad pristinum redeunt statum. Quod & Hippocrates ipse in aphorismo adjecit inquit: frigida aquæ multa perfusio calorem revocat: calor autem hæc solvit.*

Quomodò autem frigida ista perfusio adhibenda sit, idem Auctor explicat 3. *de morbis*, ubi istius morbi curationem proponit his verbis: *Aquam plurimam frigidam superinfundito, & postea vestimenta tenuia, pura, ac calida superintegito; ignem autem tunc non adhibeto.* Hinc superinfundendam aquam frigidam jubet, illamque plurimã; deinde cooperiendum esse ægrotantem vestimentistenuibus, puris, ac calidis, veluti lineis excalectis, nullo intereà igne admoto, ne scilicet calor intrò collectus denuò ad cutim diffundatur, sed per aliquod tempus ita detineatur, quousque materia tetani fuerit subacta, & nervi in pristinum statum fuerint restituti; id quod spatio duodecim, vel viginti horarum ad summum peragi solet.

Verùm non est omittenda Pauli Æginetæ in hac re animadversio, qui *l. 3. cap. 20.* admonet, istam frigidæ superinfusionem maximè temerariam esse, atque postèris vituperatam, adeòque à seipso damnatam, devitatamque: equidem nisi naturam adimiculantem habeat, quæ subitò causam morbificam vincat, & dissolvat, in maximo periculo æger versabitur, immò irreparabiliter succumbet. Fieri enim potest, ut calor qui exinde speratur revocandus ad intima, atque adeò morbum debellaturus, frigidæ aquæ perfusione potiùs extinguatur; quamobrem factum est, ut nemo ampliùs in praxi sit ausus ejusce-
modi

modi curationem tentare. Sed neque Hippocrates revera illam hîc commendat, sed solum inquit, quâ ratione, illa si tentetur, conferat, & quibus in corporibus, quibusque conditionibus, cautè administranda sit, ut etiam antea est animadversum: Id quod semel tantum in fœmina quadam s. *epidem.* vehementi dolore ex præfocatione uteri laborante, peractum à seipso memoratur.

A P H O R I S M U S XXII.

Calidum suppuratorium non in omni ulcere, magnum ad securitatem est indicium, cutem mollit, extenuat, dolorem sedat, rigores, convulsiones, & tetanos mitigat, capitis solvit gravitatem: plurimum autem confert ossium fracturis, sed nudis præcipuè, eorumque maximè, qui in capite ulcera habent, & quæcumque à frigore moriuntur, vel ulcerantur, & herpetibus exedentibus, sedi, pudendis, utero, vesicæ: his calidum amicum, & judicans, frigidum inimicum, & perimens.

PLura simul hîc Hippocrates de calido, & calidi usu recenset, & in quibus juvet, aut debeat adhiberi, quibus verò ex adverso noceat, debeatque vitari: itemque quas utilitates afferat, & quibus partibus corporis. Hinc præsens aphorismus videtur omninò directus ad praxim Chirurgicam, & ad rectam rerum calidarum in ulceribus administrationem.

Verùm num de quocumque calido corpore, an solum de aqua calida verba faciat, grave dubium est apud Interpretes, quandoquidem usus aquæ, non minus quàm vini, frequentissimus erat apud Veteres, ne-

dum inter epulas, & interiùs, sed & exteriùs, atque in lotionibus, balneis, fomentis, cæterisque, ut propterea pluries utriusque usûs sparsim in suis operibus Hippocrates meminerit. Et quidem Fuchsius pluribus contendit solam aquam calidam hîc fuisse ab Hippocrate memoratam, reprehenditque Brasavolum, qui de omni calido illum loquutum arbitrat. At contra Cardanus acriter in Fuchsium invehitur, & multis conviciatur. Putaverim ego, calidum hoc aphorismo indicari moderatum, quia tale est suppuratorium, ut in textu exigitur: etenim si Hippocrates inquit, calidum suppuratorium, & quod suppurationem facit, moderatum est, proculdubio non excedens, sed naturæ consentaneum intelligendum est; ejusmodi autem non sola aqua, sed quodcumque intra mediocritatis limites versatur, accipi debet; neque simplex aqua, sed etiam medicata, qualis ex incoctis herbis mollientibus, & anodynis, puta malva, althæa, chamemelo, parietaria, aliisque. Pari ratione pinguedines, & adipēs animalium, atque omnia linimenta, & cataplasmata ex iisdem composita intelligenda, quibus planè passim utuntur Chirurghi in suppurationibus promovendis. In hanc eandem sententiam concessit Galenus 4. meth. cap. 5. inquit: *Fomentum multæ calidæ aquæ, & omnia quæ calefaciunt, & humectant celerrimè pus movent*. Quamobrem si Brasavolus de omni calido etiam intenso, & vehemēti velit hoc loco loquutum Hippocratem, certè falsum erit; si verò de quocumque alio corpore calido, præter aquam, sed tantum moderato, non erit quid illi opponere possimus. Quòd autem moderatum calidum suppurationem adjuvet, tam manifestè patet experimento, ac ratione, ut longiùs in his minimè deceat immorari: calidum namque excedens potius resolvit, quàm suppurat.

Sed

Sed cùm dicit Hippocrates *non in omni ulcere*, ostendit manifestè, non in omni ulcere calidum istud adhuc moderatum, & suppuratorium, esse adhibendum, puta, ut *in comm.* Galenus explicat, ubi ulcera, sordida, & putrida sunt, vel etiam ubi timetur affluxus humoris, præsertim non facilè suppurabilis, ut in carcinomate, phagedæna, aliisque similibus; itemque in erysipelate suppurato, vel cùm circa ulceris labia inflammatio erysipelatodes observatur: in his enim calida sive actu, sive potentiâ, nocua esse solent, quippe saltem ex accidenti, exasperant ulcus, febrim arcessunt, dolorem inferunt, & in diuturnum tempus illius curationem distrahunt.

Emergit autem exinde magnum ad securitatem salutis indicium, quippè ubi suppuratio fit, ibi quoque præter humorum facile subigibilibus benignitatem, naturæ concoquentis robur ostenditur, etenim suppuratio opus naturæ est, causam morbificam subigentis. Hinc in praxi Chirurghi omnes salutare signum existimant in ulceribus quibuscumque pus concoctum apparere; contra verò, cùm loco ejus sanies tenuis, ichor, aliufve similis humor exodat, malignitatis nota est; & ubi per suppurationem certa promittitur salutis spes ægrotanti, ita ex adverso exitus infæustus timetur, vel saltem non facilis ad curationem, & consolidationem ulceris reductio; sed & in ejusmodi pravis ulceribus, in quibus suppuratio nulla apparet, neque in posterum speratur futurum pus conveniens, haudquaquàm calido suppurante, sed potius exiccante medicamento utendum, quod etiam sua ratione, detergat, & emundet, vel etiam corrigat, temperet, & pravitati resistat.

Dicitur prætereà calidum cutim emollire; nam sicuti superius dictum est frigidum obdurare, & con-

stipare poros cutis; ita nunc à calore eadem emolliri, & relaxari, apertissimè demonstratur. Verùm calidum istud, nedum moderatum intelligendum est, sed etiam humori alicui conjunctum; nam calida, quæ suppuratoria sunt, humefacientia quoque pro rata sua esse debent, ut exinde cutim mollicicare valeant: quamquàm non rarò calidum cuti admotum, evocando ex internis partibus humores, & præsertim ex glandulis subcutaneis, humiditatem sibi associat, si non per se, saltem ex accidenti, attenuando, aperiendo, & dissolvendo.

Pari ratione subditur etiam, extenuare: quoniam sive puris egestione, sive insensibili trāspiratio-
ne, sive etiam dissolutione tenuium partium, ex humoribus, & lymp̃ha dissolutarum, semper calidum, quodcumque extenuat, & extenuando evaporat, saltem tractu temporis longiori. Atquì placuit Heurnio *in suo contextu*, huic dictioni addere *crassam*, sive materiam cuti hærentem, sive ad eandem confluentem, ut propterea legat in sua versione: *crassam extenuat*: equidem sive crassities ista in cute ipsa consideretur, sive in humoribus ibidem hærentibus, planè vi caloris utraque dissolvi, & extenuari benè potest; quamobrem tumidam cutem in ulceribus, levi blandoque calore successivè digeri, & in pristinum statum reduci licet, ut tandem cæteris partibus complanetur, & humores ipsos circa labia ulceris restagnantes, ejusdem caloris, & remediorum, calefacientium beneficio, paulatim quoque dilui, & per suppurationem expurgari, extenuarique.

Hinc pariter ostenditur quâ ratione dicatur dolorem sedare, quemadmodum ex supra traditis, manifestissimè deducitur, etenim digerendo ea, quæ circa labia ulceris, immò in ipsa ulceris ca-

vitae continentur, & dolorem inferunt, vel in causa sunt, ut dolor percipiatur, dolorem ipsum rationabiliter sedare dicuntur. Quare si vacuando, si rarefaciendo, si abstergendo, si temperando, si discutiendo, tum humores, tum flatus, dolorem lenire bene poterit. Sed & licet humores desint, si solum pars ulcerata ab infensa qualitate pruritetur, aut à frigore male afficiatur, solet non raro calidi alicujus medicamenti beneficio moderari, cum ex antea dictis frigus viventi cuicumque parti, potissimum nerveæ, infensum ex omni parte sit; calidum verò proficuum, & salutare, quin & majora, gravioraque semper detrimenta viventibus accidunt à frigidis, quàm à calidis, præsertim moderatis.

Mitigat quoque calidum rigores, convulsiones, & tetanos, oppositis sanè de causis, quibus frigidum, hæc eadem antea afferre dicebatur; etenim extenuando, & dissolvendo vitiosos humores, hæc mala inferentes, sanè conferet calidum in prænarratis nervorum, & musculorum ægitudinibus; tum quia causam rigoris, & convulsionis adimit, tum etiam quia partes affectas roborat.

Capitis etiam solvit gravitatem, idque non solum ex jam dictis rationibus, verum etiam quia plerumque gravitates fiunt à lymphâ crassiori restagnante in meningibus, vel in glandulis cerebri corticalibus; illa autem calidis fomentis diluta fluit in partes inferiores, & vel per nares, aures, palatum ejicitur, vel in articulos decumbit, quemadmodum experimur in catarrhis. Neque solum calida capiti si admoveantur in his conferunt, verum etiam si plantis pedum applicentur; experimur siquidem ut quâ ratione humefacti, refrigeratique pedes, cerebrum, & caput afficiunt, & humiditatibus opplent; eadem &
opi-

opitulentur, si calidis fotibus, ac lotionibus vigorentur. Hinc consueverunt practici ad deducendos humores à capite aquâ calidâ pedes abluere; & in gravedine, stupiditate, aliisque capitis affectibus cum sopore conjunctis plantas pedum aquâ ardente sæpius fovere. Experimur quoque per solos halitus, atque odores cerebrum levare, & à confluentibus, aut restagnantibus humoribus, siue sensibiliter, siue insensibiliter exonerari, cum suffitus aromatum, odorosa medicamenta, tabaci fumus, itemque gummi animæ, succini, aliarumq; rerû similium olfactus, plurimum in capitis affectibus soporosis conferant. Dixit autem signâter Hippocrates *capitis solvit gravitatem*: nam si fortassè aliâ ægritudinis specie caput, & cerebrum afficeretur, aliter planè res hæc tractanda foret: at verò gravitas in cerebro plerumque à sero, lymphâ, atque consimilibus humoribus humefacientibus, & gravantibus dependet.

Prætereà calidum conterre dicitur ossium fracturis; & quidem duplici de causa, & quòd ossa affecta frigidum habeant inimicum, ex antea probatis, & quòd fracta nonnisi calidorum ope glutinari, & cuniri possint, cum alioqui frigidum ulceribus omnibus intensissimum sit. Id ipsum expressè etiam edocuit idem Hippocrates *lib. de fracturis*, & *libro de articulis*. Addit insuper, *sed nudis præcipuè*, eorumque, *maximè, qui in capite ulcera habent*; quòd etiam testatur *lib. de liquidorum usu*. Nudata enim ossa si frigido ambienti exponantur, facillimè livescunt, & si fortassè fracturam quoque passa sint, gangrænam incurrunt. Quamobrem periti Chirurgi omnem industriam solent adhibere, ut ejuscemodi vulnera, ulcera, & fracturæ ossium, potissimum cranii, à frigore ambientis, & à quibusvis aliis frigidis alterantibus præ-

præcaveantur, per falcias, ligaturas, aliaque similia integumenta: id quod etiam Recentiores agunt totu aquæ ardentis, balsami Neapolitani, aquæ vitæ Reginæ Hungariæ, aliorumque medicamentorum roborantium, & calefacientium. Optimè ergo Cardanus hoc loco habet: *Trifariam calor in his necessarius est, & quatenus in ulcere omni calida conveniunt, & quatenus omni ossi denudato, & quatenus cerebro, ne lædatur, consulendum est.*

Nedum autem ossibus fractis, & denudatis, potissimùm in capite, confert calidum, sed etiam cunctis aliis partibus, quæ à frigore hebetantur, emoriuntur, aut ulcerantur. Et quidem istæ præsertim censendæ sunt partes nervicæ, & membranosæ, de quibus antea dictum est ab Hippocrate, quòd frigidis admodum lædantur. Artus quoque corporis à frigidis alterantibus offenduntur, ut quemadmodum superius est notatum, aliquandò sponte suâ decidere, contigerit, uti Galenus etiam meminit *lib. de differ. morbor. cap. 4.*: sed quomodò ex frigore ulcerari possint partes, ut in textu dicitur, rectè exponit Fuchsius in pernionibus, qui hyemali tempore accidunt, & sæpissimè ulcerantur magno cum dolore, ac difficulter postmodum curantur, atque nonnisi in æstate.

Idem etiam Hippocrates *lib. 6. epidem.* edocet à frigore vehementi non rarò venas dirumpi, indeque ulcera tum externa, tum interna excitari. A nimio quoque frigore passim experimur scindi, & ulcerari partes extimas corporis, quæ magis expositæ sunt aëri, illiusque vehementi alterationi quammaximè subjiciuntur; unde manuum, & labiorum scissuræ. Porro in his, aliisque similibus, sicuti frigidum in causa est ut findantur, & ulcerentur, ita ex adverso

calidum conferens, & salutare evadit, præsertim si intra mediocritatis limites adhibeatur: nam revera ab uno extremo ad aliud transire, atq; adeò applicare vehementer, & repentè calefacientia, etiam periculofum, ut in expositione aliorum aphorismorum dictum est.

Nocet quoque frigidum his maximè, quibus in capite ulcera nascuntur, eâdem profectò ratione, quâ mox ostensum est frigidum ulceribus quibuscumque, & capiti universaliter officere: cumque Hippocrates dicat indefinitè de ulceribus in capite enatis, non est, ut id ad hæc, vel illa ulcera coarctemus, quippè cuiuscumque ulceri nocuum illud existimandum est; facile enim etiam levia ulcera inde graviter afficerentur, & mortificationem, aut gangrænam subirent, non sine gravi vitæ periculo. Quamobrem jure optimo conferre his calidum hoc loco memoratur, tum ratione ipsius ulceris, tum etiam ratione partis ulceratæ, atque eò magis, si ad mortificationem vergat, ut ostendunt verba illa, *& iis, quæ à frigore moriuntur, aut ulcerantur.*

Herpetibus quoque calidum prodest: cumque Herpes, vel simplex sit, & miliaris dictus, vel exedens, & ulcerosus; notatur hic speciatim, qui exedens est, quoniam ad classes ulcerum revocatur, de quibus Aphorismus hic specialiter est inscriptus; Quod sanè videtur hoc loco notandum, siquidem herpes vulgò creditur progigni ab humoribus biliosis, & calidis, qui creduntur, sed falsò, indicare refrigerantia, non calefacientia, uthic Hippocrates recenset.

Denique inquit Hippocrates conferre calidum *sedì, pudendis, utero, et vesicæ*; & sanà quidem ratione, quoniam hæ partes sunt de genere exanguium vulgò spermaticarum: quemadmodum enim superius

rius dictum est frigidum esse inimicum ossibus, dentibus, nervis, cerebro, spinæ, ita planè nocuum putandum quoque est memoratis in hoc aphorismo partibus, quales sunt pudendæ, uterus, & vesica, ut constat ex Anatome.

Concludit eapropter aphorismum Hippocrates: *his calidum amicum est, & judicans; frigidum inimicum, & perimens*: ut scilicet peroratione aphoristicam sententiam decernat; quòd sicuti prædictis partibus calidum convenire statuitur, sic ex adverso frigidum sit existimandum unde quaque nocuum, & funestū, ut propterea nulla de causa possit in usum duci frigoricorum medicamentorum administratio, quotiescumque partes istiusmodi laborant, & ulceri, vel præsentī, vel imminenti subiectæ sunt.

A P H O R I S M U S XXIII.

In his frigido est utendum, unde fluit sanguis, aut fluxurus est, nō ad ipsa admoto, sed circa ea unde influit; & ubicumque inflammationes, aut velut incendia quædam ad rubrum, & floridum, sanguine recenti, tendunt, iis ipsis admoto: nam veteribus nigredinem affert. Erysipelas etiam non ulceratum juvat; nam exulceratum lædit.

al. inflamm-
mina, vel
flammei
ardores.

QUoniam antea meminerat calidorum adhibitio-
nem non conferre in his, quæ sanguinem fun-
dunt, ac propterea tacitè frigidum com-
mendaverat; hoc proinde aphorismo nedum id ex-
pressè memorat, sed etiam addit modum, & lo-
cū, ubi frigida admoveere expediat. Primū autē mo-
net utēdū esse frigido, unde fluit sāguis, aut etiā unde

fluxurus est, ad reprimendum scilicet illius fluxum; ejus namque beneficio sanguis figitur, & detinetur, ac ductus ipsi coarctantur. Mox verò adjicit, illud nequaquam adhibendum esse supra ipsas partes sanguinem fundentes, sed juxta, & circa ipsas; siquidem frigidum ulceribus nocuum est, & immediate parti sanguinem fundenti admotum, sanguinem ipsum cogeret, & cogendo grumefaceret, graviori cum periculo, tum ipsius partis, tum totius. Jure ergo adnotat circa ipsas partes frigidum esse admoventum, ut nimirum sanguinem per sua vasa excurrentem, quodammodò remoretur, crassiori nimirum illo reddito. Verumtamen summoperè expediet, nedum frigefacientibus dumtaxat uti, verum etiam pro rata suâ adstringentibus, quemadmodum antea notatum est. Sed & nedum in ipsa parte proximè sanguinem fundente medicamenta frigorifica applicanda sunt, sed etiam proderunt in aliis partibus, unde fortassè majores arteriarum, & venarum trunci derivant, quod etiam significare voluit Hippocrates per particulam illam *unde*; ut propterea consueverint peritiores Chirurghi etiam frigefacientia, & adstringentia medicamenta adhibere supra jecoris, & lienis regionem, quoties sanguis per venas sedis, aut etiam per vias urinæ exitum habeat. Sic pariter exeunte sanguine per narium hæmorrhagiâ, nedum naribus ipsis, verum etiam fronti, cervici, & jugulo medicamenta cum fructu admoventur. Id ipsum quoque operari licebit in partibus, per quas sanguis fluxurus est: etenim quæ fluentem sanguinem cohibent, fluxurum multo facilius anteverunt.

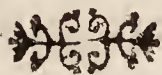
De inflammationibus quoque, potissimum futuris, par ratio militat, ut partes ipsæ inflammationem subeuntes frigidis foveri debeant, ne inflammationē

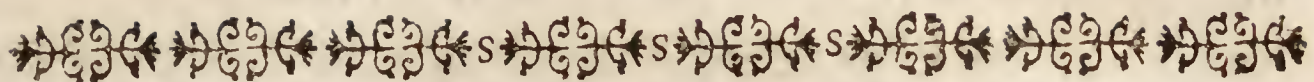
ip.

ipsam contrahant : cùm enim frigida poros , & meatus corporis coarctent, prohibent proinde, ne sanguis in illis excipiatur, & hæreat , unde vulgò frigida dicuntur habere vim repellendi . At verò ut tuto ista administrentur, nonnisi statim ab incipiente inflammatione partibus sunt adhibenda, antequam inflammatio fiat , & sanguis restagnet . Cæterùm post factam inflammationem , locum habere non poterunt, quoniam tunc sanguinem magis , magisque ibidem figentia, vel irresolubilem redderent , vel grangrænam excitarent . Quod de inflammationibus dixit, protrahit quoque ad flâmeos ardores, sive phlogôsim, & effervescentiã in partibus inductam, ubi nimirùm dolor excitatur cum ardore , qui solet esse prænuncijs inflammationis . Est tamen summoperè advertendum non cuicumque parti , quæ inflammationi, aut phlogôsi obnoxia videtur, infrigidantia ista tutò admoveri posse ; etenim si partes ignobiles sint , & exinde timeatur repulsum humorem in partes nobiliores vergere posse , proculdubio frigidorũ administratio periculosa erit . Hinc laborantibus articulis, atque corporis emunctoriis, nemo audet usu frigidorum, humores fluentes, aut fluxuros repellere ; solùm autem in affectibus capitis, aliarumq; partium principalium infrigidantia epithemata tutiùs admoventur; quamobrem in phrenitide , oculorum inflammatione, aliisque affectibus calorificis, & inflammatoriis partium superiorum, oxyrhodina, stillicidia, lotiones, & balneationes infrigidantes, in praxi adhiberi solent . Addit in textu Hippocrates *ad rubrum, & subcruentum, seu floridum tendentia*, ut scilicet exinde moneamur in tenuiori sanguine, vel etiã acriori, ista locum habere posse , & cùm de recenti fluxio facta est, secus verò cum sanguis aliis humori-

bus est commixtus, & ex diuturniori tempore partibus hæsit; nam ut idem Hippocrates subdit, *veteribus*, seu potius inveteratis, *nigredinem*, & *livorem affert*, & subinde faciliè gangrænam.

Postremò etiam in Erysipelate non ulcerato frigidum convenire inquit, eâdem prorsus ratione, ut nimirum fluentem illum humorem repellat, & per suos ductus in alias partes distrahat. Quod tamen intelligendum, si erysipelas leve sit, & ex tenui humore oriatur, qui faciliè corrigi, & inverti possit ab usu frigefacientium medicamentorum. Cæterum in aliis periculosa erit ejusmodi infrigidantium administratio, cum crassus, & multus humor, nec tam faciliè corrigi, aut transferri possit, quin ex adverso faciliè in partes internas repat, & lōgè majorē noxā afferat, nā *erysipelas ab extra intro verti malum*. Quod denique dixit de erysipelate non ulcerato, excipit omninò in ulcerato erysipelate, tum quia frigidum ulceribus omnibus mordax est, & inimicum, tum etiam quia ulceratum erysipelas plerumquē illegitimum, & spurium esse solet, adeoque non à simplici humore tenui, & volatili, sed à commixto, crasso, & acido progignitur, qui frigefacientium usu magis densatur, & acescit. De qua re legendus est Galenus *lib. 2. ad Glauc. cap. 1. & 14. method. cap. 2. & 3*. At experimentis nunc tandem constitit, spiritu vini erysipelata quæcumque aboleri, sicut etiam beneficio medicamentorum acidum absorbentium, temperantium, aut difflantium, ad quorum classem infrigidantia hîc ab Hippocrate memorata referri possunt.

A P H O R I S M U S XXIV.

*Frigida, qualis nix, & glacies, pectori inimica: Tusses
movent, sanguinis profluvium, & destil-
lationes.*

DE his, quæ frigida dicuntur præsertim actu, lo-
quitur hîc Hippocrates, & nedum si aquea, &
liquida illa sint, sed & cujuscumque generis, etiam
solida, dummodò frigorificam vim referant, & refri-
gerare valeant: cùmque is utatur exemplo nivis, &
glaciei, certè intelligenda quoque illa sunt, quæ ex-
tremè frigida dicuntur, quippè nix, & glacies sum-
mè infrigidantia observantur. Et quoniam antea
dixerat, frigida convenire partibus sanguinē funden-
tibus, aut quæ proximè dispositæ forent illum fun-
dere, si nimirum circa illas essent admota, propterea
nunc excipit eas, quæ ad pectus pertinent, siquidem
sūmè frigida pectori inimica sunt, ubi tantum abest,
ut sanguinem fluentem, aut fluxurum cohibeant, ut
potius affluentius promoveant, & exstimulent, ac
prætereà tusses excitent, & destillationes, ex quibus
major fit sanguinis commotio. Et quidem sunt fri-
gida hæc pectori inimica, non solum quia pectus os-
seum est, & frigidum ossibus hostile observatur, sed
etiam ex eo, quòd comprimendo thoracem, & mu-
sculos respirationi addictos coarctando, eidem ma-
gno impedimento sit; quinimò si fortassè exinde
sanguis fundatur, per frigidorum administrationem,
facile posset congelascere, atque in pectoris cavo de-
tentus gravem noxam pulmōni, & cordi, im-
mò

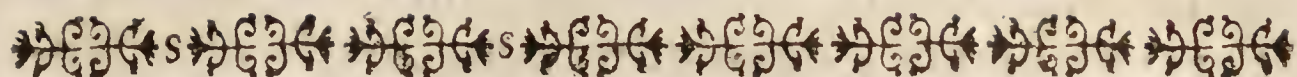
mò manifestum vitæ periculum minari.

Frigida tusses quoque movent, tum asperam arteriam vellicando, tum etiam coarctando illius cavitatem, unde natura sollicitaretur ad expulsiōnem per tussim, quæ specialis motus pectoris, & pulmonis est, conātis expellere ea, quæ prædictas cavitates occupant, & impediūt. Hæc eadē ratione, promota tussis sanguinis sputum excitat, & ipsū fortasse fluentem impetu suo magis propellit; præterquam quòd frigidum, ut antea ex eodem Hippocrate est notatum, venas dirumpit, & sanguinis exitum inducit.

Denique destillationes excitant, potissimum constringendo, & corrugando glandulas capitis, & cervicis, immò cerebrum ipsum, quod magna glandula ab Hippocrate appellatur, potenter addensat, quemadmodum etiā edocuit Galenus 3. *aphor. comm.*

12. Sic experimur in argenti hyeme catarrhos, & destillationes excitari, easque perniciosas admodum, cum acritate, & falsilagine, ex prohibita è poris corporis transpiratione. Meritò ergo Hippocrates in aphorismo usum frigidorum in his, & cōsimilibus casibus tacitè vituperare videtur, etiam si aliunde illa, ratione fluentis sanguinis viderentur indicata. Porro si frigida extrinsecus admota nocua sunt pectori, multò magis eadem infensa putanda sunt, cum intrinsecus fuerint adhibita, quippe si dumtaxat laryngem pertingant, solent sæpissimè tusses molestissimas parere, & alia plura incommoda cæteris adhuc partibus inferre; unde aquæ gelidæ, glaciales, & nivosæ perniciosissimæ esse consueverunt, & qui populi illis utuntur, internis doloribus sæpè sæpius primùm affecti, sputum mox sanguinis, hæmorrhoidum fluxum, obstructions, & in glandulis colli potissimum tumores irresolubiles, ac strumosos subeunt.

APHO.

A P H O R I S M U S XXV.

*Tumores articulorum , atque dolores absque ulcere.
podagras , ac convulsiones , horum plurima
frigida aqua largè effusa levat , & ex-
tenuat , solvitque dolorem , nam
modicus torpor dolorem
solvit .*

Commendat pariter in hoc aphorismo Hippocrates usum frigidorum, & præsertim aquæ in doloribus, & tumoribus articulorum, etiam si podagricam referant conditionem, modò sine ulcere illi sint, verùm neque indiscriminatim, & in omnibus, sed aliquibus tantùm, quemadmodùm designant verba illa, *horum quidem plurima*.

Et quidem tumores articulorum, neque omnes, & quicumque articulis accidere solent, sed solum qui à calidis, tenuibus, & acris humoribus fiunt; si enim fortassè ab humoribus crudis, phlegmaticis, aut lymphicis penderent, proculdubio frigida aquæ superaffusio utilis non foret; sed neque in abscessibus, cùm scilicet in articulos humores decumbunt. Non quidem in tumoribus à causa frigida, & crassa, quando quidem per frigidorum appositionem, nec ad exsolutionem, nec ad suppurationem illa disponderetur, quinimò crassior, & densior effecta, irresolubilis evaderet, vel noxâ in articulis, & in ossibus inferret inemendabilem, quemadmodùm contingere solet in ea specie tumorum, quæ vulgò *spina ventosa* appellatur. Neque in abscessibus, quoniam humores in articulis de-

depositi, frigidorum admotione, possent in partes nobiliores recurrere, quemadmodum ab usu repellentium medicamentorum evenire solet. Itaque in illis dumtaxat tumoribus exponendus videtur aphorismus, in quibus tenues, acies, & calidi humores peccant: sed & adjecit in textu Hippocrates *dolores*, quare junctim articulorum tumores, & dolores hinc intelligendos interpretabimur; unde frigidorum administratio, videtur potius in gratiam doloris sedandi hoc loco commendata: nemo enim in Arte medica vel mediocriter versatus rationabiliter frigida in tumoribus articulorum adhibebit, nisi illi fuerint cum dolore conjuncti, ad sedandam nimirum molestant illam in articulis sensationem, quoniam dolor est de genere illorum symptomatum, quæ invertunt curationem, & specialius sui remotionem expostulant. Ut autem id expressius adnotaret Hippocrates addidit in textu *podagricos*; quandoquidem in podagra articuli simul tumore, & dolore laborant: cum autem dolor cum tumore jungitur, acritas in humoribus designatur, ad quam retundendam, plurimum conferre solet usus infrigidantium.

Sed num frigida, quæ hinc memorantur, *actu*, vel *potentiâ*, juxta veterum medicorum loquendi morem, talia esse debeant, controverti potest. Verum quia Hippocrates in textu meminit speciatim aquæ frigidæ, idcirco probabilius dicendum videtur frigida, actu talia, esse intelligenda. At verò licet ista manifestius notata videantur, non tamen quis inficiabitur posse etiam potestate talia administrari. Sic passim experimur in doloribus articulorum, etiam podagricis convenienter applicari, & prodesse ad sedandum dolorem, olea infrigidantia, succos plantarum, decoctiones herbarum, itemque cataplasmata,

& li-

& linimenta ex his composita . Sunt qui in doloribus podagricis acerbioribus admovent dolenti parti aquam nymphææ , aut succum ejusdem, sperma ranarum, oleum lumbricorum, acetum tum simplex, tum rosaceum , & alia hujus generis . Verùm quo pacto ista opus , & actionem exerant, altioris est inquisitionis, de quo aliàs.

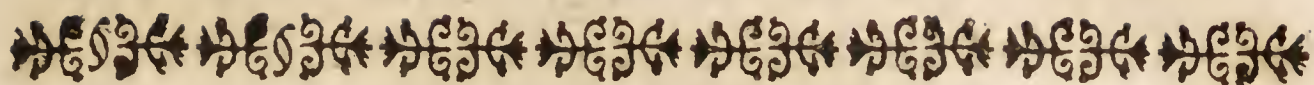
Debent autem dolores isti esse sine ulcere, nam si ex ulcere dependeant , vel cum ulcere sint conjuncti, frigida admota proculdubio nocebunt, nam frigidum ulceribus est inimicum , atque in his admotum non solum dolores nullatenus sedaret, sed contra potius augeret, & exasperaret . Neque si dolores gravantes sint, ista locum habebunt, sed solum, si acuti, pungentes, & vellicantes fuerint, quamobrem adjecit *horum plurima*, quibus manifestè designat, se tantum intelligere velle tumores inflammatorios, erysipelatosos, vigiliam inferentes , adeoque omnino molestos ; etenim si leves forent , & tolerabiles , ista tentare tutum non foret . Notissima est historia Maximiliani Imperatoris, qui ut se à doloribus podagricis liberaret , in fluvium gelu frigefactum pedes immergi mandavit, atque ita vitâ defunctus est.

Eodem modo intelligendæ sunt convulsiones in aphorismo memoratæ, cohærenter his, quæ antea de tetano dicta sunt . Modò frigida aquæ affusio, & humores acres spasmus , seu convulsionem inferentes retundit, & membra affecta, per calorem ad intima revocatum, roborat , ut superius de tetano laborantibus est dictum.

At verò in his omnibus multa, ac diuturna tantum frigida aquæ affusio juvare poterit ; siquidem in textu dicitur *frigida aqua largè effusa levat*: hæc enim ratione fieri potest, ut dolor sedetur, & causa illum

faciēs aliquā ex parte discutiatur: id quod multò clariùs expressit Hippocrates rationem levaminis istiusmodi in tumoribus, & doloribus articulorū afferens, dū in calce aphorismi inquit: *nā modicus torpor dolorem solvit*; quandoquidem ex larga frigida aquæ affusione, quodammodò partis laborantis sensus ex ingenti frigore obtūditur, unde torpor fit, & dolor sedatur. Verūm advertere est, ne utiquā torporē præsertim extremū induci debere, sed levē, aliter fieret transitus ex uno in aliud extremū, & quidē gravius, maxima cum ægrotantis noxa, quoniā stupefactā omnino parte, gangræna facillimè succederet, & mortificatio cum livore. Quare ad sedandū dolorē satis erit, si frigida aquæ affusione levis torpor inferatur, quantus scilicet satis sit sensum partis aliquatenus hebetare, & causam dolorem inferentem, acrem scilicet humorem, obtundere. Dicitur denique, modicum torporem dolorem solvere, non quòd revera dolorem, & causam doloris adimat, sed quòd remittat solum, & sedet. Quamquā negari non possit, solum penitus aliquandò fuisse appositione frigidorum, licet tumor, qui fortè cum dolore inerat, remansisset, quoniam potuit frigida aqua adeò tonum partis immutare, & acres humores invertere, ut vim eorumdem punctoriam, & dolorificam remiserit, relictā inertī illorum corpulentia.

APHORISMUS XXVI.

Aqua, quæ citò calet, & citò refrigeratur, levissima est.

HAnc eandem sententiam, iidem omninò dictionibus, profert Hippocrates 2. *epidem. sect. 2.* quam & repetiisse, ni mavis dicere, desumpsisse videtur ex *lib. de Aëre Aquis, & locis*, bonarum aquarum recensens qualitates; & quidem istas non aliunde certiores deducendas commonefacit, quàm ex citâ promptâque earundem calefactione, refrigerationeq; Etenim bonitatis indicia à leviori pondere desumpta, nedū dubia plerisque sunt, sed vana penitùs illa existimat Plinius *lib. 31. cap. 3.* inquiens: *Quidam statèrâ judicant de aquarum salubritate, frustrante diligentiâ, quando perrarum est, ut levior sit aliqua.* Atque mox inhærens huic Hippocratis sententiæ subdit: *Certior subtilitas inter pares, meliorem esse, quæ calefiat, refrigereturque celerius.* Idipsum fassus est Celsus *lib. 2. c. 18.* aphorismum hunc ita vertens: *Eo melior quæque aqua est, quo celerius & calefit, et frigescit.* Quod & pluries etiam sentit Galenus, præsertim, verò *lib. de ptisana cap. 1.* & *lib. 1. de simplicium medicam. fac. cap. 17.* & in *comm. istius aphorismi.* Sed & Erasistratus apud Athenæum tali fretos experimento falli ait, qui nimirum de aquarum bonitate, ac levitate iudicium rectum statèrâ terre putant; siquidem seipsum expertum subdit in Amphiarati, atque Eretriæ aquis, quarum altera pessima, altera optima est, nullum in pondere discrimen deprehendi.

l. 2. c. 2.

Verùm etsi iudicium à gravitate , & levitate aquarum desumptum beneficio stateræ fallax sit, & nullius ferè momēti, nō tamē exinde quis deducet illud omninò vanū esse , ut in isto saltem Hippocratis haud aliquatenus includatur , quin potius clarè pateat ex hoc illud fuisse deductū. Quæ enim aqua citò calefcit, citòque refrigeratur, nullius impedimēti est, ut utrumque promptè admodum subire queat, quoniam alienæ misturæ expers omninò est, neq; intermistū quidpiam habet , quod calefactioni, refrigerationique obicem ponat , quemadmodum sunt aquæ thermæ, nitratæ, vitriolatæ, sulphuræ , aluminosæ, cœnosæ, aliæque : quæ enim citò calorem contrahunt, & tardè refrigescunt, aut è converso, à diversa fossilium , & salium misturâ id habent . Hinc ab eodem Hippocrate *lib. de aëre, aq. et loc.* illa aqua , ut purissima laudatur, quæ cuiusvis odoris, saporis, aut coloris, expers est , adeoque proximè accedit ad naturam aëris : Cui inhærens Plinius *c. lib. 31. cap. 3.* dixit: Aquam salubrem aëri quàm simillimam esse, oportere . Quamobrem sanâ ratione Celsus, omnes bonæ aquæ dotes comprehendens, *lib. 2. cap. 18.* scriptum reliquit: *levis aqua pondere apparet, et ex his, quæ pondere pares sunt, eo melior quæq; est, quò celerius, et calefit, et frigescit, quòq; celerius ex eâ legumina percoquuntur* . Siquidem huiusmodi aquæ extraneorum corporum misturâ carentes , levissimæ sunt, & non solum levitate à cita, faciliq; digestionē , ac permeabilitate desumptâ, ut exponit *in hoc comm.* Galenus; verùm etiam à levitate ponderi contrapositâ , quia nullum extraneū corpus in se continentes, proximè accedunt ad naturam, & conditionem aëris, cum quo illæ symboleitatem retinent , adeoque proximè parem levitatem participant : Aër etenim & levissimus est,

& fa-

& faciliter calore, aut frigore fit alterabilis. Maluit autem Hippocrates bonitatem, simplicitatemque, Hinc ubi
Aquæ bo-
næ, ibi Aër
purus, aquarum sumere à facili, citaque calefactione, ac refrigeratione, veluti testimonio è physicis eruto certiori, peneque infallibili, omisso alio ex pondere instatera desumpto, veluti vulgari, cunctis obvio, multumque fallaci, si potissimum se junctim consideretur; quo nimirum rei medicæ professores citrà Mechanicæ leges possent perfacillimè de aquarum bonitate dijudicare.

Debent tamen aquæ internoscendæ, tum gelidæ, tum calenti aquæ, aliive liquori, igni, aut Soli æquabiliter exponi, ut nimirum æquali agenti tum calefacienti, tum refrigeranti subjiciantur; aliter si una efficaciori, altera debiliori, tam in calefaciendo, quàm in refrigerando exponatur, rectum judicium exinde ferri non poterit de cita, aut tarda utriusque incallescencia, aut frigefactione, cum ex inæquali agentium vi non nisi inæqualis actio exoriat. Ut ergo aquarum species inter se invicem distinguantur; & quænam ex illis purior, simplicior, leviorque sit, rectè dijudicemus, simul unà in eandem aquam calentem, aut gelidam, paribus phialis vitreis conclusæ immergantur, atque eodem temporis intervallo, æqualiq; positu detineantur; mox deinde beneficio duplicis, & consimilis Thermometræ examinentur in gradibus contracti caloris, aut frigoris, pluribus, vel paucioribus. Verumtamen adhuc in his aliquando falli possumus, cum præsertim aquæ non corpulentâ materiâ, sed halitibus solùm, seu volatilibus partibus sunt refertæ, ut in plerisque acidulis, nitratis, vitriolatis, & sulphureis nostratibus observamus, quæ etsi levissimæ, ac promptè admodum permeabiles per vias urinæ, mistum tamen quid habent volatile,

ac halituosum, sive ex sulphure, sive ex vitriolo, halinitro, cæterisque similibus, ut propterea etiam saporibus diversis nonnullæ distinguantur; pari sanè ratione, quâ fit, ut aquæ fontium, cæteroquæ purissimæ, paucis guttulis spiritûs vitrioli, sulphuris, salis ammoniaci, aliûsve, medicatæ, vi, atque effectû variis, cùm aliunde nil quidpiam ponderis extranei acquirant, aut amittant, nec excalefactioni, aut frige-
factioni, pro ratâ suâ, citiùs, vel tardiùs subjiciantur.

Sed & sine ullo cujusvis instrumenti mechanici apparatu, solent nonnulli per solam ovi gallinacei, aut columbini, in simplicem aquam immersionem, brevissimè dijudicare, quæ aqua gravior, vel levior sit; siquidem quod aqua purior fuerit eò Ovum profundius immergitur, & quod ponderosior, eò quoque altiùs assurgit: idque pro salium permistorum diversitate, & copiâ. At judicium inde sumendum Delio eget natatore.

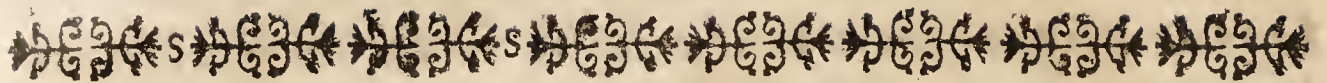
Cæterùm facilè nunc est, aquarum bonitatem, atq; malitiâ artis Chymicæ beneficio detegere tû simplici evaporatione, tum per alembicum destillatione, tum etiam per varios stillatitios liquores commistione; unde quidquid in aquis heterogeneum delitescit, promptè revelatur, & patet.

Quoniam verò Aquæ omnis odoris, saporis, & coloris expertes esse debent, ut quocûq; extraneo corpore sint exutæ, hinc fit, ut aquæ ex montibus stillantes, ac veluti per filtrum tractatæ, cæteris meliores sint, ac levissimæ observentur; itemque aquæ per æstatem cum tonitru decedentes, utpote è tenuioribus vaporibus altiùs in aëra delatis, atque omni inquinamento terreo depuratæ, ut idem Hippocrates edocet *cit. lib. de aëre, aquis, et locis*, si præsertim in bonis deinde locis, politisque cisternis diutiùs asser-

ven-

ventur, ut omnem fæculentiam penitus deponant. Quam Hippocratis sententiam sequutus Vitruvius lib. 8. cap. 2. pluvialem aquam cæteris anteponit, inquiens: *Itaque quæ ex imbribus colligitur aqua salubriores habet virtutes, quæque elicitur ex omnibus fontibus levissimis, subtilibusque tenuitatibus, deinde per aëris exercitationem pereolata tempestatibus, liquecendo pervenit ad terram.* Verùm non omnem aquam pluviam æquè commendabilem censet Hippocrates, sed temporaneam solùm, quæ scilicet mediâ æstate decidit, vigente canicula, ut seipsum explicat 6. epidem. sect. 4: ibi enim aliam facit Temporaneam, aliam Nimbosam, & Procellosam: Temporanea calore Solis magis elaborata, & veluti per alembicum distillata tenuior, leviorque est, omnique impuritate exuta, si præsertim cum tonitru decidat. Procellosa, verò, ac Nimbosa ex vaporum, & exhalationum inter se mistorum abundantia generatur, unde calori attenuanti, ac disgreganti neutiquam subest: quamvis in contrarium vernas, & hyernas potius commendat Rufus Ephesius apud Oribasium 5. collect. cap. 3. sed minus rationabiliter. Quas omnes Aquarum dotes, & bonitatis differētias cōplexus Celsus ita distribuit lib. 2. cap. 18. *Aqua levissima pluvialis est, deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo, post hæc ex nive, et glacie, gravior ex lacu, gravissima ex palude.* Verùm qui de his plura desiderat legat Hippocratem, ejusque Commentatores super cit. lib. de aëre, aquis, et locis: id quod & Nos alias explicuimus in nostris prælectionibus super tertium Artis Medicæ Galeni, de usu sex rerum nonnaturalium agentes.

V. Gal.
& Valles.
ibidem.

A P H O R I S M U S XXVII.

*Qui noctu bibere appetunt, iis admodum sitientibus, si
superdormierint bonum.*

E Docet in hoc aphorismo Hippocrates num ex siti nocturna bibendum sit. Bonum autem ait, si sitis illa superdormiendo sustineatur.

Quamvis autem hæc sententia, tum ad prognosim, tum ad therapeiam pertinens, clarissima videatur; in ea tamen dubitare primò contingit, de qua siti intelligenda veniat, de naturali nimirum, an de morbosa. Et quidem si de naturali interpretemur, quæ scilicet in statu sano accidere solet, ex cibis solùm plus justo ingestis, vel caloricâ vi præditis, quales sunt multo sale, aut aromatibus cõditi, aliq; , nemo planè inficiabitur nullatenus bibendū, sed superdormitione solùm sitim illam esse sedādam, cū ea non nisi largiori potu desinat, præsertim quia solius aquæ beneficio, salia illa, aut aromata dilui, ac infringi desiderāt. Ita quoq; si sitis fiat ab inopia lymphici, vel serosi humoris, ex immodicis fortassè evacuationibus absumpti, cū notissimū cuiq; sit, eā ratione sitim animantibus datam, ut ipsâ, veluti calcari, ad assumendum potum stimulentur, ut & fame, ad cibos capeffendos, ne penitus deficient. Itaque de morbosa potiùs videtur explicandus aphorismus; quamobrem appositè adjecit Hippocrates *noctu, et iis admodum sitientibus*: Quæ sanè ægrotantibus, & morbosè sitientibus contingunt.

At verò quoniam Veteribus in usu erat lautiùs
cœna.

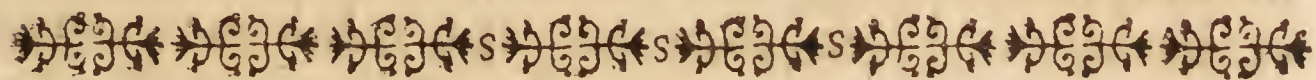
cœnare, quàm apud nos nunc fit, facile quoque est, ut de his quoque sententiam hanc Hippocrates protulerit; cùm sæpessæpiùs accidat à larga, copiosiori; cœna sitim fieri molestissimam, & præsertim si vino meraciori, atque uberius assumpto, fuerit sociata, unde falsa sitis accidit, & potiùs à concrecente, viscosoq; humore ab assumptis cibis progenito: quo casu sitim sustinere, ac superdormire bonum est, ut nimirum crassities illa per somnum extenuetur, ac dissolvatur, quippe sitis licet passio ventriculi sit, atq; in stomacho fiat, ut fames, (licet Platoni placuerit illam potiùs ad pulmones referre) percipitur tamen in faucibus, & in lingua, vel cū salivâ cōveniēti deficiūt, vel cū à lymphâ fluida, dilutâq; nullatenus irrigantur, sed potius à viscosâ instar glutinis devinciūtur, itaut poruli, glandulæq; salivales roridū illū humorē effūdere nequeāt, quemadmodum à pastu largiori, & ab assumptis stypticis cibariis frequentissimè accidit: Tunc enim si lere, & superdormire, ad sitim sedandam, optimum remedium est. Dixit autem *biberè appetunt*, non sitiunt: Appetere enim, non est re vera sitire, sed quandam aviditatem, & bibendi desiderium habere ex depravato sensu, præsertim in ore, & faucibus inducto, ad lymphæ salivariæ crassioris redditæ perhumectantia dissolutionem: quo etiam fit, ut falsam hanc sitim sæpenumerò gargarismis ex aqua ardente, vel vino, sedare soleamus, aut detētâ in ore, vel māsâ re quapiam salivam, & spuitionem promovente.

Quia prætereà addidit, *admodum sitientibus*, de siti planè immoderata, & excedenti videtur locutus, quæ etsi sanis à pastu contingens naturalis appellari possit, non tamen quis perperam assereret, si quodammodò præternaturalem illam nuncuparet, veluti inductam à causa vix à morbosa recedente, cū lympham salivariam suâ fluxilitate or-

batam pariat, & molestiam non levem stomacho, ac toti corpori inferat, eoquod istiusmodi sitientes irrequieti, & queruli fiant, immò loquelâ, motuque linguæ plurimum hæsitantes, vix verbum proferre possint, quæ sanè ad symptomata morbosa proximè accedunt. At verò ex hoc non benè Galenus infert, potum his esse statim exhibendum, quasi verò Hippocrates moderatam sitim esse tolerandam, & immoderatam largo potu sedandam esse voluerit; nam ex supradictis contrarium clarissimè evincitur, si nimirum sitis falsa sit, & non ex inopia, sed ex copia, & crassitie lymphæ suboriatur.

Subditur, *si superdormierint, bonum*: nam à superdormitione sitis proculdubio desinet, digestis nimirum, dissolutisque cibis ventriculum gravantibus, unde postmodum lymphæ salivaria dilutior fit. Quod si causa sitim inferens omninò morbosa sit, ut in febrientibus, à superdormitione etiam mitescet, ac sedabitur; unde adhuc bonum signum erit, denotans illam non esse adeò contumacem, ac malignam, ut remitti, ac domari non possit: quamobrem si somnum admittit, ad meliorem statum, atque ad coctionem reducibilis significatur. Somnus autem hic ne utique morbosus dici debet, sed naturalis, qui scilicet prodest, tum sedando sitim, tum coctionem causæ illam inferentis promovendo, quæ planè à superdormitione commodè sequitur. At verò non ex eo quod Hippocrates dixerit bonum, si superdormierint, poterit quis è converso inferre malum, si somnus nullatenus insequatur, cum aliunde sitis illa desinere possit, præsertim datâ morâ, atque indicto silentio, admonente ad hoc idem Hippocrate, qui 6. *epidem. sect. 3.* scripsit plurimum conferre ad sitim diminuendâ, vel extinguendam, *os claudere, & tacere*, unde salivæ dispendium non fiat. Atque hinc faciliè deducitur cur hi-

ti ore dormientibus os amaricet, & sitiat, crassescen-
te nimirum lymphâ in ductibus salivalibus, atque ab
aëre inspirato, expiratoque non minimum alteratâ,
obstructis intereâ oscillis lymphicis, corrugatisque
glandulis palati, faucium, & linguæ, ubi remorata,
crassescit. Bonum autem exinde portenditur, tum
quia causa inferens sitim jam supponitur dissoluta,
unde nō solūm illa sedetur, sed somnus pariter facilē
concilietur; tum etiam quia pleraque alia incommo-
da placidissimē evitantur. Porro somnus hic erit
naturalis, non morbosus, utpote qui conferat, non
lædat, digerendo scilicet, attenuandoq; crassiorē sali-
vam, & quietem, ac robur toti corpori impartiendo:
neque solūm bonum de tempore præsentī, sed etiam
de futuro, cūm exinde corpus ipsum perquam benē,
se in posterum sit habiturum.

APHORISMUS XXVIII.

*Suffitus aromatum muliebria ducit: sæpius verò, & ad
alia utilis esset, nisi capitis faceret gravitatem.*

PER plures aphorismos agit in posterum Hippo-
crates de illis symptomatibus, quæ fœminis tam
nuptis, quàm innuptis accidunt, & tam tempore ge-
stationis, quàm ante, & post, præsertim verò à partu.
Nunc autem generali aphorismo docet, suffitum aro-
matum muliebria movere, ac deorsum ducere; itēque
in aliis quoque ægritudinibus illum utilem esse, nisi
tamen capitis gravitas, & dolor timeatur.

Inquit primò *suffitus aromatum*. Num autem
naribus, an utero is sit excipiendus, non memorat, nec

explicat, & nū aromata ista debeant esse benè, vel malè olentia. Sed ad primum dicendum, utero excipendum illum esse : naribus quippè foetida, odora verò utero semper adhibentur. Ad secundum, quamvis Heurnius putet benè olentia, ut est cyperus, calamus aromaticus, cassia *idest lignea*, bezoinum, &c. & Galenus *in comm.* præcipuè intelligi scribat, cassiam, costum, cinnamomum, & amomum; Ipse tamen Hippocrates *lib. de natura muliebri*, Aromata hæc esse inquit thymbram, ericen, hypericon, papaver album, malvæ radicem, urticæ semen, mercurialem, salviam, dictamnium, amomum, cardamomum, helenium, aristolochiam, carlinam, adiantum, peucedanum, apii, ac fœniculi semina, rutæ folia, ac semen, &c. itemque alibi recenset cyperum, juncum rotundum, & odoratum, calamum aromaticū, myrrham, sisymbrium, anisum, nigellam, quibus & Cardanus addit etiam moschum, & zibethum. Ipse nihilominus crediderim distinguendum esse; & quidem, quæ suapte natura odora sunt, & in ignem injecta odorem quoque emittunt, nullatenus in usum ducenda esse; quæ verò odora sunt, sed per ignem halitus inodoros, vel saltem non vehementer olentes exhibent, qualia potissimum sunt, plantæ, femina, folia, posse tutius adhiberi: expertum enim ejusmodi suffitus odorosos perperam fœminas exagitasse, præsertim à partu, quoniam uterus ex illis gravissimè affectus, adeo corrugatur, & constringitur, ut nil penitus deponat; quo propterea factum, ut ejusmodi suffitus exoleverint, quippè pleræque à partu ex his odoramentis periere; suffectus autem est in locum suffituum usus pessario-rū ex rebus benè olentibus, puta oleo jasmini, florū aranciorū, suaveolenti butyro, zibetho, aliisque, cum frondibus mercurialis, rutæ, salviæ, & similium, quibus

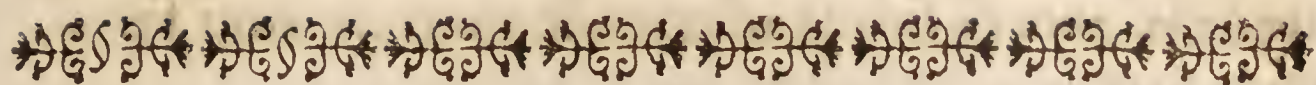
bus scilicet uterus allicitur , & quodammodò in suis vasculis aperitur , neutiquam verò nares halitibus odorosis feriuntur: sed & herba fœtida malè olet, at verò injecta prunis nullum exhibet fœtorem. Describitur ab Hartmanno in sua praxi suffitus ex scoriiis reguli antimonii injectis in lixivio calenti; & quidem semper tutiùs in his existimarem prodesse vapores ex rebus humefacientibus, quàm halitus ex rebus exiccantibus: nam quæ humefaciunt, non solùm emolliunt & laxant vias uteri, verùm etiam sanguinem grumofum diluunt, & concretos, hærentesque succos lymphicos extenuāt, ac dissolvunt. Tria enim generaliter exquiruntur in ducendis muliebribus excrementis, ut quod concretum est dissolvatur, viæ laxentur, & aperiantur, atque uterus in suis glandulis, & membranis mollescat, ac in orificio interno patulus maneat: quæ sanè à vaporosis, non autem ab halituosis faciliùs consequuntur.

Dubitare insuper contingit, quid nomine muliebrium hîc intelligatur. Et licèt propriè muliebria sint expurgationes illæ per uterum, quæ accidunt post partum, & lochia, ac puerperia appellantur; nihilominus à Commentariis hoc loco, sub nomine muliebrium comprehendi dicuntur, quæcumque evacuationes ex utero fieri solitæ, etiam extra partum, ut sunt menstruationes, & cum his aliæ evacuationes tum ex utero immediatè, tum etiam ex toto corpore provenientes, cùm non rarò accadat corpus universum suis impuritatibus exonerari, factâ per uterum depositione, expulsioneque. Hinc Fuchsius pro muliebribus scribit *mensēs* in sua versione. Secundinæ etiam retentæ, fœtus mortuus, molæ, & alia præter naturam in utero genita, muliebria quoque dici possunt, quippè sunt de genere eorum, quæ

om-

omninò debent evacuari , & extra uterum expelli. Hæc autem licèt etiam medicamentis per os assumptis educi soleant, promptiùs tamen, atque ocyùs ab his, quæ utero suffiuntur , haberi possunt.

Nedum autem ad muliebria ducenda ejusmodi suffitus prodesse ait Hippocrates, sed etiam ad alia, plura, quæ planè intelligenda sunt in cæteris affectiõnibus ex utero dependentibus , ut sunt suffocationes hystericæ, uteri inflationes, dolores, &c. sed & ad facilitandam conceptionem non rarò usu venire solèt, itemque in fluxu muliebri, ulceribus uteri, dolore coxendico, doloribus lumborum, præsertim ex ligamētis uteri. Vult quoque Cardanus etiam in viris locum habere posse , puta in hæmorrhoidum affectiõnibus, somno gravi, catarrhis , nervorum ægri tudinibus, aliisque . Verùm quia in his sæpenu merò affert suffitus capitis gravitatem , seu dolorem, idcirco adjecit Hippocrates *nisi capitis faceret gravitatem*, quia licèt suffitus juvamēto foret ejusmodi ægri tudinibus, tamē causâ doloris, gravedinis capitis, & læsionis cerebri in usum duci non debet : quippè magis prævalet nocumentum cerebro illatum, quàm quodcumque aliud symptoma , cui per suffitum sit occurrendum, cùm, & non liceat morbum morbo tollere. Verumtamen in affectibus capitis solemus sæpessæpiùs suffitus elicere ex gummi animæ, balsamo peruviano, roremarino, succino, aliisque, absque ullo metu cephalalgia; quamquàm plerique sint, qui ejusmodi odoramenta sufferre nequeant, ut propterea necesse sit pro corporum varietate, ac diversa eorundem dispositione, atque habitudine, modò in aliquibus uti, modo in aliis cavere, pro ratione.

A P H O R I S M U S XXIX.

*Gravidas purgare, turgente materia, à quarto mense
usque ad septimum, minùs verò has. Recen-
tiores autem, et seniores fœtus
cavere oportet.*

QUamvis hic aphorismus scriptus quoque inve-
niatur initio libri quarti, non propterea frustra
hîc repetitur, siquidem ibi reponitur desum-
ptâ indicatione à purgantium medicamentorum na-
tura, hîc verò potiùs à tolerantia gravidarum, & à
tempore gestationis earundem. Dicitur autem pur-
gari posse gravidas, turgente tamen materia, à quarto
solùm mense ad septimum, at has minùs; in reliquis
temporibus tum primis, tum ultimis à gestatio-
ne, cavere omninò oportere.

Gravidas oportet purgare, at non ratione gra-
viditatis, sed morbi; nam nisi gravidæ aliquo morbo
afficiantur, purgatio nulla instituenda est, cum pur-
gans medicamentum ut indicatum, necessariò exi-
gat indicans, quod illud exquirat, juxta leges in me-
thodo medendi traditas. Neque verò morbus debet
esse quilibet, sed materialis, & ab humore dependēs,
adeòque cum cacochymia, quæ alio leviori præsidio
sit inemendabilis, imò cum turgentia, ut præcipit in
hoc aphorismo Hippocrates, cum inquit: *turgente ma-
teria*; turgens autem materia humoralis est, & cum
impetu delata huc, & illuc, ne scilicet in aliquam par-
tem principem decumbat, ut benè Galenus *in comm.*
apho-

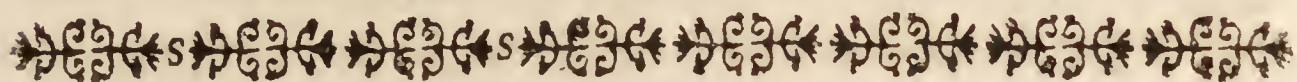
aphorismi x. lib. iv. & præsertim in uterum, quò irruens abortū simul afferret, & mortem tum foetui, tum matri.

Sed quo genere medicamēti? Cōmuniter in praxi existimant levioribus; sed Averroës vult cavendum rhabarbarum, & aloēm, utpote quæ movent per urinam, & uterum, aperiuntque facilè oscula venarum, & arteriarum. Hinc in praxi seligunt mannam, & quæ ex manna componuntur medicamenta. Sed nec ista omninò tuta sunt, nisi exactè castigata, ne flatus, & tormina excitent. Num etiam vomitoria? Affirmativè dixi *in comm. prædicti aphorismi primi quarti libri*, quia pleræque gravidæ solo vomitu, & spontaneo, præcaventur ab abortu.

Non solūm autem vult Hippocrates purgandas solūm turgente materiâ, sed etiam tempus limitat peragendæ istiusmodi purgationis, nempe à quarto mense ad septimum; tunc enim foetus tenaciùs hærent utero, nec tam facilè vi medicamenti purgantis dissecantur à placēta vasa illorum umbilicalia. Adjicit autem *has minùs*, idest eas, quæ septimum mensem attigerint, quoniam eo tempore solent foetus motionem in utero subire, & quacumque de causa abortiri; quin & tunc grandiores redditæ alimoniam exquirunt abundantiorē, quæ usu medicamenti, vel imminuitur, vel depravatur; atquē ex hoc etiam clārè deducitur voluisse Hippocratem inclusas gravidas ad septimum perductas, aliter non dixisset, *has verò minus*.

Denique recens concepti, seu juniores foetus, & seniores, idest adultiores, & maturi, vel clariùs in primis, & ultimis mensibus, cavere oportere concludit, quia tunc facillimè abortus succederet ex purgante medicamento. Foetus enim à Galeno quàm appositè com-

comparantur fructibus in arbore pendentibus : sicut enim hi, cùm tenelli sunt, & molli pediculo ramulis hærescunt, facillimè quacumque de causa, etiã ventosa aëris commotione, decidunt, itemque cùm maturitati sunt jam proximi; ita fœtus pari de causa facillimè evelluntur, & defluunt.

A P H O R I S M U S X X X .

Mulierem utero gerentem capi ab aliquo acuto morbo, lethale est.

AN acutus morbus utero gerenti superveniens causâ graviditatis accidat, & in utero solùm, an verò sejunctim à causis gestationis, & vitio totius, nō meminit in hoc aphorismo Hippocrates: & quãvis utrūq; si accidat, semper contingat utero gerentē periclitari; nihilominus quia *aphor. 43.* hujus dicitur: *si mulieri gravidæ in utero fiat erysipelas, lethale est*, ubi uteri affectionem specialiùs memorat; verisimiliùs videtur dicendum, voluisse hoc loco quamcumque ægritudinem acutam commemorare, quæ utero gerenti accidat, sive illa vitio alicujus partis, & uteri, sive vitio totius fiat, ut propterea non ratione partis affectæ, sed causâ acutiei ægritudinis, vitæ periculum contingat.

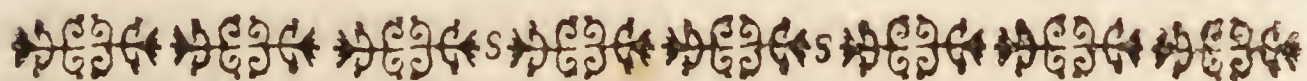
Et quidem, ut benè Galenus *in comm.*, vel acutus morbus utero gerenti superveniens est cum febre, conjunctus, vel absque febre; si cum febre jungatur, duplex periculum imminebit, alterum ab ipsa febre, quæ suâ vi, atque acutiei, facillimè fœtum perimit; alterum ex victu illi indicto, qui si parcus, ra-

tione acuti morbi fœtum destruet, cùm is tantam diæ tã ferre nō possit; si verò largior, febrem continuā augebit, & gravidam conculcabit. Si autem acutus morbus absque febre sit, veluti morbus comitialis, & attonitus, convulsio, tetanus, aliufve, propter magnitudinem morbi, ejusque vehementiam, impossibile est utero gerentem inde incolumem evadere.

Sed nedum ex his, quæ scitè quidem proponit Galenus, perituræ videntur gravidæ, gravi atque acuto morbo correptæ, sed etiam quia multa medicamenta, quæ cæteroqui acutis morbis adversarentur, admittere nō possunt ratione graviditatis: sic diaphoretica, & somnifera, itemque diuretica, ac dejectoria, immò omnis generis evacuantiæ medicamenta, in gravidis periculosa sunt, unde vix, ac ne vix quidem à medicis illis præscribuntur. Sunt præterea illæ obnoxia abortui, qui omni, & levi de causa non rarò accidit, potissimùm autem ex acuta, ac gravi ægritudine, per quam sanguis indebitè fermentescit, coctiones interturbantur, excrementa detinentur, & cumulantur, quocirca fœtûs nutritio, & vita graviter afficitur. Insuper uteri gestatio comparatur ægritudini, quâ multoties utero gerentes nausæa laborant, dolent, vigilant, & in cunctis suis operationibus malè afficiuntur, unde postmodum vires debilitantur: si igitur his malis acutus morbus adjungatur, vix fieri poterit, ut illæ evadant. Demùm acutus morbus gravidæ superaccidens magnam, vehementemque causam consequitur, ob quam illæ acutè ægrotant, & symptomata, quæ eundem comitantur, plerumque sunt vehementissima.

Quamvis autem simpliciter dixerit Hippocrates lethale esse utero gerentes acutis morbis corripì, poterit tamen spei aliquid vitæ subesse, si primis mē-
sibus

sibus graviditatis illæ acutam ægritudinem incurrâr, cum cæteroquî gravius longè sit ultimis mensibus ægrotare: primo enim, aut secundo, & tertio mense, graviditatis, sēper vires solent esse validiores, multum alimentū fœtus haud exigunt, & si fortassis abortus accidat, minùs periclitantur, quemadmodum idem Hippocrates fatetur 1. *epidem.* in historia trimestris ægræ xiiii.: at verò in ultimis mensibus ista omnia graviora fiunt, ut patet. Quid verò in alterutrius periculo agere liceat, planè dixerim expedire, servare matrem, licèt fœtus sit ex accidenti periclitaturus. De qua re tamen alibi.

A P H O R I S M U S XXXI.

Mulier utero gerens, sanguine misso ex vena, abortit; & præcipuè si fœtus sit grandior.

Verisimile admodum est, de utero gerentibus morbo aliquo affectis sententiam hanc fuisse ab Hippocrate prolatam; nam rationabile haudquaquàm videtur utero gerentes benè se habentes debere sanguinis detractiōne evacuari. Hinc planè dicendum, quòd cum antea scripserit acuto morbo correptas periclitari, si fortasse quis putaret sanguinem illis esse detrahendum, nunc monet, nullâ ratione licere, ob periculum manifestissimum abortûs. Sed & nullatenus audiendi sunt, qui distinguunt, de sanguine misso ex venis superioribus, & ex venis inferioribus, ut propterea putent abortum futurum ex venæ sectione facta in partibus inferis, non superis; nam præterquamquòd Hip-

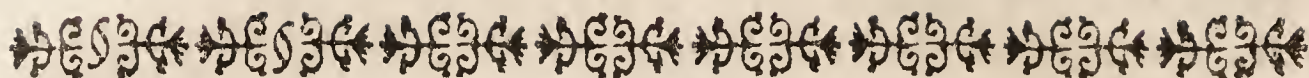
pocrates indefinitè scribit, *sanguine misso ex vena*, unde quamcumque intelligit; neque tamen verum est, quòd ex venis supernis missus sanguis abortum non sit allaturus, cùm contrarium ex anatome deducatur, quâ pluries constitit, sectis venis superioribus, uterum redditum fuisse patentiorem, & nedum fœtum, sed & catamenia deposuisse, cùm venæ superiores sectæ circulantis sanguinis motum magis excitent per arterias in uterum sanguinem ferentes: cæterum venarum delectus in sanguine mittendo, vanus quoque existimatur, cùm universus brevi temporis spatio per omnes partes circumagatur; siue igitur sanguis mittatur ex supernis, siue ex infernis venis, semper idem periculum abortûs imminebit; ni tamen aded plethorica sit uterò gerens, ut ex sanguinis missione convenienti, & moderata, nullum sit sensibile incōmodū subitura, etenim pleræque sunt, quæ ad plures uncias detractum sanguinem benè sufferunt.

Duo itaque mala timenda erunt ex ejusmodi sanguinis evacuatione, alterum quidem universalis commotionis, quæ specialius uterum perturbat; alterum verò detractiōis alimenti tum matri, tum fœtui; utrumque autem abortûs periculum minatur: quâ sanè ratione adjectum est, *et præcipuè, si fœtus sit grandior*, quippe tunc abundantius alimentum exquiritur; quamobrem quæ fortasse detractio foret tolerabilior in primis mensibus graviditatis, omnino nocua est in ultimis.

Sed cur dixit, *sanguine misso ex vena*? fortè quia si ex aliis partibus educeretur, non esset periculosa, utpote quæ commotionem in sanguine, totoque corpore, non excitaret, quemadmodum si cucurbitulis scarificatis ex cute sanguis educeretur, vel
etiam

etiam ex naribus levi perfrictione, titillationeque. At verò detractio per hirudinum appositionem, etiā ex venis fit, adeoq; omnino vituperanda. Verumtamē etiamsi sanguis ex cucurbitulis scarificatis educeretur eā quantitate, ob quam utero gerens posset debilitari, vel etiam ex inducto dolore, plurimū com-moveri, & exagitari, periculosa quoque existimanda foret, præsertim si ex partibus internis, aut in cruribus, ut fieri solet, adhiberentur, quippe per eas posset facillimè gravida abortiri.

Addit postremò Hippocrates, & præcipuè si fœtus fuerit grandior, idest in ultimis mensibus, & partui proximus: etenim tunc duplici ex capite periculum abortūs immineret; uno quidem, quia subtraheretur illi alimentum, quod per idem tempus abundantius exquiritur, tum ad nutritionem, tum ad vires, quibus eget pro partu validissimis, ad quem promovendum conatus suos iteratò fœtus adhibet; unde Galenus *in comm.* subdit: non modo missio sanguine ex vena, sed etiam ex longiori inedia, fœtus destruitur; Altero verò, quia, ut antea dictum, in ultimis mensibus quævis etiam levissima commotio abortum affert, propter facilem vasorum umbilicalium, & placentæ, ab utero dissoçiatiōnē, ac promptam orificii ejusdē interni dilatationem. Si ergo tunc uterus promptè hiat, & fœtus pariturus ad exitum sponte suā se accommodat, planè à sanguinis detractiōne commotio in toto corpore inducta facillimè poterit abortum excitare; is autem quā sit eo tempore periculosus, cunctis notum.

APHORISMUS XXXII.

*Mulieri sanguinem evomenti, menstruis erumpentibus,
solutio advenit.*

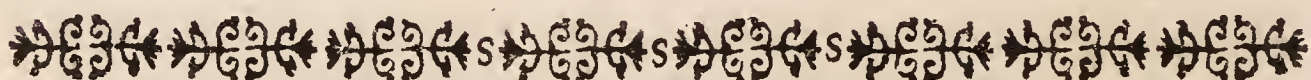
Cùm non rarò accidat, fœminas diversis ægritudinum generibus laborare, quarum causâ malè affectus sanguis sursum impetat, & præsertim in ventriculum, unde vomitus cruentus; considerans in hoc aphorismo Hippocrates, quo pacto ejusmodi incommodum desinere possit, citrà cujusvis medicamenti exhibitionem, nullâque artis operâ suffragante, docet spõte suâ vomitum sanguineum desitutum, si mēstruæ purgationes, quæ forsan antea suppressæ fuerant, erumpant, quippe sanguis ille, qui, interciso per vasa uteri cursu, aliò diverterat, & in ventriculum irruerat, denuò in consueta, & naturalia emissaria delatus, laxatis referatisque ductibus, ut decet, per uterum expurgatur.

Quamvis autem effatum hoc sic generaliter videatur ab Hippocrate pronunciatum, ut quemcumque sanguineum vomitum, menstruorum eruptio solvere valeat, crediderim tamen, eam solummodò sanguinis vomitionem menstruorum eruptionem esse soluturam, quæ à sola eorundem retentione proveniat; etenim si fortasse aliâ de causa illa habeatur, ægrè admodum fieri poterit, ut desinat per mēstruorum eruptionem. Hinc si vomitus sanguinis contingat disruptâ venâ, aut arteriâ, per jecoris, aut splenis parenchyma repēte, aut etiam è ramulis gastricis, aut mesentericis, nequaquam suffragabitur subsequens men-

menſtruorū eruptio, ſed potiùs morbū morbo addet, fortafſe ex vitio tali in ſanguine contracto, ut ex pari cauſa tam uteri vaſa, quàm alterius viſceris venæ, aut arteriæ aperiantur, vel erodentur. Sæpè tamen accidit, ut ex menſtruorum retentione, ſanguis utiliter per vomitum, aut ſputum egeratur, ob conſenſū, quem inter ſe ineunt uteri vaſa cum mammariis, & jugularibus ſubclaviis. Modò ſecluſis quibuſcūq; modis, quibus ſanguis à vitio vel ſui, vel viſcerū egredia-
tur, mēſtrualis intelligēda hīc illius eruptio, ut propterea à ſola uteri obſtructione detētus evomatur. Verū cū dixit *ſanguinem evomenti*, non ſolūm de vomitu propriè dicto, qui peculiaris ventriculi actio dicitur, ſed etiam de ſputo, aut ſimplici ſcreatu, aut etiam cum tuſſi, non tamē admodū moleſtā, voluit Hippocrates adnotare, cū per utramque viam plerumque ſanguis ex retentis menſtruis egeri ſoleat. Appoſitè etiā exponunt plerique per verbum *erumpere*, comprehendī nō quamcumque menſtruorum eruptionem, ſed eam ſolūm quæ affluenter, & confertim provenit; quoniam per hanc ſolam evacuationem divertitur motus ſanguinis ad conſueta uteri emiſſaria. Porrò ſi menſtruæ purgationes erumpāt, neque inde vomitus, aut alia ſanguinis excreatio deſinat, indicio erit venam aliquā, aut etiam arteriam, ruptam eſſe, vel exeam.

Perperām autē ſolent hinc pleriq; deducere, licere Medico venam tundere ex venis pedis, quoties ſanguis ſurſūm ejicitur, ac expurgatur, quaſi verò Hippocrates ex hoc aphoriſmo edocere voluerit poſſe arte idipſum peragi, quod ſponte naturæ pleriq; accidit. Sed longè iſti, latèque falluntur: alius enim omninò diverſus eſt naturæ motus ab eo, qui arte per venæ ſectionem peragitur: quippe qui ſponte ſan-
guis

guis per menstruorum eruptionem egeritur, non solum per loca propria, & consueta fit, per quæ, indictâ venæ sectione, neutiquam perficitur, sed ejus etiam humoris fit, qui revera excernendus est; atquæ nequit ars tam dexterè, opportunè, ac salubriter naturæ motum imitari, quin plurimum sæpesæpiùs non fallat. Est etiam præterea, quod specialius in menstruorum eruptionibus advertamus, ipsius scilicet uteri, ac totius corporis repurgationem; siquidem passim experimur, omnia propemodum corporis excrementa, ipsiusque sanguinis impuritates, unà simul per uterum deponi, & gravissimas cæteroquæ ægritudines exinde finiri, quemadmodum idem Hippocrates pluribus edocet, & in historiis epidemiorum sæpiùs enarrat. In his itaque casibus, solertis naturæ operam dumtaxat exquiremus, illamque, quoad fieri poterit, per loca præsertim conferentia, puta per eundem uterum, adjuvabimus, ut tutò, & sine ulla dubietate, illam exoneremus, ac tandem ab ægritudinibus vindicemus.

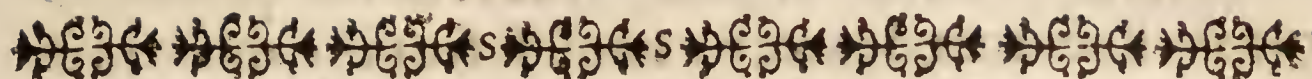
APHORISMUS XXXIII.

Menstruis deficientibus, sanguis ex naribus fluens, bonum.

QUo pacto defectus menstruorum aliquandò innoxius evadat, atque illius suppressa evacuatio per aliam suppleri possit, docet hoc aphorismo Hippocrates, ubi narium hæmorrhagiam commendat, si fortasse menses in foeminis defecerint. Quamvis autem alibi dixerit, sanguinem supra ferri, qua-

qualiscumque sit, malum, hanc tamen regulam ipse excipit in fœminis, quæ suppressionem menstruorum patiuntur : neque enim alia melior superabundantis sanguinis evacuatio unquam visa est eâ, quæ per narium hæmorrhagiam accidit, quippe per eam solet sæpissimè natura, nedum ab his, quæ uteri sunt, ægritudinibus, sed à plerisque aliis liberari; sic in febribus synochis, & ardentibus, inflammationibus internis, cæterisque, fluens è naribus sanguis juvamento est : id quod licèt videatur factum per loca distantissima, statutâ tamen sanguinis circulatione, facillimè innotescit, quâ ratione conferat, cùm per arterias partium infernarum promptissimè in venas recurrentes ad partes superas, sanguis influat. Sic anatome compertum, suctis, contrectatis, aut propter vulnus fortasse ibidem inflictum, lectis venis per uberum substantiam perreptantibus, statim ex utero retentas menstruas purgationes prodiisse, ut proptereâ nedum ob consensum mammarum cum utero, sed etiam ob motum sanguinis concitatum, uterinas arterias promptius relaxari, atque aperiri contingat. Modò inter cæteras alias sanguinis è venis supernis evacuationes, specialius proficit ea, quæ è naribus fit, tum quia nullum inde à sanguine extra propria receptacula exeunte damnum imminere potest, ut facile evenit, cùm ex ore, aut pectore prodit; tum etiam quia venæ in nares desinentes exiles sunt, & nonnisi guttatim sanguinem extillant, nulloque cum impetu, aut irruptione, quinimò facilè ad motis localibus sisti potest, quod secus accidit, cùm ex aliis venis erumpit; tum denique, quia nullius interni visceris læsionem significat, cui specialius occurrendum sit, uti cùm ex ore potissimum excernitur, quoniam vel pectoris, vel pulmonis,

vel œsophagi, aut ventriculi, vel cerebri meningum gravem noxam arguit. Sed & dixit Hippocrates *bonum*, desumptâ nimirum ratione ab ipsa menstruorum suppressione, non autem à loco: etenim bonum est, gravatum corpus exonerari, ne scilicet alicubi restagnâs excrementosus sâguis, vel aliò fortassè transvectus, graviolem morbum inferat; sed tamen haud omnino bonum est per nares egredi, quia consentaneum, & naturale non est, menstruum sanguinem in foeminis per nares excerni, sed solûmodò per uterum, veluti per totius corporis emundtorium; In cunctis liquidè evacuationibus, ut alibi à nobis est notatum, non id solûm quod excernitur, sed quantitas, qualitas, tempus, modus, & locus rei excretæ considerandus quoque est, ut omni ex parte salutaris excretio illa censetur: fieri enim potest, ut etiam per nares sanguis convenienter excretus ex una profit, sed non penitus ex altera conferat, quia non per loca convenientia expurgatur, inductâ nimirum intereâ obstructione in vasis uterinis, mox etiam tumore, inflatione, scirrho, aliâve peiori ægritudine, nedum uterum, sed & totum corpus in posterum graviter afficiente: Advertit postremò Galenus in *comm.* quòd licèt, *quæ per nares fit evacuatio innoxia præ cæteris sit, non tamen si aliqua etiam alia evacuatio sine noxa est, propterea aphorismus est falsus; neque enim quòd sola per nares evacuatio, deficientibus menstruis, bona sit, dixit, sed hanc simpliciter laudavit, non adjuncto, quòd sola.* Si quispiam igitur alteram, quæ fit per sedem, dixerit ita affectis mulieribus utilem esse, hoc non adversatur aphorismo; videtur enim aliquandò Hippocrates per unum, velut exemplum, de omnibus aliis similibus pronuciare. Hæc Galenus.

APHORISMUS XXXIV.

Mulieri in utero gerenti, si alvus plurimum profluat, periculum est ne abortiat.

Sicuti ex sanguinis detractiōe per venæ sectiōnem antea dixerat, utero gerentem abortire, sanguine misso ex vena; ita nunc de alvi profluvio memorat, periclitari fœminas utero gerentes, si illo corripiantur.

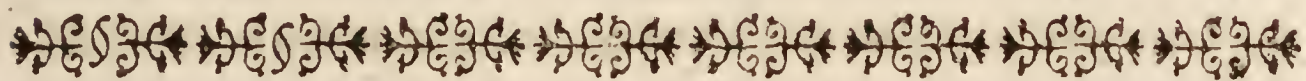
Quoniam verò indefinitè dicitur *mulieri in utero gerenti*, non erit planè coarctandum tempus uteri gestationis, unde & primis, & ultimis, ac mediis mensibus, idem periculum imminebit, si alvus immodicè profluet; quamvis periculosiora semper sint tempora posteriora prioribus, & mediis: Est tamen quammaximè advertendū, differre plurimūm damna imminētia ex alvi profluvio, ab iis, quæ ex sanguinis missione proveniunt; siquidem id quod alvo profluit sæpenuerò solet esse prorsus inutile, excrementosum, ac præternaturale, ut propterea, saltem ratione causæ, ejuscemodi evacuatio bona cēseat; at verò quæ ex sanguinis detractiōe fit, omninò mala censenda est, cū exinde vitæ thesaurus inaniatur, & vires manifestissimè deficient. Verumtamen nocua existimanda solūm erit evacuatio per alvum, si immodica sit, ac modum non servet, subindeque ventriculi jacturam faciat; itemque si ab iterato transitu humorum per intestina, uterum illis attiguum coafficiat. Quamobrem jure optimo addidit Hippocrates *si alvus plurimum profluat*: qui-

bus verbis, & laxatam plus justo alvum, & præternaturam fluentem denotat; nam si fortasse moderatè exoneretur, nec exinde ventriculus tum in appetendo, tum in digerendo fatiscat, proculdubio malum non erit, quin potius omni ex parte bonum; cum sæpissimè experiamur, utero gerentes ab hujusmodi moderatis egestionibus levari, & ab impuritatibus tum alvi, tum totius corporis antea cumulatis, salubriter vindicari.

Sed de quo fluxu intelligat Hippocrates, dubitari potest; nam alui profluvia solent esse vel chylosa, vel humoralia; chylosa in lienteria, & cœliaca passione; humoralia verò in diarrhœa, dysenteria, tenesmo. Et quamvis quodlibet ex his malum semper sit utero gerentibus; nihilominus videtur dicendum, specialius hîc fuisse notatam diarrhœam; nam in diarrhœa potissimum alvus solet affluentiùs profluere, quod in hoc aphorismo dicitur; in cæteris autem non item: quippe in dysenteria frequens, & dolorosa dejectio fit, sed non copiosa, sicut neque in tenesmo; in lienteria verò, & cœliaca affectione cibi indigesti egeruntur, vel semimutati, sed nonnisi semel tantum, aut bis in die: at verò in hoc aphorismo dicitur, *si alvus plurimum profluat*: quibus verbis, & quantitas excretionis, & modus ejusdem præternaturalis significatur. Verùm nocent adhuc ex alio capite utero gerenti, atque abortûs periculum minantur, cœliaca passio, & lienteria, quia per chyli dejectiones corpus tum matris, tum infantis alimento privantur, & viribus deficiunt. In dysenteria quoque, & tenesmo, frequens illa, & dolorosa dejectio molestissima est, ut propterea ab iterato infessu uterus quammaximè comprimatur, & doleat, propter consensum, viciniamque ejusdem cum intestinis affectis

fectis. Sed & cū his intestinorum ægritudinibus ferè semper conjunguntur febres, ciborum fastidium, sitis, inquietudo, vigiliæ, symptomata planè molestissima, & gravidis potissimum perniciofa. Quamobrem semper malum erit utero gerentem quocumque alvi fluxu molestari, cū exinde abortus facilè subsequatur.

Debent autem istiusmodi alvi fluxus per multum tempus perdurare, ut abortum inferant; nam si fortasse intra biduum, vel triduum desinant, citrà abortūs periculum salubriter non rarò contingent, quemadmodum pluries in praxi experti sumus. Quâ forsan ratione factum, cur Hippocrates dixerit, solum periculum esse, ne abortiat; equidem non omnino utero gerentes ex hac dumtaxat alvi turbatione aborientur, si tempore modico duret, & cum sola excrementorum, aut malorum humorum exoneratione, constantibus viribus, & stomacho benè valente, ac postremò sponte suâ desinat, quod sanè, quàm in omnibus ægritudinibus prodesse possit, clarè liquet.

APHORISMUS XXXV.

Mulieri, quæ uterinis molestat, aut difficulter parit, superveniens sternutatio, bonum.

STernutationis juvamenta in fœminiis recenset hoc aphorismo Hippocrates, & quidē in iis, quæ uterinis molestantur, quæque difficulter pariunt. Quid autem *pro uterinis* intelligat, pluribus examinat Galenus *in comm.* Quoniam verò in græco Codice

dice scriptum est *ὕσπινων* ; videtur congruentius exponendum , de uterinis , & hystericis affectionibus , potissimum verò , quæ præfocationes appellantur, in quibus fœminæ nodum quendam in guttore percipiunt , & videntur quodammodò suffocari ob defectū anhelitūs: in his quippe sternutatio summè proficit , ob concussionem totius corporis à sternutamento inductam, sed præsertim in utero . Verùm, quia multoties vehementi, atque iteratâ sternutatione, adhuc quæ in uteri cavo cōtinentur, facillimè eji-
ciuntur, verisimile quoque est, in his pariter sternutamentum esse profuturum; unde suppressa lochia, retentæ secundinæ, & sanguinis grumi, aliaque similia, promptissimè expelluntur , vi, atque impetu à sternuendo ; quatenus per ejusmodi concussionem, non solùm excutitur uterus, deponitque id , quod intra se continet , verum etiam vasa ejusdem facile dilatantur, ac aperiuntur: cūmq̃ue sternutamentum fiat ab irritatione mammillariū cerebri processuum, & meningum, quæ conantur expellere quod ipsis intensū est, planè ob uteri cum cerebro consensum per nervos, facile etiam is proritatur , expellitque quod ibidem congestum est. Quamvis autem quæcumque detinentur intrà uteri cavum, possint sternutamento superveniente promoveri , & expelli , nihilominus magis [proprie hoc loco conferens sternutatio præfocationi uterinæ dicenda est : cū enim ex ea fœminæ patientes mente quodammodò abalienentur , & cerebro hebescant, si his sternutatio accadat, fieri necesse est, ut cerebrū ipsum concutiat, & quodammodò resipiscat , atque adeò excutiat quidquid ex utero malè affecto illi infensum evaporarat, sive per nervos, sive per arterias. Videtur id ipsum rectè colligi posse ex contextu verborum ipsius aphorismi, quip-

quippe in eo dicitur, *quæ uterinis molestatur*, modò mulier tunc potissimum toto corpore afficitur, cùm hystericis affectionibus extorquetur.

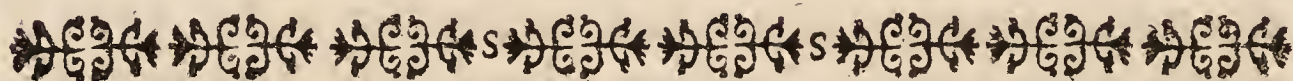
Nedum autem proficere dicitur sternutatio in affectionibus hystericis, & uteri præfocatione, sed etiam in partu difficili, modò is ex imbecillitate fœtûs proveniat: etenim, ut benè advertit Heurnius, si partûs difficultas fortasse habeatur ex mala conformatione corporis ejusdemmet parientis, aut ex prava fœtûs pariendi dispositione, cùm vel in pedes, vel in latus prodit; certè tunc nihilum prodesset sternutatio, immò potius obesset. At verò si fœtus debito modo se aptet ad exitum, sed præ sui infirmitate conatus non adhibeat, tunc summè proderit sternutatio, per quam motus expulsivus uteri plurimum sollicitatur, quoniam diaphragma ex impetu sternutationis validè propellit, ac comprimit epigastrium, & cum epigastrio uterum.

Denique licèt dicatur in textu, supervenientem sternutationem, idest sponte naturæ contingentem, proficere, nil tamen vetat, quin etiam arte si promoveatur, idem quoque beneficium non sit fœminis laboriosè parientibus affuturum. Hinc licebit in partu difficili, vel in fœtu mortuo, sternutamentū excitare, ad adjuvandum uteri conatum, ut utrumque ad exitum faciliat. Profunt eapropter in hanc rem piper, galanga, euphorbium, elleborus albus, nigella, nicotiana, & quodcumque nares impensè proritare valet. Verùm enimverò semper modus aliquis in his adhibendus, pro parientis habitudine, ut nimirum citra cerebri læsionem id peragatur.

Conferet quoq; multum per idem tempus, quo sternutatoria adhibentur, vel paulò ante, potionem aliquam exhibere, quâ uteri conatus promoveatur,

du-

ductusque laxentur, ut ex utroque motu facilius habeatur partus propulsio. Mirè autem in id conferunt trochisci de myrrha, rubia tinctorum, castoreum, borax mineralis, cinnamomum, cassia lignea, crocus, dictamnium, valeriana, schoenanthum, matricaria, artemisia, atque ex his elicti sales, spiritus, syrapi, elixires, vel se soli, vel cum aliis commisti, ut in praxi. Hæc eadem valent ad expellendas secundinas, ac placentam, si fortassis ab edito foetu retineantur, nec promptè post partum exeant.

APHORISMUS XXXVI.

Mulieri menses decolores, nec per idem semper tempus venientes, purgationem indicant esse necessariam.

Menstruas purgationes corrigendas hîc proponit Hippocrates, præcipuè cùm decolores sunt, inordinatæ, ac irregulares. Et quamvis Galenus dicat, in aliquibus exemplaribus, loco mensium decolorum, haberi *menses tardos*; nihilominus communior lectio videtur magis consentanea, tum quia tardi menses non omnino exigunt purgationem, utpote qui etiam attenuante diætâ possint promoveri, tum etiam quia tardi menses quàm maximè conveniunt cū inordinatis, quippe qui plerumq; etiam tardi sint: Sed etsi tardi menses hîc legantur, neque tamen repugabit, quod in aphorismo dicitur, necessariam fore purgationem, cùm non rarò tarditas evacuationis istius ab humoribus crassis, & obstruentibus habeatur, vel etiam ab ipsomet sanguine glutinosiori, qui non tam faci-

facile per uteri ductus meare queat . Attamen communior versio retinenda , qua decolores menses leguntur.

Et quidem cum decolores sunt menstruæ purgationes, indicant sanguinem sero plus justo scatentem , qui propterea debeat hydragogis medicamentis repurgari, quæ nedum serum superabundans educant, sed etiam humores, fortasse crassiores, detentos in glandulis uteri, vel mesenterii incendant, attenuent, & solvant . Verum quia Hippocrates in hoc textu conjunxit menses decolores cum irregulari eorundem apparitione , ac creditu, proinde crediderim utrumque exigere pro recta purgantis medicamenti exhibitione , etenim cum ejusmodi purgationes menstruæ decolores sunt, & debitam , consuetamque periodum non servant, non solum feri copiam, facile inedia , & potius abstinentiâ emendabilem , verum etiâ crassitiem humorum uteri ductus obstruentium arguunt , ut proinde serosiores dumtaxat humores permeent , tenaces verò, & hærentes retineantur, qui nisi convenienti purgante medicamento dissolvantur , proculdubio in longius tempus retenti, alia graviora mala inferent, tumores scilicet, abscessus, cachexiâ, hydropem; dicuntur autem non per idem perpetuò tempus accidere, cum modò præcurrunt , modò cunctantur , & modò in medio cursu intercepti , protrahuntur in aliud tempus penitus incongruum , ut propterea inconstantes sint, certam , statutamque periodum non servantes. Sed & pro *tempore* legit Heurnius *modum*, qui proinde in sua versione habeat , qui *nec eodem modo bene respondeant* : juxta quâ Heurnii lectionem comprehenderetur sub hoc menstruorum vitio , non solum periodicatio varia , sed etiam modus excretionis assidue differens, ut si purgatio menstrua uno tempore

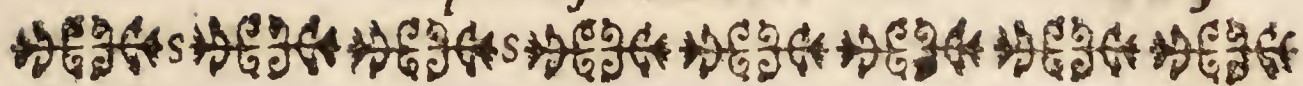
Q

fue.

fuerit quinque, vel sex dierum, in alio fit unius, vel duorum, & ubi aliquandò modus expurgationis guttatim fuit, aliàs fit affluentior, & tardius, & celerius, & continuatim, & interruptim, & magis, & minus, sine ullo ordine, aut respondentì quantitate, & qualitate evacuationis.

Cùm igitur hæc ita se habent, docet Hippocrates purgandum omninò esse corpus ab humoribus vitiosis eiusmodi irregularitatem efficiētibus, attentâ tamē ætate, habitudine, & tēperaturâ patientis, num scilicet efficaciori, an debiliori cathartico uti debeamus, incidente simul, & evacuante, potiùs serofos, quàm crassos succos educente, permittis medicamentis etiã uterinis, & antihystericis dictis, aut aliis, aliisque pro ratione. Conferunt autem plurimùm in hunc usum pilulæ foetidæ, ut & aloëticæ, aloëphantinæ, & de rhabarbaro, cum tartaro vitriolato, myrrhâ, dictamno, gentianâ, croco, rubiâ tinctorum, aristolochiâ, & similibus ad dr. j. circiter pro virium, & humorum evacuandorum ratione. Cæterùm his conveniens diæta sociari debet, quæ simul unâ attenuet, & incîdat crassos, tenacesque humores, ac per uterum, vel per urinarias vias illos deducat. Valet etiam ad idem hiera cum diacalamentho, absynthium, senna, tartarus, atque ex his composita medicamenta, quæ plurima in Pharmacopœis descripta inveniuntur.

APHORISMUS XXXVII.

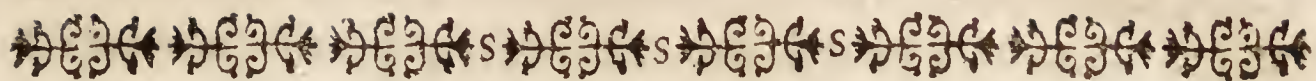
*Mulieri utero gerenti si mammae graciles repente
fiant, abortit.*

QUanta sit inter uterum, & mammæ connexio docemur ex hoc aphorismo, quo monitos nos facit Hippocrates, foetum in utero contentum, adhuc benè valentem, facilè abortiri, si mammae in utero gerente repente gracilescent. Inquit autem, *repente*, idest nullo præcedente morbo, aut sympto- mate, & sine ulla aliqua causa manifestâ, ob quam graciles illæ evaserint; siquidem cùm sensim graci- les fiunt, & post longū temporis intervallum, fortas- se ex morbo, aut extremâ diætâ, aliaque causâ consi- mili, nil mirum erit, si graciles evadant, tabescente paulatim prægnantis corpore, ad cujus extenuatio- nem illas macrescere contingat: at verò cùm repen- tè detumescunt, & ubi turgidæ, duræque erant, exte- nuantur, ac flaccescunt, omnino ex languore, & à laxitate vasorum umbilicalium, uterique ægritudi- ne, illæ contabescunt, unde postmodum abortus pre- stò erit. Attamen hæc potissimum accidere solent post quartum mensem, nam antea vix, ac ne vix qui- dem turgidæ mammillæ fiunt. Provida namque Na- tura per id tempus incipit alimentum in mammis disponere, ac præparare, ut de futuro extrà uterum, alimento provideat; quamobrè si fortasse ex aliqua, vel ejusdem uteri, vel foetus ibidem geniti, ægritudi- ne contingat eundem deperire, quia cessat finis nutri- cationis illius, desinit quoq; futuri alimenti ad māmil- las transmissio, interrupto simul unâ mutuo vasorum inter sese respondentium commercio.

Sed notare est, quod Galenus memorat *in comm. hujus aphorismi*, trahere scilicet fœtũ ad se id quod in sanguine dulcissimum est: simul autem, & lactis parte aliqua frui: equidem anatome compertum est, ultimis mensibus inveniri in ventriculo infantis substantiam quandam albicantem lacti non dissimilem, quam ore fugi constat, atque suppeditari à membrana illa, quæ immediatè fœtum ipsum cingit, & Amnios græcè appellatur; sicut autem ista sensim imminuitur in ultimis mensibus; sic alia cōsimilis in mammis adaugetur, ut propterea soleant non rarò istæ, levi compressione, vel etiam sponte suâ, lacteum humorem, exstillare. Atq; hinc fit quamobrẽ fœtus in lucẽ editi, mox fæces, quas meconium vocant, egerant, ac, ut notavit Hippocrates *lib. de natura pueri*, statim à partu lac è mammis sugant, quia videlicet intra uterum multo antea sugere à provida Natura edocti fuerant: de qua re alibi à Nobis est actum.

Pro coronide tandem deducendum, admoneri hoc aphorismo Medicos, ne in ejusmodi mammarum extenuationibus remedia adhibeant; inde enim, futurum ut succedēs abortus illis culpa cedat apud ignarum vulgus, quod sine ulla difficultate existimabit ab ejusmodi importunâ medicamenti administratione, promotum fuisse negligenter abortum, qui tamen sponte naturæ superventurus erat.

APHORISMUS XXXVIII.

Mulieri utero gerenti, & geminos habenti, si altera mamma gracilis fiat, alterum abortit; Et si quidem mamma dextra gracilis fiat, marem : si verò sinistra, fœminam.

QUod dixerat Hippocrates de abortu unius infantis, ex extenuatione ambarū māmārū, in præsentī aphorismo asserit de alterutro, si gemini sint, cū alterutra pariter māma gracilescit; sed tanto insuper cum consensu, ut si fortasse dextra mamma gracilis fiat, qui fœtus in dextra uteri parte est, aboriat, quiq; ex sententia ejusdem Hippocratis mas erit; si verò sinistra extenuetur, fœmella, quæ in sinistra quoque uteri parte concepta erit, sit abortitura.

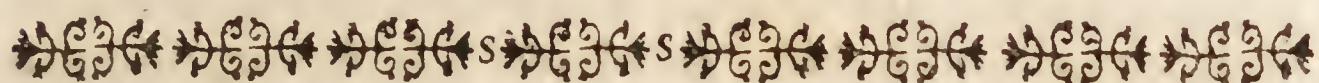
Sed quamvis id tam clarè, certòq; sit ab Hippocrate ex Veterū sentētia sancitum, qui, ut inferiùs dicetur, existimarunt mares in dextra, fœminas verò in sinistra uteri parte generari; apud Recentiores tamen parem assensū nō meruit; quoniā ex anatome jā cōstitit, indifferēter & in dextra, & in sinistra uteri parte, tum mares, tum fœminas concipi, & generari posse.

Sed & neque tam facile est, ut alter fœtus, altero superstitē, aboriat, quippe ad conatum uteri pro unius fœtus exclusionē, alterius expulsio facillimè haberi potest, cū non in diversis cellulis, ut aliquibus est creditum, fœtus in utero contineantur, sed in una eadēq; cavitate, quā hiantē, quidquid ibidē continetur, facilè deponitur. Verumtamē quia Hippocrati non semel innotuit possibilem esse superfœtationem

nem, adeoque unum fœtum jam extinctum excludi posse, alterum viventem detineri, planè poterit eadem lege alter abortiri, alter conservari; at verò quòd eadem conditione accidat, ut gracilescente, dextrâ mammâ, mas, gracilescente sinistrâ, fœmella excludatur, nullus unquam vidit; unde demiror, quâ ratione ductus Hippocrates scripserit, ita inter sese mamas cû fœtibus respōdere, ut nō solūm qui in dextra uteri parte cōtinetur, sed etiā qui masculus est, occidat, altero in sinistra superstite. Sed & nec ex alio capite verum est, quòd mares semper in dextra, fœminæ verò semper in sinistra generentur, cū indifferenter experiamur tum in dextra, tum in sinistra gestari fœtus, alterutrius si fuerint sexûs, ejusdemq; maturitatis, & roboris.

Hinc decepti plerique fuere, qui cū viderent fœminas, dextrâ uteri parte plus jussu tumefactas, judicarunt de maris gestatione; id ipsum quoque accidit illis, qui ex documento Avicennæ, conjectarunt de masculo, quòd in prima, & spontanea utero gerentis motione pedem, & crus dextrum prius loco moverunt. Atqui Anatome compertum est, gemellos unicâ, & communi exteriori membranâ, Chorion dictâ, comprehendi, licet interiorem, Agninam vocatam, distinctam habuerint; unde cadit eorundem opinio quòd in partu gemino, mares in dextra, in sinistra fœminæ sint progeniti, cū gemini fœtus unico Chorion contineantur. Non tamen penitus negaverim, accidere aliquandò potuisse, ut ex extenuatione dextræ mammillæ, mas perierit, & ex extenuatione sinistræ, fœmella; verūm id non certâ legē stabiliendum, ut perpetuò verum sit, & infallibile. Quo fortasse exemplo motus Hippocrates, quòd aliquandò ipse vidit, in aphorismum redegit, veluti rem notatu dignam, &

raram , suoque tempore communiter receptam. Cæterùm quæ rarò eveniunt , licèt sint admiratione digna, non tamen in exemplum ducenda sunt, ut regulam valeant generalem , & infallibilem constituere. Ita quidem ab eodem Hippocrate dicitur, fœminas podagrâ non laborare, ut & eunuchos, & pueros: id quod licèt plerumque verum sit , falsum nihilominus aliquandò est animadversum.

APHORISMUS XXXIX.

Si mulier quæ neque gravida est, neque peperit , lac habet, huic menstrua defecerunt.

QUòd lac gignatur in mammis ex uteri gestatione, saltem in ultimis mensibus , quando infans partui proximus est, cunctis notum , veluti quotidianis experimentis comprobatum , ut propterea inter indicia gestationis, præcipuum hoc à Medicis afferatur, lac è mammis erumpere; & contrà, nullum lac apparere , etiam si uterus , totusque venter tumeat, ut in falsa graviditate sæpissimè cōtingit, manifestum indicium sit , nullum fœtum in utero contineri , atque morbosis aliis de causis illum inflari. Quòd insuper lac habeatur in his, quæ mox peperere, immò quòd aliquandò ex lactis copia, ad plures , & plures menses, lactare illæ possint, certo certius est, ut nullâ proinde egeat probatione : quamquàm & aliquandò visum, fœminas tum utero gerentes, tum enixas, nullum omninò lac protulisse, idque sine ullo vitæ incommodo . Frequenter autem in cæteris omnibus lac post tertium , aut quartum diem à partu prodire , illudque ad plures hebdomadas perdurare.

com-

communiùs accidit, cum manifesta mammarum tumefactione. Hinc in presenti aphorismo considerans Hippocrates, quod frequentius utero gerentibus, & enixis accidit, inquit, plerumque fieri, ut menstrua defecerint, si neque gravida, neque enixa mulier lac habeat; adeoque solere lac in mammis comparere ob solam menstruorum deficientiam, exinde verò potissimum confirmatum iri connexionem maximam mammarum cum utero, ut ex istius purgationibus suppressis, facile fiat, ut ubera lactificent: Quamvis & aliquandò visi sunt viri etiam lactificasse.

Verùm ut hæc accidant, necesse primum est, ut menstrua defecerint, neq; solum per unicum, sed per plures, pluresque menses: si enim semel tantum menstrua deficient, haud necessariò fiet, ut lac in mammis compareat, cum de facili possit sanguis, vel sensibilibiter per alios ductus corporis amandari, vel etià insensibilibiter dissolvi, & repurgari; quo fit ut in exercitatis mulieribus, etiamsi menstrua deficient, lac nullum habeatur, quoniam per exercitia, præsertim laboriosa, adhuc insensibilibiter per poros cutis sanguinis impuritates discuti, & repurgari possint; quin, & ab exercitiis semper major fit sanguinis, & partium solidarum resolutio.

Sed & secundò necesse est, ut nulla alia manifesta evacuatio per id tempus habeatur; unde si fortasse suppressis menstruationibus, hæmorrhagia è naribus accidat, vel sanguinis per os excreatio, aut per hæmorrhoidas, vel etiam sudoris, & urinæ copia, aliudve simile, proculdubio lactis apparitio nulla sequetur, excretis nimirum per alios ductus corporis superfluitatibus humorum.

Insuper necesse est tertio, ut menstruorum defectus accidat, benè se aliunde habente fœminâ; nam
si for-

si fortasse ægrotaret , præsertim acutâ febre, aliove morbo simili, valente corpus, & humores extenuare, ac absumere, certè nullâ ratione lac è mammis prodire posset. Experimur etiam in dies obstructis , hysteris, scirrho, aliove tumore affectis , in quibus menstrua nulla sunt, lac nullatenus comparere.

Denique debent menstrua omninò deficere : si enim diminuerentur solùm , vel per intervalla parçè prodirent , non esset cur lac in mammis prodigini deberet. Equidem lactis generatio non aliunde in his provenit , quàm ex impedito exitu sanguinis per vasa uteri ; unde secundùm sui partem albicantem potest, cùm per vasa mammaria remeat, in earundem glandulis deponi, & lactis conditionem induere. Quo pacto poterimus Veteres cum Recentioribus conciliare super illa tâdiu agitata disceptatione de materia lactis , quam illi sanguinem, isti chylum, voluere : cùm enim chylus non statim , sed repetitis circuitibus in sanguinem vertatur , ac sensim sensimque repurgetur, & perficiatur, planè poterit, cùm per vasa mammaria circuit , & per glandulas prædictas percolatur, secundùm eandem portionem detineri, & in lac verti : nisi etiam dicere velimus, rectâ è canali thoracico partem illam chylosam vergere in mammas, ut plerisque anatomicis est creditum , de qua re præter alios legi merentur Thomas Bartholinus , & Isbrandus de Diemberbroëck.

Est tamen advertendum , id faciliùs contingere posse nuptis , aut viduis , quàm virginibus , etsi defectum menstruorum patiantur; etenim in nuptis, ac viduis, quæ tamen antea pepererint, ductus illi longè patentiores sunt , & ex præcedenti lactificatione jàm consueverit Natura materiam lacti generando accommodam illuc transferre ; at verò in

virginibus viæ illæ sunt admodum angustiores, neque tam promptè excipiendo lacti dispositæ; quin etiam ante juventutem majori planè alimēto illæ egent pro suimet corporis nutricatu; unde si fortasse sanguis exuperet, faciliùs in carniū incrementum tendit, quàm in lactis generationem. Legendus in hanc rem Galenus 6. *de locis affectis cap. 5.* ubi aphorismum hūc recitat, & examinat.

A P H O R I S M U S XL.

Quibuscumque mulieribus ad mammas sanguis colligitur, furorem significat.

DE veritate istius aphorismi valdè dubitat Galenus *in comm.* Inquit propterea: *Ego quidem nondum hoc accidisse vidi, & si quando eveniat, ex iis est, quæ rarò eveniunt;* subdit tamen id fuisse ab Hippocrate scriptum, quia observatum: Siquidem Hippocrates quod vidit, scripsit. Verùm quomodo-cumque res se habeat, videamus quo pacto sententiam hanc rationibus congruentem adaptemus.

Et quidem in illis fœminis id accidisse credendum, quæ menstruorum diuturnam passæ sunt suppressionem; unde postmodum sanguis in mam-mis feratur, atque in propriis earumdem glandulis colligatur: cùm enim, ut superiùs dictum, magna sit inter mammas, & uterum connexio, proculdubio cùm diuturno tempore uterus supprimitur, ut sanguinem, quem egerere deberet, non fundat, is per totum ferè corpus fertur, sed dein restagnat, colligiturq; potissimùm in illis, propter copiam glandularum mole-
lem

lem mammillarum constituentium: diutiùs autem ibidem detentus, fieri nequit, quin ex mora, malâq; ejusdem habitudine non concreſcat, aceſcat, & tumorem ſcirrhoſum excitet, de genere carcinomatum. Quamobrem uſus eſt Hippocrates voce *colligitur*, quæ ſignificat ex longo tēpore cōgeſtionē ſenſim, ſenſimq; factam. Ex hac autem acidi, & concreti ſanguinis congeſtione duplici ex cauſa cerebrum afficitur; alterâ quidem ex circumeunte ſanguine illud inficiente per arterias, alterâ verò ex communione nervorum, qui plurimi per mammæ diffunduntur à pari vago coſtali: quo circa facillimè cerebrum in ſuis operationibus inficitur.

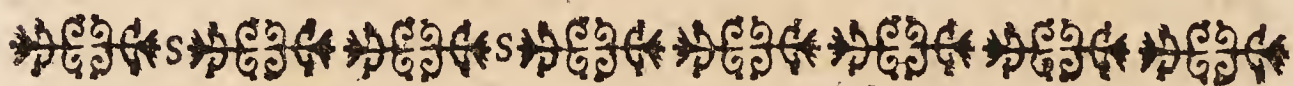
Sed & ex utero quoque malè affecto idipſum, magis, magiſque adaugetur, quippè experimur ex affectibus hyſtericis retentis, vitiatisque menſtruis, furorem exoriri, uterinum dictum, quo miſerrimæ mulieres mente abalienantur, ac furunt, veluti maniacæ, manibus, pedibusque impetentes huc, illucq; ut nuperrimè in quadam nobili muliere ſumus experti.

Dixit autem Hippocrates ejuscemodi ſanguinis in uberibus collectionē, furorem ſignificare, nō efficere, nō enim per id, quòd ſanguis ſit collectus in mammis, furor orietur, quaſi verò is ſit cauſa effectiva furoris; ſed ſolùm ſignificat ſanguinem, qui non potuit per uterum evacuari, adeoque in mammis collectus, & in tumorem verſus, denotet ſuccedentem in nervis, & cerebro læſionem, unde poſtmodùm furor, ac delirium.

Sed num verus furor inde oriatur, an ſolùm mentis motio, abſque violento, atque impetente motu patientis, licet hic etiam dubitare. Et quamvis in græco codice ſcriptum ſit *Mania*, quæ à quibus-

dam putatur coincidere cum furore, qui delirium dicitur cum impetu, & audacia; nihilominus crediderim, largâ tantum significatione, delirium hoc loco sumendum esse, & quidem potissimum mentale, quo patientes licet absurda non loquantur, aut agant, mente saltem, ac cogitationibus vana meditantur, quemadmodum nostris temporibus vidimus in alia fœmina per Urbem vagante.

Sed prætereà exponendus videtur aphorismus per verbum *significat*, quod potest accidere, licet non semper necessum sit, ut eveniat: nam signum istud est de genere eorum, quæ non sunt inseparabilia, & propria, sed solum ut plurimum ostendentia, scilicet cū sanguis vitiosus cerebrū intecerit; Nā si fortasse fœmina ejus sit cōstitutionis, ut nō tā facile mēte moveatur, aliud quid patietur, quàm deliriū. Novi porrò nobilē quandam scirrho in māmīs ex diuturno tēpore laborantem, qui tandem cancerosus factus mortem intulit, cū tamen nunquam mente illa mota esset.

APHORISMUS XLI.

Si velis noscere an conceperit mulier: cum dormitura est, ei aquam mulsam potandam da; & si alvi tormina patietur, concepit, si minus non concepit.

PRæfens aphorismus pertinet ad partem medicinæ diagnosticam, ad dignoscendam nempe graviditatem. Cū enim aliquandō fœminæ, vel ex tumefactione, ac lactificatione mammarum, de qua antea, vel ex suppressis menstruis, vel etiam ex aliqua alia ægritudine malè se habeant, & medicamen-
tis

tis egeant vel per unam, vel per aliam corporis viam ducentibus; immò, quod sæpiùs fieri solet, per uterum, & timor aliunde est ne utero gerant, & in abortûs periculum incidât; docet in hoc aphorismo Hippocrates, quo pacto Medici dignoscere possint uteri gestationem, & fœminam, jam antea revera concepisse, adeòque medicamentis evacuationem promoventibus tractandam non esse, ne utero gerenti damnum, sibi verò infamiam pariant. Proponit autem leve quoddam medicamentum, & omni periculo vacuum, quo fœminæ certæ fiant an non utero gerant, ac propterea possint nec ne medicamentis subjacere. Illud verò est aqua mulsa, idest aqua melle adjecto medicata, quam vult exhibendam antequam somno se disponat: si enim exinde alvi tormina patiatur, jam concepisse indicio est; sin fecus, non concepit.

Vult primò aquam mulsam esse exhibendam, quæ scilicet ex mistura mellis flatus valeat excitare. Fit autem aqua mulsa, græcè *μελίκρατον*, ex una parte mellis crudi cum decem, vel duodecim aquæ: & deinde ad convenientem dosim exhiberi debet post cœnam; nam cùm Hippocrates nullam faciat mentionem de modo ejusce exhibitionis, certè debet intelligi juxtà morem consuetum hominum; & quoniam dicitur in textu, cùm dormitura est, proculdubio supponitur cœna ante acta. Si verò absque ulla cœna exhiberetur profectò etiam absque graviditate tormina afferret, quia mel crudum cum aqua exhibitum flatus excitat.

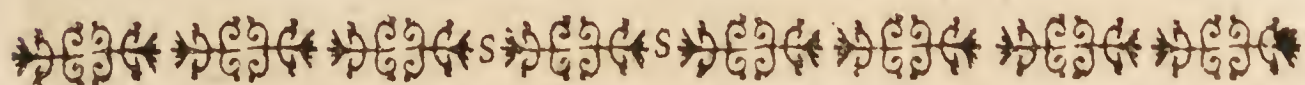
Sed quo tempore graviditatis velit Hippocrates melicratum hoc exhibendum, dubitari potest. Et quidem verisimile admodum est inter initia graviditatis, atque adeò primo, vel secundo mense:
his

his enim temporibus dubia videtur posse esse graviditas, cum tunc foetus nulla de se prodatur indicia; nam, tertio, quarto, & sequentibus mensibus, tum motu, tum vomitu, tum uteri agglomeratione manifestatur; in principio verò graviditatis ista vel nulla sunt, vel ambigua. Itaque primis mensibus cum de graviditate ambigitur, tentanda hæc sunt; sed neq; tam certi erimus ex his, quippe fieri potest, ut aliis ex causis tormina contingant in intestinis, cum tamen conceptio nulla facta sit; vel contra, etsi graviditas habeatur nulla tamen tormina fiant ex peculiari quadam utero gerentis constitutione, vel etiam quia ejusmodi generis medicamentis, aut rebus ex melle compositis uti consueverit, sine ullo ventris incommodo; nam quavis plerumque his, quæ melle, & mellitis utuntur, tormina ista accidant, fieri tamen potest, ut in aliquibus nulla fiant. Atqui ex altero capite periculosum in aliis esse potest, ob metum colici doloris, aut fluxus, aliusve mali gravioris, cum plerisque noverim pessimè se ab ejusmodi rebus mellitis habuisse. Quare prenoscenda primum est cujusque natura, & constitutio, ne in hac melicrati exhibitione Medicus decipiatur; proindeque sciat, num tormina alvi sequantur revera uteri gestationem, ut ex hoc aphorismo dijudicandum Hippocrates proponit.

Quam autem de causa tormina ista accidant ex uteri gestatione? Putaverim, quia uterus, postquam genituram comprehenderit, undique clauditur, & in molem attollitur, quo fit ut intestina præsertim Ileum, & Colon comprimantur, atque adeo nequeant flatus, ex aqua multa excitatos per alvum discutere, qui retenti tormina excitant. Si autem nil intra se uterus contineat, cavitates intestinorum liberiores benè poterunt excitatos flatus protrudere, & eventare, unde nul.

nullum incommodum exinde suborietur . Efficaciùs autem malsa flatus excitabit, si anisum addatur, ut dicitur *lib. de sterilibus*; unde aphorismus hic est desumptus : ibi enim ita scribitur : *mel , & anisum tenuissimè tritum in aqua diluito, & exhibeto, post dormire finito: & si tormen circà umbilicum fiat, prægnaus est, si non, non.*

Verùm quamvis hæc ab Hippocrate, veluti à se ipso observata, notentur ut infallibilia , non tamen, inconsideratè à Medicis in usum ducenda sunt, ob periculum, quod imminet acerbioris doloris in intestinis, indeque etiam in utero ob consensum , & viciniam, quam cum illis habet , & eo magis, si cœna aliquanto lautior fuerit , & mel non sit coctum , ac despumatum, facillimè noxa gravior ex doloribus, & torminibus orietur . Quo sanè factum , ut in praxi nemo audeat de his periculum facere , cùm aliunde nec certum, aut infallibile indicium ex eo sumi possit. Potiùs itaque contenti sunt Medici dictis , factisque obstetricum fidem præstare, quã ejuscemodi medicamentis fidere: quamquàm sæpè sæpiùs, & istæ fallant, & fallantur.

APHORISMUS XLII.

*Mulier gravida si marem concepit , benè colorata est ;
si verò fœminam , malè colorata .*

NEdum Hippocrates signa conceptionis tradidit, ut ex præcedenti aphorismo , sed etiam num marem , aut fœmellam mulier conceperit hoc alio aphorismo subjungit, quo ex bono, vel malo gravidæ mu-

mulieris colore, facile id posse dijudicari proponit, nam si benè colorata sit, marem, si verò sit malè colorata, fœminam concepisse decernit. Attamen ut exponit *in comm.* Galenus, *quod hic scribitur, ex eorum numero est, quæ sæpiùs eveniunt*, etenim aliquando fit, ut etiam quæ marem conceperit, sit malè colorata, & è converfo.

Verùm ad intelligentiam hujus aphorismi, plura notanda sunt. Primò quidem quòd bonus, vel malus color mulieris utero gerentis referendus est ad eum, qui consuetus eidem est in statu naturali, & sano, citrà graviditatem; quamobrem si fœmina in suo statu sano non boni coloris fuerit, neutiquam fieri poterit benè colorata in statu graviditatis, & cùm utero gerit. Præterquam quòd quævis utero gerens ex causa gestationis fit perpetuò se ipsa decoloratior, cùm uteri gestatio sit species quædam ægritudinis ex Galeno, ut aliàs monuimus, per quam semper fœminæ à suo meliori statu declinant, & nedum colore, verùm etiam carnibus, & operationibus cunctis quodammodò deficiunt, cùm utero gerunt.

Comparatio insuper facienda est inter colorem consuetum haberi à fœmina in gestatione maris, & eum, qui eidem accidit in gestatione fœminæ, ut propterea quamvis ex ratione graviditatis semper utero gerentes decolorentur, nihilominùs in gestatione fœmellarum longè decoloratiores appareant.

Præterea in cæteris omnibus, quæ cum uteri gestatione contingunt, par ratio esse debet: nimirum, ut iisdem alimentis utero gerens alatur, eundẽ aërem, & regionem incolat, iisdem utatur exercitiis, & reliqua omnia æqualiter se habeant, tam in gestatione maris, quàm in gestatione fœmellæ: nam si fortasse, cùm utero gerit fœminam, aërem, & regionem inhabitet

bitet calidiorem, vescatur cibis aromaticis, & floridiorum sanguinem gignentibus, seque plus solito exerceat, & alia peragat, ex quibus coloratio fieri possit; contra verò cum gestat marem, contrariis omnino rebus nonnaturalibus utatur, proculdubio indicium hinc allatum fallax erit: quippe in priori casu coloratio apparebit, etsi foeminam conceperit; in posteriori verò, penitus decolorata videbitur, licet marem gestet. Ita quoque dicendum in reliquis, quæ foeminis utero gerentibus, pro varietate graviditatis, accidere possunt: aliquando enim marem gestantes inappetentiâ tenentur, evomunt, bibulæ sunt, acida, & acerbâ appetunt, comedunt cruda, & excrementosa; unde nil mirum, si compareant decoloratæ; contra verò gerentes foeminam, si in his omnibus cautiores sint, & eduliis vescantur melioribus, sanè coloratiores observabuntur. Quare remoto quocumque dispari accidenti, ac seclusâ quacumque ægritudine, aliâve causa externâ, varietas ista colorum in gravidis, nonnisi ex ipsamet conceptione, & causis ad conceptionem concurrentibus petenda solùm erit.

Ratio autem istius varietatis desumitur ex varietate principiorum ad maris, ac foeminæ generationem concurrentium: Mares enim fieri perpetuò dicuntur ex foecundiori, ac robustiori semine, foemellæ verò ex debiliore, laxiorique: sanguis etiam, qui ad vitam illorum promovendam à matre influitur, in masculis vividior, floridiorque est; dilutior verò, & inefficacior in foeminis, quæ eâdem ex causa excrementosiores esse consueverunt. Uterus pariter in conceptione masculorum calidior, & vegetior esse solet; frigidior verò, & imbecillior in formatione foeminarum: Quamobrem ex his omnibus meritò co-

loratiores videntur utero gerentes in maribus, quàm in foeminis præconceptis. Porro semper ac ista omnia simul in graviditate concurrunt, fieri nequit quin etiam totum corpus utero gerentis floridius, vegetiusque appareat, juxta commune Medicorum effatum ex Galeno, & Hippocrate depromptum: *qualis color apparet in facie, talis humor abundat in corpore*: atquè color floridus, vividus, roseus in cute, nonnisi ex sanguine puriori, floridiorique in venis, & arteriis contento, procedit, ut patet; unde communiter fatentur Medici sanguineos ad purpureum, cholericos ad flavum, pituitosos ad album, & melancholicos ad nigrum, fuscumque colorem inclinare, sicut ex adverso cute nigricantes, melancholiam, albicantes, pituitam, flavescentes, bilem, rubentes, sanguinem in venis prædominantem significare.

Quod hîc Hippocrates generaliter dixit de gravidarum colore meliori, vel deteriori, ad dijudicandam maris, vel foeminæ gestationē, alii ad lentigines, & maculas in facie apparentes revocant; inquirunt enim, foeminas utero gerentes masculos, faciem habere nedum coloratiorem, sed etiam nitidam; gestantes verò foemellas, lentiginibus, & maculis cutaneis esse refertas. Alii ex coloribus papillarum in mammis id ipsum præfagiunt, credentes, albicantes, vel flavescentes papillas, foeminam, rubentes verò, vel etiā fuscas, masculum significare. Plerique his non fidentes, potiùs ex tumore mammillarum, dextræ vel sinistrae, & motu agiliori, vel tardiori utero gerentium, in incessu primo inopinanter habito, ac motione dextri cruris, vel sinistri; itemque ex urinis tenuioribus, vel crassioribus, magis, minùsve coloratis, crudis, vel coctis, necnon ex pulsibus majoribus in dextro, quàm in sinistro brachio, aliisque

que similibus, idipsum prælagire fatâgunt.

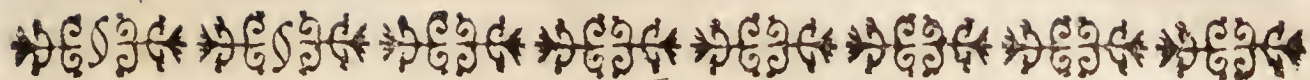
Sed quàm vana ista sint, & futilia, quisq; vestrûm, benè noverit, quippe quæ solidis rationibus nō fulciuntur, experimētis nō respondent, & falsò à vulgaribus Medicis sunt conficta. Atquē, si verū fateri licet, neq; quod hîc ab Hippocrate traditur, veritati perpetuò consonat, & quod ab Expositoribus adjicitur, longè magis erroneum est. Etenim nuperrimis observationibus Anatomicorum detectum, aliter prorsus generationem in viventibus haberi, ac ab antiquioribus Medicis est putatum; ubi enim ab his credebatur, masculeum, & fœmineum semen simul unà commisceri, & cum sanguine menstruo in unam, massam intra uteri cavum coadunari, & pro illorū varietate, atque efficacîâ majori, vel minori, unius, quàm alterius, masculum, aut fœminam exoriri, magis similem uni, quàm alteri; jam nunc satis, superque innotuit, nullum semen revera à fœminis suggeri, sed solùm materiam quandam albugineam, albumini ovi perquàm similem, molli, sed duplici pelli- culâ obvolutâ, quæ ex earundem fœminarum ovario per tubas Falloppianas, cùm fœcundata est, in uteri cavum delabitur.

Sed adhuc etiam à Nobis aliàs est ostensum, præexistere in ovis mulierum rudimenta fœtuum; quare hæc referenda potiùs erunt ad materiam in ovariiis præjacentem, atque ad rudem illam membrorum dispositionem, quæ multo antea ibidem congenita est ex varia corporum habitudine, & partium generationi destinatarum constitutione, ut propterea quæ dispositio sexûs, & organorum, huic vel illi sexui addictorum præjecta est, ita in marem, vel fœminam procreatio desinet: Id enim in multiparis animantibus tam patens est, ut longa probatione,

non egeat. In fœminis etiam humanis, quæ geminos, vel trigeminos pariunt, unico Chorio contentos, non aliunde fit, ut aliqui mares, aliæ fœmellæ oriuntur, quàm ex præexistente in organis diverſi ſexûs diſpoſitione. Sed & Gallinæ unico Galli concubitu plurima quoque edunt ova pariformiter fœcundata, ex quibus & mares, & fœminæ progignuntur, nonniſi ex vario præjacentium organorum apparatus: quod & in cæteris oviparis evenit.

Neque verò quòd fœtus dicatur genitus ex ſemine, ac ſanguine calidiori, ſequi exinde neceſſariò debet, fœminam utero gerentem coloratiorem apparere; quin potiùs contra, non rarò viſum eſt, utero gerentes maſculum, longè admodum ſeipſis decoloratas, ac defœdatas evaſiſſe; immò & nonnullas cœpiſſe ſtatim à primis menſibus cibos ſaſtidire, vomere, dolere, & alia plura, ac diverſa incommoda pati, unde poſtmodum valetudinarii, imbecilleſque mares orti ſunt: quæ ſanè in geſtatione fœmellarū ſecùs evenère. Id ergo ſolùm in maribus fieri poteſt, quòd ſanguis, per vaſa umbicalia nutritui eorundem accedens, floridior, vegetiorque ſit, designetque utero gerentem bonâ valetudine frui, adeoque roſeus, ac venuſtus color vultûs exurgat: Hinc autem robuſtiores ſolùm, vel contra debiliores partus, prænoſci poterunt. Verumtamen, ne fidem Hippocrati derogemus, dicere ſas erit, id nonnunquàm evenire, & quod ipſe aliquandò vidit, poſteris tradidiſſe; cùm revera partus fœminei excremẽtoſiores eſſe ſoleant, ob reſectam in utero, atque in toto ſerè corpore, crudorum, & lymphicorum humorum ſaburram, unde ſanguis ſeroſior, minùſque rutilans in cauſa eſſe poteſt, ut in fœmellarū geſtatione, cutis univerſa, ſaltem in ultimis menſibus, defœdata palleſcat.

APHO.

APHORISMUS XLIII.

Si mulieri gravidæ in utero fiat erysipelas , lethale.

CUM Hippocrates hîc junxerit cū erysipelate uteri graviditatem, ut de eventu lethali judicium ferri posset, ansam præbet dubitandi, an erysipelas in utero perpetuò lethale sit : etenim si perpetuò lethale esset, profectò non fuisset necessarium adjicere mulieris graviditatem , cū & citra graviditatem quoq; erysipelas utero contingens lethum afferre possit , tū ratione sui, quia morbus acutus est , tum etiam ratione partis affectæ , nempe uteri, qui ob consensum, quē retinet cum omnibus partibus principalibus corporis, quacumque de causa afficiatur , periculosissimas ægritudines affert . Et quidem Cardanus non inutiliter adjectam putat graviditatem , quin tria illa simul conjungenda existimat, erysipelas utero contingens, & quo tempore fœtus geritur, nam subinde futurum inquit abortum , cujus causâ mors postmodum succedet.

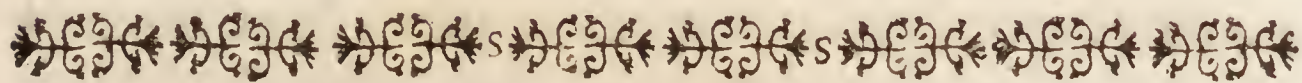
Crediderim tamen ego, etiam sine graviditate, si revera erysipelas internum fiat, & substantiam uteri occupet, lethale esse, nam affecto erysipelate utero, secundum propriam substantiam , nedum febris acutissima exoritur, verum etiam gravissimis symptomatibus fociata , qualia præsertim sunt in illius ægritudinibus, delirium, vel lethargus, difficultas respirandi, & vomitus, consentientibus nimirum cerebro, pulmone, & ventriculo. At verò quamvis morbus hic utero contingens lethalis sit, non tamen neces-

fariò, & inevitabiliter mortem affert, cùm fieri possit, ut in salutem adhuc desinat, etiamsi uterus pessimè afficiatur; etenim à malè affecto utero vivere quoq; possunt animalia. Cùm autem erysipelas infestat uterum in gravidis, non solùm damna imminent gravissima ex ipsomet erysipelate, sed etiam ex abortu, qui proculdubio exinde accidet; utrumque autem difficillimè, immò haudquaquàm superabit utero gerens, ut patet. Quod si erysipelas non internam partem, sed cutaneam, & externam uteri regionem occupet, facilius semper erit resolutionis, dummodò in suppurationem non desinat, aut in gangrænam.

Sed quod dictum de erysipelate, an non idem, accidat quoque ex inflammatione, si fortasse hæc in utero fiat? Et quidē dubitat Galenus, *inquisitione enim dignum* hoc in comm. ait, sed in neutram partē inclinat. Dubium autē augeri potest ex maxima differentia, quæ intercedere ponitur erysipelas inter, & phlegmonem, seu inflammationem: illud enim fieri dicitur à bile, seu ut probabilius est, à fero sanguinis acriori; inflammatio vero à sanguine blandiori, temperatiorique.

Verùm inflammationem (si utero forsitan contingat) adhuc periculosam fore, nemo equidem dubitabit, attentis nimirum nedum iis, quæ inflammationem ipsam comitantur, nempe ardore, dolore, tumore, febris, cæterisque symptomatibus, sed etiam, & potissimum suppuratione, quæ exinde suboriri solet, unde postmodum ulcus. At verò quia inflammatio in utero rarior esse solet, cùm non tam facilè sanguis in ejus substantia hæreat, sed promptè per internam cavitationem egeratur, vel sursum in alios ductus recurrat, propterea factum, cur Hippocrates erysipelatis

latis solùm hîc meminerit , illam verò tacuerit . Cæ-
terum scirrhi , aliique tumores , in longum tempus
protrahi solent, & nonnisi cum ulcerantur , lethales
fiunt.

APHORISMUS XLIIII.

*Quæcumque præter naturam tenues existentes , utero
gerunt, abortiunt prius quàm crassescant.*

NOn convenit inter Auctores qui nam sit genui-
nus sensus hujus aphorismi, cùm & Galenus
ipse multiplicem ejus referat expositionem , sed an-
ceps deinde in quem flectat, non explicat . Et qui-
dem num tenues, seu graciles naturâ, an potiùs ægri-
tudine, ut adjectum illud *præternaturam* indicare vi-
detur, & num ex causis externis, puta inediâ, exerci-
tiis, vigiliâ, an verò ab internis, nempe à vitiato san-
guine, graciles evaserint, non satis apertè edocet Hip-
pocrates. At quamvis sub multiplici interpretatio-
ne, veritati adhuc consentaneus possit explicari; men-
ti tamen Hippocratis consentiet magis, si dicamus il-
lum hîc loquutum de extenuatis, & gracilescentibus,
non quidem ex morbo, sed ex causis externis, potissi-
mùm extremâ diætâ , aut ex aliquo accidente, quod
mox à conceptu supervenerit: etenim cùm agat de
gravidis, quibus, nisi benè valeant, concipere non con-
tingit, profectò sanas, non autem morbo affectas , ip-
se comprehensas voluit . Et licet Galenus *de dieb.*
decretoriis asserat, adhuc uteri gestationem quandam
esse speciem ægritudinis; id tamen procedente gravi-
ditatis tempore solummodò intelligendum, haud ta-
men

men ipso primo, cùm concepturæ sunt, momento. Extenuatas itaque hîc sumere satius est, quæ à causis externis, potissimum ex longa inedia, marcorem, hunc contraxerunt, minimè verò ab internis causis ægrotare facientibus, quemadmodum recensentur humores acres, acidi, aliique, quamvis & ab his quoque non rarò illas extenuari contingat, & abortiri. Cùm ergo accidit fœminas, cæteroquì benè valentes, utero cōcipere, mox verò inediâ, aliâve causâ externâ, à naturali, cōvenientiq; corporis habitudine deficere, & macerari, ut sensim extenuentur, & cōtabescant, planè fit ut in longius tempus conceptum fœtum ferre, nō possint, sed ante tertium gestationis mensem abortiantur, illumque deponant. Causa autem ejusmodi depositionis multiplex sanè esse potest, potior autem erit nimia uteri coarctatio, & contabescencia; siquidē etsi is primo gestationis mēse nullam sui expansionem subeat, ut conceptui, atque embryoni locum faciat, vix tamen fieri potest, ut succedentibus mensibus, non unde quaque amplificetur, ac tumeat, quin etiam habitudine propriâ pinguescat, & crassescat, esto reliquum totius corporis non pari mole adaugeatur, quemadmodum experimur in his, quæ nauseâ, aut ciborum fastidio, vel etiam iteratis vomitionibus, ad plures hebdomadas, postquam conceperint, gracilescunt, utero interea sensim intumescente, atque citra noxam fœtum conservante. At verò cùm extenuatio talis est, ut etiam illum in marcorem deducat, planè fit, ut convenienti expansioni minimè cedat, & fœturam ipsam comprimat, ac suffocet. Compertum autem est Anatome, uterum in gravidis sensim, sensimque nedum amplificari, sed evidenti magnitudine crassescere in suis membranis, glandulis, ductibus, cæterisque. Insuper post unum,

aut

aut alterum mensem à conceptu, ubi vasa umbilicalia nexum per placentam cum utero subierint, necesse omninò est, ut per arterias ubertim sanguis maternus, isque purus & alibilis, in illius incrementum deferatur, qui si deficiat in matre jam extenuatâ, planè nequibit accedens foetui vitæ favere, unde propterea exarescet, & decidet. Hinc non tam paucus sanguis, quàm malus & ineptus causa marcoris existimandus, quippe tunc potissimum animalia macrescunt, & extenuantur, cum sanguis in illis dulci glutine privatus partibus nutricandis minimè appingitur, quin potius veluti dissolutus, & acris redditus respuitur ab iisdem, ut aliàs à nobis est animadversum; quamobrem tenello foetui omninò incongruus cum sit, abortum parit.

Sed quâ fit, quæret aliquis, ut sanguis gignendo foetui sit aptus, nutriendo verò ineptus, ac nocuus omninò? Verùm fallitur quicumque suspicatur sanguinem generando foetui inservire, cum is ex præjacente ovo, à maris femine fecundato, progignatur, & ut observarunt cum Harveo reliqui omnes Anatomici, nonnisi post vasorum umbilicalium productionem, per placentam in foetum diffunditur, quod nō nisi secundo mense accidit, ut proinde falsum sit, quod Antiquioribus creditum, sanguinem concurrere ad generationem embryonis, cum ad incrementum illius tantummodò, atque ad motum cordis, & vitam conservandam, conducere, sit jam satis superque perspectum.

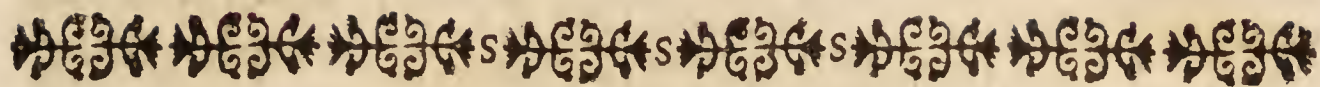
Abortiunt igitur non immeritò, quæ in ipso primo conceptu extenuatæ inveniuntur, cum conservando atque alendo foetui pro dignitate sufficere nō possint: Sed cur secundo mense, quod incautè fuit à Leoniceno prætermissum? Ratio in promptu reddi-

T

tur,

tur, quia per vasa umbilicalia, ut dictum, tunc in eum à matre sanguis influitur, qui cum quantitate modicus, & qualitate nocuus esse soleat, tantum abest, ut foveat, ac proficiat, quin potius officiat, & vasa prædicta, si fortasse per placentam utero sint alligata, dirumpat, ac dissociet; unde postmodum abortus. Neq; tamē omninò necesse est, ut secūdo solū mense abortus insequatur, cum & ante & post hoc tēpus is accidere possit, prout major, vel minor, gravior, vel levior fuerit mala utero gerentis habitudo: plerumque autem evenit, ut circa hoc tempus istiusmodi foetus aboriantur, cum primò à matribus sanguinem per vasa umbilicalia suscipiunt, ni tamen rectā victūs ratione usæ, & meliori salubritate potitæ, illæ præcaveantur. Verumtamen Hippocrates non temerè adnotavit *priusquam crassescant*; siquidem arduum planè videtur posse tam citò extenuatas gravidas puriori, abundantiorique sanguine refici, & carnibus impleri.

Quamvis autem antea dictum sit, graciles potissimū à causis externis redditas, hoc aphorismo comprehensas videri, si tamen à morbo, & causis internis extenuatas foecundari, & concipere contigerit, eisdem incommodo obnoxias fieri proculdubio credendum, cum utræque causam abortūs ab una emaciatione sortiantur; neque enim illæ abortiunt aliunde, quàm quòd plurimum macruerunt; quare si causa in utrisque communis est, idem periculum timendum, quamvis verisimilius videatur, quæ nondum ægrotaverint, quàm quæ nuper à morbo convalescerint, concipere posse.

APHORISMUS XLV.

Quæcumque mediocriter corpora habentes abortiunt secundo, aut tertio mense, sine occasione manifesta, sis acetabula uteri plena mucoris sunt, & non possunt propter pondus fœtum continere, sed dirumpuntur.

QUod de gravidis emaciatis, & gracilescentibus, citra morbū, superior aphorismus scriptus sit, sequentes hi duo clarissimè demonstrant; in hoc enim de prægnantibus mediocriter carnosus; & in alio de obesibus verba facit; siquidē triplex in universū est corporis habitus, gracilis, obesus, & carnosus. Et quamvis in hoc textu dicat, *mediocriter carnosas*, has tamen ita vocat, uti differentes ab obesibus, quæ nimirum crassæ appellantur, ut *in sequenti aphorismo*. Itaque si carnosas mulieres contingat concipere, & postmodum, sine manifesta occasione, secundo, aut tertio mense abortire, illas ait id speciatim pati, quia acetabula uteri plena mucoris sunt, & non possunt ex pondere, fœtum grandiores redditum, diutius continere, sed dirumpi omninò necesse sit. Verumtamen, debent carnosæ istæ mulieres esse aliunde aptæ, tum ad concipiendum, tum ad pariendum, quæ propterea aliàs conceperint, & salubriter pepererint; unde ea est differentia inter admodum graciles, & obesas, ut illæ non pariant, quia fœtum ad maturitatem non perducunt, istæ verò non concipiant; & quidem vitio totius, & partium generationi dicatarum: mediocriter autem carnosæ abortiūt solūm ex accidenti, cūm

cæteroquæ benè conceperint, & conceptum fœtum, cum membrorum exactâ dispositione compleverint.

Has igitur ait, si contingat secundo, aut tertio mense abortire, & quidem citrà quamcumque causam manifestam, aut ægritudinis, aut violentæ aliqujus commotionis, id sanè ad acetabula uteri mucore plena referendum est. At quid pro uteri acetabulis intelligere voluerit Hippocrates non benè constat apud Interpretes, cum in græco textu scribantur *Cotyledones*. Galenus in *comm.* auctoritate Praxagoræ pro his explicat, *ora venarum, & arteriarum quæ feruntur ad uterum*: Cardanus placentulam carneam, per quam vasa umbilicalia fœtus utero adnectuntur: Alii vasa ipsa umbilicalia: & Alii universum uteri cavum innumeris glandulis interspersum. At appositè magis ex Anatome, Cotyledones, seu Acetabula uteri intelligenda sunt oscula illa ex glandulis ejusdem hiantia, aut quo tempore menstrua repurgari debent, aut tempore conceptionis, cum placenta utero adnascitur, ut umbilicalibus vasis adnectatur pro sanguinis circuitu in fœtu. Cum enim Hippocrates nedum in gravidis mulieribus, sed extra graviditatis tempora de uteri cotyledonibus meminerit, planè constat, neque placentam, neque vasa umbilicalia, aliave, tempore conceptionis prodeuntia, intelligere pro ipsis voluisse, quemadmodum deducere est ex primo *de morbis mulierum*, unde desumptus quoque videtur hic aphorismus: ibi enim dicitur, *si acetabula pituitâ plena fuerint, menses fiunt pauciores; & si utero gerat fœmina, fœtus non corroboratur, sed corrumpitur, ac defluit, &c.* Quin & lib. de locis in homine, & lib. de articul. in ossium commissuris Cotyledones quoque considerat. Verumtamen etiam placenta, vasa umbilicalia, uterus ipse, & quæcumque ad conce-

ceptum, & nutritionem foetus faciunt, si quoquo modo infarciuntur, & tumeant, abortus pari de causa subsequi poterit. Hinc nedum mucus, idest crassus, lentus, & viscosus humor partes has si oppleat, & infarciat, in causa erit, ut abortus insequatur, sed etiam sanguis, si crassior plus justo sit, & glutinosior, aliudve vitium contraxerit, quo potius hærescat, quàm diffluat; licet in moderatè carnosis, veluti Eufarchis, non tam facilè ista contingant.

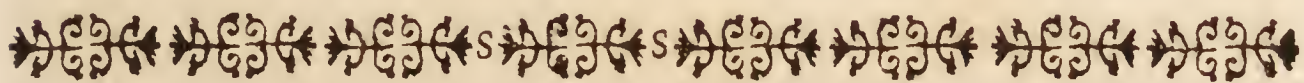
At unde est, ut à cotyledonibus mucore oppletis, abortus accidat, inquisitione ulteriori dignum videtur, cum pauci sint qui ejus causam afferant: & Galenus in hoc comm. ne verbum quidem facit ejuscemodi abortionis, & nonnulli ad relaxationem ligamentorum, aut vasorum umbilicalium: quidam ad gravamen, quod uterus, ac foetus ipse à lentis, crassisque succis patitur; alii verò ad defectum alimenti, cum sanguis propter ejusmodi succorum lentorem, non benè possit permeare, & in foetus nutritionem subire, causam referunt. Verùm crediderim ipse non unam semper, eandemque in his esse abortus causam; nam moderatè carnosæ fœminæ cum conceperint, non eodem perpetuò, statutoque tempore aboriuntur, sed quandoque secundo, aliquandò tertio, aut etiam quarto mense, ut adnotat Galenus 6. *de loc. affect. cap. 5. et lib. de uteri dissectione*; unde fit, ut ab ejuscemodi crassis, glutinosisque humoribus, diversimodè uterum, & foetum incommodantibus, aboriendi occasio oriatur. Primo etenim, & secundo mense, impedimento sunt Placentæ, (membranæ siquidem Amnios, & Chorion, circumvestientes foetum, sunt in ovo, unde foetus prodit) ne utero veluti fungus adnascatur, & adnata firmiter hæreat cum suis vasis umbilicalibus; Tertio mense, ne sanguis con-

ve-

venienter depuratus deferatur per arterias umbilicales in fœtus corpusculum, aut etiam detineatur, & restagnet in Placenta ipsa ad ejusdem perniciem, impeditâ quoque plurimum sanguinis per venam umbilicalem remeantis circulatione: Quarto tandem mense præter hæc, etiam alimenti defectus accedet, ob superincumbentis placentæ ab inutilibus humoribus obstructæ, ac tumefactæ gravamen, nec non uteri ad sui expansionem, cæteroquæ pro grandiori fœtu summo opere necessariam, non exiguam resistantiam, immò evidentem repugnantiam, ut scitè etiam advertit idem Hippocrates *lib. de sterilibus, et lib. de natura muliebri*.

Neque verò quis hinc existimet, perpetuò in his futurum abortum uno, vel altero ex memoratis mensibus, ab ejusmodi crassis viscosisque succis; nam Hippocrates non nisi ex conditione loquitur, si mediocriter carnosæ abortierint, & nulla alia causa pateat, ob quam abortus acciderit, sive externa, sive interna, asserit esse acetabulorum à mucosis humoribus oppletionem, ut propterea hoc aphorismo occultam causam talis abortûs aperiat, cui prudens medicus cautè opituletur, & opportunè succurrat, vel saltem in posterû succedentibus conceptibus illâ præcaveat, ne simili infortunio immaturè delabantur; hinc aphorismus, quòd ad causâ est dignotivus, & quòd ad abortum est prognosticus. Mucosi autem isti humores plerumque in gravidis gignuntur à mala victûs ratione, quâ ipsæ utuntur, cum & cibariis non rarò vescantur acerbis, & crudis, & potionibus largioribus, ac gelidis indulgeant. Quomodò tandem acetabulorum uteri laxitas, ac mucositas dignosci, & curari possit, docuit idem Hippocrates *cit. lib. I. de morbis mulierum, et lib. de natura muliebri*.

Ab acetabulis mucore oppletis aliam deducit in hoc aphorismo Hippocrates abortûs causam, quia inquit, *illa non possunt ex pondere fœtum continere, sed dirumpuntur*. Siquidem cum acetabula viscosis, lentisque humoribus opplentur, nedum mollescent plus justo,, & delaxantur, sed tumescunt, & gravitant, unde facilè simul cum placenta dissociantur ab utero, adeoque fœtum eidem adnexum sustinere nequeunt, quinimò nimio pondere superincumbentia illum jam primis mensibus tenellum, suisque secundinis inclusum comprimunt, & suffocant, adultum verò in cæteris præ mollitie, & nimia laxitate, firmiter utero alligatum continere non possunt, ut exemplo fructuum suis pediculis arboribus adhærescentium perbellè quidem edocuit Galenus 4. aphor. comm. primo.

APHORISMUS XLVI.

Quæcumque præter naturam crassæ non concipiunt utero, iis omentum os uteri comprimit : et prius quàm extenuentur, non concipiunt.

DE obesis nunc differit, atque in illis causam exquirat quamobrem concipere non soleant, nam haudquaquàm simpliciter inquit illas non concipere, cum & aliquandò concipiant, ac salubriter pariāt. Sed solum edocet, unde sterilitatem in illis conjicere possimus, si cæteroquè benè valentes, citra quamcumque causam manifestam, steriles observentur. Hinc non abs re addit, *non concipiunt utero*, ut nimirum ab utero solùm hîc causam deducat. Et quamvis

vis sterilitatis causæ plures aliæ esse possint, de quibus idem Hippocrates *lib. de sterilibus*, hîc tamen illam dumtaxat memorat, quæ ex habitu corporis dependet, pari ratione, ac de cæteris habitibus antea meminerat.

Quoniam verò corporis habitus crassus, seu obesus, duplex esse potest, ut docet idem Hippocrates *c. lib. de sterilibus*, & *de superfætatione*, atq; advertit etiam Galenus *in comm.* alter ex propria natura, alter ex vitæ ratione, distinguere fane oportebit, de quo speciatim sit hoc loco intelligendus. Et quidem propriâ naturâ crassæ, seu obesæ, non semel concepisse, ac vitaliter peperisse visæ sunt, fatagente nimirum naturâ, ut partes corporis universæ convenienti mole ita construantur, & increcant, ut altera alteram in suis operationibus nō impediat. At verò quæ supra modū, & citra naturalem cōstitutionem pinguiore evaserunt, puta à ciborum ingluvie, potibus immoderatis, somno, otio, cæterisque, difficulter concipere consueverunt. Quam eandem sententiam clariùs idem Hippocrates expressit *cit. lib. de superfætatione*, his verbis : *Mulier quæ præter naturam crassa est, ac pinguis, et pituitâ repleta, non concipit hoc tempore; quæ verò ex natura talis est, horum gratiâ concipit, si non aliud quidpiam ipsam impediat.*

Quamvis autem totius corporis obesitas conceptioni promovendæ impedimento esse possit ob nimiam vasorum exilitatem, & sanguinis crassitiem; speciatim autem illi officit partium in abdomine contentarum, & præcipuè omenti immoderata pinguedo : id enim suâ naturâ in cunctis animantibus multa pinguedine refertum, longe admodum corpulentius & pinguius in obesis fœminis evadit; unde
fit,

fit, ut ingenti mole nedum tumeat, & elongetur, sed plurimum quoque subjecta viscera aggravet, & cōprimat; cūq; inter hæc uterus sit, planè præ cæteris, si potissimum emineat, ejusmodi patitur incōmodū, adeoq; feminis receptioni, retētionī, & cōceptioni ineptus evadit, neq; solūm, ut hic Hippocrates recenset, ab illius internæ valvæ cōpressionē, quasi verò hac de causa fœcundantis feminis vim, atque efficaciam is excipere non possit, cūm & undique comprimatur, & coarctetur; sed etiam ex eo, quòd ovarium in ipsis multa pinguedine obfitum, neque grandescere, neque per tubas in uteri cavum elaboratiora ova deponere possit, quemadmodū experimur in gallinis, quæ pinguiorē plus justo redditæ, ova nec gignunt, nec pariunt. Constat insuper in obesis sanguinem majori ex parte in pinguedinem verti, nec tam vividum esse, ut in gracilibus.

Subdit tandem Hippocrates id illis accidere priusquam extenuatæ fuerint, & quidem sive medicamentorum usu, sive alimentorum inopiâ: Quod latè edocuit *lib. de natura muliebri*, inquiens: *si præter naturam crassa facta fuerit mulier, non concipit in ventre, nam omentum multum, & crassum incumbens uteros deprimit, et genituram non suscipit. Hanc igitur attenuare oportet, et medicamentum per inferna purgans bibendum dare: uteris verò apponere, quod illos purget, et flatus inducat.* Hinc edocemur fœminas ejuscemodi obeso corporis habitu præditas, ut ad conceptionem, & generationem disponantur, oportere prius extenuari, atque in meliorem, moderatioremque statum reduci, non solūm victu frugaliori, & vim extenuandi habente ipsis indicto, itemque exercitiis, consuetis evacuationibus, & aëris tenuioris incolatu, sed etiam medicamentis crassos, glutinososque succos inciden-

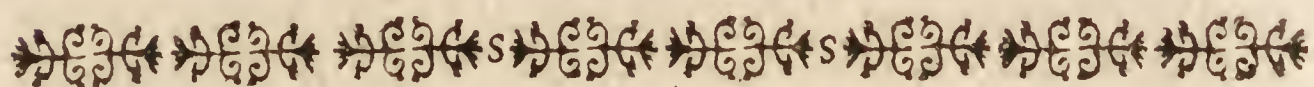
cidentibus, atque per alvum, & urinam potissimum
evacuantibus, iisque pariter, quæ uterum repur-
gent, & capaciores reddant: quamvis ista aliquan-
dò etiam opportunè præstita, neque satis esse soleant.
Porro haud inutile erit advertere quod in hanc rem
Lucretius admonet 4. de Natur. Rer. propè finem, dum
inquit:

*Nam steriles nimium crasso sunt semine partim:
Et liquido præter justum, tenuique vicissim
Tenuè, locis quia non potis est adfigere adhaesum
Liquitur extemplo, et revocatum cedit ab ortu;
Crassius hoc porro, quoniam concretius æquo
Mittitur: aut non tam prolixo provolat ictu:
Aut penetrare locos æquè nequit: aut penetratum
Ægrè admiscetur muliebri semine semen.
Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur,
Atque alias alii complent magis: ex aliisque
Suscipiunt aliæ pondus magis, inque gravescunt:
Et multæ steriles Hymenæis ante fuerunt
Pluribus: et nactæ post sunt tamen, unde puellæ
Suscipere, et partu possent ditescere dulci:
Et quibus ante domi fœcundæ sæpe nequissent
Uxores parere inventa 'st illis quoque compar
Natura, ut possent natis munire senectam:
Usque adeò magni refert, ut semina possint
Seminiibus commisceri genitaliter apta,
Crassaque conveniant liquidis, et liquida crassis,
Quæ cui juncta viro sit fœmina per Veneris res.
Atque adeò refert, quo victu vita colatur:
Namque aliis rebus concrescunt semina membris;
Atque aliis extenuantur, tabentque vicissim. etc.*

Verùm Hippocrates lib. de superfætatione, ut
obesæ mulieres fertiles reddantur, hæc etiam à viris
exigit, ut non sint ebrii, neque vinum album bibant,

ifed

sed quod fortissimum est, ac meracissimum, itemque edulia fortissima, & calidâ non lavent: robusti autem sint, & sani, & à cibis abstineant ad rem non conferentibus, & ubi marem generare voluerint, mensibus desinentibus, aut defectis, misceantur, & quàm penitissimè intrudant, donec desæviât. In idem facit quod idem Auctor edocet. *lib. de aëre, aquis, et locis*, ubi crassas mulieres (quales Scythas esse ait) non concipere subdit, quia os uteri propriâ pinguedine ita coarctatur, ut nequeat suscipere, aut admittere semen. Quæ denique sint in universum ad concipiendum aptiores, vel ineptiores, idem Auctor edocuit 2. *lib. prædictionum* inquiens: *Parvæ ad conceptionem præstantiores sunt majoribus, tennes crassis, albæ rubicundis, nigræ lividis. Quæ item venas conspicuas habent meliores sunt, quàm quibus non apparent. Carnem autem uberiolem habere, aniculæ malum est: Mamas autem tumidas, ac magnas, bonum.* Conferenda his quoque erunt, quæ idem Auctor latè congerit pluribus aliis in locis, præsertim verò primo *de morbis mulierum, de natura muliebri, & lib. de sterilibus*, unde plurima quæ conceptionem retardare, vel promoveri possunt, quis utiliter deducet.

APHORISMUS XLVII.

Si uterus in coxam vergens suppuratur, necesse est linamentum fieri.

NOn unius, sed multiplicis dissensionis causam præbuit Expositoribus hic aphorismus. Sunt qui volunt non fuisse hoc loco reponendum: Alii

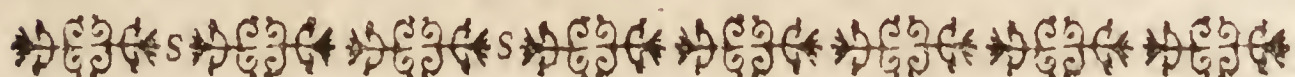
nullatenus uterum in coxam vergere posse contendunt : Quidam, rem nimis vulgarem, & lippis, actionforibus notam continere autumant, veluti ad curationem suppurationis ejusdem pertinentem. Reliqui demùm omnes sensum illius in varias, diversasque sententias ita distrahunt, ut nedum mentem Hippocratis nullatenus assequantur, sed nec quid voluerit per ipsū edocere percipiant, quin potius alter in alterum conviciis, & exprobrationibus invehatur, præsertim, ut exponant dictionē illā *linamentum*, quod græcè *ἐμμοτον* scriptum est. Verùm nulla erit in aphorismo difficultas si anatomen, & experientiam attendamus.

Et quidem licèt ipse in illorum sententiam non iverim, qui putant uterum loco moveri posse, cùm satis notum sit, eum quatuor ligamentis, iisque validissimis utrinque alligari, quia tamen ex his anteriora ligamenta in inguina, adeòq; in utramque coxam protenduntur, facile fit, ut alterutrius oppletionē, tumefactionē, relaxationē, aliave simili ægritudine, procumbat in alterutram partem, & tumorem, inflammationemque ibidem pariat, transpositis unā simul exinde diversi generis recrementis, præsertim ex impuro sanguine, fortasse nec convenienter per menses repurgato, procedentibus. Quamobrem fieri subinde potest ut postmodum ibidem restagnans sanguis in fermentationem indebitam deducatur, computrescat, & suppuretur, & simul etiam uteri substantiam putrefaciat. Rectè igitur inquit Hippocrates, *Si uterus in alterutram coxam vergat à delapsu scilicet vitiosorum humorum, necesse est Emmoton fieri, à suppuratione ibidem contracta.*

Sed quid pro *Emmoton* intelligere voluerit, in hoc graviora litigia : siquidem Interpretes inter sese
nul-

nullimodè conveniunt . At ipse nullo negotio Hippocratem cum Hippocrate interpretabor ; Is enim *lib. de Articulis* , qui ulcus cavum , & exesum ex sup-
 puratione contraxerunt , quod scilicet curationem ,
 per linamenta exostularet , Emmotos appellat ; ut
 propterea hinc deducere fas sit , Emmoton fieri ute-
 rum , cum in coxam vergens suppurationem subie-
 rit , quoniam inde necesse est ulcus cavum , & sinuo-
 sum exoriri , quod non nisi pennicillis , seu pessariis ex-
 concerpitis , & contortis linteis , tractari , & curari po-
 test . Itaque voluit potius Hippocrates hoc aphorif-
 mo Medicos docere , cujusmodi sit ex uteri suppur-
 atione futurum ulcus , non autem curationis metho-
 dum , aut medicamenti genus , quod pro curatione
 ipsa sit adhibendum : nam præterquam quòd ista non
 videntur hic opportunè , aut convenienter memora-
 ta , sunt planè omninò indigna , ut inter aphorismos
 recenseantur , ut proinde aphorismus dici debeat
 prognosticus potius , quàm curativus . Cæterum istius-
 modi ulceris curationem proponit idem Hippocra-
 tes *lib. de superfætatione* .

V. Gal.
 Comm. 3.
 55. ejusdē
 lib.

APHORISMUS XLVIII.

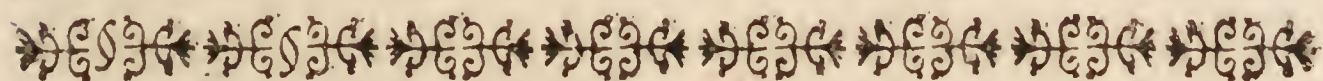
*Fœtus , mares quidem in dextris , fœminæ verò in
 sinistris magis .*

Sententiam hanc veluti à Vetustioribus commu-
 niter receptam placuit Hippocrati inter aphori-
 sticas referre , utque illam non perpetuò veram desi-
 gnaret , non irrationabiliter addidit adverbium *ma-
 gis* , cùm non semper mares in dextra , & fœminæ in
 fini-

V. etiam
Hipp. de
Nat. puer.
& Gal. 14.
de usu part.
c. 7.

sinistra uteri parte gignantur, licet id ratum omnino fuerit Anaxagoræ, & Empedocli, quos tamen redarguit Aristoteles 4. de gener. animalium cap. 1. et 7. de hist. eorumdem cap. 3. At verò huic sententiæ conatus est Hippocrates adjicere rationem 2. epidem. sect. 6. et 6. epidem. sect. 4. illamque referre in vigorem, caloremque partis dextræ, sinistræ præpotentiorum; unde etiam semen in dextro teste contentum vividius, & efficacius quoque existimavit: quamobrem lib. de superfætatione consulit ad gignendos mares conferre plurimum, si sinister testis obligetur, ut totum semen in concubitu è dextro, non è sinistro, in uterum effluat; quin & cuncta viscera in dextra corporis parte posita, cæteris robustiora existimavit cit. 2. epidem. inquiring: *secundum naturam plurimam vim habet mamma dextra, oculus dexter, et quæ intra sunt hæc parte.* At ista non tanti sunt, ut contrarium sæpenumerò minimè successurum evincant, cum sæpissimè sit expertum, & fœminas, & mares indifferenter genitos, & gestatos fuisse in alterutra uteri parte; quò factum, ut plerique Medicorum in præfagiendis ejusmodi partibus, non sine eorumdem derisu, falsi fuerint, hoc aphorismo confisi. Neque prætereà verum est, fœminas in generatione semen effundere, quod cum semine maris commistum, pro varia utriusque vi, atque efficacia, modò masculum, modò fœmellam efformet. Nam ex Anatome satis superque jam constitit illas nonnisi ovum suis pelliculis obvolutum, in quo rudimenta fœtûs præjecta manent, in uteri cavum deponere; mares verò suo solùm semine illud fœcundare, atque in motum, expansionemque membrorum adigere, ut alias est quoque à nobis explicatum. Si itaque contingat ex ovario abruptum, semotumque ovum in uterum deponi per dextram, sinistramque

que ejusdem tubam, quod jam masculini sexûs dispositionem fuerit præsortitum, atque à robusto semine maris fœcundatum, masculus orietur; contra verò fœmella; nihilum ad id conferente loci conditione dextrâ vel sinistrâ, cùm utraque, & pari calore, & non dissimili venarum, ac arteriarum propagatione, foveatur. Fortè autem accidit ut ova vividiora, meatus latiores, & dextra uteri pars robustior evaserint, quia universa pars dextra corporis, brachium, latus, crus, pes, horumque muscoli, veluti magis exercitata, grandiora, agilia, & in omnibus operibus efficaciora præ cæteris fuerunt. Hinc levis omninò est conjectura illa, quam plerique deducunt à pondere, motu, calore alterutrius lateris, ut fœtum masculinum, aut fœmininum in utero gestari præfagiant, sicut & aliæ plures ad hoc idem à pluribus aliis adhibitæ, utpotè quæ falso innixæ fundamento, sæpissimè fallant. Porrò non irrationabiliter credere est, plurima istorû, quæ in aphorismis cōtinentur, licèt in operibus Hippocratis scripta inveniantur, non fuisse tamen ab eodem inter aphoristicas sententias redacta, sed ab aliis successoribus recollecta, huc illucque sparsim fuisse interposita.

APHORISMUS XLVIII.

*Ut secundæ procidant, sternutatorio appposito, nares
comprime, et os.*

Sicut antea dixerat *Aphor. 35.* Mulieri difficulter parienti sternutatio superveniens bonum; ita nunc ad deturbandas secundinas illam arte excitandam
ad-

admonet, & quidem auxilio cunctis obvio, ne scilicet illæ diutius intra uterum ab edito fœtu detentæ, repurgandis inde recrementis impedimento sint, ac mox putrefactæ, nedum gravia inferant symptomata, sed & mortem inevitabiliter, nisi penitus depellantur: comparatum namque Naturâ est, ut ad maturitatem perductus fœtus jam jam se partui accommodet, ac deorsum in uteri valvam procumbens, diruptis jam spoliis, proprio nisu, & ipsius parturientis valido conatu efferatur in caput, mox verò secundinæ procidant cum sanguineis superfluitatibus; quamquàm, & non rarò accadat, simul unâ fœtum, suis obvolutum involucris in lucem prodire. Sunt autem ista in hominibus *Amnios*, & *Chorion*, cui adnexa est *Placenta* uterina; *Vasa* verò umbilicalia sunt duæ arteriæ, una vena, sed major, & *Urachos*. Quoniam verò in umbilici, seu umbilicalium vasorum resectione, non levis error quandoq; ab obstetricibus committitur, puta si intempestivè, si inæqualiter, si non debito modo, aut loco resecantur; proinde fit ut illa retracta, atque contorta in uteri cavum revolvantur, aut etiam fortasse dirupta, secundum partes utero alligata remaneant, unde postmodum incommoda plurima, immò manifestum vitæ periculum. At verò neque salubriter egeruntur, si primo loco, & ante partum prodeant, exarefacto nimium utero ab intempestiva illarum ejectione.

Cùm ergo contingit illa à partu detineri, omnis industria adhibenda est, ut quo citiùs fieri possit, expellantur; in quam rem plura solent à Medicis commendari, nedum ad exturbandas secundinas, sed etiam ad expellendum fœtum mortuum; verùm hoc loco ab Hippocrate proponitur facile, ac promptum auxilium ab incusso sternutamento defu-

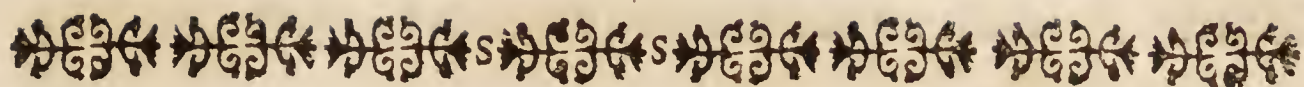
sumptum, etenim per sternutationem totum corpus vehementer concutitur ad expulsionem ejus, quod nares, & processus mamillares molestat, atque proritat, ex cujus vehementi concussione uterus non leviter commotus, facillimè deponit, quod interius reconditum, eique alligatum est.

Sed quid est, quod Hippocrates in hoc aphorismo vult observandum, ut imposito sternutatorio nares deinde apprehendantur, & os claudatur? Neutiquam planè, ut à plerisque putatur, quia detentus spiritus per œsophagum inferius protruditur, & uterum comprimens, ad sui exonerationem, foetûsque depositionem, eundem compellat. Id namque nullatenus crediderim, cùm neque aër per eas partes ferri, neque eò delatus vim, aut impulsus utero tribuere possit. Existimaverim proinde potiùs impetum eâ industriâ afferri majorem pectori, ac diaphragmati, quod propterea expansione majori comprimat, impellatq; subjecta viscera, præprimis autem uterû mole suâ, & à retentis secundinis tû turgidum; Quin & obturatis naribus, & ore, vis medicamenti sternutationem moventis penitiùs se inserit, atque nedum nervos per nares diffusos, sed etiam qui è vaga conjugatione promanant, vehementiùs lacelsit, atque motum quendam, ferè spasmodicum, per subjecta viscera, & uterum ipsum excitat, quo tandem detentæ secundinæ extrudantur. Neque enim sternutatio levis motus concussivus est, aut naturalis, sed violentus, ac præternaturalis, saltem à causa irritante, & vellicante meninges, ut quod noxium est, & cerebro infensum, expellatur; quamobrem Galeno 2. de symptom. causis cap. 3. dicitur quidem sternutamentum promotum à natura, sed non sine vi, atq; irritamento causæ morbosæ, excitatum, ut propte-

rea aliquandò acciderit, ex quadam pestilentia, ægro-
tantes iteratis sternutationibus infelicitè periisse,
quippe quæ designabant causam illarum adeò mali-
gnam, & deleteriam, ut non solùm naturæ expellen-
ti minimè cederet, sed cerebrum ipsum pravâ conta-
gione depravaret, ac tandem in exitium deduceret.

Quibus deniq; medicamentis id peragi debeat,
quamvis hoc loco Hippocrates non explicet, alibi ta-
men illa describit, ex pulveribus nasturtii, hellebori
albi, piperis, sinapis, pyrethri, nigellæ, & similium
acrium medicamentorum, tenellas narium membra-
nulas, ac meninges ipsas cerebri proritare valentium;
quod nunc, nostrâ ætate, usu tabaci passim fieri solet,
adjecto præsertim, si libuerit, modico pulveris cycla-
minis leni calore ficcati, atque ad clibanum leniter
torrefacti. Sunt etiam succi herbarum, qui id ipsum
potenter efficiunt. Sed & Hippocrates ipse potio-
nes quasdam exhibet ex succo artemisiæ expresso
cum vino albo: quod efficacissimum remedium est
ad expellendas secundinas, fœtumque mortuum;
Dictamnus quoq; creticus, & albus, sæcula bryo-
niæ, borax mineralis, extractum granorum cha-
mæactes, & alia hujus generis plurima, in idem con-
ferunt, ut apud Medicinæ practicæ Professores pas-
sim est legere.

APHORISMUS L.

*Mulieri , si velis menstrua cohibere, cucurbitulam
quammaximam ad mammas appone .*

Maximum, quod faultrix Natura mulieribus ad salutem largita est, auxilium, Catameniorum est lunari revolutione repurgatio, quæ, non aliter ac in reliquis consuetis evacuationibus, debitam quantitatem, convenientemque modum servare debet, ut juvet, ac nullatenus officiat; siquidem omne nemiū Naturæ inimicum est: iisque plus justo fluentibus morbi eveniunt, ut dicitur ab eodem Hippocrate *hoc eodem 5. aphor. 57.* Et quidem aliquandò ita immodicè fluunt, ut exanimes non rarò deferant mulieres, vel saltem illas in pessimas ægri tudines deducāt, potissimū cachexias, hydropes, apoplexias, &c. Dicuntur autem immodicè fluere, vel cū singulis mensibus, servatâ temporis opportunitate, ad certos dies affluenter erūpunt; vel cū continuatis diebus, nullâ, vel modicâ intermissione datâ, profluunt, ut in profluvio muliebri, quin & aliquandò, nō sine molestiis, torminibus, & præcordiorū anxietatibus. Verū tamen in utrisque purus, syncerusq; sanguis egeritur; nam si fortasse serofus, aut lymphicus, aut etiam mucosus, & albicans appareret, vel si loco sanguinis, perpetim expurgetur ichor, sanies, aut pallidus humor, ut in fluore muliebri, sicuti evacuationes istæ per uterum nullum sanguinis vestigium referrent, ita nec ad immoderatas ejusdem evacuationes, neque

ad sententiam hanc aphoristicam pertinerent, in qua solum immodica mensium quantitas, non qualitas consideratur.

Præterea, quia multum, & paucum ad aliquid referuntur, attendenda quoque erit cujuslibet menstruantis mulieris constitutio, & habitudo corporis, itemque consuetudo, & mos excretionis, vita antea acta, idque genus alia: nam succiplenis, otiosis, opiparis, vinosis, largior semper esse solet ejuscemodi expurgatio; contra verò parcior exercitatis, debilibus, frugalemque vitam ducentibus. Hinc pleræque solent ad integras hebdomadas menstruare citra ullum vitæ incommodum, immò salubriter; aliæ verò vix uno, aut altero die.

Contingit autem istiusmodi mensium immoderata evacuatio, aut vitio sanguinis, aut vitio vasorum uteri, unde is effluit. Et quidem vitio sanguinis, si ex propria sui constitutione, ac naturâ, plus justo per id temporis, quo in motum, & exitum adigitur, in suis particulis vividioribus, ac volatilibus turgeat, & ampliorem locum exquirens, factâ in eum impetuosâ irruptione, diffundatur; vel si adeptâ, à non benè repurgatis sui recrementis, acritate, latiore vasorum anastomôsim sibi faciat, ac factam occludi non permittat. Quam verò Veteres inculpabant plethoriâ, & immodicam in vasis sanguinis superabundantiam quis unquam admiserit? Si præsertim consideraverit sagacem Naturæ solertiam, quæ sicut in necessariis non deficit, ita nec in superfluis abundat, nisi ex accidenti, aut quia vasa reddita sunt incapacia, aut quia non mole, seu quantitate, sed euphoriâ, ac orgasmo, ab intruso chylo fortassis energetico, & particulis plus justo mobilibus saturo, tumultuaria commotio in eodem excitatur, cum turgentia, seu potius vehemen-

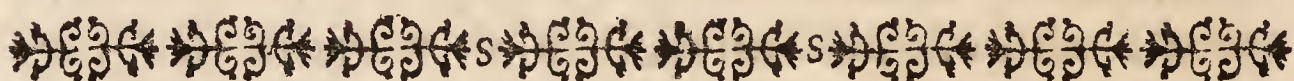
mentiori fermentatione , ut proinde vasa ampliora fieri necesse sit, & tātū non dirūpi; quòd & aliquandò contingit, non solū in apicibus , ac osculis articularum, aut venarum, verū etiam in ipsis meatibus, & glandulis, si præsertim aliqua de causa flaccescant, aut laxiorem naturā fortitæ sint structuram . Atque hinc alterum in eruptionibus immoderatis vitium, exurgit ex defectu vasorum uteri, vel ut plus justo laxa, distenta , aut aliter malè affecta, facilè aperiantur, vel etiam ut erodantur, & difficulter nimis deinde coarctentur . Seclusâ ergo cujusvis alterius humoris, quàm sanguinis, evacuatione , undecumque illa proveniat, consulit hîc Hippocrates , in omnibus immodicè fluentis sanguinis vitiis, cohibentia , & sistentia medicamenta esse adhibenda , è quorum numero nunc speciatim meminit cucurbitularum , veluti quæ externè adhibitæ, citrà magnum corporis incommodum, & absque eo quòd humores, & sanguis ipse, interiùs perturbentur, aut alterentur, pròptè ac faciliter fluentem sanguinem sistere possunt . Neque verò vereri est , quòd vitiosus , acris, aut acidus fortasse sanguis intra venas, aut arterias detentus, viscera ipsa inficere , & alias ægritudines excitare possit; siquidem in his longè magis prævalet desumpta, indicatio ab immoderata sanguinis evacuatione , unde vires repentè concidunt , ac syncope, & mors certociùs imminet : Ab immodica namque sanguinis effusione , cujuscumque conditionis ille sit , aut undecumque effluat, effractis viribus, partes cun ètæ corporis collabascunt, atque interrupto cordis, & articularum motu, vita ipsa deficit . Ut autem hanc evacuationem ab aliis excrementorum expurgationibus sejungeret Hippocrates, illamque non alterius ægritudinis ratione, vi, aut violentiâ inductam , sed consue-

fueto tempore, & cum debitis circumstantiis prodeuntem per catamenia speciatim designavit, quæ non nisi comprehendunt mensesurnam per uterum purgationem, eamque opportunam, convenientem, & salubriter à Natura institutam, ut corpora foeminarum à suis impuritatibus repurgentur, & uterus veluti per ipsam irroratus, & ablutus, ad fecunditatem, conceptionem, generationemque sit dispositus; unde si contingat excedenter fieri, & ultra id quod usus postulet, cum vitæ perniciæ, consulit esse cohibendam. Quamobrem non immeritò inquit *si velis cohibere*: idest si plus iusto fluant, atque ex immoderato profluvio expediat cohibere; nam id velle debet prudens Medicus, quod rationabiliter agendum expedit, ne ab evacuatione, quæ cæteroquæ salutaris esse solet, in morbum, aut vitæ periculum, patiens adigatur, quemadmodum in catameniis immoderatis, non rarò mulieribus accidit.

Admonet eapropter cucurbitulam magnam ad ubera esse apponendam, tum quia hoc medicamento genus pròptè potest adhiberi, ne fluenti sanguini induciæ præbeantur in vitæ perniciem, tum quia apud Veteres frequens erat illarum usus, ut deducitur ex eodem *lib. de prisca Medicina, & de Medico*; tum etiam quia medicamentum est de genere eorum, quæ extrinsecus adhibentur, & momento ferè temporis opitulantur; unde Avicenna 21. 3. *tract. 3. cap. 4. ventosam magnam* inquit, *sanguinem in una hora retinere*; & licet unius, sed magnæ cucurbitulæ hic meminerit Hippocrates, ut exinde maxima sequatur ad mammas retractio, & vasorum inde perreptantium compressio, & constrictio; nil tamen vetat, quin etiam plures, & minores admoveri non possint, si fortassis major, & amplior timeatur: Atqui cum
ad

ad mammās hīc dicat, & 2. *epidem. sect. 6.* (unde aphorismus hic fortassè desumptus est,) scriptum sit , muliebribus menstruis cohibendis cucurbitulam maximam juxtā mammam adhibendā; ansa plerisq; data est, num supra, vel infra māmās admovēdæ illæ sint. Et quidē Galenus *in hoc comm.* & Avicenna *cit. loco* infra, & sub mammas interpretantur , ubi venæ māmariæ cum uterinis conveniunt , & majorem videntur interfese inire consensum . Verūm ex hoc non rectè evincitur, quamobrem non etiam supra mammās illæ possint admoveri , præsertim cū consensu hic non per venas , sed per arterias potius habeatur, ut ex Anatome jam satis constitit; quin, immò sanguis , post detectā ejusdem circulationem, per arterias ad uterum defertur, non per venas, quæ deinde in jecur omnes contendunt . Attamen, notabilis est observatio Jo: Ferdinandi Hertodii memorata *in Ephemeridibus Germanicis Anno 1. obs. vi.* quā uteri cum mammis consensus apertissimè detectus est . Sed & cunctis notum, à mammarum iteratā assiduâque contrectatione uterum ad sui repurgationem sollicitari , unde etiam experimur enixas à suctu lactis , atque à fomentis uberibus applicitis , plurimūm juvari ad puerperiorum evacuationem, indeq; etiā exoriri majorem in natos affectum, ac nutricum in lactentes suos, etsi non à seipsis genitos, parem matribus amorem , ac benevolentiam, à frequenti , & diuturna per illos mamillarum contrectatione, suctioneque, ob quam voluptuosam illæ in utero percipiunt sensationem. Hinc quoque fit, cur ad unius defectum , altera evacuatio promoveatur, & supervenientibus menstruis lactis profusio diminuat, aut etiam desinat . Cæterū, cū occasio tulerit, ut ad mammās cucurbitulæ sint apponendæ, convenientius longè erit, atque securius, infra,
non

non supra mammas illas admoveere, ne subinde mam-
mæ ipsæ tumefiant, aut inflammentur, non sine gra-
viori periculo; neque insuper scarificentur, ne ulcera
exindè oriantur, quæ pectori, & costis plurimùm offi-
cerēt. Per id tēporis verò, quo cucurbitulæ māmīs ad-
movētur, sunt qui velint, etiam obligandos esse popli-
tes, cum brachiis, subjectâ eisdem lanâ; fortè quia
per has ligaturas sanguinis motus aliquantulum im-
peditur, ne vehementiùs per corpus excurrat. Unde
idem Hippocrates 6. *epidem. sect. 7.* edocuit, *sanguinis venarum suppressiones faciunt animi deliquium, figura alterata, interceptio, linamentum intortum, appositio, ligatura*. At utilius erit iis interea me-
dicamentis uti, quæ sanguinem fluentem sistere va-
lent, quēadmodùm ex Galeno est succus plātaginis,
& in praxi sunt in usu pulveres ex C.C. usto, coraliis
rubris, bolo Armenia, lapide hæmatite, colchotare,
vitrioli, croco martis adstringente, atque ex opiatis
innumera.

APHORISMUS LI.

Quæ utero gerunt, iis uteri os comprimitur.

PLura referuntur à Medicis signa, quibus con-
ceptio, atque uteri gestatio dignosci pos-
sit, sed fallacia admodùm. Hoc autem, quod ab
Hippocrate hîc proponitur, quaqua ratione fidelius
videtur, eoq; ductæ peritæ obstetrices de gravidita-
te certiùs solent vaticinari, si nimirum os internum
uteri occlusum tetigerint, atque universam illius
regionem molliter tumefactam percipiant. Ea nam-
que

que est Naturæ in omnibus suis operibus solertia, ut, quoad fieri possit, quod ipsa molitur, perficiat, & ab externis injuriis alterantibus tueatur, atq; in suo robore custodiat, foveatque, potissimum autem in Hominis generatione, unde non solum fœtum suis involucris obtectum, & utero circumvallatum à quocumque externo alterante tutatur, sed interno quoque uteri ore occluso, ab ambientis aëris ærumnis defendere satagit. Et quamvis in superfœtantibus aliquandò hiare à plerisque sit creditum, id tamen ipse nullâ ratione crediderim, sed potius, quandò hoc acciderit, præ nimia delectatione ex iterato concubitu leviter aperiri, ut vim prolificam fecundantis seminis interiùs admittat, pro nova alterius fœtus conceptione, si fortè alia, quæ à fœminis suggeri debent, parata sint, beneque disposita, ut etiam advertit Hipp. *l. de superfœtat.* Quod autem à Leoniceno scriptum est, *uteri os comprimatur*, meliùs ab aliis vertitur, *connivet*, *constringitur*, aut *corrugatur*; quippe reipsa compressio nulla fit, sed sola interioris oris corrugatio, & coarctatio, sed adeo stricta, & occlusa, ut neque specillum admittat, ut alibi Galenus adnotavit ex Herophilo 3. *de naturalibus facult. cap. 3.* Quamquàm hæc pro varietate muliebrium constitutionum, soleant, ac possint, non leviter etiam permutari.

Sed quæ fit, ut nonnullæ adhuc post cōceptum, ad plures menses soleant mēstruare, si uteri os internū occluditur? Planè per alios ductus mēstrua per id tēporis prodire manifestè deducitur ex Anatome, quâ cōstat alias venas, aliasque arterias ad uteri cervicem protendi, unde sanguis tempore gestationis prorumpit, veluti sunt venæ illæ, quæ hæmorrhoidas uteri non rarò excitant, si à glutinosiori, crassiorique sanguine

tumefiant, & in suis valvulis distendantur, quemadmodum in varicibus : quod tamen rarum.

Postremò tumefactio ista uteri, ejusque oris occlusio in gestatione, longè admodum differt à tumoribus præternaturam, qui utero contingere solent, ut est scirrhus, phlegmon, &c.; nam in his tumet uterus cum duritie, & non rarò etiam cum dolore, ac ingenti calore; in iis verò cum mollitie, & citrà cujusvis sensionis molestiam.

APHORISMUS LII.

Mulieri utero gerenti si lac multum è mammis effluat, fœtum imbecillum significat. Si verò mæ solidæ fuerint, fœtum significant sanio-rem.

V. Gal.
14. de usu
part. c. 8.

ADnotat, & rectè Galenus *in comm.* non quocūque mense, ex prodeunte plurimùm è mammis lacte, indicium imbecillitatis fœtûs esse desumendum, sed eo tempore, quo solet effluere. Lac autem in mammis comparere solet circa postremos menses, cùm jam fœtus adoleverit; & licèt in nonnullis illud observetur circa quartum mensem, fortè quia robustiores sunt, & copiosiori alimento fruuntur, plerumque tamen non nisi post quintum, vel sextum mensem lac è mammis prodire solet, cùm jam fœtus per os sugere incipit contentum illum in Amnio liquorem. Hoc igitur tempore si flaccescentes mæ lac effundant, fluidum nimis, ac multum, fœtum indicant fore imbecillum. Debet autem lac multum, & fluidum, seu serosum effundi,

di, nam si modicum, & consistens exprimatur, valentioris fœtûs indicium erit; Hinc *effluere* dixit Hippocrates, quod est sponte suâ prodire, nullâ adigente vi mammas ad illius exitum comprimentē; hâc siquidem ratione indicatur lac serosum nimium esse, adeoque malum, ut signum, & ut causa: ut signum quidem, quia inde arguitur simili alimento nutriri in utero fœtum, quod cū inutile sit, & fluidum nimis, ad maturitatem illum perducere non poterit; ut causa verò, quia lac non ex sanguine, ut Antiquioribus creditum, sed à chylo provenit; hic verò effectus, vapidus, ac serosus plus justo, veluti ex languidis coctionibus, malisque secretionibus dependens, non tam matri utero gerenti officit, quàm fœtui, cui in alimentum cedere debet; is autem seroso hoc, inutilique alimento nutritus, necesse est, ut sensim elangueat, immò etiam superfluitatibus aquosis opprimatur. Perperam autem putarunt Veteres lac malum è mammis effluens, indicium esse fœtûs imbecilli, quia cū nonnisi paucum sanguinem in sui alimoniam præ imbecillitate attrahat, majorem ejus partē inconcoctā deferit, quæ ad mamas confluens in lac commutetur, & effluat; alioquin si multum traheret, atque in sui nutrimentum converteret, modicus remaneret ad mammas transferendus, adeoque multum lac gignere non posset. Hæc fanè commenta sunt, & falsis hypothefibus innixa, immò Anatomicis observationibus omninò contraria.

Cū dixerit præterea Hippocrates in secunda parte aphorismi, solidas mammas fortio- rem fœtum significare, proculdubio tacitè quoque subintelligere voluit, non solum lac serosum nimis, sponteque suâ effluxurum, sed etiam mam-

mas ipsas flaccidas, ac nimium laxas esse oportere; fieri enim vix potest, ut lac multum serosum effluat, quin etiam glandulae, quae maiorem in mammis structuram faciunt, laxae quoque non sint, ut propterea lac ipsum continere nequeant, quemadmodum etiam in lactantibus istiusmodi experimur: sed neq; *duras*, dixit, sed *solidas*; nam durities morbosam plerumq; tumefactionem, ut in phlegmone, & scirrho, arguit: quamquam Celsus *lib. 2. cap. 7.* duras mammas cum solidis confundere non sit veritus, cum hunc aphorismum referens dixit: *Mulier gravidæ si lac è mammis profluit, imbecillum est, quod intus gerit; duræ mæ sanum illud testantur.* Atque hinc fit quamobrem Hippocrates in hac secunda parte, nihilum meminerit lactis multum fluentis, sed solum dixerit, *si mammae solidæ fuerint*: siquidem in priori aphorismi parte, cum lacte fluente tacite comprehensam quoque voluit mammarum laxitatem, ac flaccescentiam; in secunda verò parte expressit mammarum soliditatem, nullam factam lactis fluentis mentionem, quia illam implicitè subintellectam existimavit; nam subdit: *fœtum significant saniozem*, per comparisonem scilicet ad imbecillum antea memoratum; siquidem mammae flaccescentes, & laxae, lac serosum effundentes, imbecillum simpliciter fœtum arguunt; solidæ verò licet lac pariter effundant, saniozem designant: At sanum profectò ostenderent, si solidæ simul forent, & lac non nisi expressum emitterent, illudque crassiusculum; unde robur mammarum lactificantium, & alimenti perfectio, ac elaboratio significatur. Porro lac, quod primum comparet prope partum, purum omnino non est, sed Colostrum, dictum, quemadmodum appellavit Plinius, & Phavorinus apud Gellium. Hinc deducere fas est, consensum

sum uteri cū māmīs, non per venas, sed per arterias, & nervos haberi, qui per glandulas vim facultatemque sibi invicem communicant, ut propterea non solum liquorum irrorantium energiā, sed etiam partium componentium validā, firmāque constitutione fulciantur, & mutuā, ac reciproca affectione consentiant.

APHORISMUS LIII.

Quæ corrupturæ sunt fœtus, iis mammae extenuantur. Quod si rursus duræ fiant, dolor aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua instabit, & non corrumpent.

NEdum à lactis fluentis copia, & mammarum laxitate, fœtum imbecillum fore præsagendum, sed accedente earundem mammarum extenuatione ipsum aborturum significari, hoc aphorismo subdit Hippocrates, quemadmodum *Aphor. 38. hujus quoque dixerat, alterutrâ mammarum gracilescente, alterutrum pariter geminorum fœtuū abortiri. Sed expressiùs lib. 1. de morbis mulier. edocuit: Quibus in utero habentibus circa septimum, et octavum mensem repentè tumor mammarum, et ventris concidit, nec non māmæ gracilescunt, et lac non apparet, asserendū est, puerū, vel mortuū esse, vel vivere, sed debilem. Ex quibus deducere nunc licebit māmās non solum flaccescere, sed extenuari, cū abortus imminet, & quidē cū antea intumuerint, & lac in seipsis colligere cœperint, quod non nisi ultimis mensibus*
gra-

graviditatis accidit. Id quod manifestius videtur comprobatum ex adjecta secunda aphorismi parte, ubi dicitur: *si verò rursus duræ fiant*; quo patet, illas antea solidas, durasque fuisse, aliter quâ ratione, gracilescere, & extenuari dici possent, nisi prius intumuisent? Unde autem tumor illarum, & soliditas, indeque ex mala foetus & uteri habitudine, laxitas, & extenuatio insequatur, jam supra est expositum. Verumtamen gracilitas hæc, & laxitudo mammarum comparanda erit ad statum graviditati præcedentem; cum pleræque mulieres naturâ parvas, gracilesque sortitæ mammas, non multum tumidas illas habeant, etiamsi prægnantes sint, benèque valentes; at verò ex imminente abortu multo graciliores illæ fient. Parum autem refert, an multo antea ejusmodi mammarum incommodum patiantur; an etiam in ipso abortu, aut propè; quamvis Galenus *in comm.* semper illarum extenuationem præcessisse se compertum fateatur.

Quod ad secundam aphorismi partem, putat Galenus verisimilius dictionem græcā *πάλλιν* exponendam esse pro, *secus*, aut *contra*, ut sensus sit: *si verò contrà mammæ duræ fiant*, ac propterea, ut ipsemet subdit, *quod in toto dicitur aphorismo sit tale: mammæ quidem tenues omninò præcedunt foetuum corruptionem, & non possunt isti corrumpi sine earum extenuatione, præcedente; duræ verò corruptionem quidem non significant, sed dolor quidem dictarum partium ad ipsas consequitur.* At oporteret non solum dictionem hanc variari, sed totius orationis sensum, nam si supra scribitur *mammas extenuari*, proculdubio antea tumidæ esse debebant; & si solidæ ac duræ fiunt, antea flaccidæ erant. Si prætereà duræ persisterent in utroque casu, quomodo simuletiam extenuatæ, & gra-

graciliores fierent, attentâ potissimum earundem mammarum glandulosâ constitutione, ac texturâ?

Quodd si revera duræ fiant mammæ, duritie penitùs morbosâ, qualis in tumoribus præternaturam, tunc alia de causa, & fortassis etiam in mammis particulatim hærente, dolores accident, adeòque utero benè se habente, neque abortus consequetur. Cæterùm comparatâ in universum mamarum soliditate, cum earundem laxitate, ac extenuatione, gravior semper hæc ad partum, levior illa censenda est.

A recurrente autem mammarum duritie, dolores accident, vel easdem infestantes, vel coxas, vel oculos, aut genua, sicque abortus non sequetur; quoniam pravi humores ab utero in has partes, veluti per metastasim delati, immunem illum deferunt, & alias partes suâ corpulentia deturpant, & quidem in eas potissimum, quæ specialius cum eodem consensum ineunt, vel aliquâ ratione cohærent, aut propter lâguorem excipiendis humoribus consentientia fiunt, ut experimentis constat, atque ex Anatome palàm fit: quamobrem idem Hippocrates pluribus in locis recensuit pravorum istiusmodi humorum decubitus modò in coxas, ut 1. & 2. *de morbis mulierum*, & lib. *de Natura muliebri*; modò in genua, poplites, & crura, ut eodem 2. *de morbis mulierum*, & lib. *de superfætatione*; quandoque etiam in oculos, ut dicitur eodem libro *de superfætatione*, & *de Natura muliebri*, & alibi. Ejusmodi autem reciproci affluxum è visceribus naturalibus ad articulos, musculos, & nervos, ac viceversa, jam satis ostendunt colicæ, hypochondriacæ, atque hystericæ passiones, mutuò cum articulariis doloribus respondentes. Porro uterus speciatim per carnosas fibras, peri-

peritonæo alligatur, per ligamenta lumbis, coxis, & inguinibus, per nervos tum è vago pari, tum è vertebri ossis sacri, & per arterias, ac venas, & vasa lymphica, cum reliquis omnibus partibus corporis, confensum init, ut liquet ex Anatome.

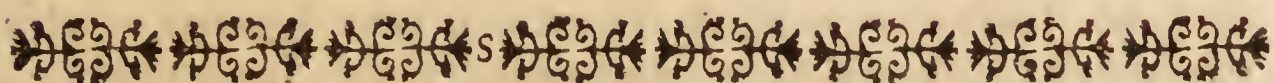

APHORISMUS LIV.

Quibus os uteri durum est, iis uteri os comprimi est necessarium.

CUm antea dixerit Hippocrates in utero gerentibus os uteri internum comprimi, ac corrugari, ne quis inde putaret ex illius compressione, occlusionaque, perpetuum, atque infallibile conceptionis indicium esse deducendum, subdit nunc ex illius duritie solam compressionem necessariò esse colligendam, quæ si præextiterit, conceptioni impedimento erit; quamobrem, ut antea etiam est animadversum, nisi uteri occlusio fiat cum ejusdem mollitie, & citra quemcumque dolorem, conceptum fœtum nullatenùs indicabit; itaque si durum ac renitens admodùm illud percipiatur, alia de causa occlusio illa procedet, adeoque morbosa esse poterit. Fit autem durum os uteri internum, non rarò ex tumore præter naturam ibidem inducto, potissimùm autem ab inflammatione, & scirrho, aut etiam à callo, vel ulcere calloso, ut dicitur in *lib. de sterilibus*. Unde deducere est, occlusum uteri os conceptum designare, si cum naturali ejusdem partis mollitie conjungatur, citra dolorem, ardorem, aliudque simile symptomata; contra verò cum duritie, memoratisque symptomatibus conjunctum tumorem præternaturam,

ram, aut etiam callum significare; quamobrem licet compressionem, occlusionemque ejusdem necessariò arguat, non tamen perpetuò ab uteri gestatione orietur. Sed & in obesis plus justo, quibus omentum pinguius redditum elongatur, & procidit in anticam uteri regionem, illius os præcluditur, ut antea dictum est; itemque in hydrope uterino affectis, aliisque similibus; verum in his, aut uteri os non omninò occlusum est, aut molle nimis, & aquoso fluctuantique humore repletum, ideoque tactui prementi cedens, præter alia plura indicia, morbosam patientis constitutionem attestantia, de quibus hîc sermo non est.

APHORISMUS LV.

Quæcumque utero gerentes à febris corripuntur, et fortiter calefiunt sine occasione manifesta, difficulter pariunt, et cum periculo, aut abortum facientes, periclitantur.

A Liàs dixerat utero gerentes acuto morbo corripî, lethale; nunc de febris, si illis accidant, verba faciens inquit, difficulter parere, aut abortientes periclitari, fortè ibi specialiùs in utero, hîc ex reliquo corpore ægritudines gravidarum perpendens ab utero remotas. Quoniam verò ibi lethale, in hoc autem aphorismo periculosum inquit, crediderim propterea non de febris ardentibus, quæ acutissimæ sunt, sed de aliis levioribus loquutum,

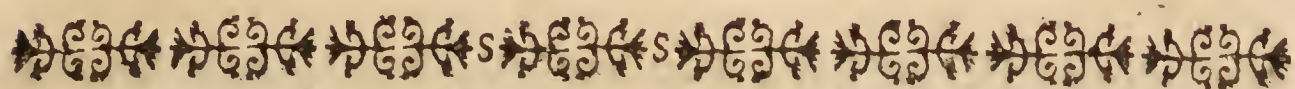
Z

in

in quibus licet difficultas pariendi ; aut abortus timendus sit, non tamen mors certo immineat ; quemadmodum de acutis ægitudinibus meminerat , & ab ardentibus febribus proculdubio sequeretur . Hinc sententiam hanc congruentius exponerem , cum iis, qui loco *fortiter calefiunt* , potius legendum suadent *fortiter extenuantur* : Hâc enim ratione melius explicabitur , quam obrem non penitus sint periturae , & quomodo absque manifesta occasione incallescant , & qua de causa distinctis dictionibus excalefactionem immoderatam à febribus sejunxerit . Miror autem , unde sibi persuaferit Cardanus robustas mulieres facile epialas febres sufferre posse, quas inter graviores , periculosioresque recensuit Galenus 6. *epidem. comm. 1. tex. 29.* illas cum hemitritæis, & continuis enumerans . Itaque longè rationabilius erit si dicatur , utero gerentes febribus correptas difficulter parere , & periclitari , si simul unâ magnopere extenuentur, & absque ulla manifesta occasione, puta inediâ , vigiliis , evacuationibus, aliisque extenuare valentibus : Hâc quippe ratione planè constabit tum à feбри ad plures dies productâ, tum à causa interna extenuante , nedum utero gerentem , sed & fœtum ipsum vehementer debilitari , unde partus deinde difficilis consequatur , ac propter virium languorem , non sine vitæ periculo : Quod si fœtus ferendo non sit , ut in tempus partûs producat , proculdubio aborietur , & simul cum illius interitu pariens ipsa periclitabitur .

Ex his modò deducere licebit , febres hoc loco memoratas, de genere earum existimandas esse, quæ à materia humorali dependent , exceptis solùm, ephemeris simpliciter dictis , quæ cum non nisi ad
diem

diem unum, aut alterum perdurent, profectò ingentem noxam utero gerentibus afferre nequeunt, aut cum extenuatione citrà causam manifestam copulari, quare à pravis humoribus progenitæ, utero gerenti, & tœtui detrimento sunt; unde idem Hippocrates 2. aphor. 28. animadvertit febricitantium corpora, plusquam ratio postulat, contabescere, malum esse; quippe quia imbecillitatem, vel, ut aliis placet, pravitatem significat.

APHORISMUS LVI.

In fluxu muliebri si convulsio, et animi defectus advenierit, malum.

NUM revera de fluxu muliebri propriè dicto, an verò de copioso menstruorum fluxu scriptus sit hic aphorismus dubitare contingit apud Expositores; & quidem in utramque partem propendere, suis non caret argumentis. At verò quoniam Aphor. 3. *hujus* dixerat: *ubi sanguis multus fluxerit, singultus, aut convulsio superveniens, malum*: probabiliùs videtur, non hîc quamcumque ex utero sanguinis evacuationem illum intellexisse, sed eam speciatim quæ non synceri sanguinis, sed corrupti, ac saniosi humoris est, qualem descripsit Aëtius *Tetrabibl. 4. ser. 4. cap. 65.* atque ex Archigenis sententia uteri destillationem appellavit, eâque Galenus Boëthi uxorem affectam retulit *lib. de præcognitione ad Posthumum*. Ut cumque autem se res habeat, planè fit, ut quamcunque immodicam evacuationem undecumque proceden-

dentem, consequens convulsio, animi defectus, malum sit, & longè deterius censeatur, si ab utero plurimis nervis referto, atque cum principalioribus corporis partibus consentiente, proveniat; nam morbi isti suapte naturâ perniciosi sunt, ut qui vitæ custodes malè affectos arguunt, quinimò vires infringunt, ipsumque vitæ fomitem perdunt. Rectè autem monitum est à Galeno *in comm.* non statim hæc in recenti fluore advenire, *sed cum vel vehementior fuerit, vel diu perduraverit.*

APHORISMUS LVII.

Si menstrua plura fiant, accidunt morbi, et si non fiant, ex utero morbi contingunt.

M Ediocritatem cunctis in rebus laudabilem, nemo est qui non fateatur, ac magnis laudibus non deprædicet, unde effatum illud notissimum Terentii: *Ne quid nimis*, atque illud Horatii:

*Est modus in rebus: sunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque nequit consistere rectum.*

Eamdem autem pluribus in locis ad Naturæ tuitionem, & salubritatis incolumitatem, servandam, passim quoque commendavit Hippocrates, ut propterea scripserit 6. epid. sect. 6. *labor, cibus, potus, somnus, Venus, omnia mediocria*: Quod & pluries repetit in libris aphorismorum. Hic verò speciatiim in fœminis menstruas purgationes considerans, illas modum non servantes omninò vituperat, & cum affluenter prodeunt, & cum penitus supprimuntur, eâ tamen differentiâ, ut si largè profluant, morbos

in-

indefinitè succedere, si detineantur, ex utero particulariter provenire decernat.

Eveniunt planè morbi, fluentibus largè menstruis, plerumque vitio totius, quoniam malam sanguinis diathesim sæpiissimè consequuntur: non enim alià de causâ sanguis affluenter funditur, nisi quia vitiosus est, puta acer, acidus, falsus, serosus, qui propterea, impetu in vasa uteri factò, viam sibi aperit, & quandoque, nedum oscula vasorum laxat, dilatatque, verùm etià erodit, & tātum non dilacerat; cùmque vitiosus iste sanguis per universum corpus excurrent, impetum deinde speciatim faciat in uterum, proinde est, cur Hippocrates indefinitè dixerit morbos exinde suboriri, nullà de particularis visceris dyscrasiâ mentione factâ. Verùm non hinc uterum quis ab istiusmodi labe immunem opinetur, cùm adhuc solius ipsius vitio idipsum haberi possit, si potissimùm peculiari aliquâ ægritudine sit affectum, aut occultâ sui fermenti depravatione contaminatum, quamobrem sæpius uteri scirrhi laborantes, aut ex glandulis ejusdem tumefactis, obstructis, laxatis, erosive, malè se habentes, profluvio sanguinis ad annos integros vexatas vidi, immò doloribus vehementissimis, & spasmodicis affectionibus cruciatas. At verò in menstruorum suppressione, defectus hic videtur omninò adscribendus utero, aut quia illabentem sanguinem non admittit, aut illapsum excipit, detinetque: non admittit autem, quia in suis vasis obstructus, aut debito fermento privatus repurgationi, secretionique ineptus evasit, cùm alioquî velut sentina totius corporis exitum sanguineis recrementis debeat promptissimè exhibere; quapropter si illa recirculent, & aliorum remeent, ejus defectui jure optimo consequen-

quentes ægritudines tribuuntur . Quòd si illa excipiat quidem , sed præ crassitie, ac lentore deponere postmodum non possit, proculdubio ibidem hærentia graves ægritudines excitant , quæ sedem in eodẽ habentes , ab illo malè affecto procedere dicentur, ut in obstructionibus , tumoribus , aliisque uterinis affectibus experimur. Et quamvis menstruorum repurgatio impedita, magna ex parte , sæculento sanguini tribui possit , debet tamen utero adscribi , qui cum suâ naturâ sit repurgandis mensibus destinatus , quoties hoc munere defungitur , ejus culpæ istiusmodi defectus attribui debet, quia deficit in eo, quod debet : deficit autem , ut dictum, vel fermenti sui inertia , vel vasorum exilitate , aut compressione, vel denique malâ constitutione, ac texturâ, aliave indispositione nobis adhuc inconspicua.

Quinam verò sint morbi tum ex fluentibus plus justo, tum ex non fluentibus menstribus oriundi, non facile est omninò determinare , cum & Hippocrates ipse, licet plurimos recensuerit in *lib. de morbis muliebrib. & 2. epidem. sect. 3.* & alibi; non tamen omnes penitus est complexus, nam nulli non sunt , qui ex ipsis immodicè fluentibus, vel diminutis, aut omninò suppressis oriri non possint, ut experientia demonstrat ; unde jure optimo scripsit ad eundem Hippocratem Democritus *Epistola de Natura humana*, innumerabilium ærurnarum authorem esse uterũ, cum & revera dolores capitis acerbissimi, epilepsiæ, apoplexiæ, lethargi, convulsiones, catalepses, phrenitides, cæcitates, surditates, anginæ, asthmata, hæmoptyses, peripneumonix , palpitationes, vomitus, & alia plurima mala ex illo proficisci consueverint, ut historiis, & anatomicis observationibus est compertum . At verò quamvis innumera sint mala ex
ute-

utero progigni solita, specialiora tamen Hippocrates *cit. lib. de morbis mulieb.* recēsuit, sive copiosius quàm par sit, effluant, sive diutiùs remorentur, & suppressi menses sistant. Ut autem quis de eorundem immoderato exitu iudicium ferre possit, statuit ibidem in omni muliere sana duarum heminarum Atticarum mensuram excedere non debere, idque ad duos, vel tres dies, longius autem, aut brevius tempus morbosum esse; Verumtamen hæc plerūq; variant etiam salubriter, pro varia fœminarum habitudine, ætate, victūs ratione, exercitatione, & similibus; nam plerasque videre contingit, quæ ad plures dies abundantius menstruare solent, & maximâ cum corporis euphoriâ, ut etiam Hippocrates ibidem innuere videtur. Facta autem comparatione inter eas, quibus menses affluentius prodeunt, ac profluvio sanguinis affici cōtingit, aut ex adverso suppressi sunt; iōgè periculosius ægrotant primæ, quippe quæ immodicâ evacuationē sāguinis ferre nequeūtes, tādē decolores redditæ, cachecticæ, aut hydropicæ, vel, quod gravius, syncope affectæ, brevi succumbunt, & vitâ deficiunt. Contrà verò, quibus sanguinis menstrua purgatio supprimitur, licet in eadem, & consimilia mala procedente tempore incidant, in longius tamen protrahuntur, adeout idem Hippocrates scribat famulam quandam 4. *epidem.* septem annis mensibus caruisse. Porro mirari subit quamobrem Hippocrates *cit. lib. de morbis muliebrib.* scriptum reliquerit: *detenta per sex menses menstrua incurabilia fieri*; Cùm cæteroqui ex praxi pluries innotuerit, nonnullas ex adverso convaluisse, alias etiam concepisse, & vitales partus edidisse, nisi aliunde uterus in sua constitutione laxatus, ineptus evaserit conceptioni, & graviditati. Memini me aliquando observasse mulierem quadra-

ge-

genariam Ascite laborantem , quæ tamen suo foeta marito, non solum foetum maturavit , sed non sine admiratione puellum exactè formatum peperit , licèt tandem non repurgatis sufficienter lochiis , & aquâ in abdomine retentâ, post plures hebdomadas perierit .

Pro coronide tandem animadvertendum , morbos à non fluentibus mensibus tunc solùm evenire , cùm aliàs illi fluere deberent . Incipiunt autem naturaliter fluere cum Mulieres conceptioni , generationique aptæ fiunt , id quod plerumque accidit circa decimum quartum annum ; & licèt aliquibus ante , & post hæc tempora eruperint , nam aliquando statim ab incunabulis , quandoque verò post vigesimum primum annum apparuerunt ; hoc tamen illis præter morem , atque ex ægritudine aliqua accidisse dicendum . Ita quoque desinere consueverunt septimo, aut (quod summum) octavo annorum septenario, quamvis pleræque ad sexagesimum annum , & ultra menstruas purgationes subiisse perhibeantur . Quare pro diversa fœminarum constitutione prudens medicus de ejuscemodi mensium eruptione, aut desitione , promotâ nimium , vel impeditâ, conjiciet, num morbosæ sint , aut proximè in ægritudines sint lapsuræ ; atqui certiora indicia desumet ab his , quæ idem Hippocrates memorat *cit. lib. de morbis muliebr.* puta doloribus, tumoribus , obstructionibus, febribus ; contrâ verò sponte Naturæ desisse pronuntiabit si citrà quamcumque uteri ægritudinem , & nullâ subsequente febre, aliâve cordis, cerebri, aut stomachi molestiâ, certâ præsertim ætate, sensim, sensimque defecerint . Quæ denique purgationes à partu fiunt , & propriè lochia, aut puerperia dicuntur, longè admodum à menstruis differunt

runt , adedque ad præsentem hunc aphorismum nullatenus pertinent.

APHORISMUS LVIII.

Recto intestino, aut utero inflammationem patiente, urinæ stillicidium accidit, & renibus purulentis urinæ advenit stillicidium: Hepati autem inflammationem patienti singultus advenit.

A Suppressis menstruis, si fortè sanguis ita in utero restagnet, ut excitet inflammationem, non solum inde febres, dolores, anxietates, aliaque id genus communia symptomata inflammatorias febres comitantia orientur, sed compatiens vicinis adjunctisque partibus, alia specialiora suscitabuntur, quæ eorundem nexum arguunt, & partem specialiter affectam designant. Quamobrem hoc aphorismo Hippocrates ab inflammato recto intestino, aut utero, urinæ stillicidium evenire animadvertit, sicut pariter à purulentis renibus: ab hepate verò inflammato, singultum.

Et quidem urinæ stillicidium advenire, recto intestino, aut utero inflammationem patiente, affectâ inde vesicâ, quæ utrique proxima, & conjuncta est, palàm fit ex Anatome, quâ constat vesicam uteri cervici superincumbere, atque intestino recto alligari, ut propterea ad utriusque partis læsionem promptè quoque ipsa compatiatur: quamobrem experimur in gravidis à tumefacto utero, vesicam comprimi, atque urinam in illa collectam diutius asservari non posse, sed statim egeri, quocircà utero gerentes micturire coguntur. In fœcum autem, præsertim

duriuscularum, egestione, ex nimio, frequentique conatu, etiam vesica crebrius sollicitatur, ut modicam adhuc urinam quantocius expellat. Si ergo hæc citra morbosas causas, & vesicæ morbos, accidunt, ut urinæ stillicidium oriatur, quàm gravius, & molestius affici continget, cum partes illæ inflammatione laboraverint, non sine pravorum succorum acritate, atque irritatione?

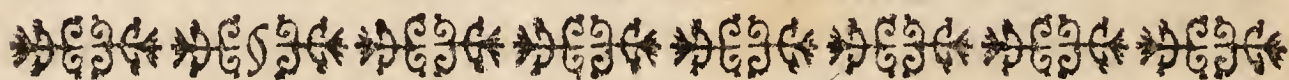
Idipsum evenire observamus à renibus purulentis, cum nimirum urina inde transcolata, & pure suapte naturâ mordicante, acribusque particulis muriatico-acidis referta, in vesicæ cavum deponitur, & stillicidium excitat. Animadversione dignum est, quod Hippocrates non inflammatos, sed purulentos renes hîc notaverit, seu ex contracto ibidem ulcere, suppuratos, quoniam ab inflammatione renum potius Dysuria, vel Ischuria fit, quàm Stranguria, quippe ab inflammatis renibus, coarctatis scilicet, occlusisque ductibus, præterfluenti sero transitus omninò denegari solet, unde Ischuria; Et si fortasse adhuc illud effluat, collectum deinde in vesicæ cavo, per urethram commodè, atque affluenter redetur, non autem stillabit, ut in Stranguria fit, de qua hîc sigillatim Hippocrates meminit. Quin & rarissimè accidit, utrumque renem inflammari, ut exinde urina tale vitium contrahat; & stillicidium pariat; At verò ab alterutro rene suppurato, ac purulento, urina manabit multo, crassoque pure saturâ, unde haud liberè per angustum urethræ orificium terri poterit; adeoque guttatim educetur; simulque sua acritate sphincterem musculum vellicabit, & ad micturiendum laceffet.

Verùm quamvis Hippocrates hîc dicat, ab inflammato recto intestino, aut utero, necnon à purulen-

lentis renibus urinæ stillicidium exoriri, non tamen deducere licebit è converso urinæ stillicidium, ac stranguriam ab uteri, & recti intestini inflammatione, aut à suppuratis renibus perpetuò proficisci, cùm illa plures alias causas consequi possit, quamobrem ex uno in aliud vicissim inferre non licet. Hinc stranguria veluti symptoma, superveniens ob affectæ partis viciniam, non propriè indicabit annexarum partium inflammationē, sed solius vesicæ læsionem, quæ cæteroquì aliis de causis haberi potest, ut patet ex praxi.

Sicut à recto intestino, aut utero inflāmato strāguria, ita ab Hepatide, seu Hepatis inflammatione singultus, qui licet inter symptomata ejusdem minimè referatur, præsertim cùm fit, aut recēs est, supervenit tamen cùm diu increbruerit, & malū signū ab eodem Hippocrate reputatur 7. aphor. 17. Creditur autem terè communiter id fieri propter consensum jecoris cum stomacho, cui dicitur singultus convenire, cùm is veluti convulsivus stomachi motus appelletur. At ipse crediderim potiùs ad diaphragmatis vitium pertinere, quod propter ingentem jecino-
ris inflammationem contrahatur, & in suis expansionibus impediatur, quin & irritetur, molesteturq; non leviter à contactu tumefacti, inflammatique jecoris, quod eidem alligatum, plus justo præponderans, gravi incommodo est. Coafficitur simul una, pariter stomachus, & quia sub septo transverso proximè jacet, & quia per pylorum ab inflāmato jecore phlogôsim subire solet. Cæterum quamvis nō audeam inficiari singultum speciem quandam esse convulsionis, haud tamen admiserim ab inanitione, atque adeò ab immodica siccitate stomachi tunicas contrahente, illum revera provenire posse, cùm tanta siccitas, vivente animali, partibus accidere ne-

queat, ut aliàs ostendimus; quamobrem Galenus ipse in *hoc comm.* Hepati inflammationem patienti propter nervorum communicationem singultum supervenire, subdit; *non quidem semper, sed quando ad maximam attollitur inflammationem.*

APHORISMUS LIX.

Si mulier non concipit, scire autem velis si conceptura sit, pannis circumtectam desubter suffias, & si odor videatur per corpus ire ad nares, & os, scito quòd ipsa non ex seipsa sterilis est.

DEmiror valdè quì factum, ut levem hanc explorandæ fœcunditatis in mulieribus conjecturam inter aphorismos retulerit Hippocrates, cùm & suo nomine penitus indigna videatur, quippe quæ nullâ ratione, nulloque videtur experimento suffulta. Sed & quis unquam tam arctè poterit pannis fœminam explorandam circumtegere, ut desubter suffitam, nares bonus, vel malus odor non feriat, isque sit totus per corporis meatus interiùs excipiendus, vel saltem nullatenus infractus, retusus, aut inversus in tot viarum, & viscerum anfractibus. Sterilitatis prætereà causæ in fœminis multæ sunt, quas idem Hippocrates recensuit *lib. de sterilibus, et de morbis mulier.* unde facile est, ut ex una, aut altera ipsarum, sterilitas proveniat, quamquam impedimento non sint, quominùs per uterum odor nares, aut os pertingat, adhuc in benè valentibus, ut Interpretes hîc adnotarunt. Neque densitas, aut raritas uteri, ut cōmentatur Galenus, quidquā facit in concep-

ceptione, & speciei propagatione, cum satis superq; constet ex Anatome, non per inconspicuos uteri poros, sed per patentes meatus, tubasque Falloppianas, ex ejusdem ovariis albugineam substantiam, molli putamine obvolutam, in ipsius cavu pro conceptibus deponi; quin & experimentis liquet, duriori, densiorique texturâ præditas, quemadmodum sunt exercitatæ, & frigidas, siccasque regiones incolentes, longè fecundiores esse otiosis, obesis, & laxiorem nactis constitutionem. Quamvis insuper viæ exquirantur patentes, ac liberæ, ut semen è maribus ejaculatum ab utero excipiatur, & fecundatum ovum ab ovario sepositum in ejusdem cavum delabatur; non tamen necesse est, ut reliquum corporis ita permeabile sit, & refferatum, ut odores inde exceptos admittat, atque ad nares, & os evehat, ut exinde judicium certæ fecunditatis deduci possit, quasi verò fœminæ fecundæ solùm illæ sint, quibus corpus universum patulum, perviumque est. Rectiùs propterea idem Hippocrates *aph. 62. hujus* sterilitatem à particulari uteri vitio deduxit: in-
quiens: Quæcumque frigidos, et spissos uteros habent, non concipiunt, etc. ubi nimirum universum fœtationis opus peragitur, ideòque opus est, ut is sit optima constitutione præditus, in suis ductibus patulus, & in graviditate amplificationi facilè cedens, atque tuitioni infantis accommodus, ac peropportunus.

Quamvis autem ex his plurimum de veritate istius aphorismi suspicari fas sit, quia tamen Hippocrati fuit in animo, eam hîc potissimum conjecturam de judicanda in fœminis fecunditate proponere, quæ unicuique obviam foret, & promptè reducibilis in usum, quemadmodum mos Antiquis erat; propterea hoc loco illorum rationem ejuscemodi

in-

internotionis recensuit, ac methodum, praximque exhibuit; ut saltem quid ex hac parte deduci posset, citra grave fœminarum incommodum, & solùm ab extrinsecis conjiciendum edoceret: quod & aliàs *lib. de sterilibus*, allii suis exuviis exuti, integri, ac purgati in uteri vaginam inditi beneficio, cùm fœmina it dormitum, experiundum admonuit, idque à ple-
risque obstetricibus non semel ipse gestum audiui, nec irritò successu, quippe inutilem mucorum, seu crassæ pituitæ saburram sensim, sensimque uterus hâc ratione deponere consuevit.

Ut igitur quæ hîc proponit Hippocrates in-
usum commodè duci possint, ad internoscendam fœ-
minarum pro conceptione aptitudinem, conducibi-
lius erit, ut non solùm illæ pannis circumtectæ suf-
fiantur, ne dispersus odor nares potiùs exteriùs per-
tingat, quàm per uterum; verùm etiam ope conve-
nientis infundibuli exceptus illac solùm tendere co-
gatur, aliàs frustranea esset operatio. Sed & horum
nescia necessum est ut sit suffiendâ mulier, eorum-
que simul, quæ suffumigari debent, ne scilicet suâ
malitiâ propriam sterilitatem tegat; quin etiam
oportet, ut odor aromatum ad fœminæ os de-
latus, post aliquod tempus ab obstetrice peri-
ta, admoto ejus ori naso, percipiatur: quod sanè
Platoni animadversum, maximum illarum opus
dicitur. Quibus verò fœminæ sint suffiendæ, licet
Hippocrates hîc non meminerit, refert tamen in-
comm. Galenus, oportere esse, quæ ejus naturæ sunt,
ut suffitui apta sint, quemadmodum thus, myrrha,
styrax, & quæcumque sunt valde odorata. Insuper
idem Hippocrates *lib. de sterilibus* metopum un-
guentum lanâ exceptum, uti pessum, utero imponē-
dū jubet, et si subditi odorem per os mane olfecerit,
mulierem fœcundam fore, & concipere posse subdit.

al. μετώ-
πιον, aut
νέτωπον.
V. Mercu-
rial. variar.
lect. 1. 2.
c 19. Lang.
1. epist. 49.
Fœsum
œconom.
Hipp.

Ad.

Admirabilius verò est , quod idem Author ad hoc idipsum internoscendum proponit, illinendos nimirum esse oculos mulieris humore aliquo , quem si iidem combibant , fœcundam illam esse testatur ; id quod etiam confirmat Plinius *lib. 7. cap. 16.* dum ait : *fœcunditatis in fœminis prærogativam accepimus, inunctis medicamine oculis, salivam infici:* quod & antea Aristoteles adnotarat 2. *de generat. animal. cap. 5. et 4. sect. problemat. 2.* juxta expositionem Theodori, ut benè etiã advertit Lāgius *lib. 1. epist. 49.* ubi aliud ex galbano orificio uteri incluso experimentum affert , adhuc ex Hippocratis autoritate desumptū, ut apud eundem est legere . Plura alia ad hoc idem conferentia Authores hic memorant , quæ unicuique experiri pro arbitrio licebit . Neque verò penitus rationi dissentaneum existimare est , quî fieri possit, ut halitus, ac vapores odori ex utero nares, & os pertingere possint , si nimirum consideremus maximū, quem ille per nervos, cæterosque ductus consensum habet cum cerebro , & partibus caput componentibus ; quamobrem benè poterunt halitus isti, immò tenues, volatilesque aromatum particulæ, per patētes uteri meatus nervos subire, & sensim per fibras, ipsorumque substantiam , penitus intromitti , & adusque cerebrum pervadere , sine ulla earundem volatiliū partium refractione , quippe experimur moschum, ambarum, zibethum , idque genus alia, ita rebus cunctis commisceri , ac pertinaciter hære, ut non solum diutissimè perdurent , atque irrefracta perseverent, sed, quod majus , adhibitâ quavis industriâ, difficillimè postmodum deleantur. Qui prætereà alimenta, aut medicamenta assumpserunt, ejuscemodi rebus odoriferis confecta, ad longū tempus illa eadem olere solent . Quin & plurima sive
benè,

benè , sive malè olentia , clysteribus injecta , caput, & cerebrum afficiunt . Aliquandò etiam observavi ex indito clystere, in quo opium fuerat dissolutum, cerebrum ad longissimum tempus fuisse soporatum . Unde quâ ratione opium per vapores ab intestinis cerebrum gravat , & ad soporem adducit , non dissimiliter odorifera ab uterò per nervos, nares, & os impetere possunt .

At verò præter ea, quæ hîc commemorat Hippocrates de conjectura à suffitu subtus admovendo , oportebit peculiarem fœminarum constitutionem, ac totius corporis structuram, ventris, & hypogastricæ regionis habitudinem intimiùs perscrutari , quo nimirùm modo ista se habeat in suis operationibus , excrementorum repurgationibus, aliisque, & si graciles an obesæ fœminæ sint , si hypogastrion amplum, spatiosum, an verò angustum, & arctum, aut exsuccum habeant: quamobrè sagax Medicus ex his omnibus simul junctis de bona , vel mala uteri dispositione, non irrationabiliter deinde conjiciet.

Quibus verò medicamentorum generibus, quæ steriles creduntur , fœcundæ fieri possint (si tamen defectus generationis ab ipsis sit) pluribus tentare ausi sunt periti Professores , industriæque obstetrices . Sunt qui ope pomorum mandragoræ , de quibus latè inter cæteros meminere De los Reies, Vallesius, Sennertus, Savanarola, Mercurialis : alii moscho, zibetho, ambrâ gryseâ, cæterisque aromaticis sæpiùs iteratis : nonnulli nuce-moschata; plerique testiculis animalium, aliisque similibus. Verùm hos fallere, & falli cōtingit, nisi prius re benè perspectâ, ac maturiùs pensitatâ constiterit , qua de causa infœcunditas procedat, & num vitio formationis, & stru-

structuræ uteri, ejusque vasorum, an potius defectu sanguinis, & glutinosæ illius substantiæ in ovariis adnatæ, & ad formam ovi adultæ, cujus potissimum ratione nuperrimè patuit infœcundas evadere mulieres, quibus nimirum datum non est ejuscemodi ovis abūdare, aut ad justam magnitudinē illa perducere, vel etiam perducta perficere, sed potius corrumpere, fortè quia ab ovariis seponi, atque in uterum delabi nequeunt, nimio adipe stipata, & circumducta, ut plerisque anatomicis dissectionibus est observatum. Quamobrem pro varia harum causarum conditione, oportebit diversis auxiliorum generibus fœcunditatem in illis promovere, fœtis nimirum, partibus generationi destinatis, aut etiā remotis impedimentis, ex quibus fœcundatio, & conceptio retardetur, quæ propterea sagax Medicus, ubi sedulo perquisierit, atque in deficientis naturæ auxilium promoverit, proculdubio sui voti compos fiet. Cæterum de his consulendi sunt practici, apud quos magna sylva horum medicamentorum, pro diversitate causarum proponitur.

Illud tandem ex his omnibus colligere nunc licebit, perperam à quibusdam in praxi omnem odorum usum in affectibus mulierum indiscriminatim vituperari, cum tamen is à primis Medicinæ proceribus, summoperè multis in casibus commendetur, neque solum externè, sed etiam internè.

Et quidem licere quandoque in affectibus muliebribus, medicamentis uti, nedum aromatum mixturâ conditis, sed & fragrantibus, ac odoris, nempe moscho, ambaro, zibetho, nuce myristica, calamo aromatico, cæterisque, dosi tamen convenienti, ac moderatâ, pluries & ab Hippocrate, & à Galeno, cæterisque, non temerè edocemur. Iis enim, non

solùm cerebrum, & cor momento ferè reficiuntur, & in suis operibus vigorantur, si fortassè sopore, vertigine, apoplexia, syncope, ac leipothymia fœminæ laboraverint, sed speciatim uterus exinde suaviter allectus, seipsum impuritatibus statim exonerat, ut etiam fœcundari subinde facilè possit. In quam rem legi merentur præcæteris Sennertus *lib. 4. suæ prax.* & Laurentius 7. *Anatom.* itemque Langius *epistola 23. lib. 1.* Gaspar à Rejes *in suo Campo Elysio jucundarum quæstionum, quæst. 84. & 93.* Vivit adhuc Neapoli Nobilissima quædam Matrona, quæ diu sterilis cùm foret, & prolis avida, tandem impatiens (temerario planè ausu) plura, & plura moschi grana iteratò sumpsit, atque voti compos, gravida paulò post effecta est, & masculum peperit, qui nedum feliciter, salubriterque degit, sed validos, robustos, & eufarcos filios, ac successores habet. Notum insuper est de Hispanis fœminis non solùm nobilibus, sed plebeis, quibus frequens in usu est acutus, ac vehemens moschi, & ambari odor, ut etiam præter vestimenta, ac chirothecas, inter tabaci delicias, quotidie illum indiscriminatim habeant. Quâ de causa crediderim, iis solummodò frequentes odores speciatim obesse, quæ insuetæ sunt benè olere, ut de Septentrionalibus ferunt. Moschi quoque usum internum, non solùm approbant, sed admiranda ex ipso prædicant Horatius Augenius *lib. 12. epist. 6.* Solenāder *conf. 15. sect. 4.* Riverius *cent. 1. obs. 65. et lib. 15. Prax.* Rodericus à Castro, Mercatus, Zacutus, Montagnana, Platerus, Varandæus, Chesneau, alique plures, quos in unum recollegit clarissimus Vir Lucas Schröckius *in sua Historia moschi.*

Hinc ergo deducere erit, ex mente Hippocratis, non omninò explodendos esse odores ab usu medico

dico

dico in fœminis, cum hoc loco expressè præcipiantur ; quin contra objurgandi sunt ii , qui indifferenter præfocatas mulieres , & penè exanimas vehementiùs extorquere, ac affligere adnituntur fœtidis , ac malè olentibus rebus, quæ planè benevalentibus , ac robustis adhuc infensæ forent . Et quamvis aliquandò experiamur mox à partu enixas odoramētis graviter affici, id tamen iis evenit ex subita illa commotione, quam uterus ab ipsis tunc temporis patitur, nimium allectus , atq; in seipso corrugatus, unde excrementorum repurgationi sibi obicem facit ; siquidem tunc illius papillæ, & hiantes cotyledones coacti, atque in suis porulis adstricti , nequeunt lochia, & impuritates à partu deponere , quæ detenta , & cum remeante sanguine commista, reliquum corporis inficiunt , unde postmodum animi defectiones, nervorum contractiones, sopores, deliria, febres, aliaque symptomata perniciosissima insequuntur.

Acutè igitur , & suaveolentia cerebro solùm infensa sunt per nares olfacta , cùm immoderata, fuerint, quatenus nimirum nervos , & nervorum fibrillas plus justo exagitant, & laceffunt, & quandoq; etiam stupefaciunt , & offundunt : quâ sanè ratione plures quoque mares iisdem plurimum offenduntur, & cephalalgis , vertiginibus , motibus epilepticis, aliisque, haud rarò, velut ebrii, vexari solent, ut non semel experti sumus. At contra uterus , cùm præsertim vacuus fœturâ est , ipsorum halitu vigoratur potiùs, benèque afficitur, ut propterea factâ subinde quadam expansione, sui que amplificatione , facile hiet, adaperiatur , exultet , & quod in sui cavo superfluitatum hæsit , promptè admodum expellat : quamobrem pleræque mulieres in hunc finem , moschum, zibethum, aliaque odorata, sacculis inclusa,

& coxis interiùs alligata, gestare consueverunt. Hinc proinde demirari subit, unde factum, ut ex Medicis in vulgus jam abierit, uterum odores percipere, quasi is olfactûs capax foret, adeoque enorme piaculum nunc sit, in morbis muliebribus odorata quæcumque præscribere, cùm tamen halitibus blandè admodùm olentibus, seu particulis tenuioribus, & volatilibus in seipso exceptis, hærentes in glândulis noxios crassosque succos, fibrarû, & glândularû coarctatione, aut laxitate uterus exprimat, ac deponat. Verùm in his cautio- aliqua adhibenda, ut odorosi halitus nares, & cerebrum minimè pertingant, ne scilicet ingenti copiâ, & sulphureâ, quâ pollent, ac inebriativâ conditione, illud aggravent, & obtundant, aut etiam vellicent, & discerpant, orgasmo in humoribus inducto. Cæterùm benè olentia, etiam ex moscho, & ambaro, cum aliis commista, & in bolos, vel pilulas redacta, ac interiùs assumpta multum proficient, ad viscerum, potissimùm cerebri, cordis, ac uteri robur, viresque adaugendas, quemadmodùm plurimorum authorû testimonio latè nimis comprobat præ cæteris

V. etiam
Gal. I. ad
Glauc. c.
14.

in sua Historia Moschi præcitatus D. Lucas Schröckius Medicus Augustanus, nunc Præses meritissimus Academiae Curiosorum.

APHORISMUS LX.

Si mulieri utero gerenti purgationes procedant, impossibile est fœtum esse sanum.

Consuetas sanguinis purgationes, quæ singulo quoque mense fœminis benè se habentibus salubriter accidunt, tempore graviditatis desinere in fœtûs alendi, & fovendi gratiam, cunctis est notum, ut propterea inter cætera conceptionis, & gestationis uteri signa specialiora, illud potissimum recensetur, ut etiam docetur ab Hippocrate *hoc eodem lib. aphor. sequenti*. Quamobrem si utero gerenti purgationes procedant, jure optimo prælagire licet, impossibile esse genitum fœtum esse sanum. Ut autem id omni ex parte verum sit, necesse est, ut non semel, neque modicè, purgationes istæ prodeant, sed iteratò, & affluenter; cùm aliàs fieri possit, ut ex modicâ, nec iteratâ menstruorum expurgatione, utero gerens potiùs relevetur, & meliùs se habeat, depositâ nimirum aliquâ sanguinis portione in suo cursu præpeditâ, uterum gravante, & infestante. Hinc non abs re adjectum *in aphor.* sub plurali numero *purgationes*, quæ planè designant consuetam in menses singulosevacuationem, quemadmodum idem Auctor expressiùs edocet *lib. i. de morbis muliebr.* cùm cæteroquè *lib. de natura pueri*, scriptum reliquerit, nil penitùs graviditatem incommodare, si uno, vel altero tantùm mense modicum sanguinis profundatur. In hoc autem speciatim consideranda erunt, utero
ge-

gerentis habitudo, ætas, regio, consuetudo, victûs ratio, quæ præcessit, atque alia universa, quæ graviditati obesse, vel prodesse possunt: siquidem plethoricæ, robustæ, juvenes, otiosæ, benè altæ, & abundantem menstruorum evacuationem fortitæ, nullum planè patientur ab ejusmodi per primos graviditatis menses purgatione superabundantis sanguinis incommodum; contra verò exiles, imbecillæ, exercitatae, & pravis eduliis nutritæ, & nonnisi tenuem sanguinem expurgare solitæ. Sunt etiam quæ nihil in consuetis menstruorum expurgationibus perturbantur, sed potius seipsis leviores, hilarioreſque fiunt; contra aliæ nedum utero dolent, & cruciantur, sed & viribus, & stomacho deficiunt, ut penè langueant, & molestiis innumeris affectæ vix non ægrotent. His ergo potissimum si accidat à graviditate catamenia pati, fieri nequit ut fœtum gestent sanum, quippè qui non benè valens, viribus, & nutritione deficit, vel in posterum ægrotabit, & abortietur.

Sed prætereà perpendere oportebit, unde sanguis immodicè, inconvenienterque profusus prodeat, annon ex uteri cavo, an potius ex vasis uterum circumperreptantibus, aut etiam ab his, quæ hæmorrhoidas uteri concitare solent: etenim Anatome compertum est, tria hæc vasorum genera uterum pertingere, & sanguinem profundere solere. Et quidem in utero gerentibus sæpè sæpiùs ex iis, quæ cervicem ambiunt, sanguis sponte suâ, ac salubriter prodire consuevit, neque solum primis mensibus, sed etiam ultimis, immò per periodos toto ferè gestationis tempore, ut historiis proditum, & à nobis non semel observatum. Igitur ex vasis solum, quæ uteri cavum pertingunt, sanguis si effundatur, valetudinarium fœtum,

tum, imbecillum, ægrotantem, & facillimè abortiturum indicabit: de qua planè purgatione intelligendus hîc Hippocrates, si tamen, ut dictum, ubertim, & iteratò profluat; cùm cæteroquî levis, & modica quæcumque evacuatio non tanti sit, ut uteri gestationem incommodare, & fœtum labefactare valeat, præsertim in plethoricis, in quibus etiam si ex internis uteri partibus sanguis prodeat, à conceptu, ejusq; placenta sejunctis, nihilum planè officere, consuevit, modò non repetat; cùm aliunde effluat, quàm ex vasis fœtûs nutritui, & vitæ dicatis: Siquidem non tam ejus exitu, atque alimenti defectu, infans à fluentibus purgationibus periclitatur, quàm orgasmo, & commotione sanguinis, uterum in ejus eruptione concitantis, & relaxantis, unde postmodùm illius imbecillitas, dissolutio, & abortus.

Hinc modò tacitè admonentur Medici, quomodò in ejuscemodi expurgationibus, siue sinendis, siue cohibendis gerere se debeant, attentâ nimirum sanguinis excreti quantitate, qualitate, tempore, & loco, ac potissimùm utero gerentis habitudine, & constitutione.

APHORISMUS LXI.

Si mulieri cessent purgationes, neque feбри, neque rigore superveniente, & fastidia cibi incidant, judica ipsam in utero habere.

SIcuti à fluentibus menstruis tempore gestationis procreatum fœtum imbecillum dixit, sic nunc ex adverso ab iisdem retentis, citra manifestam ægri-

ægritudinem, conceptionem jam factam, atque uteri gestationem præsentem pronunciat. Et sicut menstruæ purgationes, si utero gerentibus superveniunt, sæpenuerò minantur abortum, utpote quæ foetum debilem, nec benè valentem præfagierint, ita vacuis, minimèque gravidis, si cessent, postquam per lunares periodicationes ritè, convenienterque antea fluxerint, cōceptionē jã sequutā portendūt; quomobré inter signa specialiora graviditatis id præcipuū communiter recenseatur. At verò ne Medici in hoc judicio fallantur, advertit hîc Hippocrates ejuscemodi desitionibus menstruorum, neque febrem, neque rigorem supervenire debere, sed potius ciborum fastidia, ut certior conjectura uteri gestationis depromatur.

Et quidem humanis fœminis inditum à Natura est, ut in singulos menses à secundo annorum vitæ septenario per uterum sanguinis purgationes subeant, quibus is convenienter irroratus, (non secus ac fœcunda tellus ab ingruentibus imbribus,) statuto quodam tempore fœcundus, & fertilis evadat, indeque foetum concipiat, ac edat. Et quamvis nonnullæ referantur etiam sine ullo menstruorum indicio concepisse, & salubriter quoque suo tempore peperisse, id tamen perrarum planè est, & insuetum, atque humanæ conditioni valde dissentaneum, quod nonnisi quibusdam brutorum generibus solūmodò permissum est. Itaque ut humanæ fœminæ concipere, & utero gerere possint, menstruas purgationes subire debent, quæ cū iponte suâ desierint, nullâ præexistente morbosâ causâ, nullâque ægritudine divexante, graviditatis instantis, vel præsentis indicia sunt. Et quamvis pleræque omnes ferè ægritudines, eæque potissimùm, quæ sanguinis vitium

tū, & partiū imi ventris, ciborū confectiōni, & chyli distributioni dicatarū læsiones cōsequūtur, cōceptiōni, & generationi impedimēto esse possint; speciatim tamen quæ uterum in sua structura, & ductibus afficiunt, illas perturbare consueverunt, ut cunctis notum. Fluentibus autem mensibus per suas statas, determinatasque periodos, fieri nequit, quin cætera quoque ad conceptionem, generationemque destinata, benè salubriterque se habeant, ut uteri gestatio naturaliter contingat; quamobrem non immeritò solius febris, & rigoris hīc dumtaxat meminit, quamvis alia quoque accidentia retentorum, menstruorum retulerit 1. *de morbis*. Accidit autem febris à retentis, suppressisque mensibus (citrà graviditatis suspicionem) quia irruens per arterias sanguis in uteri glandulas, sive cotyledones, cū non æquè à venis planè minoribus, & angustioribus subinde excipitur, fit ut datā morā fermentescat, nec per fermentum uterinum, quā decet energiā, subigatur, ut ad apertis osculis foras amandetur, unde remeans per venas uterum externè ambientes, universum sanguinem, totumque corpus inficiat, & febrim excitet, quæ eousque perdurabit, quousque sanguis universus indebitā partium alienigenarum mixturā exutus, & à prædicta commotione liber redditus evaserit. Quòd si præterea lymphicis, crudisque impuritatibus onustus, atque ab obstruente glutine, viscosoque succo, plerumque acido-pontico depravatus itidem prodierit, & per reliquum corporis recurrerit, planè cunctæ aliæ ejusdem glandulæ, itemque glandulosa viscera contaminabuntur, unde postmodum malæ nutritiones, cachexiæ, atrophix, chlorosis & febris, veluti è genere hæcticarum, exorientur, si potissimūm his consentiant vitia, quæ ab ovariis turgentibus, & malè

Experim.
Harv. exer.
64. constat
arterias uterinas
multo numerosiores
esse, quam
venas, cum
advehendi
quàm re-
vehendi
major sit
usus; unde
sanguis
menstruus
fluit ex osculis arte-
riolarum à
turgescen-
tia sangui-
nis dehi-
scentibus

affectis prodire solent, de quibus non est ut hîc ediferamus. Rigor verò, vel ut aliis placet, horror, accidit à concussione, irritationeque sensilium uteri partium ab indebita illa fermentatione laceffitarū, ut etiam ab excursu irregulari sanguinis, & lymphę sursum in reliquas corporis partes perreptantis; quin etiam lumbi, quibus ligamenta uteri lata, & posteriora, alligantur, non dissimiliter percelluntur, & non rarò etiam dolent, ut & scapulæ, dorsum, pectus, mammæ, sicuti experimentis notum. Sed & ab uno utero malè affecto cætera viscera naturalia pariformiter coafficiuntur, & in suis operationibus non leviter sæpessæpius gravi cum vitæ incommodo collæduntur.

Itaque cùm mulieri cessant menstruæ purgationes, nec subinde febris, aut horror supervenit, ut ex his occulta saltem causa morbosa, vel ægritudo aliqua, ob quam illæ desierint, conjectari possit, atq; ex alio capite ciborum fastidia superaccidant, proculdubio de uteri fœtatione, atq; adeò de conceptu præsentem, vel instante, judicandum erit. Cessare autem, seu penitus desinere illas oportet, veluti in alium usum destinatas; nam si per aliquod tempus detineantur, mox verò redeant, haudquaquam desisse, & cessasse dicendæ erunt, idque sive eodem, sive subsequenti mense: Fieri enim potest, ut ex aliqua externa causa, potissimum verò ab animi pathematibus, timore, atque mœstitia, repente affecta mulier istiusmodi suppressionem patiatur, ut de Phaëtusa, & Namysia meminit Hippocrates *6. epidem. sect. ult.* Superveniunt præterea gravidis ciborum fastidia, ob consensum uteri cū Ventrículo, qui propterea vel cibos consuetos nauseat, vel penitus infuetos appetit, unde morbus ille Malacia, & Pica, dictus.

At

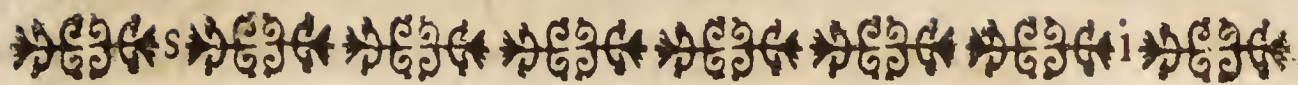
At verò quo pacto utero gerentes à vacuis internoscendæ sint, commemorare hîc haud inutile erit, ne scilicet hâc in re, quæ plerumque magni negotii esse solet, Medici fallantur. Et quamvis pleraque fallacia sint, ac peritos in Arte non rarò etiam decipiant, probabiliora tamẽ esse consueverunt, quæ mox referuntur. Primum autem ex his, quæ sensim utero gerentibus accidunt, atq; citrà quamcumque causam manifestam superveniunt, esse solet, ut cibos quosdam consuetos fastidiant, & nauseent, vel etiam evomant, alios verò insuetos, & malos avidè appetant, & comedant; id quod sub nomine Malaciæ, seu Cittæ, morbosæ nimirum famis, appellatur, & aliquando toto tempore gestationis, aliquando verò ad primos tres, vel quatuor menses durare solet. Mammæ etiam plerumque ipsis obdurefcunt, extuberant, atque impensè dolent, etiam si leviter cõrectètur, illarumq; papillarũ color è purpureo in fuscum mutatur: pectoris venæ ampliores redditæ nigricāt: cervix calidior observatur, nec non colli venæ, arteriæque attolluntur, ac turgent; sed & aliquibus maculæ rufæ, veluti lentigines, in facie apparent, quinimò vultus ipse paululum à sua speciositate demittitur, conniventibus nonnihil oculorum palpebris, cum albugine eorundem permutata, præter capitis gravitatem, aut hebetudinem, totiusque corporis gravamen, pulsum celeritatem, atque frequentiam, cùm ex doctrina Galeni graviditas, temporanea quædam ægritudo appelletur. Quòd si postreimò menstruæ purgationes penitus detineantur citrà manifestam, sensibilemque ægrimoniam, atq; subinde illa tumeant, venter sensim, sensimque attollatur, ac rotundetur cum naturali mollitie, haudquaquam de graviditate vereri amplius licebit.

Quibus igitur à retentis consuetis menstruatione-

nibus in foeminis salubriter degentibus, hæc signa accidunt; planè de uteri gestatione verisimiliter judicare fas erit; at verò si postea menses prodeant, suumque cursum ad multum tempus servant, impossibile ait Hippocrates foetum in utero genitum, sanum esse. Et quidem fieri nequit, ut foetus sanus sit, cui uteri os internum hiat, & vasa sanguifera, cum placenta ipsa laxantur, & sanguinem fundunt: constat enim ex Anatome, Placentam uterinam, ita tenaciter utero hære, ut universum sanguinem per vasa umbilicalia in vitā, & nutritionem foetus transferat: cum ergo sanguis ex his funditur, proculdubio ipsum laxari, aut etiam discindi necesse est, quod sine ejusdem interitu fieri nequit. Necesse est autem, ut sanguis affluenter, atque ad multum tempus prodeat; quamobrem si modicè tantum, & non diutiùs effluat, citra periculum detineri foetus poterit. Sed & ab internis uteri venis cavum ipsius pertingentibus profluere sanguis debet, nam si fortassè (ut non rarò in praxi expertum) è collo uteri, atque ex venis, vel arteriis ejusdem externis emittatur, citrà ullum incommodum gestationis, immò & utiliter prodibit, quemadmodum etiā à Galeno, cæterisq; vetustioribus Medicis est animadversum, utpote ex venis, quas crurales appellant, quæ non rarò in quibusdam succiplenis mulieribus, ac sedentariam vitam ducentibus, varicosæ etiam fieri solent.

Cæterum intelligendus aphorismus de his, quæ menstruas purgationes, juxtà consuetam Naturæ legem, in singulos menses subeunt; nam sicut in plerisque brutis animantibus illæ nullæ sunt, ita in nonnullis humanis foeminis accidisse memoratur, quòd nunquam menstruas evacuationes passæ, nihilominus conceperint, & sanos, vegetosq; pepererint filios; quamvis id perrarum.

APHO.

APHORISMUS LXII.

Quaecumque frigidos, et spissos uteros habent, non concipiunt. Et quaecumque præhumidos uteros habent, non concipiunt: extinguitur enim in his genitura. Et quaecumque siccos multum, et præcalidos: nam ex defectu alimenti corrumpitur semen. Quaecumque verò ex utrisque mediocrem habent temperaturam, eæ fœcundæ sunt.

QUoniam uterus, locus continendo fœtui destinatus, plurimum confert ad illius conceptionem, et si benè, vel malè conformatus est, illam vel promovet, & adjuvat, vel contra impedit, & extinguit; propterea hîc Hippocrates considerans ejusdè aptitudinè, & ineptitudinè, inquit, frigidos, & spissos uteros habentes non concipere, ut & neque præhumidos, & laxos, aut siccos, & adurentes; benè verò fortitas moderatos, & medios inter utrosque.

Et quidem frigidos ineptos esse generationi palàm est, cùm vita in animantibus potiùs calore, seu vi, & spiritu quodã calorifico fermentante, inferatur, & cōservetur cordis motus; à frigore verò, & frigori-ficis, vel nullus fit, vel factus torpet, & emoritur; unde dicebat Aristoteles 2. de gener. animal. c. 3. *inest in semine omnium, quod facit, ut fœcunda sint semina; videlicet, quod calor vocatur, idque non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus*. Spissos verò, ac densos intelligere oportet, non tantùm quos plerique in suis ductibus impervios, ac impermeabiles interpretantur, quique scilicet genituram

ram tum masculineam, tum foemineam admittere nequeant, sed prætereà qui in suis porositatibus, glandulis, ac textura, patentes, molles, atque expansioni, amplificationique faciles non sunt; siquidem non solum per arterias, ac venas, sed multo magis per tubas, Falloppianas dictas, per cotyledones, glandulasque, & per hiantes porulos, convenientemque texturam foeminarum uteri ad conceptionem conferunt. Nuperis namque observationibus Anatomicorum, ad peragendam conceptionem, debent primum ova ex ovariis abrupta, atque foecundo maris semine foetata per alterutram tubarum in cavum uteri deponi, ibique per molles, sed turgentes ejusdem glandulas alligari, ut ope Placentæ uterinae foetus intra propria involucra, seu secundinas, effectus, alimentum, & incrementum suscipere possit. Quare nisi hæc omnia in utero convenienter adaptata, ac disposita pateant, conceptio, & effectus proculdubio nulla fiet. Itaque cum uterus spissus, ac densus est, ut mollem, & patulam in suis vasculis texturam, facilemque adhærescentiam non habeat, nullatenus cōceptioni promovendæ aptus erit. Sic pariter siccos, exsuccos, & multò magis adurentes uteros habentes, idem infortunium fortiuntur, cum ab ariditate, ingentique calore, longè majora, & graviora incommoda suboriantur, præter ea, quæ de defectu alimenti, & seminis corruptione hîc ab Hippocrate memorantur, ut liquet.

Oppositis verò de causis, quibus uteri præhumidi sunt, & mucositatibus oppleti, infœcundæ fiunt; etenim non solum in his (ut notat Hippocrates) genitura extinguitur, verum etiam ova, aut utero non coalescunt, aut mollia, & flaccida dissolvuntur, aut etiam multo humore obruta suffocantur, aut

in-

interno uteri cavo non adhærescentia, exoluta diffluunt, & evacuantur; unde frequens in istiusmodi sæminis à primo conceptu defluxus. Accedit quod semen ipsum virile ab ejusmodi præhumidis impuritatibus oppressum, adeò retunditur, & hebetatur, ut inefficax deinde redditum, non solum ovum fecundare non valet, sed simul cum eo dilutum effluit, & foras educitur. Hinc in universum conceptum vel adimunt, vel recusant, uteri imbecilles, frigidi, extenuati, adiposi, præhumidi, distorti, occlusi, angusti, laxi, torpidi, insensiles, plorantes, nimiumque aridi, præfervidi, ex succi, semperque patuli, aut facile dehiscetes.

Mediæ igitur, & moderatæ constitutionis uteri esse debent, ut conceptui promovendo, itemque sustinendo, fovendo, & alendo, ad maturitatem usque habiles sint, benèque valentes. Quare quæ ejusmodi beneficium sortitæ sunt, & mediocrem in omnibus constitutionem, temperaturamque adeptæ, hæc fecundæ sunt, idest fecundari aptæ, concurrentibus simul unà cæteris aliis ad conceptionem requisitis, jam antea memoratis. Cæterum notas uteri benè, vel malè affecti, exactè præcæteris investigat peculiari quodam opusculo Marcus Antonius Ulmus; Et quidem frigidi, inquit, esse pubem raram, menstrua tarda, ingrata Venerem, difficilem conceptionem, uterum parvum, pudendum molle, frigidum, & exile, lac modicum, & facile coagulabile: calidi verò ex adverso.

APHORISMUS LXIII.

Similiter autem et in maribus. Aut enim propter corporis raritatem spiritus extrafertur, ita ut semen non transmittat ad os, vel propter spissitudinem humor non exit foras, vel propter frigiditatem non concalescit, itaque in eo loco concrescit, vel propter caliditatem hoc idem accidit.

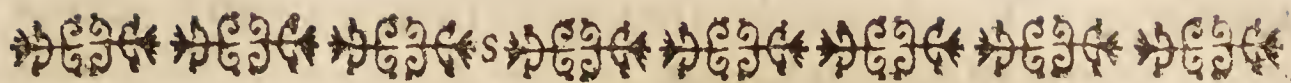
SIve hic Aphorismus inter genuinos Hippocratis referri debeat, sive inter spurios, non multum hîc intererit disceptare; nam licet in eo memorata Hippocraticam doctrinam sapere non videantur, utile tamen quid continent, & saltem Medicos admonet, solere nonnunquam sterilitates non à fœminis, sed à maribus provenire: & quidem non satis est ad conceptionem, formationemque fœtûs peragendam, uterum in fœminis aptè dispositum, benèq; esse conformatum, juxta ea, quæ præcedenti aphorismo explanata sunt, sed prætereà necesse esse, ut semen, quod à maribus suggeritur, prolificum, fœcundumque sit, valeatque fœmineum ovum, & rudimenta fœtûs in eo prædisposita in motum deducere, atque ad nutricatum, debitumque incrementum suscipiendum habilitare, ut inde vitalis fœtus exoriens, cunctas operationes exercere, ac tandem in lucem prodire queat. Quamobrem sanâ ratione, quicumque is fuerit, qui sententiam hanc aphorismis interserendam existimavit, Marium vim, facultatemque considerans, similiter in generatione deficient-

tem esse posse adjicere voluit, illamque in sterilitate considerandam pari ratione, ac de foeminis dictum est, & praesertim vitio seminis, quod, vel ob defectum spirituum, foecundum, & prolificum non est, vel ob crassitiam, & spissitudinem ejaculari nequit in uterum, vel quia ob frigiditatem inconcoctum, dilutumque est, vel denique quia ob caliditatem facile extenuatur, & evanescit: quippe semen, ut foecundare, ac generare valeat, debet esse spumofum, ac spiritibus redundans; tenax, & consistens, ut haereat; non vero crassum, spissum, ac durum, ut torpeat, & lapidescat; neque frigidum, ut crudum, dilutumque sit; neque adeo calidum, & acre, ut exolvatur in auras, & uterum vellicet potius, quam alliciat. Attulit autem hic Auctor has speciatim seminis condiciones, veluti magis proprias, magisque ad generationem promovendam requisitas, omittens alias has consequentes, vel ad istas facile reducibiles, eo potissimum ductus argumento, quo cunctis notum, semen virile, ut generationem promoveat, debere omnino in uterum primo ejaculari, deinde retineri, mox diffundi, ac tandem foecundare: quae plane condiciones in adjecto aphorismo comprehenduntur, ut consideranti patet. Caetera quae ad pudenda pertinent, sive ejaculantia, sive praeparantia, & perficientia, sive conservantia semen, veluti instrumenta eidem gignendo, vel immittendo praerequisita, tacite sub illis comprehenduntur, ut propterea ad conficiendum semen praedictis conditionibus praeditum, facile quis praesupposita credat.

Quamvis autem Lucretius *lib. 4. de Natura rerum* dicat dissentanea caeteroquum semina, posse tamen consentanea fieri, atque adeo generationi idonea, & peropportuna, si nimirum quod in semine foemineo

frigidum, torpidumque est, à masculeo incalescat, & vigo retur, cùm sæpessæpiùs visum sit, steriles creditas, fœcundas ex aliorum concubitu evasisse, atque vitaliter peperisse; si ovum nihilominùs, quod ab ipsis suggeritur aptè temperatum, & in rudimentis fœtûs ritè, rectèque prædispositum non sit, proculdubio à virili semine, cujuscumque conditionis illud sit, fœcundari non poterit, ac propterea frigus illius nulla ratione ab alterius calore foveri, & vigorari; vel contra acritas, & fervor oppositâ virtute temperari; siquidem facilitas, vel difficultas utriusque in conceptione neutiquam dependet à feminum tenuitate, vel crassitie, aliave qualitate, sed ab aptitudine, vel ineptitudine partium in eisdem conformatarum, atque ab invicem agentium, & subigentium promptitudine, habilitateque. Quâ propemodùm ratione fit, quamobrem aliquorum animalium semina mutuo inter sese commista concipiant, & generent, aliorum verò minimè: quod & in plantarum insitione, atque in vegetabilium omnium seminum satione similiter experimur; ubi scilicet plantæ ipsæ inter sese, vel earundē semina, cum tellure consentiant, vel dissentiant, uti apud Phytologicos est legere.

APHORISMUS LXIV.

Lac dare caput dolentibus, malū: malum verò, et febricitantibus, et quibus hypochondria suspensa murmurant, et siticulosi: malum autem, et quibus in febris acutis biliosæ sunt dejectiones, et quibus sanguinis multi dejectio facta est. Convenit autem tabidis dare, qui non valdè multum febricitant, et in febris longis, et parvis, si nullum ex supradictis signis affuerit, et præter rationem consumptis.

L Actis usum considerans in hoc aphorismo Hippocrates ea potissimum commemorat, quæ ab illo abstinendum suadent, ne scilicet pro beneficio, quod subinde ab eodem speratur, grave damnum corpori accidat, & majora mala assumentibus inducat: quippe ejus est lac conditionis, ut quemadmodum salubre admodum est, & conducibile satis iis, qui benè stomacho valent, nullisque pravis humoribus sunt referti; ita ex adverso maleficientissimum evadit, quibus malus inest corporis apparatus, & stomachus in alibilem succum commutando non est idoneus. Sic planè experimur in lactentibus puellis, salubritati, nutritioni, ac augmento ipsorum facile conferre, si ventriculus omninò repurgatus inveniat; at contra penitus officere, immò corrumpi, aut acescere, & mille alia propemodum mala deinde afferre, si is alienis, aut degeneribus succis infarctus sit, cum cibis potissimum heterogeneis vesci cœperint; unde postmodum,

dùm tormina ventris, dolores, febres, alvi fluxus, vomitus, lumbrici, motus epileptici, idque genus alia iisdem superaccidunt.

Quoniam verò frequentissimus apud Veteres erat lactis usus, consuetusque innumeris propemodùm ægitudinibus adhiberi, ut ex eodem Hippocrate deducitur, ne proinde damna ex temeraria, atque importuna ejusdem exhibitione imminertia provenirent, admonet hîc, quibus in corporibus evitari debeat, & specialius recenset capite dolentes, febricitantes, hypochondriis affectos, crudos, flatuosos, siticulosos, & largâ hæmorrhagiâ divexatos. Cōmendat verò tabidis, neq; multum febricitantibus, sed potissimum in febribus diuturnis, & parvis, minime verò acutis, & vehementibus, & denique iis omnibus, qui præter rationem consumpti, & extenuati facti sunt.

At statim quis hic addubitabit, quâ fieri possit, ut lac innocuæ propemodùm, temperatæque naturæ, blandæ, & suavis conditionis, atque in alimentum primum cunctis animantibus concessum, facilis digestionis, & prompti, consentaneique alimenti, tam malum, & omninò nocuum his omnibus evadat, qui cæteroquâ istiusmodi cibis indigent, ut citò reficiantur, humectentur, tēperentur, citrà ullam ventriculi validam actionem, passionemque; præsertim quia ipsemet Hippocrates 1. *aph.* 16. edocuit febricitantibus omnibus cibum humidum convenire, qualis profectò lac est. Insuper quamvis lactis natura, materia, & generationis modus nondum satis perspecta sint, cùm Veteribus sit creditum à sanguine; aliis cum Prospero Martiano ex chylo; Wartho-
no, aliisq; ex commistione chyli cum liquore nervorum illuc corrivantium; & Hieronymo Barbato ex
lan-

sanguinis sero proficisci ; undecumque tamen illud oriatur , nil videtur mali quidpiam in se continere, quod istis in aphorismo memoratis nocere possit , cū conducibilius semper sit alimentum præparatum, concoctum, benèque dispositum, quale lac est, quàm impræparatum, & indigestum . Analyfi prætereà lactis institutâ, cunctis patet, in tres partes dissolutū illud abire, nimirum in serosam, butyrosam, & caseosam, quarum quælibet summo cunctis comodo esse solet ; sed & febrientibus ipsis serosâ humectando, ac temperando, butyrosâ impinguando, & caseosâ nutriendo, plurimum conferre potest, quibus planè tria hæc necessaria videntur; quin & diarrhœas, dysenterias, aliasque similes morbosas dejectiones in epidemiis curare pluries fatagit idē Hippocrates lactis beneficio, & quod majus 2. *epidem. sect.* 5. ad aurium dolores, lacte utendum inquit; & *lib. de internis affectionibus* ad plures alias ægritudines adhibet, ut cætera hîc omittam, quæ à plerisque aliis experimenta referuntur, lactis ope utiliter, & salubriter diversis in ægritudinibus observata, ut proptereà nil mirum, si illud Veteribus tantoperè fuerit in usu, quemadmodum ex eodem Hippocrate pluribus in locis colligere est . Quinimò solo lacte plurimos totam vitâ sustinuisse scribunt Athenæus, & Plutarchus, ac de Massæsyliis Africæ populis meminit Strabo; unde Ovidius 4. *Fastor.*

Lib. 2.
4. Sympos.
Lib. 17.

Lacte mero Veteres usi narrantur, & herbis.

Galenus etiâ Rusticū quendā memorat, qui plusquā cētum annos vixerat, lacte usus. Fuere & alii, Getæ, Scythæ, Nomades, ob id Galactophagi dicti, ut & nūc Belgæ, Helvetii, Septētrionalesq; populi, qui in deliciis illud habent, & cum omnibus ferè cibariis cōmisercent.

Verum per hoc idem quod lac temperatæ naturæ

turæ est , atque primum Animantium alimentum, facile subigibile , & alterabile , magnâ est cum præmeditatione exhibendum, & nonnisi iis, quibus metus omnis abest, ne aceſcat, corrumpatur , atque indeleteriam naturam abeat , juxta vulgatum illud philosophorum , *corruptio optimi peſſima evadit*; quocirca ſcitè admodum ſcripſit Hippocrates *lib. de alimento* , ſanis corporibus alimentum fieri, at verò morboſis ex adverſo venenum evadere. Atque hinc animantibus omnibus in prima ætate pro alimento à Natura conceſſum, quoniam per id temporis mandando inhabilibus , ventriculi fermentum lene admodum eſt, & temperatum, durioriſq; texturæ cibos diſſolvere potens non eſt, & ubi primum, editis dentibus, illos conterere valent, lacte deſtituuntur: quæ verò animalia ſtatim , ac in lucem edita, hos capere, & conficere poſſunt, lactificatione privantur . Neque aliâ de cauſâ infantes, & nuper editi, cruditatibus, ac vermibus obnoxii fiunt, adeòque ventris torminibus, dejectionibus , ac motibus epilepticis afficiuntur, cùm nondum ab uberibus depulſi alterius conditionis alimenta aſſumere incipiunt, niſi quia ex mala eorundem cum lacte miſcela , utrumque corrumpitur , & aceſcit, ut ex praxi ipſa ſatis clarè patet. Hippocrates autem cibum humidum , ſeu liquidum febricitantibus commendavit , ſed ne utiquam tam facilè corruptibilem, atque in pravos humores tranſmutabilem, qualis lac eſt, ſed potiùs qui febrili cauſæ , atque indebitæ ejusdem fermentationi convenienter adverſetur . Auribus verò dolentibus lac extrinſecùs admotum, aut inditum , non verò aſſumptum iſ commendavit , quemadmodum Galenus ipſe utendum admonet 3. *de compos. medicam.*

cam. secund. loca. Atquî coctum lac pluries exhibitum invenitur, non crudum, apud Veteres, nisi solum ad alvum subducendam, & in iis, qui febre caruissent: lac etenim decoctum, utpote suo sero orbatum, vim quamdam adstrictoriam adipiscitur, unde fluenti alvo plurimum opitulatur. Qui verò lacte à prima ætate pasti sunt, ac pro cibo usi, ex consuetudine contractâ nullum planè incommodum, perceperunt: & ò utinam lac solummodò in cibum sumere cuncti homines contenti forent, profectò non tam facilè tot, tantisque ægritudinibus, à multitudine, & varietate ciborum, laborarent; quàm Galenus. c. 5. *de san. tuend. c. 7.* quosdam alios memoret, agricolam illum sub spe lōgævitatis prorogandæ imitatos, ab usu ejusdem graviter affectos. Cæterùm etsi lac ex chylo, aut sanguine oriatur, lōgè tamen ab illis differentem sortitur cōditionem, ut ex initâ eorundem analysi satis notum; præterquam quòd ab his, quæ intra corpus fiunt, ad ea, quæ foris accidunt, aut peragi possunt, non valet illatio, mutatis, variatisque subinde componentibus, aut concomitantibus corporis cujuscumque compagem: id quod perspicuum in lacte est, nam è mammis elicatum, atque aëri expositum, statim alkalinum spiritum amittit, cæterarum lactis partium moderatorem, ut in sanguine educto quoque accidit.

Hinc modò facilè deducitur, quare capite dolentibus nocuum lac esse dicatur, quoniam cùm dolor plerumque fiat ab acri, acido, pungenti, vellicanteque humore, qui sæpe sæpiùs è ventriculo, cæterisque naturalibus visceribus malè affectis dependet, is proculdubio usu lactis augeretur potius, quam retunderetur. Lac insuper suâ naturâ fumosum, vaporibus caput, & cerebrum plus justo replet, immò & sopo

re aggravat', ac inebriat, unde rectè Lucretius illud vino comparans 1. *de Natura rerum*, ait :

Latitat
etiam in
lacte, ,
quidpiam
acidi.

Hinc nova proles

Ludit, lacte mero mentes percussa novellas.

Quamobrem ex mora, contracto ibidem acore, graviora proculdubio damna inferet. Neque distinguere hîc licebit num caput idiopathicè, vel sympathicè doleat; nam cùm indifferenter ab Hippocrate scriptum sit, *caput dolentibus*, planè de utrisque intelligendum erit, cùm in utrisque causa dolorem excitans æquè foveatur, & increbrescat, ab acore scilicet in humoribus excitato; unde Galenus 3. *de aliment. facult. cap. de lacte*, sumptuos lac, dixit, indiscriminatim oportere capite præstare, ac præpotentes esse, nullâ factâ eorundem distinctione. Haud tamen inficias iverim, longè magis lædi eos, qui idiopathicè capite dolent, quàm qui sympathicè, quoniam illis, præter dolorem, caput imbecille esse solet, & malarum impressionum promptius susceptivum. Etsi prætereà de capite dolentibus specialiter meminero, non tamen aliis ægritudinibus capitis affectos exclusit; unde delirantes, lethargicos, epilepticos, vertiginosos, adhuc vigiles, eandem ob causam hoc loco comprehensos, sub capite dolentibus, intelligere oportebit; siquidem his quoque contingit nimis vaporibus caput gravari, & offendi, atque humorum acritudine compungi, & vellicari. Porro licet lac universum, & secundùm omnes sui partes acorem contrahat, & ejusmodi mala inferat, magis tamen per butyrosam, & caseosam nocet, quoniam ex his concrefcit, atque partibus hæret, aut in deletorios humores corruptū abit. Quamobrem quod serosum magis est, quale Asininum, ab Auctoribus, ubi in ægris convenit, commendatur, ad eluendum, scili-

cet

cet detergendum, & laxandum, nitrosâ, quâ pollet, conditione.

Obesse quoque lac dicitur febricitantibus, & quidem iis, qui humoralibus, & putridis, ut vocant, febribus corripuntur, cùm infra dicat, illud convenire tabidis, & non multum febrientibus, quales hectici, & marasmo affecti, ex longis, diuturnisque pusillis febribus. In illis etenim tum ob febrilem indebitam, excedentemque fermentationem, tum ob sanguinis vitiosam diathesim, quâ digestivũ stomachi fermentum pari vitio affectum est, tum ob excrementorum, pravorumque humorum apparatus, coctiones, secretionisque nullæ, vel malæ fiunt, idcirco promptè admodum lac in nidorem, aut acorem vertitur, adeoque corruptum, ac in alienam naturam degeneratum, præter febris, & febrilis causæ augmentum, mille alia symptomata parere potest, vomitus, cardialgias, singultus, diarrhœas, dysenterias, intestinorum tormina, aliaque febrientibus perniciosissima.

Malum prætereà dicitur lac iis, quibus *hypochondria suspensa murmurant*: Nomine autem hypochondriorum intelligenda sunt viscera omnia in imo ventre utrimque posita, jecur, cystis, lien, pancreas, pylorus, ventriculus, uterus, intestina; ab his enim malè affectis, tumidis, elatis, tensis, duris, obstructis, aut inflammatis, planè constat lac assumptum facile vitari, & vel acefcere, & coagulari, vel corrumpi, & putrefieri, unde postmodum mala innumerable: Signanter autem hîc meminit eorundem *suspensorum, & murmurantium*, quoniam hæc duo solent esse specialiora malè affectorum hypochondriorum symptomata, de quibus latè ex Diocle Galenus 3. *de locis affect.* cap. 7. & ante ipsos Hippocrates lib. 2. *de morbis*; & alibi.

Siticulosus pariter lac obesse solet, sed non quibus sitis ex humidi absorptione orta creditur, nam his, ut infra constabit, suapte naturam convenit, & confert; sed quibus vel à febre, vel à corruptis cibis, pravisque succis in ventriculo congestis, salivam crassiori, aut salsam redditam, cæterisque similibus, frequens, ac diuturna sitis infensa est; hi etenim revera vocantur siticulosi, siti equidem morbosam, & molestantem, quæ nec largis potationibus, nec frigefacientibus, & humectantibus remediis infringitur, aut sedatur, nisi causa illam efficiens, ac fovens, penitus fuerit prius abolita.

Neque quis putet supervacaneè adjectum, etiam siticulosus lac esse nocuum, quod fortasse poterat implicite sub febrientibus contineri: nam adhuc sine febre, molestissima sitis non raro urget, ut in Hydropticis, & Scorbuticis. Picrocholis item, & biliosis, sicuti Hippocrates ipse *lib. de ratione victus in acutis* dulcia omnia inimica esse dixit, & sitim movere, ita quoque lac interdictum credere est, quod facile in his amarescat, & acrem, felleamque induat conditionem; quare his sitim potius auget, quam minuit.

Eadem de causa obesse dicitur his, qui febrientes biliosas patiuntur dejectiones: Adjunxit autem febribus acutis biliosas dejectiones; non quod febrientibus acutè conveniat, quibus malum jam antea dixerat; sed quod magis noceat, si biliosæ dejectiones cum illis conjungantur. Verum biliosas hæc dejectiones intelligere erit, non quæ solo croceo colore tales videntur, quales in lactentibus, sed quæ re ipsa acres, & acido-muriaticæ sunt, ventriculi, & intestinorum labem attestantes; quibus verò ob peculiarem ciborum, aut medicamentorum qualitatem flavescentes dejectiones accidunt, ut ex malis per-

ficis.

ficis, peponibus, croco, rhabarbaro, cæterisque passim experimur, vel etiã ex speciali quadã ventriũ cõstitutione, à Natura inditum, fæces croceas, aut aliter coloratas egerere, lactis usus obesse non poterit, si cætera nõ dissentiant, & stomachus benè se habeat. At verò vomitus qualiscumque ille sit, lactis usum prohibet, & languente præsertim ventriculo.

Nedum autem, cùm biliosæ infestant dejectiones, lac dare malum; sed etiam ubi multi sanguinis dejectio facta est: siquidem à sanguinis immodica, evacuatione, non solum languent vires, & digestivum stomachi fermentum hebescit, unde facile lac acescere potest; sed multo magis illud acidum, depravatumque indicatur, veluti à sanguine vitiatò, maleque affecto proveniens, qui planè talis erit, si hæmorrhagiam intestinalem excitat, de qua proculdubio intelligendus hîc Hippocrates, multi sanguinis dejectionem memorans, ab aperto nimirum sanguifero vase, ut in fluxu hæmorrhoidali dicto: cui inhærens Celsus *lib. 3. cap. 22.* lac his pro veneno esse ait.

Hactenus quibus lac noceat; nunc quibus conveniat, exponit. Et quidem iis primùm, qui tabidi sunt, sed non tamen multum febricitant. At qui pro tabidis hîc intelligendi sint, prænosse primùm oportebit, nam tabidos multifariam intelligi solere, apud Medicos palàm est: quin & plerique atrophiam, marasmo, similique emaciatione confecti, non rarò tabidi quoque appellari consueverunt; quamobrem non immeritò Mercurialis *variarum lection. lib. 6. cap. 22.* etiam ex Hippocratis doctrina, indiscriminatim pro tabe insignem quamlibet corporis emaciationem, & cõfirmationem apud Græcos, & Latinos scriptores antea prænotari præstat; sed & multo antea Cel-

fus c. lib. 3. cap. 22. ad tabē retulit quoque Atrophiam, & Cachexiam. Verūm ex Græco, Codice Phthisi laborantes ii intelligendi sunt, quibus ex pulmonis ulcere tabescere contigit: nam Phthisis strictè sumpta communiter à Medicis describitur totius corporis extenuatio cum febre lenta, ex ulcere pulmonis proveniēs, quam & specialius Athenienses Phthōen appellare testatur Galenus 7. *aphor. comm.* 16. Quāquam non me lateat etiam generalius acceptam, significare consuevisse quamlibet corporis extenuationem, à quacumque causa, & cujusvis partis affectione procedentem; unde multoties confusa ponitur cum marasmo, marcore, atrophia, & tum ab aliarum partium ulcerationibus, tum ab immoderatis evacuationibus quorumcumque humorum, aut inutilium excrementorum retentionibus, obstructionibus, tumoribus, ossium luxationibus, cæterisque; quemadmodum præ cæteris nuper rimè collegit Mortonus *libello de phthisi*; quin & Galenus ipse non solum totius corporis, sed & solius pupillæ oculi corrugationem, & angustiam cum exsiccatione, phthisin appellare non est verit us 10. *de usu partium cap. 5. & 3. aphor. comm.* 16.

At mirūm, quomodò Hippocrates phthificis, ex pulmonum ulcere, lactis usum commendet, cū cæteroquē ulcus quodlibet, non humectatione, sed exsiccatione egeat, ut scilicet pus inde emergens detergatur, & pars ulcerata consolidetur, ut pluribus ostendit Galenus *in methodo medendi*. Quamobrem & plurimos novi à lactis usu copiosius pus expuisse, & ulcus pulmonis sorduisse magis, citiori cum ægrotantium internecone. Verūm commendatum Veteribus lac in phthificis crediderim, non quòd omninò profuerit, sed quòd creditum iis sit, desumptis

ex phthisi indicationibus convenienter satisfacere posse, cum alia per id temporis medicamenta simul unâ iis conferentia minimè innotuerint : cum enim phthim ab ulcere pulmonis tria comitentur, pus, ulcus, & marcor ; inde fit, ut tria quoque ad illius curationem expostulentur : nimirum pus detergentia, ulcus conglutinantia, & marcorem restaurantia; quæ planè ope lactis specialius consequi posse videntur ; quippe ferosâ sui parte, pus in pulmonibus collectum abstergitur ; parte caseosâ ulcus conglutinatur, atque ad cicatricem perducitur ; & parte butyrosâ marcore confectum corpus reficitur, & impinguatur ; quamobrem lactis usum ad phthim curandam, non immeritò summis laudibus extollabant, atque unicū ejusdem remedium existimabāt, ut & adusque nostra tempora actum, putatumque est. At nunc cum vulnerariis, balsamicis, resumptivis propemodum innumeris scateamus, ex vegetabilibus, animalibus, & fossilibus petitis, sub forma elixirum, electuvariorum, extractorum, pulverum, pilularum, & similium, quibus citrà quamcumque noxam empyicis, & phthificis opitulamur, lactis usus non benè apud Recentiores audit, eo quòd majora semper incommoda ferat, nec reipsa in salutem ægrotantium cedere observetur. Hinc ergo norint, qui nequidem latum unguem à Vetustioribus rei Medicæ cultoribus recedere audent, quàm fuerit illis curta suppellex, cum jam nostris temporibus, sagaci Recentiorum industriâ, tot, tantorumque medicamentorum simplicium, & compositorum numerosâ accessione, nimium locuples Medicina evaserit. Quòd si unquam lac phthificis videatur exhibendum, sit illis stomachus benè valens, omni impuritate vacuus, ætas patientis puerilis, alvus ad-

stri-

stricta potius, quam laxa, sputum purulentum, vel nullum, vel modicum, itemque febris nulla, vel levissima, citra viscerum obstructionem, duritiem, vel tensionem, præter ea, quæ in his considerata notavit idem Hippocrates *lib. 2. prædictionum*.

In præfatis lactis speciebus varii sunt inter se Diofcorides, Aëtius, Varro, Plinius Avicenna, &c.

Cæterum inter lactis species præcellit humanum, utpote magis naturæ nostræ consentaneum, quod cum etiam proximè à mammis exfugatur, proculdubio conducibilius est, nihilum scilicet evolante parte illâ volatili, & alkalina, quæ cæteras moderatur, & temperat, immò ab acore, & putrefactione tutatur, & ventriculo concoquenti mirum quantum opituletur: necesse autem est, ut lactans mulier, nedum optimis, & conferentibus eduliis vescatur, verum etiam omni animi pathemate vacua sit, juvenis, catameniis libera, sanæ constitutionis, & quæ à tribus, vel quatuor ad summum mensibus pepererit: Quamquam Helmontius non irrationaliter contendat, illud præ cæteris, nedum adultis, sed & recens natis, valdè nocuum existimandum esse, eo quòd magna incommoda subeat, & inferat, ob varias nutricum animi perturbationes. Humano lacti succedit Asininum, quoniam serosius; post ea Caprillum, aliquantò consistentius, conferente in id quoque plurimum loci conditione, tum ob aëris, tum ob pascui salubritatem, quemadmodum de nostris Stabiis speciatim meminit Galenus *5. meth. cap. 12*. Ovillum denique, Vaccinum, Bubulum, Equinum, inferioris notæ sunt, licet ob caseosæ partis abundantiam magis nutrant, & impinguent; unde præcis temporibus Athletas caseo ex calathis victiatis refert Pausanias ad robur, & corporis nitorem præparare; & Sythasæ quædam lacte coagulato, & in aqua diluto Hippocrati & Galeno prædictum.

Hippocrates *lib. de aëre, aquis, & locis*: Camelorum verò lac omnium dulcissimum, suavissimumque esse scribit Plinius *lib. 28. cap. 9. & lib. 11. cap. 41.*

Addit insuper Hippocrates convenire lac tabidis dare, dummodò non valdè multum febricitent: equidem si in vehementi febre corriperentur, lac prodesse non posset, quoniam ex gravi illa febre proculdubio lac ejuscemodi beneficio detergendi, & cōglutinandi ulcera orbaretur, cūm vix in ventriculo receptum vi febris, & fermenti febrilis, in nidorem, vel acorem penitus abiret: non rarò enim fit, ut phthisici, nedum febre lentâ, & pusillâ, quam habitualement vocant, sed etiam acutâ, & gravi, quam dicunt humoralem, & putridam, afficiantur, ob cummulata potissimūm excrementa ex malis coctionibus, & secretionibus suborta, vel etiam ex intruso pure in pulmone coacervato per arterias in sanguinis massam, unde is plus justo fermentescit, & exolvitur: Quamobrem sanâ ratione antea dictum est, purulentum sputum, vel nullum, vel modicum illis inesse oportere, ut lac prodesse possit. Ita pariter conjectabimus ulcus neque magnum, & profundum, neque sordidum esse, adeoque faciliè in conglutinationem redire, & sanguinem in suam naturalem crassim lactis beneficio revocari posse.

Similiter in febribus longis, & parvis adjecit, lac conducibile esse, in quibus scilicet ob diuturnitatem corpus extenuari, atque ob humorū tenuitatē, & viriū lāguorē, pusillas febres evadere cōtingit: in his enim, desumptâ indicatione à corporis marcore, de quo aliàs scripserat, *quæ longo tempore extenuata sunt corpora, lentè reficere oportet*, lac videtur omni ratione convenire, nihilum ex adverso repugnante febris conditione, quæ pusilla, & parva ponitur. At quoniam

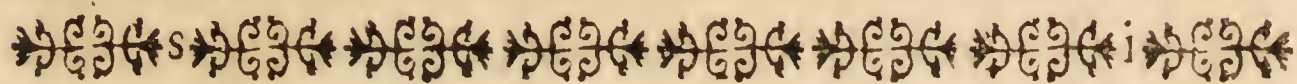
niam non rarò cum his diuturnis febrîbus jungi solent obstructions, & viscerum tumores, propterea non temerè addidit, *si nullum ex supradictis signis adfuerit*: nam si fortasse hypochondria tumerent, obstructa, aut inflata forent, lac nullâ ratione conveniret: itemque si ingens sitis, biliosa dejectio, aut sanguinis evacuatio conjungeretur, ut antea dictum.

Sed & idipsum non inutiliter repetendû existimavit, ut nimirum ostenderet, quàm cautè lac exhibendum sit, ut si fortasse unum, vel alterum illorum contraindicantium adsit, ab illius usu penitus abstinemus; unde non satis esse putavit, illa antecederet recensuisse, nisi etiam idipsum nunc denuò rememorasset. Hinc monitos nos voluit, & cautos esse in lactis exhibitione, quoniam indebitè, & inconvenienter epotû plurimum nocet, & officit; quomobrem rectè Galenus advertit, *non semper Hippocratem servare brevitatem, sed in quibus magnum aliquod periculum imminet, si negligentius, quod ab ipso docetur, audiat, bis, terve repetere eadem non vereri*.

Postremò cæteris quibuscumque præter rationem consumptis, lac utile esse docet, quemadmodum sunt atrophîa, marasmo frigido, tabe dorsali, aliave simili ægritudine affecti, citrà febrim, aut aliam evidentem consumptionis, & extenuationis causam. Quo fortasse motus argumento Galenus usum lactis approbat senibus marasmo frigido laborantibus *lib. de Marasmo, & 7. methodi cap. 5.* Quin & plures legimus solo lacte vitam incolumem conservasse, ut de Agricola superius memorato scribit Galenus c. 5. *de sanitate tuenda cap. 7* & de aliis narrât Athenæus, Plutarchus, Plinius, Leo Aphricanus, aliique.

Coronidis tandem loco subungere non erit incongruum, ad prohibendam lactis coagulationem
con-

conferre plurimùm, si eidem admisceatur saccharũ, aut mel; sed & Galenus *in hujus aphorismi comm.* serum lactis sale, & melle conditum se etiam flatuosis exhibuisse te statuat: attamẽ, ut lac minus noceat, imò ut meliùs nutrire valeat, sit recens mulctum, album, medium inter tenue, & crassum, sapore dulcissimum, omni alio sapore vacuum, ab animante elicitum florentis ætatis, & plantis, in opportunum usum conferentibus, enutritâ. Verùm de hac re consulantur præ cæteris Claudinus *Append. de ingressu ad infirmos sect. 8.* Primerosius *lib. 3. de vulgi erroribus cap. 11. 12. & 29.*, & noster Santorellus *12. de san. nat. c. 10.* ubi latè admodùm commoda, & incommoda lactis refert, & examinat.

APHORISMUS LXV.

Quibus tumores in ulceribus apparent, non admodùm convelluntur, neque insaniunt; verùm his evanescentibus derepente, illis quidem, quibus à tergo, convulsiones, & tetani fiunt; quibus autem à fronte, insania, vel dolor lateris acutus, vel suppuratio, vel difficultas intestinorum, si tumores sunt rubicundi.

Aphorismus hic ad partem Medicinæ chirurgicæ pertinens, prognosticus totus est, eoq; Hippocrates futura, & imminetia, ex ulceribus mala prædicenda docet, & Medicos quoque præcautos esse oportere admonet, ut internoscere simul, & illa præcavere valeant. Desumptus autem ille est ex *2. epidemiorum sect. 3.* licet parumper immutatus, sed tamen ita, ut facilè unus alterum exponat.

Solent equidem ulceribus , ab inflētis potissimūm vulneribus , tumores supervenire , & præsertim phlegmonôdes dicti , ab impedito nimirū remeantium humorum circuitu , eo quod interruptis , atque intercisis semitis discurrentis sanguinis , & lymphæ , hi sponte suâ ad labia vulneris hæreant , & restagnent , unde postmodū tumores : Et licet Hippocrates in textu dicat *œdemata* , ista tamen , ut interpretatur Galenus , omnem tumoris speciem apud Veteres cōprehendebāt ; quamobrem siue sanguis , siue lymphæ , aliūve humor præter naturam ibidem congestus , ex mora facile fermentescens , acore , atque irritatione , nedum partem ipsam ulceratam tumefacit , & extorquet , verū etiam membranas , & nervos circumjacentes , tum corpulentiam , tum acritudine coarctat , comprimit , vel etiā inflat , & dilaniat , indeque convulsiones , & mentis abalienationes exoriuntur . Hæc autem estò indiscriminatim quibuscumque partibus vulneratis , ulceratisque accidere possint , specialius tamen plurimā variāq; nervorū ramificatione refertas , afficiunt ; & ubi extrema musculorum sunt sauciata : talia enim vulnera , & ulcera prava sunt , ut dicetur *aph. sequenti* : si igitur ejusmodi vulneribus , aut ulceribus tumores superveniant , inquit Hippocrates , neque convelli neq; insanire . Tunc enim verendum de convulsione , aut insania , cū humores commoti , & per corpus debacchantes , ad cerebrum afferuntur , atque nervorum principium occupant , & divexant ; at verò in partem vulneratam delati , illud indicant immune ab ejusmodi læsione manere , adeoque neque convulsioni , neque dementiæ obnoxium fieri , quas proculdubio intulissent , si in cerebri meditullium decubuissent . Atquæ dixit Hippocrates *non convelluntur*.

luntur maximè : quoniam fieri potest, ut etiam cum ejusmodi humorum depositione, & tumorum in ulceribus apparitione, convulsiones, & insanix habeantur, vel ob consensum earundem partium sauciatarum cum cerebro, aut cum spinali medulla; vel quia non integrè mali humores in ulceratam partem deponuntur, sed alii in hanc, alii in cerebrum sunt translati; vel quia aliunde contingit cerebrum, & nervos unà simul affici; sed profectò magis, magisque læderentur convulsione, & insania, correpti, si à depositis pravis humoribus in partem ulceratam, tumores non apparerent : Etsi igitur alia de causa delirium, aut convulsio accidat, non maximè, nec vehementer, & continuè molestabunt, si ulcerata pars tumida apparebit, & eâ mole, ac magnitudine, quæ proportionem servare visa fuerit ad humorum copiam, & ulceris amplitudinem, ac profunditatem.

Quoniam verò humores isti in ulceratam partem depositi facilè loco moveri possunt, & aliò trāsferrī; promptiùs planè in cerebrum veluti in partem suâ naturâ debiliorem, & magis cum sauciata consentientem, efferentur : id quod cùm acciderit, convulsiones, & distentiones nervorum evenire palam est; quamobrem rectè idem Hippocrates subdit, tumoribus hisce repentè evanescentibus quibusdam à tergo convulsiones, & distentiones fieri; aliis verò insanias, laterum dolores, aut intestinorum difficultates, prout humores ipsi commoti in hanc, vel aliam partem decubitum fecerint : quod expressiùs idem Hippocrates declaravit *cit 2. epidem. sect. 3.* ubi : *His autem, inquit, evanescentibus repentè, quibus quidem in posteriores partes, convulsiones cum doloribus; quibus autem in anteriores, aut insanix, aut dolo-*

res lateris acuti, & dysenteria rubra : Siquidem ad posteriorem cerebri partem spinalis medulla, ejusdemque nervi potius afficiuntur ; ad anteriorem verò mens, ejusque phantasmata ; & si inferiùs adhuc deferantur, ac decumbant , & thoracem , aut imum ventrem petant, lateris dolores, aut dysenteriae exoriantur . Quin Galenus , reprehensus tamen à Cardano , *in comm. hujus aphorismi* ab ulceratis partibus posterioribus, vel anterioribus, deducit convulsiones, vel manias, cæterasque affectiones fore sequuturas. Si verò, ait, *tumores de repente evanescant , convulsiones, ac tetani, quando in partibus posterioribus , hoc est in dorso, ulcera fuerint ; quæ verò deinceps dicuntur, si in partibus anterioribus fuerint, consequi dicit .* Et rationem addit ; *Posteriora siquidem nervosa sunt, anteriora venosa, atque arteriosa .* At historiæ duæ relatæ hoc loco ab Heurnio de vulneratis in humero, & scapula, nullo intereà apparente tumore, in insaniam potius ductis, quàm in convulsionem, contrarium evincere videntur : Quamobrem hæc indiscriminatim quoque exoriri posse fatendum est.

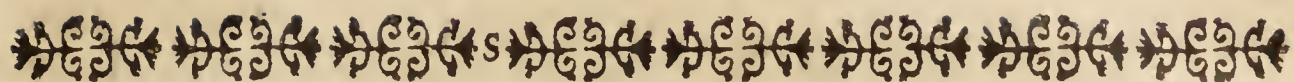
Sed ut hæc mala eveniant , non satis est, ut tumores dispareant, & evanescant , sed necesse etiam est , ut repentè , & citrà manifestam, evidentemque causam. Ita enim fit, ut certò judicare liceat, humores aliò fuisse delatos , non autem revera evanuisse , aut fuisse resolutos , ac dissipatos : siquidem quæ resolvuntur , aut certâ ratione dissipantur , sensim, sensimque fiunt, præcedētibus signis attenuationis , coctionis , & evacuationis . Hinc jure optimo idem Hippocrates *eodem 2. epidem sect. 3.* docuit : *Quaecumq; sine signo judicationis judicatorio disparent, malè judicata sunt, velut erysipelas ancillæ Polemarchi ; & quem admodum cōtigit Calvo Larissæo 3. epidem.*

Sed

Sed nec quis ambigat, quo pacto humores à partibus ulceratis subitò, ac repentè dispareant, aliò que ferantur, quoniam corpulenti sunt, & plerumque crassi. Siquidem id ope circulantis sanguinis, & lymphę, faciliè accidere potest, resumptis nimirum iis per Venas, aut lymphicos ductus, qui non rarò plus iusto, vel repellentium medicamentorum molimine, vel laxantium linimentorum amplificatione, hærentes cæteroquè humores excipiunt, & diducunt, circumpellentibus undique partibus adnexis: quod si fortassis tenues, & serosi illi fuerint, adhuc promptius per poros partium, atque per substratas, adjacentesque glandulas absorbentur, & in ordinarios, propriosque canales, adjacentium partium, & præsertim musculosarum nisu, coadjuvante plurimum calore, & fermentatione ibidem excitatâ, aliò adiguntur, & profluunt. Verumtamen neque solum in cerebrum possunt loco moti à tumefactis partibus humores transferri, & convulsionē, aut mania excitare, sed alias quoque confimiles ægritudines juxta partium affectarum conditionem. Quare nedum morborum cerebri, & nervorum meminit hîc Hippocrates, verum etiam pleuritidis, peripneumonię, empyematis, si ad pectus; atque etiam dysenterię, si ad imum ventrem, & intestina humores illi transferantur, & decumbant. Adjecit autem in textu, *si tumores sint rubicundi*; quoniam pleuritis, & peripneumonia de genere inflammationum sunt, & non nisi à sanguine, vel cum sanguine restagnante, contingunt, atque ab istius putrefactione empyema. Dysenteria verò hîc intelligitur cruenta, quam rubicundam cit. 2. epidem. appellavit, cujus etiam meminit lib. de natura humana, 3. epidem. & lib. de Articulis, & Galenus 3. de symptom. causis cap. 8. &

5. de

5. de locis affect. cap. ult. ; immò lienosis supervenientem salutarem censet 6. *aphor.* 48. veluti sine intestinorum ulcere, & nullo alio gravi symptomate sociatam, immò criticè, Naturâ malum à bono sanguine separante, promotam. Quod sanè, si pari modo contingat ex tumoribus subitò evanescentibus, trās-latis intereà pravis humoribus in patētiores ductus, unde faciliùs possint evacuari, vel saltem in ignobiliores corporis partes deponi, cum virium levamine, & symptomatum remissione, proculdubio neq; penitùs ejusmodi translatio vituperanda erit, ut non rarò podagricis accidit. Contigit etiam mihi Romæ aliquandò experiri inquadam nobili muliere, cui tumor ingens ad clunes acciderat, ex ulceribus ibidem antea contractis, illo repentè evanescente, atque exarefactis omninò ulceribus, subortum ad femora latum, oberransque Erysipelas, non solùm permisisse ulcera brevissimè sanari, sed etiam febrim cum adjunctis symptomatibus desisse. Hinc pariter deducere est, (ut etiam advertit Mercurialis) non modo hæc, quæ retulit in aphorismo Hippocrates mala, ab evanescentibus repentè tumoribus exoriri, sed & surditates, lippitudines, asthmata, cardialgias, dysurias, ischiades, idque genus alia, quæ fortassè reticuit, contentus generaliora solummodò attulisse, quæ fortasse frequentius observaverat. Denique si tumores isti à lymphâ, aliisque humoribus, præterquàm à sanguine orti, subitò evanescant, ab illorum in aliis partibus depositione, cōgeneres morbi excitari poterunt, qui scilicet analogiam cum iisdem retinebunt, ut ex praxi.

APHORISMUS LXVI.

Si in vulneribus fortibus, & pravis, tumores non appareant, ingens malum.

UT ostenderet Hippocrates solere ferè semper vulneribus, atq; ulceribus tumores supervenire, adeòque non inutiliter præcedenti aphorismo dictum, malum esse, si illi repentè dissolvantur, & evanescant, in ejus argumenti confirmationem nūc adjicit, oportere iisdem tumores superaccidere, si præsertim fortia illa sint, & prava. Atquì parum refert num vulnera recentia sint, aut antea contracta, & in ulcus degenerata, cū ista Hippocrati nō rarò confundantur, dummodò ab externa causa processerint, ut deducitur ex *lib. de ulceribus*: Et licèt hoc loco scriptum sit per *Τραῦμα*, quod propriè continui solutionem à re incidente factam significat, nil tamen repugnat, quin etiam ad ulcera inde progenita idipsum extendamus, & sive punctim, sive cæsim, & sive à re contundente, sive frangente, & secante, sint inducta. Igitur ubi in vulneribus, aut ulceribus vehementibus, & magnis, tumor nullus apparet, qui cæteroquì ad vulneris magnitudinem consequi deberet, ingens malum significatur, saltem imminens, & futurum.

Vocantur autem vulnera fortia, quæ magna, & hiantia, ac profunda sunt, vel in partibus principa-

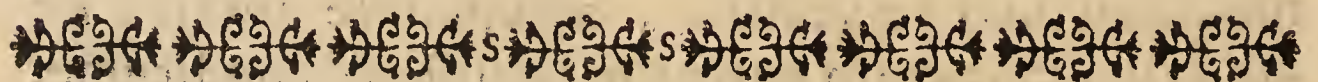
cipalibus inflicta, ut docet Galenus 4. *meth. cap. 6.* & 6. *eiusdem operis cap. 4.* : quamobrem vel ob partis præstantiam, vel ob rescissæ carnis nimiam molem fieri nequit, quin multa, & ingentia vasa sanguifera sint pariter vulnerata, & resecta, unde sanguis inde præterfluens, cùm nequeat suum circuitum rectâ peragere, necesse est, ut in adjacentes partes effundatur, ibique stagnet, & hæreat, proindeque tumorem ingentem, & magnū pariat; quare si fortasse nullus appareat, indicio erit, vel introrsum, in partes scilicet corporis intimiores excurrisse, ibiq; corruptionem subituum; vel sanguinem ipsum adedò effœtū, & ineptum evasisse, ut lentè admodum moveatur, sibi remoram faciat, neque partes ut decet irriget; vel denique tantam fuisse factam ex vulnere illius effusionem, ut vix reliquus supersit, qui cordis motum, & vitam tueatur.

Quòd si prætereà nedum magna, & fortia sint vulnera, verum etiam prava observentur, hoc est maligna, & cacoëthica, longè magis deteriora erunt, & vitium in sanguine ex partibus vulneratis deleterium denotantia, quemadmodum in gangræna, & sphacelo. Istius autem conditionis esse solent vulnera capitibus, & finibus musculorum, maximè nervosorum inflicta, ut observat Galenus *in comm.* quippè illa non sine ingenti dolore, inflammatione, convulsione, virium dispendio, cæterisque pessimis symptomatibus contingunt; quæ cerebrum, cor, aliasque principes partes collæsas, malèque affectas arguunt; unde si fortasse in his tumor nullus appareat, quoniam ex vulneratarum partium, earumque fibrarum coarctatione, corrugationeq; affluēs sanguis excipi nequit, sed ad alias partes principes, & mutuò consentientes, impetu quodum

dam effertur, & irruit, vel ex virium languore, in suo motu præpeditur, & hæret, proculdubio ingens malum sequitur, & sæpissimè etiam interitus. Atquè idipsum non rarò quoque imperitiâ Chirurgorum accidit, quemadmodum scitè hîc etiam adnotat Galenus, cum scilicet influxus sanguinis in partem vulneratam valdè infrigidantibus, aut adstringentibus medicamentis reprimatur, repugnante intereà ex adverso nervearum partium naturâ, & conditione, quæ, ut idem Galenus ibidem subdit, *medicinas calefacientes, atque exiccantes desiderant*. Ex his ergo planè nunc sequitur, ingens malum subinde portendi, ut, etiam edocuit allegato 2. *epidem. sect. 3.*, quod suo more complexus Celsus *lib. 5. cap. 26.* eleganter scripsit: *Nimis intumescere vulnus, periculosum: nihil intumescere, periculosissimum est: illud indicium est magnæ inflammationis, hoc emortui corporis.*

Quamvis autem hæc in universum vera comperiamus, accidit tamen aliquandò, ut in corporibus salubri constitutione potitis, rectâque victus ratione usis, ob quam pravos, aut excrementosos humores nullatenus cumulari contigerit, inflicta vulnera, alioquè magna, nullū, vel levem admodum tumorem adjunctum habuerint, sine ullo tamen vitæ periculo. Quamobrem confert plurimùm bona corporis habitudo, & humorum puritas, ad evitandum ejusmodi in vulneribus incommodum: contrà verò novi plerisque cacochymos, cachecticos, aut labe venereâ infectos, qui etiam ex levibus vulneribus, & ulceribus, à suppuratis tumoribus subortis, vitæ periculum subiere, vel difficulter, & nonnisi post diutissimum tempus, convaluere. Juvat pariter in his attenta Medicorum assidentium cautio, atque animadversio, quâ scilicet præcaveatur per conve-

nientia , & opportuna medicamenta, pravorum humorum ad partem vulneratam affluxus, ut propterea nullus, vel saltem levis , aut insensibilis tumor sit compariturus . Cùm igitur hæc ritè , rectèque peracta sunt, nihilum de tumoribus non apparentibus pertimescendum.

APHORISMUS LXVII.

Molles boni , crudi verò mali.

QUandoquidem ad ingentia , & magna vulnera Tumores consequi bonum, ex præcedenti aphorismo tacitè subinfertur ; docet in hoc alio Hippocrates, quales ipsi esse debeant , aitque molles illos esse oportere , nam crudi, & duri aliâ de causa, mali censendi sunt . Molles autem, sive, ut scribitur eodem 2. epidem. sect. 3. *laxi tumores* , intelliguntur, qui prementibus digitis promptè cedunt , veluti oppositi crudis, duris, ac renitentibus dictis, ut colligitur ex primo in primum epidemiorum : & quidem tripliciter tales esse possunt, vel ex conditione humoris tumorem facientis; unde qui ex phlegmate , aut lymphâ, mollis est; qui ex terreo , concretoque humore, durus: vel ex ejusdem humoris cruditate, vel coctione; quâ mobrem tumores omnes inter initia , ob humorum cruditatem, duri observantur ; cùm verò coctionem subierint, molles fiunt : vel denique ex partibus affectis ; quæ enim partes naturâ suâ molles sunt, laxæ, & spongiosæ, ut adenes, læpesæpius cùm tumescunt, molliorem quoque, laxioremque retinent con-

conditionem ; Modò molles hîc tumores in vulneribus apparentes , cujuscumque generis sint , relati ad crudos , & duros , semper meliores existimandi sunt ; quoniam molles ex ratione materiæ lymphicæ , aut pituitosæ , utpote nullum , vel levem dolorem , aut irritamentum inferentes , minoris sunt malitiæ , quàm si à materia consistentiori , acidiorique sint progeniti : molles verò ex prompta , facilique coctione , proculdubio meliores sunt , quàm si illa contumax , & rebellis foret : & denique molles ex natura partis affectæ glandulosæ , utpotè sensûs expertes , molestiâ quoque carent dolorificâ , & vellicante , cujus rationem specialem habendam voluit Hippocrates in vulneribus , & ulceribus quibuscumque , ex quibus antea convulsionem , maniam , cæterasq; ægritudines acutiem præseferentes , metuendas dixit. Porro perperam egisse videntur illi , qui Aphorismû hunc de tumoribus universis indiscriminatim sunt interpretati , in quibus etsi nonnunquâ mollities longè admodum melior sit , duritie , & cruditate , cum scilicet illa ab imminente , facilique coctione humorum procedit ; multoties tamen Medicos curantes fallit , & multò gravior , ac periculosior observatur , quemadmodum palàm fit in œdemate , atheromate , steatomate , meliceride , vomicâ , cæterisque tumoribus flatulentis , & aquosis , potissimum in corporibus cachecticis , atque ad hydropem dispositis , cum cæteroquî phlegmon , durus , ac renitens tumor , faciliùs subigatur , & curetur . Atque hinc etiam facilè exponitur quod 2. *epidem. sect.* 3. de iisdem tumoribus , sub alia phrasi , scripsit Hippocrates , ubi sursum repentes contraposuit mollibus & laxis : Sursum autem repentes intelliguntur , non solùm qui circa vulnera comparent , & partem ulceratam tumefa-

ciunt, sed aliorum, ac præcipuè sursum attolluntur, atque vel ob multitudinem humorum, eorundemque pravitatem, aut propter partis affectæ contractionem, compulsionemque, nobiliores partes petunt, & introrsum repunt. Cæterum crudi tumores, idest coctionem minimè admittentes, nec à natura subigibiles, semper mali sunt, & periculum vitæ minantur, quales scirrhi, strumæ, carcinomata, exostoses, ut ex praxi Chirurgica cunctis notum; sicut contra molles ad suppurationem vergentes, minus mali, immò plerumque salutares existimantur.

APHORISMUS LXVIII.

Dolente parte capitis posteriore, in fronte recta vena incisa prodest.

V. Gal.
comm. 2.
in 6. epid.
27.

QUod experimento juvisse compererat 6. epidem. sect. 2. Hippocrates in eo, cui *dolente capitis parte posteriore, recta vena in fronte secta profuit*, in aphorismum redegit, & hinc appositum, ut vel hinc certò nobis cõstaret, ab experimentis, iteratisque observationibus sententiarum istarum seriem compilasse, ac sicuti in memoriam caderent, statò quodam ordine, disposuisse, non tamen eâ lege, ut præcepta posteris traderet irrefragabilia, sed ut potiùs moneret, quâ methodo sibi medicam facultatem comparasset, eâdemq; posterì possent suis observationibus illam magis, magisque confirmare, ac locupletare, juxtà illud Manilii:

Per

Per varios usus Artem Experientia fecit;

Exemplo monstrante viam :

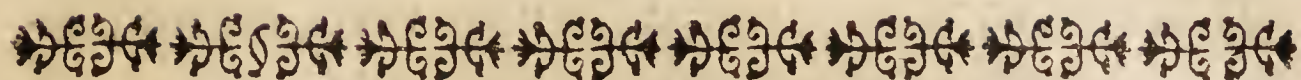
quippe non ex uno, aut ex altero experimento, sed ex pluribus, iteratisque, atque eodem modo contingentibus exurgit Experientia, quæ propterea scitè admodum describitur à Galeno *lib. de optima secta ad Thrasymbulum, memoria ejus, quod sæpius, & eodem modo* Cap II. *visum est.* At verò Experimentū propriè dicitur, *ejus, quod nondum constat opere, attentatum; seu alicujus medicamenti dubia attentatio* : unde experiri idem est, ac rei alicujus periculum facere, ac tentare, quod sanè eventus ambiguitate, & periculo non caret.

Id itaque proponere videtur in hoc aphorismo Hippocrates, se nimirum aliquandò expertum, juvisse venæ frontis sectionem in vehementi occipitis dolore; ut hinc cæteri, si prudenter visum fuerit, id ipsum experiri valeant in consimilibus doloribus, num fortassè ex iteratis observationibus generale, quoad fieri potest, documentum elici, & experientia solidior deduci queat. Inutiliter ergo allaborant, qui hoc Hippocratis effatum ad rectam, perpetuāq; medendi rationem reducere conantur per ambages illæ evacuationum, quæ Revulsoriæ, & Derivatoriæ appellari consueverunt : siquidem istæ jam diu à recta medendi Methodo, post detectam sanguinis circulationem exularunt; nisi solum vocabula ista, in gratiam venerandæ vetustatis, retinere velimus, ut cum ejusmodi missiones fiunt inter initia ægritudinum, Revulsiones; constantibus vero, aut invalescentibus iisdem peractæ, Derivationes appellentur : eā planè ratione, quā fortè creditum, fluentes inter initia inflammationum humores intercipi, & in suis motibus præpediri; in augmento verò, & statu earundem, cum jam factæ illæ sunt, diminui,

atq;

atque in motum denuò adigi hærentes partibus humores: quod tamen non facilè plerumque est, immò sæpè sæpiùs nocuum, ac periculofum, ut alias dictū. At verò, citrà ejusmodi inutiles animadversiones, potest dolori occipitis venæ frontis sectio prodesse, cū is ex immoderato, impetenteque sanguine in illius foramina, angustiora reddita, non tam promptè subeunte, provenit, quocircà vel hærens aliquantisper, vel irruens, & impetuosius excurrrens pericranium, duramque meningem gravat, aut vellicat, unde postmodum dolor, qui deinde sedatur, promotâ, per frontalis venæ amplioris sectionem, illius circulatione; quippe jam satis constat, non aliud beneficium ex venarum sectionibus corpori exoriri, quàm sanguinis motum, juxtâ Mechanicæ leges, nō nihil aliquandò accelerare, ob diminutam ejusdem quantitatem. De reliquo, id indiscriminatim incunctis capitis doloribus experiri velle, valde periculofum; cū ex Galeno *in comm. aphorismi primi*, *experiri ea, quæ non sunt longâ experientiâ comprobata, non est citrà periculum, cum mala experientia ad totius animalis interitum terminetur*. Atquē, præter alia graviora pericula, quæ ex intempestivis, importunisque detractionibus sanguinis incurritur, illa specialius in venæ frontis sectione contingunt, quòd collum unde quaque circumligari debeat, & caput ad supercilia, fasciâ obduci, ut vena illa turgeat, & intumescat, ne pro vena arteria incidatur, & citrà periculum punctiōis, aut vulneris pericranii. A devinctis autem jugularibus vasis facilè hydrocephalon, & à puncto, vuineratoque pericranio, convulsio non rarò accidit. Hinc propterea factum, ut jam diù ejusmodi venarum sectiones ab aula medica exulaverint; nec sit amplius, qui eas tentare, aut in praxim deducere audeat.

APHO.

APHORISMUS LXIX.

*Rigores incipiunt, mulieribus quidem ex lumbis magis,
& per dorsum percurrunt ad caput, sed & viris
parte corporis posteriore magis, quàm an-
teriore, veluti ex femore, & cubito.*

*Sed & cutis rara: indicio autem
est pilus.*

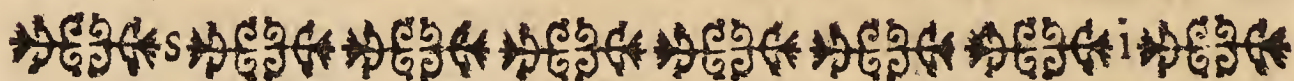
QUamvis plerique Expositores memoratos hoc loco rigores nolint de veris rigoribus, febres præcedentibus, interpretari, sed solùm de refrigerationibus, aut horripilationibus, ab externa, causa inductis, veluti à gelu, & à Borea; ipse tamē nō video, cur illis nequeat hæc sententia adhuc rationaliter adaptari, imò multo magis, quàm aliis; cùm experimentis compertum habeamus, rigentes à febribus secundùm posteriora potiùs conqueri, ac molestari, imò quosdam etiam febre tertianâ affectos noverim, qui integumenta multa, ac lanea, adhuc etiam ponderosiora, & excalefacta, ad eas partes exquisierint, ut levamen aliquod, atque adjumentum à concutiente, & molestante frigore persentirent: Advertit pariter Galenus nullibi Hippocratem rigoris meminisse à febre sejuncti, ut propterea illum sine febre novum, & peregrinum symptomata, suo tempore fuisse scribat *lib. de rigore, tremore, & palpitatione cap. 7.* Verùm utcumque se res hæc habeat, & sive rigores propriè dictos, sive simplices refrigerationes à rigido ambiēte illatas, intelligat Hippocra-

pocrates, docet hîc à lumbis magis in fœminis per dorsum in caput excurrere; in viris verò, etiam partes posteriores potius quàm anteriores, atque ex his magis extremas: Quod & repetitum bis adhuc invenitur, 2. scilicet *epid. sect. 3.* & 6. *epid. sect. etiam 3.*

Et quidem, quòd in febrientibus rigores incipiant à partibus posterioribus, atque in fœminis magis à lumbis, clarè deducitur ex nupera Recentiorû Anatomicorum doctrina, qui multis rationibus, atque experimentis evincunt, rigorificam illam concussionem ab indebita succi pancreatici cum felleo fermentatione proficisci, adedque circa lumbos, & glandulas lumbares persentiri, unde postmodum spinalis medulla, ductus thoracicus, pulmo, cor, totumque corpus, inæquali frigore contremiscat. In fœminis insuper, ligamenta uteri rotunda ad eadem quoque partes protenduntur, ac proinde major afflictio ex tot nervorum, & partiû nervearû compassione; siquidem inter cæteras istæ magis à frigoricis, sive internis, sive externis, afficiuntur, ex eodem Hippocrate *aphor. 17. & 18. hujus*. Dixit autem *magis*, non quòd omninò ex lumbis, sed quòd præcipuè ab his ostenderet rigores incipere solere, cum tamen reliquæ etiam partes extremæ corporis, manus, pedes, ingenti frigore molestantur; rigore verò, idest inæquali illa concussionem cum sensu intensi frigoris, solum internæ partes nerveæ ad lumbos, & præcordia sitæ divexentur. In maribus quoque posteriora magis, quàm anteriora frigere incipiunt, cum rigor illos invadit, non quòd impari ratione hic illis accidat, cum idem sit in utrisque febris fomes, & focus, unde 6. *epidem. sect. 5.* dicitur, *rigorem omnem à superiore ventre inchoare*; sed solum quia in fœminis frigus ex lumbis per dorsum ad caput fertur;

tur; in maribus verò extimas potius partes pervadit: halitus enim ex fermentantibus præter naturam succis in regione lumborum, per nervos potissimum in maribus divexant, qui ex lumbis, & ossesacro, atque adjacentibus imi ventris partibus, ad inferiora protenduntur, & per femora excurrunt, cum in foeminis, ob eorundem cum utero, & cerebro cõlensum, per dorsum caput potius feriant, quod planè in ipsis mollius est, & imbecillius. Verumtamen etsi hoc plerumque foeminis accidat, non est, ut omninò immunes exinde mares ab ejusmodi molestiis existimemus; quamobrem appositè adjecit Hippocrates adverbium *magis*. Nonnullos equidem novi è classe illorum, qui hypochondriacâ affectione laborant, id ipsum omninò ex rigorificis febribus passos, quod de foeminis hîc memorat Hippocrates, ut propterea etiam mente titubarent, & secum ipsis obloquerentur; & alios qui aliquantulum convellerentur, ac contremiscerent. Adjecit tandem, *veluti femorum, & cubiti*, loco exempli, ut cum posterioribus postremas quoque, & exteriores partes intelligamus, quod clariùs expressit *cit. 6. epidem sect. 3.* inquiens: *Horremus enim magis exterioribus, quàm interioribus corporis partibus, velut cubitis, femoribus*. Porro si hæc manifesta sunt in rigoribus, & horroribus, multò sanè patentiora fiunt in refrigerationibus extrinsecùs inductis, aut in defluxionibus humorum præsertim lymphicorum, per spinam, & artus; quippe partes posteriores corporis frigidiores sunt anterioribus, quoniam illæ magis ossæ, & nervosæ, istæ verò majoribus, & numerosioribus venis, ac arteriis sunt refertæ; sicut etiam interiores, exterioribus, ut patet. Quòd denique anteriores partes calidiores sint posterioribus, indicare subdit cutem illarum partium raram, atque facilem pilorum generationem:

rarior enim cutis, & facilis pilorum generatio, caloris, seu rei calidæ, unde pilus oritur, abundantiam indicat. At verò raritas cutis debet esse moderata, quæ scilicet satis sit ad halituousa excrementa excipienda, atque in pilum prolonganda, non autem tanta, quæ laxior nimis, & multum patula, illa retinere, & concrefcere non sinat, sed potius evolare, ac dissipari permittat; siquidem quemadmodum adstricta nimium, & densa cutis pilorum generationi impedimento est, ita ex adverso rarior, & patentior plus justo glabra remanet; igitur moderatè raram esse oportet.

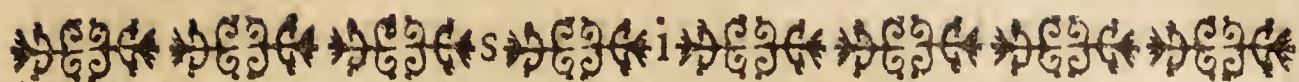
APHORISMUS LXX.

A quartanis capti, non admodum à convulsionibus capiuntur; si verò prius capiantur, & quartana supervenerit, liberantur.

SI unquam licuit à contextu aphorismorum mentem Hippocratis explicare, & clariorem reddere, certè ex hoc luculenter patet, rigores antea memoratos, febriles potius intelligere voluisse, quàm alios; quoniam nunc de quartanis febribus verba facit, quæ rigoribus, aut potius horroribus molestissimis ægrotantes cruciant, iisdemque veluti signis pathognomonicis sociantur. Sed ista utcumque sint, docet Hippocrates, Quartanis febribus correptos non admodum convulsionibus affici; immò his fortassis antea correptos, superveniente quartana liberari. Multum autem allaborant Interpretes, num propriè de convulsione, græcè *σπασμῶ*, an de

de convulsione epileptica, ac de ipsamet epilepsia, exponendus sit; siquidem Galenus *in comm.* excipit cōvulsionem factam ab inanitione, & illā solū quæ à repletionē fit, atque ab humoribus lentis, & pituitosis progenitam intelligit, qualis in morbo comitiali: cui sententiæ inhærentes plerique alii in comprobationem adjiciunt eundem Hippocratem 6. *epidem. sect. 6.* dicentem: *A quartana correpti magno morbo non corripuntur; si verò corripiantur prius, & succedat quartana, liberantur.* Pro magno autem morbo epilepsiam intelligi nemo est, qui ambigat. Et quamvis nonnulli, inter quos Cardanus, de omni magno morbo illum interpretentur, id tamen veritati, atq; experimento non cohæret, siquidem nulla ratio suppetit quamobrem quartanâ correpti, à cunctis aliis magnis malis præserventur, aut liberentur; quinimò experimentis pluries constitit apoplexiâ, asthmate, cordis palpitatione, hydrope, cæterisque magnis ægitudinibus eos laborasse, ut si leam scirrhus, obstructions lienis, renum calculos, ischurias, strangurias, aliasque, quibus obnoxii fiūt. Sed & Hippocrates ipse 3. *epidem. 3.* complures quartanarios memorat in constitutione illa pestilenti simul cum aliis periisse. Hinc falsum quoque dicere est Celsum, hâc ductum Hippocratis auctoritate, qui quartanam febrim docuit ab aliis magnis morbis liberare. Verum tot ambagibus, & tricis exolvemur, si juxta Recentiorum dogmata, & observationes, considerentur omnes istiusmodi nervorum ægitudines à vaporibus, aut humoribus acidis provenientes, qui cum sedem suam in imo ventre habeant, à vitio viscerum naturalium malè affectorum, præsertim verò pancreatis, lienis, ventriculi, & glandularum circumjacentium, propterea fit quòd

illis per indebitam cum cæteris succis, potissimum felleo, in gracilibus intestinis fermentationem febrilem subactis, ut speciatim in quartana febris fit designat in nervorū, & musculorū fibris proritatio, & convulsio, ut aliàs quoque dictum est; vicissim enim acidum quodcumque, felleo, & amaro liquore retunditur, ac domatur: cūque quartanæ febres cæteris longiores esse soleant; inde etiam sequitur, ut iteratis invasionibus, tum per vehementes illarum horridas concussiones, tum etiam à diuturna perduratione, omnis acor ex humoribus absumatur, vel infringatur, removeaturque causa irritationis, & convulsionis nervorum. Hūc etiam facit, quod idem Hippocrates 6. *epidem. sect. 7. circa finem*, scribit: *melancholicos fieri epilepticos, & è converso*; quoniam humor melancholicus acidus, utriusque morbi causa, si in cerebrum, & mentem feratur, melancholiam, in principium verò nervorum, & nervos ipsos, epilepsiam excitat; atquē febre superveniēte, idest per febrilem fermentationē subactō istiusmodi humore, uterque vel desinit, vel remittit. Denique advertendum superest, Hippocratem nō penitus dixisse quartanis captos convulsionibus nullatenus corripiri; sed *non admodum* solūm; siquidem fieri potest, ut aliā de causa illis afficiantur, vel etiam eādē non penitus per febrim discussā, potissimum cū convulsionibus, & epilepsiæ fuerint inveteratæ, adeoque diutius protractæ, languorem in nervis consequantur: quo casu etsi omninō non desinant, satis tamen est si admodum, aut violentius non affligant, sed rariùs solūm, & mitius quàm consueverant.

APHORISMUS LXXI.

Quibus cutes circumtenduntur aridæ, et siccæ, sine sudore moriuntur: quibus verò laxæ, et raræ, cum sudore moriuntur.

TRanscriptus est hic aphorismus ex 6. *epidem. sect. 6.* ubi per eadem verba scribitur, nisi quòd clariùs ibi, cutes aridæ, ac duræ, pro aridis, & siccis memorantur. Notat autem cutes aridas, & duras, quæ scilicet simul unà exsuccæ sint, ac densæ, quæ admodum in coriis animalium ad Solem exiccatis, ut nimirum pororum constipationem, coarctationemque designet, & cujusvis humoris absorptionem, unde tactu duræ, distentæ, & aridæ, adeoque etiam scabræ, & asperæ, percipiuntur: Neque solum unius, aut alterius partis meminit, sed universalis integumentum totum circumambientis, & circumvestientis corpus: id enim sonat verbum illud, *circumtenduntur*, quâ scilicet cute universum corpus circumtegitur, & convestitur. Quibus igitur cutes tales sunt, vel naturâ, vel temporis progressu, forsan ex ægritudine, veluti ex marasmo, sudor nullus fieri potest, etiamsi febribus afficiantur, quoniam vel humor deest propter ariditatem, vel extramitti, atque exudare nequit propter cutis densitatem, exarefactis præsertim glandulis subtercutaneis dictis, unde lymphæ, sudoris materia, proximè solet extillare; quemadmodum evenisse scribit idem Hippocrates Dealcis uxori, & Adolescenti in Melibœa, ægrotis xv. et xvi. 3. *epidem. sect. 3.*

At

At verò qui cutem sortiuntur laxam, & raram, nimio sudore perfusi in febris, aliisque similibus ægritudinibus, decedere solent; quoniam scilicet qui humores pravi per coctionem subigi non potuerunt, & criticè protrudi, sponte suâ inter mortis confinia, inutiliter, immò etiam maximo cum viriù dispendio, erumpere consueſcunt, & sudores pariunt, diaphoreticos dictos, præſertim ſi cacoëthiam conjunctâ habeant, ut in malignis, & peſtilentibus febris.

APHORISMUS LXXII.

Qui Regio morbo laborant, non multum ventosi sunt.

ICterum aliàs diximus, vel à veneno sanguinem, & lympham corrumpente, vel à crassis, lentisq; succis fellei humoris in tenuia intestina transpositionem ex ductu cystico, & cholidochæ impediētib; exoriri. Primum, plerumque malum, itemque exitiosum experimenta plurima contestantur, de quo etiam Hippocrates pluries in hisce aphorismis, præſertim ſi ante ſeptimum apparuerit, aut tumido, ac duro exiſtente jecinore: Alterum diuturnum quidem, ſed minimè periculolum paſſim experimur, & ſæpiſſimè etiam ſine febre. Cujus autem hîc meminert, ut eo affectos non admodum ventosofeſſe dicat, vereri ſubit. At de primo effatum hoc veritati non conſonat, repugnante quoque eodem Hippocrate, qui Apollonium ægrotum xiiii. ſect. 3. 3. epidemiorum, auriginofum ſimul, & flatulentum fuiſſe memorat. A tumefacto prætereà jecore facile ſubſequi ſolet Tympanitis, in qua flatuſ prævalēt adeò,
ut

ut universum ventrem distendant, & inflent. Ictericos itaque, ab impedita fellei humoris in gracilia intestina depositione, hîc intelligere oportebit, quibus nimirum alvus styptica esse solet, & fæces, si quæ egeruntur, albicantes, ac cineritiæ observantur. Quoniam enim in his bilis consistentior, ac inertior redita, minimèque in tenue intestinum deducta, nequit suo sale volatili viscosam pituitam, hærentesque in intestinis succos, etiam ab acido pancreatis fortasse austeriori, itemque ex ventriculo delabentem, chylum convenienter diluere, ac moderari; propterea fit, ut flatus, vel nulli, vel tenues admodum progignantur; sed & fæces inde provenientes mucosæ plus justo, & felleo istiusmodi liquore privatae, diu retinentur, atque postmodum nonnisi ingenti conatu egestæ, cineritiæ observantur: constat autem felleum hunc humorem pancreatici vim retundere, chylum ab inutilibus partibus repurgare, tenaces, hærentesque succos ab intestinis incidendo, detergere, nec non clysteris vicem gerendo, flatus discutere, & alvi excrementa ad exitum provocare. At verò adjecit Hippocrates *non admodum*, cum fieri possit ut aliquandò, leuiter saltem, flatus, aut ructus ab Ictericis emittantur, cum scilicet aliqua ex parte felleus humor ad intestina dejicitur, fortè quia non omnino cholidochus ductus obstruitur, ut omnem ejus partem remoretur, vel etiam quia ab oleosa, tenaci-que bile cystis ipsa sola infarcitur, indeque Icterus exurgit, libero interea cholidochi ductu remanente. Sed & contingit pariter nonnullos flatibus vexari, ventris murmura excitantibus, & inflantibus intestina, illos autem nequaquam depellere posse: his equidem facile accidit, ut Ictero corripiantur, & Tympanitici præterea fiant. Novi quemdam, op-
timâ

timâ cæteroqui sanitate fruente virum , qui cùm ingentes flatus magno sanè impetu per tempus, cùm luberet, edere confuevisset, mox factus Ictericus flatus ipsos per ventrem obmurmurantes discutere nequivit, & post aliquod tempus Tympanitico-asciticus periit.

Romæ cùm degerem, contigit pariter experiri Ictericum quendam, inconvenienti tamen methodo tractatum, flatuosum, ructuosumque per totum ferè morbi decursum extitisse, sed tandem stomacho, & viribus exolutum, cùm nil ampliùs retinere, nec digerere potuisset, ultimum suum clausisse diem; tumefacto interea Jecore, & Ictero in hepatidem scirrhusam commutato.

FINIS LIBRI V.

LUCAE TOZZI

In Sextum Librum Aphorismorum HIPPOCRATIS COMMENTARIA.

APHORISMUS PRIMUS.

*In longis lævitatibus Intestinorum si ructus acidus
superveniat, qui prius non erat, signum bonum.*

Extus hic Liber Aphorismorum varius est, proindeque utilis simul, & maximè commendabilis : continet enim sententias ad Praxim Medicam summoperè conferentes, præsertim in his, quæ accidentium morborum proprietates comprehendunt : sumptoque initio ab infima corporis regione naturali, primū considerat Hippocrates acidum ructū ex Ventriculo proveniente in diuturnis lævitatibus Intestinorum, aitque si is, veluti ex insperato su-

li

per-

perveniat, qui prius nunquam extiterit, bonum signum esse.

Est autem lævitas Intestinorum, græcè Lienteria, ægritudo illa, in qua assumpti cibi celeriter, & præproperè nimis, omnisque concoctionis expertes, ac nullatenus immutati, egeruntur. Et quamvis inter Lienteriam, & Coeliacam passionem, ea ab Authoribus differentia statuatur, ut in Lienteria statim, ac nullimodè permutati; in Coeliaca verò parumper detenti, & solùm aliquantulum dissoluti dejiciantur, non tamen illa tanti est, ut sub nomine lævitatatis Intestinorum hoc loco prior solùm, & non etiam posterior affectio comprehendi possit, cum vnam, eandemque causam utrisque communem sortiri soleant. Quæ enim à Veteribus de ejuscemodi ciborum dejectionibus sunt excogitata, de debili Concoctrice, aut imbecillâ Retentrice, vel plus justo laceffitâ Expultrice, quarum culpâ ingesti cibi debito tempore non retinerentur, vel ante necessarium tempus expellerentur, ideoque coctionem non subirent, nuperâ Anatomie facilius explicantur per comprehensionem, coarctationemque tunicarum Ventriculi suis fibris intertextarum, dissolutionemque ciborum à succis, è glandulis lenticularibus earumdem, in Ventriculi cavum exudantibus; quamobrem cum ejusdem tunicæ delaxantur, & succi ipsi digestivi hebetes fiunt, aut in alienam naturam degenerant, coctio nulla fit, vel admodum imperfecta; unde postmodum facilis eorundem delapsus ad intestina, subitaque depositio: cumque iisdem tunicis Ventriculus, & intestina convestiantur, atque humores secretionibus addicti, Felleus scilicet, & Pancreaticus, parem sortiantur in hoc affectu conditionem à naturali statu degenerem; proindè fieri, ut quod in Ventriculo dissolvi, & concoqui

coqui non potuit, multò minùs dilui, & secerni queat in Intestinis, potissimùm gracilibus. Quin & hæc, tum vitio, & inefficacia eorundem humorum, tum defectu, ac laxitate glandularum miliarium, quibus interiùs referciuntur, tum denique lactearum venarum excipere nequeuntium obstructione, plerumque etiam male affecta, in causa sunt, ut quantocyùs paritèr ad alvum inconcocti cibi deturbentur, & expellantur. Hinc Lienteria, nedum lævitas Intestinorum, sed & cibarius fluxus, seu diarrhœa stomachica plerisque appellatur, quoniam stomachus, seu Venterculus, & Intestina cum suis tunicis, fibris, glandulisque, nec non cum liquoribus in eorum cavum extillantibus, simul unà in hoc affectu læsa conspiciuntur.

At verò non solùm hîc considerat Hippocrates Lienteriam, seu lævitatem Intestinorum quamcumque, vel ex modico tempore inductam, sed speciatim adjecit, ex diuturno tempore molestantem; siquidem *in diuturnis* dixit *lienteriis*. Si namque Lienteria recens foret, profectò, quod de acido ructu superveniente recenset, foret infidum, quia fortasse semper adfuit, & sicut is à principio Lienteriam concomitans non magni æstimandus, ità nec Lienteria ipsa plurimùm esset magnificienda, utpote quæ nō altas fixerit radices. Jure ergo hæc ambò animadvertenda scribit, *in longis*, seu diuturnis *lienteriis*, in quibus graviùs de vita verendum, & *ructus acidus superveniens*, qui longè magis utilis existimandus est. In his etenim ructus acidus superveniens recuperatum iri ægrotantem portendit, ob restauratæ coctionis indicia, quippe succi illi digestivi, ciborum dissolutionem promoventes, amissum acorem referunt naturali statui debitum, quo antea orbati, inidonei evaserant, & ventriculus ipse ad pristinam fibrarum

texturam, suiq; coarctationem quadantenus revocari prædemonstratur. Atque hinc palam fit, quàm longe aberraverint veteres Interpretes, ex ructu acido coctionem renovari existimantes ex eo, quòd ructus acidus indicium foret inchoatæ coctionis, vi caloris perfici consuetæ; cùm tamen ructus acidus ex *Gale-
no* frigidam intemperiem consequi dicatur, & coctio ex eodem, à calore moderato fieri putetur. Equidem ructus acidus inchoatæ coctionis indicium est, sed ex restauratione, ac reditu succorum Chylificationi inferviētium, quoniam succi isti suâ naturâ acido-acres esse debent, & ubi antea per Lienteriam, hebetes, ac inertes, omniq; acore, dissolvendi vim habente, orbatifuerant, cùm in pristinum restaurari, & exacui cœperint, futuram in posterum meliorem ciborum coctionem pollicentur.

Addidit præterea, tunc ructum acidum signum esse bonum, cùm antea non extiterit, fortè quia succi illi digestivi hebetes, & effœti, vel propter commissionem aliorum succorum præsertim phlegmaticorum, vel ob mucorem in tunicis & glandulis Ventriculi hærentem, vel propter eorundem inertiam, ac inefficaciam, veluti à sanguine vappido dependentem, vim, actionemque nullam in cibos assumptos exerere potuerint, qui mox repurgato per iteratas egestionem corpore, acutiores efficacioresque redditif, deinceps valeant eorundem dissolutionem, Chylificationemque peragere. Quamobrem, qui succi ciborum dissolutioni dicati, nulli, vel inefficaces erant, comparente ructu acido, illoque perseverante, restituti designantur, unde signum bonum. Necesse est autem, ut perseveret, nam si momentaneus fortasse foret infidele signum esset.

Sed quid, si ructus acidus adhuc antea per initia

tia lævitatatis intestinorum extiterit? Certè ex mente Hippocratis nil boni exinde præſagiri poſſet: tunc enim acidus ruſtus potiùs à cibis ipſis malè digeſtis proveniret, quàm à ſuccis digeſtivis in meliorem ſtatum redeuntibus; quamobrem non immeritò Lienteriam ipſam comitaretur, non ſuperveniret. Atquì fieri etiam poteſt, ut ſucci ipſi talem, ac tantum acorem nanciſcantur, ut longè admodum à naturali conditione declinent, adeoque referant vim, acutiemque Aquæ Stygiæ, proximè ad veneni naturam accedentes, quocircà nedum cibos diluant, ac plus juſto extenuent, ſed et tunicas ipſas Ventriculi, ac Intestinorum proritent, & compungant, undè poſtmodum citiſſima, ac præpropèra nimis in alvum deſcriptio, quemadmodum ex vehementioribus catharticis, & venenatis quibuſdam liquoribus experimur. Sed & inſuper à nimia, atque immoderata tunicarum, & fibrarum Ventriculi laxitate idipſum evenire poterit, quâ ſcilicet fiat, vt aſſumpti cibi nec comprehendì, nec debito tempore retineri queant, ſed ſponte ſuâ per pylorum ſe corrugare nequeunt in Intestina delabantur, quæ pariformiter affecta, aut premente, ineptâque iſtiusmodi mole gravata, foras protrudant. Hinc autem facilè deduci poteſt evenire quandoque poſſe Lienteriam vitio ſolius Ventriculi malè concoquentis, aliquando verò ex defectu gracilium Intestinorum, ſuccorumque illuc corrivantium, non ſecernentium partes Chyli alibiles ab excrementoſis, ſed vnâ ſimul permixtas, ac confuſas, ex irritamento ſtatim àd alvum protrudentium, itemque ſi à tumida, villoſaque glandularum ſubſtantia quodammodò lævigata, atq; à fibrarum, nervorumq; laxitate, ad debitum tempus continere nequeuntium; indeque fieri cur aliquandò gravior, quandoque verò mitior Lienteria

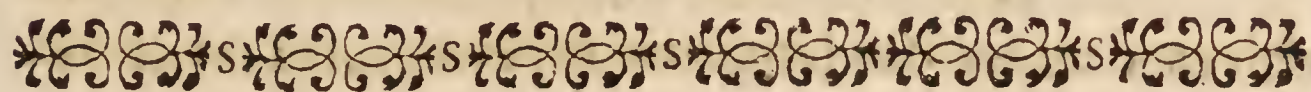
teria exoriatur , ut exemplis plerisque comper-
tum est .

Quoniam verò similem sententiam scriptam reliquit Hippocrates 2. *epidem. sect. 2.* his verbis: *diuturnis levitatibus Intestinorum acidum ruētum fieri , anteā nunquam factum , signum utile, ut Demaneti accidit : fortasse autem est & arte facere ; etenimurbationes huiusmodi alterant : fortasse autem & acidi ruētus levitatem Intestinorum solvunt ;* ansam nobis præbet dubitandi, annon æquè expediat Medico ruētus acidus excitare , quin etiam & vomitum, cum alioquì nihil de hoc memoratū sit in præsentia aphorismo . Verum Hippocrates *cit. 2. epidem.* hæsitanter solum sub particula *fortasse* illum commendat , de sumptâ ratione ab illa turbatione, seu commotione Ventriculi , quâ in eructatione se subvertit, & efflat, ut inde fortassis calor, (cuius defectu Lienteria fieri creditur) suscitetur, ac vigeat, & frigidi, tenacesque humores Ventriculi fundo hærentes, submoveantur, & expurgentur ; quamobrem cum certum omninò non sit , ex ruētū arte promotō Lienteriam fore futuram , proinde factum cur in aphorismo nil tale retulerit , veluti nondum experimentis comprobatum. Sed & in diuturnâ Lienteria affectis , adeoque toto corpore languentibus , nec videtur tam facile ruētum acidum , & vomitum tutò excitari posse , nisi dumtaxat ex accidenti, quatenus per medicamenta aromatica, & roborantia Ventriculum, vigor in fibris, & tunicis ejusdem, se quodammodò corrugantibus, promoveatur . Et licet vomitus in alvi fluxibus ex eodem Hippocrate à plerisque Auctoribus commendetur, is tamèn non nisi inter initia convenit, valente nimirum Naturâ ejus impetum sustinere , quæ cum ex adverso valdè imbecillis esse soleat in diuturnis

lien-

lienteriis , propterea haudquaquam tutum erit ad
 ejusmodi commotionem illam laceffere . Quod au-
 tem ex angusto alicuius vasis orificio potando, credi-
 tur promotum ructum prodesse posse , vanum omni-
 no existimaverim , cum non nisi ab interna causa ex-
 citatus ructus , isque similiter acidus , in Lienteria
 commendabilis sit, & signum bonum esse possit .

V. de hoc
 Gal. cōm.
 2. in 6. epi-
 dem. tex.
 33. referē-
 tem Sabi-
 num , ita
 consului-
 se .

A P H O R I S M U S II.

*Quibus Nares naturâ humidiores , & Genitura humi-
 dior, minus integrâ sanitate fruuntur: quibus
 verò contraria, salubriùs degunt .*

Colligit in hoc Aphorismo Hippocrates ab humi-
 diori, vel sicciori Nariū, & Genituræ conditione,
 meliorem, salubrioremque, vel contra deterio-
 rem, infalubrioremque totius corporis constitutionem; simi-
 li ferè modo, ac de totius Anni tempestate scripserat
 3. Aphorismorum libro, inquiens : *Ex constitutionibus
 Anni siccitates sunt imbribus salubriores, & minus mor-
 tiferæ .* Et quidem ab humidiori corporum constitu-
 tione major excrementorum præsertim crassorum,
 & phlegmaticorum proventus designatur, quæ par-
 tes omnes aggravent, ac hebetent, & sanguinem vi-
 tæ thesaurum, iustitendo , fovendoque corpori inep-
 tum , effœtumque reddant ; quamobrem majora, &
 pejora nobis semper accidunt mala ab his , quæ plus
 justo humefaciunt, ac delaxant : Humidum enim in
 Viventibus moderatum, balsamicum, & oleosum di-
 ctum, minimè verò aqueum, & excrementosum esse
 debet, quale per mucum , & fluentem lympham na-
 rium designatur . Scriptum est autem *Naturâ*, idest

à nativitate , atque ex naturali, inſitâque corporis habitudine , ad excludendas humidâs illas ſuperfluitates, quæ ex cauſis externis , vel ab ægritudine aliqua inducuntur , quemadmodum ab aëre auſtrino, cibis excrementoſis, potibusque gelidis, ac immoderatis, itemque ex catarrhis, aliisque . In iis præterea arguitur mala ; & laxa nimis Cerebri (quod pituitæ metropolis Hippocrati dicitur) cōſtitutio, quæ & lymphicas , ac ſeroſas ſanguinis ſuperfluitates facilè ſuſcipiat , & ſuſceptas moderari nequeat , ſed per nares, cæterasque adjacentes partes ſponte ſuâ defluere ſinat . Id ipſum quoque indicat Genitura humidior; illa quippe tenax, ſpumofa, & conſiſtens eſſe debet; unde cūm humidâ, & fluidâ nimis eſt, à conſimili ſanguinis conditione progenita designatur ; Modò ex utriuſque partis humidâ , laxâque conſtitutione, cæteras quoque omnes pari vitio affectas conſpicere licebit, adeoque cōſtiones omnes, cunctasque operationes inertes, languidasque fieri , ex quibus nec integra, nec perfectâ ſanitas exoritur, ſed valdè debilis, & contrahendis ægritudinibus multum obnoxia; quandoquidem Cerebrum & Teſtes videntur eſſe præ reliquis, præcipuæ, ac prævalentiores partes, ad vim, vigoremque toti corpori impertiendum, quippe quia ex Cerebro ſpiritus animales , atque ex Teſtibus maſculeum robur cunctis aliis communicatur . Hinc experimur Spadones, illoſque omnes, qui ejusmodi aqueis humiditatibus , atque ſeroſis humoribus abundant, eſſe perpetuò valetudinarios , ingenio hebetes, ſenſibus obtuſos, languidos, excrementoſos , & ad quæcumque opera, aut exercitia, tum mentis , tum corporis minùs idoneos . Cæterum comparatè ſolum illos his minùs ſalubres eſſe dixit, cūm & non minùs ſicciori conſtitutione præditi, ſuis quo-

quoque subjiciantur ægritudinibus . At verò animadvertendum hîc est , quòd junctim Hippocrates memoravit *Nares* , & *Genituram humidiores* , ut ex utriusque complexu de totius Corporis salubritate rectum judicium ferri possit ; nam si una, vel altera solùm pars humidior foret, non de toto, sed solùm de illa parte malè affecta, ac debili judicabitur ; unde si *Nares* solum humescant , cerebrum malè affectum, & imbecillum designabitur ; si verò *Genitura* dumtaxat fluxilior, ac serosior observetur, Testes solummodò, aliæque partes circumjacentes languidæ , & laxæ significabuntur . Debent igitur hæc duo simul jungi, ut de totius corporis constitutione conjicere possimus . Id ipsum quoque per eadem ferè verba scriptum est *6.epidem. sect. 6.* unde excerptus videtur præsens Aphorismus , nisi quòd *Genitura* nedum humidior , sed copiosior quoq; adjiciatur, non minimum scilicet ad causariam valetudinem conducente copiâ . Hâc etiam de causâ idem Hippocrates 2. *Aphor. 44.* adnotavit crassa, atq; obesa admodùm corpora citiùs interire, quàm gracilia ; quoniam faciliùs in grauissimos, & lethales affectus incidunt , quales sunt Apoplexia, Lethargus, Carus, Paralysis, Oculorum suffusio, Asthma, Hydrops, Lienteria, Diarrhœa, Dysenteria, aliique similes . Contrà verò sicciori, solidiorique Corporis constitutione potiti, salubriorem vitam degunt , vtpotè qui puriori, floridiorique sanguine sunt præditi, & partes ad robur , & operationes Vitæ destinatas, solidiores, firmioresque nacti sunt : quod pariter confirmat Celsus *lib. 2. cap. 1.*

A P H O R I S M U S III.

In longis difficultatibus Intestinorum cibi fastidium malum, & cum febre pejus :

A Libi Hippocrates 2. *Aphorif.* In omni morbo dixit, *benè se corpus habere ad ea quæ offeruntur, bonum esse ; contra verò malum .* At hic specialius in Dysenteriis, ciborum fastidium adnotat, veluti signū prostratæ virtutis appetitiuæ , atque adco malum, & cum febre pejus .

Verùm animadvertere oportebit , non dixisse Hippocratem in Dysenteriis , seu difficultatibus Intestinorum simpliciter, sed notanter adjecit, *in longis, seu diuturnis* : etenim initiantibus Dysenteriis , ex malo fortasse corporis apparatu , atque ex humoribus acribus, aut oleosis, quales plerumque sunt, qui biliosi vulgò appellantur , non rarò fit , ut statim appetitus langueat, & ciborum fastidium, ac nausea inferatur : illud tamen non tanti existimandum, ut spes omnis absit recuperandæ in posterum appetentiæ , postquam scilicet humores illi acres , & oleosi edomiti, vel evacuati fuerint . At verò cùm inter initia Dysenteriae , appetitus non est omninò prostratus, si deinde temporis processu , ægritudine nimirum increbrescente , ille penitus deficiat , & ciborum omnium fastidium insequatur , proculdubiò pessimum indicium erit, veluti non à solis humoribus ventriculi tunicas laxantibus progenitum , sed à labefactatâ ejusdem actione , atque ab emortuis, exsolutisque succis eidem addictis, dependens . Neque enim tam facile deinceps est , exsolutos ejuscemodi succos restaurare, & labefactatas vires reficere , postquam diù cum torminibus alvus egerit, & intestina tam ma-
lè

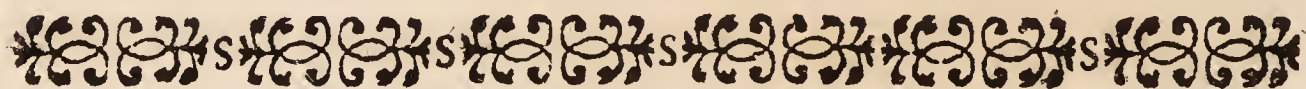
lè affecta fuerint ; unde & sanguis, & vita ipsa, proximè est ut tandem deficiat . Accedit quòd ad reficiendam consumptam ex immodica egestionè substantiam, necessaria omninò est ciborum ingestio, pariterq; conveniens eorundem digestio, & chylicatio, quæ, nisi ventriculus bene se habeat ad appetendum, & concoquendum, nullatenus haberi poterit ; quamobrem de omnimoda virium deficientia subinde adhuc verendum erit .

Sed quî fieri potest, vt in Dysenteria, etiam ab initio appetitus ciborum habeatur, procedente verò tempore deficiat ? Ratio petenda videtur ab ipsismet intestinis male affectis sive superioribus, & gracilibus, sive inferioribus, & crassis : læsis namque intestinis solùm crassis, & potissimùm Recto, benèque se habentibus superioribus, & gracilibus, facile est ut appetitus ciborum habeatur, quî tamen nullus, vel valdè imminutus erit, cùm superiora, & gracilia intestina, quibus ventriculus proximius alligatur, afficiuntur ; Et quoniam procedente, productâque Dysenteria, erosiones, aut ulcuscula adhuc in Intestinis crassis contracta, sensim sensimque repere possunt in partes superas, & nedum Intestina gracilia, verùm etiam ventriculum ipsum contaminare ; propterea fieri potest, ut Dysenteria inter initia appetentiam non lædat, progressu verò temporis illam inferat . Adde quòd morbi omnes initiantes debiliores semper sunt, sensim verò invalescentes graviores fiunt attritis viribus, & languescente naturâ .

Quod diuturnis Dysenteriis ciborum fastidium superveniens malum hætenus dictum est, longè pejus erit, si cum febre jungatur ; & quidem, sive febris à principio Dysenteriam comitetur, sive in ejusdem decursu superveniat : etenim ratione febris vitium quoque in sanguine inductum designatur ; atquî lon-

gè gravius erit , si febris quæ à principio deerat, vel levis admodum videbatur , mox cum ipso ciborum fastidio supergrediatur, aut increbrescat; quippe tunc vel inflammationem, vel mortificationem ibidem factam designat. Id quod etià notavit idem Hippocrates 6. *epidem. sect. 7.* his verbis : *In longis Dysenterijs cibi fastidia mala, tum aliàs, tum si insuper febrierint*: ubi duo notabiliora commemorat: primum, quòd ciborum fastidium non semel, sed pluries, & diù perstiterit, nam usus est plurali numero, *cibi fastidia* : alterum, quòd tum aliàs, tum si insuper febrierint, ubi per particulam *insuper* supervenientem febrem designat.

Neque hoc novum in praxi, quâ pluries constitit Dysenteriam citra febrem accidisse, sed & nedum absque febre, verum etià absque cruentis egestionibus visam gravissimi Doctores attestantur, illamque epidemicam, & populariter grassantem, de qua præ cæteris meminere Willisius, & Sydenham, itemque Bonetus in suo *Sepulchreto*, alique, ut propterea mirum non sit, quamobrem Hippocrates dixerit in *diuturnis Dysenterijs*, cum tamen Dysenteria inter morbos acutos reponatur: etenim fieri potest, ut illa, potissimum incruenta, in longius tempus protrahatur, utpote in Recto intestino crassiori excitata, quemadmodum etiam in Tenesmis experimur.

APHORISMUS IV.

Ulceræ circumglabra prava sunt.

Ulceræ circumglabra dicuntur, ex quorum ambitu, & circa illorum labia pili decidunt, ac de-

cifi

cisi nullatenus renascuntur. Sive autem ulcera ista à causis internis fuerint inducta, sive ex precedenti vulnere relicta, perinde erit, modò ab affluxu pravorum humorum, circumjacentes pili è suis radicibus abradantur, & sponte decidant. Hinc ubi Leonicens, aliique Interpretes scribunt *ulcera*, Fuchsius mavult legendum *vulnera*, quæ tamen in ulcus desierint, ut proinde non ex vi vulneris, sed ex pravo, malignoque humore in vulneris labiis restagnante, radices pilorum erodantur. Addit etiàm Cardanus præter pilorum casum, cutis desquamationem, ut ab iisdem humoribus malignis, & erodentibus, ne dum radices pilorum, sed etiam cutis, & caro subjecta depravetur, & inficiatur.

Ab ejusmodi igitur pilorum defluxu, & cutis desquamatione, clarissimè deducitur ulcera ipsa, evalisse maligna, & cacoëthica, vel à vitio ejusdemmet partis ulceratæ corrumpentis alimentum, vel à toto malos humores in eandem partem deponente, quemadmodum observare solemus in corporibus gallicâ lue infectis. Hinc autem edocemur, pro talium ulcerum curatione, corpus omninò esse repurgandum à pravis deleteriisque succis ulcera ipsa inficientibus, ac prætereà alexipharmacis, ac specificis oppugnandum; nisi enim pravi illi humores eliminentur, & alimentum, quod parti affectæ suggeritur, purum, temperatumque fiat, proculdubio ulcus nunquam ad cicatricem perducetur. Hanc eandem sententiam scriptam etiam invenies 6. *epidem. sect. 7.* sub his verbis: *Ulceræ circumglabra maligna sunt*; quare hic Aphorismus desumptus exinde videtur.

APHORISMUS V.

Dolores laterum, pectoris, & aliarum partium, si multum differant, sunt considerandi, perdiscendum.

Confer.
Hipp. 6.
epid. sect.
7.

Quo pacto vertit hunc Aphorismum Leonicens, obscuritatem parit; quare melius legendum cum Fuchsio, & Cardano, quorum alter è græco Codice transfert: *Dolores, qui fiunt in latere, & pectore aliisque partibus, num multum prævaleant, differantve, considerandum.* Alter vero, ita scribit: *Dolores, qui sunt in lateribus, & pectore, atque aliis partibus, an multum varient, perdiscendum;* cui consentit etiã Mercurialis. Et quidem vtraque hæc versio clarior est, per quam Hippocrates Medicos consulere videtur, ut partem affectam in doloribus interno-scere curent: nisi enim partes affectæ suis indiciis distinguantur, curatio haudquaquam prosperè institui poterit; etenim in doloribus, non solum distinguenda erit doloris species, num ille acutus, & pungens, an verò obtusus, & gravans sit, num tendens, aut inflans, num pulsans, aut convellens; verum etiam à quibus causis potuerit induci, in qua speciatim parte, cum quo morbo conjunctus, quo anni tempore, quave tempestatis constitutione contingat; siquidem ab horum accidentium, & circumstantiarum varietate, partes affectæ, illarumque speciales ægritudines cum suis causis facilius discerni poterunt. Et quidem pungentes dolores ab humoribus acris, gravantes à crassis, & pituitosis, inflantes à flatibus oriri solent; sicut pariter pulsans fit in arteriis, convellens in nervis, & membranis, acutus in partibus sensitivis, obtusus in glandulis, & viscerum parenchymatibus: qui contingunt æstate, plerumque ab humo-

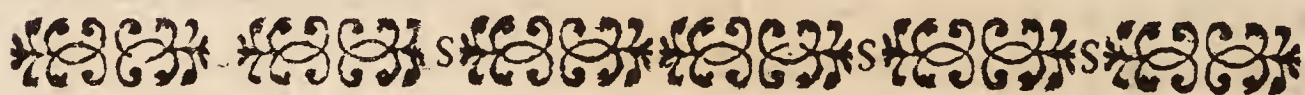
humoribus tenuioribus, qui in hyeme, à crassioribus; atque ità de cæteris : Modò pro istorum varietate, varianda quoque curatio erit, ut patet ex methodo medendi. Dat autem exemplum Hippocrates in hoc textu, de doloribus laterum, & pectoris; & pro lateribus intelligit costas cum adjunctis musculis melopleuris, & intercostalibus dictis, prout utrumque latus dextrum, & sinistrum occupant; pro pectore vero intelligenda est pars anterior ejusdem, vbi costæ sterno adnectuntur, & non solùm secundùm partem anteriorem, & externam, sed etiam secundùm partem internam ejusdem pectoris; nam non eodem modo dolor in utrisque contingens pectus ipsum afficit; cum pars interior, & membrana illa, quam pleuram vocant, sensu exquisitiori communita, acutiùs dolet; pars vero extima musculis contacta, non adeo acuto sensu torqueri solet. Ita quoque dolor aliter afficit pulmonem, ac pleuram, aut musculos intercostales: quamobrem benè constat pro diversitate partium affectarum curationem diversimodè esse instituendam.

Neque solùm qualitas doloris, sed ejusdem magnitudo consideranda est, num scilicet exiguus, & levis sit, an verò magnus, & excedens; inde enim designabitur causa dolorem faciens, vel levior, vel gravior; vel abundantior, vel parcior; vel tenuior, vel crassior; vel tenaciùs infixæ, & recondita, an verò superficie-tenus dumtaxat adhærens.

Considerandum insuper est, num in longius tēpus dolores sint processuri, ideoque diuturniores, an verò sint citiùs desituri; & num per ipsam eandem, quâ incœperint, anni tempestatem, puta qui hyeme, intra hyemale quoque tempus finiri possint, an potiùs ad aliam sequentem, nempe vernalem, vel æstivam protrahendi sint, vt ex eodem Hippocrate colligi

gi potest 6. *epidem.* vbi de constitutione quadam in Perintho vagata, sermonem habet. Quare non irrationabiliter quis conjectabitur ex dolorum varietate, diversam morbi causam, morbique magnitudinem, motum, & morem, cum parte specialiter affecta, ut fusius declarat Galenus 2. *de locis affectis cap. 2.* Hinc, quod Hippocrates hic exempli causâ de doloribus pectoris, & costarum protulit, ut inter se invicem distinguantur, aptandum quoque erit cæteris partibus, si dolore afficiantur, ut ex iisdem signis discerni possint, puta cum dolor divexat Ilia, num internæ, an externæ partes ventris afficiantur, & num Renes, an Intestina, an etiam reliqua viscera adjacentia: quæ sanè, ex documento eiusdem Galeni *c. l.*, à quinque fontibus deducuntur, nimirum à natura, & conditione doloris, à situ, ab accidentibus adjunctis, ab excrementis, & ab operationibus læsis.

Postremò advertit Galenus *in comm.* etiam in pluribus individuis dolores, iisdem in partibus indutos, ex supradictis indiciis posse diversificari; si nimirum considerentur doloris species à vehementia: Etsi enim duo individua costarum dolore crucientur, si fortassè tamen in uno dolor sit pungens, in altero tendens, vel gravans: aut in uno vehementior sit, levior in altero; equidem in illis & causa doloris, & pars affecta variabit, pro eorundem diversitate.

APHORISMUS VI.

Renum, & Vesicæ vitia in Senioribus difficulter sanantur.

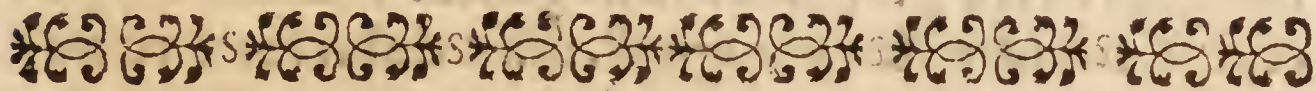
UBi Leonicens simul vnâ Renum & Vesicæ vitia conjungit, alii Interpretes, & præsertim Fuchsius,

sius, & Cardanus disjunctim legunt; unde Aphorismum hunc è græco Codice ita vertunt: *Vitia Renum, & quicumque dolores vesicæ*: quasi verò Renibus accidant quidem morbi, sed non cum magno dolore, quoniam illorum substantia parum sensitiva est; at verò multum sensilis substantia Vesicæ, utpote membranosa. Verùm ista non multum facessunt ad sententiam aphoristicam explicandam; etenim siue aliter afficiantur Renes, ac Vesica, siue etiam diuersis morborum generibus divexentur, non tamen Hippocrates ex ipsorum varietate, eorundem viscerum insanabilitatem, vel difficilem sanationem desumpsit, quippe qui solum ægrotudines ipsis contingentes considerans difficulter sanabiles in senioribus recensuit, respectu ipsiusmet ætatis. Et quamvis iidem Authores pro Senioribus intelligant, qui in prima senectutis ætate sunt, ut videtur deduci posse ex eodem Hippocrate 6. epidem. sect. 7., ubi Renum affectiones post annos quinquaginta se non vidisse sanatas scribit; nihilominus quia ibi de ulcere Renum, & Vesicæ, verba facit, non autem de reliquis, Renum, & Vesicæ ægrotudinibus; & aliquando etiam visum, senes inter initia senectutis, à quibusdam Renum, & Vesicæ affectionibus fuisse vindicatos; verisimilius propterea credere licet, istiusmodi morborum curationem in provecioribus senibus omninò difficilem, aut etiam impossibilem existimasse: modò etiam inter homines in senio constitutos magna differentia facienda est, nam quidam post sexagesimum annum, & ultra, robusti, atque multis aliis, etià minoris ætatis, fortiores sunt; contra verò alii, ante quinquagesimum adeò imbecilles, & languidi observantur, ut ne dum à Renum vitis, sed ab aliis multo levioribus ægrotudinibus liberari nequeant.

Sed unde est, quod senes ab ægrotudinibus Re-

num, & Vesicæ difficultè liberentur? Omnes ferè vetustiores Interpretes causam ad excrementorum multiplicationem, ad expultricis languorem, & ad meatuum angustiam retulerunt. Sed & Galenus, & cum Galeno Cardanus, quæ Hippocrates indefinite de Renum, & Vesicæ vitiis scripsit, ad ulcera dumtaxat contrahunt; pro quibus curandis quiete inquiunt opus esse, quæ nulla esse potest in Renibus, & Vesica, perpetim addictis secretioni, & expurgationi urinariæ serositatis. Verùm hæc cunctis ætatibus communia sunt: quinimò multitudo excrementorum, & meatuum angustia, longè manifestior est in ætate puerili, quàm in reliquis. Putaverim eapropter Ego curationis difficultatem in senibus specialiore esse à vitio acoris muriatici in sanguine, lymphæ, cæterisque liquoribus temporis progressu sensim sensimque contracti, cujus causâ urina ipsa acriori sale prædita, & serum, quod à sanguine repurgatur, acidius effectum continuam excitant in urinariis partibus pruritum, & molestiam, unde quidquid vitiosi in corpore exuperat, ad eas partes delatum, ægritudines reddit difficiliores, ut propterea nequeant ab iisdem senes ullatenus vindicari. Renum autem & Vesicæ morbi senibus contingentes, sunt, dolor nephriticus à calculis, vel arenulis, urinarum suppressio, stillicidium, aut ardor, Vesicæ scabies, & urigo, qui sanè pro causa viscosos, acidosque succos recognoscunt difficulter emendabiles, atque inducta semel vitia assiduò foventes, quemadmodum alias à Nobis ostensum est. Porro si hæc omnia in cæteris quibuscumque, cujusvis ætatis, & constitutionis, difficulter emendantur, quāto magis in Senibus incorrigibilia fient, in quibus omnia languent, & ex ipsa per ætatem mutatione, semper in pejus ruunt, cum & fermenta viscerum in acidum degenerent, ac sanguis ipse sensim, sensimque

que vappescat, coctiones omnes infirmæ fiant, excrementa cumulatiora, & crudi lentique succi in cunctis visceribus contrahantur, & hæreant: quamobrem idem Hippocrates 2. aphor. dixit *Raucedines, & Grauedines in iisdem difficulter maturari*; sed & articulorum dolores, paralyfes, tusses, alvi fluxus, aliique morbi insanabiles in ipsis observantur. Meminit autem speciatim hoc loco de Renum, & Vesicæ vitiis, quia ab his, præcæteris, senes gravius affici solent, tum ob seri urinarii acritatem, tum ob tubulorum renalium laxitudinem, & sphincteris Vesicæ muscoli languorem, tum demum quia per hos ductus potissimum cuncta Corporis recrementa, quæ in illis abundantissima sunt, perpetim deducuntur; unde illos experimur assiduus mejendi stimulis infestari, & micturriendo plurimum cruciari.

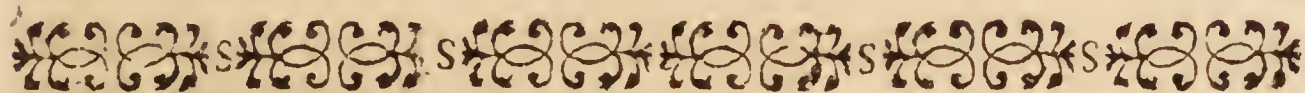
APHORISMUS VII.

Dolores ventris sublimes, leviores; qui verò non sublimes, fortiores.

Distinguit in hoc aphorismo Hippocrates dolores Ventris in sublimes, & non sublimes, illosque ait leviores esse, hos verò nedum graviores, sed fortiores. Quid autem intelligat per dolores sublimes ventri contingentes, num scilicet secundum corporis longitudinem, an verò secundum ejusdem profunditatem, controvertitur inter Interpretes. Et communior sententia est, loquutum hîc Hippocratem de doloribus secundum Corporis profunditatem consideratis, ut qui subter peritonæum fiunt, longè graviores, & vehementiores sint, leviores verò qui

supra . Atquē Cardanus, solito sui contradicendi animo, cæteris omnibus se opponit, contenditque debere intelligi secundum Corporis longitudinem, ut nimirum qui in parte ventris supera, vbi Ventriculus, Jecur, Lien, Duodenum Intestinum, & pars Coli latior continentur, accidunt, non ita graves sint, quemadmodum sunt, qui fiunt in parte inferiori, & in Intestino Ileo, Monoculo, Renibus, & Vesica. Sed valdè de-miror Cardanum, Virum alioqui solertissimum, voluisse in re tam clara cæcutire, & Galeno, cæterisque Interpretibus contradicere, ipsumque se gravissimis difficultatibus implicare, quas profectò cavisset, re-tentâ communi explicatione . Quis enim unquam leviores putaverit dolores Stomachi, & Ventriculi, itemque Pylori, & Duodeni, quæ sanè partes sunt atrocissimis doloribus quammaximè obnoxia, & non sine gravi vitæ periculo contingentes; unde Hippocrates 2. *epidem.* & in *prognost.* dixit dolores, & tumores supra umbilicum periculosiores esse . Quâ insuper ratione voluerit, Renes inter partes inferiores collocare, non satis benè constat, cum ex Anatome habeatur sinistrum Renem intestino Colo adhærere. Quæ insuper objicit de partibus supra Peritonæum sitis, levissima sunt, cum tam muscoli Abdominis, quàm cutis ipsa, quæ ibidem crassior sanè est, doloribus multoties afficiuntur acutissimis, & nedum tumoribus œdematosis, verùm etiam inflammatoriis molestantur, atque in Tympanite magis cruciantur, quàm aliæ partes interiores . Cæterùm factâ comparatione partium supra Peritonæum cum illis quæ infra ipsum sunt, quis ignorat, quod longè graviores accidant dolores Intestinis, Mesenterio, Ventriculo, Utero, & cæteris Visceribus hinc indè sitis? Verumtamen pro fortioribus doloribus, congruentius graviōres, seu periculosiores, subrogare, lice-

licebit, cùm gravius, periculosiusque fit in interioribus partibus laborare, quàm in exterioribus, etiam si dolor hebetior, & obtusior in his percipiatur. Quòd si præter dolores adjiciamus quoque tumores, ut plerique Expositores ex græco Codice addendos volunt in Aphorismo, planè cuique perspectum erit sublimes, idest ad superficiem ventris positos intelligi oportere; nisi etiàm verbum *Μετέωρον*, quod in textu græco est, suspensum, elatum, pendulum interpretemur, ut dolores hîc voluerit Hippocrates intelligendos, qui fixi non sunt, nec partibus tenaciter hærentes, veluti ab humoribus tenuioribus, & facilè exhalabilibus progeniti, ut contradistincti ab his, qui tenaciùs hærent, nec tam facilè resolvuntur. Quod præterea de ventre dixit, si ad alias omnes corporis concavitates extendamus, proculdubio à veritate alienum non erit; ut sensus fiat dolores sublimes, seu superficiarios, leviores semper esse, minùsque periculosos ab his, qui in profundioribus partibus accidunt, quippe qui principaliores corporis partes illi non afficiunt, sicut isti suapte naturâ graviores.

APHORISMUS VIII.

Aquâ intercute laborantibus, ulcera in Corpore facta difficulter sanantur.

DE duobus videtur hic Hippocrates Medicos commonefacere, primo quidem, quòd ulcera in hydropicorum corporibus enata difficillimæ sint curationis, atque adeò omnino vitanda, ne fiant, etiam sponte adigente naturâ: alterum, ut exinde Medici caveant, ne ulcera in ipsis excitent, fortè ad

totius corporis repurgationem, inde sperantes ab humoris aquosi per cutim evacuatione, fore illos ab hydropisi liberandos. In idipsum convenit etiam Celsus *lib. 2. cap. 2.* hanc eandem sententiam ab Hippocrate mutuatus.

Sed statim sese exhibet difficultas enodanda, de quibus Hydropicis hanc sententiam ipse protulerit. Et quidem de ea Hydropis specie, quæ Anasarca vocatur, locutum hîc testantur tum rationes, tum experimenta; quamobrem summo iudicio peritiores Interpretes exponere studuerunt è græco Codice non Asciticos, quibus scilicet aqua in abdominis cavo collecta est, sed Anasarcâ, aut Hyposarcâ affectos, in quibus aqua per totum corpus diffusa sub cute reflagrat, ut propterea Aqua Intercus morbus hic à Latinis appelletur. Cùm enim hydropicorum aqua sub cute constiterit, & universum corporis habitum tumidum effecerit, nedum humiditate, & œdematosâ crassitie cutem ipsam inficit, verùm etiam falsilagine muriaticâ, & acore maligno, circumjacentes partes infestat; unde cùm præ nimia distensione cutim extenuaverit, concurrente pravâ ejusdem humoris conditione, ulcera excitabuntur vix, ac ne vix quidem sanabilia. Atque hinc quotquot hætenus Anasarcâ laborantes visi sunt cum enatis ulceribus in tibijs, aut cruribus, in mortem tandem concesserunt, omni prorsus curationis spe destituti; immò in aliquibus, ulcera ipsa versa sunt in gangrænam, & sphacelum, non solum ex languore vitalis caloris ibidem contracto, verùm etiam, ob virulentam humoris conditionem irrupentis in cutem. Cæterum etsi in Ascite, ac Tympanite solus imus venter tumeat ab aqua, vel à flatu cum aqua permisto, cæteris partibus corporis pene exarescentibus; si tamen aliquando fiat, ut reliquæ etiam partes, præsertim infernæ,

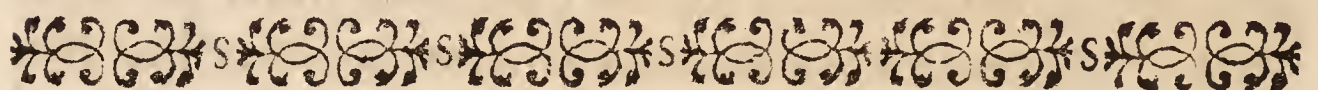
tra-

tractu temporis, intumescant, & aquâ scateant, idem, ab exorto in illis ulcere, præfagiendum. Porro quod in Ascite, & Tympanite rarò accidit, frequentius fieri solet in hydrope pectoris, aut pulmonis, in quo pedes, & tibiæ sensim sensimque intumescunt, ac attolluntur, ut exinde procedente morbo, ulcera etiam erumpant, & enascantur, pari profectò de causa insanabilia. Id ipsum quoque accidere non rarò consuevit ex disruptione vasorum lymphicorum, quæ plurima per articulos pedum disperguntur, si tamen lymphæ ipsa acorem muriatico-falsum contraxerit; siquidem tumores è simplici, & innocuâ lymphâ procedentes tale quid haud inferunt, & sæpissimè cum laborantibus consenescent. A prava itaque, & maligna humoris lymphici conditione istiusmodi ulcera insanabilia exoriri dicendum, non verò à sola humiditate, quæ nisi pravitatem adjunctam habeat, facile absumi, corrigi, & exiccari tandem poterit.

Hinc igitur clarè admonemur non posse tutò in hydropicis ulcera excitari: nam si sponte naturæ inducta, insanabilia fiunt, quanto magis difficillima evadent, & periculosa, ab arte promota. Perperam ea propter agunt, qui sibi tibiæ cauteriis inuri permittunt, sperantes exinde omnem serolæ superfluitatis malitiam iri evacuatum; nam præterquamquòd nil peccantis humoris, sed solius particularis laticis, aut alibilis succi portio inde deduci solet, etiam imminenti vitæ periculo se subjiciunt, à gangræna mox mox successura, ut in plerisque observatum. Qui verò referuntur hydropici ab erumpentibus sponte vesiculis, atque ex affluente ab illis sero aliquantulum levati, adhuc etiam postea periere, superstiti nimirum semper causâ hydropisim faciente; sed & nonnullos quoque observavi, etiam ab egesta, & abundanter evacuata per alvum aquâ, et si ventre detu-

mue-

muerint, ac de recuperata salute certam spem conceperint, mox tamen, congestâ denuo aquâ, irreparabiliter periisse. Denique, quamvis dictum sit, ulcera in Anasarcâ laborantibus difficillimè sanari, ac de his potissimùm mentionem fecisse hoc loco Hippocratem, & quòd sub cute lympham crassam acido-salinam restagnantem habeant; non tamen inde deducendum in cæteris Hydropis speciebus, licèt cutis externa non tumeat, nec ullam sub se stagnantem aquam contineat, ulcera fortasse ibidem contracta sanabilia reddi; cùm cunctorum hydropicorum corpora malam in sanguine diathesim, & pejorem in solidis partibus habitudinem sortiantur, quocirca partes omnes imbecillæ redditæ, & succus alibilis effœtus, atque inidoneus effectus nutritioni, facilè deinceps, quam non habent, subire possunt insanabilitatem. Atqui tumores etiam illi, qui crassam lympham, glutinosamque materiam, præsertim folliculis conclusam, continent, inter difficulter sanabiles recensentur, quales sunt Strumæ, Melicerides, Steatomata, Atheromata, & Oedemata, eoque magis cùm diuturniora, atque inveterata evaserint.

APHORISMUS IX.

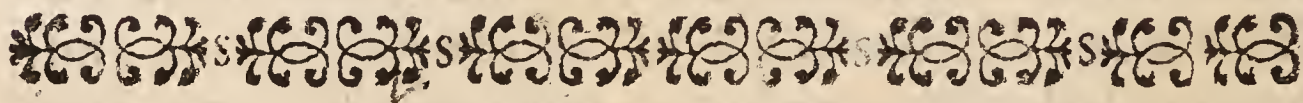
Latæ pustulæ non admodùm pruriunt.

Hanc eandem sententiam scriptam habemus 6. *epidem. sect. 2.* sub his verbis: *latæ pustulæ non valde pruriginosæ sunt*: Inde ergo desumptus est hic Aphorismus, quo edocemur non eodem modo se habere pustulas sublimes, & in altum, sive acutum se attollentes, ac sunt pustulæ latæ, & juxtâ cutis superficiem

ficiem expansæ. Quamquàm enim in cute erumpere
soleant varia tuberculorum & papularum genera, ut
sunt exanthemata, & efflorescentiæ cutaneæ; itemque
Pfora, Lepra, Impetigo, Lentigo, Herpes; considerat
nihilominus hîc Hippocrates pustulas (sub nomine
græco exanthematum indigitatas) quæ ad tubercula
quidem referuntur, sed haudquaquam in saniem pu-
rulentam desinentia: etenim pustulæ potius in squa-
mosa quædam, & furfuracea excrementa commutan-
tur, fierique solent ex humoribus tenuioribus, vel
acido-acribus, aut acido-falsis. Factâ autem compara-
tione inter eas, quæ latæ, & eas quæ elevatæ, & acutæ,
sunt, minùs quidem pruriginosæ observantur illæ,
quàm istæ. In latis enim, & expansis pustulis humor
peccans ad cutim delatus crassior esse solet, quam ob-
rem non multum attollitur; in montuosis verò, &
sublimibus, humor est tenuior; quocirca verisimile
admodum est in prioribus lympham, in posterioribus
serum sanguinis vitiosum ad corporis habitum extra-
mitti. Id ipsum passim quoque experimur in Variolis,
& Morbillis, quippe hi angulosi, ac pyramidales à te-
nuiori humore progeniti, dolorem, & pruritum exci-
tant molestiorem; illæ verò, veluti à lymphâ, aut cras-
siori parte sanguinis procedentes, sicuti suâ corpulen-
tiâ in latum expanduntur, ita minùs pruriginosæ ob-
servantur. Sic scabies, & pfora, cum in exiguas emi-
nentiâs, sed acutas, erumpit, molestior fit; secus verò
cum in latas, & expansas: quod sanè non aliunde pro-
venit, quàm à varietate humoris erumpentis te-
nuioris, vel crassioris. Quòd autem humores acres,
acidi, ac falsi pruritum istiusmodi excitent, palàm fit,
attentâ conditione istorum humorum simul eroden-
tium, & cutim ipsam vellicantium, câ tamen differen-
tiâ, ut si acritudo prævaleat, præter pruritum, indu-
catur quoque cutis erosio, aut ulceratio, nisi præ ni-

mia tenuitate, & pororum laxitate, sensim dissolvatur, & evanescat; at verò si prævaleat salsedo præsertim muriatica, pruritus squamulæ furfuræ comitantur. Cæterum in utrisque Acidum semper exorbitat, cujus causâ humores concrescunt, & cuti adhærent.

Quamquàm autem pruritus ab humoribus acerbis, aut muriaticis, plerumque proficiscatur, observatum aliquando tamen est in cutaneis hisce eruptionibus, præsertim in scabie, herpete miliari, vario-
lis, aliisque, ope microscopii, vermiculos, pediculorum instar, innasce, atque ab his molestissimum pruritus illum excitari: de qua re libellum epistolarem conscripsit ad Franciscum Redium Joannes Cosimus Bonomo Liburnensis, atque alii post ipsum simili industriâ, & diligentia idem detexerunt. Atque hinc factum putaverim non quibusvis medicamentis cutem sordidam mundificantibus cutaneas istas ægri-
tudines, molestosque pruritus cedere solere, sed iis solum, quæ vermiculos istos enecant, qualia sunt, quæ ex mercurio tum crudo, tum sublimato, componuntur, licet ab aliis quoque, puta sulphure, helleboro albo, staphisagria, calce, minio, & similibus vitiosi isti humores corrigi, & emendari possint.

APHORISMUS X.

Caput dolenti, & vehementer laboranti, pus, vel aqua, vel sanguis effluens per nares, aut os, aut aures, morbum solvit.

IN hujus etiam Aphorismi expositione alienus est Cardanus à communi reliquorum versione; etenim

nim ubi ceteri legūt, *Caput dolenti, & vehementer dolēti*, ipse exponit *circūdolenti*; nec malè; ita ut velit intel-
ligendum esse nō solum de dolore capitis interno, ve-
rum etiam externo, qui scilicet totius capitis ambi-
tum occupet. Sed tamen si præter capitis dolorem
simplicem, & tolerabilem, dicamus voluisse Hippo-
cratem vehementiorē designare, non erit cur cōmu-
nē quoq; versionē retinere nō debeamus, quippe cū
dolor capitis vehemens est, causam arguit materia-
lem, corpulentam simul, & copiosam; quæ non tam
facilè discuti, & resolvi possit, quemadmodū à te-
nui humore, halitu, vel vapore proveniens: quamo-
brem vehemens capitis dolor acutiem simul, & ma-
gnitudinem designat; qui propterea manifestā eva-
cuatione curari debeat. De hoc itaque scribit Hip-
pocrates: *si sanguis, pus, vel aqua è naribus, auribus,
aut ore effluat, morbum solvit*; evacuata nimirum ma-
teriā, quæ tanti doloris causa erat.

Consentit
etiā Mer-
cur.

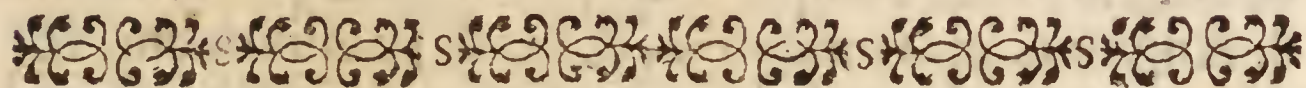
Sunt autem hīc duo potissimum advertenda. Alterum ex parte causæ materialis inducentis dolo-
rem, quæ non una & simplex ponitur, sed varia &
multiplex, puta vel pus, vel sanguis, vel aqua: Alte-
rum ex ratione loci, unde humores ipsi effluere pos-
sunt, videlicet ex naribus, auribus, aut ore: etenim
hi ductus patentiores sunt, ut per ipsos, quæ conti-
nentur intra calvariam, possint educi.

Et quidem causa istiusmodi doloris potest esse
primò sanguis, si per plexus choroidem, & reticula-
rem non benè circumire queat, sed fortasse alicubi
restagnas, potissimū in meningibus, in causa sit, ut
in exilibus illarum venulis, & arteriis circumqua-
que diffundatur, & dolorem afferat vehementissimū,
tum ratione ejusdem sanguinis ob impeditam cir-
culationem indebitè fermentescentis, tum etiam ra-
tione earundem membranarum exquisitissimo sensu

præditarum. Quòd si fortè, restagnans ibidem sanguis, ex indebita fermentatione, computrescat, & in pus vertatur, idem, & gravius certè malum afferet. Si denique simile vitium in lymphâ inductum fuerit, ut ex præpedito sui motu hæreat, & acritatem contrahat, proculdubio vehementem quoque dolorem inferet. Humores siquidem isti per universum ferè cerebri corticem diffunduntur, quocirca in suo circuitu impediti, acritate, aut falsilagine contractâ, meninges divexant, & dolorem vehementissimum excitant, totius capitis ambitum occupantem.

Loca verò, per quæ humores isti exitum habere possunt, non nisi Aures, Nares, & Os sunt, quoniam per ista, veluti emunctoria Cerebri, solet Natura, omnes illius superfluitates crassiores repurgare, quemadmodum Anatome etiam detectum. Excreto autem sanguine, pure, aut lymphâ, nedum dolor capitis desinit, verum etiam alius quicumque morbus, qui exinde posset imminere, protinus solvitur: At verò ex adverso ipsis detentis, & per cerebri substantiam diffusis, Apoplexia, Convulsio, Lethargus, Phrenitis, aliique gravissimi morbi suboriuntur, & sæpiissimè cum patientis interitu. Quare jure optimo dixit Hippocrates, sanguine, pure, vel aquâ effluente, non solummodò dolorem, sed morbum solui; quia ex his non solum dolor, sed alius morbus capitis evenit, vel imminet, qui simul cum dolore desinet, quandocumque detenti illi humores fuerint excreti. Excipiuntur autem Oculi: quoniam minimè consentaneum Naturæ foret, tam corpulentos humores, nempe sanguinem, pus, aut lympham per angustissimos oculorum canaliculos expurgari, nisi cum maximo eorundem detrimento; quin & neque oculi ipsi tantam humorum colluviem excipere possent, cum cæteroqui glandulæ in eorundem angulis sitæ vix, serosiores, & tenuis-

tenuiffimos liquores admittant . Cæterùm craffiores alii humores , fi fortaffe eas in partes deferantur , damnum potius , quàm levamen afferunt . Idipfum pariter accideret , fi in spinam , in guttur , in gulam , palatum , & venas deponerentur , in quas etiam partes , ex doctrina ejusdem Hippocratis *lib. de glandulis* , folet Natura cerebrum à fuis superfluitatibus repurgare ; quandoquidem ut evacuatio quælibet falutaris fit , nedum totius vitiofi humoris necesse est ut fiat , fed per ea quoque loca , quæ conferentia funt ; quemadmodùm idem Hippocrates alibi edocuit . Ex quibus omnibus nunc admonemur , Naturam ejusmodi evacuationes in vehementibus doloribus capitis tentantem , vel follicitandam , vel adjuvandam effe , diffolventibus , & per eadem loca educentibus medicamentis , fi nimirum illa tarda , vel imbecilla fit .

APHORISMUS XI.

Melancholiâ , & Nephritide laborantibus hæmorrhoides supervenientes bonum .

QUæ ratione Nephritici , & Melancholici folius Naturæ beneficio juventur , docet in hoc alio Aphorifmo Hippocrates ; idque afferit commodè , & falubriter accidere , fi hæmorrhoides illis fuperveniant .

Quinam autem intelligi debeant Nephritide , aut Melancholiâ laborantes , dubium effe potest ; nam Melancholia aliquandò fumitur apud Veteres pro ipfo humore melancholico ; & aliquandò pro specie cujusdam delirii , in quo timent , & mœrent ægrotantes citrà caufam manifeftam , ut idem Hippocrates

hoc eodem libro, aphor. 23. Nephritis verò, propria Renum ægritudo est, quæ cum eorundem inflammatione contingit. At cohærenter Rationi, & Experimento dicendum, Melancholiam hîc sumi pro morbo, & Nephritidem pro ea dumtaxat Renum affectione, quæ ab affluxu acidorum succorum in eas partes provenit, quemadmodum speciatim est dolor nephriticus à calculis, arenulis, atque à tuberculis in Renum substantia, aut in canaliculis eorundem progenitis. Hinc non immeritò plerique Interpretes legere maluerunt *vitia renum* quàm *Nephritidem*, ut scilicet comprehenderent non solum renalis substantiæ affectiones, sed etiam quæcumque alia accidentia in Renibus inducta.

Quâ autem de causâ supervenientes hæmorrhoides, melancholicis, & Renum vitio laborantibus, conferant, ratio in promptu esse potest, quia per ejusmodi sanguinis melancholici, & crassi profusionem, vel minuitur, vel omninò evacuator acidus ille humor cum sanguine commistus, cujus causâ melancholicū delirium contingit, & prædicta vitia Renibus accidunt: Constat enim ex Anatome sanguinis impuritates tartareas, & acidas per hæmorrhoidales, sive venas, sive arterias, (potissimùm externas) feliciter repurgari, cum listæ consentiant cum arteriis splenicis, & mesentericis, ex quibus acidi succi, tartarei, & melancholici in inferiores partes ventris à provida Naturâ deducuntur. Hinc experimur malè affecta, & cacochyma corpora per laxatas ejusmodi venas hæmorrhoidales, ne dum à præsentibus, sed etiam ab imminentibus gravissimis ægritudinibus præservari; sicut contrâ à suppressâ illorum evacuatione, pessimos morbos tum cordis, tum capitis exoriri, ut de Alcippo retulit Hippocrates 5. *epidemiorum*, qui à suppressis hæmorrhoidibus insanivit, & periit; quin immò

immò sequenti aphorismo dicitur, Tabem, vel Hydropem succedere, nisi una saltem aperta fervetur.

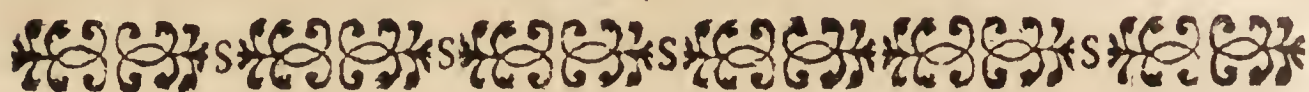
Verùm debent hæmorrhoides Melancholicis, & Nephriticis supervenire, ut subinde proficiant: nam si forsitan illos ab initio comitentur, tantum aberit, ut conferant, ut potius noceant, & pessimum signum sint, alterius gravioris ægritudinis; quippe indicabunt tantam, ac talem pravitatem, tantumque acorem in sanguine exorbitare, ut unà simul melancholicum delirium, aut renum vitia foveat, & hæmorrhoidales venas aut arterias proritet, ac referet. Quare tunc solùm conferet per hæmorrhoidas evacuatio, cùm per acidi humoris repurgationem subtrahitur, vel divertitur vitium læsionis Cerebri, aut Renum: quod sanè non contingit, nisi fluxus iste supervenerit. Cæterùm dixit Hippocrates, *bonum esse*, desumptâ nimirum bonitate tum ex parte humoris excreti, qui, utile est, ut evacuetur; tum ex parte viscerum firmâ validâq; constitutione præditorum, quæ scilicet à se ipsis vitiosos humores repurgent, & ad alvum, veluti ad totius corporis sentinam, depellant.

Quanquàm autem hîc Melancholicis, & Nephriticis solùm hæmorrhoides supervenientes utiles, conferentesque referantur, alibi tamen ab eodem Hippocrate aliis quoque morbis proficere memoratur: etenim 6. *epidem. sect. 3.* dicitur *Qui hæmorrhoidas habent, neque pleuritide, neque peripneumoniâ, neque phagadenâ, neque furunculis, neque tuberculis, terebinthi figuram habentibus, corripuntur; fortassis autem neque lepris, neque vitiliginibus, &c.* Quin & nonnulli pro Nephriticis, Phreniticos legunt, immò voce etiam generaliori Insanientes; cùm re ipsa insanientibus omnibus ejusmodi fluxus prodesse soleat, quemadmodum *Aphor. 21. hujus* subnectitur: *Insanientibus si*

varices, vel hæmorrhoides supervenerint, insaniæ solutio fit. Morbi siquidem isti ab acido coagulante, ac figente sanguinem, & lympham, sui originem recognoscunt, quod planè per hæmorrhoidas, jam referatas, magnâ ex parte exiliens egeritur, unâque corpus universum repurgatur, & revalescit.

Pro Coronide tandem advertendum, hæmorrhoides sponte Naturæ tantummodò supervenientes utiles esse, secùs verò si aliter proritata, arte quavis promoveantur. Unde malè quis ex hoc aphorismo colligeret, posse etiam tutò Medicos ejusmodi evacuationem per hirudinum appositionem, aut aliâ consimili industriâ, excitare; nam evacuatio ista sponte Naturæ promota, nedum ejus humoris fit, qui melancholiam, aut nephritidem fovet, (repurgato per eandem convenienter sanguine) sed etiam opportuno tempore, & eâ quantitate, quâ congruit, cum conferentiâ, & tolerantia ægrotantis. Hæc enim non benè quis, licet solertissimus Artifex, internoscere, ac distinguere valebit, ut quid, quantum, & quando evacuandum sit, rectè peragat. At verò poterit solùm, inchoatum in eas partes defluxum adjuvare, si fortassis remoretur, & hæreat, laxantibus, & emollientibus medicamentis, quibus scilicet Natura ipsa alliciatur solùm, ne utiquàm verò irritetur, & concidat. Ita quidem pluries experti sumus tumefactas hæmorrhoidas, leniter laxatas, sanguinem fudisse ope emollientium plantarum, malvæ, althææ, chamomillæ, parietariæ, aliarumque similium, quibus oscilla venarum referantur, & acidi salsi, tum serosi, & sanguinei, tum lymphici humores, suâ malitiâ retusi, salubriter effunduntur. Verumtamen profusio ista sanguinis moderatâ esse debet, & quousque vires patientis tulerint; nam si immoderata fuerit, ut patulas perpetim venas sanguinem quocumque levi conatu fundentes

habeat, pernicioſa fiet, & cauſa evadet aliorum morborum, longè graviorum, cùm omne nimium Naturæ ſit inimicum .

APHORISMUS XII.

A diuturnis ſanato hæmorrhoidibus , ſi una non ſervatur , periculum eſt aquam intercutem, vel tabem advenire .

CUm dixerit præcedenti Aphoriſmo Hippocrates ex hæmorrhoidalium venarum fuſione egritudines quaſdam, & præſertim melancholicas, & nephriticas temperari; nunc, ſi fortassis illæ diutius fundendo perduraverint, admonet non ſine gravi periculo poſſe in totum ſupprimi, & fluentem per intervalla ſanguinem vitioſum cohiberi; ſiquidem, aut aquam intercutem, aut tabem ſucceſſuram prædicit. Verùm ad exactam Aphoriſmi intelligentiam plura ſunt animadvertenda.

Primum, diuturnas debere eſſe hæmorrhoidas, hoc eſt ex longo tempore ſanguinem fundentes, ſed cum certa moderatione tum quantitatis, tum temporis: ſecus enim, ſi recens ſanguinis profuſio ex illarum reſeratione ſit, & neque debita quantitas, nec conveniens modus, nec quantitas moderata, in ejuſmodi evacuatione ſervetur, proculdubio accuratâ Medici diligentia poterit immodica hæc boni ſanguinis evacuatio ſaltem lenſim, lenſimque cohiberi: quippe immoderatæ omnes evacuationes, etiamſi, ratione excreti, bonæ videantur, ſollicitè ſiſti poſſunt, in gratiam virium conſervandarum. Solùm igitur fluentes hæmorrhoides ſiſti non debent, cùm ex diu-

turno tempore vitiosum sanguinem, & glutinosos, acidosque succos emiserint, potissimum per interval-
la: tunc enim vitiosis humoribus exitum impedire,
atque fluentes hæmorrhoidas omninò cohibere, pe-
riculo non vacat. Jure optimo proinde Hippocrates
adnotavit, à diuturnis hæmorrhoidibus sanato, Ta-
bem, vel Hydropem facillime accidere posse, reten-
tis nimirum intra corpus pravis illis humoribus, qui
per venas, arteriasque illas infernas convenienter sa-
lubriterque repurgabantur.

Dixit insuper, *Sanato*, hoc est non sponte Natu-
ræ constrictis, occlusisque hæmorrhoidalium vena-
rum osculis, sed ab Arte, & ope medicamentorum,
adstringentium, ac sistentium sanguinem. Unde Me-
dicos profectò monitos voluit, ne statim cohibeant
ex longo tempore fluentem ex hæmorrhoidibus san-
guinem; quemadmodum à plerisque incautè nimis
fieri consuevit, ut fortasse importunis ægrotantium
petitionibus gratificarentur. Oportebit namque pri-
mum, acorem in sanguine inductum emendare, medi-
camentis potissimum chalybeatis, ut deinde tutò, &
sine ullo patientis incommodo possit sanguis detine-
ri. Sed nihilominus consulit Hippocrates, neq; om-
nes simul venas sanguinem fundentes adstrictoriis
medicamentis debere lanari, sed tutius esse unam
saltem adaperitam relinquere, per quam reliquæ vi-
tiosorum humorum, si fortasse è toto corpore illuc
deferantur, repurgari possint. Prudentis itaque & sa-
gacis Medici erit, unam post alteram, aliquo tempo-
ris intervallo, occludere, & quam postremò reaseratam
agnoverit, aut fortasse tumidiorem viderit, aperitam,
fundentemque relinquere; & cum tandem universum
Corpus tum vivido colore, tum solidis carnibus, &
naturali vigore fuerit restauratum, detumescantibus
interea hæmorrhoidibus, poterit ex integro sanare.

Sed

Sed & adhuc in his consideranda erit propria cujusque patientis constitutio, ætas, & habitudo, num deinceps ferendo sit ejuscemodi venarum reclusionem, aut occlusionem.

Et quidem nisi ista exactè perpendantur, & juxta traditas leges methodicè servantur, verendum valdè erit, ne Tabes, vel Hydrops subsequatur, etenim detentis acidi, & tartarei sanguinis recrementis, nedum cæteri liquores paulatim inficientur, sed etiam partes solidæ corporis, & viscera tum naturalia, tum vitalia; unde vel Hydrops, vel Tabes, procedente tempore suborietur: Hydrops quidem ex mala chylosi, ab obstructione, à tuberculis ingenitis, & à vasorum lymphaticorum diruptione; Tabes verò ab infecto liquore nutritio, & à pulmone vel eroso, vel flaccido.

Neque verò dixit Hippocrates omninò futuram exinde Tabem, vel Hydropem, quasi quòd necesse sit alterutram ex his inevitabiliter successuram, sed solum periculum esse ne Tabes, vel Hydrops subsequatur. Siquidem fieri potest, ut ob exactam victûs rationem, & ope medicamentorum ad id conferentium, utraque ægritudo præcaveatur. Plerique enim temperatiores facti post diuturnam hæmorrhoidum profusionem, ab usu medicamentorum, præsertim ex chalybe, nedum ab hæmorrhoidibus convaluisse visi sunt, sed etiam cachexiam, quam incurrerant, evasisse; secus verò alii diætam non servantes, post mille prope modum incommoda, tandem Hydropici, atque etiam Apoplectici perierunt, à superabundanti sero, seu lymphâ in cerebrum effusâ. In quem sanè sensum audiendus Aëtius, qui *lib. 14. cap. 5.* dictum Hippocratis: *nisi una servetur*, de servandâ diætâ interpretatur, quæ nisi exacta servetur, Hydropem, vel Tabem, ac postremò mortem certò subsequuturam prædicit.

APHORISMUS XIII.

*A singultu correptum sternutatio superveniens
liberat.*

Comparat in hoc aphorismo Hippocrates duos motus præternaturam factos interfese, unum ventriculi, alterum cerebri; etenim sternutamentum cerebri, seu mammillarium processuum & meningum, motus est expulsivus, ab irritante humore excitatus; singultus verò commotio ventriculi est conantis expellere ea, quæ sibi infensa sunt: & unus alteri juvamento est; nam si singultienti superveniat sternutatio, bonum, desinente nimirum singultu per sternutamentum.

Quòd nonnulli Interpretes fieri dicant sternutamentum ab exueto aëre per nares in cerebrum, unde pulmones illo quodammodò priventur; licèt hæc in sternutatione contingant, non proinde causam excitantem, aut efficientem sternutationem, sed tantummodo concomitantem exponunt: quippe cum pars anterior cerebri, seu processus mammillares meningibus obvoluti à causa vel interna, vel externa proritantur, quodammodo contrahuntur, ut seipos tueantur, & proritantem simul causam expellant, per idem tempus aër uberius per nares in partes se contrahentes inferitur, atque eâ de causa pulmones attolluntur, mox verò consequente rei irritantis expulsione, sicuti partes anteriores cerebri in pristinam amplificationem reducuntur, ità quoq; pulmones deprimuntur, & simul una sternutamentum contingit. Quòd autem à re irritante illud accidat palam fit in his, qui catarrhis obnoxii, quoniam humor serosus, aut lymphicus per nares extillans sua acritate olfactum

Etum proritat, & tunicam narium internam laceffit, statim sternutamentis vehementibus, & iteratis molestantur; Qui pariter à pulveribus acribus, uti sunt Peti, Euphorbii, Sampsuchi, Pulegii, Betonicæ, aliarumque plantarum, pari modo naribus vellicantur sternutationes subeunt.

Singultus verò, licet ex mente Hippocratis fieri dicatur, quo modo fit convulsio, cum ille motum convulsivum referat, non tamen sine irritamento accidit, nimirum ab humoribus fibras tunicasque Ventriculi proritantibus; quemadmodum experimur ab assumptis cibis acribus, vel à crapula, quamobrem facillimè singultiunt heluones, ebrii, & qui piperata alimenta, aut etiam allium, capam, sinapim, aliaque similia assumpserunt. Sed & à glutinosis, & constipantibus id ipsum plerique patiuntur: etenim quosdam novi, qui tam certò à castaneis præsertim elixis, & mellitis rebus singultirent, ut ab illis foret opus penitus abstinere. Hâc eadem de causâ contingit, cur in his sedetur illicò singultus epotâ mox aquâ, vino, aliove liquore, cujus scilicet beneficio dilutis cibariis; laxatisque fibris ventriculi, vellicatio desinat, & singultus.

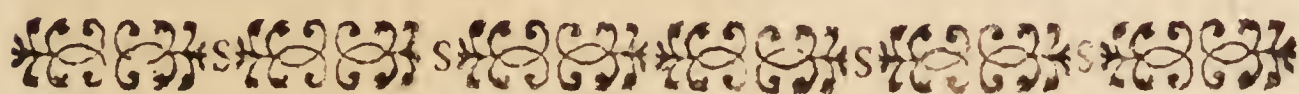
His breviter præmissis, facilè nunc solvitur, quamobrem à superveniente sternutamento singultus fit desiturus: etenim cum per sternutamentum fiat motus expulsivus processuum mammillarium, & meningum Cerebri, indeque concutiatur Thorax, & cum Thorace vehementer quoque compellatur septum transversum, fit proinde, ut etiam stomachus, & Ventriculi fundum violenter etiam concutiatur, ad quam concussionem mox consequitur dimotio rei illius molestantis, & singultum efficientis in tunicis Ventriculi; quapropter illa in ejusdem cavo innatans, non solum ab irritatione deficit, sed etiam facilè per
pylo-

pylorum ad intestina transferri potest. Nisi etiam dicere velimus singultum illum hîc ab Hippocrate notari ex superveniente sternutatione desitutum, qui solum fit à vaporibus acris, aut acidis, qui ubi prius tunicas Ventriculi infestabant, mox sursum elati, ac per palatum ad nares deducti, in causa sint, ut sternutatio superveniat, factâ interim à Ventriculo in Nares eorundem translatione. Quòd si non Ventriculus, ejusque orificium superius, propriè in singultu pati dicatur, sed potius Diaphragma, eâ quidem in parte, quâ ab œsophago perforatur, facilior istius problematis resolutio patebit, ob consensum nervorum, qui plurimi per diaphragma disperguntur, cum nervis vagæ illius conjugationis, quæ per musculos intercostales, & vocales diffunditur; quippe possunt hi nervi per septum transversum, & stomachum dispersi solâ proritacione commoti, internam narium membranam, & meninges Cerebri pariformiter contorquere, atq; ex mutua, reciproq; concussione, halitus, aut vapores proritantes excutere, ac sternutamento singultum, & singultiendi occasionem auferre.

Cæterum singultus factus ab ingluvie ciborum, proculdubio superveniente sternutamento tolletur, si ex vehementi illa concussione liberatur Ventriculus ab illa molestia, quam percipit ab oppletione, & gravamine, non quidem in fibris, & liquore nervorum, sed in poris, & membranis eorundem; nam nullatenus fieri potest, ut ex iteratis, ac vehementissimis sternutamentis id quod internam nervorum substantiam occupaverit, extrudi queat. Quare non bene videtur Galenus explicasse aphorismum hunc de singultu ex plenitudine factò, pari modo ac evenit in convulsione: siquidem in convulsione benè possunt filamenta nervorum, & liquor nerveus à re, aut humore replente contrahi, & convelli; minimè verò in singultu

gultu ope sternutamenti excuti, & evacuâri; quod certè necessarium foret ad liberandum illos à singultu.

Postremò sicut singultus hîc memoratus ab Hippocrate, frequens, iteratus, ac molestus intelligitur, ita sternutamentum quoque, ut illum solvat, debet esse repetitum, vehemens, ac valde concussivum, quo scilicet possit tenax, & hærens humor à partibus semoveri, & extrudi: quamobrem non immeritò plerique *sternutamenta* plurali voce scribenda voluerunt, ut nimirum plura, & frequentia illa sint superventura, quæq; iteratis concussionibus rem tenaciter adhærentem excutiant, & exturbent.

APHORISMUS XIV.

Hydrôpe correpto, si aqua è venis in ventrem defluerit, solvitur morbus.

DE qua specie Hydrôpis scriptus sit hic Aphorismus, non levis est hujus loci difficultas: Etenim si de Ascite exponatur, quia Aqua in imo ventre collecta est, non bene toti sententiæ aphoristicæ cohærebit, quâ è venis dicitur aquam in ventrem, & consequenter in alvum defluxam, morbum solvere; utque è venis aqua in ventrem, idest in alvum deflueret, per totum corpus diffusam prius esse oporteret, adeoque Anasarcam primò constituere, & deinde in alvum deponi, & evacuari, pro totius morbi solutione.

Et quidem in hac solùm Hydropis specie poterit aqua sensim per occultos canaliculos, aut etiam per communes ductus, in ventrem effluere, indeque
cri-

Confer.
Hipp. l. de
intern. af-
fectione.

criticè evacuari; unde pressius sane intelligendus erit Aphorismus de laborantibus Anasarcâ, Hyposarcâ, ac Leucophlegmatia, non vero de Ascite, aut Tympanite. Id quod clariùs explicans idem Hippocrates 7. *aphor. 29.* sub nomine Leucophlegmatie hanc eandem sententiam protulit, inquiens: *si a leucophlegmatia habito alvi fluxus superveniat, liberatur.*

Sed quâ fieri possit, ut lymphicus humor, & aqua intercus ex habitu corporis in ventrem transferatur, alia est gravior difficultas. Et quidem crediderim, non ex venis, aut arteriis illam posse resorberi, & in alvum deduci; etenim per arterias, potiùs humor defertur ad partes, quàm è partibus referri possit, ut patet ex motu sanguinis circumfluo. Neque deduci potest ex venis, quia istæ reducunt humores in partes interiores per jecur in cor; unde si aqua in ventrem effluxura è venis deduceretur, proculdubio deberet prius per cor meare, & ex corde postmodum in arterias transferri, atque ex arteriis denique in alvum: id quod non sine gravi vitæ periculo peragi posset, cum ex hoc transfluxu cor ipsum, & arteriæ à tanta humoris serosi colluvie inficerentur, & sanguis universus labem fere inemendabilem contraheret. Quare potiùs è vasis lymphaticis aqua illa intercus in alvum deferri debebit: vasa etenim lymphatica per universam cutim perreptantia benè possunt resorbere, ac reassumere lymphicum illum humorem, qui in glandulis subcutaneis continetur, citrà sanguinis, & viscerum infectionem.

Quoniam verò locutus est Hippocrates sub cōditione, *si aqua è venis in ventrem effluat*: id profectò tunc accidet, cum lymp̃ha sub cute non dum concreverit, sed adhuc fluida manens, per prædicta vasa lymphatica remeare potest. Cæterum postquam diutiùs hæserit sub cute, & glutinosam induerit conditionem, nullâ

nullâ ratione poterit è vasis lymphicis in ventrem defluere, nisi tamen, non eam, quæ extra vasa in glandulis sub cute jam substiterit, sed, quæ adhuc in vasis lymphicis continetur; fluxuram in alvum intelligere velimus: Id quod faciliùs semper eveniet inter initia incipientis hydropis; secus verò in hydrope jam confirmato, cum scilicet crassior, & glutinosior reddita lymphæ nequibit per vasa lymphica in alvum deferri.

Sed cur est, quòd Hippocrates hîc Venarum meminerit inquiens: *si è venis in ventrem, seu alvum, defluerit?* Fortè quia, sub venarum nomine, omnia corporis vasa humores deducuntia comprehensa intellexit: quo fit, ut etiam arterias is aliquando venas appellaverit: vel etiam quia, cum non dum illi vasa lymphica innotuissent, planè cum vidit aquam ex habitu Corporis in alvum deductam hydropicos judicasse, ex solâ venarum notitiâ, arbitratus est non nisi per illas potuisse aquosum humorem in ventrem effluere: quandoquidem ipse, quæ vidit scripsit, & quæ iteratis observationibus expertus est, in Aphorismos redegit: observavit autem ex habitu corporis aquam in hydropicis in ventrem effluxam illos judicasse, existimavit, juxta communem veterum medicorum sensum, per venas illuc fuisse delatam.

Quamquàm autem id in Anasarcâ laborantibus verisimilius existimem accidere posse; non tamen omninò impossibile putandum, quòd id ipsum in Asciticis contingere nequeat: etenim licèt Aqua in Ascite inter Peritonæum, & musculos Abdominis colligatur, unde difficile admodum est in alvum effluere posse, fieri tamen aliquando potest, ut per ductus nobis incognitos à provida Natura in Intestina deferatur, & expurgetur: quandoquidem, ut alias dicebat Galenus ex eodem Hippocrate 6. epidem. sect. 5. mille

sibi Natura parat vias, per quas seipsam exoneret: at-
tamen perrarum hoc planè est, nec tam facile, ut
propterea non nisi paracentesi aquam in Abdomine
collectam abducere adnitantur peritiores Chirurgi,
neque tamen perpetuò successu felici.

Postremò dicitur solvi morbum effusâ in ven-
trem aquâ; non quòd in ventre detinenda sit, sed
quòd per ventrem in intestina, & alvum delata,
promptè evacuetur, & quidem tota quanta est; siqui-
dem ex eo quòd aqua Hydropicorum, veluti res præ-
ternaturam egeritur per alvum, tanquam per locum
convenientem, contingit morbum ipsum solvi, ut quæ
totum corpus occupaverat, in ventrem effluens, adi-
tum sibi faciat apertum; adeoque non quia in ven-
trem effluxerit, conferat, sed quia in alvum transla-
ta possit sponte suâ evacuari, & extramitti. Hinc de-
signavit Hippocrates ventrem, veluti locum facilis,
& promptæ expurgationis, ut exinde corpus univer-
sum à leucophlegmatia, & aquâ intercute vindice-
tur; quomobrem tota pariter, & quanto citiùs fieri
possit, educatur, viribus intereâ constantibus, quem-
admodùm salutaribus crisis convenit. Porro non
quia hîc ab Hippocrate solius per alvum evacuatio-
nis mentio facta est, exclusa credenda omnino erit,
quæ per vias urinæ aliàs ab eodem velut conducibilis
commédatur in tumore lienis, qui prodromus est hy-
dropisis, ut 2. *epidem. sect. 2.* de Bione fertur, ex animad-
versione Mercurialis: nam hoc loco eam potissimùm
memorata voluit, quæ citior, facilior, liberior, ac
securior esse solet, in comparisonem eius, quæ per
urinam fit, longè tardioris, difficilioris, ac molestioris
eventûs.

A P H O R I S M U S XV.

*Longo alvi pro fluxu laboranti spontaneus vomitus
superveniens morbum solvit.*

E Tiam in hoc Aphorismo memorat Hippocrates unius morbi sanationem per alium, sed cum morbificæ causæ evacuatione conjunctum: At verò non ut præceptum curativum tradat, sed solummodo ut prognosim proponat salutaris exitûs diarrhœæ inveteratæ, à vomitu spontaneo superveniente, ac propterea non exinde deducant, arguantque Medici id ipsum Arte tutò posse promoveri, quod sponte Naturæ utiliter accidit; nam, ut superiùs quoque monuimus, non æque benè, nec undequaque potest Ars Naturam imitari, ut in humoris excernendi quantitate, conditione, tempore, & modo pariformiter se habeat, valeatque id solum, quod vitiosum est, & morbum facit, salutariter educere; cùm & nec ipsa Natura perpetuò, atque indiscriminatim, quocumque morbi tempore, & qualibet ejusdem circumstantiâ, ritè, rectèque se gerat. Signanter autem notavit in hoc aphorismo Hippocrates, *diuturnum alvi profluvium per spontaneum vomitum supervenientem terminari*; quia tria speciatim consideranda voluit, *diuturnitatem* in alvi profluvio, *vomitionem supervenientem*, & *sponte Naturæ excitatam*, non ab Arte.

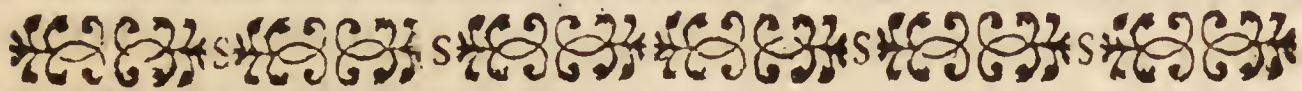
Et quidem, si alvi profluvium recens fuerit, quia tunc peccans humor multus, pravusque esse solet, non tam facile proficiet, nec utiliter continget. Inter initia etiam vomitus diarrhœæ superveniens, malus, non bonus censendus erit, veluti inductus ab irritata Natura, vel gravata à multitudine vitiosorum humorum, quæ nequeat illos efferos regere, &

emendare; unde & per inferiora, & per superiora indomiti feruntur. Quare non solum vomitus in his nullatenus proderit, sed magis, magisque oberit, veluti symptomaticè excitatus ab impetu, & violentia prævalentium, & superabundantium humorum, quemadmodum in Cholera morbo evenit. Itaque diarrhœam ex longo tempore perdurasse notat Hippocrates, quoniam ex temporis diuturnitate verisimile admodum est, & multitudinem humorum defecisse, & pravitatem magna ex parte fuisse sedatam, ut propterea ex mala, ineptaque solum dissolutione, secretionemque ciborum assumptorum, alvi fluxus perseveret, & quidem ex fermentis intestinorum vitiat, aut etiam ex labefactatis, depravatisque succis ventriculi digestivis, qui mox à superveniente vomitu egerantur, vel immutentur: in quem etiam sensum exponendus est idem Hippocrates 2. *de diata*, ubi dixit, vomitum sistere alvum.

At quamvis ita ab Hippocrate scriptum sit, & plerumque id ipsum experimentis respondeat, non tamen universaliter verum putandum est, ut aliquando saltem non fallat, cum & nonnunquam à spontaneo vomitu visum sit, non solum diarrhœam nullatenus defuisse, sed subinde etiam mortem fuisse subsequutam, potissimum in his, qui viribus destituti, ejusmodi evacuationem per dejectionem primum, deinde per vomitum, sufferre nequiverunt. Sed & vomitus superveniens si præterea cibalis, vel chylosus fuerit, pejoris plane judicii erit, cum ex illo magis vires atterantur, & labefactatus undequaque ventriculus nequeat deinceps illas restituere.

Tunc ergo vomitus spontaneus laudabilis solum erit in diarrhœa, cum humoralis fuerit, & ejusdem planè conditionis, ac est materia ipsa diarrhœam efficiens, & conservans. Debent insuper vires constare,

flare, ut vomitionem tolerant, quæque semel tantum, & non ulterius repetat; hâc enim ratione crisis naturam referet. Hinc idem Hippocrates *primo de morbis*, hanc eandem sententiam describens, adjecit particulam *validè*, quæ non solum referri potest ad diarrhœam, sed etiam ad vomentem, & ad vomitum supervenientem, puta cum virium robore toleratum.

APHORISMUS XVI.

Pleuritide, & Peripneumonia correpto alvi profuvium adveniens, malum.

QUod antea scripsit Hippocrates de supervenientibus evacuationibus conferentibus, nûc de aliis nocentibus ex adverso proloquitur; atque exemplum dat in morbis pectoris, in quibus dejectiones supervenientes nocuas animadvertit. Et quidem Pleuritis, ac Peripneumonia morbi sunt partium spiritalium, quorum alter ad Pleuram, alter ad Pulmonem pertinet: quamvis non defuerint, qui utrumque Pulmoni affixerint, eâ tamen differentia, ut si Pulmo totus secundum utrumq; latus dextrum, & sinistrum, inflammationem contraheret, Peripneumoniâ laborare diceretur; Pleuritide vero, si alterutro tantum lobo; de qua re alibi.

Utcumque autem id eveniat, certum est Pleuritidem, & Peripneumoniam ægritudines pectoris esse, & partium in pectore contentarum, quæ nulla alia ratione salubriter judicari possunt, quàm per anacatharsim; unde 5. aphor. 8. ab eodem Hippocrate scriptum est: *Quicumque morbo laterali, seu pleuritide laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur, ii ad*
sup-

suppurationem vertuntur; quoniam nullus alius tutior ductus patet expurgationi humoris in pectore contenti, quàm per asperam Arteriam, adeoque per tussim.

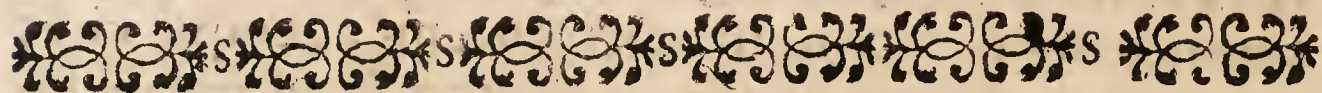
Si ergo contingat Pleuritide, aut Peripneumoniâ laborantem non expectoratione, sed dejectione per alvum evacuari, duplici proculdubio incommodo afficietur: altero quidem, quòd humor in pectore contentus non expurgatur, cum ex pectore ad alvum ductus nullus sit, intersepiente Diaphragmate cavum pectoris, & abdominis: altero verò, quòd alius ab eo, qui peccat, educitur, & non sine ingenti virium jacturâ, cum ventriculi, & primæ digestionis languore, recrudescente interea, aut etiam putrescente eo, qui pectoris cavum occupat; unde tum Pulmo, tum Cor, & sanguis uniuersus plurimum inficitur. Accedit quòd superveniens alvi profluvium in Pleuritide, aut Peripneumonia, alia quoque Viscera, nempe naturalia, præter spiritalia, affecta designat, potissimum verò Ventriculum, Jecur, Mesenterium, Intestina, ex quibus pravi illi humores alvi profluvium concitantes sine ulla difficultate derivabunt: quo autem morbi plures fuerint, & partes affectæ variæ, eo planè gravius vitæ periculum imminebit.

Quoniam verò, non quamcumque, aut levem evacuationem per alvum memoravit Hippocrates, sed multam, iteratam, & copiosam, designatam scilicet sub nomine *Alvi profluvii*; idcirco tunc solum exinde de ægrotantis vita verendum, cum alvus immodicè in ejusmodi Pectoris ægitudinibus fluxerit; secus verò, si levis solum, & modica dejectio fiat: fieri enim aliquandò potest, ut citrà incommodum partium spiritalium affectarum, alvus cum juvamento potius exoneretur, aut quia cumulatis antea excrementis abundat; aut quia, ob adjunctam febrem, sanguis

guis à suis impuritatibus repurgatur; aut etiam quia compatiencia reliqua viscera naturalia, forte fortuna ab infartu, obstructione, tumefactione, vi febris, atque Naturæ molimine, per dejectionem illam, sensim allevantur, ut in Metone, & in Caupone memorat idem Hippocrates 7. *epidem.* Jure igitur per *alvi profluvium*, immoderatam, impertinentem, adeoque vires atterentem evacuationem, ac sputum supprimentem, notatam voluit.

Neque solùm malum censendum est alvi profluvium in Pleuritide, & Peripneumonia ex ratione partium affectarum, quæ nullatenus per alvum exonerari possunt; sed etiam ex ratione earundemmet ægritudinum. Sunt enim Pleuritis, & Peripneumonia de genere inflammationum: in inflammationibus autem nulla purgatio per alvum proficit, ut propterea purgantia medicamenta sint omni jure interdicta: quomodò enim conferre poterit alvi solutio in inflammationibus, in quibus sanguis alicubi hæret, & concrevit, indigetque sui resolutione, aut suppuratione, ut tandè pars inflammata in pristinum statum restituitur? id quod potissimùm in Pleuritide, & Peripneumonia fit; de qua dicitur, quòd quanto citius sputum comparuerit, tanto quoque morbus breviabitur. Quod si cum Heurnio addere quoque velimus adverbium *vehementer*, quo non levem inflammationem, sed magnam, ingentem, vehementemque intellexerit Hippocrates, profectò timendum magis de illarum eventu à superveniente alvi profluvio: quippe vehementi Pleuritide, aut Peripneumoniâ laborantes gravioribus symptomatibus afficiuntur, dolore scilicet acutissimo, difficili respiratione, siti, vigiliâ, inquietudine, feбри continuâ, ceterisque, quæ magis, magisque exacerbabuntur, & ingravescent, à superveniente diarrhœa. Sed & longè pejus erit si alvi fluor accadat his,

his, qui ex longo tempore Pleuritide, aut Peripneumoniâ laborarint, veluti suppuratis, ac tabidis effectis, quemadmodum ex voce græca ἐχόμενω, idest *habito, detento, vexato, sive diutius affecto*, colligit Galenus, estque cunctis notissimum.

APHORISMUS XVII.

Lippientem alvi profluvio corripi, bonum.

ADnotat nunc Hippocrates beneficia ex alvi profluvio provenientia in aliis affectibus, ac pro exemplo affert lippitudinem, quam consequens alvi dejectio salutaris dicitur.

Quid autem pro lippitudine intelligendum, græca vox *Ophthalmia* satis apertè explicat, quam Celsus lippitudinem, & oculorum inflammationem pluries appellat, licet plerisque lippitudo ad palpebras potius inflammatas referatur, non verò ad oculos. Quin & Celsus ipse *lib. 6. cap. 6.* aliam, diversamque videtur facere lippitudinem ab inflammatione oculorum, eamq; sæpius nuncupat *Aspritudinem*, per quam palpebrarum extremitates asperæ, ac dolentes observantur.

Sed quamvis de nomine parùm intersit, multùm tamen refert novisse, Hippocratem alibi diversimodè descriptam *Ophthalmiam* memorasse, præsertim verò *primo epidæm sect. 2. & 3. aphor. 12. & 16.* ubi modò humidam, sed mordacem; modò aridam, & tabificam; modò siccam, & pruriginosam, imò etiam exulcerantem nominat, veluti à diversis causis, atque humoribus progenitam; Unde ipse fieri crediderim, cur lippitudo quandoque sit contagiosa, & lippientes, alios

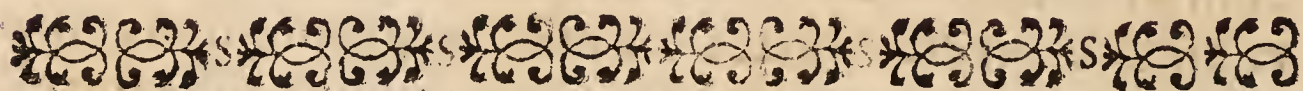
alios inficiant; imo nec æquabiliter afficiant, & afficiantur, neque paribus symptomatibus molestantur, cum, & aliquando in palpebris solum, aliquando etiã in adnata, seu conjunctiva tunica, ruborem, tumoremque patiantur. Quare qualem hic intellectam velit quæri potest.

Et clarè liquet eam lippitudinem hoc in aphorismo designari, quæ nedum palpebrarum, sed & adnatæ oculorum tunicæ inflammatio est, facta ab affluxu humorum ibidem hærentium, potissimum acrium, & erodentium, quorum causâ asperitas, dolor, rubor, tumor, in orbita oculorum exteriori percipiatur: etenim nisi humores corpulenti has oculorum partes occupaverint, ac læserint, fieri haud poterit, ut per alvum excreti lippientes liberent; pari certè ratione, ac de obsurdescentibus auribus alibi idem Hippocrates pronunciavit. Nisi etiam dicere velimus cum cæteris Expositoribus, liberari lippientes oculos per alvi exonerationem, factâ scilicet depositione humorum ab affectis visceribus naturalibus, ex quibus illi coafficiebantur. Oportet autem alvi profluvium sponte evenire; siquidem, ut antea monuimus, istiusmodi evacuationes morbis supervenientes sponte Naturæ excitari debent, cum solius Naturæ opus sit id evacuare, quod convenit, & quo tempore, atque eâ quantitate, quæ causæ morbificæ correspondeat. Hinc non benè quis ex hoc deducere poterit licere Medicis indiscriminatim oculorum lippitudines per dejectoria medicamenta curare, nisi aliter constiterit in ejusmodi opere naturam sibi adminiculantem habere, fortè quia in alvum adigere tentat humores, & vel rugitu, aut ventris murmure, aut intestinorum inflatione ejusmodi depositionem ostendat.

Quia insuper Hippocrates usus est voce *profluvii*, existimandum propterea supervenientem hanc

evacuationem oportere esse copiosam, & non solum fæcum, aut intestinalium excrementorum, sed etiam humorum, acrem, muriaticamque conditionem præferentium: quippe hæc ratione fiet, ut oculi ab humoribus ibidem stagnantibus vindicentur, vel etiam pars alia mandans affecta inaniatur. Quod si evacuatio ista sponte naturæ promota, parca admodum sit, & insufficiens, tutò tunc poterit Medici industriâ perfici, & expleri, documento ejusdem Hippocratis *aphorismo 20. primi.*

Denique inquit Hippocrates, *bonum*: significans ex hoc utilem esse ejusmodi evacuationem, quamquam non omninò necesse sit, ut ex illa sit prorsus lippitudo desitura: etenim postquam humores ab oculis defecerint, remanere quoque solet asperitas cum rigiditate, quæ non nisi progressu temporis, sponte Naturæ desinit, vel fotibus, & balneis egebit, ut penitus aboleatur; quemadmodum idem Hippocrates 7. *aphor. 46. & hoc eodem 6. aphor. 31.*

APHORISMUS XVIII.

Vesicâ discissâ, aut Cerebro, aut Corde, aut præcordiis, aut aliquo ex tenuioribus Intestinis, aut Ventriculo, aut Jecore, lethale est.

Prognosticus est hic Aphorismus, in quo Hippocrates mortem prædicit in his, qui vulnus, vel ulcus patiuntur in Cerebro, Corde, præcordiis, Jecore, Ventriculo, aut Intestinis gracilibus. Simile quid scribitur etiam *lib. 1. de Morbis*: *Moritur autem, si quis cerebro sauctatus fuerit, aut spinali medulla, aut hepate, aut præcordiis, sive septo transverso, aut vesica,*
aut

aut vena sanguiflua, aut corde.

Et fanè, quòd pleræque ex his partibus disciffæ, aut vulneratæ mortem afferant, longè notius est, quàm ut longâ oratione probari queat; nam cùm inter partes corporis numerentur omninò vitæ tuendæ necessarias, planè fit, ut dissectæ, sicuti non ampliùs ad vitam conservandam conferunt, ita imminentem mortem proculdubio portendant. Hujus generis præsertim sunt Cerebrum, Cor, Pulmo, Septum transversum, Ventriculus. Dissecto etenim Cerebro, nervi, & nervorum liquor statim malè afficiuntur; unde operationes animales deficere necesse est: his autem deficientibus nec vita diutiùs perdurare valet. Id ipsum, & multò magis dicendum de Corde, quod principium, & origo est vitalium operationum; quamobrem ipso dissecto, neque pulsus, neq; sanguinis motus haberi commodè potest. Pari ratione Pulmo discissus necem afferet, cùm sit unum ex præcipuis organis respirationis, atque per ipsum principalia vasa sanguifera dispergantur, unde sanguis in cor, deindeq; in corpus universũ influit. Septum quoque transversum respirationi quammaximè conducit; quare si fortasse disseccetur, quia in suo motu labascit, deficit pariter respiratio, quâ deficiente Animal perit. Ita etiam reliqua viscera his adjacentia eidem infortunio subjiciuntur, sub quibus Præcordia comprehensa intelliguntur. De Ventriculo autem, quamvis à plerisque dubitatum sit, num inter partes principes numerandus foret, quia nihilominus conficiendis cibis incumbit, sine quibus diu animal perdurare nequit, proculdubio ex ipsius discissione mortem quoque accidere fatendum; quamobrem non immeritò à Quinto Sere-

venarum, arteriarum, & nervorum rami disperguntur, unde absq; istorum gravi læsione eundem vulnerari minimè contingit, adeoque non sine evidenti vitæ periculo.

Quoniam verò aliquando observatum est ex vulneribus Cerebri, Cordis, & Pulmonis ægrotantes supervixisse, anfa datur plerisque dubitandi, quâ ratione id evenerit, ut simul una tueri possint doctrinam hanc Hippocratis, & ex adverso experimenta eidem adversantia. Verùm facile difficultas exolvetur, si vulnera his partibus inflicta, & à Medicis memorata, examinentur ubi, & quomodo contigerint. Nam qui testantur ab vulneribus capitis, cordis, aut pulmonum confanuisse, haudquaquàm de partibus organicis istorum viscerum meminere, sed solum de superficialiis, & extimis eorumdem. Cerebrum siquidem, ut ex anatome liquet, constat cortice, & medullio; ex his autem medullium omninò necessarium est ad animales operationes sensitivas, & motivas obeundas; cortex verò non nisi plurimarum glandularum contextus est. Hinc si portio aliqua corticis cerebri rescindatur illæso medullio, quia organa destinata functionibus sensitivis, & motivis inoffensa manent, benè poterit in vita animal permanere; secùs verò si interna cerebri substantia, ejusque medullium offendatur. Cor pariter, sine vitæ jactura vulneratum memoratur ea in parte, quæ illius mucronem constituit, qui cum pars extima illius sit, nihilque impediat motum ejusdem, & sanguinis tractionem in arterias, neque proinde vitæ tuitioni incommodabit. Cæterùm vulnera cordis inflicta basi, ventriculis, arteriæ aortæ, cæterisque ductibus principalibus ejusdem, omninò lethalia observata fuere. Pulmones quoque resecti memorantur, superflite vita, in extremitatibus & apicibus loborum, quò scilicet

et vasa pulmoniacā circulantī sanguini necessaria haudquaquā pertingunt . De Jecore præterea idem omnino dicendum est , nam si vulnus sit inflitum in substantia Jecoris , ubi arteriæ , & venæ latiores adunantur , adeoque partem illius organicam constituunt , proculdubiò lethale erit;secus vero si fiat in extremitatibus loborum . Et ratio inde deducitur , quia vulnera in his visceribus inflita , non alia de causa lethalia sunt,nisi quia sanguinis circulationi impedimento sunt , & disruptis, incisisque venis, aut arteriis, sanguis extra propria vasa effunditur, qui deinde exhaustus motum cordis conservare nequit, nec reliquas partes vivificare; quin & multoties ab irruente sanguine adjacentes aliæ opprimuntur, & repenti suffocantur , unde vita diutius persistere non potest . Accedit quòd sanguis extra propria vasa effusus duplici alia de causa vitæ incommodat, & quia restagnans putrescit, & corrumpitur, & quia mole , ac irruptione, qua in parte hæret, gravat, opprimit, obruit , citius tamen vel tardius, pro varietate viscerum affectorum. Atque hinc modo fit, quamobrem vulnera apices viscerum solummodo lædencia lethalia non sint, nisi ex aliquo alio accidente, quia ejusmodi vulnera vasa sanguifera majora, & præstantiora minimè perturbant , unde nec multus sanguis effunditur, nec motus sanguinis intercipitur, aut impeditur . His itaque de causis accidit, ut vulnera basim cordis, & venas , arteriasque inde exorientes transfodientia statim perimant , ut & vulnera perforantia medium pulmonis , quoniam disruptis vasis pulmoniacis , vel sanguis aliò diffunditur, quàm in cor, vel impetuosius quàm par sit in cor ipsum influit, unde illius motus impeditur; in reliquis autem partibus vulnera inflita non statim enecant, sed in aliquod tempus protrahuntur , quia ex his non omnino inter-

tercipitur motus sanguinis, & cordis, licet deinde in lethum etiam definant, aliâ sanè de causa, quemadmodum de vulneribus Vesicæ, & Intestinorum mox dicemus.

Vulnera itaque in univèrsum lethalia erunt nō unâ, sed multiplici ratione. Primò, si in partibus vitæ tuendæ necessariis conformationem, texturam, & nexum vasorum, aut structuram earundem discindant, ac turbent. Secundò, si circuitum sanguinis interrumpant. Tertiò, si operationes ad vitam tuendâ destinatas lædant, vel adimant. Quartò, si excrementorum repurgationes impediant. Quintò, si inflammationem, gangrænâ, dolorem vehementem, aut alia symptomata graviora inferant, unde vires atterantur, & labascant. Hinc modò vulnera Cordis, & Cerebri ex primo, & secundo capite lethalia sunt, Pulmonis verò, Jecoris, aliorumque viscerû magnis, latisque arteriis, & venis refertorum ex secundo, & tertio capite; ex quarto, & quinto denique Intestina, & Vesica, in quibus etiam summo opere considerabilis est propria constitutio membranosa, & nervosa, ob quam convulsionibus subjiciuntur, & difficillimè coalescunt.

Atquî dubitare contingit, cur Hippocrates Lienis non meminerit, cùm tamen Lien arteriosum viscus sit? Ad quod dicendum, nullam de illo Hippocratem hoc loco fecisse specialem mentionem, quia parem cum Jecore conditionem sortitur; vel quia, si fortasse vulneretur, commodè rescindi potest, cùm viscus linguosum sit, & facile à cæteris separabile, quinimo illum eximi etiam integrè posse testantur plerique Anatomici citrà ullum vitæ incommodum.

Quoniam verò Hippocrates in textu non omnia Intestina dixit discissa mortem afferre, videndum hîc etiam breviter, quænam sit differentia inter tenuia, & cras-

crassa intestina, ob quam tenuia si vulnerentur, aut scindantur, mortem afferant, secus verò crassa. Et quidem nedum in vulneribus, verum etiam in erosionibus internis experimento constitit longe periculosiora esse ulcera tenuium intestinorum, quam crassorum, nam in dysenteriis male affecta priora tria, Duodenum, Jejunum, & Ileum, insanabilia esse solent; facilioris vero curationis Colon, Cæcum, & Rectum. Verum diversitas hæc petenda est tum à structura, tum ab usu, tum etiam ab humoribus, qui per illa diffunduntur: etenim Intestina gracilia ex membranis constituuntur tenuioribus, habentq; glandulas quoque molliores, in quas hiant oscilla venarum lactearum, unde chylus in mesenterium, & saccum lacteum trajicitur, quamobrem & structura, & usus illorum longè præstantior est, quam sit structura, & usus aliorum trium Intestinorum crassorum, in quibus & tunicae crassiores, obesioresque sunt, & glandulae duriores, compactioresque, eo quòd diutiùs detinendis fecibus inservire deberent. Humores etiam confluentes ad Intestina tenuia, pancreaticus scilicet & felleus, cum in statum præternaturalem degenerant, pessimam, & deleteriam conditionem nanciscuntur, unde graviùs affici solent Intestina gracilia, secus verò crassiora, ut patet; quamobrem non sine ratione sit periculosiori dysenteriâ laborare Intestina superiora, quam inferiora. Non immeritò proinde Hippocrates consideratis his in Intestinis gracilibus, dixit illa discissa lethalem exitum sortiri, non ideo tamen ejusdem periculi expertia esse Intestina crassa, quæ etsi plerumque non tam graviter afficiantur, possunt tamen aliquando, ex ingenti, & magna discissione pari modo periclitari, sed longè minùs, vel tardiùs, quam gracilia. Vesica pariter discissa insanabilis est, quia cum sit perpetuum emissarium urinæ, nequit promptè con-

conglutinari; quin & ulcus ibidem contractum perpetuò sordidum esse solet; quamobrem sæpesæpiùs experimur illa in fistulas facillimè desinere.

Denique Ventriculus si vulneretur, etiam mortem portendit, siquidem ipso discisso necesse est succos digestivos infringi, illius texturam vitari, chylosim offendi, & chylum ipsum neutiquam protrudi posse per pylorum ad intestina. Sed & ob nervorum copiam, quibus intexitur, fieri nequit quin etiam cerebrum compatiatur, unde postmodum motus convulsivi; quinimo ex sola simplici illius læsione vomitus, singultus, anxietas, dolor, & alia graviora symptomata minimè poterunt evitari: ab his autem fieri nequit quin mors sit brevi subsecutura.

Ventriculo non irrationabiliter adjungi potest Oesophagus, qui vulneratus non dissimiliter lethum afferet, ut non ita pridem observavi in quodam Presbytero ob vulnus inflictum in parte postica thoracis prope spinam, cui Oesophagus adnectitur.

Partibus his vulneratis, atque hoc loco memoratis ab Hippocrate, sunt qui alia plura adjiciunt; & quidem Brasavolus Vesicam felleam, Pericardium, Pulmonem, Lienem, & Spinatam medullam inter partes ad exitium vulneratas recenset: Et Celsus *lib. 5. cap. 26.* addit quoque Renes, venas, & arterias potissimum circa fauces, & guttur, nec non spinalem medullam, uterum, & meninges cerebri. Verùm non quæcumque vulnera, quæ insanabilia sunt, lethalia dicenda erunt: etenim ossa, & cartilagines si frangantur, aut vulnerentur, licèt plerumque insanabilia evadant, nō tamen mortem necessariò afferunt. Cæterum multæ aliæ partes vulneratæ aliquando exitiales fiunt (etiamsi commodè sanari possint) vel ob imperitiam artificum, vel ob symptomatum societatem, vel ob vulneris profunditatem, aut magnitudinem, vel ob
san-

sanguinis effusionem, indeque consequentem virium jacturam, vel ob ætatis languorem, vel ob carniū mollitiem, vel ob alterius morbi præsertim virulenti concomitantiam, ut in lue gallica affectis experimur. Hinc non semel contigit observare vulnera, aut ulcera in partibus extimis etiam ignobilibus corporis inflicta, quæ tandem mortem attulerint, in senibus, valetudinariis, gallicâ lue affectis, aliisque propter quasdam circumstantias cum vulnere conjunctas.

Signa denique quibus internoscere liceat quæ membra discissa aut vulnerata sint, ut ex illis judiciū ferri possit lethalis, aut salutaris eventus, latè exposuit Celsus *cit. lib. 5. cap. 26.* ex quo alii Chirurgiæ professores, quos consulite si lubet.

Illud autem à nobis videtur superaddendum, quod iterati, inæquales, & recurrentes rigores febri- les ferè semper solent internorum viscerum læsionem prædemonstrare, idque vel ob sanguinis è venis, aut arteriis discissis effusi in alias circumjacentes partes, præsertim sensu præditas, irruptionem, subsequētemque putrefactionem, vel ob impeditum ea in parte sanguinis circuitum, qui cum non promptè sua vasa circulationi destinata subire queat, illas impetit, & extimulat; & licet magna ex parte, non rarò per supervenientem sudorem dissolvatur, perseverante tamen eadem causâ, denuo illi recurrunt. Hinc benè Cardanus, partes in universum vulneratæ quatuor modis mortem afferunt; vel necessitate officii, ut Pulmo; vel potentiâ Naturæ, ut Cor; vel sanguinis profluvio, ut Jecur, Arteriæ magnæ, & venæ; vel symptomatum pravitate, ut nervosa, Ventriculus, Vesica.

APHORISMUS XIX.

*Cum discissum fuerit os, aut cartilago, vel nervus, aut
genæ particula tenuis, vel præputium, neque
augetur, neque coalescit.*

EXposuit in præcedenti aphorismo Hippocrates partium quarundam organicarum vulnera, eaque protulit lethalia esse; in hoc verò aliarum quarundam partium similiarium vulnera, & scissuras proponit, atque illa, inquit, non quidem mortem asserre, sed difficulter coalescere, & augeri.

Primo autem loco proponit fracturas ossium, de quibus tamen dubitare contingit, an non coalescere possint, & successivè incrementum suscipere; etenim *Gal. lib. 3. artis medicæ*, non solum in pueris illa inquit facillimè cuniri, & deinde augeri, sed etiam in adultioribus intermedio corpore calloso, quod licet propriè os dici non possit, nihilominus ad illius naturam quammaximè accedit, quippe quod duritie, soliditate, candore, insensilitate præditum est, sicut os. Verum esto ossa fracta per intermedium aliud corpus uniantur, propriè tamen coalitio illa dici non potest, cum sit quid heterogeneous differentis omnino conditionis, & naturæ, quamquam duritiem, & soliditatem ossium æmuletur, ut propterea si contingat in ea parte os iterum fracturam subire, non quidem frangetur in poro illo adnato, sed alibi, ut pluries experimento constitit. Sed & neque incrementum suscipit os fractum, sed in eadem magnitudine, ac dimensione subsistet, cum nutrimentum quod ossi suggeritur supra solum, non verò infra fracturam deferri possit, impediante nimirum transitum poro illo calloso; quamobrem experimur ossa fracta in pueris non ulterius

terius increfcere, fed per comparationem ad alia offa correspondentia aliquantulum decurtata, & exilia remanere : modò Hippocrates in hoc textu de vero coalitu, & de genuina nutritione mentionem facit, fecùs verò de falſa, & æquipollente.

Sed unde eſt, quòd offa aliæque partes hîc memoratæ coaleſcere, & nutriri non poſſint, gravis equidem eſt hujus loci difficultas. Omnes interpretes cū Galeno communem in omnibus partibus exanguibus, & ſpermaticis appellatis cauſam faciunt materiæ alibilis defectum. Putant enim partes univérſas corporis aut ex ſemine, aut ex ſanguine generari : ex ſemine quidem partes eas, quæ albæ ſunt, uti ipſi dicunt, Offa, Tendines, Ligamenta, Nervi, Venæ, Arteriæ, Membranæ, Cartilagines, Glandulæ; ex ſanguine verò omnia viſcera, Cor, Pulmonem, Jecur, Lienem, Renes, Muſculos, & carnes univérſas. Hinc ſubdunt partes carnoſas, & rubras à ſanguine progenitas, cū vulnerantur, aut dilacerantur, facillime regenerari, & increſcere poſſe ſuggeſto ipſis ſanguine pro alimento, ex quo exordium deſumpſerunt : at vero offa fracta, atque cæteras partes albas, veluti ſpermaticas diſſectas, nullatenus coaleſcere poſſe, quia deficit illis alimentum, & principium generationis earūdem, nempe ſemen.

Sed quàm falſa ſint ejuscemodi Veterum opinamenta, clariffimè deducitur ex Anatome, & ex earūdem partium ſtructuræ; omnia enim viſcera tanquam conſtructa ex glandulis, membranis, fibris, nervis, venis, arteriis, non niſi in primordiis ſuæ generationis eandem materiam albugineam uniformiter recognoſcunt, unde nil penitùs differunt à generatione, & ſtructuræ partium albarum, ſeu ſpermaticarum; hinc in prima conformatione embryonis, cū illius corpusculum integratur, non niſi texturam quamdam exhi-

bet fibrarum, glandularum, membranarum, & vasorum, per ipsas excurrentium, quæ deinde à sanguine materno per vasa umbilicalia suggesto, nutritionem, & incrementum suscipiunt per substantiam illam glutinosam ejusdemmet sanguinis, quæ in aliquibus magis, & copiosius appingitur, in aliis minùs, & parcius pro vasorum exilitate, & pororum, ac texturæ diversitate. Quòd vero Pulmo, Jecur, Cor, Lien, & alia consimilia viscera rubra videantur; membranæ verò, cartilagines, ossa, alba sint, id dumtaxat contingit à sanguine affluentius per prædicta viscera discurrente, quoniam continent venas, & arterias latiores, & numerosiores: at vero in partibus albis, quia venulæ, & arteriolæ exiles admodum sunt, propterea vix conspici possunt. Atque hinc, si Pulmo, Jecur, Lien, & cætera viscera carnea, & sanguinea putata, sanguine ipso exuantur, quod fieri solet per immersionem in aqua tepida, postquam universum sanguinem per illorum parenchymata diffusum dimiserint, albicantem quoque substantiam referunt; & quemadmodum accuratâ diligentia Anatomicorum detectum est, nonnisi glandulis, vesiculis, fibris, venis, arteriis, nervisque contexta sunt. Itaque omnes partes corporis homogeneam referunt naturam, atque in primis suis rudimentis ab una substantia seminis glutinosa, vel ut melius loquar, ab una substantia albuginea in ovo foemineo contentâ ducunt originem; à sanguine vero circumfluo vitam, vigoremque suscipiunt, quemadmodum fusiùs à nobis est demonstratum in nostra Theoretice.

Hinc ergo omnino falsum dicendum est, quod à veteribus fuit creditum de duplici materia, origine, & principio partium componentium humanum corpus, & cujusvis alterius animalis. Sed & falsum quoque est deesse materiam seminalem nutriendis

partibus spermaticis aptam, quippe quæ nedum in ætate juvenili, verum etiam in virili, & senili non raro superabundat. Quin imo si vera sunt, quæ Galenus memorat de regeneratione, & restauratione ossium fractorum in pueris, quia in his semen deficit, procul dubio ossium fractorum coalitus & refectio nulla foret, atque contra facilior, & abundantior haberi posset in juvenibus, in quibus semen uberius est, & vegetius.

Totum igitur opus nutritionis à substantia sanguinis glutinosa promanat, quæ longè copiosior suggeritur illis partibus, in quas sanguis uberius influit: quo fit ut jecur, pulmo, carnes in majorem molem, temporis progressu assurgant, minùs verò augeantur membranæ, aliæque partes exangues. Nisi etiam dicere velimus alimentum partibus accedere ex nervis, & nervorum liquore, ut Glissonius, & Warthonus inter Anglos primi arbitrati sunt, quocircà ubi membranæ corpulentiores sunt, & latioribus nervis sunt intextæ, ibi quoque incrementum sensibilius observatur; contrà verò in membranis tenuioribus, per quas nervi exiliores diffunduntur.

Neque insuper verum est partes carnosas vulneratas omnino coalescere, & restaurari in fibris, venis, nervis, arteriis, siquidem istæ eodem modo uniuntur, ac reliquæ aliæ partes spermaticæ dictæ, ut patet ex cicatrice in ipsis relicta; quamobrem non semel observatum est in Cadaveribus anatome subjectis, viscera antecedenter vulnerata, & mox Chirurgicis auxiliis restituta exhibuisse signaturas, & cicatrices quâ parte vulnus fuerat inflictum. Sed & in cruribus, tibiis, brachiis, vulnerati muscoli, cum confanescunt, profundam cicatricem relinquunt, & qui cauteriis fuerant inusti, postquàm ulcus ad cicatricem perductum est, manifestam signaturam, & foveam gestant, desi-

designantem non solum cutim externam, sed etiam musculorum substantiam cicatricem subiisse. Verum, in his partibus musculosis minus sensibilis esse solet inflicti vulneris signatura, quia sanguis per adjacentes partes circumfluus illas sublevat, & consueto rubore afficit, unde non adeo conspicua in iisdem remanet cicatrix; contra verò in reliquis partibus, in quibus venæ, & arteriæ parciore, exilioresque sunt, longè apparentior observatur, & potissimum in membranis, quarum textura tenuis & plana est, & colore candicans.

Quoniam verò adhuc de modo quo Callus fit in ossibus fractis dubitare contingit, idcirco neque videtur soluta difficultas in præsentì textu proposita. Et quidem si id à Veteribus petamus, difficile admodum erit conjicere, quo pacto ossa fracta invicem conglutinentur per intermedium Callum. Recentiores verò Anatomici nec quidpiam certi in hac re determinare ausi sunt. Solum Anglicum Glissonio, & Warthono è membranis, & perioostiis eorundem alimentum ossium deduxerunt, quò fieri ajunt denudata perioostiis ossa fiderari, & contabescere: At neque per hoc explicant quomodo Callus in fracturis ossium generetur, cum in illis sæpè sæpius membranæ ipsæ coafficiantur, & rescissæ, aut dissectæ nequeant alimentum illis suppeditare. Putaverim idcirco alimentum ossibus suggeri à sanguine secundum partem glutinosam per apices musculorum desinentium in eorundem ossium capitibus, ubi cartilagine circumponuntur, & glandulæ innumerabiles sunt positæ: illa verò sensim per partem post partem intra poros eorundem intruditur, & per universam ossium substantiam secundum longitudinem communicatur: quippe ossa licet secundum extimam superficiem lævigata sint, secundum interiorem tamen substantiam sunt

sunt manifestè porosa, spongiosa, squamosa, & perforata, ut propterea si frangantur, non solum succum ipsum alibilem effundunt, verum etiam, & non raro, sanguine intinctum, quo videlicet vegetare, & vigorari possint. Hinc facile dijudicare est, succum ipsum ex glandulis ibidem sitis per porulos, & cavernulas ossium veluti per filtrum transudare, & quaquaversum diffundi; Quin & quò ossa fuerint majora, & longiora, eò etiam cavitas, & manifestior, & oblongior in illis observatur cum ingenita quadam substantia medullari, quæ ibidem ex resudante eodem succo ossium nutritio concrescit, & coagulatur instar axungiae, quemadmodum observare est in ossibus femorum, & brachiorum. Non tamen inde negaverim à membranis ossa amicientibus aliquid etiam volatile, & spirituosum per extimos illorum poros suggeri, quo nimirum vegetiora fiant, & in motibus promptiora, ut scilicet faciliùs commoventibus musculis extendentibus, contrahentibus, & circumvolventibus obsequantur. Quia ergo in fracturis ossium textura illa pororum, & cavernularum discontinuatur, & alimentum nequit commodè veluti per filtrum trajici, potissimum quia fibræ ac filamenta eorundem squamosa non rectâ invicem colligantur, & uniuntur, sed aliquantulum tortuosè; proinde nodus in parte fracta gignitur pari ferme modo ac in recisis arborum ramis experimur, sicut etiam in insitionibus, in quibus inter truncum, scilicet ramum unius, & surculum aut palmitem alterius, nodus adnascitur.

Differt autem aliquantulum ab osse ipso nodus iste, quia non ex primigenia substantia seminali ortum ducit quemadmodum reliquæ ossis partes, sed totus ab adjuncto illis alimentoprovenit, ut propterea non referat eandem omnino duritiem, quam habet os, licet eidem quàm proximè accedat: Neque
verò

ceps in rectum situm disponi possint, quo certè opus esset, ut cum aliis rescissis possent cuniri.

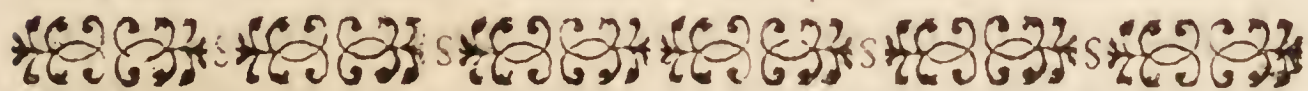
Adjicit quoque in textu Hippocrates tenuem genarum partem, pro qua intelligendæ sunt non solum quæ proprie genæ dicuntur, verùm etiam labia, nares, palpebræ, & facies universa, quippe experimur vulnera his partibus inflicta, & quæcumque scissionem, & discontinuationem efficiunt fœdas, & indelebiles cicatrices relinquere, etiamsi post diuturnum tempus sagaci Medicorum industriâ resectæ partes coaluerint. Et quamvis id ipsum commune sit totius corporis cuti, nihilominus difficilior semper erit coalitio in partibus faciei vulneratis: Id autem multiplex de causa videtur evenire, tum quia cutis faciei longè nervosior est cæteris aliis; tum quia ita nectitur cum panniculo carnosio, qui illi subjacet, ut nullatenus possit altera ab altero separari, quâ ratione fit ut nullibi cutis se sola contrahi, & moveri possit nisi solum in facie, unde citrà capitis commotionem cutem frontis contrahere, & corrugare solemus, ut & labia, buccas, & pinnas narium, in cæteris autem partibus nullimodè; tum etiam quia fibræ intexitur omnis generis, & dissecta facie ita fibræ discerpuntur ut quaquaversum retractæ, nequeant in posterum nullâ industriâ ac diligentia cuniri.

Denique præputium, seu membrana extrema mentulæ, cùm fuerit rescissa, neque amplius coalescit, si in longum, neque augetur, si in margine sectionem patiatur, idque non solum propter ea, quæ omnibus partibus extremis communia sunt, cùm quælibet pars extrema corporis rescissa nunquam ampliùs restau- retur, vel increseat, ut in auribus, naso, digitis; verùm etiam quia pars admodum exanguis est, & paucissimis, atque exilibus vasis est intexta, quamobrem neque multo calore, neque multo alimento prædita est.

Et

Et quamvis secundum longum dissecta aliquando visa sit coaluisse, id tamen non contigit sine summa Chirurgi diligentia consutis scilicet labiis vulneris, & ita proximè inter se invicem statim à vulnere commissis, ut adhuc sanguinem funderent: cum hac autem summa diligentia etiam per intermedium corpus callosum coaluisse visa est, ut propterea manifestam cicatricem referret, & quidem duriusculam. Si verò ejusmodi connexio negligatur, nulla ratione fiet, ut in posterum conglutinationem, & coalitum admittat, ut pluries est observatum.

Partibus his in hoc aphorismo memoratis possent aliæ plures adjici, præsertim extremæ corporis, potissimum palpebræ oculorum, pinnae narium, nasi acumen, aures, & digiti manuum, & pedum. Verùm partes istæ cum sint ex supradictis simplicibus in aphorismo recensitis composita, quemadmodum ex anatome manifestissimè deducitur, propterea ad illarum classem sine ulla dubietate revocandæ erunt. Memoravit autem Hippocrates illas veluti simpliciores, sub quibus comprehensas voluit reliquas omnes, vel ex ipsis compositas, vel cum ipsis in natura, constitutione, & textura convenientes.

APHORISMUS XX.

*Si in ventrem sanguis præter naturam effunditur,
neceſſe est suppurari.*

Quamvis Aphorismus hic communiter ab expōitoribus receptus, & iuxta versionem Leonici traditus verissimus in quocumque sensu credatur, quoniam sanguis extra propria vasa effusus

ceps in rectum situm disponi possint, quo certè opus esset, ut cum aliis rescissis possent cuniri.

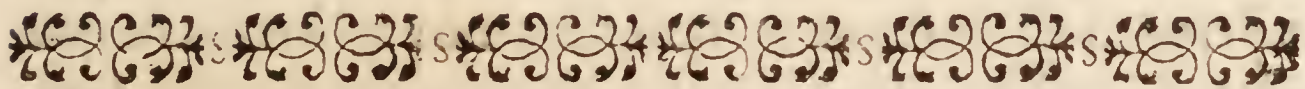
Adjicit quoque in textu Hippocrates tenuem genarum partem, pro qua intelligendæ sunt non solum quæ proprie genæ dicuntur, verum etiam labia, nares, palpebræ, & facies universa, quippe experimur vulnera his partibus inflicta, & quæcumque scissionem, & discontinuationem efficiunt fœdas, & indelebiles cicatrices relinquere, etiam si post diuturnum tempus sagaci Medicorum industriâ resectæ partes coaluerint. Et quamvis id ipsum commune sit totius corporis cuti, nihilominus difficilior semper erit coalitio in partibus faciei vulneratis: Id autem multiplex de causa videtur evenire, tum quia cutis faciei longè nervosior est cæteris aliis; tum quia ita necitur cum panniculo carnosio, qui illi subjacet, ut nullatenus possit altera ab altero separari, quâ ratione fit ut nullibi cutis se sola contrahi, & moveri possit nisi solum in facie, unde citrà capitis commotionem cutem frontis contrahere, & corrugare solemus, ut & labia, buccas, & pinnas narium, in cæteris autem partibus nullimodè; tum etiam quia fibræ intexitur omnis generis, & dissecta facie ita fibræ discerpuntur ut quaquaversum retractæ, nequeant in posterum nullâ industriâ ac diligentia cuniri.

Denique præputium, seu membrana extrema mentulæ, cum fuerit rescissa, neque amplius coalescit, si in longum, neque augetur, si in margine sectionem patiatur, idque non solum propter ea, quæ omnibus partibus extremis communia sunt, cum quælibet pars extrema corporis rescissa nunquam amplius restaretur, vel increscat, ut in auribus, naso, digitis; verum etiam quia pars admodum exanguis est, & paucissimis, atque exilibus vasis est intexta, quamobrem neque multo calore, neque multo alimento prædita est.

Et

Et quamvis secundum longum dissecta aliquando visa sit coaluisse, id tamen non contigit sine summa Chirurgi diligentia confutis scilicet labiis vulneris, & ita proximè inter se invicem statim à vulnere commissis, ut adhuc sanguinem funderent: cum hac autem summa diligentia etiam per intermedium corpus callosum coaluisse visa est, ut propterea manifestam cicatricem referret, & quidem duriusculam. Si verò ejuscemodi connexio negligatur, nulla ratione fiet, ut in posterum conglutinationem, & coalitum admittat, ut pluries est observatum.

Partibus his in hoc aphorismo memoratis possent aliæ plures adjici, præsertim extremæ corporis, potissimum palpebræ oculorum, pinnae narium, nasi acumen, aures, & digitus manuum, & pedum. Verum partes istæ cum sint ex supradictis simplicibus in aphorismo recensitis compositæ, quemadmodum ex anatome manifestissimè deducitur, propterea ad illarum classem sine ulla dubietate revocandæ erunt. Memoravit autem Hippocrates illas veluti simpliciores, sub quibus comprehensas voluit reliquas omnes, vel ex ipsis compositas, vel cum ipsis in natura, constitutione, & textura convenientes.

APHORISMUS XX.

*Si in ventrem sanguis præter naturam effunditur,
neceffe est suppurari.*

Quamvis Aphorismus hic communiter ab expositoribus receptus, & iuxta versionem Leonici traditus verissimus in quocumque sensu credatur, quoniam sanguis extra propria vasa effusus

statim concrefcit, acefcit, & in pus vertitur, quemadmodum paffim experimur in ejufdem collectione in pectoris cavo, cum è venis, aut arteriis ejufdem pectoris, & pulmonis effunditur, nihilominus re exactius perpensâ, & ad experientiam revocatâ, non ubique veritati confonat, etenim fæpiſſimè etiam obſervamus ſanguinem in inteſtinorum cavitatem effuſum, ut & in fundum ventriculi, concreſcere quidem ingrumos, & coagulari, non tamen in pus verti, ſed ſub eadem ſanguinis forma compactum, concretumque evacuari etiam poſtquàm diù & ad plures dies fuerit detentus. Quamobrem non immeritò viſum eſt plerisque de veritate iſtius aphoriſmi aliquantulum ambigere; quinimò Recentioribus quibuſdam putatur pus non quidem ex ſanguine, ſed ex lymphâ, & adipe proficilci: Sed & Fuchſius aliter quoque exiſtimavit illum eſſe exponendum, & quidem ſub generaliori ſignificatione ut ſanguis præter naturam effuſus in quamcumque cavitatem non ſuppurationi ſtriçtè ſumptæ, ſed corruptioni ſubjiciatur. Hinc videndum hoc loco breviter erit, quibus in cavitatibus collectus ſanguis ſuppuretur, & cum quibus conditionibus, & circumſtantiis ſuppurari poſſit.

Et quidem quòd pus ex ſanguine oriatur palâ eſt, juxta doctrinam Galeni pluribus in locis, in quibus clariffimè oſtendit ſuppurationem preſſè ſumptam nullatenus cõpetere poſſe, niſi ſolum ſanguini: cæteros autem humores per analogiam dumtaxat dici poſſe ſuppurati, quatenus per corruptionem æmulantur puris naturam, ſed revera in pus minimè vertuntur. Sic in empyemate aliquando pus expurgatur verum, cum ex præcedenti ſputo ſanguinis originem duxerit, juxta documentum Hippocratis: *à ſanguinis ſputo puris ſputum*; aliquando vero ſputum puri ſimile fit, ſed verum pus non eſt, cum ſcilicet ex
phleg-

phlegmate aut lymphâ ortum traxerit . Id ipsum quoque experimur in tumoribus , nam si isti fiant ex sanguine, & inflammationis naturam referant, verum pus cùm maturuerint emittent; secus verò si à cæteris humoribus fiant, ut in œdemate, meliceride, & similibus, licet videantur puris conditionem referre, fortasse propter alborem, revera tamen purulentam materiam minimè exhibent . Itaque cùm sanguis extra propria vasa effunditur, bene potest in pus cōmutari, si tamen per fermentationem in corruptionē tendat . Ut autem corruptioni subjiciatur, necesse est ut in cavitatem undequaque conclusam effundatur, in qua post concretionem, & acorem, particulæ ejusdem sanguinis heterogeneæ inter se invicem colluctentur, & tennes, ac volatiles, contranitentibus crassissimis, nisu quodam subigant, & subigantur; unde indebita fermentatio, & à fermentatione tenuium particularū exolutio, & crassarum præcipitatio, immò & totius humoris permutatio, atq; in pus conversio . Hinc in cavitatibus patentioribus, in quibus ejusmodi motus fermentativus minimè potest excitari, nec consequenter suppuratio haberi potest; quemadmodum experimur in intestinis crassioribus, & in ventriculo. Cæterum in cerebro, pectore, renibus, glandulis, cæterisque cavitatibus angustioribus, & occlusis, promptissimè suppuratio accidit, ob traditam rationem; quinimò quò loci fuerint angustiores, & ex adjuncto calore facile promoventes fermentationem, cò quoque citior, & facilior suppuratio promovebitur, qua de re sanguis effusus in musculos citius suppuratur, ut & in parenchymatibus viscerum, quemadmodum experimentis palam est . Atqui pus universim à solo adipe, & lymphâ proficisci minime crediderim, cùm ex adverso multæ partes adipis expertes suppurationi subjiciantur, & phthistici penitus extenuati, ac omni
adipe

adipe consumpti, purulenti sint.

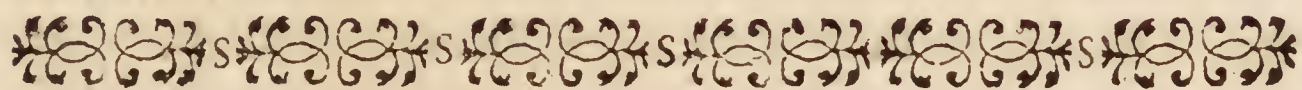
Quamquam autem Hippocrates dixerit *in ventrem* seu ut mavult Fuchsius, *in cavitatem*, non tamen pro ventre, & cavitare intelligendi sunt Venter imus, & medius scilicet thorax, & secundum alios etiam caput, sed etiam tubuli, & pori omnes in toto corpore constituti, ut propterea non irrationabiliter plerique Anatomici existimarent omnem musculum, & quodcumque viscus, immò & partem quamcumque corporis, suos habere ventres, & cavitates, in quibus sanguis recipi, & colligi possit; & sicuti in statu naturali sanguis quaquaversum diffunditur, vel ut vivifcet, vel ut nutriet partes, ita in statu morbofo è suis vasis exiliens, si hæserit, inflammationem primùm, mox suppurationem excitat: neque enim fieri potest ut sanguis recipi, & colligi possit in partibus quibuscumque, nisi cavitates saltem inconspicuæ, vel etiam porositates ibidem sint, quæ illum excipiant, cum duo corpora in eodem loco simul esse non possint, ex cōmuni sententia Philosophorum.

Debet insuper sanguis ut putrescat, corrumpatur, & commutetur in pus, moram in cavitatibus contrahere; unde si fortasse è venis effusus per alios ductus effluat, minimè putrescet; & è converso etiam si intra venas, aut in apicibus arteriarum aliqua de causa præternaturali immoretur, poterit putrefactionem & suppurationem subire: quâ ratione factum est, ut sanguis sit semper in motu, ne scilicet alicubi hærens concreascit, & putrescat: quia verò è suis vasis effusus à continuato motu circulationis deficit, & in cavitatibus aut poris partium restagnat, statim concreascit, & corrumpitur, excitatâ ibidem indebitâ fermentatione, ut dictum. Adjectum est insuper *præter naturam*, ut fortasse discrimen statueretur inter eam effusionem, quæ naturaliter fit è vasis in poros partium

pro

pro nutritione, quippe quæ sensim accidit & non ultra partium exigentiam, unde pedetentim convertitur in substantiam partium alendarum; at verò quæ præternaturam fit, affatim accidit, & præternaturæ exigentiam, eo quòd nec quantitas conveniens servetur, nec modus, nec vñus naturæ operantis, sed solum à causis præternaturalibus tum sanguinem depravantibus, tum vasa sanguifera erodentibus, unde postmodum sanguis effluit.

Denique scriptum est in aphorismo necesse est suppurari sanguinem extra venas effusum; siquidem cum non amplius regi possit à natura per motum intra propria vasa, neque ex altero capite commutari possit in substantiam aliti, necessariò fiet ut per corruptionem convertatur in pus, modis superius enarratis.

APHORISMUS XXI.

In insanientibus si varices, vel hæmorrhoides supervenerint, insanix solutio.

Quid pro insanientibus intelligat Hippocrates in hoc aphorismo dubitari potest. Et Galenus in commentario de iis exponit, qui melancholico delirio sunt affecti. Verum non solum melancholicos, sed etiam maniacos non improbabili- ter interpretabimur, attentâ causâ utriusque delirii, quæ semper ab humoribus acorem præferentibus procedit, eâ solum differentiâ, quòd in melancholicis acidam stypticitatem, aut ponticam conditionem sapit; in maniacis vero redolet acritatem.

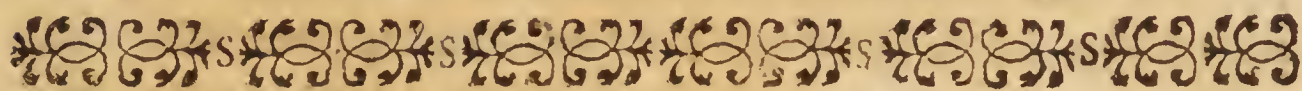
Quoniam verò per varices, aut hæmorrhoidas
su-

supervenientes, significatur humores istos acidos deorsum transferri, & à partibus superioribus removeri, propterea fit ut Insaniæ solutio exinde sit speranda, & quemadmodum, ex superius traditis, hæmorrhoides supervenientes melancholicis profunt, translata causâ melancholici delirii ad venas podicis; ita in his facilè etiam insania desinere poterit decumbentibus vitiosis humoribus ad partes corporis inferiores. Neque multum differre videntur varices ab hæmorrhoidibus, eo quòd pari modo, quo hæmorrhoides tument circa podicem, illæ in cæteris partibus corporis tumorem referunt, unde varices describi solent, venarum in aliquibus partibus corporis tumores; & sicuti hæmorrhoidales venæ tumefactæ nigrescunt, ita quoque livescunt varices à congesto, atque hærente in ipsis sanguine, propter acidum con crescente, & ut vocant, melancholico: quare hæmorrhoides rectè possent varices podicis appellari.

Debent autem tum varices, tum hæmorrhoides supervenire, etenim hac ratione significant deponi vitiosum humorem ad partes ipsas tumefactas, & ubi antea acidus, & vitiosus sanguis ferebatur in caput, mox à provida natura repurgetur, & deturbetur ad partes corporis infernas cum tumore venarum, hæmorrhoidalium, aliarumve, à transpositione ejusdè peccantis humoris. Et licèt varices comparere soleant in omnibus fere corporis partibus, collo, brachiis, mammis, pectore, imo ventre, femoribus, tibiis, aliisque; nihilominus securior semper erit ejusmodi transpositio in partes infernas, & à capite remotiores, ne scilicet reditus exinde timeri possit, è partibus inferis metastasi affectis in superam insaniâ laborantem. Et quidem plurimi ab insania, aliave consimili capitis ægritudine evasisse visi sunt, vel saltem in melius abiisse, apparentibus varicibus in tibiis, ne dum
super-

superficiariis, sed etiam profundis; quamobrem in his etiam existimare est remeantem ex arteriis in venas sanguinem, omnem malitiam in varicosis tibiis deponere, & reliquum magna ex parte repurgatum denuò per jecur in cor circumire, unde cerebrum mitius affici cogeretur.

Verumtamen oportebit depositam in his partibus Infantiæ materiam, hærentem esse; nam si fortasse denuò in partes superas remearet, facilè posset ex nova transpositione in cerebrum, remissam affectionem augere, atque in pristinum statum revocare; quemadmodum de Alcippo idem Hippocrates memorat 5. *epidemiorum*. Unde sicut apparentibus varicibus, aut hæmorrhoidibus infania, vel melancholicum delirium desinit; ita ex adverso ista redirent, si varices, vel hæmorrhoides disparerent.

APHORISMUS XXII.

Quæcumque ruptiones ex dorso ad cubitum descendunt, venæ sectio solvit.

SIve ruptiones, five rupta ipsa, quæ in partibus musculosis contingunt in præsentî aphorismo legantur, non minimam afferunt difficultatem; cum fieri non possit ut ruptio, vel ruptum unius partis, ad aliam partem remotiorem transferatur. Melius ea propter videtur legendum *dolores non ruptiones* ut in *commentario* rectè admonet Galenus; vel etiam melius causa illa, quæ dolorem attulit, quemadmodum esse solet sanguis, serum, lymphæ, aliusve humor acritatem, aut acorem redolens. Et licèt ruptio, vel ruptum, propriè pertineat ad distractionem, distentionem,

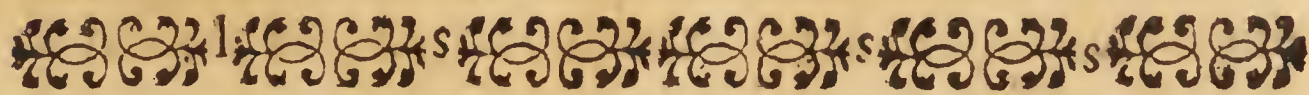
Hollerius
etiam
presumpta
idest flu-
xiones le-
gere non
veretur.

nem, aut divulsionem fibrarum membranarum, musculorum, & partium carnosarum, nihilominus quia causa diruptionem efficiens (si fuerit interna) vel dolorem à diruptione exortum excitans, & fovens, (si fuerit externa), non rarò loco movetur è parte diruptâ in partem exteriorè corporis, idcirco sub nomine diruptionis implicitè Hippocrates voluit esse intelligendam causam ipsam diruptionem facientem, vel conservantem, quoniam dolor diruptionem, & partem diruptam omninò debet concomitari, qui cū fieri non possit nisi ab humore discindente, & continuum solvente, propterea divulsiones ipsas expressit Hippocrates veluti dolorificas, atq; sub sensu cadentes.

Si itaque contingat ruptiones, & divulsiones partium dorsi transferri in cubitum, hoc est humores, dolores in dorso inferentes, ex parte ipsa divulsâ dimoveri, & in cubitum deponi, argumento erit causam ipsam divulsionem, & dolorem inferentem, mobilem esse, atque adeo facilius posse evacuari per vasa proximiora, & magis consentientia, qualia sunt venæ, per quas sanguis, serum, lympa, aliufve humor perpetuo circumit. Atque hinc est cur Hippocrates hîc scripserit venæ sectione ruptionem ipsam desinere, quatenus per venæ sectionem humor ille divulsionem, & dolorem inferens, utpote mobilis, & in cubitum delapsus, facile possit evacuari.

Non tamen hinc quis licitè deducere poterit in contusionibus, luxationibus, fracturis, cæterisque divulsionibus partium musculosarum, debere venam secari, nam præterquam quòd tunc dumtaxat admonet hîc Hippocrates venæ sectione divulsionem solvi, cū humor de parte divulsa ad cubitum defertur, atque adeò mobilis est; neque tamen in quibusvis ruptionibus, divulsionibus, & fracturis causa illas efficiens

ficiens interna est, sed sæpè sæpiùs externa, cujus ratione solutio continui manifesta est, & sanguis, aliique humores in partibus fractis aut contusis hæret, & restagnat, qui propterea nulla ratione per venæ sectionem evacuari poterit, sed omninò resolutione egebit usu, & auxilio medicamentorum attenuantiũ, dissolventium, & promoventium diaphoresim. Et licet nonnulli in his etiam casibus sanguinem mittant, id tamen agunt non ut hærentem ibidem sanguinem educant, & ruptionem solvant, sed solum ut prohibeant fluxurum in partem affectam humorẽ, qui quò paucior fuerit in venis, eò minùs in partem affectam confluere poterit. Verùm an id rectè etiam agatur, non est meum in præsentì loco examinare. Cæterùm Hippocrates nullâ factâ venarum electione, simpliciter dixit, *venæ sectione ruptionem solvi*, fortè quia existimavit sanguinem undecumque evacuatũ istiusmodi irruptionibus conferre. Nisi etiam dicere velis, implicitè contineri in aphorismo venæ sectionem in cubito faciendam, eo quòd ex dorso ad cubitum ruptionem descendere dicatur, quæ cum ex humore mobili, & fluente, ad illam partem descendere putetur, per venas quoque eidem proximiores, atque adeò ex cubito, verisimile sit sanguinem velle esse mittendum.

APHORISMUS XXIII.

*Si timor, atque mœstitia longo tempore perseverent,
ex eo atrabilis significatur.*

QUamvis Leonicens ex metu, & mœstitia longo tempore perseverante atrabilem significari

scripserit, rectius tamen reliqui Interpretes non atrabilem, sed melancholiam ex græco codice verterunt; & licet atrabilis aliquando pro melancholia exponatur, ad evitandam nihilominus æquivocationem, melius erit melancholiam, non atrabilem hîc exponere. Sed & neque pro melancholia humor melancholicus intelligendus est, sed potius affectio melancholica; unde Cardanus, & Heurnius scribunt: *si timor & mœstitia longo tempore persevererent, tale est melancholicum*. Et sanè inter symptomata melancholicam affectionem concomitantia, præcipua recensentur ista duo, Timor, & Mœstitia sine causa manifesta, ut latè explicat Galen. 3. de loc. affect. cap. 7., ubi etiam Dioclè reprehendit, quòd in examine symptomatum, melancholicum delirium comitantium, istorum duorum non meminerit, quippe quòd ab his duobus potissimum, rectè quis dijudicabit patientem factum esse melancholicum, si diuturna mœstitia, ac panico timore laboraverit. Et licet in hoc textu simpliciter dicatur ex diuturnitate temporis, quo timor, & mœstitia perseveraverit, melancholicum judicari debere patientem; quia tamen diuturna mœstitia, ac perseverans timor, neutiquam à manifestis, ac externis causis oriri possunt, idcirco conditio ista sine causa manifesta videtur implicitè contineri in temporis diuturnitate, quo timor, & mœstitia perduraverint. Quoties enim timor, & mœstitia ex manifestis causis coeperint, puta ex obitu parentum, aut amicorum, ex infortuniis, calamitatibus, cæterisque hujus sæculi ærumnis, tum animi, tum corporis, tum denique bonorum fortunæ, in longum tempus protrahi non solent, nisi tamen à causa interna foveantur; unde cum diu perseveraverint, non nisi ab humore melancholico, depravante cerebri operationes, ortum ducent, ut propterea sub particula illa *diù hoc est, longo tempore*, implicitè

citè quoque contineatur, id accidere non à causa manifesta & externa, sed à causa interna & humo-
rali.

Quo autem pacto timor, & mœstitia ab humore melancholico & acido procedant, indeque designent affectionem in cerebro contractam, similiter melancholicam, præter ea, quæ fusè attulit Galenus *cit. 3. de loc. affect. & 2. de symptomat. caus.* clarè quis deducere poterit pervestigatâ conditione ejusdemmet humoris, suâ aciditate magnopere depravantis internas cerebri operationes, nec non etiam malè efficientis tum motum cordis, tum sanguinis, quemadmodum pluribus ostendit præ cæteris Willisius, & Nos etiam tum in *nostra Practice*, tum etiam in commentariis super *3. Artis medicæ Galeni Cap. de passionibus Animi.*

Cùm itaque timor, & mœstitia diù aliquem infestaverint, & sine evidenti externa causa in longum tempus perduraverint, indicio erit talem factum esse melancholicum, hoc est delirio melancholico laborare. Verùm quamvis dictum sit, sine causa evidenti, & externa, melancholicos timere, & mœstos esse, fieri tamen poterit, ut etiam à causis externis timorem, & mœrorem inferentibus, sit quis melancholico delirio laboraturus; etenim si ex præcedente mala dispositione, & habitudine corporis ad melancholicum vergentis, ex malo fortasse apparatu succorū acidorum, quis à nimio mœrore, & à vehementi timore extrinsecus illato, incidat in tantam animi consternationē, ut deinceps amicorum societatem fugiat, solitudinem inquirat, cibos non assumat, ploret, vigilet, & aliis consimilibus incommodis se submittat, poterit proculdubiò melancholicum delirium progressu tēporis incurrere, ut propterea timor, & mœstitia, quæ symptomata sunt melancholicorum, fierent in isto casu causæ ejuscemodi affectionis. Non negandum tamen,

men, quòd cùm symptomata sunt melancholicorum, junctum melancholicum delirium attestantur; cùm verò melancholicorum causæ sunt, disjunctim una, vel altera, veluti separatæ passiones animi, melancholiam ingenerabunt, inductâ nimirum in sanguine, cæterisque liquoribus corporis diathesi, acorem præferente, vel aliter hebetante motum ejusdem, & cordis, ut alibi à nobis est ostensum. Delirium autem, etsi non semper in cunctis vocale sit, mentale saltem erit, cùm sæpenumerò mente solùm, quæ timent, aut mœrent, continuò recogitent, ac revolvant, & mille phantasmata sibi fingant.

Quamquàm autem melancholicos hîc ab Hippocrate notatos, censuerimus esse eos, qui ex nigro, fæculento, tartareo, & acido humore melancholico laborant, quique hebetes, taciturni, solitarii, tristes, ac pavidî esse solent; si tamen melancholicus humor non lentus, & crassus, terreusque sit, sed tenuis, acris, salino-sulphureus, & facile inflammabilis, velut, qui cum atrabile à plerisque confunditur, quemadmodû ex prænarrata quorundam versione superiùs est memoratum; proculdubiò neque pavorem, neque mœrorem præfereret, sed potiùs Ingenii vivacitatem, Intellectûs acutiem, Mentis perspicaciam, & speculandi profunditatem largietur, ut in plerisque à nativitate, Melancholicis naturâ dictis, experimur. De his namque scitè admonet Aristoteles *Problem. sect. 30. probl. 1.* in carminibus pangendis, in Republica administranda, & in studiis Philosophiæ semper extitisse optimos, quales, inter cæteros plurimos, fuisse testatur Empedoclem, Socratem, & Platonem; & nostræ quoque ætati proximos, ferunt alii, ejusdem prorsus indolis fuisse Tassum, & Cartesium. Hinc Seneca de *Tranquillitate animi*, affirmare non est veritus cum Platone frustra pulsari fores poëticas absque furore; &

cum

cum Aristotele, nullum magnum ingenium sine mistura dementiæ esse: quamobrem non posse grande aliquid, & suprâ ceteros loqui, nisi motam mentem; quippe quòd ab ejusmodi humore atrabilario non quidem spiritus pauci, hebetes, effœti, & lenti proficiscuntur, qui solum circâ cerebri meditullium (ut in melancholicis terreis) operantes, potiùs mentis confusionem pariunt, phantasmatum turbationem, & in judicando inertiam; sed potiùs tenues, mobiles, quaquaversum impetentes progignuntur, ferè ut in maniacis, & furiosis; unde postmodum fortis apprehensio, vehemēs & prompta existimatio, acutum judicium, & profunda intelligentia exoriuntur. Atque hinc stupendum quidem, quod à plerisque memoratur, hujus generis homines aliquando extitisse phanaticos, ac veluti ecstasi abreptos, nedum exotico idiomate, quod nūquam didicerant, fuisse loquutos, sed & ventura ferè vaticinatos; fortè quia ex intensa, ac profunda nimis in seipsis meditatione, ab externis objectis penitus abstracti, nullamque in mente aliorum phantasmatum turbationem passi, usque ad ultimas rerum differentias per rectam mediorum continuationem rei præconceptæ, & concupitæ, votum, & finem sunt tandem assequuti. Hinc efficitur porrò (concludit Aristoteles ibidem) ut melancholici omnes non per morbum, sed per naturam, sint ingenio singulari. Per naturam quidem: nam si præternaturam atrabilarii humores corporibus ingenerentur, exitiales morbos pariunt. Verùm de hac re legantur præ ceteris, Valles. de Sac. Philos. cap. 30. Gaspar à Rejes Camp. Elys. jucund. quæst. 27. Cæl. Rhodigin. Antiq. Lect. l. 17. c. 5. Sennert. l. 1. prax. p. 2. c. 15. qu. 1. Marcell. Don. de hist. med. mir. lib. 2. cap. 1. præter alios.

APHORISMUS XXIV.

*Si quod intestinorum gracilium discindatur ,
non coalescit .*

QUOD in hoc aphorismo continetur, fuit ab eodem Hippocrate expositum *Aphorismo 18.* eâ solùm differentiâ , quòd ibi gracilia intestina cum aliis partibus connumerata recenseantur, hîc verò sejunctim ab aliis , gracilia solùm intestina non coalescere referuntur, si fortasse discissa sint. Hinc mirum videri debet quâ ratione id ipsum hoc loco sit repetitum, quemadmodum cum Galeno in *commentario* reliqui Interpretes confitentur; undè Cardanus nedum illum explicare non est aggressus, sed neque in aphorismorum serie ausus est connumerare, cum illum inter aphorismos adscribere non curaverit. Quoniam igitur ratio istius dicti in expositione illius aphorismi enarrata est, ad eundem propterea locum vos remitto.

APHORISMUS XXV.

Erysipelas ab exterioribus verti ad interiora, non est bonum : ab interioribus autem ad exteriora, bonum .

CUM Erysipelas fieri communiter dicatur, à tenuiori, & acriori sanguinis portione, quam biliosam Veteres appellarunt, & hæc facilè mobilis sit, & de loco in locum excurrans, considerans ea propter motum illius in hoc aphorismo Hippocrates inquit,

quit ab exterioribus partibus ad interiores verti malum esse, contrà verò bonum ab interioribus ad exteriores. Idipsum scribitur in *Coacis prænotionibus* sub his verbis: *Erysipelas foris quidem accedere commodum est, intrò autem converti lethale: Convertitur autem intrò, cum disparente rubore pectus gravatur, & difficilem spirationem habet.* Ubi de erysipelate pectus occupante peculiariter meminit.

Neque solùm credere licet locutum hîc Hippocratem de erysipelate superficie-tenùs apparente, atque adeò extimam corporis cutem divexante, sed etiam de erysipelate in interioribus partibus enato; siquidem quâ ratione erysipelas extrinsecùs fit, eadê fieri solet intrinsecùs, & in intimis visceribus corporis, quæ (ut experimento pluries constitit) nulla ab hac affectione immunia esse non solent; quare & meninges cerebri, & pulmones, & jecur, & septum transversum, & uterus erysipelate affecta sæpè observata sũt, ut propterea sicuti inflammationibus, aliisque tumoribus interna viscera obnoxia sunt, ita etiam possunt erysipelate laborare, unde Hippocrates 5. *aphor.* scripsit: *si in utero fiat erysipelas, lethale*; his verbis denunciâns benè posse ùterum erysipelate affici.

Si ergo erysipelas interiùs ingenitum, ad externas partes vertatur, bonum erit; quippe quòd melius semper censendum est interiora viscera ab ægritudinibus vindicata remanere, etiam si externæ partes afficiantur. Contrà verò gravius omninò erit, & non sine ingenti vitæ periculo, erysipelas intròverti, malè affectis internis visceribus, veluti ad vitæ tuitionem non ampliùs conferentibus, cum & sanguis, qui per illa perpetuò circumit, facillimè inficiatur, & infectus, cæteras quoque partes, ac præsertim cor, brevi temporis interstitio valeat contaminare. Accedit quòd humor erysipelas efficiens, vel conservans, pejo-

ris semper erit conditionis cum introvertitur, & præter tenuitatem, acritatemque, acidam, ponticam, malignamque naturam participabit: si enim tenuis solum foret, & volatilis, proculdubio sponte suâ resolveretur, & ex habitu corporis neutiquam denuò intimas partes pervaderet, ubi semel deflagrasset.

Est tamen advertendum, quòd ejusmodi introversiones erysipelatis citrà quamcumque occasionē, aut causam externam debent evenire; etenim si fortasse ex ambiente frigido, ex lotionibus aquæ gelidæ, aut etiam ex applicationibus medicamentorum infrigidantium, & repellentium, vel etiam incrassantium, & obstruentium poros cutis, erysipelas ab extimis ad intima vergeret, etsi malum quoque foret, quia tamen non ex defectu naturæ, neque ex vitio peccantis humoris id eveniret, minus profectò malū foret, & facilius posset introversum erysipelas extrà verti: quod secus accidet si sponte suâ, & ab interna causa introverteretur.

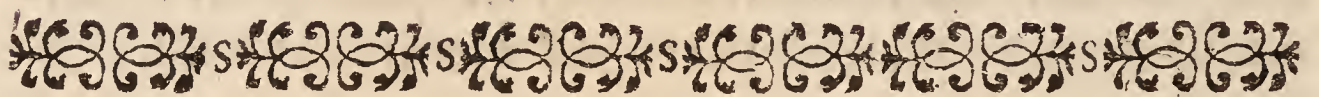
Sed & præterea animadvertendum, tunc solum bonum esse erysipelas extra versum, cum per ejusmodi extraversionem liberantur partes internæ; secus verò si partibus internis nullatenus vindicatis nec ab erysipelate liberatis, illud ad partes externas vergeret, quemadmodum fieri solet, cum propter multitudinem, & malitiam vitiosorum humorum non satis sunt partes internæ, sed etiam externæ coguntur superabundantes illos humores excipere; Conji- ciet autem prudens medicus bonam fore istiusmodi extraversionem, cum febris, sitis, ardor, inquietudo, & cætera symptomata, quæ cum erysipelate conjunguntur, omninò desinunt, vel magnâ ex parte saltem remittuntur; at verò si iisdem perseverantibus, nec ullâ ratione intermissis, erysipelas extravergere videatur, pessimum indicium erit, denunciens præ multi-
tudi-

tudine , & pravitate peccantium humorum , nēdum partes internas , sed etiam externas affici , & coinquinari .

Quod Hippocrates hīc de erysipelate dumtaxat commemoravit , rectē admonet Galenus *in commentario* aptari quoque posse cæteris omnibus transpositionibus ē partibus internis ad externas , ut alibi quoque de Angina 4. *aphor.* recensuit: semper enim ac humor, vel quodcumque aliud præternaturam, ē partibus intimis, & profundis corporis, ad extimas, & superficiarias vergit, bonum erit . Quandoque etiam motus humorum habiti à partibus intimis ad intimas, vel etiam ab extimis ad extimas boni, vel mali esse poterunt, attentâ partium conditione, & naturâ ; unde si à partibus intimis sed præstantibus ad partes internas sed ignobiles humores deferantur, bonum erit; contrà verò à partibus ignobilibus ad nobiles, malum. Ita quoque si pravus humor, aut etiam erysipelas ē partibus infernis ad supernas , ex brachiis, aut cruribus ad pectus, aut caput deferatur, malum. Itaque in unaquaque humoris motione consideranda est partis præstantia, robur naturæ, integra depositio, aut transmissio, termini à quo ad quem, spatium seu medium per quod transpositio illa fit, conferentia, tolerantia, & humoris commoti quantitas, qualitas, & permanentia in parte, ad quam transmissio facta est .

Denique pro praxi notandum perperam ex hoc aphorismo illos agere, qui ad reprimendum ardorē, & ruborem partium erysipelate affectarum consulunt infrigidantia medicamenta , aut etiam oleosa, haudquaquā animadvertentes, facilē ab illis reprimi, & cohiberi motum naturæ propellentis ad cutim ; ut propterea subsequi subinde soleat vel introversio erysipelatis ad partes internas , & principales, vel

eiusdem suppuratio, cum tamen utrumque malum sit. Satiùs ea propter erit extrinsecùs admove-
re medicamenta, quæ motum ipsum ad exteriora promo-
veant, & cutis poros patentiores reddant, ut hac ra-
tione faciliùs vitiosi humores attenuentur, & resol-
vantur. In quem finem consultò solent plerique par-
tes erysipelate affectas sæpius madefacere vini spiri-
tu, sicut etiam spiritu salis ammoniaci correcto, vino
camphorâ medicato, aliisque similibus. Quòd si hæc
admove-
re formido sit, juvabit partes ipsas ab am-
biente frigido linteis tueri, atque intrinsecùs exhi-
bere ea, quæ simul corrigant, & diaphoresim promo-
veant, atque ex his, quæ mitiora videbuntur, ut est
pulvis viperarum, cornu Cervi præparatum, sanguis
Hircinus, lapides Cancrorum pulverati, sal cardui
benedicti, & his similia. Referuntur quoque nonnul-
la extrinsecùs admota erysipelati specificè prodesse,
ut sanguis Leporinus recens extractus, & linteo su-
perimpositus, sanguis caudæ felis, ros Vitrioli, sper-
ma ramarum, aqua calcis, & in qua lapis medicamē-
tosus Crollii sit dissolutus. Verùm ista potius retun-
dendo acidum, quod in erysipelate vigere solet, quā
sympathiā, ut Veteres crediderunt, conferre putan-
tur.

APHORISMUS XXVI.

*Qui in febribus ardentibus tremores fiunt,
delirio solvuntur.*

IN expositione istius aphorismi non conveniunt
Interpretes. Cum enim sententiam hanc non le-
vibus difficultatibus implexam viderint, non fuere
pro-

propterea concordet ut in commodum sensum illam revocarent. Et quidem qua ratione contingat, ut in ardentibus febribus tremores fiant tam ab illis disparati? unde Brasavolus pro tremoribus, rigores apposuit, quoniam rigor ardentibus febrientibus supervenire solet: Insuper quomodo fieri possit, ut delirio solvantur sive febres, sive tremores, cum delirium febribus ardentibus superveniens illarum malitiam augeat, non minuat; hinc nonnulli volunt legendum tremore solvi febrem ardentem, non delirium. Putant alii non debere scribi *delirio solvantur*, ut habet lectio Leonicensis, sed potius *delirium succedit*, ut exponit Fuchsius, existimans ex tremore ardenti febre superveniente succedere delirium, sensu penitus opposito. Quin & Heurnius delirio quidem eos solvi ait, sed in mortem desinentes, quippe qui ex tremore delirantes resoluti pereant. Quamobrem Cardanus tam acriter invehitur in Galenum, aliosque Commentatores, ut se coactum dicat cum insanientibus insanire.

Ne autem de veritate istius aphorismi, deque illius vulgata versione dubietas ulla emergat, eandem sententiam recolligere ad verbum Nobis liceat ex *lib. de judicatione, & de Coacis præmotionibus*, unde hic aphorismus est erutus. Quoniam igitur in utrisque his locis de tremoribus, non rigoribus delirio solutis sermo fit, ambigere propterea nulla ratione licebit de vulgata versione, adeoque non esse pervertendam sententiam hanc, ut reliqui Interpretes voluerunt; idcirco sensus erit tremores ardentibus febrientibus supervenientes, delirio facillime solvi, sive ad salutem, sive ad mortem: quamobrem verbum illud *solvi* non erit referendum ad febres, sed ad tremores, ut scilicet tremores ipsi supervenientes febribus ardentibus desinant in delirium, sitque delirium ipsum judicatio tremorum, licet ex febre ar-

den-

dente, & ex delirio eidem superveniente æger facile sit periturus, nisi opportunis, & convenientibus medicamentis illi occurratur.

Atqui fieri etiam potest, ut per delirium, ac febrem promptius extenuentur, & dissolvantur humores nervorum fibras vellicantes, adeoque simul una ab utrisque æger evadat, juxta quem sensum Celsus hanc sententiam vertit *lib. 2. cap. 8. cui calor, & tremor est, saluti delirium est.*

Quoniam verò tremores hîc memorantur supervenientes febribus ardentibus, dubitari non incongruè potest, quomodo illi ardenter febrientibus contingere queant? præsertim quia Galenus *lib. 2. de symptom. caus. cap. 3.* tremorem ait esse motum compositum ex facultate debili conante sursum attollere membrum, & ex gravitate ejusdem membri deorsum tendente, unde tremor exurgit, quia ex una parte membrum gravat, & ex altera facultas debilis sustinere illud non potest, quemadmodum exemplo constat in senibus, qui propter virium imbecillitatem tremoribus corripuntur. Id ipsum experiri est in puellis pondus aliquod elevare conantibus, qui cum tantâ virtute non polleant, ut illud attollere valeant, tremere solent. Sic etiam bajuli ingentiora pondera ferre cum non possunt, sub illis toto corpore contremiscunt.

Verùm qui consideraverit irascentes adhuc juvenes quandoque magno, & impetuoso tremore affici, & quò fortiores illi fuerint, eò etiam inpenfius tremere, cum tamen in illis nulla improportio fingi possit inter facultatem attollentem, & membra deprimentia: Et ex adverso repentino timore perculsos, vehementer quoque tremere; itemque maniacos, phreneticos, aliosque citrà ullum partium languorẽ contremiscere solere, non irrationabiliter ambiget de

de causa tremoris , quam Galenus attulit , ut alibi quoque demonstravimus *in nostra praxi*; quam obrem non immeritò Cardanus *in commentario istius aphorismi* , duo genera tremorum distinguere non est veritus , atque unum inquit fieri ab imbecillitate facultatis, ut in senibus, & pondere gravatis ; alterum fieri cum magno impetu ex depravatione motricis facultatis , non tamen debilitatæ, quemadmodum in convulsionibus ex irritamento vaporum, aut acrium humorum, itemque in palpitatione, & similibus ægritudinibus .

Contingent autem tremores in febribus ardentibus ex illapsu humorum acrium, aut vaporum è cerebro in nervos, nervorumque tunicas, quæ proritatæ ut à se ipsis expellant infensos istiusmodi vapores, aut humores tremorem excitant. Quòd si huic tremori delirium superveniat, quia recurrentibus humoribus, aut vaporibus ad cerebrum, desinunt punctiones illæ nervis illatæ, proinde fit, ut tremores delirio solvantur , quamquàm in pejus ruat æger , nam longè pejus est delirare, quàm tremere. Cæterum qui ajunt febres exinde solvi, non tremores, longè latèque falluntur , tum quia verbum illud solvuntur ex contextu verborum , nullatenus referri potest ad febres, tum etiam quia nemo sanæ mentis concipere poterit solvi febres ardentes à delirio superveniente , cujus causâ potiùs illæ increbrescunt, & multoties in mortem desinunt . Atquî fieri solùm potest , ut humores in Cerebrum recurrentes , & excitantes delirium, tenues admodum sint, & facile resolubiles , qui propterea promptè evanescentes , & febri , & delirio finem faciant .

APHORISMUS XXVII.

*Quicumque suppurati, aut aquam intercutem patientes
uruntur, aut secantur, si pus aut aqua univer-
sim fluxerit, omnes moriuntur.*

PRo suppuratis intelliguntur empyematici, qui nimirum puris collectionem in cavo thoracis subeunt: Hi autem cum multoties nequeant universam puris quantitatem per tussim egerere, ne suffocati perirent, solebant Veteres sectione, aut etiam unctione, inter quintam, & sextam costam initâ, purulentam illam materiam evacuare, quemadmodum tempore Hippocratis in frequenti usu erat; quod & idem Author manifestè edocet *lib. de internis affectionibus*, confirmantque Celsus, & Ægineta, alique, ne dum ex vetustioribus, verum etiam ex recentioribus Medicis. Idem quoque solitum peragi in Hydropicis, & Asciticis advertit etiam Hippocrates *lib. de locis in homine*, & præcitatus Ægineta ejusce operationis modum tradit *libro 6. cap. 56*. Nec desunt inter Recentiores, qui summâ diligentia, & felici successu peractam in aliquibus paracentesim fateantur,eductâ sensim aquâ in abdomine collectâ.

De his ergo inquit hoc loco Hippocrates peculiarem cautionem habendam esse, ne pus aut aqua confertim effluat, quemadmodum etiam in præcitatâ locis consulit. Si namque universum pus, & tota aqua ex illis educatur, mortem subinde eventuram præfagit; unde licet in præallegatis locis, cum cætera præsidia non profecerint, ad educendum pus ab Emphyematicis, & ad evacuandam aquam ex Asciticis sectionem vel unctionem commendet, illam tamen non universim, totamque simul educendam admonet, ali-

ter

ter illâ affatim exeunte mors præstò erit, ut aliquando etiam Nos observavimus in quodam Ascitico, qui licèt ab exitu aquæ visus fuerit per aliquot horas in pristinum salutis statum restitutus; mox tamen repentè venter intumuit, & paulò post periit.

At quâ de causa ex subita tum puris, tum aquæ subtercutè evacuatione mors certò immineat? Erasistratus ut refert *Galenus in commentario* dicebat se experientiâ compertum habuisse, universam evacuationem febres, ac mortem afferre; verùm unde id accideret, non memorat, cùm tamen aliud quid diversum sit inter evacuationem affatim factam statim à principio, & eam, quæ in confirmato empyemate, & hydrope evenit, siquidem semper robustiores erunt vires inter initia, quàm sint diuturno post tempore, ab inveterato hydrope, aut empyemate. Sed & magna quoque differentia est inter sectionem, & ustionem; unde ustionem non nisi volunt in pectore faciendam, sectionem verò in imo ventre. At Hippocrates varius in hac eâdem re videtur, nam 2. de morbis secandum, non urendum in empyicis ait; & in aqua intercute urit, non secat, *lib. de inter. affect. & 6. epid. hydropicos*, inquit, *citiùs secare oportet, tabescentes verò statim urere*; at vero *lib. 3. de morbis* agens de suppuratis, sectionem, aut ustionē simul commendat; quâvis *Gal. incomm.* ustione egere dicat eos, qui plurimū habent pus, quod per sputū nequeat expurgari; eos verò qui aquâ intercutem patiuntur, sectione potius quàm ustione. Verùm quocumque pacto pus, vel aqua confertim egeratur, periculosa semper erit evacuatio, cujus causam refert idem Gal. in suppuratis ad spirituum immodicam exolutionem, quæ simul cum puris evacuatione inevitabiliter accidit ob vasorum refectionem, quæ antea à pure, & à puris acritudine cōtinebantur occlusa; in hydropicis verò non modò ob

causam mox enarratam, sed etiam ob subitam viscerum duritiem, quoniam subductâ aquâ non amplius irrorantur, sed arefiunt, unde septum deorsum trahitur cum reliquis visceribus, quæ in thorace sunt. At potius ipse crediderim mortem iis accidere, quia per subitam, & immodicam tam puris, quàm aquæ intercutis evacuationem vires concidunt, & viscera labascunt, tum quia nulla immodica evacuatio, etiam si pravorum humorum sit, tolerari potest; tum quia partes illæ inanitæ aliquo alio corpore, aut etiam aëre, repente impleri solent, quod ad vitam sustinendam inidoneum omninò erit; tum etiam quia in partes istas inanitas humores, qui in venis & arteriis continebantur, sine ulla remora confluunt, unde vasa quæcumque corporis ferè inaniuntur, ita ut circulationē sanguinis & lymphæ penitus interrumpant, quemadmodum præsertim in hydropicis sæpessapius est observatum, in quibus paulo post aquæ extractionem ex abdomine, lymphæ quæ supererat in vasis lymphaticis brevi temporis intervallo tota prorupit in abdomen inanitum. Accedit quòd in his totus fere sanguis vertitur in serum, acre simul & falsum, & in empyicis à pure in pectore collecto sanguis pariter inficitur tantâ acritate muriaticâ, ut plus justo dissolutus, fluitet in venis, & arteriis; unde per immodicam, & subitam utriusque evacuationem, commotione majori in toto sanguine, & in visceribus corporis inductâ, pauci illi spiritus, qui supererant, suffocantur, extinguuntur, vel dissipantur.

APHORISMUS XXVIII.

Eunuchi neque podagrâ laborant, neque calvi fiunt.

L Icèt tempore Hippocratis perpetuò verum observaretur Eunuchos, quibus scilicet virilia exempta forent, podagrâ non laborare, quia nostra tamen ætate plurimi adhuc observantur podagrâ affecti, non defuerunt qui Hippocratem falsitatis in hoc aphorismo arguerent, quasi verò sententiam hanc inter aphorismos retulerit veritati non consentientem. Verùm etsi id verum sit, quia nihilominus rarissimè accidit Eunuchos, propriè tales, podagrâ laborare, illâque non nisi in ultima senectute, idcirco non erit cur Hippocratem inculpemus; quandoquidem ut alias notavimus, ea potissimum Hippocrates literis tradidit, quæ vidit, & frequentius evenire comperiit.

Ratio autem, cur Eunuchi Hippocratis tempestate, non tam facile podagrâ afficerentur, triplex ab Authoribus recensetur; ut præ cæteris memorat Fuchsius hoc loco. Primò, quòd non omnino eâ tempestate otiosi forent, cùm mos fuerit apud Veteres mulierum famulatu Eunuchos adscribere; quamobrè ferosa illa excrementa, quæ in illorum corporibus cumulabantur, benè poterant exercitiis, imò etiam laboribus, sive sensibiliter, sive insensibiliter dissolvi. Secundò, quia ad coitum impotentes erant, quo plerumque imbecilliora reddi solent corpora, & potissimum in articulis. Tertiò, quia moderata illis victûs ratio erat, unde pauca, vel nulla excrementa cumulari poterant: Nunc verò, cùm hæc omnia non tam exactè ab eisdem servari soleant, mirum non est, si nonnulli inter eos podagrâ afficiantur. Neque solùm Eunuchi, ut hic memorat Hippocrates, à podagra immunes

V u 2

erant

erant vetustâ illâ ætate, sed ut advertit in *commentario* Galenus, nec reliqui omnes tam facilè illâ corripiebantur. *Ætate quidem Hippocratis*, inquit hoc loco Galenus, *pauci podagrâ laborabant propter vitæ moderantiam*; nostris vero temporibus usque adeò auctis eduliis, ut nihil eis addi posse videatur, infinita est podagricorum multitudo, cum nonnulli sint, qui nihil exerceantur, & cruditatibus, atque ebrietatibus offendantur; & ante cibum assumptum bibant vina potentia, ac venereis utantur immoderatis: nonnulli verò etsi non his omnibus, in uno saltem, aut duobus ex iis, quæ dicta sunt, delinquant. Et paulò infra subdit: *Accedit & ad has causas, ob quas plerique incidunt in podagras; quòd multi & patres, & avos habere podagricos, in quibus semen erat vitiatum, atque ideò posteris vehementiorem fecerunt partium imbecillitatem.* Quoniam verò Eunuchi in his non rarò delinquere solent, poterunt podagrâ quammaxime corripì, quamvis nullum habeant usum venereorum: talis enim (ut observat ibidem idem Galenus) est illorum desidia, insatiabilitas, ebrietasque, quòd etiam sine venereis podagrâ corripì possunt.

Est tamen advertendum, quod Eunuchorum alii sunt, qui Castrati dicuntur, alii Spadones, alii Thlasia, aut etiam Thladiæ, & alii Thlibiæ appellati. Castrati dicuntur, quibus ante pubertatem non solum testes, sed etiam virile membrum exsectum est, ut apud Turcas fieri consuevit; vel etiam tales sunt qui sine testibus progeniti, vel ab ipso primo ortu exsecti nil virile habent ex Luciano, atque hi proprie Eunuchi appellantur. Thlasia, & Thladiæ sunt, quibus testes solummodò in prima ætate fracti fuere. Thlibiæ verò, qui attritos habent testes, quemadmodum fit in Juvencis, ut in opera campestria faciliùs ducantur. Spadones denique sunt illi, quibus mea-

tus pudendorum, per quos vel materia seminis, vel semen emittitur, propter impedimentum aliquod, fortasse in ipsa eorundem conformatione, angusti, vel obstructi sunt, adeoque fit, vel ut semen nullum fiat, V. Gal. 15. de usu par. c. 3. vel inefficax, & minimè prolificum, vel etiam quòd extra vasa ejaculari non possit; quamobrem ex istis nonnulli sunt, qui nequeunt generare, non quòd semen fœcundum minimè gignant, sed quòd propter aliquod impedimentum semen effundere nequeant, eo quod in suis cavitatibus, aut flexuris hereat, quemadmodum ex multis colligit Fuchsius *in commentario istius Aphorismi*: sed & alii licèt semen emittant, infœcundum tamen illud est. Spadonibus quoque adnumerantur ex Alciato, qui cum uno tantum teste nati sunt, aut qui altero dumtaxat sunt exfecti. Cùm igitur Hippocrates in hoc textu de Eunuchis meminerit, illi propriè intelligendi erunt castrati, & quidem ii, qui in ætate puerili antequam pubescere, & semen progignere cœperint, testium resectionem passi sunt. Cæterum Thlasæ, Thlibiæ, & Spadones, planè possunt podagrâ corripì, cùm licet semen non efficiât, vel non emittant, benè tamen concubere possunt.

L. Spadonum, ff. de verb. signif.

Est præterea advertendum Eunuchos podagrâ propriè dictâ corripì non solere, posse tamen affici doloribus articulorum, etenim plurimùm interest inter podagram, & articulares dolores; siquidem licèt artus in utrisque afficiantur, articulares tamen dolores redire non solent, sed postquàm semel invaserint, & ad plures dies etiam cum febre acuta, & continua vexaverint, tandem, cùm desierint, non tam facilè redeunt, nisi ex nova, & præpotenti causa; at verò podagra certis quibusdam temporibus redire solet citra quamcumque causam, etiamsi in his rectam vitæ rationem servaverint, & quidem in mutationibus tempestatum, scilicet in solstitiis, & æquinoctiis.

At-

Atque hinc planè constabit posse pueros, & adolescentes quoque articularibus doloribus affligi, secus verò podagricis propriè dictis; quāquā nostra ætate ob intemperantiam victûs, & ob luis venereæ contagionem etiam visi sunt aliquando adolescentes, & juvenes podagricis doloribus affici, & iteratò vexari.

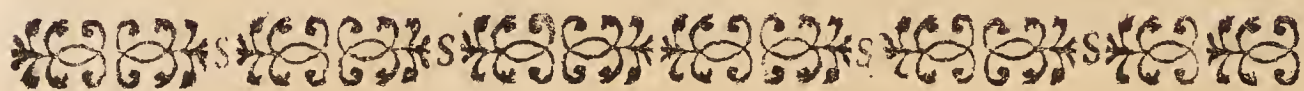
Sed est insuper notandum in podagra, chiragra, cæterisque doloribus articularibus, atque in Arthritide universali, duos concipi debere humores illos excitantes, alterum quidem, qui vel à toto, ut putavit Schneiderus, vel à cerebro juxta mentem Fernellii, vel à stomacho, & hypochondriis, ut alii voluerunt, dependet, & veluti à parte mandante, ut plerisque dicitur, per reliquum corporis divagatur, ut est serum sanguinis, vel lympa acrior, acidiorve reddita, ac salinâ conditione imbuta; alterum verò articulis ipsis inesse, atque in internodiis ossium, qualis Paracelso *synovia* dictus est, vel potius ex glandulis artuum mucilaginosus suggestus, qui licet in ætate puerili, ac juvenili fluxilior, laxior, molliorque sit, in senili tamen ætate crassior, densior, & acidior evadit, atque fermenti podagrici, vel chiragrici vices gerit, estque deinde in causa cur ibidem hæreat, ac restagnet serum illud, vel lympa præterfluens, adeoque tumorem, ruborem, ac dolorem infert vehementiorem, vel mitiorē, prout acrior, acidiorve fuerit, aut contra temperatior & levior. Neque quis putet quòd *synovia*, aliufve humor crassior redditus in senibus incapax sit ejusmodi acritatem, & dolorem articulorum inferendi; Nam præter crassitiem acquirit etiam in senibus (ut reliqui humores) aciditatem, acritatemque; unde quemadmodum calx, auripigmentum, aliæque res duræ per humoris injectionem fermentescunt, ac tumescunt, ita & gluten ipse. Debet autem istiusmodi glutino-

tinofus , aliufve fimilis humor articulis inefle , ut inibi cum præterfluente humore lymphico , vel fero fanguinis, fermentationem, tumorem , ac dolorem inferat; nam aliter nulla potior caufa foret cur ibi hæreret, & non alibi. Neque fatis eft dicere ibidem hære, quia articuli funt partes ignobiles, quò natura transferre folet humores peccantes ; nam ex hac ratione deberent potiùs vitiofi ifti humores transferri ad alvum, aut veſicam, veluti ad partes longè ignobiliores , imò à Natura ipfa deftinatas veluti in cloacam corporis , ad excipiendas omnes ſuperfluitates ejufdem . Quare neceffe eft ut in articulis aliud quid refideat , quod in caufa fit, ut ibi fluentes humores hæreant .

Hinc ut Eunuchi , aut Spadones podagrâ ſint exempti, fatis non eft , ut ad coitum ſint impotentes, ſed neceffe etiam eft , ut rectam ſervent victûs rationem, cùm ex ſuperius traditis, præter artuum imbecillitatem, & glutinis, aut mucilaginis ibidem ſtagnantis vitium, ſcrofi ac lymphici etiam humores ex toto, vel ex viſceribus naturalibus, aut etiam aliunde illuc confluant, ut dolores arthriticos excitent . Porro in Eunuchis, Spadonibus, cæterisque ſimilibus languidæ, & mollis conſtitutionis , ejufcemodi humores excrementoſi & aquei ſolent plurimùm abundare . Atqui compertum adhuc eſt , cælibem vitam ducen-tes non rarò etiam podagrâ corripì, niſi ſimul unà temperantes ſint, & frugales .

Denique neque calvos fieri Eunuchos docet hîc etiam Hippocrates, quod certè verius & univerſalius obſervatur . Cùm enim calvitium fiat ob carentiam, & privationem ejus humoris , qui per cutim capitis diffuſus radices capillorum irrigat , & in alimentum eorundem tranſit , quia Eunuchi carnes habent molliores, & ejufcemodi humoribus quammaximè abundant,

dant, veluti mulieres, quibus perquàm similes sunt, ut etiam advertit Aristoteles asserens *lib. 5. de gener. animal. cap. 3. Eunuchos non calvescere, quòd in fœminas mutantur*; unde Galenus, *Eunuchos, ait, sectio testiculorum similes efficit fœminis*; sicuti ergo in eis calvities non accidit, sic neque in Eunuchis, proinde fit ut minimè calvi fiant. Quod autem dicitur calvitium oriri in hominibus ob cerebri siccitatem, & consumptionem, non videtur omninò verum: etsi enim cerebrum in senibus quodammodò constipetur, & obdurescat, non tamen tantâ siccitatem acquirit, ut omni humiditate privetur, unde capilli decidere debeant; neque verò à cerebri humiditate capilli progignuntur, sed potius ab ea, quæ in glandulis subcutaneis continetur, cum cæteroqui nequirent per meninges, cranii duritiem, densitatem, ac magnitudinem, pervadere ad radices capillorum usq;. Accedit, quòd si ex cerebri siccitate, & consumptione calvitium accideret, non magis in syncipite, quàm in occipite illa foret observabilis, cum tamen experiamur calvitium fieri dumtaxat in syncipite, secus verò in temporibus, & in occipite, ubi sola canities accidit. Verum de hac re aliàs.

APHORISMUS XXIX.

Mulier podagrâ non laborat, nisi menstrua defecerint.

Hic etiam Aphorismus, nostrâ tempestate, veritati non semper cohæret, cum plurimæ sint mulieres, quibus citrà menstruorum defectum podagrâ laborare contingat. Verùm ex superius traditis, quia id rarò evenit, & plerumque fit, ut fœminæ à podagra

grâ sint immunes, quotiescumque menstrua illis cō-
modè fluxerint, non erit propterea cur Hippocratem
inculpemus. Verumtamen notare decet, mēstruorum
defectum non simpliciter intelligendum pro omni-
moda illorum suppressione, sed pro quacumque eo-
rundem evacuatione depravatâ, diminutâ, retardatâ,
anticipatâ, aliave, ut propterea tunc fœminas liceat
existimare à podagricis doloribus immunes, cū non
solum mēstruis expurgationibus debito tempore,
debitaque quantitate, scatuerint, sed etiam ejus con-
ditionis, & qualitatis, ut in omnibus respondeant ea-
rundem constitutioni, ætati, habitudini, victui, exerci-
tiis, aliisque; fieri enim potest, ut fœmina mēstruas
habeat expurgationes, sed non ejus quantitatis, qua-
litatis, & conditionis, ut convenit, relatè ad propriam
constitutionem, & habitudinem: quo casu si exinde
sanguis, totumque corpus non benè fuerit à suis im-
puritatibus, præsertim serosis, repurgatum, decumbē-
tibus hujus generis excrementis ad articulos, benè
poterit podagra illam invadere. Adde quòd mēstruæ
purgationes non omnibus eodem modo accidunt,
nec in omnibus ejusdem, æqualisque sunt durationis:
siquidem nonnullæ in singulis mēstribus, per integrâ
hebdomadam repurgantur, aliæ verò non nisi per
duos, aut tres dies ad summum: plerisque circâ septi-
mum annorum septenarium menstrua deficiunt; aliis
verò etiam ad octavum, & novum prorogantur; unde
fit, ut de mēstruationis defectu nulla possit certa re-
gula stabiliri. Quoties igitur citrà manifestam cau-
sam mulieribus menstrua defecerint, quæ alioqui tã
citò deficere non debuissent, habito respectu ad æta-
tem, corporis habitudinem, temperiem, victûs ratio-
nem, exercitia, & similia, quia facilè humores illi ex-
crementosi, qui per uterum veluti per sentinam
corporis repurgare consueverant, intus detenti, & cū

V. Hipp.
6. epid. de
Phaëtusa
Phytheæ
uxore.

sanguine cæterisque humoribus cōmisti, in artus, veluti in partes corporis imbecilliores decumbere possunt, nil obstat quin podagricis doloribus sint eadē laboraturæ, cū ad podagram contrahendam imbecillitas, & mala articulorum habitudo, nec non excrementorum præsertim ex sanguinis sero, & lymphæ dependentium superfluitates exigantur, quæ sanè in mulieribus, in quibus menstrua nimis tempestivè defecerint, benè haberi possunt. Quod autem à plerisque dicitur de intemperantia fœminarum nostri temporis, ob quam etiam commodè menstruantes podagrâ laborent, non tanti certè est, ut rem omnem penitus evincat, cur etiam si menstrua ubertim fluxerint, debeant illæ podagrâ laborare: nam ex hac ratione omnes intemperantes essent podagricæ, perseverantibus adhuc mēstruis purgationibus; cū tamen contrarium experiamur. Demiror itaque Senecam, qui in hoc mendacii deprehensum dicat Hippocratem, *epist. 95.* & in mores fœminarum sui temporis tam acriter invehatur, cū inquit: *Maximus ille Medicorum, & hujus scientiæ conditor, fœminis nec capillos defluere dixit, nec pedes laborare: atqui hæc jam & capillis destituuntur, & pedibus agræ sunt. Non mutata fœminarum natura, sed vita est; nam cū virorum licentiam, æquaverint, corporum quoque virilium vitia æquaverunt: non minùs pervigilant, non minùs potant, & oleo, & mero viros provocant: æquè in vitis ingesta visceribus per os reddunt, & vinum omne vomitu remetiuntur: æquè nivem rodunt, solatium stomachi æstuantis: libidine verò nec maribus quidem cedunt, &c.* Et mox: *quid ergo mirandum est maximum Medicorum, ac naturæ peritissimum in mendacio præbendi, cū tot fœminæ podagricæ, calvæque sint? beneficium sexûs sui vitis perdididerunt; Et quia fœminam exuerunt, damnatæ sunt morbis virilibus, &c.* Si planè is vitam, & mores nostro-

V. etiam
Cel. Rhod.
dig. l. 28.
c. 30 & C.
Agripp. de
van. sciēt.
c. 82.

strorum temporum contemplaretur, haudquaquam suæ ætatis foeminas tam vehementer fuisset crimina- tus, quinimmò fateretur aut nostra suis temporibus pejora, aut saltem non dissimilia, nilque esse sub sole novum, quod idipsum non fuerit, vel futurum sit. Nec illud quidem admittit de suo sæculo Cardanus, quòd podagricæ fiant foeminæ ob voracitatem, & inconti- nentiam, quippe qui asserat Mundum semper sibi si- milem extitisse, & nullo nō tempore voracitatem, in- continentiam, & victûs intemperantiam fuisse homi- nibus familiarem. Sed & notatu dignum, quod scribit Athenæus lib. 2. cap. 10. de Moris agens: *Hegesander suis temporibus intra viginti annorum spatium moros fructum non tulisse affirmat, atque tantam podagræ pe- stem omnes invasisse, ut non homines solùm, sed pueri, puellæ, eunuchique, & mulieres eo morbo laborarent.* Quare ad solam vitæ intemperantiam podagram re- ferre minimè posse videtur, cum adhuc cælibes, tem- perantes, frugales, abstemii, & vitam monasticam, at- que eremiticam ducentes, visi sint pariter nodosâ podagrâ laborare, quin & si ex intemperantia in vi- ctûs genere podagræ in foeminis orirentur, planè hâc nostrâ ætate nulla esset, quæ hoc morbo non foret affecta, adeò in cunctis cujusvis generis gulæ libido excrevit. Itaque dicamus veram esse Hippocratis sen- tentiam in quacumque ætate, omnique sexu, dum- modò ea omnia concurrant, quæ antea à nobis ani- madversa sunt. Cæterum non est prætereundum, quòd aliquando foeminæ aliis doloribus articularibus, præ- ter quàm podagricis, affici solent, & quidem aliunde progenitis, quæ rheumaticam affectionem, aut galli- cam contagionem referunt; & licèt articuli tum infe- ri, tum superi cum dolore & tumore divexentur, nihi- lominùs non veram Podagram, Chiragram, Gonagrâ, sed Rheumatismum, vel simplicem, vel gallicum desi- gnant:

gnant: dolores enim podagræ, aut chiragræ, per certa intervalla, & statutis quibusdam temporum mutationibus redire solent, cæteri verò dolores articulares, siue rheumatici, siue gallici, cum invaserint, vel nunquam amplius desinunt, vel si semel desierint, denuò non redeunt, licèt languidas admodum, & labefactas partes relinquant, & facilè ex quacumq; causa fluxionibus obnoxias.

APHORISMUS XXX.

Puer podagrâ non laborat ante usum venereorum.

QUOD dixerat præcedenti aphorismo Hippocrates de foeminis, eas podagrâ non laborare, nisi ex menstruorum defectu, nunc edocet de pueris, illos referens à podagra esse pariter immunes ante usum venereorum, his designans plurimum Veneris usum articulis nocere, qui proptereà podagricæ affectioni fiant obnoxii.

Quoniam verò non ante decimum quartum annum incipiunt pueri semen progignere, idcirco visum est plerisque pueros hîc interpretari eos, qui impuberes dicuntur, cum quo tempore semen gignunt, simul unâ pubescere soleant: at verò ætas pubescentiæ ad annum decimumquartum adscribitur. Verùm cum plerique referantur etiam ante hoc tempus semen effudisse, & generasse, proptereà ad prædictum annum decimumquartum rem hanc definitè adjudicare velle, non videtur rationi, & experientiæ consentaneum; quamobrem non immeritò Hippocrates indefinitè dixit, *pueros, & ante venereorum usum*; quia non ante hoc tempus fieri solet, ut articuli adeo sint labe-

labefactati, ut defluentes ex aliis interioribus partibus humores excipiant. Hinc nomine puerorum eos intelligere licebit, qui ante pubescentiam, & ante non solum feminis generationem, sed ejusdem effusionem, atque adeò veneriorum usum, illibati permanserunt.

Sed unde fit, ut ex Veneris usu possint podagrâ laborare, non levis videtur hujus loci difficultas; siquidem etsi immoderatus illius usus cunctis nocuus reputetur, documento ejusdem Hippocratis 6. epidem. dicentis: *labor, cibus, somnus, venus, omnia mediocria*; nihilominus si moderata illa fuerit, & tempestitiva, etiam plerisque ægitudinibus conferens ab eodem Hippocrate proclamatur. Atque hinc versus illi

Balnea, Vina, Venus corrumpunt corpora nostra:

Conservant eadem Balnea, Vina, Venus.

prout moderatus, vel immoderatus fuerit eorundem usus. In ægitudinibus quoque frigidis, humidisque, & in corporibus succiplenis, & obesis, utilis ab eodẽ existimatur, eo quòd dicatur vim habere exiccandi, & absumendi superfluas corporis humiditates. Quare cum pueri humidi sint, & ob voracitatem excrementosas superfluitates facilè cumulent, atque in frigidas, humidasque ægitudines non rarò incidant, non videtur omninò dicendum post veneriorum usum pueros podagrâ laborare, si præsertim moderamen in ipsis servent.

Cui difficultati facilè fieri potest satis duplici responsione. Primò, quia Hippocrates non dixit post veneriorum usum pueros podagrâ esse laboraturos, quasi quòd omninò post illud tempus illâ affici debeant, sed solum quòd non ante hoc tempus soleant podagrâ laborare: siquidem ex Veneris usu articuli facilè læduntur, & labefiunt. Secundò, quia pueri adulescere, & debitum magnitudinis incrementum ac-

qui-

quirere debent: cùmque per seminis effusionem (etiã si moderata illa fuerit) deficiat quodammodò nutritio, & substantia illa glutinosa sanguinis, quæ in nutrimentum partium, & præsertim articulorum cedere debet, in locum effusi seminis deferatur, proinde fit ut articuli plus justo labefactentur; quin etiam ex iterata seminis evacuatione, coguntur assumere alimentum non bene digestum, nec elaboratum, unde postmodùm major labefactio, & imbecillitas: Et quoniam in podagricis doloribus contrahendis non solum exquiritur articulorum laxitas, & languor, sed etiam quædam habitudo, & mala constitutio eorundem, quam Paracelsus *Synoviam* appellavit, & Recentiores Medici fermento cuidam in ipsis ossium internodiis, glandulisque, hærenti adscribunt, cujus ratione decumbentes in ipsos artus serosi, & excrementitii humores in fermentationē adiguntur, unde postmodùm dolor acerbissimus, maximus rubor, & ingens tumor in ipsis artubus excitatur, si alimentum in pueris ad eas partes delatum, ejuscemodi imbecillitatē, malamque habitudinem, & *Synoviam* ex usu venerorum talem imprimat, ut confluentes ex cruditatibus humores facilè ad fermentescendum promoveat, proculdubiò podagricos dolores excitabit: Quâ ratione etiam fit, ut ex parentibus podagricis orti, nedum ob languorem earundem partium articularium, propter malâ seminis conformationem, verùm etiam ab ingenito fermento podagrigo in articulis hærente, fiant illi etiam in ipsa pubertate podagræ obnoxii. Simile quid à gallica contagione artubus infertur, quâ plerique solent in ipsa prima pubertatis ætate, articulariis doloribus acerbissimè vexari, & exostoses molestissimas pati.

Quamvis autem ex eodem Hippocrate, ut antea notatum est, immodicus Veneris usus sit cunctis in
qua-

quacumque ætate nociturus, specialiùs tamen ob enarratas rationes pueris officiet; Sed neque solùm immoderatus, sed qualiscumque, semper ipsis valdè nocuus erit, tum ob carniùm, nervorùm, viscerùm, & ossiùm teneritudinem, tum ob majorem, ex alimenti inopiâ per feminis evacuationem, nutritionis jacturam, & sanguinis tunc temporis tenuioris dispendiũ; tum etiam ob partium pudendarum feminis elaborationi destinatarum imbecillitatem, laxitatemque, quæ neque multum semen gignere, neque genitum in suis vasculis continere possunt; unde in his non rarò fieri etiam solet, ut iteratis pollutionibus molestantur, & aliquando pro semine, sanguis effundatur; quin & Tabes periculosissima contingat, quam Dorsalem appellant.

Podagra itaque vel nulla fit, vel rarissima in pueris, antequam Venerem exercuerint, nisi hereditariâ contagione illam à parentibus contraxerint; siquidem Natura tunc temporis intentâ nutritioni, & augmentationi partium, nil in ossiùm intercapedines deponit, quod proficuum ac salutare non sit, & acidum illud fermentum, quod podagricas affectiones excitat, per eam ætatem iners, vel nullum est, imò humores omnes dulces, grati, & consentanei partibus esse solent, nec tam facilè acorem contrahunt, nisi aliunde à potenti causa, sive interna, sive externa depraventur. Qui verò referuntur in ætate puerili articulorum doloribus cruciati, revera podagrici nō fuerunt, sed aliis generibus morborum affecti, ut antea quoque animadversum est.

APHORISMUS XXXI.

Dolores oculorum, meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut venæ sectio, aut medicamentum epotum solvit.

Quo pacto dolores oculorum curare expediat, docet in hoc aphorismo Hippocrates, & quidem non uno remediorum genere, sed vario, ac multiplici, pro varietate, & multiplicitate causarum illos inferentium.

Nomine autem dolorum, num simpliciter dolores intelligere voluerit sine humoris affluxu, an etiā cum tumore, inflammatione, aut lippitudine oculorum, & præsertim tunicæ conjunctivæ, aut etiam palpebrarum, quæri hoc loco potest. Et quidem probabilius videtur dolores hîc fuisse recensitos ab humoribus dependentes, tum quia dolor nullus fieri potest sine causa valente solvere continuum, atque adeò materiali, & corporeâ; tum etiam, quia remedia, quæ hîc ab Hippocrate proponuntur ad curandos ejusmodi dolores, non nisi causis materialibus videntur adversari: quâ enim ratione balneum, fomentum, venæ sectio, aut medicamentum purgans in doloribus oculorum curandis convenire possent, nisi humores, dolores foventes, forent dissolvendi, emolliendi, aut evacuandi. Itaque dolores erunt hîc intelligendi cū affluxu humorum, atque adeò progeniti à causis materialibus. Sive autem totum oculum in suo ambitu, sive solam tunicam conjunctivam, ejusque venulas & arteriolas, sive etiam palpebras ipsas confluxi humores afficiant, parum referet; siquidem semper eadem indicationes vigeant, & eadem medicamentorum genera erunt in illis indicata.

Pro-

Proponit autem primo loco Hippocrates *meri-
potionem*, si nimirum dolor sit inductus ab humori-
bus crassis, viscosis, & tenaciter hærentibus, præser-
tim lymphicis, unde sanguis etiam crassior, & gluti-
nosior nequeat per angustas ocularium membra-
rum arteriolas, & venulas tam facilè permeare,
sed ibidem hæreat, & tumorem inferat cum dolore.
Ab usu autem vini meracioris, benè potest sanguis
ipse attenuari, & à crassamentis mucosis repurgari, si-
ve per poros cutis, sive per vias urinæ, sive per alios
ductus corporis, & cōmodè dolores etiam oculorum
exinde poterunt levare: id quod nedum in his, sed
etiam in aliis consimilibus ægritudinibus per oppor-
tunè factum existimaverim in corporibus humidiori-
bus, & excrementosis, potissimùm ex mala chylosi,
propter ventriculi, aliorumque viscerum naturalium
defectum. Sed & *fomentum*, ac *balneum*, quod adjici-
tur, etiam ad vinum meracum referri posset, ut pro-
pterea quis non malè existimaret fomentū & balneū
ex vino sit oculis dolentibus profuturum. Verū,
hæc generalius sunt intelligenda.

Secundò *balneum*, quod nedum particulare iis-
dem oculis malè affectis adhibitum, sed etiam univer-
sale intelligi potest; etenim si particulare oculorum
balneum intellexisset, minimè adjecisset fomentum;
nisi tamen nomine balnei audiamus, quod humoro-
sum est, & nomine fomenti, quod est vaporosum. Con-
feret autem balneum toti corpori adhibitum ad re-
purgandas superfluitates è toto corpore provenien-
tes; particulare verò oculis admotum ad diluendos,
attenuandosque humores ibidem hærentes, & ad la-
xandas porositates eorundem, & præsertim tunicæ
exterioris conjunctivæ. Poterit vero balneum tum
naturale esse, tum artificiale: Naturale è thermis, &
aquis mineralibus, ut est Puteolis: Artificiale verò

ex herbis emollientibus, attenuantibus, & oculariis dictis. In hunc quoque finem excogitatae sunt multae aquae, ophthalmicae dictae, à Quercetano, Hartmanno, Crollio, aliisque, quibus saepius in die foti oculi, mirabiliter in visus acie reficiuntur, ut apud eosdem est legere: Attamen in doloribus hinc memoratis Aquae non ex acutis, & acribus, sed ex lenientibus confici debent.

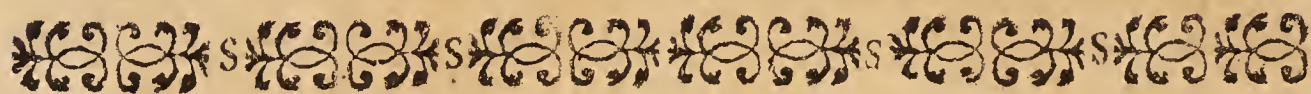
Tertiò *fomentum* adjicitur, quod in multis convenit cum balneo antea recensito. Verumtamen potest etiam fomentum, nedum ex aquis, & decoctis herbarum mollientium, atque humefacientium confici, sed etiam ex rebus halitu, atque spiritu parari. Sic ex gummi, resinis, & lacrymis plantarum pleraque fomenta concinnari possunt, praesertim ad absumendas humidas, serosasque superfluitates, in iis potissimum, qui caput, & oculos habent humoribus scattentes, facileque illacrymantes. Ita quoque plerisque in usu, & quidem salutari, est spiritus salis ammoniaci rectificatus, atque ex sale ipso ammoniaco, & tartaro, paratus, qui mane & sero ante cibum oculis halitu applicitus, & prope palpebras admotus, efficacissime albugines, maculas, & humores quoscunque conjunctivae tunicae inhærentes, diluit, & abstergit; sed & tanta insuper est illius efficacia, ut penetrante sua vi etiam interiores oculi tunicas, & humores repurget, & videndi aciem mirabiliter exacuat. Olfactus quoque visui prodest, cum inter nares, & oculos communio maxima intercedat. Verum de his latius in praxi dictum est.

Proponitur quartò *venae sectio*, cum scilicet oculi dolent ab impetente sanguine, in corporibus plethoricis, aut ex suppressa sanguinis evacuatione laborantibus; unde illius quantitatem minuere, aut plus iusto irruentem in oculos intercipere, aut hærentem

tem promovere necesse est. Sed & fieri etiam potest, ut in oculis, ob angustiam arteriolarum, & venularum, sanguinis circuitus aliquantis per impediatur, nequeunte scilicet sanguine non tam promptè oscula venarum subire; quamobrè ad citandum ejusdem motum, promovendamque circulationem in illis, conferre poterit venæ sectio, vel in brachiis, vel in pedibus: etenim diminutâ quantitate, concitatoque motu, melius sanguis per ejus partes circumibit, atque etiâ magna ex parte attenuatus facilius per angustas oculorum venulas, in reliquas totius corporis diffundetur. Attamen in ejusmodi sanguinis distractione maximoperè cautus debet esse Medicus, ne plusquàm natura ferat, aut res ipsa postulet, sanguinem detrahat; siquidem larga illius evacuatio sicuti cunctis partibus, totique corpori non leviter incommodat, ita, & multo magis visui, & oculis obesse solet, ut cunctis est notum: cæterùm quod scribitur 7. aphor. 46. *dolores oculorum post meri potionem, & aquæ calidæ balneum, venæ sectione curari*, non omninò recipitur à Galeno, nec minùs à Cardano, eo quòd cum præsentis aphorismo non consentiat, quapropter meritò rejicitur ab iisdem.

Denique *medicamentum epotum* proponitur, quod planè purgans intelligendum, illudque commodè adhiberi poterit in doloribus oculorum ortis à cacochymia, & quotiescumque corpus pravis humoribus refertum est; siquidem ex convenienti purgatione sicuti vitiosi humores extrà corpus egeruntur, ita quoque oculorum dolores inde procedentes facillimè desinunt. Cujus autem conditionis & virtutis purgatorium istud medicamentum esse debeat, facilè quis determinabit, tum ab humorum peccantium multitudine, & pravitate, tum etiam à patientis constitutione, ætate, & corporis habitudine. Verum-

tamen in gratiam oculorum dolentium vitanda semper erunt ea, quæ acria sunt, & partibus plus justo infensa, qualia ex colocynthide, & scammonio, cæterisque similibus, sunt confecta, nisi fortè tam exactè fuerint à perita manu castigata, & correctà, ut omnem malitiam, & acritudinem exuerint. Quæ verò conficiuntur ex manna, violis, prunis, neque convenientia esse dicuntur, cum ista vix intestina diluant, & multoties in corruptionem tendentia majus damnum excitant, præsertim in iis, qui hypochondriorum affectionibus subjiciuntur.

APHORISMUS XXXII.

Balbi ab alvi profluvio maximè capiuntur.

Ubi Leonicens vertit ex græco Codice *Balbos*, Heurnius exponit *linguâ titubantes*. Verùm in textu græco scribitur *Trauli*, qui propriè quales sint, non sine ratione controverti potest: etenim cum ejusmodi vitium linguæ debeatur, & lingua tripliciter in loquela lædi soleat, idcirco cujusmodi sit vitium hoc in Traulosis, breviter est examinandum.

Et quidem nonnulli sunt, qui unam dumtaxat ex alphabeti literis nequeunt rectè pronunciare. Alii, qui unam, vel alteram, aut plures, vel etiam syllabam integram in locutionibus prætermittunt: & alii, qui ita in singulis syllabis, & dictionibus balbutiunt, ut syllabas ipsas, & voces universas perpetim interrompant, vel transiliant. Modò si ex linguæ mollitie, & musculorum ejusdem imbecillitate voluerit Hippocrates deducendum esse alvi profluvium, omnes ii trauli hoc loco intelligendi erunt, qui ex linguæ laxitate, nimiaque humectatione, in locutionibus deficient;

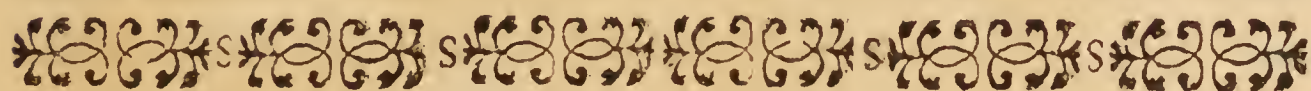
ciunt; unde & blæsi, & balbutientes, & hæsitantes in vocibus, & pronunciationibus verborum, poterunt commodè hîc exponi, ut & Galenus ipse in *commentario* de pluribus speciebus Traulos interpretatur; quamquàm Cardanus Traulos solùm putet esse eos, qui voces per T, & per R proferre non possunt, pro Blæsitate, *Traulotim*, seu *Traulofim*, pro balbutie *Psellotim*, & pro hæsitantia *Ischnophoniâ* exponat ex idiomate græco: quamobrèm subdit in *Pselloti* peccare eos, qui dictiones ex Ps proferre non possunt; in *Ancyloglossia*, qui linguam habent radici tenaciter hærentem, ut propterea in mediis dictionibus hærecogantur; in *Mogilalia* denique illos, qui præ timore, aut ex vehementi irâ titubant, ac impediuntur. At Heurnius triplici vitio solùm affici linguam in sanis, ait, unde Trauli, qui aliquam literam pronunciare perfectè nequeunt: Pselli, qui prætermittunt literam, vel syllabam: & Ischnophoni, qui in continuata serie verborum syllabas non nectunt, & balbutiunt. Cæterùm sunt adhuc qui S nullatenùs proferunt, vel mutant in T, aut C, & R in L: sed & Balbi, ut etiâ advertit Cardanus, quædam proferre non possunt, aut aliter illa pronunciant ex impedito motu linguæ ad certas voces, ut in his, quibus frænulum, & ligamentum breve est, aut ex indebita sectione contractum; Blæsi verò omnia vitiosè. Quin & lingua interdum longior quibusdam est, & dentes exciderunt.

Quoniam verò omnia istiusmodi vitia locutionum ex linguæ laxitate, mollitie, atque imbecillitate provenire videntur, & multoties etiam ex ejusdem corpulentia, & crassitie, veluti bovina, & hæ non sine humoribus laxantibus, ac plus justo humefacientibus, vel tumefacientibus, puta pituitosis, aut lymphicis, proptereâ fieri credendum, quamobrèm compaciente Ventriculo eandem laxitatem, cùm unâ eademq; tunica

nicâ omnes istæ partes vestiuntur, facilè alvus in his laxetur, vel cùm fortassis aliquâ aliâ de causâ lubrica fit immodicè, ut per longum tempus profluat, cōcurrente pariter eâ, quæ ex cerebro, glandulis, faucibus, & ventriculo suggeritur, serosâ colluvie. Hinc adverbium illud *maximè* non solum refert promptâ, & facilem in his alvi solutionem, sed etiam longam, ac diuturnam, si fortasse Balbi eâ, quacumque ex causa, corripiantur. Novi quemdam è genere Ischnophoronum, qui adeò lubricam alvum habebat, ut pluries in die fæces egerere cogeretur, easque liquidissimas: in eo autem id peculiariter notare erat, ut in mandendis cibis penitus deficeret, quippe qui illos pene integros devoraret: hinc non abire suspicor istiusmodi homines præter linguarum, & glandularum salivarium laxitatem, atque humorum lymphicorum copiam, etiam ex præpedito linguæ motu, & mandibularum in moliturâ ciborum defectu, alvum lubricam subire, eo quòd cibi non benè mansi, nec exactè confecti, aut dissoluti, facillimè cruditates pariant, unde postmodum alvi profluvia; quin & saliva ipsa, quæ suo sale subacido plurimum confert ad ciborum digestionem, in his præ nimia fluiditate nonnihil deficit à naturali sua conditione: consimiliter quoque malè affectos existimare licet succos illos dissolutioni ciborum in Ventriculo destinatos, ob mutuam glandularum consensum interfese; quamobrèm facile exinde accidunt in ipsis imperfectæ coctiones, atque adeò intestinorum laxitates, quæ semel deinde excitæ, diutiùs postea perdurare solent, eodem fomite perseverante, cum laxa fibrarum intestinalium textura. Cæterum hæc non nisi contingunt his, qui à natiuitate balbi sunt, neutiquam verò qui ex aliqua ægritudine tales fortasse evaserunt, vel ex timore, aut irâ, aut etiam ex ebrietate per aliquod solum tempus

bal-

balbutientes observantur. Sed & quosdam in puerili ætate vitia locutionum contraxisse comperii ex malo usu, quem ab aliis acceperunt, contracto in tenera illa ætate, cum quibus versari consueverant; quippe per id tempus facillimè incurrimus in defectus eorum, cum quibus consuetudinem inimus. De Demosthene, scribit Plutarchus *in ejus vita*, eum vitio linguæ laborasse, & voce, ut non mediocriter in dicendo turbaretur oratio, nec mens ejus intelligi posset; atq; (ut ex Demetrio Phalereo subdit) ipsum adhuc jam senē linguæ hæsitantiā, conjectis in ore lapillis emendasse; vocem autem currendo, scandendo, inter pronuntiandum exercuisse. Memini me aliquando puellum non dissimiliter affectum, indictā inter pares in literario gymnasio æmulatione, in recitandis lectionibus sub certa pœna, moderasse. Quamobrēm juvabit plurimum in his industria, ac peculiaris quædam exercitatio, ad ejusmodi vitia tollenda.

APHORISMUS XXXIII.

Qui acidum eructant, non valdè morbo laterali corripuntur.

DEructu acido antea meminimus, & quo pacto à nidoroso differat, nunc quâ ratione acidum eructantes non valdè morbo laterali corripiantur, breviter exponemus. Neque enim, quod communiter Interpretes cum Galeno commentantur, veritati consentaneum existimare est, acidos ructus fieri ex pituita suâ naturâ frigida ventriculum opplente, pleuritidem verò ex humoribus potissimum biliosis: siquidem ructuosi sunt melancholici, & pleuritici plerum.

rumque fiunt ab hærente crassa, viscosaque pituita, aut etiam lymphæ in ductibus pulmonis, aut pleuræ; unde neque ructus perpetuò à pituitosis, neque pleuritis omninò à biliosis humoribus in cunctis corporibus ortum ducet.

Cùm itaque Hippocrates acidum ad lateralem morbum retulerit; certè comparatione inter ipsos initâ ab una eademque causa illos oriri tacitè existimavit; & quidem jam satis apud accuratiores rei Medicæ professores benè constitit, laterales dolores, imò & pleuritidem ipsam, ab acido figente exoriri: cùm enim acidum in humoribus præsertim sanguine, & lymphæ exorbitaverit, in angustioribus vasis, ubi sanguinis motus, vel tardus, vel nullus fit, illos cogit, ex quorum concretione inflammationes, tumores, & abscessus eveniunt, graviores, vel leviores, pro diversitate partium, in quibus humores isti in suo cursu præpediuntur, & quoadusque resoluti, vel subacti, & sive insensibiliter, sive sensibiliter fuerint educti, eoque tumor, & dolor perseverabunt. Et quamvis acidum istud præternaturale, & exorbitans, ubiq; excitari possit, nihilominus frequentius accidit ex vitiatis succis ventriculi digestivis, aut etiam ex depravato succo pancreatico originem trahere solere, unde postmodum chylus, sanguis, lymphæ, liquor nervorum, & recrementa quæcumque corporis in suis ductibus, ac secerniculis vitiantur, & vitiata in causa sunt ut vel in seipsis hæreant, vel alios præterfluentes humores cogant, & coagulent, quemadmodum aliàs adnotavimus.

Cùm igitur acidum istud per ductus corporis, ejusque humores, minimè vagatur, sed in flatus, halitusque vertitur, & per ructus discutitur, planè fit ut neque laterales morbi, neque tumores, aut abscessus in partibus contingant; siquidem resolutò acido, excusso-

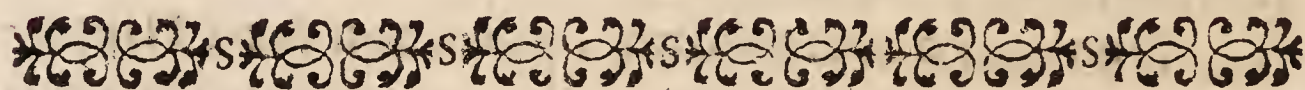
cussoque per flatus, ac ructus, humores & viscera ab illius maleficio præservantur.

Quamvis autem ex acido ructu cujusvis generis morbi, atque innumerabiles aliæ ægritudines præcaveri possint, meminit tamen speciatim hîc Hippocrates lateralium morborum; siquidem ab acido detento potissimum in ventriculo, & pancreate, proximè affici solent partes pectoris, tum externæ, ut sunt muscoli, tum internæ, ut pleura, mediastinum, pulmo, diaphragma: quare excusso per ructus acido, detrimenta harum partium spiritalium, quæ exinde proximè corripì possent, præcaventur, ipsæque minimè doloribus, aliisque ægritudinibus afficiuntur.

Est tamen advertendum quòd ructus acidus hîc ab Hippocrate memoratus, debet esse ex longo tempore perseverans, atque iteratis vicibus recurrens, ut nimirum totum quantum acidum in dies fortasse cumulari potest, quotidie pariter per ructus dissipetur: Hâc enim ratione fiet, ut nunquam humores reliqui à vaganti isto acido, quod oberrans appellavit Helmontius, sint vitium aliquod subituri, adeoque nec moram, nec coagulationem in pectore, aliisque partibus contracturi.

Denique advertendum, quòd non dixit Hippocrates acidum eructantes nullatenus morbo laterali corripì posse, sed solum *non valde*, sive (ut alii exponunt) *non admodum*, neque tam facilè; etenim si fortasse adeò illud augeatur, & exaltetur, ut etiam cum ructibus humores inficiat, poterit quoque laterales dolores, aliosque morbos parere, quemadmodum sæpe sæpius evenit in hypochondriacis, in quibus ponticum, & austerum quoque fieri solet. Itaque acidum eructantes non admodum lateralibus morbis corripiuntur, licèt illis laborare quoque possint, quapropter Hippocrates de acido dumtaxat in ructibus,

non autem de acido per humores diffuso sermonem hic habuit, quòd scilicet intra limites ventriculi cōclusum illud sit. Et licet ructus expressè meminert, tacitè tamen flatus omnes etiam vagantes, & per intestina erumpentes ad alvum comprehensos voluit, cūm non minùs per superiora, quàm per inferiora discuti possint: At verò quia flatus per inferiora exhalantes non benè poterant dijudicari, cujus pravitatis naturam referrent, idcirco speciatim ructus commemoravit, utpote qui malum saporis sensum in ore referentes, benè poterant internosci, cujus qualitatis forent participes. Cæterum tam ructus, quàm flatus pro causa materiali tenacem, crassamque pituitam acido-austeram recognoscunt, modico sale volatili, exiguâque bile refertam, quæ sicuti fundo Ventriculi hærens sæpissimè in ructus exolvitur, ita in Intestino Ileo, aut etiam Cæco erumpit in flatus; unde Simon Pauli in suo *quadripartito botanico*, non immeritò existimavit Cæcum Intestinum receptaculum esse flatuum, neq; sine ratione tam amplum à Natura fuisse constructum, ut scilicet distentione, inflationeque minùs vexaretur.

APHORISMUS XXXIV.

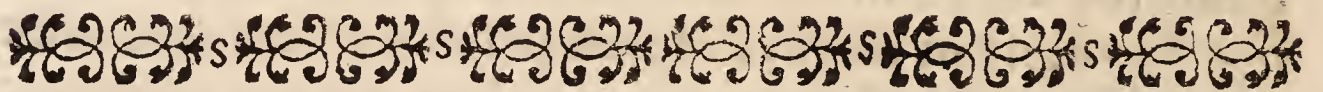
Quicumque Calvi sunt, iis magnæ varices non fiunt: quibus verò Calvis varices magnæ superveniunt, ii rursus capillati fiunt.

INsimulat Galenus in hoc Aphorismo mendacii Hippocratem, utpote qui calvos putet supervenientibus varicibus sanabiles fieri posse, cūm aliunde calvitium passio existimetur insanabilis. Nec insuper

per verum esse subdit, quòd magnæ varices calvis nunquam accidunt. At ab ejusmodi calumniis rectè vindicatur Hippocrates à Cardano, qui pluribus cõ- tendit calvos capillatos fieri posse supervenientibus potissimùm varicibus, quin & multa alia in medium adducit, ut Hippocratem adversus Galeni accusatio- nes tueatur: quamquàm Fuchsius in sua versione non calvos propriè, sed qui capillorum defluvio laborant eundem exponat, inquit enim, *φαλακροί, græcam vocem hîc, non qui calvi sunt, ut cæteri Interpretes fecerunt, sed qui capillorum defluvio laborant, convertimus, ut Hippocratem, aut alium, qui hujus aphorismi Author fuit, à mendacio vindicaremus*; atque in ejus rei com- probationem affert authoritatem Philothei, qui cal- vos appellat, non eos, qui propriè ita nominantur, sed qui ob malum aliquod, capillorum defluvium patiun- tur, veluti propter alopeciam, aut ophiasin; Unde istos existimat magnis varicibus non affici, quòd vitiosi humores ad caput, & non ad crura ferantur; iis verò, qui capillorum defluvio laborant, si varices succedât, capilli denuo nascantur, quoniam vitiosi humores, qui antea radices capillorum corruperant, ad crura transferuntur. Et sanè cùm defluvium capillorum contingat à diffusis per cutem, pravis humoribus vim habentibus erodendi, & radices capillorum corrum- pendi; planè fit, ut vergentibus illis ad alias partes corporis, & potissimùm ad crura, vel tibias, cum tume- factione venarum, unde varices, factâ transpositione prædictorum humorum acrium à capite ad femora, vel tibias, poterunt facillimè capilli renasci; & con- trà, quicumque calvi sunt, & capillorum defluvium ex mala eorundem humorum acrium dispositione, pa- tiuntur, magnis varicibus nō tam facilè corripientur, oppositâ proculdubiò de causa.

Hinc autem palam fit, defluvium capillorum hîc

sumi à causis morboſis inductum, non verò ex mutatione naturali ætatum, potiffimùm in vltima ſenectute, in qua calvitium accidit, ob defectum potiùs materiei, ex qua capilli generantur: cùm enim per eam ætatem ob defectum alimenti partes omnes exareſcant, & cutis ſpecialiùs corrugetur, atq; in ſuis porulis denſata, conſtrictaque à cæteris partibus non parùm diffocietur, propterea fit, cur capilli ſponte ſua decidunt: id quod potiffimùm accidit in ſyncipite, ubi cutis nudo offi hæret; ſiquidem in aliis partibus ſubſtratum habet panniculum carnoſum, & adipem. Hæc eadem de cauſa fit quamobrem pleræque mulieres in vltima ſenectute pilos in mento progignât, & ſupercilia cæteris prolixiora, quoniam ob defectum menſtruorum ſuperfluitates illæ, quæ in ſanguine cumulantur, ad eas partes deferuntur, & commutantur in pilos, & capillos. Cæterum quod ſpectat ad varices, ſuperiùs eſt latè examinatum.

APHORISMVS XXXV.

*Aquâ intercute laborantibus tuſſis ſupervenienſ,
malum.*

PRo aqua intercute laborantibus intelligendi ſunt propriè hydropici cujuſcumque generis illi ſint, quemadmodum manifeſtè deducitur ex textu græco. Neque enim tuſſis mala ſolùm eſt, ſi Anaſarcâ laborantibus ſuperveniat, ſed etiam Aſciticis, quemadmodum deducitur ex eodem Hippocrate 2. prædictionum, ubi ſigna tradit bona, & mala in hydropicis, ex quibus præſagire quis rationabiliter poſſit de eorundem eventu ſalutari, vel lethali.

Rationem autem hujus dicti, quamvis Galenus deducere conetur ab aquosa humiditate tantum adaugeta, ut jam asperam occupet arteriam, unde tussis; quia tamen exinde, non solum malum, sed lethale signum foret deducendum, cum alioqui Hippocrates hic non dixerit lethale, sed dumtaxat malum; idcirco non sine ratione Cardanus ridiculam esse ait in hoc aphorismo Galeni expositionem. Malum itaque signum erit tussis superveniens hydropicis, quoniam indicat aquam in illis adeo subcrevisse, & pravam fuisse redditam, ut sanguinem circulantem infecerit, ac pulmones in suo transitu vellicando, ad tussendum extimulet, veluti ad expulsionem rei noxiae. Accedit quod in Asciticis à superabundanti aqua adeo tumescunt, & opprimuntur viscera sub diaphragmate sita, & potissimum jecur sub hypochondrio dextro diaphragmati alligatum, ut motum illius impediant, ac deorsum contrahant, unde postmodum respiratio difficilis, & cum difficili respiratione tussis sicca, & molesta. Si prætereà in pulmone, & pectore hydrops factus sit, partim ab hydatidibus, partim etiam à superincumbente aqua, & ab oppleta pectoris cavitate, multò crebrior respiratio, & molestior tussis sine sputo fiet, quod certè pessimum signum est. Denique si tussis, & respiratio adeo increscant, ut æger non nisi erectâ cervice respirare possit, ab irruente in asperam arteriam, & bronchia pulmonis, humore, proculdubio nedum malum signum inde portenditur, sed etiam brevi mors futura, ob imminentem suffocationem; sub quo sensu præsens aphorismus videtur repetitus 7. aphor. 47. ubi scribitur: *Aquâ intercute laborans, si tussi corripiatur, desperatus est.*

APHORISMUS XXXVI.

*Difficultatem urinæ vena secta juvat: secare
verò interiores.*

Verum non esse hunc Aphorismum, scribit Galenus in *commentario*, nisi & particulam conjunctivam, *assumpserit*, ita ut aphorismus talis fiat: *difficultatem urinæ, & venæ sectio solvit*. Sed non video quid unquam particula ista & ad expositionem hujus aphorismi conferre possit, cum eam dumtaxat urinæ difficultatem, græcè dysuriam, solvere possit, quæ ab inflammatione, & multitudine fit, ut ipsemet Galenus in *commentario* fatetur; Nisi præter venæ sectionem alia quoque medicamenta inflammationem respicientia per particulam illam & conjunctivam, intelligere velimus, quasi verò sensus sit, non solum medicamenta inflammationem temperantia, & dissolventia, sed etiam venæ sectionem convenire in urinæ difficultate.

At verò, quia urinæ difficultas cum ardore, & dolore conjungitur, planè dicendum videtur, etiam ab ipsa mala urinæ conditione dysuriam evenire posse. Et quidem, quando cumque cum urinis salia acria commilcentur, quæ in transitu per sphincterem musculum, & urethram, vellicant, & compungunt partes illius sensitivas, planè fieri potest, ut citrà quamcumque inflammationem, ardor quoque in urinæ exitu percipiatur. Quâ ratione fit, ut ægritudo ista sæpe sæpius observetur in senibus, in quibus humores omnes, & præsertim lymphici, ac sanguinis serum, acorem summum contraxerunt, & nedum urinæ difficultati, sed & consimilibus aliis ægritudinibus ab acido provenientes, illos obnoxios reddunt. Accidit præ-

prætereà non rarò dysuria ex ulcere contracto in iisdem partibus, quemadmodum experimur in infectis gallicâ contagione : etenim pertransiens urina, suâ mordacitate partem ulceratam compungendo, ardorem, & dolorem in ipsa mictione ingentem excitat.

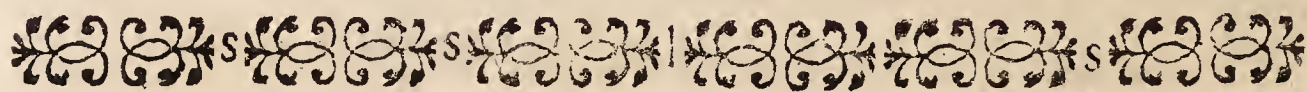
Quamquàm autem venæ sectio hîc ab Hippocrate commendata locum habere possit in inflammationibus partium mictui destinatarum, non tamen in cæteris aliis commendabilis videtur, nisi duntaxat ad deplendam feri sanguinei multitudinem. Cæterum, cum serum istud acore plerumque inficiatur, qui nullâ ratione potest per venæ sectionem temperari, proinde fit, ut nemo amplius in praxi audeat in ejusmodi ægritudinibus sanguinem mittere. Sed neque solùm apud Recentiores rei Medicæ professores, verùm etiam apud Vetustiores Medicos mittendi sanguinis usus in urinæ vitiis exolevit, & qui illam tentare ausi sunt, in pejora mala ægrotos deduxêre. Quâ etiam ratione putaverim quamobrem Cardanus hunc aphorismum exponendum omiserit, immò neque inter aphorismos sententiam istam reposuerit, fortasse quia existimavit, neque rationi, neque experimento illam esse congruentem, adeoque non ab Hippocrate, sed ab aliis adjectam fuisse, quemadmodum Galenus ipse suspicatur, ob adjunctas dictiones, *secare verò interiores* : utpote Hippocraticis dogmatibus non consentientes.

Postremò additur *secare oportere interiores*, id est venas ; quæ Antiquis credebantur majorem consensum cum partibus urinariis retinere, ut nimirum exinde promptius, & proximius è partibus inflammationis affluxus humor derivaretur. Verùm hæc post detectam sanguinis circulationem sponte suâ evanescere.

APHORISMUS XXXVII.

Anginâ correpto, si tumor fiat in collo, bonum; foras enim morbus deducitur.

QUod aliàs dixerat de Erysipelatē, immò etiam de cæteris aliis inflammationibus, nunc repetit speciatim de Angina, in qua si tumor ad partes externas, & ad collum vergat, bonum dicitur, adjectâ causâ, & ratione, quia foras morbus deducitur. Erit tamen advertendum, ut alibi quoque adnotavimus, tunc bonum signum esse, tumorem in collo apparentem, cum affluxus humor Anginam faciens partes internas gutturis, & faucium deseruerit; secus verò si adhuc easdem occupet. Cumque hoc notum sit etiam ex superius traditis, non est ut hîc longius immoremur.

APHORISMUS XXXVIII.

Cancros occultos habentes, melius est non curare, curati enim citò pereunt: non curati verò longius tempus perdurant.

QUID pro occultis cancris intelligere voluerit Hippocrates in hoc textu, dubitat primùm in commentario Galenus; mox verò tum de cancris in profundo corporis, & in intimioribus partibus enatis, tum de nondum apertis, non improbabiler exponit, & quidem in utrisque ratio eadem æquè militat. Sed tamen verisimilior semper credita est illorum expositio, qui de cancris non dum aper-

apertis, aut ulceratis, quos Carcinomata Græci vocant, sententiam hanc interpretantur; siquidem Cancrī in reconditis partibus corporis geniti, utpote intractabiles, nullatenus subjici possunt curationi per medicamenta localia, quæ ab occultis ad patentes illos deducant.

Sunt autem Cancrī de genere tumorum malignam conditionem humorum redolentium, quales Veteribus putabantur atrabilarii, sive maligni, erodentes, & veneno aquæ stygiæ valdè confimiles. Dicuntur Cācri, vel ob similitudinem, quam referunt in sui expansione cum cancris, vel quia partes quas invadunt inæqualiter depascuntur, & multoties crescunt, aliquando etiam decrescunt instar cancrorum. Et quoniam ob malignam, & cacoëthicam naturam, difficillimè suppurantur, etiam si omnis industria adhibeatur, neque tam facilè rescindi possunt sine ingenti sanguinis effusione, & periculosa circumjacentium partium laceratione, propterea fit, ut à Chirurgis insanabiles reputentur: adeoque nullo cujusvis generis medicamento illos tractare audeant: quod & Ovidius 2. de Ponto innuit:

Vulneris id genus est, quod cum sanabile non sit,

Non contrèctari tutius esse puto.

Consideratâ itaque pessimâ illorum conditione, inquit in hoc textu Hippocrates, melius esse illos non curare, id est medicamentis localibus, aut ad suppurationem, aut ad resolutionem ducentibus tractare; nam si contingat illos aperiri, & ulcerari, citò ad mortem perducunt, cum ex ambiente aëre, virulentus ille humor magis acuatur, vires, & spiritus perpetim dissipentur, ob continuam sanguinis effusionem, & reliqui humores, immò etiam partes solidæ circumjacentes gravius afficiantur, eoque magis si cancri reconditas corporis partes occupaverint. Et quamvis

ab Aëtio , & Paulo Ægineta methodus proponatur salubriter curandi cancos , & multa medicamentorum genera in eundem finem conferentia referantur; nihilominus illa aliquando in praxim deducta vana, & inefficacia evasere , ut proinde nemo amplius in praxi audeat medicamenta in illorum curationem administrare, nisi solum quæ universale vitium humorum corrigere, & temperare valeant .

Præter difficultatem curationis procedentem à causa humorali acido-acri , & malignâ, adjicienda quoque est partium affectarum in cancris laxa habitudo, quæ deinde durescit : siquidem cancri plerumque fiunt in partibus glandulosis , quæ cum suapte naturâ debiles sint , & faciliè malorum succorum susceptivæ , propterea difficiliorem semper reddunt curationem . Fuere tamen qui usu causticorum medicamentorum, & exedentium, præsertim olei vitrioli, aliusve, ex integro universum tumorem extirpare conati sunt, sed non semper felici successu ; etenim nisi omnino carcinoma eradicetur , inutilis evadet operæ extractionis. Accedit quòd multoties ex resectione vasorum tanta sanguinis effusio facta est , ut omnino exanimati patientes paulò post interierint .

Atque hinc denique concluditur in textu, non curatos in longius tempus perdurare , cum Natura facilius semper toleret cancrum non ulceratum, quàm ulceratum . Observatum namque est in praxi plures carcinomate affectos ad plurimos annos vixisse , & alios usque ad extremam senectutem fuisse perductos , servatâ tamen convenienti dietâ , & assumptis per intervalla medicamentis sanguinis acritatem retundentibus , qualia sunt , quæ ex cancris fluviatilibus, ex viperis, cornucervi , decoctis chinæ, aliisque similibus conficiuntur, de quibus in praxi .

APHORISMVS XXXIX.

*Convulsio fit vel ex repletionem, vel inanitione :
ita verò & singultus.*

Causas convulsionis memorat in hoc Aphorismo Hippocrates, illasque ait duas esse in univ-
sum, Inanitionem scilicet, & Repletionem : cum enim convulsio fit retractio nervorum, & musculorum ad propria capita, & tum inanitio, tum repletio possint nervos, fibrasque nervorum ita afficere, ut involuntariè retrahantur, convellanturque, eo prorsus modo, quo fides, cæteræque partes membranacæ ac fibrosæ, aut plus justo arefactæ, aut plusquàm ratio postulat humoribus tumefactæ contrahuntur, propterea fit, ut pariratione nervi, nervorumque fibræ à consimilibus causis convellantur, quemadmodum Galenus ipse latè prosequitur in commentario hujus aphorismi.

Verùm quidquid sit de causa replente, certum est inanitionem talem ac tantam in nervis impossibilē esse, quæ videtur omninò excitari non posse: nam quæ Galenus affert de chordis, & coriis arefactis ad ignē, vel ad solem æstivum, licet vera forent, (quæ tamen puerilia existimat Martianus), non tamen congruenter aptari possunt nervis, & musculis intra corpus positis, cum nunquam isti adeò possint arefieri, & exiccari, ut omni prorsus humiditate priventur, sicuti contingit corio ad ignem exiccato : si unquam insuper id humano corpori viventi possit accidere, proculdubio in his, qui hecticâ febre, tabeque consumpti sunt, id ipsum liceret experiri : atquî nemo istorum unquam convulsionibus corripitur visus est, etsi plerique pellem dumtaxat superductam ossibus haberent:

causam igitur istam ex inanitione petitam rationi, & experimento consentaneam nemo planè existimabit. Convulsio insuper nervorum compunctionem, aut cæsuram momento ferè temporis consequens, nec ad inanitionem, nec ad repletionem referri potest, sed aliam omnino diversam exigit.

Crediderim eapropter causam hanc inanientem, non ex ratione inanitionis, & arefactionis convulsionem excitare, sed ex acritate, ac molestâ quadâ vellicatione, nervis & musculis plurimùm infensa, proficisci; nisi enim nervi & musculi in inanitionibus à re quapiam proritentur, & compungantur, nullatenus poterunt convulsionem subire: quâ etiam ratione exposuimus *V. aphorismorum textu primo*, convulsionem ab usu ellebori, aliufve similis acrioris medicamenti excitatam; siquidem cum elleborû immodicè evacuando humores extenuat, ac perturbat, simul unâ per acritatem nervos, & musculos, illorumque fibras proritat, & compungit; unde ipsi inæqualiter concitantur, & convelluntur. In quam eandem rem Galenus quoq; in *commentario istius aphorismi* proponens causas singultûs, qui species dicitur convulsionis, affert exemplum piperis ex vino sumpti, quod suâ acritate potenter singultum promoveret, motum scilicet ventriculi subversivum, quo se ipsum ab illa molestia liberet.

Neque solùm causa inanient, sed etiam replens, convulsionem nullam affert, nisi præter repletionem acrem, & molestantem aliquam conditionem conjunctam præseferat: nam membra paralyti affecta à causis replentibus humidis, & pituitosis, nullatenus convulsioni subjiciuntur, sed potiùs à copia humorum plus justo distensa, & resoluta, omnem motum, & sensum amittunt: neque verò nervi in paralyti aliter afficiuntur, quàm ut in convulsione, etenim fibræ, & tunica
nica

nicæ nervorum in utrisque æquabiliter offenduntur, eâ solum differentiâ, quòd in paralyfi causa fit opplens, & hebetans sensum, in convulsione verò pungens, & irritans. Atque hinc fit quamobrem hysterici passionibus laborantes non rarò unâ simul vexari soleant convulsionibus, & motibus convulsivis, itemque catalepsi, & paralyfi membrorum, à materia nimirum simul contorquente fibras, & sensum partis hebetante. Hinc falsum quod hucusque nonnullis creditum in convulsione membranas nervorum, in paralyfi verò cavum eorundem oppleri, & tumefieri, siquidem in paralyfi non rarò amittitur sensus superfite motu; sensus autem in membranis nervorum fit: & membra paralyfi affecta resoluta observantur, ac plus justo distenta, & flaccida, ut per fibras nullimode flecti, aut commoveri possint; in quarum vitium etiam fibræ musculorum coafficiuntur, ut aliàs dictum.

Quod dictum est de convulsione, facili negotio singultui aptari potest, cum singultus sit quædam peculiaris ventriculi convulsio conantis expellere ea, quæ intimas illius partes infestant: atque in hoc differt singultus à vomitu; in vomitu enim humores molestantes, cavum ventriculi occupando, facillimè evacuationi subjiciuntur, idcirco ventriculus motu subversivo illos expellit, & ab irritamento se vindicat; at verò in singultu conatus omnis est irritus, quia humores infestantes penitiores illius partes occupant. Non semel autem expertum est desisse singultum citrà quamcumque evacuationem, assumptis medicamentis oleosis, acritatem illorum humorum retundentibus, vel fibras ventriculi laxantibus.

APHORISMUS XL.

Quibus dolor circa hypochondrium fit absque inflammatione, iis febris superveniens morbum solvit.

Dolores in hypochondriis excitati, varii esse possunt. Aliquando enim fiunt cum sensu ponderis à materia quadam obstruente, & suâ corpulentia premente, & gravante partes præsertim glandulosas in hypochondriis sitas. Aliquando fiunt à flatibus cum sensu inflationis, unde partes ipsæ plus justo distentæ tumescunt, & attolluntur, adeoque dolent. Nōnunquam à detentis fæcibus unà simul commistis cum crassis, tenacibusque succis, ut non rarò evenit in intestino Colo, quod cum à dextra in sinistram ventris partem porrigatur sub utroque hypochondrio, non rarò etiam cum hypochondriacis doloribus confunditur, eo quod zonæ instar jecur, lienem, renes, & lumbos circumafficiat. Sed & interdum quoque dolor excitatur à male affecto pancreate, à glandulis lumbaribus, à tumoribus progenitis in parte cava jecoris, aut lienis, unde etiam difficultas respirandi, motûs impotentia, murmur ventris, ructus, flatus, aliaque consimilia symptomata exoriri solent. Denique contingunt dolores ab inflammationibus, aut abscessibus in iisdem partibus progenitis ab humoribus præsertim acris, acidis, lymphicis, aut biliosis dictis, qui præter dolorem febrim quoque continuâ, & acutam excitant.

Hos omnes ergo aliosve similes hypochondriorum dolores considerans in hoc aphorismo Hippocrates, illos inquit salubriter finiri superveniente febre, sed neque solum dolores ipsos veluti effectus, sed & morbum qualemcumque, unde dolores ipsi
pro-

proficiscuntur, à suscitata febre terminari . Dixit autem dolores hypochondriorum, hoc est partium illarum , quæ sub chondriis , seu cartilaginibus , costas spurias obducentibus, sitæ sunt , quemadmodum in dextra parte lobus est jecoris cum adjuncto illius ligamento, in altera parte lien: excipiuntur autem stomachus, ventriculi fundus, pylorus, intestina gracilia, quæ inter utrumque hypochondrium sita sunt, & medium regionis epigastricæ occupant; siquidem partes istæ dolentes , à superveniente febre minimè liberarentur, sed magis, magisque molestatae, exitium brevi futurum ex febre portenderent , quemadmodum ex aliis tum Hippocratis , tum Galeni locis , clarissimè deducitur, & pluribus experimētis passim in praxi cōprobatum est, quippe non dolent nisi à causis vehementibus, & cū sint partes maximo sensu præditæ, semper ac febrim comitem habent , in mortem desinunt. Contrà verò dolores in hypochondriis excitati, quia plerumque fiunt ab humoribus crudis , crassis, glutinosis, & flatulentis, facillimè beneficio supervenientis febris discutiuntur, & resolvuntur, cū febris vim habeat attenuandi, resolvendi, & ejusmodi crassos succos concoquendi, factâ deinde per vias urinarias, vel etiam per alvum, depositione .

Excipit autem Hippocrates dolores ab inflammatione dependentes : tunc enim, quia causa doloris non est lentus, & crassus humor, aut conclusus flatus, sed sanguis vel acer, vel acidus restagnans in ipso jecore, vel liene, neutiquam à febre subigetur , sed potius exacerbabitur, & exacuetur; unde sicuti in priori casu febris remedium est, ita in posteriori signum erit pessimi morbi, & exitus calamitosi , veluti designans causam malam difficulter superabilem, & partes affectas penitiùs esse in suis operationibus invasas . Quâ plane ratione fit cur Hippocrates apposuerit adverbium

bium illud *circa* : nam inflammatio semper intimiores, & præstantiores partes occupabit ; simplex verò dolor superficiarias tantum , nec adeò naturæ operibus necessarias . Hinc autem idem Hippocrates scripsit 2. *prorrhetic.* febres ex hypochondriorum doloribus malignas esse, veluti ab inflammatione, vel phlogôsi dependentes .

Denique adjectum est, non solum dolorem , sed etiam morbum subinde solvi: nam cum dolor in hypochondriis, sit symptoma consequens vel morbum, vel causam morbi, putà obstructionem, tumorem, vel flatum, humoresque crassos inflantes, & distendentes, profectò nedum per febrim dolor ipse desinet , sed etiam morbus, vel causa morbi dolorem excitans. Et licet dolor nullus fiat sine causa aliqua continuum solvente, quia nihilominus Hippocrates non definiuit in hoc aphorismo naturam, seu speciem doloris, poterit benè explicari de quocumque dolore, etiam gravante, inflante, vel distendente, qui cum fiat ab humoribus lentis, vel etiam à flatibus, facillimè poterunt à superveniente febre dissipari, discuti, & resolvi.

Pro coronide tandem deducere licebit ex hoc aphorismo, non semper febrim nocuam esse, sed sæpe sæpius salutarem, quemadmodum non hîc solum, sed alibi pluries idem Hippocrates est testatus .

APHORISMUS XLI.

Quibuscumque suppuratio in corpore existens non innotescit, iis ob crassitudinem puris, aut loci, non innotescit.

CUm antea dictum sit dolores in intimis partibus corporis excitatos, non rarò ab inflammationibus exoriri, & inflammationes in suppurationem deduci, adjicit in hoc aphorismo Hippocrates, quibus de causis illa non innotescat, aitque vel ob crassitudinem puris, vel ob profunditatem loci non apparere, aut visu, vel tactu non percipi.

Et quidem primò necesse est, factam multò antea fuisse suppurationem à sanguine alicubi concreto, unde præcesserint febres, dolores, inquietudines, aliaque symptomata suppurationem comitantia: cūque post suppurationem ista soleant plurimū remitti, documento ejusdem Hippocratis 2. aphor. dicentis: *dum pus conficitur dolores & febres accidunt magis, quàm jam confecto*; propterea ab indicio confecti puris, & desinentium symptomatum, si illud aliunde non innotescat, alterum ex duobus intercedere, crassitudinem videlicet puris, aut loci profunditatem. Usus est autem Hippocrates voce *non innotescere*, quæ idem omninò significat, ac non conspicuum fieri, non apparere, neque manifesta indicia de se prodere, sive fluctuatione, sive tumefactione, sive novo dolore, ac febre, sive exitu per vias urinæ, per alvum, aliove ductus corporis, ita ut omninò intra corpus delitescens nullum manifestum indicium præbeat, quo possit prudens Medicus in illius cognitionem perducì. Sed tamen non inde quis existimabit, taliter affectum, ac patientem benè se habere, nullâque agitudine mole-

stari, nam cum pus genitum, & alicubi collectum, sit de genere eorum, quæ præter naturam sunt, fieri nullâ ratione poterit, quin operationes aliquæ læsæ sensibiliter non sint, unde probabiliter suspicari queat à contento pure, alicubi delitescente, fore operationes aliquas, saltem naturales, ab ipso restagnante vitiatas, cum sensu saltem ponderis, cum lassitudine, cum motûs difficultate, cum mala nutritione, cum febris aliqua pusilla, cum inquietudine, cum vigilia, aliisque symptomatibus, magis minùsve ægrotantem molestantibus, prout pars affecta nobilior, vel ignobilior fuerit. Atque hâc ratione multoties visum, factas suppurationes in glandulis, & partibus glandulosis, diu patientem malè affectum detinuisse, & post aliquot horas à pastu levi febriculâ vexasse, cum anxietudine, molestiâ, motûs impotentiâ, sine evidenti aliqua causa, & tandem factâ irruptione pus prodiisse per alvum, aut per vias urinæ; unde licet patiens ipse malè se haberet, non tamen certa indicia patebant peractæ suppurationis.

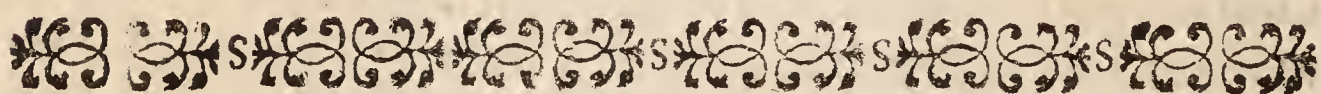
Verùm quamvis difficillimum planè sit de facta suppuratione certum iudicium proferre, poterit nihilominus sagax Medicus ex prægressis causis, atque ex præcedenti morbo nō improbabiler conjectari peractam alicubi illam esse: si nimirum ex casu, contusione, vulnere quis ægrotaverit, itemque ex præcedenti dolore saltem gravante, potissimum in partibus imi ventris, itemque ex nausea, vomendi stimulo, pavoribus nocturnis, pulsu inæquali, decubitu in aliquâ partem corporis molesto, lassitudine, inquietudine, motûs impotentiâ, aliisque per aliquod tempus fuerit ille affectus; mox veluti repentiè gravi febre, & acutâ corripitur, quæ sine ulla intermissione, & cum repetentibus rigoribus, aut horripilationibus, ad tres quatuorve dies uniformis observetur; deinde subito mite-

mitescere, & remitti videatur adjuncto levi sudore, vel urinâ crassiori, ob quam ita in melius abire videatur, ut se à febre immunem omnino existimet, procedente verò tempore sensim, statutis quibusdam horis, febriculâ molestetur, & cùm appetendo, & cōcoquendo benè se habere videatur, nihilum tamen proficit; planè suspicari licebit, ex causis superiùs memoratis, abscessum, aut inflammationem alicubi factâ esse, mox ex superveniente febre acuta, & vehementi, promotam fuisse suppurationem, quâ peractâ, remissa fuisse symptomata, aut etiam inconspicua evasisse, sed non omninò deleta, patientem detinere morbosum, aut valetudinarium; quamobrem, si adhibitis medicamentis dissolventibus, & puri confecto exitum parantibus, aliqua expurgatio deinde purulenta subsequatur, certum indicium prodibit latentem suppurationem patentem jam evasisse.

Quòd autem suppuratio in corpore existens delitescat, & certa sui indicia non proferat, idque ex memoratis duabus in hoc aphorismo causis haberi possit, clarius est, quàm ut lōgâ hîc oratione explicari egeat. Siquidem puris crassitudo multoties in causa est, ut alicubi restagnans neque ingentem molestiam pariat, neque exitum sibi paret; quoniam propter crassitiem circumjacentes partes minimè vellicantur, quæ propterea non proritatæ nullatenùs illius evacuationem moliuntur: id quod (ut antea est animadvertum) sæpesæpiùs accidit in partibus glandulosis: Nec prætereâ purulenta materia tenax, & crassâ vehementem in partibus excitat fermentationem, unde diù ibidem subsistere potest, quemadmodum experimur in Atheromate, Steatomate, & Meliceride, in quibus propter humoris contenti crassitiem, & viscositatem partes affectæ in longissimum tempus sufferunt tumefactiones, & gravamina. Partes etiam re-

conditæ, profundæque corporis, itemque crassæ, obersæ, glandulosæ, veluti sensûs expertes, in diuturnum tempus solent collectam purulentam materiam citrà grave incommodum sustinere, & absque ullo periculo putrefactionis, aut corruptionis; quia putrefactio, & corruptio non fit sine fermentatione, & fermentatio non sine intestino motu partium tenuium, & mobilium: cùmque pus crassum sit, atque adeo ineptum motioni, & partes affectæ exangues, nullo, vel modico sensu præditæ, fit proinde, ut diutissimè suppurationes istæ delitescant, & eousque innoxie perseverent, quo usque promotò in illis motu, vel novus morbus insequatur, vel aditum sibi faciat pus attenuatum. Cæterùm peritiores Chirurgi solent de internis istiusmodi suppurationibus partium profundarum certum fermè judicium proferre à fluctuante per tactum utrimque initum materiâ, si nimirum hinc inde prementibus digitis, quod subest, loco moveri percipiatur, & cutis externa à suo naturali colore, & calore permutata videatur.

Omittendum denique non est, de iis suppuratis locutum esse hoc loco Hippocratem, qui in imo ventre potissimum suppurationem patiuntur, secùs verò de suppuratis in pulmone, aut pectore, quorum alibi signa cum eodem Hippocrate tradidimus, in *commentariis super quintum librum Aphorismorum*.

APHORISMUS XLII.

Morbo Regio laborantibus si fiat Hepar durum, malum.

Morbus Regius quinam sit, & à quibus causis progigni soleat, & quemnam exitum febrientibus

tibus contingens portendat, alibi est à Nobis examinatum: nunc solum pro expositione istius aphorismi, dicimus illum hîc dumtaxat ab Hippocrate considerari, qui ab inflammatione vel simplici, vel mixta jecoris contingit: nam cum felleus humor nequit in sua cysti colligi, propter tumorem, aut inflammationem jecoris, planè per universum corpus diffunditur, & sanguinem inficiens, non sine febre evenit; hinc duplici de causa malus ille erit, tum quia infectus subinde sanguis, cunctas corporis partes inevitabiliter contaminat, & operationes ejusdem principales lædit, præsertim respirationem, & pulsum, cum Icterus nunquam fiat in febribus sine fermento sanguinis corruptivo; tum etiam quia à jecoris inflammatione, vel tumore provenit, & ejusmodi mala in illo semper gravia sunt. Nisi etiam interpretari velimus Hippocratem de tumore, & duritie jecoris consequente, non autem antecedente, vel comitante Icterus. Siquidem morbo regio laborantibus si jecur obdurescat, indicio erit tantam in jecore humoris non repurgati collectionem factam fuisse, ut exinde illud remaneat obduratum; vel etiam felleum humorem in cysti recollectum ex conditione acri transitum fecisse in acidam, malignam, obstruentem, figentem, obdurantemque substantiam jecinoris, ut proinde non solum ex ipsa tumefactione, & duritie, sed etiam ex obstructione, & maligna conditione fellei humoris jecur obduruisse, ut in posterum nullus sit repurgandæ bili locus, sed universa sit per sanguinem, & habitum corporis diffundenda; quamobrem ex multis capitibus malum ægrotanti portendatur.

APHORISMUS XLIII.

Quicumque lienosi à difficultate intestinorum capiuntur: iis supervenientem longam difficultatem intestinorum, aqua intercutem, aut levitas intestinorum excipit, & moriuntur.

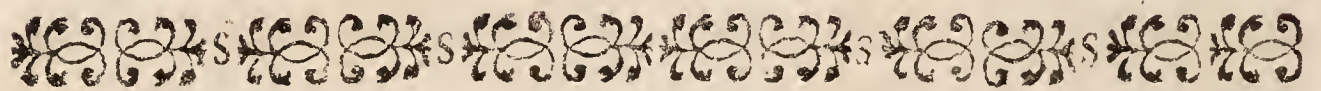
S Eriem quorumdam morborum lienosis contingētium, proponit in hoc aphorismo Hippocrates, cum prognosi exinde lethali. Inquit enim lienosos dysenteriā, & quidem diuturniori correptos, facilè in Hydropem, aut Lienteriam delabi, ac tandem mori.

Pro lienosis autem non intelligit quoscunque liene laborantes, sed eos solùm, qui diutinā lienis ægritudine laborarunt, cum tumore, obstructione, & duritie manifestā in sinistro hypochondrio: tales enim nedum acido, & melancholico humore superabundant, sed etiam serositatibus gravantur ferè per totum corpus dispersis; siquidem & sanguis uniuersus in his malus est, & totus habitus corporis fœdus, & decolor, non nisi ab acida ejusdem humoris conditione, & à copia aquosæ superfuitatis, quæ cum non benè repurgetur, nec in renes deferatur, omnia viscera naturalia, totumque corpus inficit, & conspurcat. Hinc observant Anatomici carere renibus animalia illa, quæ splene sunt orbata, & Nos passim in praxi experimur spleneticos ex obstructione, aut tumore parùm mingere, & urinam proferre decolorem, tenuem, & veluti percolatam.

Quoties igitur lienosi tantā excrementorum multitudine superabundant, ut irruptione per mesenterium, & ramos mesentericos simul, & splenicos in alvum factā, dysenteriam incurrant, præsertim longiorem, fore planè ut labefactatis plus justo visceribus

bus imi ventris , propter diuturnam excretionem
cruentam simul, & dolorosam intestinorum, aqua in-
tercus seu hydrops, aut lenteria subsequatur cum in-
teritu inevitabiliter successuro . Neque enim mirum
videri poterit, quòd post diuturnam dysenteriam læ-
vitas intestinorū, aut hydrops subsequatur: nam cū
lienosi, ex nuper traditis, acidis humoribus, & serosis
superfluitatibus abundant, proculdubiò ista cumula-
tiora fient in lienosis post intestinorum difficultatem,
tum quia vires sunt magis infractæ, partim ex dolore,
& assiduo egerendi conatu , partim quoq; ex sangui-
nis egestionem ; tum etiam quia fermentum stomachi
digestivum vel dilutius omnino fit, vel aciditate in-
fensus, unde chyloses pessimæ , adeoque & sanguis,
qui ab his restaurari deberet ; ut propterea tandem
dysenteriam excipiat lenteria , si acidæ istiusmodi
aquosæ superfluitates petant ventriculum , & intesti-
na gracilia; vel hydrops , si per totum corpus disper-
gantur, aut in abdominis cavum deducantur : super-
veniens autem alterutra ex his affectionibus, mortem
inevitabiliter afferet , cū ægotantem invadat diu-
turnâ ægritudine malè affectum, & dolorosis evacua-
tionibus conflictatum , adeoque viribus imbecillem:
quâ sanè ratione fiet, ut morti brevi succumbat, effœ-
to sanguine, & spiritibus exsoluto . Cæterum quod à
plerisque scribitur subsecuturam mortem in his à
labefactata jecoris sanguificatione , quoniam jecur
putatur perpetuò affectum in hydrope , nec experi-
mento, nec menti Hippocratis in hoc aphorismo co-
hæret: non experimento, quia hydropici citrà jecoris
vitium affecti plurimi referuntur, ut alibi quoque à
nobis est animadversum ; neque Hippocratis menti,
qui ex lienis affectione acido - melancholicâ futuram
inquit dysenteriam , indeque lenteriam, aut hydro-
pissim nullâ factâ de jecoris laborantis mentione. Sed
&

& apud Schenckium, Platerum, Bonetum, aliosque, plerique memorantur hydropici solius malè affecti lienis vitio, & ex melancholico potiùs humore superabundanti, quàm ex dyscrasia frigida, humidaque jecoris, sanguinem pituitosum, & aquosum progignentis: quippe ubi lien tumet, & acidus melancholicusque humor prævalet, aqua etiam, illaque malæ conditionis, perpetim quoque superabundat, ut propterea jure optimo melancholiam Hippocrates Aquam appellaverit.

APHORISMUS XLIV.

Quibus ex stillicido urinæ Ileos supervenerit, in septem diebus pereunt, nisi febre superveniente, satis urina fluxerit;

Proponit & in hoc aphorismo Hippocrates morbum morbo supervenientem considerandum, ut exinde exitum utriusque deducat, aut ad salutem, aut ad mortem. Affert autem exemplum superveniētis Ileii urinæ stillicidio, aitque Ileum stillicidio urinæ succedentem, infra septem dies lethum afferre, nisi tamen febris superveniat, & suâ vi, atque efficaciâ urinam reddat copiosam, & affluenter prodeuntem.

Quid autem sit Ileos, & à qua causa fiat, abundè à Nobis alibi est explicatum. Et quamvis à fæcum constipatione, & duritie, à viscosis, & tenacibus succis, à situ ejusdem intestini Ileii vitiato, vel per contorsionem, vel per intrusionem, vel per inversionem, & denique ab inflammatione ejusdem, aut partium circumstantium oriri soleat, in præsentī tamen aphorismo, quia ex urinæ stillicidio provenire dicitur, putandum

tandum à confluxu acrium, & mordicantium humorum illum excitari, ut propterea qui humores in Vesicam ferebantur, & urinæ stillicidium inferebant, in intestinum Ileum delati, aut phlogosim, aut inflammationem pariant, maxima autem, & vicinissima communio inter vesicam, & intestinum Ileon intercedit, cum illi proximè vesica superincumbat, quamobrem pròptè possunt ex una in aliam partem humores decumbere: sive autem isti extimas vesicæ partes occupent, sive etiam musculum janitorem proritent, siuè denique mediam vesicæ tunicam fibris carneis intertextam infestent, planè poterunt illam ad micturandū sollicitare, atque adeo urinæ stillicidium inferre: si præterea delati in intestinum Ileon, illud inflamment, vel per motum peristalticum inversum ad vomendum laceffant, nō sine dolore, & ventris inflatione, profectò fiet ut mors infra spatium septem dierum sit subsequutura, cum Ileus morbus suâ naturâ sit lethalis, & multò magis si fiat ab inflammatione propter affluxum acrium, & mordentium humorum. Statuitur autem terminus septem dierum, non quòd septimo die mors omnino accidat, cum & sexto, quinto, quarto evenire possit; sed quia septimus dies est terminus morborum peracutorum, cujusmodi est Ileus. Hinc non dixit Hippocrates, in septimo die, sed in septem diebus, hoc est intra spatium septem dierum pereunt. Poterunt nihilominus patientes ab hac calamitate evadere, si beneficio febris (quæ proculdubio affectionem hanc, aut à principio comitabitur, aut intra prædictum spatium cōsequetur) dissoluti humores denuò in vesicæ cavum repant, & urinam affluenter promoveant; siquidem promotâ per febrem fermentatione, & attenuatis humoribus, laxatisque viis in vesicæ cavum tendentibus, fieri poterit transpositio eorundem ab intestino Ileo in vesicam. Et quamvis de du-

atibus controverti possit, attentâ nihilominus diligenti, & accuratâ anatome Recentiorum, qui duce Bartholino detexerunt ex intestinis gracilibus, & præsertim ex Ileo, meatus quosdam deduci ad renes, ureteres, & vesicam, planè satisfieri poterit ejuscemodi difficultati; quin & sagax Natura mille sibi (ut agebat Galenus) parare solet vias, per quas se ipsam exoneret, & à morbis vindicet. Quòd si urinæ stillicidiū fieri dicatur ab humoribus mucosis, crassis, & acidis, qui partim tenacitate, partim atore vesicam ad micturiendum stimulent, longè facilius poterit à superveniente febre, excitatus Ileus desinere, & mors præcaveri; quandoquidem per febrim viscosi isti humores facillimè attenuantur, & dissolvuntur, unde postmodum urinæ profluvium. Debet autem urina affluenter promoveri, quemadmodum dicitur in textu, ut ejusdem copiâ, ne dum humores in Ileo collecti, sed alii quicumque per universum corpus diffusi, veluti criticè, uberiori mictu penitus egerantur, siquidem crisis, ut sit perfectâ, debet proportionè respondere quantitati humorum peccantium, qui sanè in isto casu non pauci dicendi sunt, cùm Ileum febrim, & inflationem cum dolore ventris excitaverint. Et quamvis Hippocrates in aphorismo non meminerit, cujus conditionis urina futura sit, ut patientem ab Ileo, & à morte tueatur, credere tamen licet illam debere esse non solum quantitate copiosam, sed & crassam, multo sale, & sulphure saturam, ac abundantissimo sedimento scatentem, quemadmodum deducere est ex *Coacis prænotationibus*.

APHORISMUS XLV.

In ulceribus annuis, aut etiam diuturnioribus, abscessum cum osse communicari est necesse, & cicatrices cavas fieri.

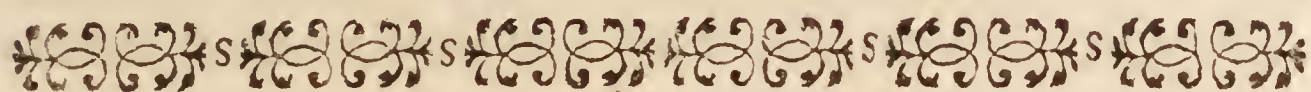
Maximè utilis est hic Aphorismus in praxi Chirurgica pro curandis ulceribus inveteratis: in eo enim edocet Hippocrates quænam mala consequantur ulcera diuturniora, simulque reddit causam cur eadem difficillimè quandoque curentur, etsi efficacissima præsidia tum interna, tum externa fuerint administrata; quippe sæpè evenit, ut adhibitam quamcumque diligentiam eludant, nullâque ratione ad cicatricem perducì queant, licèt rubra, munda, & sine ulla inflammatione observentur, ac pus referant concoctum, minimèque foetidum, quia scilicet ossa illis subiecta livorem, aut corruptionem ab ipsamet diuturnitate contraxerunt, unde alimentum periostio communicatum inficitur, & infectum nullatenus permittit ulcus ipsum consolidari. Admonentur proinde Chirurghi aphoristicâ hâc doctrinâ, oportere subiectum os denudari, deinde etiam si læsum, vitiatum, aut lividum observetur, detergi, abradi, desquamari, quousque pars sana ossis detecta fuerit. Verùm ad exactam totius aphorismi intelligentiam, aliqua erunt adnotanda.

Primum memorari hîc ab Hippocrate *ulcera annua, aut etiam diuturniora*: nam recentia videntur excipi debere, nec ejusmodi incommodum subire, tū quia non statim ossa, & ossium periostia in ulceribus læduntur, nec alimentum, quod illis suggeritur, statim ab initio contaminatur; tum etiam quia non subito à pure detento, aut vitiato, ulcera sinuosa fiunt,

vel saltem sordida, & cacoethica, unde profundiores illius partes infici possint; tum demum quia magnâ etiam ex parte resistunt corruptioni, & putredini ossa ipsa, quæ propterea non nisi ad longum tempus fœdari, & vitari solent. Itaque ulcera debent esse in longum tempus protracta, ut propterea jure optimo dixerit Hippocrates *in ulceribus annuis*, quæ nimirum per annum, & ultra perduraverint. Adjecit autem, & non immeritò, *aut etiam diuturnioribus*; quoniam non ab annua conditione, sed à temporis diuturnitate, subjecta ossa in ulceribus inficiuntur: Neque verò diuturniora solum ulcera debent hîc intelligi, quæ ultrâ annum producta sunt, sed etiam alia quæcumq; quæ intrâ annum curari potuissent, & sanata non sunt, cum in aliquibus partibus ulceratis curatio facilior esse soleat, in aliis difficilior; unde experimur partes emunctorias corporis, glandulosas, articulares, aliasque similes difficilius curari, longè facilius carnosas, & musculosas; quin & inter has adhuc aliqua differentia observatur, nam ulcera in musculis clunium excitata, semper sunt difficiliora, & seriùs ad cicatricem perducuntur; imò & ulcera musculorum temporalium periculosissima; quamobrè diuturniora appellari poterunt ulcera illa, quæ præter morem protrahuntur, sine ulla evidenti causa. Dixi sine ulla evidenti causa; quoniam fieri potest ut ulcera in longius tempus differantur ex mala curatione, & ex imperitia Chirurghi, forte quia non tractantur iis medicamentorum generibus, quæ à natura ulceris, & partis affectæ sunt expostulata, vel quia sordities non est deterfa, vel quia corpus est impurum, & cacoethicū, vel quia gallicâ contagione infectum, vel quia in ulceribus occultum aliquod detinetur, quod curationi impedimento est, quemadmodum Gal. refert *lib. artis Medicæ*, & passim Chirurghi experiuntur in vulneribus,

bus, in quibus aliquod extraneum relictum est, puta
ensis mucro, stupa, capillus, pila plumbea, aliudve
simile.

Quoties igitur citrà quamcumque causam ma-
nifestam ulcera, quæ cæteroqui apparenter salutaria
videntur, ad cicatricem non perducuntur, neque con-
solidationem admittunt, vitium in osse contractum
significant, quod primùm abradi, & desquamari, dein-
de deterfum complanari expostulat; unde cogēdi sunt
Chirurgi ut in his casibus cavum, & profundum ulce-
ris exquirant, & tum periostrium, tum os subiectum
mundificent, atque ab omni vitio tueantur, aliter abs-
cessus, & decubitus humorum ad partem ulceratam
factus, non solùm curationi impedimento erit, verùm
etiam talem, ac tantam læsionem in osse subiecto infe-
ret, ut de totius ossis, totiusque membri enormi læ-
sione timendum sit, quamobrem jure optimo admo-
net in hoc aphorismo Hippocrates ex diuturnitate
ulceris abscessum in osse communicari, & cicatricem
cavam fieri, ex causis superiùs adductis.

APHORISMUS XLVI.

*Qui gibbi ex asthmate, aut tussi fiunt, ante pu-
bertatem moriuntur.*

QUAMVIS gibbi plerique sint, & ex multis causis
tales fieri possint, non tamen omnes hîc Hip-
pocrates considerat, sed eos dumtaxat, qui
gibbi fiunt à dorsi & pectoris structura vitiata, ita ut
pulmo, aliæque partes spiritales intra pectoris cavum
conclusæ, & in angustum positæ, in respiratione mo-
lestentur: etenim non alia de causa videntur gibbi
hîc

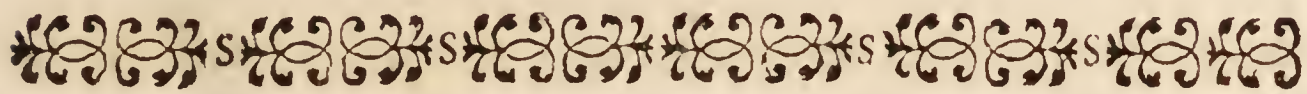
hîc ab Hippocrate memorati, vitæ periculum subire, nisi quia summoperè in respiratione offenduntur, quæ ad vitam omninò necessaria est.

Sed non solùm gibbos hîc considerat Hippocrates cum usu respirationis læso, sed etiam ante pubertatis tempora; siquidem in ea ætate pectus nimis angustum esse solet, & cùm in situ, vacuitate, ac figura sit depravatum, nequit procedente ætate, juxta exigentiam corporis amplificari: quo fit ut viscera spiritalia in angusto satis loco conclusa, neque debitam magnitudinem possint adipisci, neque pro respirationis usu commodè expandi, unde venæ, arteriæ, vasa lymphatica, itemque pulmonis tubuli, cordis ventriculi, pericardium, admodùm exilia, & contracta putanda sunt, ut non satis commodè sanguinis, & cordis motum ad vitæ indigentiam adjuvare queant, proindeque necesse sit vitam procedente ætate diutiùs sustineri non posse.

Addidit prætereà Hippocrates ex asthmate, aut tussi gibbos, quoniam tunc gibbositas non ex sola ossium introversione, aut extraversione, sed ex pulmonis, cæterarumq; partium spiritalium vitio provenit; nam asthma, & tussis ægritudines sunt pectoris, & pulmonis. Verumtamen sicuti ex asthmate & tussi gibbositas oriri potest, ita è converso ex gibbositate asthma, & tussis non rarò fit, càm tamen differentiâ, quòd in priori casu gibbositas illa sit maximè periculosa, & plerumque lethalis; in posteriori verò casu, sit quidem molesta, sed possit in diutius tempus prolongari; quemadmodùm experimur in senibus. At verò qui gibbi fiunt ex asthmate, aut tussi, propter violentam, & continuam contractionem iuguli, ossis sterni, musculorum intercostalium, colli, & asperæ arteriæ, fieri nequit, quin simul unà partes internæ spiritalis, & externæ pectoris, haud graviter coafficiantur, præfer-

fertim in ætate puerili, in qua ossa mollia sunt, neque debitam expansionem, ac convenientem structuram sunt adepta, unde organa universa respirationi destinata inidonea fiunt vitæ tuitioni.

Atque hinc concludit Hippocrates eos ante pubertatem interire, cùm per eam ætatem exigat natura respirationem ampliorem, & vasa circulationi sanguinis dicata, latiora esse debeant; cùmque per gibbositatem, & partium spiritalium contractionem, illa insufficientia sint, meritò proinde dicitur ante pubertatem illos interire. Sed & posset etiam aphorismus exponi de gibbis illis ex asthmate, aut tussi factis antè pubertatem; ut proinde sensus fiat, non quòd ante pubertatem moriantur, sed quod gibbi ex asthmate, aut tussi ante pubertatem facti, in longum tempus vivere non possint. Quocumque autem modo legatur aphorismus, semper exitus in his lethalis portenditur, quoniam cum gibbositate respiratio, & motus cordis, ac sanguinis plurimum impeditur, ac interruptitur, unde vita diu foveri non potest.

APHORISMUS XLVII.

Quibuscumque venæ sectio, vel medicatio convenit, hos Vere purgare, vel venam incidere oportet.

MUltoties corpora ægritudinibus obnoxia ad sui præservationem indigent evacuationibus tum per venæ sectionem, tum per purgantis medicamenti assumptionem, sed quoniam non quocumque tempore ejuscemodi remediorum administratio opportuna est, docet propterea in hoc aphorismo Hippocrates, quodnam tempus sit conveniens, & opportu-

tunum, adeoque magis aptum purgationibus, aut venæ sectionibus, ut illæ ex voto proficiant.

At verò non de quibuscumque corporibus quomodolibet affectis intelligendus est hic aphorismus, sed de iis dumtaxat, quæ præservatione indigent, ne in ægritudines labantur, & in quibus humores mali adeò superabundant, ut nullo alio leviori præsidio possint emendari, sed omninò evacuatione egeant; quamobrem non immeritò Hippocrates in aphorismo scripsit: *quibus purgatio, vel venæ sectio convenit; sive, ut aliis vertere visum est, quos opus est purgare, vel sanguinis detractiōne evacuare*: isti autem non nisi cacochymi, vel plethorici esse solent, & ut cacochymi purgatione, ut plethorici sanguinis missione indigere videantur. Corpora namquæ acta ægrotantia, sicuti præsentibus, non imminentibus ægritudinibus, afficiuntur, ita curatione, non præservatione opus habent: perperam enim quis ageret, si ægritudine jam jam exigente, purgatorium medicamentum in vernale tempus differre vellet, cum tamen interea incrementum ægritudine, facile æger ante hoc tempus perire posset. Itaque aphorismus intelligendus est in corporibus præservandis, non autem curandis, quippe corpora præservanda, licet actuali ægritudine minimè corripiantur, sunt tamen adeò malè affecta causis ægrotare facientibus, ut ne progressu temporis istæ plurimum adauctæ, vel vitiatæ, morbos excitent, peropportunè antequàm morbos pariant, ab iisdem purganda sint, & quidem tempore convenienti, quale vernale est, priusquàm per æstivum calorem in motum fermentativum præternaturalem adigantur.

Quænam autem corpora ista sint, quæ verno tempore præservari debent, ne postmodum per æstatem in ægritudines labantur, inquisitione dignum. Et rectè exponuntur à Galeno, cæterisque Interpretibus, quæ

quæ per æstatem ægrotare consueverunt : puta si quis diebus canicularibus solitus sit aliàs corripì tertianâ febre, erysipelate, diarrhœâ, aliisque similibus ægritudinibus, quoniam propter superabundantiam excrementorum acrium, seu biliosorum, prædictas ægritudines ætivo tempore incurrere consuevit, profectò, antequàm æstas accesserit, purgante medicamento, ejuscemodi excrementa biliosa, acria, & depravata, educenda erunt, ne scilicet quantitate adaucta, qualitate corrupta, & in corpore diutiùs detenta, in subsequente æstate febres, aliasque ægritudines acutas cum manifesto vitæ periculo excitent.

Quod dictum est de Vere respectu Æstatis, par ratione ampliari poterit ad Autumnum respectu Hyemis, quoties hyemali tempore consueverint ægritudines plurics recurrere, & corpora divexare; unde si fortasse quis per hyemale tempus solitus sit laborare ægritudinibus pituitosis, aut lymphicis, poterit præcedenti tempore autumnali, opportunè repurgari à cumulatis ejuscemodi excrementosis superfluitatibus, antequàm istæ per hyemem adauctæ, & depravatæ, solitas illas ægritudines inducant.

Disjunctim præterea notavit Hippocrates *medicationem*, aut *venæ sectionem*; nam non in omnibus indifferenter utraque adhibenda est, sed prout habitudo corporis, morbi conditio, & apparatus humorum exposulaverit; quare corpora plethorica, carnosa, sanguinea, & quæ aliquam sanguinis euacuationē suppressam patiuntur, à qua aliàs juvamentum susceperè, venæ sectione tractanda erunt; quæ verò cacochyma sunt, & excrementis abundant, vel in ægritudines delabi consueverunt, humorales dictas, medicationibus, seu purgationibus erunt præservanda.

Neque solùm ista diversimodè peragenda erunt pro corporum varietate, & humorum conditione, sed

etiam pro varietate ætatum, temperierum, regionum, consuetudinum; cùm quædam corpora per ejusmodi circumstantiarum diversitatem, hoc, vel illo remedium genere in melius procedere soleant.

Denique imminentes ægritudines debent esse tales, ut præter timorem certæ repetitionis in æstate, aut in hyeme, gravitatem, diuturnitatem, aut vitæ periculum rationabiliter minentur; quamobrem sanatione superius dictum est, nullo alio leviori præsidio posse fieri emendabiles: nam si fortasse solâ diætâ, exactâque victûs ratione, aut certo alimentorum genere, rectoque usu sex rerum nonnaturalium, præcaveri possent, haudquaquàm confugiendum erit ad venæ sectionem, aut purgationem. Ità quoque, si possint eadem præservari medicamentis corrigentibus, aut etiam per alios ductus corporis deducuntibus humores, puta per sudorem, aut vias urinæ: similiter si per vomitum, ut in corporibus picrocholis dictis, & in quibus facilis est vomitio, aut sponte naturæ humores per superiora feruntur, ut ab eodem Hippocrate dicitur 4. *aphorismorum*. Hinc excipiuntur ægritudines illæ, quæ immateriales dicuntur, hoc est ab humoribus non pendentes, aut quæ à solo viscerum languore originem ducunt, adeoque solâ correctione, non autem evacuatione curantur.

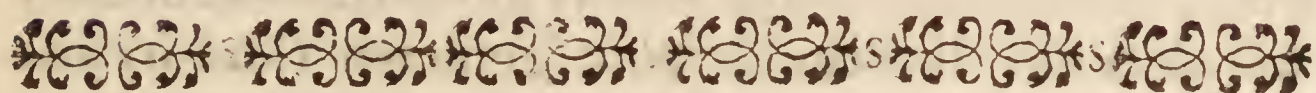
Quoniam verò in hoc commentario Galenus confulit, podagrâ, cæterisque articulariis doloribus affectos purgationibus quoque per eadem tempora præcaveri posse, cùm dicat: *sed & podagram, & morbum articulare adhuc incipientem, & nondum poros circa articulos facientem, ex tali evacuatione multis jam annis fieri prohibuimus*. Qui hâc ratione se tutos ab illâ credunt, perbellè deridet Podagra apud Lucianum in sua *Tragopodagra*, jactabunda sic istos eludens:

Quis

*Quis est hominum, cui non ego, insuperabilis
Regina morborum Podagra, nota sim?
Quam nulla thura, nulla fumigatio,
Nec fusus apud aras cruor, aut donaria
Suspensa templis divitum placabilem
Reddunt: nec ipse vincere summus omnium
Pœan deorum Medicus arte sua potest,
Apollinisve filius Æsculapius, &c.*

Et infra, postquàm retulerit varia remediorum genera, quibus eandem retundere sibi mortales persuadent, & plurimas, ut seipsam vincant, industrias adhibent, tandem concludit:

*Sed omnibus illis nil nisi plorare impero:
Et sic facientibus, vel irritantibus,
Occurrere soleo magis iracundior.
Qui verò contra me nihil ejus cogitant,
Illis facilem, & tractabilem me præbeo.*

APHORISMUS XLVIII.

Lienosis difficultas intestinorum superveniens, bonum.

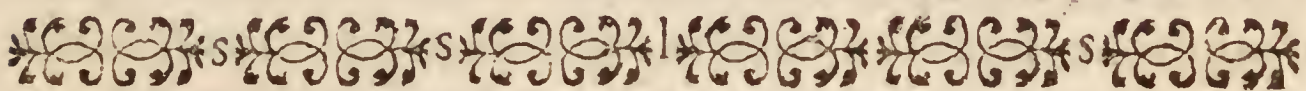
Lienosi hîc intelliguntur, qui lienis vitio laborant, sed cum tumore citra inflammationem, aut febrim; quia scilicet crassa, & tartarea excrementa ibidem collecta sinistrum hypochondrium tumefaciunt, lienis ductus obstruunt, & totum corpus serosis, ac vitiosis humoribus, acidis, & melancholicis inficiunt: cùmque difficulter humores isti possint evacuari, & lien ab eorundem crassitie, ac densitate agrè admodùm liberetur, propterea fit, ut non tam facile medicamentorum beneficio oppletus, pressusque, ille inaniatur. Solet tamen sponte naturæ non rarò

moles ejus adaucta diminui, & per proprios ductus in mesenterium, ac in intestina exonerari, transfusis nimirum ejusmodi humoribus in alvum, unde dysenteria hinc ab Hippocrate notata, non quidem inducta à vitio succorum pancreatici, & biliosi, neque ab erosione venarum, aut arteriarum intestinalium, sed per solam metastasim decumbentis humoris è liene in intestina crassa, cujus causâ frequens, sed non adeò dolorosa dejectio exorietur, ut in vera dysenteria intestinali: id quod non ita pridem contigit observare in Nobili quodam Viro, qui per integram hebdomadam atrum, crassumque humorem amurcæ sanguinis haud dissimilem, non tamen sine vitæ periculo, abundanter egressus. Verumtamen bonum erit indicium, si exinde lien ab ejusmodi evacuatione detumescat, & universi illi humores ibidem cumulati excernantur, viribus simul unâ constantibus. Accedit quòd lienosi plerumque serosis humoribus abundât, qui ab acido ibidem hærente sinistrum illud hypochondrium tumefacere solent; si deinde sponte naturæ serosa illa colluvies in alvum deferatur, lien ipse detumescet, & ductus ejusdem obstructi reserabuntur, totumque corpus exinde malè affectum exonerabitur, atque in meliorem statum abibit.

Est tamen verum, quòd dysenteria hoc loco ab Hippocrate memorata intelligenda erit sine intestinorum ulcere, aut inflammatione, & fortasse etiam sine febre, quam plerique sub nomine diarrhœæ potius, quàm dysentericæ, solent appellare. Etenim si dysenteria sit cum ulcere Intestinorum, vel cum eorundem inflammatione, & febris conjuncta, planè ex his pertimescenda foret, adhuc si è liene tumefacto penderet, adeòque bonum non foret, cum dysenteria quæcumque semper mala sit, tum ratione partis affectæ, tum ratione ulceris ibidem contracti, tum denique

que ratione symptomatum adjunctorum , & præsertim febris acutæ .

Hinc modò edocemur finendam esse ejusmodi evacuationē in lienosis, si subinde lien detumeat cum ægri levamine, & virium constantia : quin si fortasse Natura tarda sit , & ægrè admodum hanc transpositionem tentet, aut illam non perficiat, poterit sagax Medicus eandem explere . Pari ratione admone-mur , lienosos per easdem vias alvi fore evacuandos medicamentis purgantibus, sed attenuantibus simul, & incidentibus , cum plerumque humores ibidem hærentes crassi, & tartarei sint, nec facilè possint per alios ductus corporis amandari , nisi solùm per intestina . Quòd si post crassorum succorum evacuationē serosi alii supersint , qui forsitan nequiverint simul unà, nec tam brevi tempore evacuari , diureticis planè medicamentis per vias urinarias deduci poterunt, cum inter lienem , & renes magnus consensus ineat, ut ex Anatome: quamquàm, si crassi, tenacesque succi fuerunt educti, verisimile sit simul unà quoque tennes, & serosos per eosdem ductus commodè potuisse evacuari .

APHORISMUS XLIX.

Quibuscumque morbi podagrici fiunt; ii, sedatâ in quadraginta diebus inflammatione, finiuntur.

TErminum podagricarum affectionum hîc memorat Hippocrates, dierum scilicet quadraginta , cum sponte suâ , & citrà quamcumque causam externam, aut errorem tum ab ægrotante, tum à Medico commissum, producantur . Neque solùm podagræ,

græ, sed cujusvis alterius articularis morbi terminū, implicitē in hoc contineri existimandum; siquidem par ratio in cunctis est; cum non à partibus affectis, manu scilicet, vel pede, sed ab humoribus ibidem depositis, & à loco articulari, terminus quadraginta dierum constituatur: quā profectō ratione experimur Rheumatismum, & Rheumaticas quascumque affectiones, in appendicibus musculorum habitas, pari dierum numero terminari solere.

Sed quamquā quadraginta dies hīc ab Hippocrate pro termino desitionis podagricorum affectuum referantur, non tamen quis existimabit, & ante hoc tēpus, & multō etiā post finiri nō posse; siquidem juxta variam humorum decumbentium conditionem, ac copiam majorem, vel minorem, & citiūs, & tardiūs poterunt ægritudines istæ desinere; unde si humores pauci sint, & tenues, citiūs, tardiūs verò, si multi, & tenaces fuerint, terminabuntur: sic in tophacea podagra plerique sunt, qui ad menses, & ultra laborant, sine ulla spe brevioris desitionis. Quamobrem non sine ratione adjecit Hippocrates in textu, *sedatâ inflammatione*; nam cum inflammatio eas partes occupat, terminus desitionis speratur quadagesima dies; humores etenim depositi in articulos cum inflammatione, non nisi tenues, & calorem præferentes esse solent: Inflammatio autem in his conspicua fit, quoniam non solum internodia, & partes interiores articulorum, sed etiam appendices musculorum, tendinum, & ligamentorum, imo & cutis ipsa inflammari consuevit. Contrā verò, cum humores sunt crassi, crudi, phlegmatici, citrà quamcumque inflammationem articulos afficiunt, imò quandoque referunt conditionem tumoris œdematosi. Tempus etiam vel æstivum, vel hyemale ad durationem breviorē, vel longiorē valde conferet, promotâ nimirum,

rum, vel rē tardatā per poros cutis transpiratione.

Præterea, neque dixit Hippocrates desituram esse podagram in quadraginta diebus, sed inflammationem, fortasse cum podagra scopulatam; unde ista tunc finienda speratur, cum inflammatio desierit: primò enim terminari debet inflammatio in articulis inducta, postea verò morbus podagricus, aut articularis. At quā de causa tantum tempus exigatur, ut inflammatio desinat, benè explicat Galenus in *commentario*: Quoniam humores illi sensim debent diffuari, & per poros cutis resolvi, quod sanè nequit peragi ad breve tempus, sed omninò necesse est spatiū quadraginta dierum, qui terminus est acutorum morborum; quare inflammatio, quæ ægritudo acuta est, ejuscemodi termino finietur; podagra verò, quæ inter morbos chronicos refertur, etiam ultra hoc tempus prorogari poterit, & ut dictum, pro varietate adhuc humoris ibidem collecti, vel paucioris, vel copiosioris, vel crassioris, vel tenuioris. Accedit, quòd ex languore articulorum, & ex conditione phlegmatis ibidem congesti, acidum referentis, multoties humores illi vertuntur in tophos, unde tophacea & nodosa podagra, quæ sane longissima fit, & multoties immedicabilis, de qua Ovidius.

Solvere nodosam nescit Medicina podagram:
quinimò articuli ipsi ita convelluntur, & distorquentur, ut luxationem subeant, nullā ratione reducibilem, ut ex praxi.

Cæterum, licet terminus hîc statutus in rheumaticis affectionibus passim talis observetur, sicut & nō rarò in repetentibus podagricis afflictionibus, non tamen de universali, totoque durationis tempore podagræ, intelligendus est, quippe quæ longissima cum sit cum podagricis ipsis consenescit, & sæpissimè commoritur.

APHORISMUS L.

Quibuscumque præceditur cerebrum, iis necesse est febrem, & bilis vomitum supervenire.

E St hic Aphorismus prognosticus, quo nos edocet Hippocrates quid præsagiendum sit à præciso cerebro; simulque etiam erit diagnosticus, cum ex symptomatibus hoc loco memoratis ducamur in cognitionem cerebri præcisi. Ubi autem Leonicens vertit *cerebrum præcisum*, Fuchsius clariori significatione exponit *vulneratum*; quinimo & Nos, *quomodo-cumque contusum, punctum, concussum, aliterve exagitatum*, pari ratione interpretari poterimus. Quare ad partem Chirurgicam specialius pertinere videtur monitum hoc præsentis aphorismo memoratum.

Et quidem cum cerebrum est vulneratum, aliterve affectum, non solum ratione vulneris febris accidit, sed specialius à sanguine è vulnere prodeunte, & in pus converso; quoniam sanguis alicubi restagnans, statim grumescit, & in pus vertitur, unde postmodum febris, quæ & acuta, & continua erit, tum ratione ipsius partis affectæ, tum ratione conclusi ibidem puris, aliulve corrupti liquoris, quinedum Cerebrum ejusq; meninges, sed & pertranseuntem sanguinem statim inficit, atq; in indebitam fermentationem adigit: cum fieri non possit, quin vulnerato cerebro meninges etiam scissæ non sint, proindeque præterfluens per illas sanguis depravetur, & inflammatio ibidem excitetur: modò inflammationes in meningibus cerebri statim febrem inferunt, continuam simul, & acutam.

Est tamen verum, quòd non semper febris hæc statim, & inter initia vulneris contingit, cum aliquan-

quando fit observatum, tertiâ, aut quartâ die illam supervenire, quoniam, ut dictum, non tam ratione vulneris, quàm à sanguine extravasato, corrupto, aut in pus converso, febris oritur : atquè pus non statim fit, sed plerumque tertiâ, aut quartâ die, ut propterea non irrationabiliter dixerit Hippocrates, *febrem supervenire*, non comitari. Hinc si fortasse in vulneribus capitis febris post tertium, aut quartum diem, nō appareat, probabiliter conjicere poterimus cerebrū, ejusque meninges haudquaquàm fuisse vulneratas.

Neque solū febris supervenit cerebri vulneribus, sed etiam vomitus ; siquidem vulnerato cerebro, meninges etiam, & principium nervorum afficiuntur, unde postmodū stomachum, ventriculum, septū transversum, cæterasque partes nerveas simul unâ collædi necesse est, imò etiam contrahi, & convelli, adeoque vomitum subsequi, qui peculiaris actio ventriculi est; quinimo non rarò accidit, ut statim ab affecto, vulneratoque cerebro, ille succedat, ut & singultus, ac septi transversi coarctatio, ob maximum consensum, quem inter sese partes istæ cum Cerebro ineunt. Neque solū si cerebrum vulneretur, vomitus accidit, sed etiam si scindantur, aut lacerentur meninges, quæ cū nervosissimæ sint, imò nervos, & nervorum liquorem convestiant, semper ac illæ afficiuntur, partes cum ipsis consentientes statim mutuo fibrarum commercio in consensum trahuntur, quemadmodū specialiter est stomachus, multis refertus nervis è vago pari provenientiibus.

Quamquàm autem vomitus sæpius paulò post inflictum vulnus subsequatur, solet nihilominus etiam tertio, aut quarto die supervenire, præsertim à sanguine putrefacto, à sanie, & à pure jam genito, quod cū non statim fiat, neque subito vomitum afferet; postquàm verò sanguis effusus in pus versus

fuerit, atque cerebri meditullium, ac principium nervorum pertigerit, vomitum inducet. Atque hinc deducunt peritiores practici mortem proximè esse affuturam, ut propterea, si contingat vomitus in quarta, æger sit periturus in septima; & si accidat in septima, periclitabitur in undecima, & sic deinceps; eoquòd vulnera capitis & cerebri, periculum semper vitæ minentur, quousque non fuerint ex integro sanata; sed & aliquando etiam visa apparenter curatamortem attulisse, ichore ex vulnerata parte in cerebri meditullium refudante; quamobrem non sine ratione plerique ad centesimum quoque diem periculum vitæ protendi existimarunt, ut apud Chirurgos ipsos est legere.

Sed unde accidat vomitus biliosus, & num à solo bilis vomitu periclitentur ægrotantes, quæri non incongruenter hoc loco potest. Et quidem bilis vomitus in his accidit, vel quia ob nervorum convulsionem contrahitur ventriculus, & cum ventriculo pylorus, unde intestinum duodenum, in quod per choledochum ductū portio fellea exoneratur, etiam motu peristaltico inverso sursum retrahitur, & in ventriculi cavum biliosum istum humorem effundit, qui deinde evomitur: vel quia portiones cibales in ventriculo relictæ, nec benè digestæ, ac propterea in alium humorem degeneratæ per febrim ex vulnere cerebri supervenientem commutantur in excrementa amaricantia, quæ conditionem biliosam referunt, unde vomitu superveniente postmodum evacuantur: id autem sæpè sæpiùs experimur in praxi, quotiescumque ventriculus malè affectus non benè concoquit, nec dissolvit alimenta, & ex inconvenienti mixturâ succorum digestionem destinatorum emergunt superfluitates amaricantes, bilis naturam referentes. Verumtamen etiã si vomitus biliosus non sit, nec amarorem referat, adhuc

huc nihilominus ejusdem pravitatis existimandus erit, quotiescumque ex vulnerato cerebro accidit: malum enim exinde significatur, non quòd biliosus humor evomatur, sed quòd ex vulnerato cerebro, vomitus accidat: parùm enim referet an vomitus biliosus, an acidus, vel pituitosus, aut cibarius sit, nam semper malus erit, veluti designans ex vulnere cerebri medullium, & nervorum principium ab effuso sanguine, & à supergenito pure, aut ichore, in eam partem decumbente, fuisse affectum: modò gravis ista affectio à pure, aliove humore deciduo in principalem cerebri partem, periculosa semper est.

Denique quòd à superuenientibus duobus hisce symptomatibus, febre scilicet, & bilis vomitu, ægri sint proximè periclitaturi, licèt hîc ab Hippocrate non sit memoratum, expressè tamen deducitur ex *lib. primo de morbis*, ubi hic idem aphorismus in hunc modum scribitur: *si cerebrum sauciatum fuerit, febrem necesse est supervenire, & bilis vomitum, & aliquam corporis partem siderari, atque perire: & in Coacis prænotationibus, id ipsum ferè repetitur: quibus cerebrũ vulneratur, febris plerumque, ac bilis vomitus accidit, & corporis sideratio, atque tales perniciosè habent; quin etiam 2. lib. de morb. addit, cerebro corrupto sanguinis vomitum sæpè subsequi. Cæterùm quòd sanguis aliquando etiam in his exeat per nares & aures adnotarunt Celsus *lib. 5. cap. 26.* & Paulus *lib. 6. cap. 88.*, licèt non semper cum cerebri vulnere jungatur, sed potius in ictu, contusione, casu, in quibus aut sanguis, aut pus, ex sanguine genitum, exteriores cerebri partes occupat, & per suos ductus faciliùs educi potest; quemadmodum in praxi pluries est observatum.*

APHORISMUS LI.

Quicumque sani dolore capitis repenti capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit.

AD prognosim quoque pertinet hic aphorismus, quo Hippocrates edocet benè valentes dolore capitis repenti correptos, si statim obmutescant, & stertant, intra septem dies perire, nisi febris illos apprehenderit.

Et quidem sanos, benèque valentes hîc considerat Hippocrates, non autem ægros, aut valetudinarios, in quibus hæc omnia evenire possunt, sed aliâ profectò de causa, quæ dolorem capitis afferat, & mox etiam Aphoniam cum stertore: siquidem potentior planè causa existimanda est, quæ ejusmodi affectum excitet in sanis, quàmque in valetudinariis. Itaque sani, benèque valentes, si dolore capitis repenti capiantur vi, violentiâque causæ externæ, aut virulentiâ, & malignitate causæ internæ, taliter affecti intelligendi sunt: & quidem vi, atque violentiâ causæ externæ, puta ebrietate ex vino meraciori, aut usu alicujus medicamenti narcotici, ac stupefactivi, quemadmodum in expositione *aphorism. 5. lib. 5.* latè adnotavimus; virulentiâ verò causæ internæ videlicet humoris maligni, acidi, figentis, & coagulantis humores per cerebri substantiam diffusos, quemadmodum idem Hippocrates 2. *de morb.* aliâ phrasi idipsum retulit, inquiens: *repenti dolor occupat caput, & vox intercipitur, & sui impotens ager fit: hic in septem diebus moritur, nisi febris invaserit: Patitur autem hæc cum atra bilis in capite commota fluxerit in partes, ubi venæ plurimæ sunt, in collum inquam, ac pectus; postridie autem*

*apoplecticus fit, atque impotens, sanguine nimium perfri-
gerato. Et tertio de morbis subdit: cum à capite dolor
acutus statim vocem intercipit, tum aliàs, tū si ex ebrie-
tate hoc contingat: qui sic affectus est, septimâ die mori-
tur; minùs tamen moriuntur, qui ex ebrietate tale quid
perpeffi sunt, & voce privati permanserunt; nam si eâ-
dem die, aut posterâ, aut tertiâ vocem edant, sani eva-
dunt: faciunt autem hoc aliqui ex ebrietate, & neutri
moriuntur.*

Quoties igitur ex præcedenti dolore capitis re-
pentè suborto, Aphonia accidit cum stertore, nedum
cerebrum, sed etiam nervi vocales in asperam arte-
riam, & in vasa spiritalia tendentes afficiuntur, & si-
ve morbus de genere Apoplexiæ fiat, sive ad speciem
Cari referatur, ut mavult Cardanus, sive etiam con-
vulsionis naturam sapiat, proculdubiò ex quibusvis
harum ægritudinum, æger perire poterit. Quomodò
autem id contingat, describitur ab eodem Hippocra-
te 2. de morb. his verbis: *sanum repentè dolor circa ca-
put invadit, statimque vox intercipitur, stertit, & os
hiat; si quis ipsum vocet, aut moveat, solùm suspirat,
nihil autem intelligit, & multùm mingit, & se mingere
non animadvertit.* Quare sensu motuque privatum il-
lum fieri clarissimè designatur ex his, adeoque ægro-
tantem proximè accedere ad Apoplexiam, aut ad
alian cerebri affectionem huic valde affinem, præser-
tim quia repentè illum corripit hoc aphorismo me-
moratur, statimque mutum fieri; quæ sanè fieri ne-
queunt sine ingenti cerebri affectione, & cum partis
animalis, & nervorum læsione. Stertor etiam id ipsum
denotat; siquidem hic fit impeditâ respiratione, & ne-
queuntibus musculis thoracis illum attollere, unde
aër interceptus in ductibus asperæ arteriæ stertorem
parit, quemadmodùm experimur in his, qui suffoca-
tionis periculum incurrunt. Sicut autem Aphonia
diu-

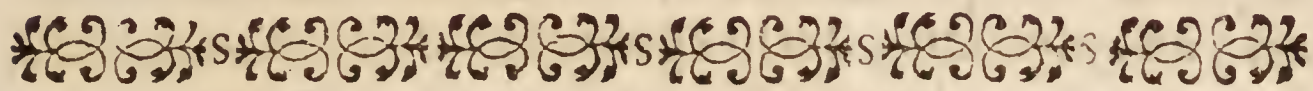
diutiùs perduratura est, ita quoque, & stertor, qui plerumque conditionem ejusdem sequitur, ut propterea Galenus 2. *aphorismorum comm.* 42. quatuor Apoplexiæ species constituerit, pro quadruplici respirationis læsione, majori, vel minori.

Hos itaque taliter affectos in septem diebus mori testatur hîc Hippocrates: Et licet alibi Apoplecticos dixerit intra quatuor dies perire, quia Apoplexia morbus acutissimus est; nihilominus non exinde fit, ut nequeant isti ad alios dies sequentes protrahi, puta ad quintum diem, sextum, vel septimum. Neque verò quia Hippocrates in septem diebus illos perire ait, terminus septimæ diei constituitur; nam juxta morem ejusdem, intra septē dies mortē evenire posse designat, ut pluries à nobis est adnotatum, cum & quintâ, & sextâ etiam accidere possit.

Tandem additur in textu, *nisi febris illum apprehenderit*, idest nisi febre intra hoc tempus æger corripatur, cujus beneficio ligati, obstructique nervi vocales solvantur, & humores cerebrum afficientes per febrim digerantur, & aliò exturbentur. Quanto citiùs autem febris accesserit, tantò melior erit, antequàm scilicet humor ibidem collectus concreascit, & coaguletur, ut nequeat postmodum promptè digeri, & dissolvi. Verum tamen febris ista nec adeò mitis, & levis esse debet, ut humores impactos, crassosque non diluat, nec multum vehemens, aut diutiùs protracta, quæ vires infringat, & deprimat, sed laudabilis erit quæ de genere ephemerarum statuuntur, ut nimirum non trascendat spatium trium dierum, quo sanè tempore humor Aphoniam efficiens, digeri, & dissolvi, adeòque vel per sudorem, vel per urinam evacuari commodè possit. Caterùm si febris limites ephemerarum excederet, & vel à visceribus malè affectis, ac tumefactis, vel ab humoribus plus debito fermentescen-

tescentibus, ac vitiosis proveniret, nō omninō tuta foret; quoniam exinde tantū abesset, ut aphoniam, & stertor desineret, ut potius novus ac deterior morbus exoriretur priore pejor; ut aliās etiam à Nobis est animadversum *in commentarijs super secundum Aphorismorum librum.*

Reliqua ad curationem hujus morbi facientia legi poterunt apud eundem Hippocratem in præcitato lib. 2. & 3. de morbis.

APHORISMUS LII.

Oportet verò considerare oculorum in dormientibus inspectiones: Nam si quid album commissis palpebris subinspicitur, neque ex alvi profluvio, aut medicamenti potione istud contingat, malum est signum, & lethale, valde.

Quamvis Cardanus hunc aphorismum omninō adjunctum præcedenti velit, ita ut sejunctim ab illo veritati non consonet, quia tamen ejus mos perpetuus est, ut aphorismos inter se connectere plurimū allaboret, quasi verò sine connectione stare illi non possint, nil mirum si in hisce rebus inutilibus sæpissimè diutiùs immoretur. Est tamen verum, quòd accidentia hæc in oculis ægrotantium memorata, ut malum significant, & eventum quandoque lethalem portendant, à læso cerebro, nervisque inde provenienti bus proficisci debent: nam si fortasse à vermibus, aut vaporibus ex imo ventre elevatis orirentur, licèt præternaturalem corporis constitutionem designarent, non tamen omninō pra-

va forent, ut passim in puellis experimur. Sic pariter, si ex consuetudine quis dormire consueverit inconniventibus oculis, & non commissis palpebris, neque malum præfagiri exinde posset, quandoquidem multi sunt, qui apertis oculis profundè dormire solent, imo hianti ore, & cum stertore, & ronchis horribilibus, citra ullum vitæ incommodum. Itaque de his speciatim intelligendus est aphorismus, qui ex ægritudine Cerebri, & principii nervorum læsione id patiuntur, quemadmodum in delirantibus, caroticis, apoplecticis, lethargicis sæpissimè experimur, itemque in malignè febrientibus cum depravatione animalium operationum. Et licèt in præcedenti aphorismo de cerebro laborantibus actum sit, quibus incommissis palpebris dormire malum est, nihilominus non solum de iis, sed de quibuscumque aliis, pari ratione cerebro laborantibus, exponi commodè potest, ita ut aphorismus sejunctim sumptus aptabilis sit omnibus ægrotantibus quocumque genere ægritudinis, modò cum illa cerebrum compatiatur. Est propterea aphorismus hic prognosticus, prænuncians malum, & quandoq; etiam lethalem eventum in ejusmodi ægrotantibus; simulque etiam diagnosticus, designans cum illa ægritudine cerebrum simul unà affectum esse, adeoque per ejus meditulliam, & nervorum principium, malitiam ejus ægritudinis esse diffusam.

Unde autem accidat ut ægrotantes incommissis palpebris dormiant, & album oculorum detectum exhibeant, ratio varia proponitur ab Interpretibus. Et Galenus in *commentario* causam attribuit siccitati jam introductæ in partibus nerveis, itemque imbecillitati facultatis motricis, nequeuntis palpebras undequaque expandere, & amplificare. Verùm siccitas ista si talis, ac tanta foret, ut hîc fingitur à Galeno,

Galeno, certè non minus in palpebris, quam in aliis partibus membranosis, & nerveis conspicua foret; quin & idipsum dici oporteret in puellis inconnivētibus oculis dormientibus ex causa vermium, aut corrupti lactis stagnantis in intestinis, cū tamen ejusmodi siccitas adaucta in his nulla sit. Neque etiam imbecillitas facultatis motricis causa ejusdem adæquata esse potest, quandoquidem in aliis partibus illa sensibiliter deberet apparere; quin & in palpebris tanta vis movens non videtur necessaria, ut illas expandere, & amplificare cogatur, quoniam sponte suâ palpebræ laxari, & ampliari possunt, nullâ intercedente internâ facultate motrice; unde sæpissimè etiam accidit sponte suâ illas lymphico humore gravatas delabi, laxari, & occludere universam oculorum orbitam, præsertim cū palpebræ superiores non committuntur; vel è converso, licèt istæ committantur, infernæ tamen retractæ, nequeunt expandi, & simul unâ committi cum palpebris superioribus. Accedit quòd aliquando vitium non totum est palpebrarum in ejusmodi incommissione, sed est oculorum, qui cū ex defectu musculorum, & nervorum, illos moventium, quodammodò retracti observentur, propterea non secundum rectam dispositionem constituti, velut in Strabonibus, sed vel sursum, vel deorsum contracti, exhibent inter utrasque palpebras albumen: quod secus accideret, si oculi in suo situ forent repositi. Itaque ad solam siccitatem totum hoc oculorum, & palpebrarum incommodum tribuendum minimè videtur.

Crediderim ea propter rationabilius palpebrarum suspensiones exoriri in his, qui per ægritudines sive totius corporis, sive partium principalium ejusdem, cerebro laborant, & causa morbi in principium nervorum transfusa est, ubi vel propter acritatem,

vel propter malignam conditionem infertur levis primum, mox gravior nervorum contractio, cujus ratione nervi in sensus externos proximiores corporis tendentes coafficiuntur, & potissimum illi, qui feruntur in palpebras, eo quòd propter exilitatem, tenuitatemque faciliùs commoventur, & proritantur, adeòque affectionem quamdam convulsoriam incurrunt. Sic etiam in his sæpissimè etiam experimur motus inæquales, spasmódicos, & convulsivos dictos, itemque retractionem labiorum per intervalla, & voces tremulas, & visus obtenebrationem, aliaque accidentia his similia, ab affecto nervorum principio provenientia, vel saltem à proritatis meningibus quæ integumenta præstant nervis omnibus corporis, ut ex Anatome constat.

Hinc itaque deducere licebit, malum esse indicium, aut etiam valde lethale in ægrotantibus, quotiescumque palpebræ non benè committuntur ipsis dormientibus, ita ut album oculorum subinspiciatur; quoniam ex hoc arguitur cerebrum simul unà affectum esse, & nervos motus quosdam convulsorios subire à vaporibus, vel humoribus illos vellicantibus: cùmque id plerumque non fiat sine absorptione roridæ cerebri substantiæ, aut alterius consimilis liquoris, cùm ea, quæ irritandi, & vellicandi vim habent, etiam suâ naturâ possint extenuare, & exiccare; idcirco simul cum his sæpenuerò etiam partium consumptio, & exsiccatio copulari poterit, cum languore, & jacturâ virium.

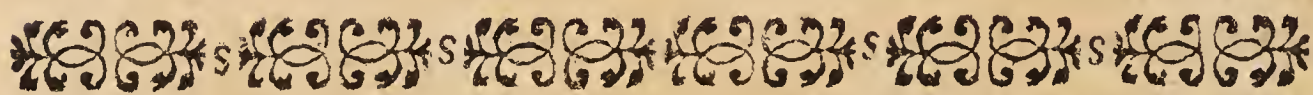
Quoniam verò adjecit Hippocrates in textu, *si non ex alvi profluvio, aut medicamenti purgantis portione*, id evenerit; clarissimè ostendit causam in illis debere esse internam, non autem externam, & manifestam; siquidem fieri potest, ut ex immodica evacuatione, sive spontaneâ, sive promotâ per artem, ad-

huc

huc nerviceæ oculorum partes, aliæque adjacentes, partim ab ipsa evacuatione vim habente extenuandi, partim ex acritate medicamenti in humoribus, & sanguine relictâ, nervi ipsi, & partes membranosæ contrahantur, quemadmodum ab usu hellebori aliàs edocuit idem Hippocrates convulsionem exoriri posse; quandoquidem medicamenta purgantia, & præsertim validiora, nedum dissolvendo, & aliquando humores, verum etiam irritando, evacuationem promovent, & non raro etiam hypercatharsim inducunt. Et quamvis Hippocrates de alvi profluvio mentionem fecerit, veluti de evacuatione spontaneâ, nihilominus jam satis unicuique notum est, alvi profluvium, & diarrhœam immoderatam ab acribus, & vellicantibus humoribus proficisci, si nimirum in alvum delati, intestina ad immodicam evacuationem laceffant; unde postmodum partium superiorum, & cerebri non levis extenuatio, ac pruritatio contingit, adeoque palpebrarum retractio, quæ non adeò mala dicenda est, veluti facta à causa manifesta, scilicet ab illa immoderata evacuatione, quæ licet humores, & roridam substantiam nervorum absumpserit, non tamen hærentem in cerebro causam arguit, adeoque non adeò periculosa est; præsertim quia humores illi absumpti, & evacuati, facilius remitti, & restaurari possunt, secus verò corrigi, & emendari, qui cerebrum proximè, & non sine malignitate afficientes in causa sunt, ut membranosæ partes convellantur.

Tandem concludit, nedum malum esse signum, sed etiam valdè exitiale; siquidem in ægritudinibus quibuscumque cerebrum, & nervosas partes affici, pessimum est; sive quòd illæ inter principales referantur, sive quòd sensui, & motui corporis dicatæ sint, atque adeò ad cordis pulsum, & ad vitam conservandam proximè conferant; sive demum quia nu-

tricationi incommodant, adeoque viribus sustinendis inidoneæ fiant: quâ ratione affectus omnes Cerebri periculosissimi semper sunt. At verò non dixit Hippocrates omninò esse signum lethale, sed valde lethale, hoc est multùm, aut plerùmque lethale; unde adverbium illud, valde, non adiicit, sed aliquantulùm potiùs diminuerè videtur magnitudinem, & periculum symptomatis, si præsertim alia non penitus consentiant.

APHORISMUS LIII.

Desipientia, quæ cum risu fiunt, securiores: quæ verò cum studio, periculosiores.

Comparat in hoc Aphorismo Hippocrates desipientias, & quænam periculosiores, quæ verò securiores sint ab adjunctis breviter deducit; nam cum risu securiores dicit, cum studio verò periculosiores.

Quamvis autem desipientiæ in universum plures, & variæ esse solent, quemadmodùm deducitur ex eodem Hippocrate, atque ex eodem colligit Cardanus; commodè tamen ad tres revocari possunt, utpote quæ sæpè sæpiùs ægrotantes afficiant, & patentioribus indiciis manifestantur, nempe ad eas, quæ cum risu, quæ cum studio, & quæ cum furore, & impetu contingunt, ut benè Galenus in commentario istius aphorismi. Inter has autem securiores semper sunt, quæ cum risu, graviores quæ cum studio, & multò adhuc graviores, periculosioresque, quæ cum furore conjunguntur.

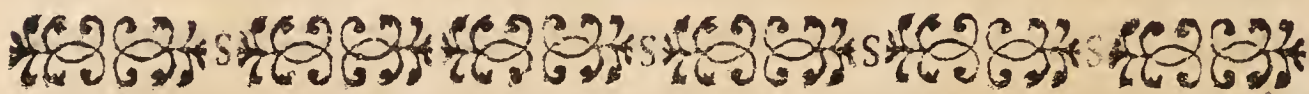
Et quidem quæ cum risu fiunt securiores sunt,
tum

tum ratione Imaginatricis facultatis non adeò à naturali statu declinantis, tum ratione humoris illum inferentis: etenim quodcumque phantasmata per Imaginativam diffusa læritiam, & risum repræsentant, Naturam non deprimunt, nec dejiciunt, sed potius exhilarant, ac sublevant, motum cordis, & sanguinis non opprimunt, aut intercipiunt, neque à sua diathesi multum distrahunt, aut avertunt, sed per convenientes, ac expeditos spiritus confovent, & conservant: Humor autem risum excitans, non nisi benignus esse potest, qualis est sanguis, & risus ipse, seu risibilitas, passio propria hominis est, consentanea plurimum vitæ, & animi hilaritati; unde experimur lætos hilaresq; homines salubriter degere, cunctasque operationes naturales viriliter peragere, ac exercere.

Contrà verò desipientiæ cum studio semper sunt grauiores, veluti contrariis ex causis inductæ; Imaginativam enim magnoperè perturbatam designant, atque ab idolis melancholicam, acidamque conditionem referentibus cum timore, ac mœstitia, unde cogitabundi, timidi, tristes, conversationem averfantes, solitarii, & cibum refugientes istiusmodi patientes fiunt, utpote qui humoribus abundant acidis, tartareis, melancholicis dictis, sanguinem figentibus, offuscantibus, atque in suo motu retardantibus; quamobrem is parte suâ floridâ, vividâque plurimum imminutus, pulsus, cæterasque operationes vitæ necessarias hebetes reddit; indeque postmodum corporis macies, languor, & ad motum ineptitudo, atque impotentia exoritur, quemadmodum experimur in delirio melancholico laborantibus, & sive ab hypochondriis, siue à toto corpore, ex congestione humoris melancholici illud proficiscatur, de quo Galenus 3. de loc. affect. c. 7.

Longè demum periculosiores sunt desipientiæ cum furore, impetu, & audacia, ut in maniacis, quoniam in his operationes vitales magis depravantur, & humores præsignantur longè peiores, quales dicuntur à Medicis atrabilarii, plurimùm à naturali statu recedentes.

Hinc modò admonemur, quibus remediorum generibus ejusmodi desipientias curare debeamus, five cum risu, five cum studio, five cum furore illæ sociantur. Etenim licet Hippocrates in hoc aphorismo diagnosim, ac prognosim horum deliramentorum visus sit solummodò referre; voluisse tacitè tamen comprehensas eorūdem curationes, subintelligēdus; adeoque majorem diligentiam esse adhibendam in curatione delirii cum studio, aut cum furore, quàm in eo, quod cum risu fit, ut ex superiùs traditis facillimè deducitur, & satis à Nobis est explanatum in parte Medicinæ practica.

APHORISMVS LIV.

In acutis passionibus quæ cum febre sunt, luctuosa suspiria, mala.

Acutæ passiones non solum hîc intelligi debent, quæ brevi temporis intervallo finiuntur, sed quæ gravioribus symptomatibus sunt stipatæ, atque adeò à pravis humoribus progenitæ, cum læsione partium principalium ad vitam tuendam summo perè conferentium. Hinc appositè adjecit Hippocrates, *quæ cum febre sunt*: nam si fortasse sine febre forent, leviores proculdubiò essent existimandæ. Itaque cum febribus conjunctæ ægritudines hoc loco con-

considerantur, veluti quæ vitium in sanguine recognoscunt, & cor proximius, penitiùsque molestant. Hæ namque spiritales partes læsas vel comitantur, vel consequuntur, atque adeò facilè possunt luctuosa suspiria excitare, quæ non nisi ab affecto corde, pulmone, ac pectore, proficiscuntur. Luctuosa namque suspiria sunt, quæ fiunt cum interrupto motu thoracis, & respirationis, quemadmodum etiam Galenus in *commentario* memorat, & sæpissimè pueris ejulantibus evenire experimur ob angustiam thoracis, & partium respirationi destinatarum, ut propterea nequeant seipsas tam benè expandere, sicut exigat necessitas Naturæ mœstitiâ oppressæ, quæ amplificatione cordis, & pectoris vellet melancholicum affectum excutere, & ab opprimente causa se liberare. Cum itaque hæc accidunt acutè laborantibus, & cum febre, proculdubiò grave cordis detrimentum arguunt à maligno cogenteque humore illud comprimente, ut propterea nequeat pro indigentia se convenienter amplificare; unde mala sunt, & quidem tam ratione ipsiusmet Cordis male affecti, tum ratione humoris tam graviter illud afficientis; quam obrem nonnisi in malignis, ac pestilentibus febribus ista accidunt, in quibus propter sanguinis concretionem potissimum in vasis pulmonum, & quandoque etiam in arteria Venosa, aut in arteria Aorta, ubi grumuli, hærentesque succi sæpissimè adinventi sunt, cor gravi oppressione afficitur, & veluti à comprimēte manu, universa præcordia gravantur, unde pulsus etiam pusilli, intermittentes, ac deficientes exurgunt, ac postmodum interitus, ut in plerisque cadaveribus diligenti anatomicâ inquisitione sæpè sæpiùs est observatum.

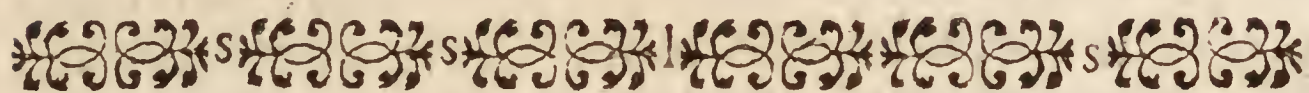
APHORISMUS LV.

Dolores podagrici Vere, & Autumno magnâ ex parte moventur.

Podagrici dolores, ut aliàs meminimus, à colluvie serosa, & à superabundanti lymphâ in articulos decumbente excitantur: ista autem nedum corpulentia, sed etiam infensâ qualitate acri, aut etiam acido-salsâ artus ipsos, & adjacentes partes musculosas, itemque tendines, ligamenta, membranas, nervos tumefaciunt simul, & compungunt, unde postmodum tumor, rubor, & dolor acerbissimus. Quoniam verò serosi isti, & lymphici humores superabundare potissimum solent Verno, & Autumnali tempore; idcirco fit, ut per hæc eadem tempora Podagrici dolores infestent: Verno quidem tempore, cum scilicet cumulatae per hyemem pituitosæ superfluitates, vi postmodum ambientis calidioris diluuntur, & melius fluitant; itemque propter sanguinem in cunctis hominibus vegetiorem, atque etiam velocius excurrentem per arterias, ut indicant pulsus per idem tempus celeriores, vehementioresque: Autumno verò, ex impeditis detentisque quodammodo sudoribus, qui per æstatem copiosissimi esse consueverant, tum à potibus largioribus, tum ab esu fructuum immodico, unde excrementa copiosiora fuerant cumulata.

Magnâ autem ex parte dicuntur per hæc tempora excitari, sive quòd non semper in his temporibus cunctis accidant, sive quòd non solum in æquinoctiis, Verno scilicet, & Autumnali, sed etiam in solstitiis promoveri soleant podagrici dolores: equidem passim experimur ejuscemodi dolores, aliosque similes, per hæc tempora excitari, fortasse ob mutationem

tionem in aëre inductam , atque ex illo in humanis corporibus commotionem , cum ex calido in frigidum, vel ex temperato in calidum, & è converso, mutatio fit, ut propterea scripserit Hippocrates 3. *aphorif. primo, mutationes temporum morbos parere*; ut alibi etiam à Nobis est ostensum. Quantum autem valeant ejusmodi mutationes aëris in perturbandis humanis corporibus , & præsertim iis , quæ valetudine non firmâ fruuntur , notius est quàm ut hîc longiori sermone ostendi possit ; etenim præterquam quòd aër magnam vim in alterandis corporibus habeat , usu respirationis , etiam simplici suo contactu eadem afficere solet, constipando, aut laxando cutim , ejusque poros diversimodè afficiendo , unde posimodùm vel effluvia , quæ perpetim extramitti debent , retineantur, & retenta sanguinem , cæterosque liquores corporis inficiant, vel affluentiùs exhalantia , eosdem diluunt, & extenuant , unde plus justo dissoluti inhabiles fiant partibus reficiendis, quin potiùs apti ad easdem perturbandas , alterandasque; quamobrem qui obnoxii sunt doloribus articulorum , facilè per hæc tempora illos incurrunt .

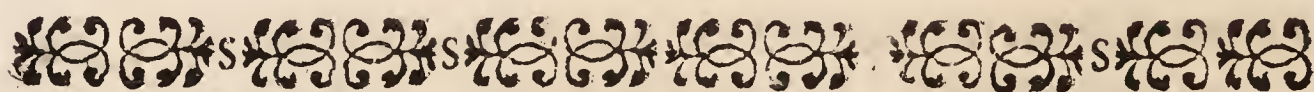
APHORISMUS LV I.

In morbis melancholicis in hæc pericula inciditur, stuporem corporis, vel convulsionem, vel furorem, vel cecitatem significant .

MOrbi melancholici dicuntur illi , qui ab humoribus melancholicis dictis, seu, ut mavult Paracelsus, tartareis, acidisque progiguntur , & sive isti proveniant à melancholica totius corporis constitutione, & peculiari sanguinis diathesi, sive specialius à

mala habitudine viscerum naturalium, quemadmodum in hypochondriacis, & scorbuticis. In his igitur enumerat Hippocrates quæ mala sint affutura, nisi citò, & opportunè succurratur; siquidem increbrescente affectu melancholico, & exuberantibus succis acidis, ac tartareis, facilè subinde accidere solent stupor corporis, vel convulsio, furor, vel cæcitas: Stupor vel convulsio, si repant humores in nervos, hebetatis scilicet, malèque affectis ab acidis succis eorūdem fibris, vel iisdem, ab acido vellicante proritatis; nā 6. *epidem. sect. 7.* dicitur, *melancholici fiunt epileptici, & epileptici melancholici*: Furor verò, si in cerebrū tendant; unde Galenus explanans mox relatam Hippocratis sententiam 3. *de locis affectis*, dicebat: si humor melancholicus vergat in mentem, delirium vel convulsionem, si verò vergat in corpus paralyfim, vel apoplexiā infert. Denique cæcitas, si in organa visūs deducatur, & specialiter in nervos opticos, vel in tunicam retinam, quæ à fibrillis eorundem nervorum ortum ducit.

Quamvis autem hæc solummodò retulerit Hippocrates, non tamen quis credat alia quoque mala exinde suboriri non posse; nam plures alii similes affinesque morbi iisdem ex causis supervenire poterunt, pro varia corporum habitudine, ætate, consuetudine, sexu, & prout in has, vel alias partes, fortasse imbecilliores, prædicti humores decumbere possunt.

APHORISMUS LVII.

Apoplexiæ autem fiunt maximè à quadragésimo anno usque ad sexagesimum.

Licet Galenus in commentario non de quacumque Apoplexia scriptum velit hunc aphorismū, sed de ea solū, quæ ab atrabile dependet, utpote quia *per eam consistentiæ ætatem atræ bilis humor abū-*

det.

det, quemadmodum & in Autumno; nihilominus haud negat posse etiam à cæteris succis pituitosis & crudis per eandem ætatem illam oriri: quin & senes ab his potius, quàm ab atrabilariis, aut melancholicis humoribus apoplecticos fieri alibi etià pluries edocuit; cujus causâ tam acriter in illum invehitur Cardanus, ut totum hujus aphorismi commentarium adversus hoc Galeni placitum conscriptum videatur.

At verò Nobis distinguere fas sit, Apoplexias, & alias quidem ætatum defectu, alias humorum vitio, & alias à mala partium cerebri conformatione. Ex defectu ætatis, & ob virium languorem obnoxii magis sunt senes, & provectioris ætatis homines Apoplexiæ, à lymphicis humoribus crassescantibus, & tenacibus; qui per languidam illam ætatē ex malis coctionibus, ac secretionibus humorum, atque ab effoeto, ac vaporescente sanguine emergunt, qui deinde cùm per cerebri ambitum, & corticales glândulas facile hærescât, ac remorentur, adeoque gravent, oppleant, obtundât; Apoplexiam, cæterosque similes morbos inferunt. Et quamvis in pueris ejuscemodi pariter humores videantur superabundare, causâ præsertim voracitatis; attamen in illis lymphici isti humores fluxiliores sunt, & viæ molliores, laxioresque, unde facillimè difflantur, & evaporant, quiq; per cruditates progignuntur pròptè in ductus urinarios, aut intestinorum delati egeruntur, & exonerantur, conferente in hoc idem plurimum partium omnium mollitie, ac laxitate.

Humorum insuper vitio contingunt Apoplexiæ, sive cùm ipsi plus justò cumulati in cerebri meatibus hærent, & vel gravando, ac opprimendo, vel etià obstruendo motui sanguinis, ac lymphæ impedimento sunt, adeoque excrementorum, sive sensibilium, sive insensibilium repurgationi remoram faciunt: quâ ratione heluones, ebrii, succipleni, obesi, catarrhosi, aliique similes, sæpenumerò Apoplectici, aut Carotici

pereunt, factâque cadaverum sectione inveniuntur in cerebri anfractibus, & intercapedinibus, seri, lymphæ, aliûsve corrupti humoris congestiones. Porro hoc pacto omnes, & quicumque humores gravare, opplere, obstruere, & stagnare valentes, aut etiam reserare, erodere, ulcerare, benè poterunt Apoplexias, cæterosque similes morbos in cerebro parere.

Ex mala denique partium cerebri conformatione, sive à primordiis vitæ, atque ex defectu Naturæ, siue tractu temporis, & ex accidenti morbofo, progenerita, accidunt Apoplexiæ; fortè quia moles cerebri pusilla, angusta, duriuscula, aliterve malè affecta est; aut etiam ductus, cavitates, pori non convenienter patuli sunt, adeoque arteriolæ, venulæ, & vasa lymphica liberum excursus, recursusque liquidorum non admittunt; unde postmodum interceptiones, occlusiones, obstructionesque, aut etiam diruptiones, erosiones, suppurationes, aliaque hujus generis incômoda suboriuntur. Quò sanè respexisse visus est Hippocrates 4. *de ratione victus in acutis* 23. dùm scripsit: *cùm quis repente obmutescit, id venarum interceptiones, occlusionesque faciunt, si sano absque occasione, vel forti aliâ causâ id contigerit*: ubi alia plura in eandem rem accuratissimè observanda proponit. Hoc etiam pacto ligatis arteriis caroticis, aut contusis musculis temporalibus, concussoque cerebro, Aphoniæ, & Apoplexiæ accidunt, mutatâ scilicet, turbatâque partium cõformatione. Ex eodem vitio crediderim plerosque ejusmodi affectibus comatosi naturâ obnoxios esse, ac repetitis insultibus per intervalla molestari solere, ut tandem ineunte senili ætate ab iisdem pereant; quin & non rarò (Anatome in iisdem institutâ) nil quidpiâ sensibile extra cerebri ductus inventum est, ut pluries expertum.

Hinc modò putaverim, Hippocratè in hoc aphorismo eas solummodò voluisse Apoplexiarum species

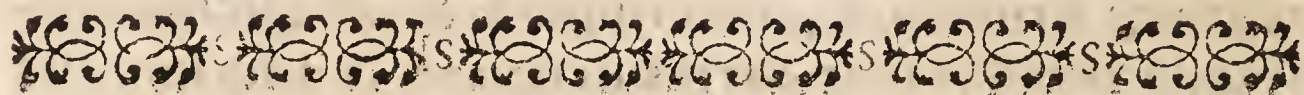
V. Gal. & Valles. in comment. hujus loci.

V. Hipp. 1. 2. & 3. de morbis.

recensere, quæ vitio humorum quidem, sed ex mala cerebri habitudine contingunt; fortè quia circuitus humorum, facilè per ætatem juvenilem fermentescētium, largam promptamque vasorum expansionem, juxtà naturæ indigentiam nactus, superveniente ætate consistenti, à fibrarum, & membranacearum partium duritie sensim, sensimque inductâ, ejusmodi amplificationi non facilè deinceps obsequuntur; unde in plexibus cerebri, meningibus, lymphicis ductibus, cæterisque, quacumque de causa circumeuntes humores hærent, aut irruptione, impetuque factò in apicibus eorumdè, tenellas illas partes delaxant, & aperiunt, vel tumefaciunt, opplent, aggravant, prout acor in illis inductus major vel minor extiterit, adeoque obstructions, interceptionesque, aut erosiones, & disruptiones inferunt planè inemendabiles. Procedente verò ad senium ætate, quia nifus ille, & motus fermentativus in humoribus tractu temporis lentescit, propterea nec vehementem commotionem, nec urgentem impetum in iisdem excitat: id quod sanè ostendunt manifestissimè pulsus, per hæc eadem tempora tardi admodum, rari, & imbecilles: quamobrem licèt sopores, hebetudines, languores in provectiori ætate contingant; haud tamen veræ Apoplexiæ dicendæ sunt, veluti ab ipso ætatis decrepitæ languore, & virium, ac sanguinis labefactione dependētes; collabente, videlicet sensim naturâ ex defectu spirituum, ac excrementorum humorum ingluvie, quocircà soporati potius, & comatosi, non verò Apoplectici illi pereunt.

Quamvis autem Hippocrates hîc dixerit à quadragesimo ad sexagesimum usque annum Apoplexias fieri, non tamen exinde putandum, intrâ hoc solummodò temporis interstitium illas accidere posse, cum & ante, & post ejusmodi tempora, benè adhuc possint evenire, si nimirum aliunde causæ illas inferre valentes suppetant; quandoquidem unicuique perspectum est,

est, omnes morbos cunctis ætatibus accidere posse, si causæ vel externæ, vel internæ, aut ex defectu nature, aut ex aliquo quovis accidenti supergredientes, salubrem, cōvenientēque corporis œconomiam turbent, ac depravent. Hinc nō immeritō adjecit adverbium illud *maximè*, ut nimirum indicaret non omninō, & per eam dumtaxat ætatem Apoplexias evenire; sed magis solūm, seu plerūmque per illam; licet in aliis quoque ætatibus fieri queant, estō aliūs generis morbi, quàm veræ Apoplexiæ.

APHORISMUS LVIII.

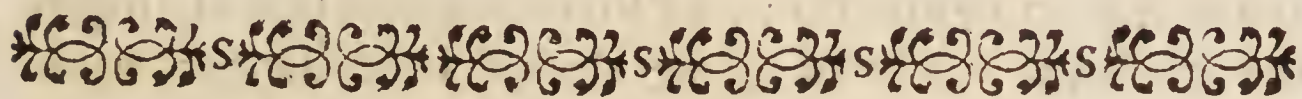
Si Omentum excidat, necessariō putrescit.

Idipsum
scribitur
primo de
Morbis, &
in Coac.
præn. un-
de hic a-
phorif. trā-
scriptus.

EXcidere Omentum idem est, ac extrā peritonæū, & abdomen, cū fortasse vulnerata sunt, egredi, ac prolabi, adeoque ambienti frigido exponi: cū enim Omentum multo adipe, atque innumerabilibus glandulis refertum sit, facillimè ambienti aëri expositum, alteratur, & livescit, adeoque nullo negotio, ac brevissimo temporis intervallo, putrescit; idque potissimū, cū ex vulnere ad eas partes inflicto, & sanguinis profluvio, illæ viribus fatiscunt, & elanguent, ac præsertim Venterculus in suis coctionibus obeundis; quandoquidem ex observatione Galeni 4. *de usu partium* cap. 9. multū ad ciborum confectionem, chylicationemque conferat, ut in gladiatore illo ibidē memorato, cui omentum abscissum fuerat, compertū refert.

Ex hoc autem Aphorismo monemur, cautos, sollicitosque oportere esse Medicos in illius extra abdominis regionem prolapsu, ad statim, nullāque datā morā reponendum; sin secus rescindendum potius, ne putrefactioni subjiciatur; cujus repositionis, aut relectionis modum edocent Celsus *lib. 7. cap. 21.* itemque Galenus *lib. 6. meth. c. 4.* Paulus *lib. 6. c. 52.* & Fabricius

ab Aquapendente lib. 2. c. 45. aliique . Atquì non rarò etiam contigit à peritâ adhuc Chirurgi manu repositum periculo non vacasse, & computruisse; quandoquidē tam levis, & mollis texturæ est, ut ne tantillum è suâ sede dimotum, atque ambienti aëri expositum, livorem, & putrefactionem incurrat.

APHORISMUS LIX.

Quibuscumque à longo coxendicum dolore molestatis, cavitate suâ excidit coxa, & rursus recidit, iis mucres superveniunt, &

APHORISMUS LX.

Quibuscumque à coxendicum dolore diuturno molestatis excidit coxa, iis crus tabescit, & claudicant, si non curantur .

Hunc Aphorismum sexagesimum non debere à superiori sejungi edocet in *commentario* Galenus, sed ipsum omninò esse cū præcedenti jungendū, ut unus sermo continuatus sit : quasi dicere voluerit Hippocrates à coxendicum dolore molestatis, ubi per mucoris multitudinem articulus excidit, & rursus recidit, necessarium esse, processu temporis os ipsum contabescere, & patientem claudicare, nisi, quàm citò fieri possit, mucor ille absumatur, & exiccetur; quemadmodum idem Hippocrates *lib. de articulis* faciendū consulit in brachio jugiter excidente : quod & Arabes scriptores quoque omnes admonent peragendū vel igne *actuali*, & ferro candenti, vel *potentiali*, ope medicamentorum causticorum, & per emplastra picata, quas unctiones Arabicas Moderniores appellarunt; juxta illud ejusdem Hippocratis: *Quæ medicamentum non sanat, sanat ferrū, quæ non sanat ferrū, sanat ignis.*
Et

Et quidem consideratâ ossis coxendicis cum osse sacro articulatione, facile est, ut quisque sibi persuadeat crassos, mucososque succos eô loci, ubi coxa exciderit, colligi, & adunari posse, quiq; postquam obdurerint, & calli ferè conditionē fuerint adepti, difficulter discuti, aut exolvi poterunt, quinimmò extra suam sedem caput femoris sursum protrudent, impedientque, ne cavū ossis sacri denuò ingrediatur, quāobrem claudicatio sequetur, contractis subinde, decurtatisque, tum crure, tum tibiâ ad usque pedem: Nec absre dictum, ac repetitum: *Cavitate suâ excidit coxa, & rursus recidit*; quoniam non satis est coxam excidisse, sive è sua sede dimotam esse, sed oportere pariter recidere, si fortassis aliquâ industriâ, vel spōte suâ, commissa fuerit; siquidem tunc significatur cavū illud ossis à confluxu humorum præsertim lymphicorum repleri, vel saltem à luxatione, relaxationeque ligamentorum, & tendinum stare firmiter non posse, sed facillimè à cavitate illa desciscere, quā proinde lymphici humores occupent, & in mucos, tenacesque succos, datâ morâ, convertantur, unde nequeat in posterum os femoris cū osse sacro convenienter articulari.

Nedum autem exinde claudicatio, sed & tabes cruris quoque succedet, nisi per unctionem mucosi illi humores absumantur, quoniam læditur subinde non solum conveniens partium illarum dispositio, ac structura, ut proinde alimentum pro earumdem nutritione, vel in alium humorem degeneret, vel non apponatur, aut omninò deficiat; sed etiam membranulæ circumamicientes ossa, & medullaris illa substantia, quæ cavum femoris occupat, malè afficiantur; quocirca tabes postmodum, languor, dolor ad usque genu in periostiis, musculis, nervis, cæterisque suboriuntur.

Finis Libri sexti.

LUCAE TOZZI

In Septimum Librum Aphorismorum.

HIPPOCRATIS COMMENTARIA.

APHORISMUS PRIMUS.

*In morbis acutis frigus partium extre-
marum, malum.*

Orbis morbos, & accidentibus acci-
dentia, sive in bonum, sive in malum
supervenientia, quæque ex uno in
aliud vicissim permutantur, conside-
randa in hoc ultimo Aphorismo
libro proponit Hippocrates; qui
propterea vagus, atque indiscrimi-
natim varia comprehendens, neque certum ordinem,
neque continuatum nexum in iis servat. Initium au-
tem facit ab extremarum partium frigore cunctis
morbis acutis contingente, quod nocuum generali-
ter pronunciat:

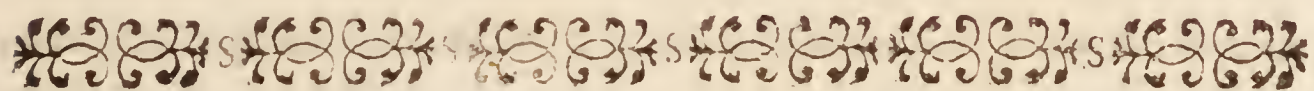
H h h

Quam-

Quamvis autem hic cum 48. *quarti* (ubi in febribus non intermittentibus interiora uri, & exteriora frigere, lethale dixerat) multum convenire videatur; revera tamen omnino distinctus ab illo est; siquidem ibi speciatim in febribus, hinc verò in morbis universaliter acutis, nullâ interea de interiorum ustione, ac siti, mentione factâ, sed solius frigoris partium extremarum meminit, ut propterea non penitus lethale, sed malum simpliciter protulerit. Nec insuper in eorum sententiam iverim, qui cum Galeno adhuc de acutis febribus dictum hoc interpretantur ex viscerum inflammationibus, quoniam tunc planè exitiosum omnino est, & morti proximum, ut etiam in *Coacis prænotionibus* adnotatur, cum tamen hinc solummodò scribatur *malum*. Rectè proinde Celsus *lib. 2. cap. 4.* hanc sententiam ab illa sejungens, neque interioris incendi, neque urentis sitis mentionem faciens, extremarum dumtaxat partium frigus commemoravit, & mali morbi signum in acutis dixit.

Et quidem frigus partium extremarum cum incendio internarum partium, atque ingenti siti, veluti ab inflammatione interna procedens, facile in gangrænam vergente, lethale signum omnino est; at verò citrà internorum viscerum ardorem, & sine ulla inflammationis suspicione, provenit solum ab hebetato, & lentefcente sanguinis motu, qui per angustos extremarum partium meatus progredi non potens potius in iis concrefcens adhæret, quàm ut porulos earumdem pervadens, exangues illas partes irradiet, & calefaciat; unde non rarò etiam liventes illæ comparere solent; ejusmodi autem sunt aures, nares, manus, pedes, & quandoque etiam universa cutis, quæ ambienti quocumque modo exposita sæpissimè horrere solet. Addidit autem in *acutis*, nam illas in longis diuturnisque ægri tudinibus frigere non adeò præter

ter rationem videtur evenire; quamobrem rectè Galenus in commentario inquit : in morbis diuturnis, qui præsertim sunt sine febre, & hyeme, & ætate senili, partes extremas corporis, veluti nares, aures, pedes, & extremas manus frigidas fieri, nihil mali; præsertim quia diuturni morbi, (præter corporis languorem à morbi diuturnitate contractam) non nisi à crassis, lentis, frigidisque succis progignuntur. At verò acuti pro causis, tennes, mobiles, & calorem excitantes humores recognoscunt; unde in illis frigus persentiri dissentaneum omninò est, ideoque malum, & longè gravius, ac periculosius livore conjunctum. Verumtamen frigus istud partium extremarum perseverans esse debet, ut omninò malum sit, nam si fortasse ad modicum tempus appareret, & deinde sponte suâ, calefactis partibus usdem, desineret, quemadmodum inter initia tertianarum, & quartanarum febrium experimur, dubiò procul nihil mali prælagiret, quod tamen pessimum foret si per omne tempus perduraret, & partes ipsæ ab admotis caloricis nullatenus recalescerent; quod & longè adhuc gravius, si cum madore cutis frigus societur.

APHORISMUS II.

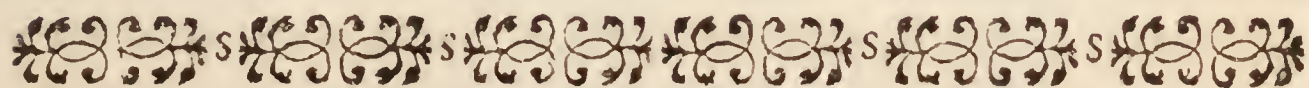
In osse ægrotante caro livida, malum est.

Livor in quacumque parte comparens, nedum frigoris, sed mortificationis, & gangrænæ præsentis, vel imminentis indicium est; cum igitur in osse ægrotante, id est læso, contuso, vulnerato, caro superincumbens, vel circumsepiens livida fit, ipsum à suscepta læsione corrumpi quoque conjectandum. At non

ideo, quia caro livescit, ipsum corrumpi dicemus, sed potius quia ipsum à læsione corrumpi contingit, caro livescens apparebit: sæpè enim in gangrænis caro livida, & omni sensu orbata percipitur, nullo interea in osse vitio existente, idcirco appositè adjecit Hippocrates *in osse agrotante caro livida*. Sed & neque solùm caro si liveat in læsis ossibus, verùm etiam si albicet, si flaccescat, si ichorem saniosum, & foetidum fundat, si sponte suâ sejungatur, & subiecto ossi minimè inhæreat, id ipsum arguit: quamquàm in his dijudicandis, internoscendisq; sagax, & accurata Chirurgorum diligentia multùm valeat; siquidem non rarò fit, ut à contundente corpore cutis externa solùm liveat, nullâ interius inducta in osse læsione.

Livor autem, à contusis, vulneratisque ossibus, in carne circumjacente, vel superincumbente, provenit à liquore in nutritum ossis transmutando, qui cùm in partibus circumjacentibus remoretur, & stagnet, atque lamellæ ossium externæ quodammodò à reliquis interioribus dissociatæ, imo & periostrium, quo ipsæ amiciuntur, in suis filamentis, & loculis distractum, fauciatumque sit, propterea partes subjectæ rorido, vivificanteque spiritu destitutæ, sensim languescunt, & ferè emoriuntur, unde postmodum corruptio, & putrilago, quæ sensim quoque in adjunctas carnes serpit, & livorem, sphacelum, ac gangrænam parit, simili modo, ac in remorante, hærenteque in poris carniū sanguine contingit; atquæ facilius gangræna, & mortificatio accidit in membranis ossium, quàm in carnibus, tum quia illæ exangues sunt, tum quia spiritu valde tenui irradiantur, tum quia glutinosum quid magis, facilèque coagulabile suscipiunt, quod acore hebetatum, & alkalino spiritu depauperatum, indomitumque redditum, tandem frigefacit, & mortificat. Hinc experimur gallicas exostoses ab acido
illius

illius luis miasmate nimum infensas ossibus evade-
re,corrodendo,frangendo,& terebrando, ut illa penè
friabilia reddantur.Expedi itaque in ejusmodi livo-
ribus ad carnes circumstantes apparentibus, statim
subjectum os detegere, & quâ parte squamosum,ri-
mâ affectum,aut aliter læsum apparuerit,abradere,ac
desquamare, vel etiam urere, & remove, si opus
fuerit, ut in posterum meliori alimento reliquum re-
stauretur, & substat,ut ex praxi Chirurgica satis no-
tum.

APHORISMUS III.

A' vomitu singultus,& oculorum rubor,malum.

PEr vomitum solent humores nedum per ventri-
culi cavum innatantes, sed ejus tunicis haren-
tes,aut aliunde confluentes, salubriter evacuari, qui
propterea salutaris pluribus in ægritudinibus obser-
vatur,quinimo à plerisque, statis quibusdam tempo-
ribus, gratiâ præservationis salubriter instituitur,
quemadmodum ab Ægyptiis singulo quoque mense
factitatum refert Herodotus *lib.2.* Si qui igitur pro-
desse consuevit,obsit,singultum potius afferens,atque
oculorum ruborem,symptomata cæteroquì gravissi-
ma,malus planè,& perniciosus censendus est.

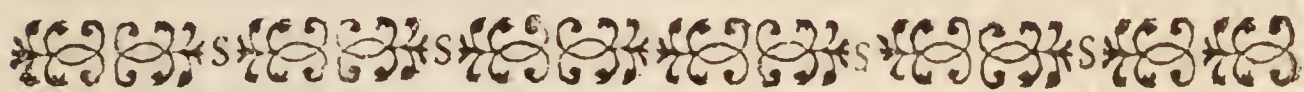
Singultus siquidem ad classem convulsionum
non irrationabiliter reducitur à Galeno,adeoque sem-
per humorum acritatem, malignitatemque, nervos
vellicare,ac laceffere valentem, pro causa recogno-
scit,ut aliàs ostensum,oculorum verò rubor (si tamen
perseverans, nec subito disparens sit) meningum ce-
rebri,quibus oculorum orbitæ componuntur,inflam-
ma-

mationem significat: utrumque autem vomitui, unde emolumentum non leve toti corpori accedere sperabatur, supervenire, proculdubio malum est.

Num autem utrumque simul oporteat supervenire, an alterutrum tantum, dubitari potest; præsertim quia Celsus disjunctim illorum meminit *lib. 2. cap. 4.* sententiam hanc Hippocratis ita in latinum vertens: *mali morbi signum est, aut post vomitum singultum esse, vel rubere oculos*. Et quidem ipse crediderim fuisse utrumque hic consultò ab Hippocrate memoratum, ut certius de mala prognosi judicium ferri posset; nam etsi singultus solus si superaccidat, malus sit, veluti nervorum per ventriculum serpentium læsionem designans, & potius à prava humorum conditione proveniens, quàm ab eorundem multitudine, quæ saltem magnâ ex parte inanita per vomitum existimanda est, nihilo tamen minùs si cum eodem oculorum rubor pertinax, & durabilis jungatur, longè magis illorum malitiam adauget, utpote quæ cerebrum, ejusque meninges in consensum trahere potuerit, & præter irritationem, corrugationemq; fibrarum nervearum, atque angustiam meatuum sanguiferorum, etiam phlogosim, aut inflammationem in iisdem excitare. Porro per vomitum præsertim violenter promotum, non solum ventriculus ipse, propter sui inversionem, cum stomacho graviter contorqueatur, & affligitur, sed etiam septum transversum, thorax, aspera arteria, œsophagus, jugulum, facies, & caput uniuersum molestè admodum afficitur, impediturque non leviter in his omnibus sanguinis reditus per venas, qui impetuosius per arterias, stante illo per vomitum conatu, sursum appellitur; unde non mirum si oculi, & vultus impensè rubeant, qui tamen sponte suâ à vomitu sedari solent, si is bene cesserit; secus verò, si vitium in humoribus, atque in ipsamet

textu-

textura ventriculi profundius recognoscat, ut interiorem ipsius membranam, & nervos coaffectos arguat. Hinc cautos esse oportet eos, qui ad vomendum inepti, vel in partibus thoracis, & capitis malè formati, crebris vomitionibus se subjiciunt, quoniam facile ejuscemodi pericula subeunt. Cæterùm licèt Hippocrates *malum*, hîc tantummodò dixerit, non tamen istos ab exitio immunes putarem, si alia subinde concurrerent virium languorem attestantia.

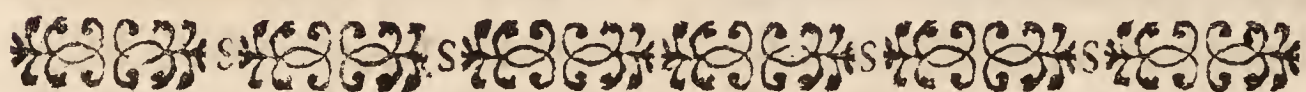

APHORISMVS IV.

A sudore horror, non bonum.

Licèt sudor totius corporis evacuatio credatur, proximè tamen glandularum subcutanearum humores exhaurit, qui cùm à lymphicis derivent, & isti à sanguine, propterea ab unius exoneratione, reliqui successivè diminuuntur, & tandem sanguis ipse, imò & universum corpus, communionem illâ cum partibus reciprocam, repurgatur, & impuritatibus inanitur; quamobrem à Medicis evacuatio hæc universalis dicitur, & morbis ferè omnibus indifferenter conducibilis. At verò ut omni ex parte proficiat, non solum exigit, ut è toto corpore faciliter prodeat, & calens sit, sed etiam, ut levamen ægrotanti afferat, & ab ægritudinibus solvat, vel saltem temperet; unde si fortasse non allevet, sed aggravet, imò symptomata nova inducat, vel præterita excitet, proculdubio indicium non bonum erit, quoniam ex eodem Hippocrate: *Decretoria non decernentia partim lethalia, sunt, partim difficilis judicii.* Quamquàm autem multa alia pessimi indicii mala sudorem subsequi possint, me-

meminit tamen hîc speciatim Hippocrates *horroris*, seu potius horripilationis, quæ sanè sæpè sæpiùs illi succedere solet: nam cùm, ut dictum, sudor proximè à glandulis subcutaneis emanet, si forsitan is per cutim sensu præditam excurrens, acore vitiosus, & glutinositate hærens, porulis ejusdem impingatur, & ab ambiente magis, magisque recrudescat, ac figatur, proculdubiò eandem vellicans, & compungens, horrorem, aut horripilationem incutit, quinimo, rigescēte corporis habitu, humores ad glandulas è partibus internis commoti, repelluntur, & intrò remeant, unde postmodùm incommoda majora, & præsertim si id accidat ex sudore manante in febribus, quo tempore speratur crîsis; tunc enim nedum priorem morbum non tollit, sed potius novum, & pejorem arcessit, elanguente interea Naturâ, ac infractis per sudorem viribus. Hinc in multis egrotis *epidemiorû* Rigor, aut Horror post sudorem vel lethalem, vel longum saltem morbum præmostravit. Verùm debet horror hic à sudore supervenire; nam si fortasse præextiterit, ut inter initia febrium intermittentium, malus omninò dicendus non erit, veluti initiantis futuræ febris prodromus.

APHORISMVS V.

A furore difficultas Intestinorum, vel aqua intercus, vel mentis alienatio, bonum.

V. etiam
Hipp. lib.
de intern.
affect.

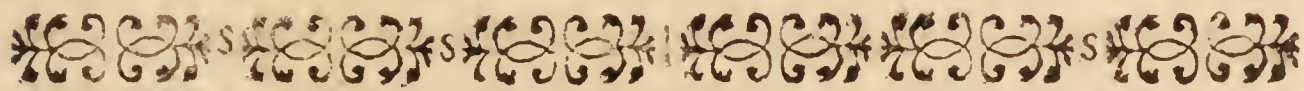
E T si non rarò morbus morbo succedens majorem malitiam arguat, & extremum Naturæ languorem, quæ proinde debilis reddita cuicumque deinceps incommodo succumbat, solent tamen aliqui alios

alios pejores solvere, & è gravioribus principes partes occupantibus, liberare, aut saltem in leviores, magis domabiles, aut in longius tempus protrahendos commutare. Debent autem isti adjunctam semper habere materiæ peccantis evacuationem, vel saltem decubitû in partem minùs nobilem, quemadmodû in hoc aphorismo Hippocrates memorat de Furore in dysenteriam, vel hydropem, aut etiâ mentis alienatione cõmutato. Cùm enim humor furorem & maniam in Cerebro efficiens, aliò transfertur, & per Intestina, veluti per communem corporis cloacam foràs educitur, etsi vellicando, & abradendo, dysenteriam in illis excitet, attamen quia è cerebro deponitur, & maniam delet, omninò salutaris censenda est, tum ratione humoris peccantis excreti, tum ratione loci à parte affecta remotissimi, quamquàm in ratione modi convenientis deficiat. Atquì potest etiam furor, & mania desinere, si ex humore in hypochondriis cõmoto cerebrum in consensum trahatur, cujusmodi plerique Maniaci per intervalla furiosi, certis dumtaxat temporibus, perturbantur, & impetunt; siquidem in his necesse non est, ut vitiosus humor cerebrum suâ corpulentia occupet, sed satis est, si plexum nervorum in mesenterio, aut diaphragmate situm, afficiat, & fibrillas eorumdem extorquendo, in cerebri meditullium desinat, ac talem commotionem excitet, ut phantasmata rerum confundat, ac perturbet. Sed & Ecstasim quoque, seu mentis alienationem, non dissimiliter parere potest, deturbatâ materiâ in fibras nervorum, vel etiam vaporibus Cerebro perfuso, quo pacto de humore melancholico acido aliàs dicebat Hippocrates, & cum Hippocrate Galenus, si is nimirum in mentem vergeret, fieri melancholiam, seu delirium melancholicum. Inde enim mania remittitur à continuitate, quia per Ecstasim,

interrumpitur, & attenuata materia in halitus, & vapores, faciliùs mox mox penitus sit exolvenda : constat autem fixos, hærentesque succos perpetim molestantes, benigniores evadere, si loco moveantur, & attenuentur, adeòque mitiùs affligant, & per interval-
la; ut & contrà acres, tenues, mobiles, si crassescant, & consistant, plerumq, commutantur in melius, resolutis tenuioribus partibus, & subactis, concretisque crassioribus, atque adeò non tam vehementer ferientibus, & perturbantibus, quemadmodùm de phreneticis factis comatosis dicitur *primo prorrheticorum*, consumptâ scilicet parte humoris tenuiori, & relictâ crassâ mitiori. Commutari verò potest Mania in Hydropem, si humores illi in hypochondriis stagnantes, & nervos extorquentes, cum phantasmatum perturbatione, loco moti, & inter cavitates imi ventris à nervorum plexibus sepositi, ipsum tumefaciant, & hydropem efficiant, atque hâc de causa mania opulentur. Nisi etiam fieri contingat, ut melancholici, acidique succi maniam inferentes, in ferofiores diluti salino-acidum ex parte dimittant, & in cavum ventris confluentes aquam intercutem inducant : quippe novum non est melancholicos, acidosque humores facilè commutari solere in aqueos, & serofos, imò maximam inter utrosque analogiam inesse, ut ab Hippocrate docemur, & constat ex Pancreatis liquore per ductum Wirfungianum in gracilia intestina derivantem. Ab his autem supervenientibus mania symptomatibus, licet bonum dixerit Hippocrates, non tamen simpliciter tale intelligendum est, sed cōparatè solùm ad Maniam, & cùm criticorum motu rationem sapiunt, nam si fortasse unum, aut alterum ex his superveniret, nullatenus interea desinente, aut mitelcente Mania, proculdubiò gravius esset; siquidem unum alterum non deleret, sed potiùs augeret.

Sic

Sic pariter humores aliò translati, si tenaciter ibidem hæerent, ac confisterent, morbum solummodò in alium morbum commutarent, æquè periculosum, uti sunt Dysenteria, & Hydrops, & suâ etiam ex parte Ecstasis, quæ planè ægritudines sunt non minùs quàm Mania lethales, quinimò sæpe perniciosiores, ac breviores. Debent itaque ejusmodi humorum Maniâ inferentium motiones criticam conditionem referre, ut ex his illi vel extrâ corpus quàm citiùs expellantur, ut in dysenteria, illas interea intestinis; vel aliò sepositi ignobiliores partes occupent, deferentes nobiles, sintque mox etiam facilè egerendi; vel denique in se ipsis intraneâ commotione subacti malitiam deponant, & mitiorem nanciscantur conditionem, ut in Ecstasi.

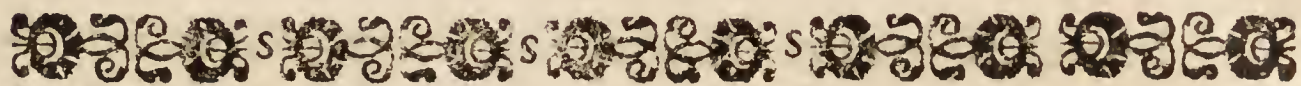
APHORISMUS VI.

In morbis longis ciborum fastidium, & dejectiones syncerae, malum.

Quoties morbi spatium quadraginta dierum transiliunt, & ulteriùs progrediuntur, ex acutis fiunt chronici, seu longi, potissimùm ex humoribus lentis, crassis, & hærentibus progeniti, vel etiam in locis stagnantes, ubi difficulter fermentationi, & secretioni subjiciuntur, sed potiùs impacti tenaciores evadunt, & veluti gypsci, quemadmodùm in glandulis, & articulis, si præsertim viribus infractis langueat Natura, & sanguis, ac viscerum fermenta, suo spiritu alkalino destituta, inertia prorsùs evaserint. His ergo si fastidium ciborum, nausea, & inappetentia superaccidat, malum erit, tum quia præ longi-

rudine, effoetis omninò viribus, per alimenti carentiâ, facile est ut Natura penitùs succumbat, & concidat, antequàm morbus finiatur, tum quia, à ciborum fastidio, & nausea stomachicum fermentum valdè languidum, & ineptum indicatur, & quod gravius, nec à sanguine cæterisque liquoribus similiter effoetis, ut decet suggestibile, ut proinde, etiamsi vi, & conatu cibi resumptivi ingerantur, ob illorum inertiam corrumpantur potius, & degenerent in excrementa, magis magisque cumulantia materialem causam chronicitatis, unde etiam dejectiones synceræ prodeunt. Quamobrem non absre Hippocrates utrumque symptoma conjunctim in hoc aphorismo proposuit, quoniam vix fieri potest, ut unum sine altero habeatur. Dicuntur autem synceræ dejectiones, quæ uniformes sunt, & impermixtæ, æqualiter fermenta viscerum malè affecta significantes, ut ejusdem languoris tam quod in stomachum derivat, quàm quod per confluentes succos, intestinorum excrementorum repurgationi famulatur, vitium denotet, proindeque uniusmodi & homogeneæ conditionis alvi dejectiones efficiat, siue illæ hunc, aliumve colorem referant, à prædominio unius, vel alterius succi depravati cum cibo commisti. Hinc & flavæ, & virides, & pallidæ, & ciberales, & humorales, aliæve esse possunt, quas propterea generaliori nomine voluit Hippocrates synceras appellare. Cæterùm estò alterum horum symptomatum satis etiam attestari possit de malo morborum chronicorum eventu, cum illis superacciderit, juxtà ea, quæ Celsus *lib. 2. cap. 4.* sententiam hanc inter sua prognostica referens, commemoravit; crediderim tamen voluisse Hippocratem utrumque hoc loco jungere, ut certius mali morbi testimonium desumatur; præterquam quòd difficile admodum sit, ex uno alterum non esse consequuturum, si præsertim ciborum fasti-

fastidium cum nausea, inappetentia, & mala assumptorum digestionem, conjungatur, ut sæpius accidit.

APHORISMVS VII.

Ex multa potatione rigor, & desipientia, malum.

Mala ex ebrietate provenientia, tum mentem, tum corpus plurimum turbantia, nemo est qui non sciat; & quidem ex his alibi dixerat Hippocrates subsequenter ab ebrietate aphoniam, convulsionem inferre, ac postremò mortem, nisi illam febris præverteret; nunc alia memorat ex multa potatione symptomata, & prognosim inde faciendam: & quamvis potationem simpliciter recensuerit, nulla facta liquoris potabilis mentione, non est tamen, ut ambigamus, de alio ipsum quàm de vini potu sermonem habere voluisse, ut Galenus exponit, & cum eo reliqui omnes Interpretes conveniunt; nam à nullo alio liquore in usum potûs deducto Rigorem, ac Dementiam proficisci posse, res in comperto est. Itaque ex nimia solùm vini potatione, seclusâ tamen temulentia, ac ebrietate, rigorem, & desipientiam supervenientem, malum esse inquit. Quoniam verò hominum industriâ factum est, alios æquipollentes liquores pro vino fuisse excogitados, qui cum immoderatiùs fuerint epoti, paria incommoda inferant; id ipsum idcirco de iis intelligendum suadent, quod à larga vini potatione hîc est animadversum, cum non dissimiliter Cerebrum, & nervi malè afficiantur à vino, quàm à cerevisia, & zitho, cæterisque artificialibus potibus vinosis, qui identidè cerebrum vaporibus opplent, & offuscant, acoremq; facilè redolentes,

ner-

nervos, nervorumque fibras vellicant, & extorquent, immò spiritus animales acres, & tumultuarios progignunt.

Incutitur autem exinde Rigor concussione in iisdem inæqualiter excitatâ ab acore ipso irritante, & à natura impellente per contractionem, corrugationemq; earundem partium nervearum: Desipientia verò à turbata fibrarum dispositione, & spirituum animalium violentâ commotione, qui nimirum à potumeri largiore turgentes, & efferi, imò confertiores, mobiliiores, & acres redditì non suaviter, & blandè irrigando, ac leniendo foveant, sed contrâ impetenter irruendo, omnia conturbant, irritant, & exagitât; unde postmodum delirium. Junxit autem utrumque non inconsultò Hippocrates, ut malum exinde rationabilius prædici queat, quoniam per rigorem, malum in nervis, & fibris membranarum; per desipientiam verò damnum in spiritibus, & in mente, cerebrique substantiâ portenditur, quæ sanè quantum faciant ad vitæ tuitionem, nemo est qui nesciat.

Haudquaquam autem hîc reticebo, quod à bibacibus quibusdam in usum inter epulas, ne temulentiam incurrant, ac pro more largissimè bibant, inventum est, vinum etsi potentissimum, saccharo commiscere; ita enim confitentur illud minùs, immò nullatenùs, inebriare, fortè quia per sacchari mistionem ejus spiritus inspissantur, & dulcore coerciti, coarctantur adeò, ut propterea minùs, vel nullimodè cerebrum feriant: qua etiam ratione fit, ut vinum, colatum dictum, seu non fermentatum, aut etiam mustum ipsum, paucissimos, ac inertes admodum spiritus per destillationem emittat, ac largiùs adhuc epotum minimè inebriet, licèt ventrem inflat, & in ingentes flatus erumpat.

Postremò notatu dignum est, Rigorem non rarò

ex

ex largo quoque Aquæ gelidæ potu supervenientem imminentis morbi esse solere prænuncium . Novi siquidem virum sobriè modestèque viventem , qui cū à potu aquæ frigidæ, etiam à prandio, vel cœna, rigeret, futuram sibi prædicebat infirmitatem, potissimum à stomacho, vel imo ventre procedentem , & multoties adhuc cum febre : fortè quia infracta , vel deficientia Ventriculi, & Intestinorum fermenta, ab aquæ potu languidiora reddita, chylosim nō benè moderabantur , nec meliùs excrementorum alvi repurgationem, unde postmodum febris , & alia ventris incommoda .

APHORISMUS VIII.

A Turberculi introrsum ruptione, virium dejectio, vomitio, aut animi defectio fit .

Accidentia à Tumoribus internis diruptis exorientia hîc ulterius memorat Hippocrates , atque prognosim ex iisdem recenset, quam malam, & infausam ait, si subinde vomitus, animi defectio, aut exsolutio consequantur . Hinc prognosticus est præsens Aphorismus, & summoperè in praxi Medica utilis.

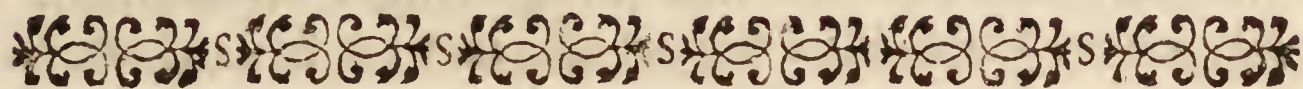
Tumores in humano corpore progigni , nedum externos, sed etiam internos & ratio manifestissima suadet, & experimenta plurima ex dissectorum cadaverum observationibus certocertiùs attestantur. Eos autem non solum in viscerum parenchymatibus , Jecore, Liene, Renibus, Utero, verùm etiam in glandulis, quibus totum ferè corpus constructum, contextūque est, tum majoribus, & conspicuis, tum etiam parvis & inconspicuis, ac solo microscopio observabilibus,

bus, cunctis planè in confesso est, adeout plerique, nec sine firmâ constantique ratione arbitrentur, rarò febres acutas, aliasque graves, & calamitosas ægitudines accidere, quæ ingenitum tuberculum comitem non habeant, vel pro causa, sive efficiente, sive foven- te, non recognoscant. Quò sanè videtur Hippocrates respexisse, cùm dixit omnes morbos vel ulcus esse, vel ulceris conditionem præferre, ut alias innui- mus.

Quoties autem accidit, interiùs genitos Tumo- res suppurari, ac postmodùm dirumpi, nisi promptè materia suppurata exitum habeat, necesse est alicubi deponi, ac hærere; & quidem si in glandulis, quæ uti spongiosæ faciliè quoscumque humores excipiunt, facillimè corruptionem inferet, & symptomata planè exitiosa; si verò in Ventriculum feratur, vomitum ex- citabit, si in Thoracem, & Pulmonem, tussim, anhel- tum, suffocationis periculum, & quandoque etiam animi defectionem; si in Intestina, diarrhœam, vel dy- senteriam, si in Abdominis cavum, hydropem; si in Renes aut Vesicam, stranguriam, dysuriam, ischuriam, sicque deinceps alia, & alia incommoda pariet, prout in unam, vel aliam partem abscedet. Ex his autem speciatim memoravit Hippocrates virium exsolu- tionem, vomitionem, & Animi defectionem, quæ vi- dentur esse symptomata specialiora diruptionis, ad cavum thoracis, & præcordiorum pertinentia, unde gravius timere sit vitæ periculum; siquidem quæ fit ad Intestina, Renes, Vesicam, & Abdomen levius præ cæteris vitam incommodat, etsi etiam mala sit. Si- lentio autem prætermisit Hippocrates prognosim, quam in cæteris antea præsignaverat, fortè quia im- plicitè in his continebatur, vel faciliè ab iisdem dedu- ci poterat; quamobrem rectè Mercurialis *hoc loco: sat- fuisse, inquit, dicere, fieri, cùm sint semper pernicio- sa*
quomo-

quomodocumque fiant: sunt enim hæc omnia mala, si separatim, & multo magis si conjunctim capiantur; tum quia significant magnitudinem tuberculi, & pravitatem illius materiæ, locique, ad quem missa est, præstantiam; tum quia cuncta hæc tria symptomata tam per sese, quàm consequutivè, unumquodque separatim, vires magis atterit, atque alios graves affectus producere potest. Quin & grumi sanguinis ex rupto apostemate, ulcus ipsum sordidum, facilè in gangrænam terminandum, continuus per eas partes humorum effluxus, fistulæ, cuniculi, aliaque plura, quæ supervenire solent, vitæ periculum adaugent. Quibus omnibus unica spes est evadendi per iteratas portiones vulnerarias, adjecto spermate ceti, mumiâ, extracto hyperici, aliisque similibus, ut ex praxi.

V. Heurnium hoc loco.

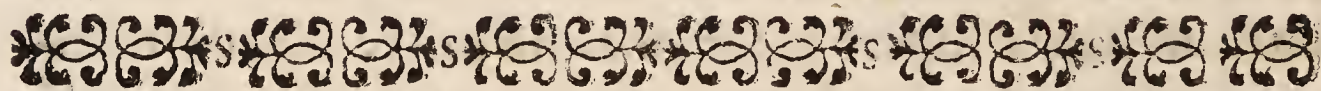

APHORISMUS IX.

A profluvio sanguinis desipientia, ac convulsio, malum.

EX sanguinis fluxu convulsionem, aut singultum consequentem malum esse scripsit Hippocrates 5. aphor. 3. nunc addit etiam desipientiam; unde propterea crediderim sejunctim unum ab altero, si hæmorrhagiæ superveniat, malum portendere; quamvis Celsus lib. 2. cap. 8. utrumque sociaverit; & quidè convulsio sola, aut sola desipientia satis superque mali morbi testimonium esse possunt, cum cerebri, & nervorum læsionem arguant, quæ, suâ naturâ, mala semper est. Quod si præterea simul unâ copulentur, multò magis deteriora erunt; quare idem Celsus utrumque conjungens, non solùm malum, sed mortis

periculum, adiecit . At verò hæc non dixit Hippocrates supervenire posse cuicumque sanguinis evacuationi, sed illius profluvio dumtaxat, seu largæ, & copiosæ hæmorrhagiæ, de qua etiam meminerat cit. *lib. 5. aphor. 3.* nam si mod. . è sanguis fluat, fieri proculdubio nequit, ut desipientia, vel convulsio sequatur, quinimò sæpiùs accidit, ut sanguis moderatè, præsertim per nares, vel per hæmorrhoides, profluens, multum levaminis afferat ægrotantibus, ut etiam ex pluribus locis Hippocratis deducere est . Num autem de sola narium hæmorrhagia dictum hoc retulerit, an etiam de aliis aliarum partium evacuationibus cruentis, licet dubitari possit, probabiliùs videtur de quocumque sanguinis exitu immoderato, è quacumque parte prodeuntis, voluisse intelligendum, cum ab omni sanguinis immodica evacuatione Cerebrum præ cæteris visceribus magis afficiatur, & langueat, attentâ præsertim ejusdem conditione, licet quæ è naribus procedit proximius cerebrum debilitet, quâ de causa non solum malum esse indicium censuit Celsus, sed etiam exitiosum dixit *c. loco* . Desipientia autem, seu dementia, quæ hîc notatur, ea videtur potissimum intelligenda, quæ stuporem, stultitiam, & sensuum omnium hebetudinem significat, ut in mente captis, ob ingentem virium, præsertim animalium, jacturam .

APHORISMUS X.

Ab Ileo vomitus, singultus, desipientia, vel convulsio malum .

Ileos, latinè Volvulus, est morbus in quo, nil quod supernè assumptum est ad inferiora, & ad alvum descen-

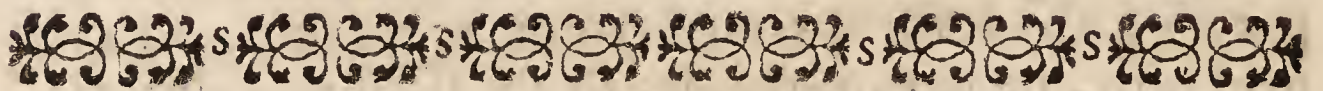
descendit, sed potius sursum revolvitur, & per os regeritur, obstrueto, costipatoque, aut etiam contorto, atque inflammato intestino Ileo, à quo morbus ipse nomen desumpsit. Quamquam autem Intestini hujus affectionem specialius morbus iste volvulosus comitetur, aut consequatur, non tamen omninò vomitus necesse est, ut simul unà jungatur, cum fieri etiam possit, ut nedum Ileon intestinum, sed etiam reliqua superiora compatiantur dolore, cruciatu, torminibus, inflatione, febre, siti, inappetentiâ, aliisque symptomatibus citrà vomitum, qui etsi postmodum subsequatur, solius cibi assumpti, vel humoris in cauo ventriculi stagnantis esse solet. At verò si vomitus deinde stercorarius accedat, aut etiam cum singultu, omninò lethale esse consuevit, de quo hîc Hippocrates: tunc enim intestinum Ileon tam crudeliter vexari indicio est, ut irritatione perpetim inductâ, fibræ illius laceffitę distorqueantur, & veluti convulsione affectæ, sursum retrahantur, ac motum peristalticum penitus conturbent, & invertant, unde postmodum fæces in cellulis, & anfractibus illius residentes, evomantur, excitato simul unà singultu.

Perpensis prætereà causis, è quibus Ileos proficisci solet cum vomitu, planè ab illis periculum vitæ magis adaugetur: nam sive ab inflammatione contingat, sive ab ejusdem contractione, ac tortura, aut etiâ prolapsu, ut in Enterocèle, sive à fæcibus induratis, aut viscoso hærenteque humore, sive ab alio quopiam vim habente convellendi, & fibras intestinorum pro-ritandi, atque distorquendi, semper exitium minatur, ut historiis quoque compertum est, & praxis ipsa pluries ostendit; quamobrem non immeritò funestum signum hîc ab Hippocrate proclamatur.

Quod si ulterius cum vomitu singultus adjungatur, longè gravius malum indicitur, tum ex natu-

ra singultûs , qui ad convulsionem refertur , tum ex conditione materiæ Ventriculûm, & Stomachum impetentis, planè mordicantis, & acris; tum denique ex ratione partis affectæ ad vitæ sustentationem penitus necessariæ (qualis est Ventriculus), & propter nervos, quibus intexitur, innumerabilibus, magnam cum cerebro connexionem habentis, ut aliàs dictum.

Hinc non solùm Hippocrates singultum supervenientem malum dixit, sed etiam convulsionem, quæ proculdubiò periculosiôr censenda erit ob cerebri, & nervorum inde immediatè prodeuntium affectionem : Atquè desipientiam quoque suboriri posse ex Ileio, illumque pari modo funestum signum esse, nulli dubium, tractis nimirum in consensum partibus ad animales operationes pertinentibus, depravatis spiritibus, turbatisque, confusisque phantasmatibus, Imaginativam, & Æstimativam dirigentibus, ac moderantibus. Quæ cùm clariora sint, quàm ut fusiori sermone egeant, non est ut diutiùs in his immoremur. Solùm id animadvertere juvabit, unumquodque horum symptomatum satis esse ad indicandam morbi Ilei pravitatem, ac contumaciam; quamquàm unum ab altero profectum, & intra quatrîdium lethum attulisse non rarò observaverimus.

APHORISMUS XI.

A morbo laterali inflammatio Pulmonis malum.

Pleuritis, ac Peripneumonia, adeò inter se affines morbi sunt, ut multoties unus alterum mentiri soleat, quinimò plerique utrumque confundere consueverint. At verò quamvis inter initia diversimodè

mo-

molestent, & distinctas partes, pleuram scilicet, vel pulmonem afficiant, unde postmodum à partis affectæ diversitate, Pleuritis, aut Peripneumonia vocitur, plerumque tamen, procedente morbo, ac pejoribus symptomatibus comitato, citrà suppurationem, & sputum, etiamsi antea partes à pulmone distantes affecerit, facile in ipsius pulmonis substantiam reperire potest, & Peripneumoniam, seu pulmonis inflammationem excitare; cūque hic affectus majus vitæ periculum minetur, ob majorem cum corde viciniam, & cum toto corpore consensum, per arterias inde latiores excurrentes, ac rectâ in cor, ejusque ventriculos, & aortam sanguinem asportantes; propterea transitus pleuritidis in peripneumoniam longè perniciosior existimatur: id quod considerans in hoc aphorismo Hippocrates ait, à *Pleuritide Peripneumonia, non bonum*.

Dignoscitur autem his præsertim indiciis transitus hic ex Pleuritide in Peripneumoniam à febris exacerbatione majori, à difficultate spirandi magis adaucta, à tussi profundiori, vel nullâ citrà scretum, à genarum rubore, ab urinæ substantia magis flavente, crassâque, atque à doloris sensu, qui prius acutus, & pungens, mox verò gravis, & premens evadit, majori cum anxietate, & corporis inquietudine.

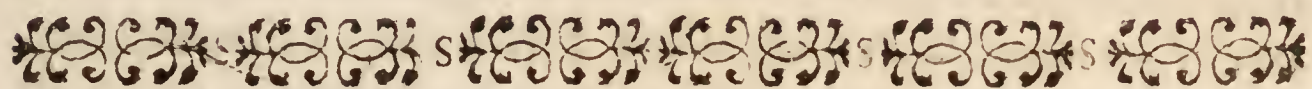
Tunc itaque Pleuritis in Peripneumoniam commutata mala dicetur, cū illâ non desinente, hæc supergreditur; at vero si cessante priori, posterior adveniat, licet bonum simpliciter non sit, non tamen omninò malum esse solet, si præsertim materia inflammationem inferens, aut fovens, perducta ad pulmonem, atque ad ductus ejusdem tracheales, possit subinde, facilius, & promptus extuffiri, & excreari. At verò cū Pleuritis, seu inflammatio pleuræ, non omninò desinit, sed potius majori suâ expansione etiam in
pul-

pulmones diffunditur, & unà simul cum pleuræ inflammatione, pulmonem quoque ipsum, secundum alterutrum saltem lobum, inficit, ac tumefacit, tātū abest, ut commutetur, & aliquatenus proficit, ut potius malum malo gravius adjiciat, & pejora vitæ incommoda pariat, de qua re hīc sermo est ; unde meritō scriptum, *malum*, imò & fortasse pessimum, ac lethale asserere licet, eo quòd subinde febris, quæ utrumque morbum comitari solet, augeatur, respirandi difficultas increseat, & quod gravius, cor, ac vitale robur magis magisque infringatur, & hebescat. Quòd si præterea genæ exinde rubeant, sputum vel supprimatur, vel crudum, rotundum, flavum, viride, aut nigrum, & non nisi maximo cum conatu educatur, vel in lethum desinit, vel in empyema, ac phthisim, commutatur, & postremò in mortem adhuc.

Sed an quod Hippocrates hīc ait de inflammatione pulmonis ex pleuritide, ampliandum quoque sit è converso in pleuritide, si in hanc peripneumonia transeat, ut in *Coacis prænotionibus*, ubi peripneumonia pleuritidis succedanea, tutior primigeniā dicitur, & cur ejusmodi transmutationem Hippocrates tacerit ? Et dicendum illam siluisse non irrationabiliter Hippocratem, veluti rarissimam, & insuetam, quæ si fortasse aliquando visa sit, pari, imò peiori prognostico esse judicandam, cum subinde conjectura pateat jam pulmonem ex integro fuisse inflammatum, ut proinde incapax novi affluxus humoris, illum excipere non potens, aliò divertere faciat, quinimò beneficiū educendi per sputum, & tussim humorem, penitus desperatur à superveniente pleuritide, quod facilius expectandum erat ex sola peripneumonia.

Quā vero de causa pleuritis in peripneumoniā transire possit non aliunde crediderim, quàm ex impedito magis minusve in partibus pectoris sanguinis cir-

circuitu : cùm enim in apicibus solùm arteriolarum sanguis hæret, cæteræ vero liberæ, expansæque sunt, ac præterfluentem sanguinem admittunt, ac deducunt, levis planè inflammatio fit, & pleuram non excedit; at vero si illæ excipiendo sanguini iatis non sint, sed adhuc ulteriori egent spatio, fortè quia sanguis, crassior, acidior, glutinosior, aliulve amplitudinem exigit majorem, latioremq; tunc in adjacentes partes excurrens adhuc in pulmonem divertitur, illiusque substantiam tumefacit, ac inflammat.

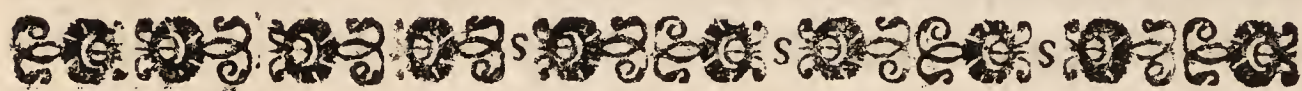
APHORISMVS XII.

A Pulmonis inflammatione Phrenitis, malum.

QUamquàm pleuritis, & peripneumonia morbi sint inter se adeò affines, ut vices invicem commutent, & unus in alterum transire possit, frequentius tamen mutatio in pejus, à superveniēte nimirum graviori, periculosiorique cōtingens, juxta seriem ab Hippocrate hīc notatam, fieri solet, ut ex pleuritide, peripneumonia, atque ex peripneumonia, phrenitis accidat. Hāc enim ratione per partes successivè nobiliores, magisque ad vitam sustentandam necessarias, periculum adaugetur, & proximius ad mortem itur: Pleuritis autem, & peripneumonia ita à plerisque confunditur, ut ex utrisque commune nomen apud nonnullos factum sit; & pleuro-pneumonia non incongruenter vocitetur.

Cùm igitur à peripneumonia transitur in phrenitidem, aut hæc illi superaccidit, ab affectione partis vitalis trahitur in consortium ægritudo alia partis animalis, & cerebri, ubi phlogosim & inflammationē pari-

pariter exortam suspicari irrationabile non est, eo ferè modo, quo pulmo ipse affectus creditur: etenim, sæpenumero evenit, ut quemadmodum partes externæ, erysipelate vexatæ, aliis consentientibus, & vicinis id ipsum communicent, quod patiuntur, ita & partes internæ inter se invicem consentientes; sed & fit quoque ut erysipelas veluti per saltum diffundatur, & has, & illas partes, non rarò etiam diffitas, indifferenter infestet, ut in eo, quod *volaticum dicunt*. Atquì maximus inest consensus per arterias, venas, & nervos inter thoracem, & pulmonem cum cerebro, ut patet, estque à Nobis aliàs notatum ex Anarome. Si igitur præter pulmonis inflammationem, cerebrũ quoque, vel ejusdem meninges, & plexus, accidat inflammari, unde phrenitis exoriatur; nulli dubium mali morbi testimonium esse, & ægrum de vita facile periclitaturum. Porro in his, si ve urinæ turbulentæ cõpareant, si ve è turbidis mox repentè tenues fiant; aut etiam quæ inter initia concoctæ videbantur, post quartum diem attenuentur, aut aliter in excretis cõfusæ varient, mortis prænunciæ esse solent, ut dicitur ab eodem Hippocrate *lib. Coacarum prænotationum*.

APHORISMUS XIII.

Ab æstibus fortibus Convulsio, aut Tetanus, malum.

Quo pacto legendus sit hic aphorismus, non satis adhuc benè constat, cùm, & neque inter veteres Expositores convenisse scribat Galenus in *commentario*, qui fatetur Marinum insignem Aphorismorum Interpretem pro *æstibus* maluisse scribendum *vulnera*, ut propterea ex vulneribus potius fortibus,

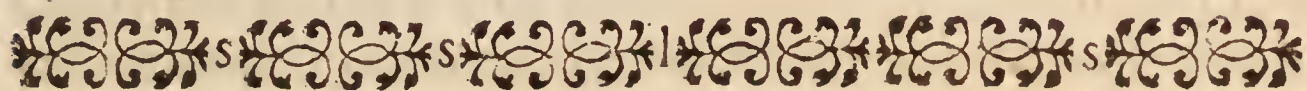
tibus, quam ex æstibus, convulsiones oriri posse fuerit arbitratus, cum nusquam rationabiliter constare possit ab æstibus fortibus convulsiones proficisci, aut quinam unquam intelligendi sint ejuscemodi fortes æstus, an ab ambiente aëre, an verò à vehementibus medicamentis, sudorem potissimum inferentibus, vel etiam ustionem, & escharam excitantibus, aliisque. At sicut hæc versio suas patitur difficultates, ita nec altera Marini suis aliis ex adverso caret. Quis enim unquam veluti rem notatu dignam, & inter aphoristicas sententias collocandam arbitrabitur, ex fortibus vulneribus convulsiones oriri posse, aut ortas inter mali morbi testimonia reponere dubitabit? cum tamen aliàs, & pluries Hippocrates id ipsum memoraverit, sitque cunctis jam satis superque notissimum. Multoties etiam observatum in praxi ab hypocaustis, & laconicis, ex thermis naturalibus, sudore nimium, vehementerque promoto, excalefacta plus justo corpora exaruisse, ac nervorum, musculorumque tensionem passa esse; itemque alia ab usu causticorum medicamentorum supra partes sensu exquisito præditas applicatorum, contractas, & convulsas illas remansisse, ut & ab usu mercurialium; quocircà non omninò impossibile putandum ab æstibus fortibus, cæterisque extrinsecis calorificis immoderatis convulsionem, ac tetanum posse proficisci; undè Celsus *lib. 2. cap. 7.* hanc Hippocratis sententiam ita accepit, ut verteret: *Post magnos fervores corporis, nervorum rigor, aut distentio, malum.*

Sed etsi ab his, aliisque similibus causis externis convulsiones excitari posse crediderim, non videtur tamen hoc loco Hippocrates voluisse istas ab illis deducere, sed dumtaxat quæ ab internis causis progignuntur, cum hîc de morbis aliis morbis superveniētibz sermonem habere à principio hujus libri sibi

constituerit . Hinc rationabilius fortes æstus exponere conveniet, febriles, & quales ab Ardentibus inferuntur, quæ Causones & æstuosæ febres, appellantur, & aliquando colliquativæ fiunt . Et quidem ab his plurimum commoti, ac fermentescentes humores, nedum calore intensissimo, & siti inextinguibili, ægrotantes excruciant, sed etiam acritate, ac molestiâ intolerabili partes cunctas corporis exagitant, laceffunt, ac divexant, ut muscoli, & nervi roridâ illâ, blandâque substantiâ exhausti, rigidi, cōtractique fiant. Atque hinc animadversione dignum sequitur, quamobrem Hectici, ac Tabidi effecti, etiam si toto corpore exarefacti evaserint, nullatenus tamen convelluntur, quoniam non à siccitate, (ut vulgò creditur), quæ sane in illis extrema est, sed potius ab humorum acritate, ac irritatione convulsio nervorum, & musculorum evenit, ut aliàs adnotavimus . Quòd autem febres ardentes, fortes æstus ab Hippocrate appellari soleant, præter voces græcas πυρ, πυρεξία, πυρετός, quibus ipse utitur, ad significandas febres ardentes, deducitur quoque ex eodem lib. de medicamento purgante, ubi in fortibus æstibus cavendum à cathartice consulit . Huic etiam expositioni melius cohæret Celsus antea memoratus lib. 2. cap. 7. hanc Hippocratis sententiam afferens, dum inquit : *post magnos fervores corporis, nervorum rigor, aut distentio, malum*, quandoquidem ibi de his, quæ intrinsecus in singulis morborum generibus accidunt, sermonem facit.

Sed quid est, quòd Hippocrates sejunctim hæc scripserit convulsionem à Tetano, quem latini vertunt nervorum distentionem, cum tamen Tetanus ad convulsiones referatur, sitque affectus compositus ex Opisthotono, & Emprosthoto? Et dicendum superaddidisse Tetanum convulsioni simpliciter dictæ, veluti morbum simplici convulsione deteriorem, eo quòd

quòd totum corpus tum anteriùs, tum posteriùs rigidum, contractum, immobileque reddat; unde quodammodò ad naturam Catalepsis videtur accedere, in qua præter contractionem, tensionemque nervorum, & muscutorum, corpus univèrsim rigidum, & inflexibile fit, à nerveo liquore, & spiritibus, gelu ferè coactis.

APHORISMUS XIV.

*Ex Capitis ictu obstupescencia, & desipientia,
malum.*

Capitis vulnera, & contusiones undecumque contingant, vel inflicta sint, semper metuenda; innumeris id attestantibus experimentis, confirman-
teq; ratione; quoniam primùm Ratiocinatricis Animæ domicilium conturbant, & offendunt; quamvis pro Regionum varietate magis minùsve molesta sint, & seriùs, vel tardiùs curari soleant, plurimùm ad hoc concurrente ambientis aëris conditione, ac qualitate: quod & luculenter quoque deducitur ex pluribus Hippocratis, Galeni, aliorumque clarissimorum Auctorum testimoniis. At verò ubi præter generalis hujus timoris causam manifestam, comparent insuper læsi interiùs Cerebri indicia, quæ symptomata sunt veluti pathognomonica concussæ ejusdem substantiæ, vitiatæque structuræ, tunc nedum graviora, sed etiam periculosiora illa existimantur. Quamobrem scitè admodum Hippocrates hoc loco scripsit, *Obstupescen-
tiam, & desipientiam*, quæ solent esse ejuscemodi læsionis symptomata frequentiora, illis supervenien-
tia, malum esse, ut fusiùs *lib. de vulneribus capitis* re-

fert, & admonet. Neque solum à re gravi contunden-
te, ut ferro, lapide, ligno, aliove, sed etiam ab impe-
tente quovis violenter, id accidisse plurimæ testantur
historiæ: Notabilior autem est, quæ scribitur ab eo-
dem Hippocrate de Virgine illa Nerii filia 5. *epide-
miorum*, quæ latâ manu ad synciput percussa vertigine
capta est, & nonâ periit: Et de eo, qui lapide in ca-
put percussus à Macedone corruit, secundâ die voce
destitutus, tandem mortuus est; ut & Autonomus in
Omilo lapide ex manu ictus, & decimasextâ pariter
defunctus.

Quoniam verò hîc speciatim meminit *ictuum*,
videndum quid ex his magis, quàm ex vulneribus
cerebro contingat? Et sanè noxa, quæ obstupescen-
tiam, vel desipientiam infert, non aliunde provenit,
quàm ex interna totius substantiæ Cerebri concus-
sione, perturbationeque, quâ nimirum illius fibræ, po-
ruli, sinus, spiritus, & roridus ille liquor, qui ejus sub-
stantiam irrorat, vigoratque, perturbantur, concutiū-
tur, exagitantur, & è suis oculis dimoventur. Sed &
aliquando etiam accidit, ut Cerebrum in sua consti-
tutione, ac textura depravetur, & dissocietur, vel etiâ
è disruptis venulis, aut arteriolis sanguis guttatim ef-
fluat, atque vel in eadem cerebri substantia, vel in
meningibus, & plexibus restagnet, ut propterea mole
aggravet, aut putrefactione corrumpat, motum liqui-
dorum interrumpat, & mentem, mentisque operatio-
nes hebetet, ac dementet. Hinc autem fit quòd gra-
vior, periculosiorque non rarò fit ictus, & contusio,
quàm simplex vulnus Capitis, si præsertim per illud
prodire possit quidquid extrâ vasa effluerit, & pus
exinde proveniens exitum habeat. Accedit quòd
multoties ex ictibus non ipsa pars percussa, aut con-
tusa, sed opposita lædatur, & frangatur, unde occul-
tum nimis ubi, & cui medela adhibenda sit; quod se-
cus

cus contingit in vulnere, dummodò fracturam, aut contusionem vehementem adjunctam non habeat: Quamobrem ex contusionibus, periculosiores fiunt Cerebri læsiones veluti interiùs inductæ, nec sensibus conspicuæ & apparentes, ut cōpluries est observatū.

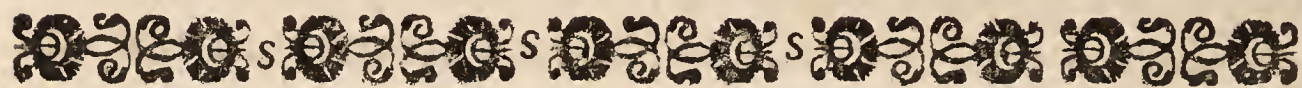
Quamquàm autem innumera propemodùm mala, ex ejusmodi ictibus, & contusionibus capitis accidere possint, speciatim tamen meminit in hoc aphorismo Hippocrates obstupescentiæ, & desipientiæ; siquidem istæ frequentius ex illis accidunt ob enarratas causas: A concussione etenim cerebri, atque ab effusione sanguinis, alteriusve liquoris, extrà propria conceptacula, faciliùs Cerebrum gravatur, atque opprimitur, unde postmodùm obstupescencia, quâ nimirum icti, vel vulnerati, attoniti, immobiles, ac veluti apoplectici remanent. Desipientia verò hîc ab Hippocrate notata, non ad phrenitidem, vel maniam referenda est, sed ad dementiam, seu stupiditatem, per quam mens stupefacta nil rectè agit, vel cum sopore, confusione, & ignaviâ, ut in vacillantibus, temulentis, multoque vino repletis.

Denique dixit Hippocrates *malum*, non lethale; quoniam etsi sæpenuerò sic affecti pereant, fieri tamen potest ut revalescant, ac salventur, si nimirum Cerebrum suâ substantiâ illæsum, solùm in suis vasis sanguiferis, aut lymphicis, noxam patiatur, & sanguis ex illis effluxus exitum habeat per aures, nares, aut os, ut in plerisque visum: tunc enim nullibi restagnans cerebri substantiam nec comprimit, nec corrumpit, adjutâ potissimum Naturâ à traumaticis, & vulnerariis medicamentis, de quibus alibi dictum.

Cæterùm malum semper est stupere, ac dementari ex capitis vulneribus, aut ictibus, quoniam ab his cerebri substantia concussa, & vitiata significatur, quæque tum ratione sui, tum ratione sanguinis effu-

si,

si, facile in corruptionem abit, ni per patentés suos ductus statim se ipsam exoneret, & commotum, turbatumque humorem repurget, extramittatque. Neque à non apparente extrinsecâ capitis læsione quis certò conjiciet, nullam internam Cerebro commotionem fuisse illatam; quandoquidem non rarò etiam compertum est, sine ulla apparente contusionis, aut vulneris signaturâ, cerebrum male affectum, conturbatumque fuisse, atque etiam repentè post aliquod tempus mortem intulisse, nullo intereâ præcedente sensibili symptomate.

APHORISMVS XV.

A sanguinis sputo puris sputum, malum.

DIxerat aliàs Hippocrates *sanguinem supra ferri, malum*; nunc superaddit, illum superiùs rejectum, nisi citò, & sponte suâ desinat, in pus verti, atque ab illius sputo, puris sputum evenire, atque adeò priori malo aliud pejus, & gravius succedere, quod est suppuratio, & Empyema.

Et quidem sputum hîc memoratum, non simplicis spuitionis, aut excreationis intelligendum, veluti ex faucibus, & ex faucium glandulis erumpens, sed quod è pectore per tussim ejicitur, quemadmodum omnes Interpretes exponunt. Huic enim dumtaxat puris sputum superaccidit, deindeque phthisis, de qua sequens Aphorismus subnectitur. Nec aliter pus verum fieri potest, nisi sanguis, è suis vasis exiliens in pectoris cavo, aut alibi concre scat, & fermentatione subactus suppurationem postmodum subeat. Cohæret his consuetus loquendi mos Hippocratis, qui cate-

cæteras quascumque expurgationes , excreationes
semper appellat; per tussim verò habitas, sputa restri-
ctiùs vocitat; unde *aphorismo 13. quinti*, scripsit: *qui*
spumofum sanguinem expuunt, &c. & in Coacis præno-
tionibus, sputa spumosa, & flava, & alba, & nigra, rotun-
da, ac viscosa nominat, quæ è pectore educuntur. VI. Gal. 1.
de crisi.
cap 9.
Quoties ergo sputum sanguineum observatur, mox
futurum expectare est purulentum.

Quoniam verò à sanguinis sputo, inquit, vereri
subit, num propriè sanguinis puri puti, ac simplicis,
an etiam misti; vel sputi solùm cruentati, is intelligē-
dus sit? Et planè asserendum in vero pure, simplici-
ter sanguinem esse extussum, nam verum pus nō-
nisi à solo, & puro sanguine provenit; at verò à sputo
cruento, seu cum aliis humoribus permisto, potissi-
mum cum phlegmate, verum pus non exoritur, sed
quid puriforme, ac purissimile, quemadmodum expe-
rimur in catarrhis diuturnis, ad maturitatem perdu-
ctis. Parùm autem refert, siue sanguis excretus mul-
tus sit, vel modicus, dummodò iteratis vicibus ex-
spuatur, ut exinde conjicere liceat vas aliquod sangui-
ferum fore apertum, vel disruptum, & secundum ali-
quam sui partem, saltem in pectore hæreat, & con-
crescat; cujus causâ deinde fiat, ut in pus vertatur.
Atquæ longè gravius erit, & pus subinde futurum
portendetur, si spumofus, ac floridus, adeoque ex pul-
monis parenchymate ille prodeat, ut aliàs ostensum:
Cæterum major, vel minor copia sanguinis excreti,
nonnisi proveniet ex vasis ad apertis, vel erosis, la-
tioribus, aut angustioribus ejusdem, præsertim per
pulmonis substantiam dispersis. Vasa enim illa, per
quæ sanguis è dextro in sinistrum Cordis ventricu-
lum per pulmones traducitur, longè majora sunt, &
cùm reserantur, vel rumpuntur, citam mortem affe-
runt, ab impetente sanguinis irruptione, ac suffo-
ca-

catione, impeditâque circulatione.

Puris prætereâ sputum hoc loco ab Hippocrate notatum tunc eveniet; cùm valida Natura vim extussiendi ferre potest; nam si fortasse imbecilla sit, quæ tussis impetum, atque anacatharsis molestiam sustinere nequeat, licet sanguis antea prodierit, puris sputum non comparebit, quia interiùs detentum cavum pectoris occupabit. Quocumque autem modo fiat, malum semper erit, quoniam sputum purulentum, & sanguinem præterfluentem inficiendo, & pulmonis substantiam erodendo, Phthisis causa evadit; de qua in sequenti.

Verumtamen observare est, non fuisse in aphorismo absolutè pronunciatum, omninò à sanguinis sputo puris sputum subsequuturum, sed solùm sub conditione, si à sanguinis sputo puris sputum subsequatur, malum esse; plerosque enim novi sanguinem non semel tantùm, sed pluries, atque iteratò ad certum tempus expuisse, nullamque passos esse puris excreationem: quin & pleuritici, & mulieres in mensurno catameniorum recurso consuevere ad plures dies copiosum sanguinem sputo, ac tussi, non sine ingenti molestia expurgare, citrà succedentem ullam puris excretionem. Jure optimo itaque adjectum est, malum tunc signum esse, cùm ad sanguinis sputum, puris sputum consequitur; siquidem hoc pacto fiet, ut deinceps à puris sputo phthisis, & marcor universalis insequatur, ac tandem interitus, ut mox dicetur.

APHORISMVS XVI.

*A puris sputo phthisis, & fluxus: cū verò sputum
retinetur, moriuntur.*

EX antedictis clarè liquet, non irrationabiliter hunc aphorismum fuisse à præcedenti disjunctū, cū non omninò necessarium sit, puris sputum sanguinis rejectionem subsequi debere, licet plerumque id fieri soleat: Quamobrem sensus utriusque aphorismi videtur esse, quòd si à sanguinis sputo, puris sputum habeatur, malum sit; quoniam à puris sputo phthisis, & deinde fluxus sequitur; & si forsitan puris sputum in posterum detineatur, mors infallibiliter succedet: unde aphorismus hic videtur esse Ratio prioris illius.

Sed unde fit, ut à puris sputo phthisis, & fluxus portendatur, sitque alterum alterius symptoma, veluti necessariò superventurum? Planè id videtur deducendū à pure, & puris conditione: pus enim, ut alias dictum, acritatem habet muriatico-salinam, & acrem, adeoque erodentem, atque infensam sanguini, & pulmōni, ubi hæret, unde cordi, totique corpori, vis, robur, & nutrimentum suggeritur; quamobrem ab infecto, ulceratoque pulmōne, sanguis inde præterfluēs perpetim vitiosus, & acer, ac mordens redditus, nedum ulcus ipsum fovet, & sordidum reddit, sed etiā ventriculos cordis, & reliquos humores inficiens, febrem excitat tabificam, subindeq; postmodū alia innumera detrimenta, & tandem mortem.

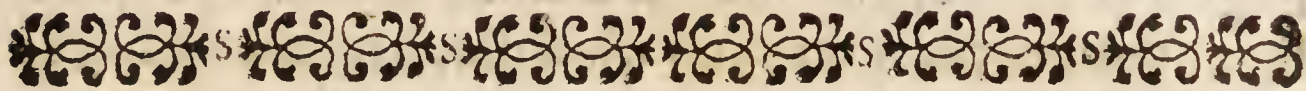
At cur sputum in pleuritide cruentum bonum sit, & quanto citiùs comparuerit, tanto meliùs: cū ex adverso hīc malum referatur, & suppurationem portendat? Ratio facilè reddi potest ex eo, quia ibi

ex dirupto apostemate à sanguinē extra vasa restagnante, hīc verò ē pulmonis vasis diruptis, vel resecratis proximē resilit, etiam cum pulmonis læsione, cujus insanabilia dicuntur ulcera, authore Galeno 4. *de loc. affec. cap. 5. & 5. Meth. c. 8. & 11.* Legi meretur de hac re idem Hippocrates *lib. 1. & 2. de morbis*, ubi multiplex genus Phthiseos distinguit, & uniuscujusque causas, ac generationis modum perquā accuratē recenset; ut propterea in illis describendis non sit opus hīc ulterius immorari.

Fluxus verò qui in hoc aphorismo, nomine generaliori notatur, vel intelligendus erit, qui ventris dicitur, juxtā documentum ejusdem Hippocratis 5. *aphor.* dicentis: *Tabē laboranti si alvi fluxus superveniat, vel capillorum defluvium*, ut ibidem memoratur *aphor. 12. & 14.*, vel utrumque, planē nil erit, quod huic sententiæ non conveniat; quoniam ex utrisque proximē imminens interitus portenditur, ut iis in locis à Nobis est explanatum: quidquid enim præter naturam evacuari Phthisicis, ex pulmonis scilicet ulcere tabefactis, contingit, proculdubio malum est, imò etiam lethale, ob maximum Naturæ languorem, & virium dispendium. In quam rem non semel observare curiosum fuit, phthisi peremptos in tam extremam sanguinis consumptionem pervenisse, ut is solum in arteriis, & venis superfuerit, qui vix circulationi ejusdem satis foret, reliquo penitus exhausto.

Tandem ad calcem aphorismi adjicitur: *cum sputū detinetur, moriuntur.* Et sanè: detento etenim pure pulmo nedum magis inficitur, sed in usu respirationis multum opprimitur, ut tandem suffocetur, unde cor à suo motu deficient vivere desinit. Atque hinc liquet, quā gravius sit puris sputum intercipi, & remorari, quā, molestè licet, extussiri, & educi; quoniam ex hoc expellentis Naturæ robur ostenditur,

ab eo verò detento summa ejusdem imbecillitas indicatur, & proximus vitæ finis.

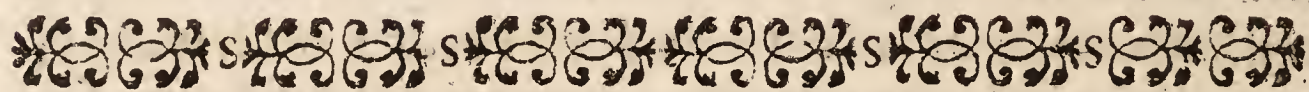

APHORISMUS XVII.

In Hepatis inflammatione singultus, malum.

MUltoties Hepar, (sicut & pleraque alia corporis viscera,) ab hærente in ejus substantia sanguine, utriusque, vel alterutrius vitio, inflammatur. 5. Confer. aphor. 58.
 Cùm autem id morbi genus subit, non solum graviter ægrotantes divexat, sed in maximum vitæ periculum eosdem conjicit, si præsertim vehemētiori febre, anhelitu difficiliori, ingenti dolore, siti, vigilia, cæterisque molestioribus accidentibus societur. Ex multis autē, quæ illius inflammationem comitari, vel subsequi solent, specialius hîc adnotat Hippocrates singultum, veluti symptoma rareriter superveniens, atque ab alio viscere malè affecto, puta stomacho, aut diaphragmate, dependens; aitque illum malum esse, quoniam designat eò diffusam, extensamque esse jecoris inflammationem, ut alias quoque partes superiores, & adjacentes affecerit, magisque ad vitam sustinendam necessarias. Et quidem à singultu stomachus, & diaphragma perpetim convellitur, unde & ciborum assumptio, ac eorumdem digestio, nec non respiratio plurimum impeditur, quæ operationes sunt quammaximè ad viventis corporis conservationem conferentes; præterquamquòd affecti, ac pruritati à causa singultum excitante, nervi per stomachum, & septum transversum dispersi, trahunt quoque in consensum cerebrum, unde alia longè graviora, & periculosiora mala exoriri possunt, ut cunctis notum.

Sed et si Hepatis inflammatio ad stomachum, & diaphragma non subreperit, adhuc tamen poterit singultus ab Hepatis inflammatione suboriri propter ligamentum carneum, quo illud diaphragmati alligatur, ut ex Anatome patet, quamobrem illo inflammato, tumefacto, ac plus justo distento, ex nimio pondere contrahitur diaphragma, & in suis expansionibus impeditur; cumque stomachus diaphragmati quoque cohæreat, inde fieri potest ut singultus exoriat, qui utriusque passio dicitur: & quoniam singultus ad motus spasmodicos refertur, & isti nervos male affectos, & Cerebrum quoque læsum arguant, adhuc exinde malum signum erit, & multarum partium principalium, simul unâ laborantium, indicium manifestissimum.

APHORISMVS XVIII.

A Vigilia, Convulsio, vel Desipientia, malum.

Sicut convulsio, aut desipientia plerisque aliis ægritudinibus, cum nervorum læsione conjunctis, supervenire solet, & mali morbi testimonium addit; ita si Vigiliæ, ut non rarò fit, accidant, malum pariter portendunt: quoniam si in reliquis deducti in compassionem Cerebri indicia sunt, multò magis in Vigilia Cerebrum ipsum malè affectum proximè designabunt. Verùm Vigilia in his vehemens, diuturna, & nulli penitus remedio cedens esse debet, ut convulsionem, vel desipientiam pariat: sunt etenim, ac fuere plurimi, qui ad mentes integros somno caruerint nihilum tamen convulsionis, vel desipientiæ incommoda passi sunt, ut historiis liquet, & de Meccæ-

Pl. l. 7. c.
51. Sen. de
provid.

nate

nate cunctis notum : At verò ubi ex perenni Vigilia ista evenerint, ne dum humores, & spiritus per Cerebri substantiam diffusi acriores redditi, multum infensi evaserunt, sed etiam Cerebrum ipsum in sua constitutione, ac textura non leviter à naturali statu declinasse indicio est, cum ipsius meditullium, & nervorum principium depravari, ac offendi contigerit ex contumaci, diuturnoque pervigilio, aliter convulsio, vel desipientia nullatenus accideret. Cujus autem generis desipientia hinc intelligenda sit, facile ex supradictis deducere licebit, quam nimirum vocant melancholicam, vel maniacam, ab exustis, acidis, vel acris humoribus progenitam; ab his enim pluries dictum convulsiones excitari solere, irritatione in nervorum fibris inductâ; quamobrem pari ratione ab iisdem desipientiam hoc loco memoratam proficisci credendum est. Atque hinc modò, facile quoque deducitur cur Vigilia, quæ plerisque innocua esse solet, in his mala fiat, si nimirum ad eam convulsio, aut desipientia subsequatur; siquidem denunciat non à sola exiccatione, aut humoris absorptione illam provenire, sed ab alia peiori, mordaci, ac virulenta causa, quæ convulsionem, & dementiam gignere valeat; vel faltem ex tali, ac tanta substantiæ cerebri coarctatione, ut roridum illius liquorem vel non gignat, vel in meditullium diffundi non permittat, unde contumax, atque incompescibilis vigilia sensim, sensimque suborta sit; quamobrem malum ægrotanti portenditur, & fortassis etiam interitus, nisi, humectantibus simul, ac retundentibus acritatem convenienter opportunè que occurratur.

APHORISMUS XIX.

Ex ossis nudatione Erysipelas .

ADjiciendum omninò est, *malum*, vel implicitè subintelligendum, ut sensus aphorismi consonet experimento, & menti Hippocratis; siquidem illo omisso, nequaquã videtur utrisque cõsentaneũ, quòd ossi nudato erysipelas perpetuò accidat, quidque portendat, cũ supervenerit, ignoretur, attentã ossis denudatione. At verò fieri nequit, quin grave, & periculosum symptoma censendum non sit erysipelas ossi denudato superveniens, tum suimet ipsius ratione, tum ob ejusdẽ ossis denudationem; quoniam denudatum os facillimè livori, & corruptioni subjicitur, unde postmodum sphacelus. Fuere siquidem ossa omnia, à provida Natura tenui quadam membranulâ, quæ periostrion vocatur, unde quaque circumvestita, cujus causâ foveantur, & ab extrinsecis alterantibus custodiantur; quamobrem ubi illâ orbata ambienti aëri exponuntur, promptissimè frigent, livescunt, & quamlibet aliam præternaturalem alterationem subire possunt; cùmque liquor, & vigor nerveus, qui per illam diffunditur, propter ossis denudationem, per eas partes permeare nequeat, sed vel hærescit, & circumquaque restagnat, vel ex partium circumstantium vitio, ac ambientis aëris importunâ actione, acescit, & corrumpitur, proinde fit ut antedicta mala exoriantur. Hinc cauti, & accurati Chirurghi in ejusmodi casibus omnem adhibent diligentiam, ut os nudatum, amician, ac balsamicis medicamentis tutentur, simulque una ab extrinseco ambiente custodiant, & defendant, imò si quid in osse vitiosum appareat, statim abrasionibus, ac lituris detergant, & amoveant.

APHO-

APHORISMVS XX.

Ab Erysipelate putredo, aut suppuratio, malum.

QUamvis Erysipelas ad Tumores referri posse videatur, quia tamen à tenui admodum humore acri, & volanti plerumque fit, qui vix cutem affectam elevat, & rufo, vel flavo colore inficit, propterea sponte suâ solet promptissimè discuti, & insensibiliter resolvi, intactâ, atque illæsâ relictâ parte, si presertim verum, ac legitimum illud fuerit. Cum autem præter rubicundum colorem, in manifestum tumorem cutim attollit, mistum ex alieno, & crassiori humore esse solet, adeoque spurium appellatur: quin & pro ratione humorum admistorum, nunc phlegmonodes, nunc œdematodes, nunc etiam scirrholes dicitur, prout in colorem varium inclinat, & hunc, vel illum adjunctum humorē redolet, ut apud Chirurgos: quo casu nisi illorum peritia, & accurata, diligentia accedat, facilè in apostema degenerat, & suppurationi succumbit, nequeunte scilicet alieno illo, admistoque humore tam promptè attenuari, & exolvi. Id ergo considerans in hoc aphorismo Hippocrates inquit, putredinem, aut suppurationem ex Erysipelate inductam, malam esse, eo quòd à sua consuetâ constitutione recedat, & alio, quàm dissolutionis, & evaporationis modo definat, imò in graviores morbum, & in ulcus sanè periculosum commutetur.

Et quidem cum in putredinē, vel in suppurationem tendit, proculdubio designat ex mistura alterius humoris crassioris, indebitam fermentationem inibi fuisse excitatam, per quam partes tenues exolutæ, sæculentas, ac tartareas reliquerint planè irresolubiles,

biles, quæ cum acorem, ac virulentiam etiam contraxerint, facile in super subjectas, & circumstantes partes inficiant, & corrumpant, ac tandem in gangrænam desinant, substratum os vitiantem, contaminantēque.

Sed & ex putredine, aut suppuratione, nova semper febris exoritur, & non raro priore peior, infecto subinde sanguine, per affectam partem in cor remeante, indeque per corpus universum; unde postmodum gravius vitæ periculum imminet. Accedit quod putredo ista, & suppuratio mali semper moris esse solet, ratione mistorum humorum spurium Erysipelas progignentium, qui cum ferè semper acorem salinum referant, vel procedente tempore adipiscantur, præter crassitiem, & lentorem, sordidum quoque ulcus efficiunt, quod non tam facile detergi solet, nec tam citò consolidationem admittit; quapropter diuturnâ morâ, etiam circumjacentes partes, excitatis cuniculis, afficit, & novos, novosque tumores, ac abscessus promover, dubium semper exitum comminantes, præsertim si circa articulos fiant, & in corporibus valetudinarijs, humidisq; regionibus, atque in ætate senili, ut multoties est observatum. Anno 1700. sub Autumni finem, ac deinceps per totam hyemem sequentis anni 1701. Neapoli, genus quoddam crustosi Erysipelatis vagatum est, epidemicam constitutionem referens, quod cunctos facie peculiariter affecit, cum febre acuta, pervigilio, delirio, è naribus hæmorrhagia, aliisque symptomatibus perniciosissimis, è quo pauci admodum evasere.

APHORISMVS XXI.

*A' forti in ulceribus pulsu, profluvium sanguinis,
malum.*

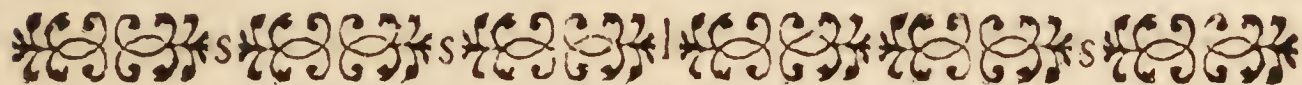
ULcera, sicut etiam vulnera, cum præsertim magna sunt, & in partibus arteriosis inflicta, solent circum labia, ob indigestam materiam, intumescere, & non rarò etiam cum rubore, dolore, & ardore sociari, ut propterea circumsitæ venæ, & arteriæ sanguinem deducere, & excipere non valeant, unde postmodum ab ipso restagnante vehementius pulsant, & elatiùs attolluntur. In his ergo ait in hoc aphorismo Hippocrates, facilè posse sanguinis profluvium exinde succedere, impetente nimirum illo, atque aditum sibi per violentiam faciente: quod cum acciderit malum esse subdit, tum ratione ipsius sanguinis immodicè profluentis, tum ratione ulceratæ partis, quæ ab ejusmodi immoderata sanguinis effusione languida, & effœta remanens, difficulter ad cicatricem sit perducibilis.

At verò hæc in ulceribus quibuscumque contingentia, longè graviora evadunt in Carcinomatibus, quorum proprium esse solet ejusmodi mala inferre, & fortes pulsus, aut irrestagnabiles sanguinis profusiones inducere, à maligna, virulentâque materiâ arsenicalem conditionem referente; quamobrem non solum malum, sed pessimum in his indicium promitur insanabilitatis, & mortis.

Notavit autem signanter Hippocrates *fortem*, idest vehementem, & elatum *pulsus* esse debere: nam non quælibet pulsatio in ulceribus mala est, quæ enim concors, & conformis est cum cordis, cæterarumque arteriarum pulsu, mala non est, imò potiùs salutaris, cum sit conveniens debito Naturæ usui, arguens ul-

ceratæ partis vim, facultatemque validam, & sanguinis circumeuntis blandam, consentaneamque conditionem. Quare ut pulsationes istæ morbosæ sint, fortes, vehementes, impetentesque esse debent, vitium ulceris, & qualitatem materiæ restagnantis designantes acrem, multumque infensam, quæ peculiari fermentatione ibidem excitatâ violenter concutiat, & percellat arterias, imò & ambitum totius partis ulceratæ; quocircâ fiat, ut orificia arteriarum, & venarum ab impetente, atque erodente illius malitiâ referentur, & scindantur. Sed & nec solum ab ulceratis, aut vulneratis partibus, sanguis si profluat, malum erit, sed etiam si à naribus, hæmorrhoidibus, utero, cæterisque immoderanter exiliat; quippe tunc arguit vitium tale in sanguine inductum, ut nedum labia ulceris, & adjacentes partes tumefaciat, & excruciet, verum etiam reliquas omnes totius corporis inflat, vellit, & depravet; unde Celsus latiori planè significatione sententiam hanc expressit *lib. 2. cap. 7.*, inquit: *ubi vehementer venæ super ulcera moventur, sanguinis profluvium erit.* Et quidem ex Cancerosis ulceribus aliquandò observatum nares immodicè sanguinem fusisse, cum jam patientes in proximum exitum deducti toto corpore ejus malitiâ forent infecti. Sunt etiam qui fortem, ac vehementem pulsationem non proximè in ulceribus, sed in corde ex ulceribus vehementer affecto, atque elato illam velint, veluti signum inflammationis ibidem inductæ, atque ex pullu cordis manifestandæ, cum pulsationes omnes arteriarum ab unico, & solo corde procedant: & quidem id non inverisimiliter dictum putaverim, quamvis cunctis fere interpretibus creditum sit pulsum Hippocrati, vel incognitum fuisse, vel denegatum; at verò si nonnulla in ejusdem operibus loca perpendantur haud inficiabimur fuisse non rarò pulsum

sum in ægrotantibus ab illo observatum, siquidem
 4.epidem.nu.9. In acutissimis febribus pulsus densissimos, Juxta di-
 visionem
 & maximos fuisse adnotat: & num.12. In Zoilo fabro Marinelli.
 pulsus tremulos, & tardos memorat; itemque nu.23. &
 2.epidem. sectione 5. cui vena, inquit, in cubito pulsarit,
 insanus, & iracundus est: & 7.epidem.nu.41. Pherocyda
 pulsus in fronte valdè obscurus memoratur: & num.42.
 Venæ in temporibus saliebant (pro venis autem arteriæ
 intelliguntur juxta Veterum morem). Et in Coac. præ-
 not. quibus in febribus, ait, venæ in temporibus pulsant:
 atque ibidem: pulsus lethargicorum tardos esse ait: & in-
 feriùs, pulsus memorat in præcordio. Pulsuum etiam
 circa tempora meminit lib. de flatibus, & lib. de Ali-
 mento, venarum pulsationes, & aëris respirationem sa-
 nitatis, & morbi signa esse statuit. Ex quibus locis col-
 ligere planè est consuevisse aliquandò Hippocratem
 pulsus observare, imò etiam in diversis corporis par-
 tibus, eo fermè modo, quo apud Chineses (super-
 stitiosè tamen nimis) factitari legimus, quibus mos V. Merc.
 fertur pulsus in toto ferè Corpore percipi, & obser- var. lect.
 vari; Verùm eos Hippocrates non adeò magni fecit, l.2. c.12.

APHORISMUS XXII.

A ventris dolore diuturno, suppuratio.

Diagnosticus, & Prognosticus simul hic aphorif-
 mus summoperè ad praxim conducibilis est,
 admonens medicos ut in tractandis diuturnis ven-
 tris doloribus cauti fiant, ne inadvertenter decipian-
 tur, imò aberrantes à scopo exoptatæ curationis ægro-
 tos in perniciem deducant, quèadmodum non rarò ple-
 risque accidisse maximâ sanè incuriâ, observatum.

Accidunt sæpe sæpiùs ventris dolores in intesti-

nis ex retentis constipatisque fæcibus, à flatibus cavum eorumdem distendentibus, & quodammodò cōvellentibus, à tenaci, hærenteque pituita acorem pōticum referente, & fibras contrahente, & corrugante, aliisque consimilibus causis *in nostra praxi* memoratis, exceptis his, qui ad utrumque hypochondrium pertinent, ut & ad vesicam, & uterum. Isti vero temporis diuturnitate, sponte suâ desinere solent, vel ope medicamentorum remitti, atque aboleri, discussis nimirum flatibus, egestis fæcibus, subactisque aliis causis dolorem inferentibus, nisi tamen, ut benè advertit Gal. *in comment.* doloris ferociâ à contumâci, repugnantique causâ mors ægrum præoccupet. Quoties ergo dolor in diuturnum tempus producitur, nec beneficio medicamentorum sedatur, aut desinit, indicio est doloris causam cavum intestinorum, aut locū ad exitum per alvum patentem non occupare, sed interius reconditam esse, & fortasse etiam fixam, hærentemque in glandulis Mesenterii, Omenti, Pancreatis, & similium, quæ nonnisi coctione, maturatio- neque subigi, & subacta, maturata, ac fluida reddita expelli possit; idque beneficio suppurationis, quæ opus Naturæ est, in rem malam alicubi conclusam, & fermentationi subjectam; unde jure optimo inquit hîc Hippocrates à diuturno ventris dolore suppurationem esse expectandam, cū non alia subsit via, per quam illa corrigi, & expurgari queat. Nisi tamen Natura impotens, & imbecilla evaserit à laboris, & doloris diuturnitate, quam etiam Vigiliæ molestissimæ, & virium jactura sæpessæpius consequi consueverunt; unde ægrotanti interitus ante suppurationem præaccidat, ut non rarò evenit in istiusmodi tumoribus, & abscessibus internis.

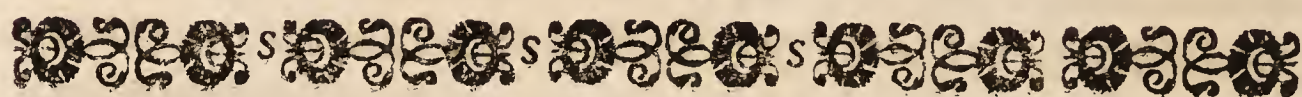
Tacuit postremò Hippocrates, *malum*, vel quod implicitè subintellectum velit; vel potius quòd in
ipsa

ipfa suppuratione contineatur, quæ licet opus Naturæ concoquentis sit, adeoque bonum, mala tamen est saltem ex relicto, in parte dolente ulcere, quod difficulter admodum detergi, & ad cicatricem perducitur potest, adeoque timendum deinceps est, ne in longius tempus protractum, mortem sit denique allaturum.

Quod hætenus de imi ventris doloribus est expositum, nonnulli quoque ad cæteras corporis cavitates, quas etiam ventres vocant, extendunt, nimirum ad Thoracem, & Caput, ita ut si in his quoque dolores diutius perseveraverint, sequuturam suppurationem portendant pari ratione. Verum etsi id non improbaverim, cum rationi, & experimento non repugnet, verisimilius tamen id videtur pronunciatum, ab Hippocrate de infimo ventre, qui propriè, imò specialius talis dicitur, atque in diuturnum tempus dolorem sustinere potest, potissimum si in mesenterio, ejusque glandulis progignatur, ut dictum. Atque hinc modò faciliè etiam deducitur, dolorem hinc ab Hippocrate memoratum haudquaquam vehementem, & magnum esse intelligendum; nam si magnus, & ingens foret, nullatenus posset in longum tempus produci, cum tantam doloris vehementiam, & acutiem Natura diutius ferre non possit citrà manifestum vitæ periculum. Modò in capite, & in pectore dolores qui fiunt, semper sunt gravissimi, & citò intra terminum acutorum vel in salutem, vel in mortem desinunt; secus verò qui in mesenterio, ejusque glandulis fiunt, leviores sunt, adeoque ad menses integros perdurasse fatentur historiæ: suppuratâ autem materiâ doloris causâ, dolor ipse mitescit, & febris, si quæ fuit, remittitur; nam *dum pus conficitur dolores, & febres acciunt magis, quàm jam confecto*: atqui pus sive verum, sive falsum sit, parum refert, cum utrumque esse possit,

fit, pro varietate humoris in parte dolente congesti, & subacti.

Postremò pro coronide animadvertendum collectos in glandulis mesenterii humores, præsertim crassos, & consistentes, non semper dolores excitare, neque in suppurationem desinere, sed aliquandò in tubercula durissima, scirrhus æmulantia, commutari, atque ita cum ægrotantibus consenescere, ut Anatomicis inspectionibus dissectorum corporum, pluries est observatum,

APHORISMUS XXIII.

*A' dejectione syncera difficultas intestinorum,
malum,*

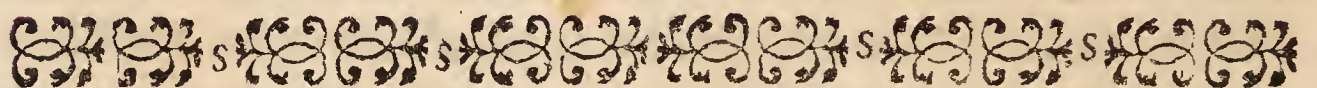
Synceras dejectiones appellat Hippocrates, quæ uniusmodi sunt, & simplicis, syncerique humoris conditionem referunt, quales sunt quæ solius flaven-
tis bilis, seu fellei humoris, aut nigricantis, vel albi coloris comparere solent, atque à Veteribus ad flavam, aut atram bilem, & ad pituitam reduci consueverunt; quamvis nunc à detectis, industriâ anatomi-
câ, novis humoribus aliter evenire referantur. Ut cū-
que autem istæ fiant, cū comparent, minùs malæ esse solent, eo quòd arguāt Naturam non tam variè dis-
tractam malèque affectam, nec viscera esse diversi-
modè coinquinata, ut alios, aliosque succos præterna-
turales gignant, & genitos deponant in intestina, ut alibi meminerat; Verum tamen non adeò à fæcibus se-
junctæ egeri debent, ut penitus impermixtæ, ac solitariæ educantur: tunc enim immodicum humoris
excessum, & causam effectricem nimium præpotentē
de-

denunciant, quæ haudquaquàm à reliquis aliorum viscerum succis corrigatur; ut cum dejectiones flavæ sunt ab exuberantia fellei humoris nullatenus à succo pancreatico edomiti, & contemperati; vel contrà, cum nigricantes sunt, ejusdem pancreatici acidioris redditum vitium arguentes, qui ab inertis, paucoque succo felleo corrigi non potuit. Has ergo vituperat Hippocrates tanquam malas, tum ratione signi, quoniam significant viscera, unde illæ derivant, à naturali constitutione degenerantia; tum etiam ratione causæ, eo quòd indomitæ, nec correctæ, quò tendunt, veluti effera, partes cunctas inficiunt, depravant, & excruciant. Quamobrem non immeritò hoc loco animadvertit, à synceris dejectionibus dysenteriam superveniētem malam esse, non quòd undecumque ista proveniat, mala non sit, sed quòd longè gravior, ac molestior sit futura, cum à synceris dejectionibus originē habuerit. Et quidem, ut mox dictum, quoniam à causa provenit nimium præpollente, & excedente, tum in quali, tum in quanto, & viscera, unde dejectio provenit, plurimum à naturali statu recedentia, atque intemperata recognoscit: Quare intestina nedum continuis, & constantibus doloribus extorquentur, sed etiam facile subinde exulcerantur, & exeduntur. Hinc aliàs dixerat idem Hippocrates, *dysenteriam ab atrabile lethalem esse*, quippe quæ à simplici, synceroque humore procedit; & alibi, mutationes colorum in evacuationibus commendavit, utpote arguentes humores sibi invicem in melius succedentes, & mutuò se contemperantes, ne scilicet alter supra alterum nimium prævaleat.

Quod autem hîc edocet de malis dejectionibus synceris à statu naturali in præternaturalem, excipere convenit in his, quæ è statu morbofo, & præternaturali in sanum accidunt, cum scilicet in declinatione mor-

morborum, & præsertim febrium acutarum, criticè contingunt. Tunc enim facile fit, ut à victrice Natura, separante malum à bono, unius dumtaxat synceri humoris febrim foventis evacuatio criticè, & salubriter habeatur. Quo pacto experimur sæpenumerò tertianas, aliasque febres acutas desinere solere, copiosâ simplicis humoris flavi, seu biliosi dicti, evacuatione, unde postmodum æger convalescat. Ita pariter in Aurium obsurdescentia scripsit Hippocrates biliosas dejectiones salutares esse, redeunte in pristinum auditu.

Neque insuper inquit Hippocrates omninò futuram dysenteriam ab ejusmodi synceris dejectionibus, sed solum sub conditione, si evenerit, malum esse; ut propterea perperam à quibusdam omittatur particula, *malum*. Quin & syncera dejectio in singulari numero à Leoniceno, alijsque Expositoribus notata, non unicam, sed iteratam, nec modicam, sed copiosam egestionem designat, quæ scilicet valeat dolores, tormina, & cruentam quandoque evacuationem excitare: quæ profectò conditiones junctim solent dysenteriam comitari.

APHORISMUS XXIV.

In ossis præcisione, desipientia, si in vacuum apprehenderit.

O S hîc sumitur per antonomasiam, Cranium, quòd cæteris ossibus præcellat magnitudine, structurâ, ministerio, præstantia, ac sublimitate: Præciditur autem multoties exteriori dumtaxat laminâ, vel ad medullium, aliquando etiam ad ejusdem
conca-

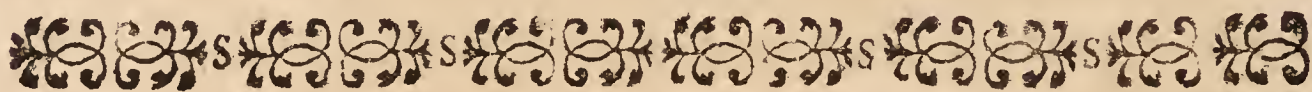
concavum usque, ubi dura meninx appingitur, & alligatur: sed & quandoque parte posteriori, quæ durior, & validior est, interdum verò parte anteriori, tenuiori, magisque friabili, quæque molliorem Cerebri substantiam amplexatur, ubi plerique Phantasiam, seu Imaginatricem facultatem stabulari arbitrati sunt.

Etsi autem indiscriminatim scribat Hippocrates ex illius præcisione desipientiam suboriri; putaverim tamen id non perpetuò successurum, (quod sanè pluries observatum, irritâ hujus aphorismi prædictione), nisi ad eam partem sectio, atque incisio facta sit, quæ meningem duram comprehendit; unde ipsa graviter læsa, vel saltem detecta, ab ambiente aëre, à confluyente sanguine, hærenteque sanie, aliove humore præternaturam alteretur, & subjectam aliampiam meningem, & tenellam Cerebri substantiam in consensum trahat, indeque postmodum desipientia succedat. Hinc non absre dictum videtur, *in ossis præcisione*: quod sanè verbum, antèrùs incidi, aut secari significat, græcè διακοπή. Neque solùm incisione, sed etiam contusione crediderim os illud affici oportere, ut, si fortasse desipientia (quam vocalem dicunt) propriè non sequatur, saltem accidat quæ mentalis dicitur, vel ea, quæ cum stupiditate, obstupescencia, caro, & comate vigili confundi solet, de qua antèa meminerat.

Sed quid voluerit intelligendum per ea verba, *si in vacuum apprehenderit*, non benè constat apud Interpretes. Puto tamen ego, id ipsum hîc intelligi, ac *in cavum*, idest in internam, & concavam cranii partem, quâ duram matrem suspensam sustinet: *vacuum* autem illam partem appellat, quia reverà inter cerebrum, suis meningibus obtectum, & cranium, spatiû quoddam intercedit, quo levis ille, tardusque Cere-

bri motus expansionis, & amplificationis, peragi possit, ut in ejusdem cranii incisionibus compertum, & patentissimus est in recens natis.

Quamquam autem hæc ita exposita Experimento, & Rationi non dissentiant; sunt nihilominus, qui in hoc Hippocratem criminentur, quod rem scripserit rarissimè contingentem, cum sæpius capite vulnerati, & cranio præcis, nil penitus desipuerint. Verùm id summæ, & accuratæ Chirurgorum diligentia tribuendum, qui efficacissimis remediis balsamicis ejusmodi vulnera quàm optimè tractare sint conati, & nedum ab imminentibus ejusmodi periculis tueri, verùm etiam ad perfectam sanationem perducere satagerunt. Quæ autem mala imminetia prælagit Hippocrates, intelligenda sunt à vi præcisionis, & vulneris, siquidem vulnera, & incisiones Cranii certo certius hæc, & alia graviora mala minantur, imò inevitabilem mortem plerumque arcessunt, cum potissimum Cerebrum concutiunt, & perturbant; atque in his, quæ citrà Artis beneficium accidunt, aphoristicâ hanc sententiam intelligendam mox recensita suadent juxta Hippocratis observationem, qui & posteris tradidit, quæ sola morborum vi, ac violentiâ, ut plurimum contingunt.

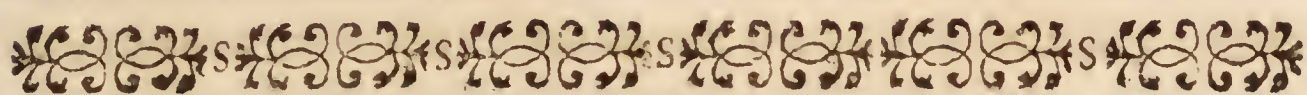

APHORISMVS XXV.

Ex medicamento potione convulsio, lethalis est.

I Nitio libri Quinti dixerat convulsionem ab assumpto helleboro lethalem esse; nunc, quod speciatim de uno genere medicamento purgantis asseruerat, ad quodvis aliud prorogat, ac extendit, si tamen

men catharticum fit : siquidem, ut benè exponit Galenus *in commentario*, de propriè purgantibus, atq; per irritationem, & acritatem humores educantibus, intelligendum monet, cùm convulsio non nisi ad acrimoniam, irritationemque nervorum consequatur, ut alibi à Nobis est explicatum. Cùmque de hac re satis superque ibidem; & in aliis aphorismis, actum sit, idcirco in hac recoquenda crambe immorari non licebit.

APHORISMUS XXVI.

*In forti dolore ventris, partium extremarum
frigiditas, malum.*

ANtea etiam docuerat in acutis morbis frigus partium extremarum malum esse; hîc verò specialius memorat id ipsum malum esse, & fortasse pejus in ventris dolore; quoniam ibidem designat inflammationem genitam, jam jam in gangrænam vergentem, & partes internas mortificantem, unde postea extremarum frigiditas emanat, cum istæ ab illis benè se habentibus vigorentur, & incallescant.

Quoniam verò ventrem indefinitè nominavit, posset quis omnes tres animalem, spiritalem, & naturalem subintelligere, juxta consuetam Anatomicorû divisionem. Attamen satius credere licebit, notatum hîc speciatim ventrem inferiorem; ibi enim specialius dolores atroces, & tormina fiunt, imò facilius ibidè gangrænæ, & mortificationes exoriuntur, unde postmodum extremarû partiû frigus, quod sanè pluribus experimentis comprobatum in Cadaverû ejuscemodi genere mortis interemptorû dissectione; quin & va-

rietas viscerum, glandulis, & membranis innumeris constantium, id ipsum promptè accidere posse suadet, ut consideranti patet. Cæterùm etsi Intestina acutis potissimùm doloribus subjiciantur, cætera nihilominus viscera suo pariter sensu prædita iisdem expertia non sunt, quæ cùm affecta fuerint, proximè adjuncta, & consentientia Intestina divexant, & condolere quoque cogunt. Denique quod Hippocrates scribit *malum*, Celsus *lib. 2. cap. 8.* hanc eandem sententiam latinè interpretatus, inquit: *periculosum*, nec sine ratione, quia ad harum partium inflammationem, & gangrænam nonnisi interitus brevi expectandus est.

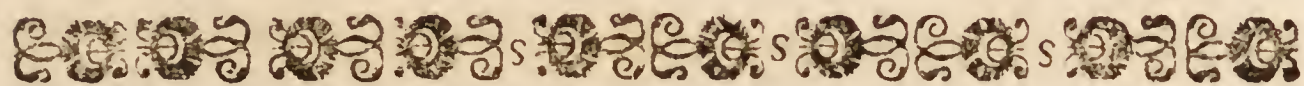
APHORISMUS XXVII.

Mulieri utero gerenti si tenesmus supervenerit, facit abortum.

Est Tenesmus, torminosus, & irritus ille conatus desidendi, & egerendi fæces, in quo tamen vix mucosum quid, sed cruentum, aliquando verò solus crepitus emittitur. Molestissimus sanè affectus, quo præter tormina, & intestinorum cruciatus, cupiditas dejiciendi perpetua est, nec desinit, etiamsi crebrò venter comprimatur, atque ad egestionem sollicitetur; quamobrem frequentem hanc molestiam, & ventris compressionem, vulgò *Premitti* appellare solent.

Id ergo si utero gerenti accidat, abortum facit, multis ex causis, speciatim ex his, quæ illum excitât; siquidem plerumque ab ambiente aëre frigido subter excepto, à cibariis acidis, crudis, crassis, ac glutinosis, gelidis potionibus, fructibus ponticis, & acerbis, aliisque, itemque ex natura ipsius morbi, & ex si-

tu partis affectæ, cum sphincter musculus, & intestinum rectum eo afficiantur; denique attentâ molestiâ symptomatum adjunctorum, præsertim verò torminum intestinalium, & assiduâ ventris compressione; quibus omnibus accidit sæpenumerò stomachi tum in appetendo, tum in digerendo nimia imbecillitas, qua vires deinde non leviter imminuuntur. Atquæ hæc vtero gerenti potissimum infensissima sunt ob viciniam partis affectæ, & ob ingentem noxam quam idem uterus subire cogitur ab iteratis compressionibus, quas cum infans diutiùs sufferre nequeat, aliâ ex parte multum ob carentiam alimenti labefactatus, proculdubiò abortui succumbit, nisi Artis auxilio succurratur, de qua re in praxi:

APHORISMVS XXVIII.

Quando os, aut cartilago, aut nervus abscinditur in Corpore, neque augetur, neque coalescit.

Uâ ratione sit denuò præsens aphorismus hoc loco insertus, cum alibi *aphorismo 19. sexti libri* latius clariùsque eadem sententia referatur, & nedùm de his, sed de aliis quoque similibus partibus discissis, ac relectis, explanare non auserim; nisi dicere cum aliquibus velimus industriâ librariorum, fuisse adjectum, ut per ampliorem libri molem, hunc reliquis aliis coæquarent. Quomodocumque autem se res habeat, quia nil ultrâ continet præter ea, quæ ibidem memorantur, eum locum adeat, qui de his instructus esse velit.

APHORISMVS XXIX.

Ei, qui leucophlegmatia detinetur, si fortis ventris fluxus supervenerit, à morbo liberatur.

Quid nomine Leucophlegmatia intelligat hîc Hippocrates, non satis benè liquet; aliquando enim cum Ascite, quandoque etiam, imò plerumque cum Anasarca, aut Hyposarca confunditur. At verò cōtra Ascitē pugnare videtur *aphorismus 27. sexti*, in quo dicitur, quòd hydropicis sectis, vel uctis si aqua affatim exeat, moriuntur; cū hîc ex adverso dicatur vehementem, & copiosum alvi fluxum illos liberare; quamobrem verisimiliùs putandum Anasarcam, aut Hyposarcam intelligendam esse, in qua crassa, ac lenta pituita, vel etiam lymphæ glutinosior reddita, in extimis partibus corporis, & sub cute universa, diffusa hæret, nihilum compatiētibz visceribus internis, ut *in prorrheticis* dicitur, sed solum vitio lymphaticorum vasorum resorbere per glandulas illam non valentium. Soluta namque fortiter alvo universus ille humor pituitosus, vel lymphicus glutinosus, per glandulas ipsas inter sese connexas, ac consentientes, facilè sensim sensimque deducitur in proprios ductus, & salubriter evacuatur. Porro cū hoc evenit, validum naturæ robur indicatur, quæ non solum vias evacuationis patentes reddit, sed etiam humores ipsos evacuandos disponit attenuatione, dissolutione, lubricitate, nullo interea viscerum internorum detrimento exoriente; quod sanè faciliùs in Asciticis haberi solet. Atquî fluxus iste alvi vehemens, copiosus, & crassi illius humoris, qui peccat, esse debet, quemadmodum hîc indicitur, ne scilicet tenuiores humores egerantur, crassioribus, ac tenacioribus, reli-

relictis; quamobrem non immeritò notatum, *fortem*, ac *validum* esse oportere, ut à leucophlegmatia liberet.

Sed quamvis de Anasarca, aut Hyposarca sententiam hanc simus probabiliùs interpretati, haudquaquam tamè diffidendum, id ipsum salubriter quoque evenire posse in Ascite, in quo licèt in abdomine contentus humor non tam facilè ad Intestina deduci possit, eoquòd supra peritonæum ille fluctuet; non rarò tamen factum est, ut parante sibi viam Naturâ, adhuc salutariter inter mali initia sit evacuatus, & cùm Ascites altam ibidem non fixerit radicem, nec adjacentia viscera infecerit, aut labefactaverit; quo casu etiam eos perire accidit, etsi ab uberrima seri evacuatione videantur sublevati, quoniam paulò post in novam seri collectionem, à labe in visceribus relictâ, recidunt, laxatis simul unâ glandulis, & vasis lymphaticis erosis. At verò neque hinc colligere audeant, qui adaucter à Naturæ evacuationibus ad Arte promovendas pari gradu procedere contendunt, licere nimirum prudenti Medico id ipsum rationabiliter tētare, quod aliquando à Natura criticè peractum est: nam disparitas longa, lataque nimis est inter utrumque: Naturæ opus siquidem tempestivum, ac opportunum quis unquam, etsi peritus artifex, adamussim poterit imitari? ut aliàs à nobis indicatum. Quin & ipsam quoque non rarò fallere, ac falli experimur, cùm in iisdem evacuationibus, salubriter interdum inchoatis, tandem deficiat, & naufragetur sæpesæpiùs æger in portu.

APHORISMVS XXX.

*Quibus in alvi profluviiis excrementa spumosa sunt,
iis ex Capite pituita defluit.*

Diarrhœam non ineptè plerique multiplicem faciunt, tum pro diversitate humorum excretorum, tum pro varietate partium affectarum, unde illi originem ducunt; memorat autem hîc Hippocrates eam, quæ à capite malè affecto, atque ab humore ejusdem causâ congesto, & vel ingenito, vel non repurgato, derivat. Inquit autem illam internosci à spumosis excrementis per alvum egestis, non quòd ista, si compareant, cerebrum affectum certò designent, cum possint aliunde procedere, etiam ab ipsis intestinis; sed quòd malè affectum caput, si fortasse per intestinorum cavitates exoneretur, excrementa spumosa deponat, atque ab iisdem apparentibus id ipsum alleviari spes non levis adsit, quemadmodum in *Coacis prænotionibus* de Angina per intestinales vias solvenda, idem Auctor admonet.

Dicuntur autem spumosa excrementa, quæ præter mucum, tenacemq; putuitam, bullosa comparent, & intermixtos flatu, illam attollentes, ac quodammodo fermentantes, nec non etiam crepitus adjunctos habent. Tales autem egestionis fiunt, quoties lymphicus, sive pituitosus humor a corem contrahit, & cum tenui, effœtoque felleo humore, ad intestina delatus commiscetur, qui cum è glandulis inter se invicem connexis prodeat, & potissimum à Cerebro, quod magna glandula ab Hippocrate dicitur, nil mirum si hîc ab eodem censeatur ejuscemodi spumosa excrementa è capite defluere, non quòd proximè spuma ipsa à Cerebro dependeat, sed quòd pituitosus, seu
lym-

lymphicus humor ab ipso malè affecto , cæterisque glandulis potissimum proficiscatur; qui deinde in intestinis à mistura cæterorum succorum , atque ab intermistis flatibus spumofus evadat; quin & non rarò, docente eodem Hippocrate *lib. de internis affectionibus, & lib. de Glandulis* , per ventriculum & glandulas per ipsum interfertas ad alvum exoneratur; non levi intereà, nec unicâ, sed ingenti, ac multiplici fermentatione in itinere promotâ à variis succis per ductus, & viscera occurrentibus, præsertim felleis, pancreaticis, & intestinalibus, ut ex Anatome constat; sed & per glandulas ipsas, in quibus secernitur, diversimodè commotus, atque inæqualiter discerptus , variisque salium generibus , pro varietate fermentorum , vel partium, per quas transit, imbutus, facillimè deinde spumescit , & quæ in intestinis invenit excrementa, pari conditione inficit, imò multò magis, coadjuvante nimirum accommodâ ejus loci ad fermentandum habitudine.

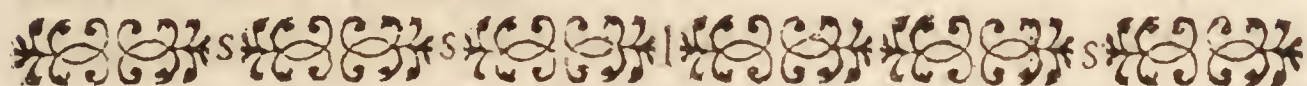
Quod autem hîc Interpretes opinantur de spumæ generatione , ab intercluso aëre in liquoribus, vel motu exagitatis, vel calore ebullientibus , verum quidem est in iis, quæ extra corpus sunt, quibus aër intermisceri potest; at cum humoribus per corporis vasa discurrentibus , quî unquam externus aër commisceri queat, non benè liquet, nec rationabiliter sibi quis persuadebit, cum vix is pulmonis tracheolas subeat; quamobrem quod Galenus in *commentario* edocet: *flatuosum spiritum , dum humori commiscetur, vehementem habentem motum, & inæqualem, ita quod ipse dirumpitur, & pituitam frangit in multas partes, & parvas* , spumam progignere, verisimiliùs aptabitur fermentantibus in seipsis humoribus inter se invicem commistis, ut mox est expositum, cum fermentatio ad localem etiam motum partium heterogenearum

seipsas subigentium perquàm optimè reducatur. Cæ-
 terùm adhuc si à Capite pituitosus, vel lymphicus
 humor non defluat, ut ex longo itinere, & cæterorum
 succorum commistione, agitari queat, & spumofus
 fiat; satis tamen erit si ex confluxu solùm prædictorū
 humorum inter se invicem fermentescentium com-
 motio talis habeatur, ut excrementa spumescant,
 adeòque indicent, à laborante Cerebro pendere, si
 crassior lymphæ inde deducatur ob malam per ejus-
 dem glandulas repurgationem, veluti per filtrum la-
 xum plus justò, vel obstructum, habitam, quemadmo-
 dùm in catarrhis, ut proinde per glandulas sensim,
 sensimque delabatur in ventriculum, & intestina. Cō-
 stat autem ex Anatome consentire cum Cerebro
 glandulas penè universas corporis, tam arctè inter
 sese connexas, ut catenam indissolubilem efforment,
 uti præsertim sunt Corticales Cerebri, Papillares,
 Pituitaria, quæque in collo, jugulis, faucibus & in
 Oesophago interspersæ sunt ad Vêtriculi fundum us-
 que, indeque ad intestina, Pancreas, Mesenterium, ut
 reliquas sileam viscerum planè omnium, & subtercu-
 taneas dictas, quæ nexu equidem inexplicabili cum
 fibris partium, & præsertim membranacearum textu-
 ram efformant reticularem, ut fermè dixerim aliud
 non esse humanum corpus, exceptis ossibus, quam
 exactam, elegantemq; compagem glandularum, fibra-
 rum filo consutam, extructam, & intertextam. Quare
 qui hæc in humano corpore cōsideraverit, plane per-
 discet, quâ ratione Hippocrates dixerit partes om-
 nes inter se mutuò consentire, & *consensum* in toto
 corpore *unum* esse, *conspirationem unam*, & *omnia* esse
consentientia; & lib. de locis in homine inter initia scri-
 pserit; *corporis autem singulæ partes altera alteri, ubi*
hinc, aut illinc processerit, morbum statim facit, venter
capiti, caput carnibus, ac ventri, & reliquæ omnes juxta

Hipp. lib.
 de ali mè-
 to V. Gal.
 ibidem, &
 primo de
 usu part.
 cap. 8. &
 primo de
 natur. fac.
 cap. 13.

ean-

eandem rationem, quemadmodum venter capiti, & caput carnibus, ac ventri, &c. Et paulò infra: Corpus porrò ipsum sibi ipsi idem, ac simile est, & ex iisdem compositum est: similiter autè habet parvas, & magnas partes, itemque infernas, ac supernas: & si quis minimam partem corporis acceptam malè afficere velit, totum corpus affectionem sentiet, qualiscumque tandem ea fuerit, propterea quòd minima corporis pars omnia habet quæcumq; & maxima, &c. Hæc Hippocrates.

APHORISMUS XXXI.

Quibuscumque febricitantibus, in urinis fiunt sedimina veluti farina crassior, longam ægritudinem fore significat.

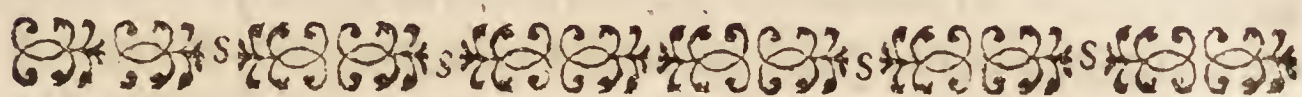
P Rognosticus hic aphorismus fortasse opportunius, & congruentius inter eos, qui *libro 4.* continentur, fuisset relatus, cum ibi de his, quæ ad febres pertinent, sermo habeatur, sed quoniam Nobis nuppiam curæ fuit aphorismorum connexionem exquirere, aut veluti necessariam in hoc opere investigare, propterea parùm intererit, quo loco sit hic adjiciendus, modò sententiæ utilitatem, veritatemque fuerimus assequuti.

Urinarum sedimenta hîc considerans Hippocrates in febricitantibus, dijudicat ex illis futuras chronicas, ac diuturnas febres, si farinæ crassiori, vel furfuraceæ simile quid referant. Sunt enim sedimenta in urinis repurgamenta eorum, quæ è circulante sanguine in visceribus deponuntur, atque cum sero urinario ad filtra tubulorum renalium amendantur, ostenduntque propterea quidquid in sanguine, & visceribus,

præsertim imi ventris superabundat, atque uti inutile fecernitur, ac repurgatur. Quoniam verò febres cum longæ futuræ sunt, à crassis, lentis, tartareis, atque acidis succis progenitæ foveantur, & hi diuturno planè tempore egent, ut dissolvantur, attenuentur, ac seponantur, per fermentationem in se ipsis promotam; proinde fit ut cum ejusmodi humores prævalēt, longas quoque ægritudines excitent; quandoquidem hi non aliò promptius deduci solent, quàm ad Re-
nes, quò superabundantes in sanguine, & visceribus humores, fermentis eorundem subacti, & secreti, simul cum sero urinario transcolantur, ac deponuntur, & actione inter seipsos initâ, acidum illorum à sale urinoso alkalino subigitur, unde præcipitatio succedit cum depositione partium tartarearum, & crassiorum, quæ fundum matulæ petentes, sedimentum urinarium efficiunt farinæ crassiori simile; Quamobrem cum istud in urinis comparet, indicio est crassos, tartareos, acidosque succos in corpore prævalere, qui febrim foveantes, illam significant diuturnam, & chronicam futuram.

Cæterum tunc solum sedimenta istiusmodi farinæ crassiori similia morbi longitudinem indicabunt, cum citrà sanguinis vel coagulati, vel dissoluti vitiū, accidunt, à sola scilicet crassioris lymphæ, vel glutinosi feri abundantia; at verò si cum aliis pravis symptomatibus conjungantur, mali moris in sanguine vitium attestantibus, nedum mala erunt, sed etiam lethalia, ut contigit *Sileno*, & qui in *Dealcis* horto decumbebat, ut benè hîc advertit *Galenus*; quoniam tunc non à multitudine, aut crassitie humorum dependent, sed à veneno dissolvente, & sua acritate veluti in cinerem redigente glutinosam sanguinis substantiam, quam reficere difficillimum est, & acre, ac corruptivum ejusmodi venenum retundere, ac debellare

lare, penè impossibile; unde tandem, fatifcente corde, animal perire cogatur .

APHORISMVS XXXII.

Quibus autem in urinis biliosa sedimina, ac superne tenues sunt, acutum morbum significant.

Aphorismus hic contrapositus videtur præcedēti, quoniam sicut in illo sedimenta furfuracea, vel farinacea, veluti à pituitosis succis pendentia, chronicam, & longam ægritudinem portendere dicta sunt; ita in hoc à sedimentis suspensis, & elatis, utpote à biliosis humoribus exortis, acutus morbus prædicatur : & quamvis in priori, attenta potiùs videatur sedimenti substantia, atque conditio, in hoc verò locus, & positus ejusdem, si res tamen ipsa intimiùs pēfitetur, idem omninò in utrisque, sub diversâ licèt cōsideratione, perpensum animadvertemus, cū ea, quæ farinae crassioris similitudinem referunt, fundum pe-
tant, quæ verò biliosa sunt in altum attolluntur; unde sediminis substantia in præcedenti aphorismo cōsiderata re ipsa convenit cum situ hīc memorato .

Naturalis equidem sediminis positus in urinis, ut salubritatis indicium sit, medius planè esse debet inter sublimem, & infimum, cū is propriè pertineat ad hypostasim, quam tantoperè Medici in urinarum inspectionibus desiderant, eo quòd peractam, absolutamque in operibus Naturæ coctionem, secretionemque demonstret, quæ mediocriter increassando procedere dicitur .

At verò variat plerumque sedimentum à conditione variâ humoris concoquendi, aut secernendi;
unde

unde qui crassus, & lentus est, licet Naturæ concoquenti, ac expellenti subjiciatur, imum semper suo pondere in urina locum petit; tenuis verò in altum effertur, & eo magis, quò urina ipsa multo sale saturata est; quo sanè pacto gallinaceum ovum experimur incatino aquâ salitâ repleto, sursum magis, vel deorsum tendere, prout paucò, vel multo sale marino imbuta illa fuerit.

Quoniam verò sedimina biliosa, præ cæteris tenuiora sunt, ut ex adverso à phlegmaticis, & crudis humoribus procedentia, crassiora, & compactiora; proinde fit, ut illa sursum attollantur, hæc deprimantur, & fundum matulæ petant; etenim illa volantis sulfuris, ista acidi coagulantis conditionem participant. Adjecit insuper Hippocrates biliosis hisce sediminibus, aliam in urinis conditionem, *ut supernè tenues sint*: quæ verba cui aptanda sint, non satis liquet: & quidem non sediminibus, quæ cum biliosa dicantur, planè tenuia quoque, ut dictum, esse debent; neque urinis, quoniam haudquaquam videntur posse simul esse biliosæ, & tenues, præsertim juxta expositionem Galeni, qui tenues arbitratur ex mente Hippocratis intelligendas perpetuò aquosas esse. Verùm rationabilius illa congruent urinis ipsis, tum secundum propriam substantiam serosam consideratis, tñ secundum earundem contenta, græcè hypostases; quoniam in ejusmodi casibus, ut acutiem morbi indicent, præter sedimentum biliosum, supernè tenues quoque esse solent; hæc enim ratione neque multitudinem, neque crassitiem, aut oleositatem bilis significant; quippe fieri adhuc potest, ut cum sediminibus biliosis, urinarum substantia undequaque crassa, & flavo colore plurimum tincta copuletur; at verò ut brevitatem, & acutiem morbi præauncient, tanto humore flavo tinctæ, ac saturæ esse non debent, ut penè icte-

ictericae videantur, cum multitudo, crassities, & oleositas ejusdem longitudinem potius praesignaret. At tamen nec omnino tenues, seu decoloratae esse debent; ita enim malae quoque forent, ob symptomatum, & signorum disparitatem, sed supernè solum, hoc est ea parte, qua sediminibus supernatant, & per comparisonem ad infernam earundem partem, quae coloratiores, opaciores, crassioresque erunt. Quam sanè ratione salino-sulphureus humor illas tingens, nedum tenuis, sed etiam modicus designatur, qui propterea citò concoqui, secerni, atque expurgari possit, unde postmodum morbi acuties, & brevitās. Quod si fortasse tenuitas urinarum talis sit, ut flammeam conditionem referat, & illas reddat, quales alibi Hippocrates pellucas appellavit, tum sanè non solum acutus, sed etiam peracutus, & valdè periculosus praesignabitur, veluti in delirantibus, ac phreneticis, detentam nimirum parte salino-sulphurea crassiori, atque alicubi in partibus principalibus haerente. Verum Galenus in *commentario*, *supernè tenues* non ad situm, sed ad tempus retulit, ut proinde voluerit eas tenues intelligendas fore inter initia, & cum nondum coctio in illis relucere conspicitur, quoniam inter initia morborum omnia cruda sunt, adeoque tenuia, & coctio, ut dictum, incrassando procedit: At verò in eum, more suo, acriter invehitur Cardanus, quem adeat qui velit, cum id nostra nunc non intersit,

APHORISMUS XXXIII.

*Quibuscumque urinae divulsæ sunt, iis turbatio
fortis in corpore fit.*

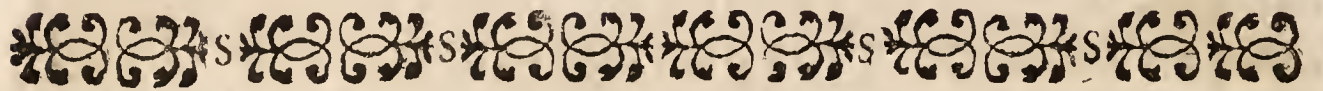
QUod antea de urinarum sediminibus, nunc de
iisdem in universum secundum totam substā-
tiam, & contenta, consideratis, sermonem sub-
jicit, aitque divulsas urinas fortem, seu vehementem
turbationem in corpore significare.

Quid verò pro divulsis intelligat, licet Galenus
in commentario dubitare videatur, si tamen perpendā-
tur, quæ ipsemet Hippocrates aliis in locis adnotavit,
& in Epidemiorum ægrotantibus observasse memi-
nit, proculdubio minimè ambiget, divulsas, distractas-
que urinas dici, quæ sive in substantia serosa, sive in
contentis, sive in utrisque sibi non cohærent, & inæqua-
les, inconstantesque observantur, & modò tenues, mo-
dò crassæ, nunc uno, nunc alio colore tinctæ, & sedi-
menta disjuncta sursum, deorsum, aut ad latera, ma-
gis, minusve, concocta referunt, vel eodem tempore,
vel diverso, quemadmodum in Philisco, in Pythione,
uxore Philini, aliisque.

Quamquàm autem indicia ex urinis desumpta
non rarò fallacia sint, cum pleræque malæ creditæ,
quibusdam consuetæ sint, & naturales, imò variatâ in
ætatibus constitutione, victûs ratione, exercitatione,
aliisque, sæpenuerò etiam variæ esse solent, & pro
re natâ etiam nunc bonæ, nunc malæ, nisi peculiare
adhuc viscerum, præsertim naturalium, affectiones,
specialiter quoque illas permutent, ut in hypochon-
driacis potissimum, unde dubiæ prorsus conjecturæ
deducantur; attentâ nihilominus æquabili corporis
constitutione, ac nihilum præterea permutatâ in suis
ducti-

ductibus urinâ, quæ à serosa sanguinis parte, & à lymphâ procedere putatur, proculdubiò fidelius indicabit quæ in vasis sanguiferis gesta sunt, aut in ductibus reliquis corporis, quos pervadit; quamobrem visceribus, ac ductibus omnibus in sua naturali habitudine constitutis, quandocumque urinæ divulsæ, atque in suis partibus contentis discerptæ comparent, ingentem in sanguine commotionem attestantur: Tunc enim sic affectæ ac distractæ minguntur, cum inequaliter partes inutiles à sanguine secernibiles, & fermentationi subjectæ, non totæ simul repurgantur, sed prout à puriori parte sanguinis, tractu temporis secedunt, quare interruptim inutiles illæ impuritates in urinis observantur magis, minùsve concoctæ, & cōpactæ; quò aliæ ab aliis melius per fermentationem subactæ fuerint. Ejusmodi itaque in urinis varietates indicant fortem, vehementemque in sanguine commotionem, per quam partes inutiles ab utilibus se jungi necesse est; neque enim aliter istæ ab invicem secedunt & separantur, quàm per fermentationem in præcipitationem desinente, quemadmodum experimur in musto dolis incluso. Rectè ergo Hippocrates ab illorum sedimentis apparentibus distractis, ac divulsis, vehementem in corpore turbationem conjicit. Verumtamen commotio hæc, & turbatio non raro etiam fieri solet in hypochondriis, cæterisque visceribus naturalibus, è quibus sæpe urina per compendiariorum meatus educitur, ut alias ostendimus; cum jam satis Anatome compertum sit, adhuc breviori itinere urinæ materiam in renes percolari, ut propterea peculiare horum viscerum affectiones indicare soleat, ut de hypochondriacis dictum; quamobrem non immeritò Hippocrates indefinite dixit: *fortem in corpore turbationem fieri*, comprehendens sub nomine corporis omnem, & quamcumque ejusdem cavita-

tem, ubi fermentatio, & heterogeneorum succorum comistio, & exagitatio haberi potest.

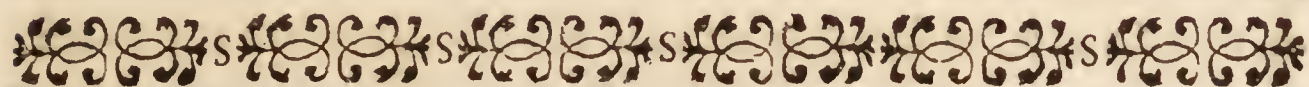
APHORISMVS XXXIV.

Quibus in urinarum summo bullæ insident, morbum renalem, & longum significant.

E Ruit, & in hoc aphorismo longi & renalis morbi prognosticum Hippocrates ab his, quæ urinis insident, cujusmodi sunt bullæ parùm differentes à spuma, nisi quòd hæc confertiolem, sed humiliorem, inclusi halitûs elationem in materia crassiori, illæ veluti à materia hærente quidem, sed magis expansibili sublimiorem, latioreque tumefactionem referunt, non tamen adeò arctè inter se connexam. Insident autem istæ urinis, cum in mictione sal universum, veluti ammoniacum volatile sali acido lymphico, & ferro urinario commistum, mutuâ vicissim actione in tenues halitus eleuantur, qui quoadusque extricari nequeunt à parte phlegmatica urinarum, supernatantes bullas, & perdurantes excitant; at verò postquam interno nisu, atque adigentis externi aëris impulsu extenuantur, rarefiunt, & discerpuntur, statim dissolvuntur, & evanescent.

Cum igitur hæc insidentes urinis apparent, Renalem morbum significant; quoniam arguunt porullos, tubulosque renum, ac eorundem filamenta in pelvim desinentia, anfractuosa & implexa evasisse, ut proinde non tam promptè transcolare sinant serum urinarium suo sale imbutum, à tartareis, acidis, viscosisque succis, per eas partes derivantibus, unde facile, procedente tempore, tubuli ipsi, & cavum renum

infarciri possint, & gravia calculorum, obstructionum, tumorum, aliorumq; similium accidentium incommoda, ipsis inferre, si præsertim præter bullulas sedimentum illæ referant sabulosum, crassum, & fæculentum. Ab his enim planè constat ægritudinem Renalem futuram longam, siquidem vitio crassorum humorum, excitatæ ægritudines longæ sunt, & præsertim si acorem illi, ut plerumque fieri solet, simul unà contraxerint, quo crassities, & aciditas humorum difficulter subigitur, & cedit.

APHORISMUS XXXV.

Quibus autem summum est pingue, & confertum: iis renum dolor, & morbus esse acutus significatur.

QUod dixit de bullis insidentibus, nunc de superficie ejusdem urinæ pingui, & confertâ pronunciat; sed multo gravius quàm antea, quippe exinde ait non longum, sed acutum morbum Renum significari. Apparet autem summa urinæ superficies pinguis, ab adiposa alicuius partis substantiâ dissolutâ, & liquefactâ; atquæ hæc non tam ingenti, exurentique calori renum, aliarumve partium circumstantium tribuenda est, ut Interpretes existimant, quàm sali erodenti, ac exolventi, per eas partes, cum sero urinario transcolato, quod etsi adipem ipsum jam concretum minimè diluat, aut corrodat, si tamen glutinosam substantiam alimentorum abradat, atque exolvat, poterit quoque adiposam urinam reddere, & secundum superficiem pinguefacere, id quod plerumque fieri solet in febribus æstuosis, aut inflammatoriis; quamobrem acutus morbus exinde significatur.

Nedùm autem pingue, sed etiam confertum, coactũ, & concretum esse oportere adiicitur, ut nimirum nō oleosum, aut guttis adipis conspersum urinæ summũ intelligatur, quo scilicet compacta substantia sit ex partibus excerpta. At verò falluntur, qui putant acutum morbum hīc ab Hippocrate notatum Renibus ipsis infidere, cū is universaliter, atque indefinitè in aphorismo recensatur, ut etiam è quibuscumque partibus, imò è toto corpore pendere possit; Renibus autem solus dolor adscribatur, qui planè tum ab acuto morbo cum febre conjuncto, tum etiam ab urina erodente, multoque acri sale, vim habente pungēdi, & partium nexum solvendi, imbutũ provenit. Hinc hallucinatos eos existimaverim, qui, ut Galenus in commentario recenset, pro nephriticis, phreniticos morbos exposuerunt, coarctantes Hippocratis dictũ ad hunc unum dumtaxat particularem affectum, & quidem à renibus remotissimum; cū tamen urinæ, & urinarum contenta, si unquam probabilius quid significant, planè Renum, & Vesicæ affectiones specialius ostendunt, ut cunctis notum. Quòd si concretus adeps totus simul in vrinis excernatur, nec iteratis vicibus appareat, ut confertim potius exeat, quàm confertũ, coacervatumque; tunc profectò à renibus, & partibus circumstantibus specialiter prodibit, eādē penitus de causa, ab acri scilicet, erodentique humore salso cum urinis excreto, vim habente ressecandi, & abra-
dendi.

Unde autem frustulum adipis, vel adeps ipse liquatus, deindeque in renibus concretus prodeat, non benè ex Anatome ab Interpretibus explicatur, quippe ex illa constat Renum substantiam in seipsa consideratam adiposam non esse, & canaliculos in ejus pelvim desinentes, membranofos, fibrosos, ac duriusculos esse; ut nec tam facile erodi, nec erosos adi-
pem

pcm æmulari, sed potiùs strigmenta membranacea, vel filamentosa. Adeps autem, quo Renes circumvallantur, licèt multus sit, & undequaque illos circûambiat, haudquaquàm tamen in ejus substantiam, aut cavitatem patet; unde etiamsi liquetur, vel abscindatur, nullatenùs potest in Renum pelvim deduci, & per urinas expurgari; quamobrem difficile admodùm videtur, viam invenire, quâ ipse perducì, & cum urina permisceri queat, ut supernatans in eâdem compareat. Hinc verisimiliùs existimaverim adipem in urinis apparentem, vel è glutinosa sanguinis portione prodire; vel è glandulis atrabilariis, & succenturiatis dictis, quæ consensum cum renibus ineunt, illuc guttatim deduci, ac deinde vel in renum pelvi, vel in vesicæ cavo concreescere, & frustulum adipis æmulari. Sed fieri quoque potest, ut malè affectis renibus phlogosi, inflammatione, tumore, tam in suis porulis amplificentur, & hient, ut possint attenuati, liquatique, saltem ex parte circumambientis adipis substantiam excipere, atque in pelvim deducere, attentâ præsertim Recentiorum Anatomicorum observatione, quâ universa renum substantia refertur innumeris tubulis pervia, ac fibris, glandulisque quaquaversum intertexta, quæ ad pelvim undequaque patulam desinant.

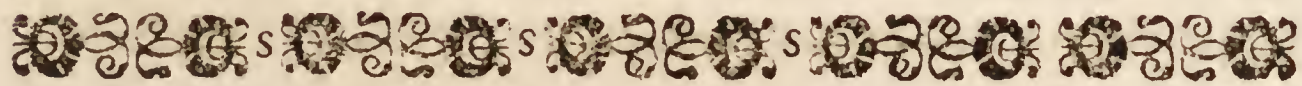

APHORISMVS XXXVI.

Quibus autem morbo renali laborantibus prædicta accidunt signa, doloresque circa spinæ musculos fiunt : si quidem circa loca exteriora fiant, abscessus quoque exteriùs futuros expecta : si verò dolores magis circa loca interiora fiant, etiam abscessus expecta futuros interiùs.

QUæ hætenus ab urinis deduxerat, nunc à doloribus posticam renum partem occupantibus alia præfagit, & quidem futurum abscessum ad interiora, vel exteriora lumborum, prout illi internas, vel externas partes magis obsederint, aut pervaderint : Et quidem ; quoniam Renes ad eas partes siti sunt, quæ lumbos, & lumbares musculos respiciunt, non rarò proinde accidit, ut dolor unius partis, alterius dolorem mentiatur, & aliquando dolores lumborum, & musculorum, tum ad spinam, tum ad abdomen pertinentium, præsertim cum tumefacti, ac inflammati fuerint, nephritidem referant ; & è converso, attentis solummodo situ, & doloris qualitate, quandoquidem se quoque deceptum fatetur Galenus in internoscendo colico à nephritico dolore, ob earumdem partium vicinitatem ; quin & dolor renum facillimè cum lumbis communicat, quemadmodum experimentis innotescit, & edocet etiam Hippocrates *lib. de internis affectionibus* ; quamobrem plerique crediti nephritidem passi, inventi sunt subiisse abscessum in musculis lumborum, ut de quodam Medico Pisano fatetur Mercurialis, & in quibusdam aliis observatum memorat Bonetus ; quamquàm dolor in his, atque doloris sedes omninò differentes sint. Accuratiùs igitur hîc Hippocrates animadvertit, quibus jam-

jamdiu morbo Renali laborantibus prædicta accidunt signa, & ex urinis, earumque contentis, nihilum levantur, doloresque ad spinæ musculos protenduntur, facile fore, ut circa ea loca abscessus fiant, interiùs, vel exteriùs prodituri, prout ad interiores, vel exteriores partes illi vergere videbuntur. Fiunt autem, perdurantque tamdiù ejusmodi dolores ab humoribus ad eas partes transfluxis, & nō rarò etiam paulatinâ cōgestione concretis, quādiù nec exolvi, nec per renes, aut ureteres ad vesicam, nec per alios ductus ad alvum transferri, & evacuari possint, sed in tumorem, & abscessum coacerventur; unde si renum substantiam, aut alias circumjacentes partes cum renibus consentientes occupaverint, & fermentatione, suppurationeque sensim inductâ, fluidiores redditi fuerint, aliò tandem decumbent, atque (Naturâ tamē existente validâ) per diruptionem, atque evacuationem aliquam se prodeant; si verò lumbares musculos pertingant, ad extimas renum partes, in illis abscessus fiet: procurante interea Naturâ, quâ portâ datâ possit illos exonerare. Hæc autem præter antedicta comitabuntur febres suppuratoriæ vocatæ, manifesta in lumbis elatio, ac tumefactio, itemque rubor, ac dolor, tactu longè sensibilior, quibus prudens, ac diligens Medicus, pro re natâ, congruis remediis, vel internè, vel externè administratis, opportunè opitulabitur.

APHORISMVS XXXVII.

Quicumque evomunt sanguinem, si sine febre quidem, salutare: si vero cum febre, malum. Curare verò acerbis, & refrigerantibus.

V Erbum, evomere, quamquàm alibi videatur latiori significatione ab Hippocrate usurpatum pro

pro quacunque sanguinis per os rejectione; hinc nihilominus strictè sumptum audiendum est pro eademtaxat, quæ è ventriculo procedit, cujus actio specialis est vomere. Eos igitur hoc loco considerat Hippocrates, qui sanguinem evomunt, idest ex ventriculo sanguinem eructant, seclusis iis, qui vel è pectore, vel è capite illum expuunt; quippe haud facile foret febre exemptos eos inveniri, qui sanguinem tussi, atque ex pectore egerunt, saltem procedente tempore excreationis, vel ratione ipsius sanguinis multo antea malè affecti, aut postea alicubi stagnantis, & suppurati; qui verò simplici excreatione è faucibus, aliisque adjacentibus partibus illum expuunt, veluti rem nimis levem patientes, haudquaquam videntur sub tanta Aphoristicæ sententiæ contemplatione comprehensi, longè admodum ab Hippocratis proposito, qui res graves, & notatu dignas solummodò in aphorismos redegit.

Sed unde est quòd alibi *lib. 4. aphor. 25.* scripserit: *sanguinem, qualiscumque is sit, supra ferri, malum*, hinc verò, saltem sine febre, salutare esse dicat? Verùm comparatè locutum animadvertet, qui distinguet, ibi contulisse supernam cùm inferna sanguinis evacuatione: hinc verò modum expurgationis ejusdem, vomitu ne, an tussi; unde locus etiam valdè differens conjici possit sanguinis rejecti: siquidem ab his longè graviora, vel mitiora imminent mala, adeoque præfagia itidem deducuntur periculosiora, vel tutiora. Equidem sanguinem evacuari, nunquam bonum, quia talis evacuatio est de genere eorum, quæ nunquam debent excerni. Factâ autem comparatione, si aliquando ipsum egeri contingat, pejus est supra, quam infra evacuari; ex illis verò, quæ per supernas partes accidunt, sanguinis evacuationes, minùs malum est vomitu, gravius planè tussi, levissimum simplici secrea-

tu illum rejectari, quoniam hic ex ore, & faucibus, ille ex ventriculo, medius inter utrosque è pectore, aut pulmone prodit.

Quoniam verò adhuc qui sanguis vomitu ejicitur magis, vel minùs malus esse solet, hinc Hippocrates ab adjuncta febre illum discriminandum edocet; & quidem sine febre salutarem, cum febre verò malum esse ait; Atquì salutarem hìc subandire decet, non quòd profit, aut salutem inferat, sed quòd in salutem facilè terminetur; nisi etiam dicere velis salutarè esse, quoniam exoneratur Natura sanguine illo, qui extra vasa si stagnaret, vitæ periculum afferret, & fortassis etiam mortem; quippe sanguis non tam obest egestus, quàm cùm extra vasa alicubi hærens coagulatur, & corrumpitur.

Cur autem salutaris dicatur, qui sine febre accidit, contrà verò, qui cum febre fit; ratio facillimè deducetur, quia cum febre junctus vitium in sanguine arguit, qui falsâ acritate venas, aut arterias erodat, & sibi exitum faciat; cùmque non tam facile sit vitium istiusmodi à sanguine delere, atque erosa vasa conglutinare, proptereâ malus omni ex parte existimandus est, attentâ præsertim ventriculi structurâ membranacâ, quæ corrosa difficillimè resarcitur; & si aliunde sanguis ille prodeat, atque in ventriculum exonetur, adhuc malum prænunciat, veluti lignum labefactum, aut exoluti visceris, infectique sanguinis. Contrà verò, sine febre excretus sanguis, non tam malus est, quin potius in salutem facilè terminatur, cùm citrà sui vitium prodeat, & per solam, ut dicunt, anastomosis, apertis, dilatatique osculis arteriarum, aut venarum, quæ plerumque sponte suâ corrugari, & cuniri solent, præsertim si aliunde is effluat, quam è ventriculi cavo: quâ sanè ratione evenit, quam obrem salutaris dici etiam possit, inducto in viscere ipso

Lib. 4.

malè affecto levamine , quod neutiquam haberetur , nisi per vomitum sanguis fuisset excretus: id quod tamen adhuc accideret , si per alvum deponeretur, ut aliàs ostensum .

Nedum autem consistit Hippocrates in vomitus sanguinei prognostico , sed methodum quoque adjicit eundem curandi, indicatione nimirum sumptâ ab ejusdem exitu , qui planè tum ratione ipsiusmet sanguinis excreti , tum etiam partis laborantis , & evo-
mentis, longè urgentior videtur, etiam si febris adjungatur, quæ sæpenumerò symptomatica (ut dicitur) esse solet . Omisit autem indicationem à febre desumptam , vel quòd non semper cum sanguinis vomitu copuletur, vel quòd secundo loco considerata sit, & subsequenti tempore, eoque longiori, adimplenda, quæ nimirum directâ sit ad vitium sanguinis adimendum; vel quòd demum , edomito sanguinis fluxu, ipsa sponte suâ sit desitura, repurgante interea, quod alienum in sanguine est, Naturâ, per convenientia corporis secernicula, quoties sanguis opportunis remediis promptè constiterit . Hæc autem fore subdit, acerbâ, seu adstringentia, & refrigerantia, quæ scilicet simul unâ oscilla venarum, & arteriarum agglutinent, fibrosam , glutinosamque sanguinis portionem figant , & coarctent , ac denique sanguinem ipsum temperent, atque in suo motu aliquantulum remorentur ; quorum sylva magna est apud Præcticos : præcellunt autem quæ ex chalybe , & vitriolo confecta sunt, cum succis plantarum, bistortæ, centinodii , pyrolæ, aliarumq. Cæterum vomitus sanguineus cum febre ab interna inflammatione nullus erit, vel simul unâ purulentus observabitur, si nimirum dirupta, ulcerataque illa fuerit, adeoque non multò postea lethalis .

Erit tamen summoperè advertendum, an non sanguis è venis, aut ab arteriis egressus , atque con-

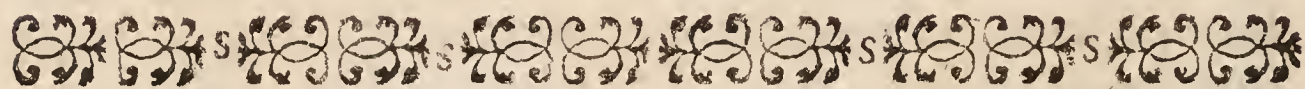
ver-

versus in grumos, ventriculi cavum occupet; tunc enim acerbata ista, atque adstringentia medicamenta haudquaquam forent administranda; quippe quæ magis concretum sanguinem coagularent, ac figerent; quin imò communicato inde illi acore, non solum in fermentationem eundem adigerent præternaturalem, sed etiam infractis, depravatisq; succis ventriculi digestivis, ventriculum ipsum labefactarent, & chylosim impensè admodum vitarent; quamobrem expediet tum primùm concretum sanguinem dissolvere, & educere, postmodum oscula venarum, aut arteriarum occludere, & coarctare. Conjiciemus autem de grumis ventriculum occupantibus à pondere, laxitate, anxietate, & ciborum fastidio, sicut etiam ab assiduo vomendi conatu, aliisque symptomatibus epigastricam regionem molestantibus. Verumtamen utramque paginam adimplebit mistura illa Sylviana ad vomitum sanguineum compescendum peropportuna, præter alia plurima dissolventia ex testaceis potissimum petita. Atquæ hæc convenient solum in anastomosi, & in simplici refectione vasorum; etenim in erosionem, aut ulcere, alia omninò differentia essent adhibenda, ut propterea hîc arguere liceat, Hippocratem non alium sanguinis exitum memorasse, quàm ex sola aperitione venarum, & arteriarum, ut dictum.

Adnotare insuper convenit quam ex parte probabilius suspicari fas sit sanguinem prodire, num scilicet ex ipsomet ventriculo, aut gula, an potius ex inferioribus, aut collateralibus visceribus; etenim pro earumdem partium varietate adhibere quoque conveniet varia, eaque specialiora medicamenta, sine ipsius ventriculi incommodo, qui nonnisi ex consensu illarum sanguine oppletur, atque ad vomendum laceffitur. Hæc autem facile erit internoscere ex eo-

rum dēmet viscerum affectorum læsione, tumore, dolore, excreti sanguinis quantitate, ac qualitate, aliisque symptomatibus adjunctis, & causis prægressis, de quibus latius in praxi,

Postremò vomitus sanguinis ex dirupto Aneurismate, adhuc sine febre lethalis est, quinimò momento temporis interimit, ut pluries observatum.

APHORISMVS XXXVIII.

*Distillationes in ventrem superiorem suppurantur
intra viginti dies.*

Quid nomine distillationum hīc intelligat Hippocrates, hallucinatos plerosque video, qui putant pituitosos humores in Cerebo collectos sensim per glandulam pituitariam dictam, in os, & guttur irruere, ac postea per tracheam delabi in pectus, & pulmonem; ubi si diutius detineantur, fortē quia per tussim, & anacatharsim educi non potuerūt, putrescunt, & in pus verum, vel aliud æquipollens cōmutantur: quamobrem distillationes hī ad catarrhos revocant, de quibus extant versiculi illi.

Si fluat ad pectus dicatur Rheuma Catarrhus,

Ad fauces Branchos, ad Nares esto Coryza.

Quin insuper existimant illas potissimum à vaporibus è visceribus naturalibus plus justò excalefactis exoriri, qui suā tenuitate ad Cerebrum elati, ibique concreti (quo pacto experimur in distillationibus arte promotis usu alembici,) ac denuò in serofos humores redacti, sponte suā decidant in subjectas partes, & præsertim in pectus, & pulmonem; ubi, nisi citò expurgentur, maturationi subjiciantur, & suppurentur, ac

pro-

proinde spurium empyema progignans de quo hic Hippocrates.

At hæc Recentioribus non arrisere, quippe qui figmenta dicunt, quæ de viscerum naturalium excelsatione illi commenti sunt, deque attenuatione, evaporatione, & concretionem humorum, cum & nec vias, per quas efferantur, nec meatus per quos in pectus decumbant, patentes, hætenus Anatome detegere potuerit; quamobrem ad vasa lymphatica opportunius confugere coacti sunt, veluti quæ majorem consensum cum partibus inferioribus tum gutturis, tum pectoris habere conspiciuntur. Verum adhuc mihi superest animadvertendum, solere in gravedinibus Cerebrum exonerari per corticales suas glandulas in nares, aures, collum, tonsillas, cæterasque per guttur, & fauces dispersas; unde multoties affluenter serositates illæ expurgantur, & quandoque etiam raucedines, anginae, tussis, aliæque affectiones exoriuntur; quamobrem verisimile admodum est per consentientes glandulas posse cerebrum, saltem secundum exteriorem ambitum humoribus gravatum, in subiectas partes exonerari, licet ductus, per quos illi deferuntur, lymphatici esse soleant, quorum interest exuperantem lympham, aliasque humiditates referre è glandulis exceptas, atque depositas. In quem sanè sensum audiendus Hippocrates, cum dixit *primo de morbis: Pituita multa, cum confertim è capite in ventrem superiorem fluxerit, putrescit, & pus evadit.*

Quandocumque igitur ejuscemodi humores lymphici, aut serosi, è capite, cerebroque in ventrem superiorem, sive in thoracem, decubitus fecerint, inquit Hippocrates, nisi citò alio deferantur, atque per urinas, vel per sudorem, exitum inveniant, infra viginti dies suppurari, idest maturari, concoqui, & puriformem conditionem adipisci, cum reverà puris naturam

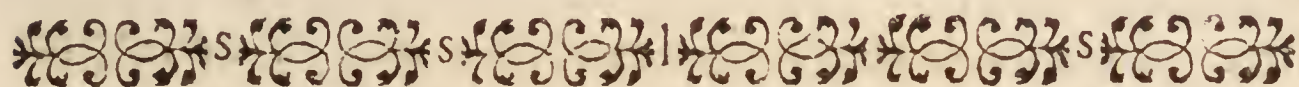
turam subire nequeant, quod non nisi à sanguine stagnante proficiscitur, ut aliàs dictum. Atqui necesse est, eos concoqui, & maturari, ut expelli possint; siquidem coctionis beneficio crassescunt, & impulsus per tussim à pectore susceptum sustinent, & admittunt; nam tenues, & fluidi cum sunt, impellenti pectori cedunt, ac denuò in ejus cavum delabuntur, quemadmodum in liquidis omnibus impulsis experimur: statuit autem vigesimum diem pro termino ejusmodi maturationis, non quòd ad illum præcisè diem coctio ista, & maturatio perducenda sit, cum possit etiam, saltem in validioribus, & junioribus corporibus multo antea promoveri, sed quia infra hoc spatium, in occluso pectoris cavo, facile stagnantes humores concoqui possunt, ac deinceps ad subsequentes dies, usque ad quadragesimum, expurgari, ut de pleuriticis aliàs edocuerat. Verumtamen, ut materia in pectore collecta re ipsa maturationem, coctionemque subeat, intra hoc spatium viginti dierum, novam aliam defluentem admittere non debet, aliàs concoqui, seu suppurari illa non posset; quin & nec ab inspirato frigido aëre, aut ab epotis gelidis, crudisque sorbitionibus, recrudescere; frigidum enim pectori inimicum est, & coctioni officit, nō proficit: quod profectò plerique nullâ ratione servantes, catarrhos etsi leves, in longissimum tempus protrahunt, & multoties etiam exinde empyematici fiunt.

Haud denique in calce hujus aphorismi omiserim, pilulas quasdam plurimum conferentes ad ejusmodi destillationes reprimendas memorare, potissimum si salsam, acremque conditionem referant: potenter enim illas temperant, ac sistunt: conficiuntur autem ex *thuris masculi, seu olibani, & mastiches an. scr. i. myrrhæ, opii, & croci singulorum gr. vii. succ. liquiritiæ dr. i. & cum aqua rosarum f. pilulæ*, ad magnitudinem pisi, quarum una sumatur tempore somni. APHO-

APHORISMUS XXXIX.

*Si quis sanguinem minxerit, & grumos, & stillicidio
urinae laboret, & dolor inciderit in imum ven-
trem, pectinem, & ad anum: circa vesicam
morbus esse significatur .*

DE hoc dictum fatis lib. 4. unde quo pacto hic ite-
rum sit insertus, non video; eum ergo locum
adeat, qui velit .

APHORISMUS XL.

*Si lingua repentinè incontinens fiat, aut aliqua pars cor-
poris stupida : tale est melancholicum .*

DIctio græca ἀρπαγῆς, quâ hîc utitur Hippocrates
in linguæ vitio, ad melancholicos internoscen-
dos, magnam sanè apud Interpretes excitavit dissen-
sionem; quippe Leonicens incontinentiam, Carda-
nus procacitatem, alii immobilitatem exposuerunt :
Galenus verò in commentario eam vult esse, quæ ita
infirmata est, ut non possit integrè vocem dearticulare, aut
immobilem, & omninò resolutam esse: ex his autem,
expositionem primam solùm retinet, & commendat
Mercurialis, ut proinde verbum ἀρπαγῆς significet
linguam, quæ difficulter firmatur, & quando non
oportet sistatur, ob sui imbecillitatem; nam quæ pe-
nitùs, subdit, resoluta est, comprehenditur sub secun-
da aphorismi dictione, in qua dicitur, *aut aliqua pars
corporis stupida*; alioquin aut idem bis repeteretur,
aut lingua non esset corporis pars. In hanc eandem
sen-

sententiam concesserunt reliqui tum priores, tum posteriores Interpretes . Verùm Cardanus cunctos redarguens pro incontinenti lingua exponit, quæ plura loquitur quàm deceat, ut propterea sensum Hippocratis eum esse dicat, melancholicum indicari, cum quis repenti absurda, & turpia loquitur . Sed contra observat idem Mercurialis, ejusmodi linguæ incontinentiam, seu procacitatem esse potius, cujusvis alterius insaniam indicium, quàm veræ melancholiæ . Et quidem attentâ humoris melancholici conditione, haudquaquam accidit, ut incontinentes ac loquaces melancholici sint, multoque minùs procaces, & lubrici, absurda, & turpia loquentes . Sed & de linguæ immobilitate haud omninò dici potest aphorismus esse intelligendum, nam etsi melancholici taciturni plerumque sint, solitarii, tristes, cogitabundi, non tamen prorsus stupidi observantur, modò immobilitas hæc cum stupiditate confunderetur, quam adjecit in aphorismo Hippocrates inquiens, *aut si aliqua pars corporis stupida* . Ex his ergò colligere planè est aliud quid per verbum *ἀρπαγῆς* hic illum voluisse subaudiendum, aliter idem bis repeteret per diversa .

Verisimiliùs itaque per verbum *ἀρπαγῆς* ineptitudinem, impotentiam, hæitationem, seu trepidationem interpretabimur, quæ certè accidentia sunt melancholicis familiaria, quæque ut plurimùm eosdem invadunt, & arripiunt, cumque non tantùm corpulentiam, aut terrestreitate, sed potius halitu acido, & ponticâ conditione, per quam solent momento ferè temporis molestari, & stuporem, ac ecstasim, seu congelationem pati, ut in Catalepticis, propterea non absre adjectum in aphorismo adverbium illud *repenti* . Et quamvis Aristoteles in *problematis* scriptum reliquerit melancholicos in Republica administranda, in carminibus pangendis, & in rebus philosophicis extitisse

tiffè optimos;hi potiùs meditando,ac fcribendo,quã loquendo valere folent; quinimò de melancholicis virtute,prudentiã,ac moribus,veluti à Natura,non autem à morbo,& caufa morbosa aliàs fumus interpretati.

Adjectum eft autem in aphorifmo *repentè*, feu *subitò*, contractis, convulfisque mufculis linguam cõponentibus, non quidem à corpulentia humoris melancholici,crassi,& tartarei, fed à qualitate ejufdem, acidã corrugante, ac figente: acidum enim, quod in eo prævalet, non rarò oberrans, citò cunctos meatus corporis pervadit,& nervos potiffimùm afficit, eorũq, fibras coarctat.

Quòd fi nedum vapore, aut halitu, verùm etiam craffitie, & lentore, capita, & oscilla nervorũ obftruat, ftupore, ac paralyfi partes afficit; quamobrè in aphorifmo dicitur, *aut aliqua pars corporis ftupida fiat*; fi quidem acidus humor, melancholicus dictus, corpulentia exolutionem, acore verò convulfionem inducit. Atque hinc etiam deducitur, quamobrem linguæ incontinentia ad impotentiam, & taciturnitatem, nõ verò ad loquacitatem referenda fit, ne fcilicet Hippocratis mens in duo omninò difparata, ac veluti oppofita fymptomata, ab uno, eodemque humore provenientia deducatur. Quamquàm etiam fieri poffit, ut ab eodẽ acido, vitiofoque humore degenerato, ac vellicãte fibras nervorũ, nõ folùm linguæ loquacitas, & mufculorum omniũ cõmotio, fed impetuoſitas quoque corporis univerfi, excitari poffit, veluti in Maniacis; unde idem Hippocrates 6. *aphor.* 56. ſcribit: *in morbis melancholicis in hac pericula inciditur, ftuporem corporis, vel convulfionem, vel furorem, vel cæcitatem significant.*

Cùm hæc ſcriberem, contigit Romæ, ut vir quidem religioſus, & planè doctus, à perturbata vehe-

menter imaginatione cum metu ex imminente famæ periculo, adeò mente commotus est, ut attonitus fieret, & vocem articulare nequiret, quinimò vix posset pedibus stare; post multos verò dies viribus, & animo reffectus, convaluit, sed adhuc mente hebes perstitit, & in operibus animalibus imbecillus; quamobrem constat solère non rarò melancholicos attonitos evadere, & linguâ, ac voce titubantes fieri.

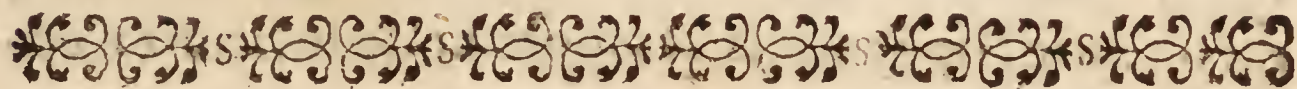
Unde autem id illis accidat, facile quispiam deducet ex humore ipso melancholico acido, cujus maleficio spiritus animales, & nervi, qui plurimi in linguam confluunt pro ejusdem motu, & loquela, acore infecti, inefficaces fiant, & nequeant pro indigentia linguam promptè ad varios motus peragendos sollicitare. Sed & quod linguæ accidit, sæpè etiam ad alios musculos extenditur, adeoque impotentes ad corporis pondus regendum observantur: quò profectò fit, quamobrem pusillanimes, repentinoque timore præhenfi, aliquando repentè concidant, & nec pedibus stare, nec progredi possint. Notanter autem de linguæ trepidatione, titubationeque, mentionem hîc fecit Hippocrates, utpote quæ proximior cerebro est, unde labes ista melancholicorum; cumq, ea musculis plurimis sit referta, quandocumque in suis motibus fatiscit, cæteras partes gravius affici posse parivitiò demonstrat; proindeque subditur hoc eodem aphorismo, *aut pars aliqua corporis stupida sit, tale est melancholicum*, id est morbo melancholico affectum, cohærenter illi, ubi dicitur *si timor, atque maestitia longo tempore perseverant, tale est melancholicum*.

APHORISMVS XLI.

Si senioribus supra modum purgatis, singultus supervenerit, non bonum.

QUod antea indiscriminatim de cunctis à medicamento cathartico singultientibus dixerat, nunc mirum, cur idipsum repetat non bonum in senioribus, cum hoc idem poterat ex antedictis facillimè deduci; quamobrem sanâ ratione à plerisque factum, ut aphorismum hunc è medio sustulerint, veluti inutiliter ab aliis, quam ab Hippocrate, hoc loco insertum: id quod & Nos pariter agentes, ad utiliora transeamus.

APHORISMVS XLII.

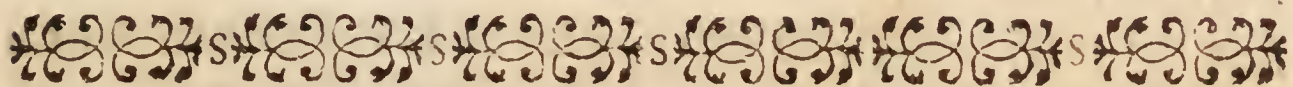
Si febris non ex bile fit, multâ aquâ calidâ capiti superinfusâ solutio fit febris.

Febres omnes ex bile fieri aliàs expressè docuit Hippocrates, præsertim verò lib. de Natura humana, & 2. ac 4. de morbis: eas autem intelligere oportet, quæ ab humoribus vitiatis progenitæ dicuntur, quales sunt, quæ Antiquis putridæ, & humorales appellantur, tertianæ, quartanæ, quotidianæ, exceptis hæcticis, atque ephemeris; unde febres omnes hîc ab Hippocrate memoratas humorales dūtaxat interpretari licebit, contrà id, quod arbitratur Galenus in cōmentario: Et quamvis quotidianæ, ac quartanæ febres iisdem fieri credantur à pituita, vel melancholia putrescentibus, non autem à bile, benè tamen juxta,

mentem ejusdem Hippocratis, adnotat Prosper Martianus in commentariis ejusdem, & ante ipsum Mercurialis, *hoc loco*, adhuc in ipsis bilem causam esse, cujus scilicet maleficio, instar sulphuris, cæteri humores effervescent, & inflammentur; ut propterea rectè scriptum sit ab eodem Hippocrate, febres omnes ex bile fieri; quod scilicet ab hac solummodò reliqui humores in motum, commotionemq; febrilem adigantur. Et sanè, quandoquidem etiam à Recentioribus dicitur nuspiam sanguinem, lympham, succum pancreaticum, aut alium quemcumque humorem febrem parere posse, nisi per alterius acrioris humoris, qui biliosi, ac fellei conditionem referat, missionem, in motum fermentativum adigatur, & sanguinem ad celerius circulandum provocet, & commoveat: id quod communissimum fuit Vetustioribus omnibus, etiam ante Hippocratis tempora, ut deducitur ex eodem citatis locis.

Itaque de iis solummodò febribus scriptus videtur hîc aphorismus, qui hæcticarum, & ephemerarum naturam sapiunt, ad redarguendos scilicet Medicos illos, qui cunctis indiscriminatim febrientibus, capitis, & totius corporis ablutionem commendabant, quemadmodum refert Celsus de Cleophanto *lib. 3. c. 14.* Quamobrem ejuscemodi lotionem convenire solum docet in ephemeris, & hæcticis, (potissimū ex laboribus, lassitudinibus, cutis constipationibus, cæterisque), minimè verò in putridis dictis, & humoralibus febribus. Sed & advertit quoque perquam optimè Mercurialis, ex doctrina ejusdem Hippocratis *2. epidem. sect. 6.* nec febrem propriè, ac strictè acceptā, sed calorem dumtaxat excedentem, qualis in febre levissima, hîc intelligendum, documento etiam Galeni *primo epidem. agr. 12.* & *3. ejusdem operis agro 2.*; quemadmodum idēmet in *libris methodi medendi*, pro
cura.

curatione ephemerarum, & hefticarum febrium, ex Veterum more latiùs profequitur, & proponit. Sed & num Hippocrates propriâ, an potius aliorum prædecessorum ſententiâ, id protulerit, adhuc pleriq; non irrationabiliter addubitant; cùm aliter ipſe de febriũ natura, & cauſis videatur opinatus. Cæterùm etſi calidam aquam capiti ſolummodò ſuperaffuſam, febrẽ ſolvere fateatur, non tamen exinde colligere eſt, ut reliquum Corporis excludat; ſiquidem Antiqui de more habebant, nedum caput, ſed etiam totum corpus abluere, ac detergere.

APHORISMVS XLIII.

Mulier ambidextera non fit.

JAm diũ mente revolvi, quĩ unquàm potuerit Hippocrati in mentem cadere, ſententiam hanc inter aphoriſticas collocare, quæ nec doctrinæ gravitate, nec ſententiæ pondere, nec ad rem Medicam faciendam utilitate, videtur tanto Viro digna; quæq; ſi uſpiã inter aphoriſmos recensenda viſa fuiſſet, certè ſermonis analogiã, inter eos, qui libro quinto continentur, ubi multa de ſceminis referuntur, reponenda foret. Sed & cùm Galenus in commentario, ex quibuſdam Authoribus exponat, ambidexterum hominem intelligi, qui ambabus manibus pro dextris utitur, quemadmodũ fertur Homero fuiſſe Ariſtopœum; ſi idipſum ſceminis adſcribere vellemus, planè conſtaret, non unde quaque verum eſſe; cùm licet nonnullæ fuerint, quæ dextræ manũs opera ad ſiniſtram etiã tranſtulerint, non æquè tamen benè, nec cuncta manuum miniſteria, pari dexteritate, vi, atq; vigore, illa
pera-

peragere potuisse, ambigere valdè est. Plerasque equidem novi, quæ acum, forficem, glomum, (atq; adeò suere, incidere, glomerare, nere,) sinistrâ manu expeditè nimis, & agiliter tractarent, alia verò munia nequaquam, & nonnisi dextrâ solùm, nec è converso: quamobrem etsi nonnulla manualia exercitia mulieres plurimæ sinistrâ manu agant, non tamen illa eadè, nec reliqua omnia, æquabiliter dexterâ peragunt.

Sed nec mares ipsi, qui lævi-dextri referuntur, æquè viriliter, ac pari robore, sinistrâ, ac dextrâ utuntur, cùm plerique strenuè admodùm sinistrâ digladiari visi sint, scloperum verò, aliaque instrumenta bellica, nonnisi dextrâ solùm, prout unâ, vel alterâ manu ad istiusmodi opera peragenda usum assiduitate contraxerunt. Rustici, & Agricolaë ingentia, & ponderosa nimis instrumenta promptissimè tractantes, calamū tamen in scribendo vix regere valent. Est apud nos Citharædus, qui lævâ mirabiliter fides pulsat, nullatenus autem dextrâ valet; atq; in his, aliisque similibus, alii, alia: Quocircà rari admodùm erunt, qui æquè benè utrâque manu omnia persolvant, aut æquali dexteritate, vi, ac promptitudine, præsertim, quæ majus robur, firmumq; exigunt. Hinc non irrationabiliter factū crediderim, quamobrem isti italicè *Mancini* vocitentur, veluti mancā, ac deficientem alterutram manū habentes, ut proptereā, prout ulus, & frequentior alterutrius manūs exercitatio prævaluerit, aut lævi, aut dextri magis, minùsve præpotentes evadant; unde licèt Plato 3. de legibus, paucos viros, nullas verò feminas ambidexterās fieri dixerit, id tamen non ad virtutis imbecillitatem, & caloris inopiam, quæ sinistro lateri inesse creditur, sed ad defectum exercitationis ejusdem, causam retulit, exemplo à pedibus desumpto, qui pares, & æquipotentes in suis operibus observantur, quia parem in stando, & incedendo usū,

&

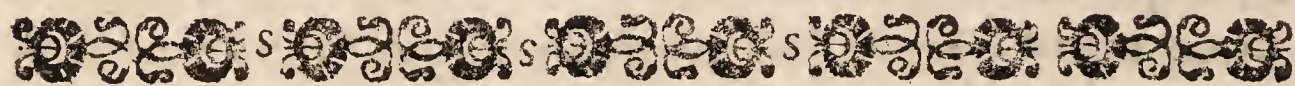
V. etiam,
Arist. 2. de
histor. ani-
mal. c. 1. &
31. f. pro-
bl. 12.

& exercitationem ab ortu subiere. Et quidem plurimum in his valet assiduus exercitationis usus temporis diuturnitate comparatus. Hæc quippe arte Amazonidas, Sauromatas, & Scythicas mulieres in sagittis jaculandis, & bellicis instrumentis tractandis excelluisse refert Hippocrates *lib. de aëre, aquis, & locis*, quoniam à pueritia ea exercere consuevissent. Experimur pariter Artifices omnes, quia ab ineunte primâ ætate sinistrâ simul, & dextrâ manu, malleum, asciam, ferram, terebram, aliaque Artium instrumenta æquabiliter tractare consueverunt, utrâque manu deinceps, pro arbitrio uti solere, & si fortassis sinistrâ potius, quàm dexteram exercere consuecant, illâ potius quàm istâ prævaleant. Fuit aliquandò, qui tam benè usum scribendi sinistrâ manu sibi comparavit, ut non meliùs dexterâ characteres efformaret, non aliâ planè industria, quàm assuetudine perpetim à primâ ætate puerili acquisitâ. Non multis ab hinc annis per Italiam prodigiosa quædam mulier vagata est, quæ pedibus peragebat quidquid à cæteris solâ dextrâ manu perfici solet: tantum valet contractus ab initio vitæ usus, ac frequens, & iterata eorundem actuum exercitatio.

Cùm igitur hæc ita sint, non absre verendum videtur, ab alio prorsùs, quàm ab Hippocrate sententiam hanc hoc loco fuisse insertam, ut propterea si alius unquam inter adjectos aphorismos dicendus est, de isto planè suspicari omninò licebit, ex nuper alatis.

Cæterùm, qui ambidexteræ dictas volunt, (ut memorat Galenus in hoc commentario), *quæ parte uteri dextrâ genitæ sint*; adeoque ambidexteræ feminas, non fieri, quòd in utraque uteri parte minimè generetur: tam longè à veritate declinant, & ob Anatomicæ inscitiam falluntur, ut nullius penitus mereantur

tur assensum, cum non minus in dextra, quam in sinistra uteri parte progigni foemellæ visæ sint. *His adhuc magis à ratione alienum* (subdit in eodem commentario Galenus) *alii ajunt de iis, qui hermaphroditi nominantur, Hippocratem esse locutum, quasi dicat mari quidem pudendum accrevisse muliebri, mulieri verò virile, minimè.* Quandoquidem id remotissimum est ab Hippocratis mente, nec ullatenus aptari potest huic aphorismo, in quo de utriusque manûs dexteritate sermo fit; quin & foeminis virile membrum, aut quid simile, ex elongata clitoride, succrevisse, ac foras prodiisse, non semel observatum; maribus verò muliebria pudenda nequaquam.

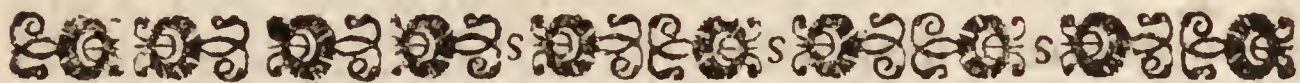
APHORISMUS XLIV.

Quicumque suppurati uruntur, vel secantur, si pus purum fluxerit & album, evadunt: si verò subcruentum, & faculentum, ac fatidum, pereunt.

A Libi edocuit Empyicos ustos, vel sectos à pure affatim exeunte periclitari, nunc à qualitate puris exeuntis, bonum, vel malum eventum præfagit; aitque si pus album, purumque exeat, bonum, si verò subcruentum, faculentum, & fatidum, exitium portendi. Cum enim pus album, & purum prodit, neque materiam in pectore collectam pravam, & deleteriã, neque ulcus sordidum, aut malignum designatur; quamobrem facile fit, ut ab illius exitu, nullâ in pectoris cavo relictâ noxâ, revalescant agrotantes; quod secus accidit si pus inde prodiens faculentum, & fatidum comparuerit, unde de ulceris pravitate, & de humo-

humoris ibidem collecti, ac suppurati malitiâ judicare est. Subcruentum autem pus rebellem, contumacemque humorem, non satis coctioni substantem indicat, qui & sanguinis è vasis pulmonis profusionem facilem, ac subitanream pertimescendam arguit; unde periculosior eventus. Idipsum habet idem Hippocrates in *Coacis prænotionibus*. Verùm quod in empyicis tempore Hippocratis frequentissimè, sectionis, aut unctionis operâ peragebatur, nunc penitus exolevit.

Quoniam verò indiscriminatim Hippocrates dixit *suppuratos*, ansâ indè plerique arripuerunt, ut etiâ Galenus meminit, de quibuslibet suppurationibus in quavis alia Corporis parte habitis intelligendū. Nihilominus rectè idem Galenus advertit propriè suppuratos ab Hippocrate nominari eos, quibus inter thoracem, & pulmonem acervatum pus est, quos urere consuevisse Veteres adjicit ex Platone comico: Quin & sequens Aphorismus de suppurato Hepate scriptus, clarè etiam designat speciales hîc memorare voluisse suppurationes, ut consideranti patet.

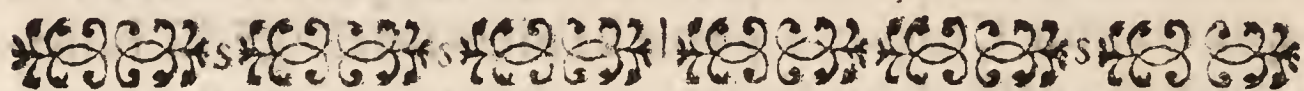

APHORISMUS XLV.

Quorum Hepar suppuratum aduritur, si pus purum fluxerit, & album: evadunt; in tunica enim his pus continetur: si vero qualis amurca fluat, pereunt.

SImul hîc Hippocrates aphorismum prognosticū ab inustione suppurati Jecinoris proponit, & rationem boni, vel mali eventūs superaddit: inquit enim ita affectos evadere, si purum, & album pus fluxerit; quoniam in his pus continetur in tunica, seu membrana exteriori jecinoris; secus verò, si qualis amurca

prodeat ; quoniam è conuerso pus internam jecoris substantiam pervasit , illiusque parenchyma colleſcit. Idipſum habet *in Coacis prænotionibus* , ubi de variis hepatis affectionibus agens , ſpeciatiim de inuſtis inquit : *Quibus ſecundùm jecur inuſtis veluti amurca exit , mortale* . Non etenim fieri poteſt , quin jecoris ſubſtantia intimiùs computruerit, ſi pus exinde prodiens putridum, & concretum inſtar amurcæ , ſeu fæcis olei, appareat , eo quòd prauum ulcus ibidem genitum deſignet: ulcera autem in jecoris parenchymate excitata lethalia omninò ſunt .

APHORISMUS XLVI.

Dolores oculorum poſt meri potionem, & aquæ calidæ balneum, venæ ſectiõne curato .

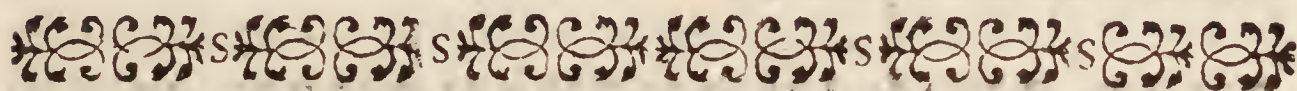
Hic aphoriſmus non cohæret ei, qui ſcriptus eſt 31. ſexti quæ enim hoc loco unum poſt aliud proponuntur, diſjunctim ibi, ad dolores oculorum arcendos, commendantur, & quidem rationabiliùs. Hinc non immeritò Galenus interfertum, atque adjectitium hunc, adeoque expungendum opinatur. Neque prætereà congruenter videtur venæ ſectio , poſt meri potionem , & balneum inſtituenda in quocumque oculorum dolore, qualibet ex cauſa indifferenter proveniente, vt conſideranti patet .

APHORISMUS XLVII.

*Aquâ inter cutem laborans, si tussi corripitur,
desperatus est.*

DE hoc pariter dictum satis supra est *in commen-
tario aphorismi 35. sexti libri*, ut proinde opus
non sit illa eadem hic repetere; cum igitur locum
adeat, qui hujus expositionem desiderat.

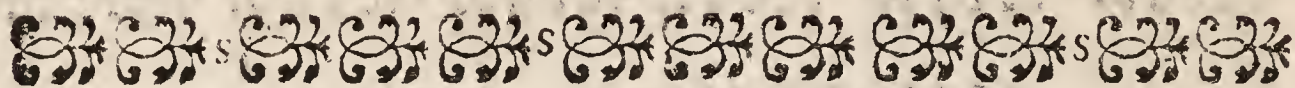
APHORISMUS XLVIII.

*Urinæ stillicidium, & mingendi difficultatem, vini potio,
& venæ sectio solvit, incidere autem interiores.*

P Lerumque urinæ stillicidium fit à crassis, lentif-
que succis meatum urinarium occupantibus, at-
que urinæ exitum impredientibus, sive isti cum ipsa-
met urina permisti sint, sive janitori musculo impactis;
cùmque præter viscositatem, acorem etiam referant,
quoniam facillimè fit, ut qui viscosi sunt, acidi fiant,
& è converso, propterea accidit ut simul unâ urinæ
exitum retardent, ac stillicidium inferant, atque etiâ
mulculum ipsum vellicent; & proritent, unde postmo-
dum stranguria, vel dysuria. Hâc eâdem de causa eve-
nit ut in horum ægrotantium urinis sedimenta ob-
serventur perpetuò ferè mucosa, cænosa, & crassa. His
ergo, ad diluendas ejuscemodi viscositates, summè
confert vinum meracum, vel largiùs, & semel epotū,
vel parciùs, sed iteratum: eo enim crassi succi geniti
diluuntur, ac extenuantur, & fortè in posterum gi-
gnendi impediuntur, ne fiant, si præsertim in reliquis

victus ratio, & usus sex rerum nonnaturalium in idipsum concurrens consulatur. Desumptus est hic aphorismus ex 2. *epidem*; & scriptus quoque invenitur 6. *aphor.* 36. quare hic ab aliis denuò interjectus putandus est.

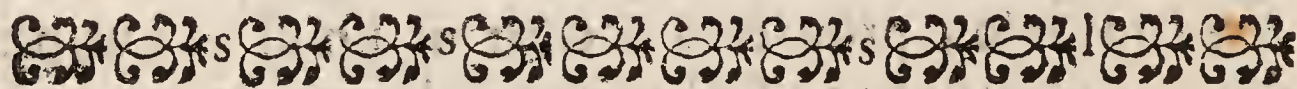
Cæterum quod spectat ad venæ sectionem, & ad selectionem venarum interiorum, non tanti est, ut indifferenter prodesse possit in omni urinæ stillicidio, nisi solum indirectè, ad deplendam feri copiam, vel ad impediendam vesicæ inflammationem, si tamen id commodè fieri possit.

APHORISMVS XLIX.

Ab Angina correpto tumor, & rubor in pectore superveniens, bonum: extra enim vertitur morbus.

ET hic pariter aphorismus repetitus hoc loco invenitur, (ut & alii) industriâ forsitan librariorum, ut antea dictum; cum & 6. & 4. libro aphorismorum de eo scriptum sit.

APHORISMVS L.

Quibus Cerebrum sphacelatum est, in tribus diebus pereunt: si verò hos evaserint, sani fiunt.

Verbum istud *sphacelari* cunctis Interpretibus non modicæ fuit offensioni. Attentâ siquidem preisâ illius significatione, *sphacelari*, idem vertunt, ac syderari, & corrumpi. Cum autem benè nosceret

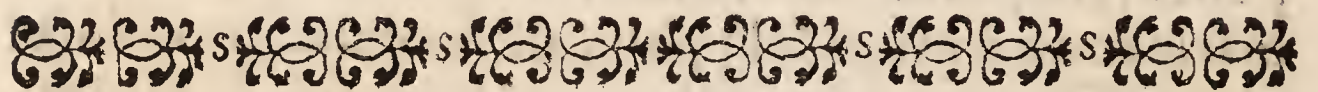
non

non posse id aphoristicæ huic sententiæ commodè adaptari, quoniam ex cerebro sphacelato impossibile est patientem revalescere, cum à corruptione interitus inevitabiliter subsequatur; propterea Galenus primum, mox alii deinceps, sphacelismum hîc, veluti dispositionem tantummodò ad sphacelum, & corruptionem, sunt interpretati, ut accidit ex intemperie, aut inflammatione, quæ gangrænam, ac sphacelum præcedere solet. At isti minimè animadverterunt difficulter admodum, imò nullatenus internosci posse internam hanc Cerebri corruptionem, ut exinde quisquis, etiam oculatissimus, vaticinari queat de interitu intra triduum, vel de convalescentia, atque salute, ipso transacto, subsequutura, quemadmodum ex hoc aphorismo deducendum consulit Hippocrates: Nam quis unquam, etsi lynceus, id introspiciet? Sed nec insuper facile est, cerebrum inflammatione affectum, tam subito, transacto scilicet triduo, consanescere posse, quin potius contrà facillimum sit, ut solâ inflammatione, imò etiam solâ phlogôsi succumbat, inductâ phrenitide cum acuta febre, uti documento Hippocratis, attestante quoque experimento, passim observatur.

A causis præterea internis inductam istiusmodi considerationem, quâ fieri poterit, ut quis probabiliter conjiciat, fuisse ex innumeris potius inflammationē, & non alias, quæ ceteroqui plures, & variæ esse possunt; cum tamen rarissimè, vel nunquam cerebrum suâ substantiâ inflammationi subjiciatur, & in phrenitide potius meninges, quàm cerebrum ipsum, inflammantur? Hinc factum, quamobrem Cardanus illud concussum, idest à causis externis, contusum, vulneratum, commotum, interpretetur, unde cerebrum interiùs læsum magis patere potest sensibus, tumore, rubore, vel etiam livore, & corruptione.

Et

Et quamvis de cerebro concussio alibi verba faciat Hippocrates, nil tamen obstat, quin utrobique in eundem finem idem consideraverit; ut in uno causam externam, & signa, in alio prognosim advertat: Siquidem ab ictu, vulnere, & concussione aphonia primum, mox, si corruptio subsequatur, mors sit intra triduum successura. Verum quæ in Cerebri sphacelismo contingunt latius idem Hippocrates memoravit 2. & 3. *de morbis* pluribus in locis. Faciunt ad hoc idem quæ ipsemet in *Coacis prænotionibus*, Celsus lib. 8. *cap. 9.* & Galenus 2. *de locis affect.* *cap. 7.* de Cerebri sphacelo edocent, quos vide. Cæterum, sphacelato Cerebro, interitus imminet ob affectæ partis dignitatem; & quidem infra triduum, cum diutinum tempus læsa Cerebri substantia ferre non possit: Post hoc tempus verò ægri evadunt, non quòd illud gagrænâ liberetur, sed quòd concussio tanta non fuerit, ut gangrænâ, & sphacelum intulerit.

APHORISMVS LI.

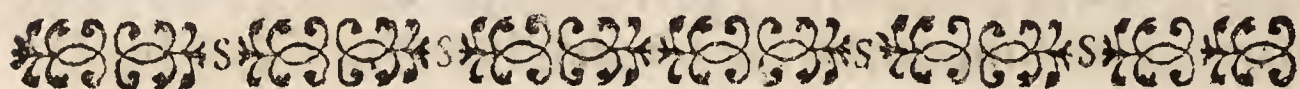
Sternutamentum fit ex capite, calefacto cerebro, aut humectato eo, quòd in capite inani. Aër enim intus contentus extrâ erumpit: sonat autem, quoniam per angustum ipsi est exitus.

Considerat hîc Hippocrates sternutamentum veluti malè affecti cerebri symptoma, per quod, & qualitas ægritudinis ejusdem internosci possit, & exuperantis humotis locus, & modus excretionis. Cunctis enim notum, non tantum hâc de causa, sed ex multis aliis, tum internis, tum externis excitari sternutamentum, ut propterea quæcumque aut irritando,

do, aut gravando, tum Nares, & Olfactûs sensoria, tum etiam quæ Cerebri meninges vellicant, & compungunt, valeant ad sternuendum lacessere, de qua re latissimè Galenus 2. de symptomat. causis cap. primo, alii-que Doctores passim. Quoties ergo Caput, Cerebrû-que secundum corticem serosis, lymphicisque superfuitatibus gravatur, atque ad organa olfactus per-sensientes meninges illos protrudere potis est, ex angustis, occlusisque meatibus in patentiores propellens, sternutamentum inducit, & sonum edit. Quare ex illo cerebrum indicatur superfuitatibus istiusmodi gravari, atque ad earundem expulsionem impelli, non sine manifesto plerumque juvamento. Accidere autem illud dicitur ex calefacto cerebro, aut humectato inani spatio, quod partem cerebri anteriorem, & cranium interest; siquidem nisi humor lymphicus, ac serosus exinde extillans concalescat, & acritatem, vellicationemque contrahat, proculdubiò sternutamentum non fit, quemadmodum experimur in gravedinibus, & coryzis, quæ tunc sternutamentis sociantur, cum materia per nares effluens acris, & mordax est: quod etiam palàm fit, cum in imminentibus catarrhis ab humefacto capite, aërem calidiorem inspiramus, & halitus odoriferos, aut solares radios, affatim excipimus. Cæterum sonitus in sternuentibus fit, erumpente cum impetu è naribus, veluti ex angustis loculis, in apertum aëre, sive flatu, aëri analogo, concurrente in idipsum motu thoracis vehementiùs expirantis; in multis enim similitudinem magnam referunt sternutatio, & tussis, ut benè explicat hîc Scholiastes Hollerii. Denique sternutamentum ut salutare sit, & levamen Cerebro, imò etiam pectori afferat, cū exitu fluitantis humoris, aut crassioris muci esse debet; nam si inaniter contingat, & iteratò, sine ulla humoris educatione, malum omen esse consuevit, ut in pe-

sti.

stilentiiis : tunc enim vel à maligno , irritanteque miasmate fit , vel si quis humor inest , sternutamenti concussione , ob aëris exsuctionem internam potius Cerebri substantiam pervadit, & Apoplexiam infert.

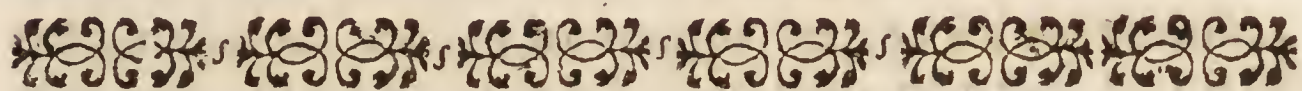

APHORISMUS LII.

Quibus Hepar vehementer dolet , iis febris superveniens solvit dolorem .

SExto libro *aphorismo* 40. dixerat , dolorem in hypochondriis, febre superveniente sedari; nunc de dextro solum meminit, ubi Jecur jacet . Sed num reverà de dolore jecoris substantiam occupante, an potius partes eidem adnexas, hoc loco intelligat, dubitari potest; Etenim non tam facile quis sibi persuadebit, superveniente febre dolorem in Jecore inductum exsolvi, si ipsius parenchyma affectum fuerit , tumore præsertim inflammatorio, qui per febrim potius exasperaretur, vel in suppurationem vergeret. Hinc non absre putavit Mercurialis legendum, *circumdolet*, non *dolet*, ut partes dolentes jecori circumpositas potius designaret, nō proprias ejusdem. Verum si dolor jecur afficiens ex obstructione sit , quemadmodum ex sensu gravante, vel attollente solum, ut ex tenui materia conjicere licet; proculdubio tunc etiam febris superveniens juvamento esse poterit , quippe per febrim impactus ibidem humor crassus , & hærens diluitur, meatus aperiuntur , & aliò, puta ad intestina, vel ad renes, & vesicā ille deducitur; ac si fortasse ex adverso tenuis fuerit, facillimè dissolvitur, & evanescit. Febris autē debet nō præcedere, sed supervenire; si enim dolorem præcederet, vel comitaretur, illum veluti ab inflam-

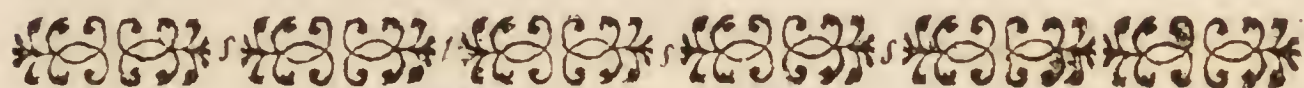
inflammatione, vel phlogosi dependentem argueret; ita neque eundem solveret, sed potius augeret, & mali morbi indicium foret, adeoque periculo non vacaret.

APHORISMUS LIII.

Quibus à venis sanguinem mittere confert, iis Vere venam oportet secare.

Similis aphorismus scriptus est *lib.6. textu 47.* propterea ejus expositionem omittimus, & ad illum locum lectorem amandamus.

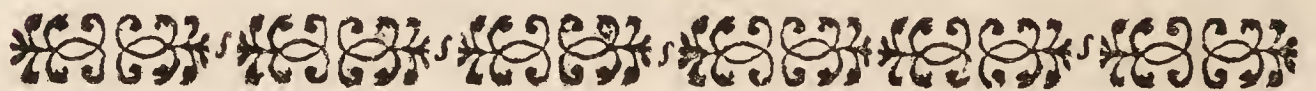
APHORISMUS LIV.

Quibus inter ventriculum, & septum transversum pituita reposita est, & dolorem affert, non habens viam ad alterum ventrem: iis per venas in vesicam pituita versâ, solvitur morbus.

Quinam sit istiusmodi locus inter ventriculum, & septum transversum, qui pituitam collectam continere valeat, illamque deinde ad vesicam deducere, ex Anatome nondum patuit. Sunt tamen ex Hypochondriacis nonnulli, qui passim de fluctuante aquâ, veluti in utre conclusâ, per eas partes, conqueruntur, ac perpetim illam undantem, & sursum deorsumque vergentem exaudiunt, atque aliis manu commotam, exaudiendam

præbent: sed num reverà illa aqua sit, vel aqueus, & flatuosus liquor, & ubi includatur, perspectum non est. Vivit adhuc Nobilis quidam Vir, qui adeò se hoc symptomate molestari ait, ut nil pejus se pati existimet, ac multùm in ejusmodi fluctuatione vercundetur. Fatetur tamen ad plures hebdomadas illam aliquando quiescere solere, redditâ nimirum per id tempus urinâ copiosiori.

Hinc suspicari fas est, ut quemadmodùm in Hydropicis non rarò serum ad vias urinæ deducitur, & quidem salubriter: ita quoque in his pituita, si-ve lymphæ crassæ, inter ventriculum & lienem collecta, ac postmodùm dissoluta in vesicam delabi possit, & cum profectu patientis, siquidem eâ parte, qua ventriculi fundum lienem respicit, & colon intestinû, humores in hypochondriacis colligi solent, sibi locû facientes. Quod autem Hipp. dixit *per venas*, intelligendum vel de arteriis, vel de lymphaticis vasis, cùm passim apud Veteres, canales omnes corporis, venæ appellari consueverint, ut aliàs quoque dictum. De reliquo cùm dolorem affert collecta illic pituita, in vias urinæ efferri potest; quoniam tunc per fermentationem, sui que dissolutionem, fluidior reddita vasa illa subire potest, & foras educi, præsertim si lienem ipsum pervadat, indeque per renes egeratur.

APHORISMUS LV.

Quibus Hepar aquâ plenum in Omentum eruperit, iis venter aquâ repletur, & moriuntur.

Qui per Omentum, atque Omenti meatus, in Renes, & Vesicam pituitam in antecedenti apho-

aphorismo memoratam deduci posse explicant, non incongruenter moventur ex his, quæ in hoc aphorismo ab Hippocrate, de aquâ in hepate collectâ, atque per vias urinæ excreta referuntur: Nam quâ ratione jecur aquâ repletum potest per Omentum exonerari, pariformiter quoque poterit collecta inter septum transversum, & ventriculum per eodem ductus in vesicam deferri. Porro id experimentis frequenter comprobatur, sed per quos ductus huc usque nescitur. Sagax autem, & perita Natura scit mille sibi parare vias, per quas seipsam exoneret.

Repletur hepar aquâ ex vasis lymphaticis illuc confluentibus, & plerumque hydatides innumeras excitantibus, quæ ubi nimium distentæ, amplius expandi non possunt, & aquam stagnantem continere, in omentum, quod hepatis, & ventriculo superincumbit, illam exonerant: unde Omentum ipsum suâ naturâ adiposum, ab ejusdem salislagine acris, & erodente dirumpitur, atque universam aquam in ventrem, idest in abdominis cavum effundit, & hydropem, Ascitem dictum, excitat. Exinde autem sequitur ægrotantis interitus, tum à gravi jecinoris læsione, atque hydatidum eruptione, tum ab omenti erosione, ubi ulcus insanabile exoritur, tum denique à mala ejusdem lymphici humoris qualitate, salis, & erodente, quæ diuturnâ ibidem morâ, reliqua adjacentia viscera, præsertim verò intestina labeficit, & mortificat; cum potissimum nullo aditu remeare is possit, aut per patentes ductus foras educi. Hinc Antiquis in usu fuit Paracentesis, quæ cum non minoris periculi fuerit observata, quam morbus ipse, à Recentioribus nunc tandem omissa est.

APHORISMVS LVI.

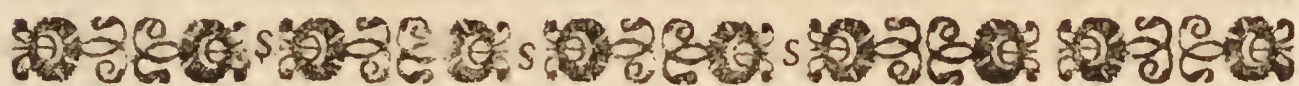
Anxietudo, oscitatio, horror, vinum, æquale æquali potum, solvit ægritudinem.

Idem re-
fertur 2.
epid. 5. 6.

QUàm in multis conferat vinum, præfertim moderate sumptum, non est ut diutius hîc suadeam, cùm cæteroqui cunctis notum sit summum esse medicamentum, imò medicamentorum omnium maximum, de quo pluries Hippocrates verba facit, illiusque utilitates magnoperè commendat. Speciatim autem hoc loco docet medelam esse anxietudini, oscitationi, & horrore, quæ licet sæpenumerò ægritudines periculosæ non sint, solent tamen non rarò esse nimium molestæ, & sæpesæpius stomachi, atque ventriculi malè affecti symptomata, contumacem, hærentemque causam, nervos proritantem indicantia, quæ nisi citò detergatur, dissolvaturque, pejora planè incommoda solet afferre. Est autem Anxietudo fastidium illud in imo ventre, quo patientes huc, illucque se jactare coguntur, cùm situm commodum quiescendi non inveniunt, etiamsi lecto decumbant. Id verò illis accidit ab hærente, glutinosoque succo, plerumque acido, & austero, qui simul vellicando, & transitum reliquis humoribus impediendo, quandoque etiam per flatus distendendo, ingentem molestiam excitat, ut patientes loco stare non sinat. Non dissimiliter Oscitatio fit, cùm in ipsa nervi quoque per ventriculum dispersi, atque in intestina transfusi, pariformiter lacessiti, alios, & alios sibi respondentes commovent, & musculos faucium, oris, & mandibularum, ad se retrahendum proritant: quod plerumque accidit cùm insomnes, dissolutionem

exa-

exactam ciborum minimè peregrinus , nec vapores per cerebrum , & nervos diffusos , convenienti somno , discussimus . Horror denique , ut alias à Nobis dictum , à crassis , acidisque succis in fermentationem indebitam adactis , quemadmodum in Quartanis febribus , provenit . Porro his omnibus vinum , & quidem meracum summoperè conferre potest , dissolutis nimirum , detractisque succis illis crassis , & tenacibus , quorum causâ ventriculus , atque intestinâ lacefluntur . Atquî subdit Hippocrates , pari aquæ portione commistum potandum esse , tum ut acidum illorum succorum retundatur , & tenacitas eorundem meliùs diluatur ; tum denique , ne totum in vapores exolutum , caput petat , & crassitiem illam succorum minùs efficaciter detergat . Mistio autem variari potest , pro variâ vinorum conditione , ac virtute . Postremò inquit ægritudinem solvere , idest non solum symptomata ista delere , verùm etiam causam eorundem abstergere , concoquere , & superare .

APHORISMUS LVII.

Quibus in urinario meatu tubercula sunt : iis suppuratione factâ , & eruptione , solvitur dolor .

Hic etiam aphorismus alibi scriptus est 4. lib. *aphorism.* , atque ibidem à Nobis expositus ; quare ad eum locum lectorem remittimus .

APHORISMUS LVIII.

*Quibus Cerebrum aliqua ex causa concussum fuerit ,
necesse est statim mutos fieri .*

V. etiam
I. de mor-
bis .

Hanc eandem sententiam , & latiori quidem sermone exaratam, habet Hippocrates in *Coacis prænotionibus* , ubi, quibus cerebrum , inquit concussum fuerit , & doluerit, percussis , aut aliàs lapsis , hi statim voce privantur , & neque vident , neque audiunt, & plerumque moriuntur. Experimentis quoque confirmatam eandem proponit 5. & 7. *epidemiorum*, in foemina quadam palmâ manûs ab alia percussâ , & in eo , qui à Macedone lapide ictus fuit . Quamobrem ab externis causis concussionem hanc induci oportere manifestè liquet , ut antea etiam adnotavimus. Istos autem aphônos fieri necesse subdit ; quoniam à cerebri concussione nedum spiritus tumultuariè commoventur , & confunduntur , verùm etiam mole suâ cerebrum conturbatur , & quâ parte nervis originem tribuit , vel potiùs in illis elongatur , ingentem patitur perturbationem , ut propterea loquelæ , auditioni , ac visui impedimento fiat , cùm nervi ad loquelam , auditum , & visum præsertim pertinentes , proximè à cerebro ipso dimanent. Contingit tandem hos plerumque mori , si non statim , vel intrâ triduum , quod summum , resipiscant ; siquidem ultrâ hoc tempus , neque cerebri læsionem gravem fuisse argumento est , neque nervorum originem , stuporem , vel corruptionem subiisse , ut de corrupto cerebro antea dictum ,

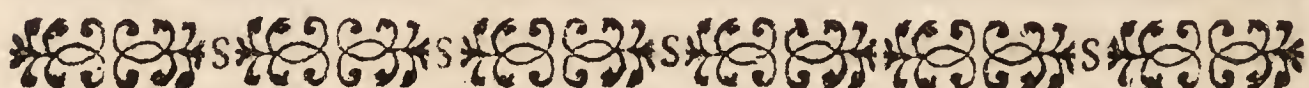
APHORISMVS LIX.

*Corporibus carnes habentibus humidas, famem adhibere
convenit : Fames enim corpora siccant .*

Non de qualibet humida Corporum constitutione aphorismus hic intelligendus, sed de excedenti, extraneâ, & præternaturali: quippe moderate humidi, atque innatâ, primigeniâ, & radicali, ut vocant, humiditate præditi, sicuti in siccam constitutionem deflectendi non sunt; ita neque fame diutinâ macerandi: id enim esset illos haudquaquàm in salubritate tutari, sed potius in ægrotudines, & quidem perniciosissimas, transferre. Corpora itaque excedenter humida, & excrementis scatentia serosis, seu pituitosis dictis, ut in meliorem constitutionem reducantur, exiccatione egent, adeoque fame, ne in morbos humefacientes labantur, præservanda sunt.

Debent pariter istiusmodi corpora, in carnibus, imò in cunctis partibus, humidis superfluitatibus scatere; nam si in una tantùm, aut in altera parte humida comparerent, haudquaquàm fame, veluti re universum corpus exiccante, tractanda forent; quamobrem jure optimo ab Hippocrate dictum; *Carnes habentibus humidas*, & quidem non solum musculares, & externas, sed & internas quoque, imò etiam parenchymata viscerum, ut ex illis superfluæ vnde quaque humiditates absumantur: Quin & ab articulis eadē exolvendas esse, docuit idem Hippocrates *lib. de Articulis*. Hinc rheumatici, tussiculosi, podagrici, hydro-pici, aliique, plurimùm ab illa juvari solent. Famem autem his dixit adhibendam, non omnem, seu à quocumque cibo abstinentiam, sed moderatam solummodò ciborum subtractionem, præsertim eorum, qui
hu-

humores adjiciunt ; nam qui illos potius detrahunt, atque absumunt, commendari possunt . Sub nomine famis, sitim quoque comprehensam intelligere licet; etenim proportionaliter, ad salutem conservandam, qui modicè edunt, parcè etiam bibere debent; unde quibus detrahenda indicitur ciborum copia, diminuta quoque censetur potulentorum assumptio. Atqui proposuit hîc ad exiccanda humida corpora Hippocrates famem potius, quàm cætera alia, sive alimenta, sive medicamenta, quippe illa insensibiliter, & citrà viscerum noxam, æqualiter Corpus universum in meliorem statum revocare potest : reliqua verò omnia tam ex Prophylaxi, quàm ex Therapeja, desumpta, ut sunt exercitia, vigiliæ, diuretica, diaphoretica, & cathartica medicamenta, vel non æquè cunctis partibus opitulantur, vel magis officiunt , quàm proficiant, ut benè etiam advertit Cardanus .

APHORISMVS LX.

Si febre correpto, tumore non existente in faucibus, suffocatio repente superveniat, & non possit devorare, nisi vix, lethale .

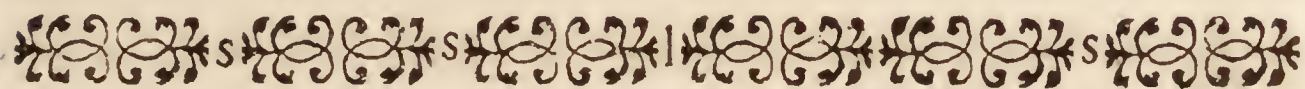
APHORISMVS LXI.

Si febre correpto collum pervertatur, & devorare non possit, tumore non existente in collo, lethale .

APHORISMUS LXII.

Ubi in toto corpore fiunt mutationes, & corpus refrigeratur, & rursus calefit, aut calorem alium ex alio commutat, longitudo morbi significatur.

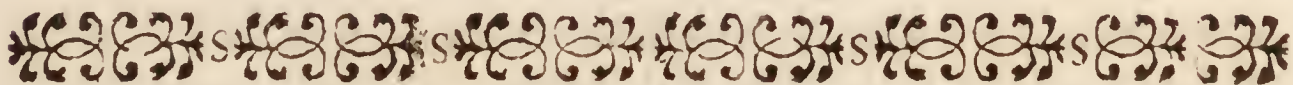
INveniuntur quoque supradicti tres aphorismi descripti in 4. libro, propterea non est ut hoc loco repetantur. Ut moles hujus libri pluralitate aphorismorum excresceret, ab aliis adjectos credere est, ut & plurimos alios inferiùs appositos.

APHORISMUS LXIII.

Sudor multus calidus, vel frigidus semper fluens, repletionem humoris esse significat, abducere igitur oportet, robusto quidem supernè, debili verò infernè.

ET hic etiam ibidem est notatus, atque expositus; nisi solùm quòd hîc adjecta est sudoris istius curatio per humoris nimirum superabundantis evacuationem, & quidem in robustis corporibus per superiora, idest per vomitum, in debilioribus verò per dejectionem, habito scilicet respectu ad tolerantiam patientis.

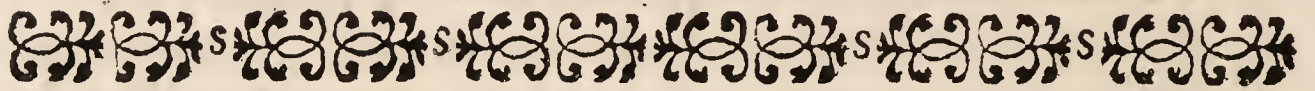

APHORISMUS LXIV.

Febres quæcumque non intermittentes, si tertiâ die fortiores fiunt, periculosæ: quocumque autem modo se remiserint, significant, quòd non sunt periculosæ.

APHORISMVS LXV.

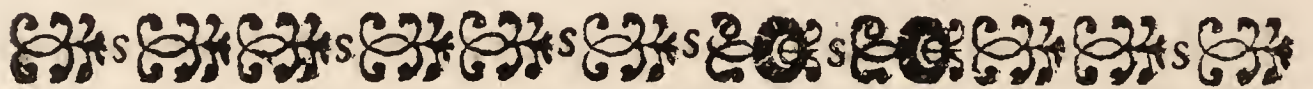
Quibuscumque febres sunt longæ: iis vel tubercula, vel ad articulos dolores decumbunt.

APHORISMVS LXVI.

Quibuscumque tubercula diutina, aut in articulos dolores ex febre decumbunt: ii cibo pleniore utuntur.

A Libi quoque appositi, & explanati sunt 4 lib. aphorismorum.

APHORISMVS LXVII.

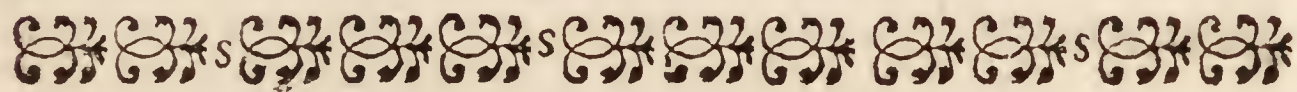
Si quis cibum febricitanti dederit: sano quidem, robur, laboranti verò morbus.

H Audquaquàm de cibo cuicumque ægrotanti exhibito, sed dumtaxat febricitantibus, & quidem acutè, scriptus est hic aphorismus; nam in his semper gravior noxa pertimescenda est à cumulatis excrementis, & à Naturæ distractione; nec insuper de quocumque cibo, sed solùm de eo, qui sanis offerri solet, unde proculdubio damnum majus, graviusque sequitur, si fortasse febrientibus offeratur; quippe sicuti sanis corporibus is conversus in alimentum robur addit, ita febricitantibus, aut simili aliâ ægritudine affectis in malos humores transmutatus, morbum fovet. Quod sanè cunctis notum.

Id

Id tamen peculiariter adnotandum, carniū
esum fortiores reddere animantes, ut sunt Lupi, Urſi,
Leones, Accipitres, Aquilæ, aliæque carnivoræ; con-
trà verò quæ herbis vefcuntur, ut pecudes, debilio-
res ſunt. Et licet Cameli, Elephantes, Equi, plantis
nutriti fortes etiam obſerventur; illæ tamen exare-
factæ ſunt, & ſubſtantiæ longè ſolidioris, ac vegetio-
ris, ut cardui ſiccati, ſchoenâthi, ſimilesq;: Boves deniq;
promiſcui paſtûs, cūm foenu vefcuntur, aridiſq; her-
bis, fortiores obſervantur, cūm verò virentibus utun-
tur, imbecilliores, quamquàm & iſtæ ſolidioris quo-
que ſubſtantiæ ſint, ut Lupini, Rapa, &c. Quo autem
tempore virentibus herbis tum Boves, tum Equi pa-
ſcuntur, licet pingueſcant, non tamen æquè benè vi-
gorantur. Hinc commodū animalibus pro ratâ, &
uſu propriæ paſtionis, dentes, mandibulas, muſculos
temporales, aliaq; instrumenta ad atterendos, & con-
ficiendos cibos magna, & valida, vel minora, & laxio-
ra providit Natura, ut conſideranti palam fieri poteſt.

V. Gal.
II. de uſu
part. c. 2.

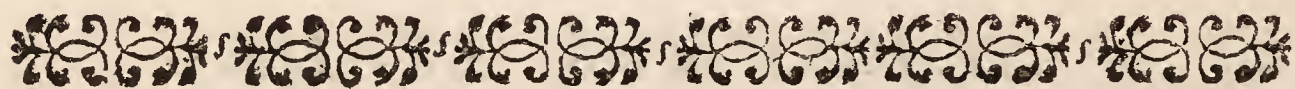

APHORISMVS LXVIII.

*Quæ per veſicam excernuntur inſpicere oportet, ſi ta-
lia ſunt, qualia ſanis excernuntur. Quæ igitur mi-
nimè ſimilia ſunt his, hæc morboſiora. Quæ
verò ſunt ſanis ſimilia, hæc minimè
morboſa.*

ET hunc pariter aphoriſmum ſuſpicatur Galenus
Hippocratis non eſſe, cūm non habeat elocutio-
nem Hippocratico ſtylo convenientem. Sed & neque
magnum quid, aut in Arte reconditum, continere vi-
detur, imò potiùs cunctis obvium atque maniſeſtum;

Verùm tamen habet quoque quidpiam , quod cautũ reddit Medicum in judicandis excrementis è morbo-
 sis corporibus prodeuntibus : Nam si ea ipsis con-
 gruunt, dum benè valebant, non solum morbosa dici
 non poterunt , sed non magnum eadem corpora
 recessum à naturali statu fecisse demonstrant. Sic ple-
 risque in usu est , cùm benè valent, urinas mingere
 perpetuò crudas, ac decolores; si in statu morbo-
 so tales quoque inspiciantur, meliores planè erunt, quàm
 si ab illo consueto statu recesserint . Sic contrà alii
 aliis urinarum egestionibus sunt naturâ affecti, ut eo
 modo benè , contrà verò malè se habeant . De ejus-
 modi autem similitudine, atque dissimilitudine excre-
 torum in statu sano; & morbo-
 so meminit quoque idẽ
 Hippocrates *lib. de officina Medici* , & *initio prognosti-*
corum, & Galenus ex mente Platonis *9. de plac. Hipp.*
& Plat. cap. 1. Cõferri huc quoque possunt, quæ idem
 Hippocrates protulit *6. epidem. sectione 7.* ubi quæ à
 Medico sint in ægrotantibus considerata , pluribus
 edocet , sed præsertim quæ , & ex qualibus qualia
 fiant, &c.

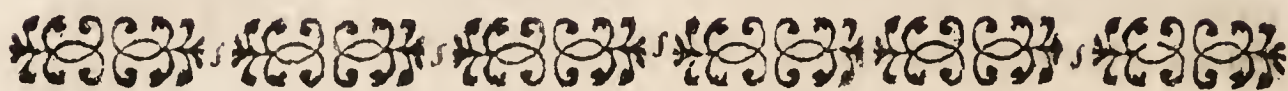
APHORISMVS LXIX.

*Et quibus dejectiones, si stare permiseris , & non mo-
 veris, veluti strigmenta subsistunt : & si pauca sint,
 paucus est morbus: quod si multa, multus: iis con-
 fert alvi purgatio; quòd si alvo non purga-
 tã dederis sorbitiones, quanto plures dede-
 ris , tanto magis nocebis .*

SI quis unquam alius aphorismus , certè hic non
 levem sui suspicionem præbet, fuisse ab alio ,
 quàm

quàm ab Hippocrate hic interfertum , cùm præter nimiam prolixitatem , & verborum incompositionem , nil quidpiam novi , utilis , aut commendabilis in Arte contineat , ut propterea meritò à Galeno , cæterisque Commentatoribus adjectitius reputetur . Et quidem , si strigmenta , seu ramenta in excretis , sive per urinam , sive per fæces considerat , quæ modica modicum morbum , vel potiùs modicam morbi causam , & multa copiosiore significat , cur est ut substantia , aut superstantia observanda proponat , illaque stare , non autem movere præcipiat ? fortè quia sub his conditionibus malitiam minuant , vel adaugeant , & morbum levio-rem , vel deteriorem prænuncient ? Planè si ab illorum præsentia , & copia , morbus gravior portenditur , parùm , vel nihil referet , si stare , vel moveri permiseris , atque ea , vel superstare , vel subsistere observentur ; sed & neque consonat , quod pro curatione subjicitur , conferre his alvi purgationem , si præsertim strigmenta , aut ramenta intestinorum hîc notata intelligantur , quippe hæc nonnisi in ferinâ , ac protractâ dysenteriâ comparere solent , in qua alvi purgatio tutâ non est , quæ cæteroqui à multitudine ramentorum valida , & copiosa desideraretur , ut illa penitùs depellerentur . Denique quòd à sorbitionibus alvo non purgatâ majus damnum sit subsequuturum , jam dictum generaliori sermone 2. aphor. text. 10. *Impura corpora quanto plus nutries , tanto magis lædes* ; unde nil novi videtur hîc adjectum : quamvis & hoc suam quoque patiatur limitationem , ut ibidem , & alibi , à Nobis est animadvertum . Quin & Galenus in commentario scitè admonet , neque omnes ab hujusmodi sorbitionibus lædi , neque priùs eos purgare necessarium esse , atque adhuc minùs , quibus aliquid urinis insertum est ,

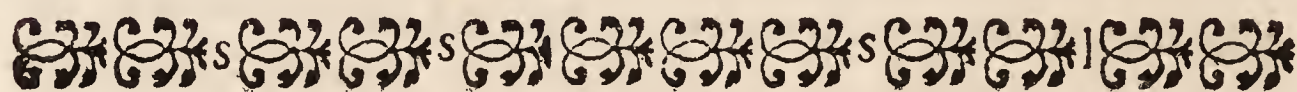
est, quod strigmenta referat; sed legatur idem Galenus.

APHORISMUS LXX.

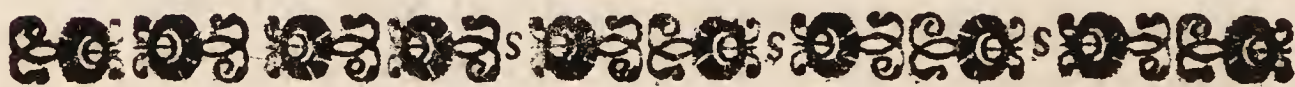
Quibuscumque cruda infra deijciuntur, atra bilis inest: si plura, major: si pauciora, minor est morbus.

ET hic pariter aphorismus adjectitius creditur, quippe qui à plerisque Cōmentatoribus penitus omissus, ab aliis inexpressus referatur. Continet enim sententiam vel nunquam praxi respōdentē, vel falsitatis ream. Si tamen unquā id expertum, aliam planē causam recognoscit cruditas excrementorum deorsum apparens, quā Atræ bilis dejectio. De qua Nos alibi latiore sermonem instituimus.

APHORISMUS LXXI.

Excreationes in febribus non intermittentibus lividae, sanguineae, biliosae, & foetidae, omnes male. Cum verò benè excernuntur, bonum est, & per ventrem, & per vesicam: & ubi aliquid sedens steterit non purgatum, malum.

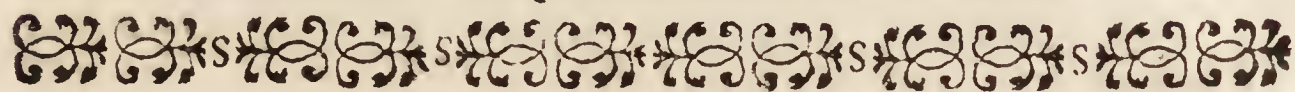
APHORISMUS LXXII.

Corpora oportet ubi quis purgare voluerit, fluida facere; & si supra velis fluida facere, sistere alvum; si verò infra, humectare.

APHO-

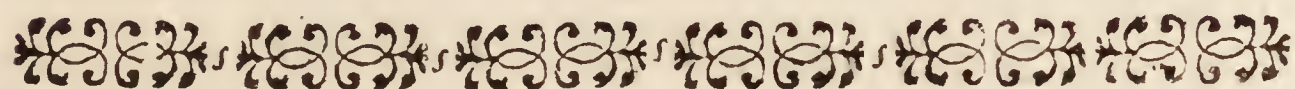
APHORISMVS LXXIII.

Somnus, vigilia, utraque modum excedentia, morbus.

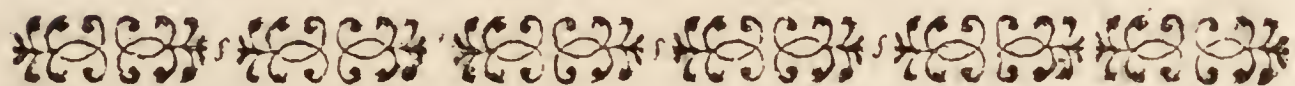
APHORISMVS LXXIV.

*In febris non intermittentibus si exteriora frigent,
interiora uruntur, & febris habeat, lethale.*

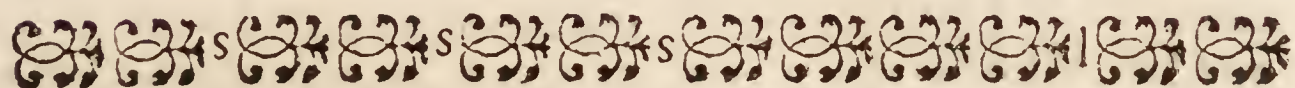
APHORISMVS LXXV.

*In febre non intermittente, si labrum, aut nasus, aut ocu-
lus, aut supercilium pervertitur, si non videat, si
non audiat, & iam debilis sit; quidquid ho-
rum fuerit, lethale est.*

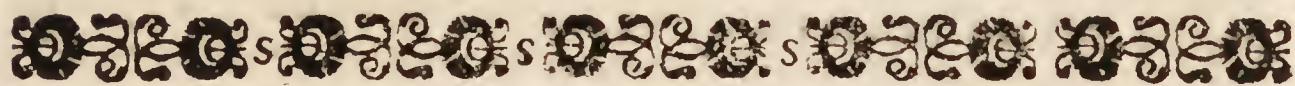
APHORISMVS LXXVI.

A pituita alba, aqua intercutem supervenit.

APHORISMVS LXXVII.

Ab alvi profluvio difficultas intestinorum.

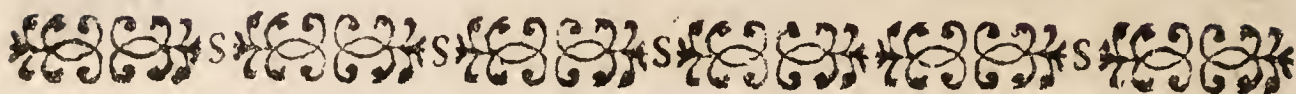
APHORISMVS LXXVIII.

*A difficultate intestinorum, levitas intestinorum
supervenit.*

APHO-

APHORISMUS LXXIX.

A corruptione, abscessus ossis.

APHORISMUS LXXX.

A sanguinis vomitu, tabes, & puris purgatio supra.

APHORISMUS LXXXI.

*Qualia fuerint vesicae, aut alvi excrementa, & ex car-
nibus, & sicubi alibi à Natura Corpus exierit, si
parum, paucus est morbus; si multum, multus,
si valde multum, lethale est.*

R Eliqui isti X. Aphorismi hîc adjecti alibi spar-
sim in aliis superioribus libris descripti inve-
niuntur, ibiq; pariter à Nobis expositi, ut propterea
opus non sit denuò, ac inutiliter illos repetere, ac ex-
plicare. Hinc clarum, ac manifestum est, librario-
rum, aut quorumvis aliorum operâ, peractum, ut ma-
jorem fortassis in molem VII. hic liber excreveret,
quòd ex his X. ultimis, satis superq; patere possit. Qua-
re hîc esto finis.

Sub tit.
Aphorif.
Novi.

Ceterùm plurimas alias Hippocratis sententias,
& quidem ad Rem Medicam utilissimas, nostris tem-
poribus selegit accuratissimus Vir Iacobus Sponius,
atq; in unum volumen redegit, suisq; commentatio-
nibus adeò illustravit, ut alijs non egeant explana-
tione.

Finis Libri Septimi.

APHO-

APHORISMUS

UNICUS, ET SINGULARIS, EX VIII. LIBRO
DE PROMPTUS.

*Quoscumq; morbos medicamenta non sanant, ferrum
sanat: quos ferrum non sanat, ignis sanat: quos ve-
rò ignis non sanat, hos sanari non posse pu-
tato; vel hos incurabiles existima-
ri oportet.*

Etsi Aphorismus hic in classem reliquo-
rum redactus non inveniatur, sed inter
aliquot alios VIII. libri relatus, proin-
deq; adjectitius, & spurius simul cū iis-
dem creditus sit; placuit tamē nobis sin-
gulariter præ cæteris seligere, utpote qui supra reli-
quos (sive Hippocrates, sive alius quispiā ejus Author
sit) quiddā memorabile magis, magisq; cōmendabile
complectatur. Etenim quæ hæcenus ad morborū ferè
omnium curationem explanata sunt, hoc unico, veluti
per epitomen, admirabili sanè peroratione, videntur
comprehensa, ut hinc saltem noscant Medici, per quæ
rerum medicinalium genera vagari debeant, ut The-
rapeiam universam expleant, & absolvant, quæq; for-
tassis uno Remediorum genere mala cedere non ob-
servaverint, alio, aliove subigere adnitantur; quod
primum, ac supremum est totius rei Medicæ opifi-
cium.

cium : Quòd si neque his morborum contumacia , ac nequitia subjiciatur, immedicabiles illi censendi sint, utpote Artis ministerio non subigibiles, & Naturam omnimodè impotentem, abjectamque arguentes . Et quamvis hic partem solummodo Medicinæ Chirurgicalam amplexari , atq; ad ejus classis morbos curandos pertinere videatur, cum Ferrum, ac Ignis non nisi in vulneribus, ulceribus, tumoribus , aliisq; similibus, adhiberi soleant; si tamen res exactiùs pensitetur , ad universam Medicinam faciendam eundem spectare non incongruè existimabit, qui perpenderit cum Hippocrate omnem morbum ulcus esse , aut ulceris conditionem præferre , sive præsens , aut imminens, & sive apparens, ac conspicuum, sive latens, & inconspicuum illud sit. Accedit, quòd gravis sententia hæc ad plurimos, innumerosq; ferè morbos valde conducibilis est; quin & statuta per ipsum series, ac methodus applicabilium medicamentorum , adhuc ex Ferro, & Igne, ac igneis, & ignitis rebus, veluti extremis summisq; Medicinæ præsidiis, desumptorum , non poterit non esse plurimùm cunctis Medicis fructuosa .

Et quidem primò ex medicamentis extrinsecus admotis, puta lituris, inunctionibus, cataplasmatibus, cerotis, emplastris, aliisq; similibus; mox etià ab interiùs assumptis, catharticis, tum vomitum, tum dejectionem moventibus; itemq; diureticis, diaphoreticis, incidentibus, attenuantibus, aperientibus, dissolventibus, temperantibus, corrigentibus , roborantibus, cæterisq; & tum cephalicis, tum cardiacis, tum stomachicis, tum thoracicis, tum hystericis, idq; genus aliis, plurimi, ac innumerabiles morbi tolluntur, ut ex praxi therapeutica , & pharmaceutica . Itemque Ferro tum simplici, tum candenti, diversimodè incidente, secante, terebrante, abradente, scalpente; ut in tumoribus, apostematibus, abscessibus, gangrænis, sphacellis ,

lis, fracturis, contusionibus, &c. Tandem Igne tum actuali, ut vocant, tum potenciali, igneis, ac ignitis rebus, & igneâ vi ustionem, rubificationem, vesiculas, escharam, aliudve simile excitantibus; itemque thermis, hypocaustis, laconicis, tam naturalibus, quàm artificialibus, ex sulphure, mercurio, sale ammoniaco, cāphora, gummi quocumque, ac spiritu vini, vel simplici, vel medicato, aliisq;, ferè omnes humani corporis affectiones indiscriminatim abiguntur.

Sed posthabitis iis, quæ ad Medicamenta, & Ferrum attinent: de iis enim aliàs dictum; & aliunde

. *Immedicabile vulnus*

Ovid. 1.
Metamor-
ph.

Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.

Profectò Ignis in usum Medicum adhiberi solet, ac potest, leni, blandoq; calore, ad rarefaciendam cutim solummodò, aut calore vehementiori ad attenuandum, dissolvendum, & sudorem promovendum, atq; ad cutis, & partium subjectarum rubificationem; poros à propria figura immutando, humores substratos figendo, & cutim corrugando: itemque ad crustâ ibidem, & escharam inducendam: ad ambustionem, & ulcerationem sive cutaneam solùm, sive etiam muscularem, ac profundiores, ut in ustionibus.

Unde autè noster hic Ignis tantam vim, atque supra reliqua omnia agentia naturalia insignem potentiam, & efficaciam nactus sit, ut cunctis primum dissolvens, summumq; consumens esse dicatur; & unde ortum sumpserit, curiosum est quæsitum.

Et sanè crediderim ab incomparabili igneâ Solis activitate originem sumpsisse, ut quemadmodum æthereæ naturæ Sol est, ita quoq; vis, & efficacia nostri Ignis; qui ejus conditionem participat, longè præcellentior statuenda sit quacūq; alia sublunaris cujusvis Agentis virtute, ut proinde quā vim facultatēq; apud nos hic exercit, illā planè à Sole, Agente supremo, mutuatus est;

eo quòd non aliunde Ignem hunc nostratem apud homines invecum, excitatumq; putare est, quàm à mutuata per Solis radios ignea cōmunicatione; unde nō absre fabulam Promethei ortam suspicari licet, de facula è Solis globo, Minervæ consilio, erepta, ut Mythologi commentī sunt, & Horat. 1. *Carmin.* cecinit:

Audax Japeti genus

Ignem fraude malā gentibus intulit.

Etenim Sol ingens, & vasta solidi conglobatq; Ignis moles est, ex tenuissimis, purissimis, atq; summè mobilibus particulis compacta, quæ cū circa proprium axem assiduò revolvatur, ac motu rapidissimo cieatur, propterea fit, ut ignea in orbem spicula (ætheream simul, & aëream regionē sibi proximè attiguas, veluti per rectas lineas, cōmovendo, & agitando) quæ radios appellamus, quaquaversū videatur ejaculari, cōmunicatā interea Orbi universo, calefaciendi, urēdi, atq; illuminandi virtute. Cūq; Aër nobis circūfluvius modò crassior, & opacior, modò tenuior, ac purior, pro varietate halituum, & vaporum per ipsum interspersorum, fieri soleat; proinde etiam evenit, ut calor in terris urgentior, intensiorq; quandoque persentiat; aliquando verò ab eorundem crassitie, constipationeq; plurimū infringatur, & hebetetur, & prout directè, reflexè, vel refractè radii ipsi in terram incidunt. Atq; hinc etiam fit, cur radii solares, quò Sol ipse vertici nostro proximū accedit, potentiores, efficacioresq; persentiantur, quoniam tunc perpendiculariter ferè incidentes, rectā penè quoq; reflectuntur, atq; pluribus & geminatis irradiationibus aërem alterant, & calefaciūt, attenuatis simul unā discussq; magis vaporibus per illū dispersis. Quāquā & in hoc considerabilis plurimū est Terræ habitabilis varia habitudo: nā campestria loca, ad Meridiem, & Austrum exposita, sulphureis, aut aluminosis minerais referta, longè calidior-

diora observantur ; contrà verò montana , aut ad Boream posita, etiamsi illa intra Zonam temperatam jaceant . Sic apud Nos, ad oras Amalphis, & Surrenti sitæ urbes, & oppida inter montes, ingens, & intolerabile frigus subeunt, adhuc Æstate mediâ, cùm aliarũ in plano sitarum urbium incolæ æstum exurentissimum patiuntur .

Ignem autẽ globum esse Solem testantur quoq; plurimi Veterũ SS. Patrum, quos recollegit P. Scheinerus , cohæretq; Sacer textus *Ecclesiast. cap. 43.* ubi ^{In Ros. Urs.} dicitur : *Vas admirabile (quod Sol est) opus Excelsi, in meridiano exurit terram, fornacem custodiens in operibus ardoris: & in sacris hymnis canit Orthodoxa, & Catholica Ecclesia .*

Jam Sol recedit igneus.

Et alibi :

*Quarto die, qui flammeam
Dum Solis accendis rotam .*

Idipsum ostendunt apertissimè specula ustoria , per quæ radii Solis , quò plures, & confertiores diffunduntur, eò quoque ustiones in rebus accidunt citiores vehementioresque , imò & in longius , remotiusq; spatium pro ratione, & pro figurarum, seu sectionum conicarum, si quæ fiant, varietate .

Ab igneo igitur Solaris corporis globo Ignem nostrum culinarem mutuatum fateri oportet ; nam cùm non aliunde constet in usum hominum Ignem hunc ad nos venisse ; proculdubiò inficiari nemo poterit illum à Sole profectum ; idq; meâ sèntentiâ putandum, quod Prometheo fabulosè tributum , Adamo primo hominum parenti adscribendum esse, qui cùm rerum omnium naturalium scientiâ à Deo Conditore fuisset instructus adeoq; omniscius factus , atq; ex Sacris literis aliunde pateat adusq; illa priora tempora Sa crificia succensa, & immolata fuisse , ut à Caino, &

Ignis à Sole ex Terra est : unde Vestalis Ignis ; nam Terra Vesta vocatur .
Ovid.

Abc-

Abele actum inter Mundi primordia satis constat; proinde credere decet, tunc etiam Terris in usum hominum Ignem inventum: & quidē, vel beneficio eorundem Solarium radiorum, per confectum ferularum, aliorumve lignorum Sole exarefactorum, ut ex hedera, & lauro vehementer affrictis; itemque ex silicibus attritis, potissimum sulphure, aut bitumine oblitis experimur; vel spontaneā semisiccatarum plantarum, & herbarum præsertim capillarium, simul congestarum fermentatione; vel ex fimo putri, & excalefacto, potissimum columbino, quo Galenus 3. *de Temperam. cap. 2.* ligneam fenestram nuper resinā illitam, mox etiam domum integram succensam fuisse testatur; vel Calcis, Nitri, Sulfuris, Bituminis, cæterorumq; fossilium misturā, quæ multoties sponte suā Ignem concipiunt, ut in Ætna, ac Vesevo monte; aut alio simili artificio huc usq; nobis ignoto: nam quod ope chalybis, & silicis passim peragitur, non tam

De Inven-
tor. Rer.
lib. 2. c. 19.
ex Plin. 1.
7. cap. 56.
V. etiam
Cæl. Rho-
dig. 1. 15.
c. 15. & 16.

vetustum inventum est à Pyrode Cilicis filio, ex testimonio Plinii, & Polydori Virgilii; idque existimaverim casu potius ab attritu vehementi silicis, sive lapidis illius, qui pyrites græcis appellatur, aliusve similis, cum ferro aliove denso, fortiq; metallo, quorum sanè usus per priora illa Mundi Caini, & Abelis tempora nondum innotuerat.

Si ergo noster Ignis igneā Solis naturā præferre videtur, nil mirū, si deinde vires in nobis exserat, velut ille, validissimas, maximeq; supra reliqua omnia præpotētes: is quippe & calefacit, & attenuat, & scindit, & dissolvit, consumitq; quidquid eidem objectatur: cum ex Platone particulis constet valdè tenuibus, mobilibus, ac pyramidum figuram referentibus, quibus veluti rot cuneis moleculas corporum adhuc densissimas dissecat, incidit, divellit, disjungit, atq; in minimas partes atterit, & extenuat. Accedit quòd

quòd in Igne vis præpotentissima acidi dissolventis viget, cujus virtute urit simul, & urendo constipat crustamq; inducit, necnon incidendo dilaniat, ac discerpit, cum nimirum proximè, ac immediatè partibus admoventur; in reliquis verò, vires suas exerit pro ratione distantiae majoris, vel minoris, & prout aërem circumstantem magis, minùsve alterat, suisq; particulis afficit, & sive vapore, sive halitu diffunditur, aut tenuioribus, crassioribus, densioribus, vel rarioribus corporibus commiscetur, ut ex praxi ipsa clarissimè patet. Quòd si non igne, & igneis particulis, sed medicamentis, sive simplicibus, sive compositis, igneam conditionem, ac vim participantibus, utamur, ardorem, ruborè, vesiculas, plagas, idq; genus alia partibus inferre solemus; quin & vaporibus, ac halitibus, in cōcluso præsertim aëre exceptis, attenuationes, rarefactiones, sudores, pro re natâ excitamus.

Atq; hinc Ignis juvamento esse solet ad absumendam quamcumq; ex aëre malitiam ut in pestilentiis, quâ ratione Hippocrates à peste Græciam præservasse traditur; quin & in morbosis causis coagulare valentibus, usus fuit inustionibus, & ignitis auxiliis, præsertim in morbis à materia crassa, lenta, & frigefaciente, itemq; ad plagas putridas, sordidas, liventes, ac malignas. Sed & præsentaneum præsidium est ad pustulas, & bubones, abscessus, anthraces, furunculos, parotidas; ad tumores omnes ex frigidis terrestribusque humoribus progenitos: ad hydropem, & empyema, ad ambusta, & membra mortificata, ac sphacelata, ad sistendum cohibendumque sanguinem, ad membra amputata, & rescissa, ad fistulas callosas, ad paralyfim, & ischiadem, verrucas, condylomata, varices, hæmorrhoides, exostoses, dolores artichlorum, lueem Veneream, ad ægritudines stupore, ac narcosi afficientes, ad

Pyrotech.
Chirurg.
gic.

morbus venenatorum animalium , atq; ad ictus ex
venenatis instrumentis inflictos , cæterasq; innu-
merabiles ægrotudines , quarum seriem (ut erat in
animo) sigillatim referre non gravarer , nisi ab
aliis jam actum foret. Cū autē præcæteris de his latè
nimis nuperrimè egerit noster Marcus Aurelius Seve-
rinus *lib. de efficaci medic. p. 3.* & ex pluribus gravissimis
Authoribus, singulorum morborū per ignea præsidia
curationes retulerit, ac examinaverit : id quod etiam
multo antea insinuaverat Joannes Costæus Prima-
rius Medicinæ Professor apud Bononienses , pe-
culiari tractatu , cui titulum fecit *de Igneis*
Medicinæ præsidiis; idcirco , ne ab aliis
actum agam , ab illis describendis, &
enarrandis supersedeo , cū eos
adire possit, qui velit, con-
tentus ipse hæc bre-
viter tantummo-
dò memo-
rasse.

A. M. D. G.

F I N I S.

I N D E X

R E R U M N O T A B I L I U M.

A

- A** Bortus imminet gravidæ ex purgante exhibito, & quo tempore magis. pag.104.
- Abortus ex morbo acuto fieri potest. 107.
- Abortus ex sanguinis missione accidere potest. 107.
- Abortus imminet ex alvi fluxu. 115.
- Abortus ex mammarum subita gracilescencia. 123. 173.
- Abortus alterutrius fœtus ex alterutrius mammæ gracilescencia. 125.
- Abortus ex uteri erysipellate. 142.
- Abortus fit ex prægnantis macie præsertim à causa externa. 143.
- Abortus quandoque ex uteri acetabulis mucore plenis. 147.
- & quare. 149.
- Abortus ex tenesmo imminet. 147.
- Abscessus frigidis tractandi non sunt. 87.
- Abscessus interni suppurati quare quandoque non innotescant. 378.
- Abscessus interni suppurati quomodo deprehendantur. 379.
- Abscessus interni ruptionem quæ sequatur symptomata. 439.
- Abscessus interni sæpiissime morbos acutos comitantur. 440.
- Abscessus interni rupti quibus tractandi. 441.
- Abscessus circa regionem lumborum futuri signa. 494.
- Acetabula uteri quæ. 148.
- Acidus ructus in lienteria, bonum. 249. &c.
- Acidus ructus à pleuritide præservat. 359.
- Acidi præternaturalis generatio, & varii effectus. 360.
- Æstus fortes convulsio, aut tetanus insequens, malum. 448.
- Æthiopes, & torridam zonam incolentes effœminatiores sunt ex Aristotele, & quare. 52.

I N D E X

- Alvi fluxus tabidis, si capilli à capite defluant, lethalis.* 39.44.457.
- Alvi fluxus abortum parere potest.* 115.
- Alvi fluxu hydrops Janari potest. 287. & quænam hydropis species.* 288.
- Alvi fluxu longo laboranti vomitus spontaneus superveniens, bonum.* 291.
- Alvi profluvium pleuritide, & peripneumoniâ affecto superveniens, malum.* 293.
- Alvi profluvium lippienti superveniens, bonum.* 296.
- Alvi fluxus puris sputum insequens, malum.* 39.44.457.
- Alvi fluxus leucopblegmatiâ affectis superveniens liberat.* 478.
- Alvi fluxus spumosi pituitam è cerebro delabentem significant ex Hippocrate.* 480.
- Alvi fluxus crudi an atram bilem significant.* 534.
- Alvi fluxum dysenteria insequitur.* 535.
- Alvi excrementa corporis statum significant.* 536.
- Ambidexteri qui dicantur, & an mulier ambidextera fiat.* 509. &c.
- Ancyloglossia quid.* 357.
- Aneurisma dirupium vomitû sanguinis lethalem facit.* 500.
- Anginâ liberati quomodò dicantur in pulmoniam, & empyema incidere.* 33.
- Anginâ correptus, tumore in collo facto, non semper liberatur.* 36.
- Anginâ correpto si tumor fiat in collo, bonum.* 368.516.
- Animi defectus fluxui muliebri superveniens, malum.* 179.
- Anxietudinem tollit vinum, & quid ea sit.* 524.
- Aphonia ex cerebri concussione.* 526.
- Aphonia cum stertore repentino Capitis dolori superveniens septem diebus interficit, nisi febris accidat.* 404. &c.
- Aphonia ex ebrietate cõvulsionem & moriẽ significat.* 11.14.
- Apoplexie fiunt maxime à quadragesimo ad sexagesimum annum.* 418.

RERUM NOTABILIMUM.

- Apoplexia ex ætate, ex humorum vitio, & ex mala cerebri conformatione fit.* 419.
- Aquæ frigida perfusio tetanum curare potest, & quando.* 69.
- &c. ab Ægineta damnata.* 72.
- Aquæ calidæ perfusio an usum in Medicina habeat.* 73. &c.
- Aquarum bonitas, vel malitia an ab illarum pondere deduci possit.* 91.
- Aqua quæ citò calet, & citò refrigeratur levissima est.* 91.
- quomodò experimentum fieri possit.* 93.
- Aquarum salubrium notæ.* 91. 93. 94.
- Aquarum pondus quomodò deprehendi possit.* 94.
- Aqua pluvialis an fontana, & reliquis sit præferenda.* pag. 94. 95.
- Aqua mulsa quid, ejusq; in gravidis dignoscendis usus.* 133.
- Aqua mulsa gravidis exhibita cur ventris tormina pariat.* 134.
- Aquæ frigida potum rigor & morbi quandoque insequuntur.* 439.
- Aquâ calidâ si caput perfundatur, febris non ex bile facta, soluitur.* 507.
- Ardentes febres æstus fortes appellantur ex Hippocrate.* 450.
- Ardentes febres convulsio, aut tetanus insequens, malum.* 450.
- Aromatum suffitus muliebria ducit.* 99. & quænam sint eligenda. 100.
- Aromatum suffitus caput gravat.* 99. 102.
- Articularium dolorum, & Podagræ discrimen.* 341.
- Articularium dolorum causa.* 342.
- Asthmatici si gibbi fiant ante pubertatem moriuntur.* 389.
- Atra bilis an ex crudis dejectionibus inferatur.* 534.
- Autumno quibus convenient purgationes, & venæ sectiones ad præservandum.* 392.

I N D E X

B

- B** *Albi ab alvi profluvio maxime capiuntur.* 356.
Balbutiei species. 357.
Balbuties an & quomodo tolli possit. 359.
Balnea quanam oculorum affectibus conferant. 353. 514.
Biliosis, & picrocholis dulcia omnia inimica. 218.
Blesi qui dicantur. 357.

C

- C** *Æcum intestinum flatuum receptaculum.* 362.
Calefacientia in sanguinis fluxu locū non habent. 62.
Calidorum detrimenta, & quid nomine calidi veniat. 49.
Calidorum utilitates, & commoda. 73. &c.
Calorem ingentem convulsio, aut tetanus insequens, malum. 448. &c.
Caloris, & frigoris in corpore mutationes longitudinem morbi significant. 529.
Calvitium eunuchi non patiuntur ex Hippocrate, & quare. 339. 343.
Calvitii causa. 344. 364.
Calvi varicibus magnis non afficiuntur ex Hippocrate. 362.
Calvi varicibus magnis supervenientibus capillati redduntur ex Hippocrate. 362.
Cancros occultos habentes melius est non curare. 368. & quare. 369.
Cancri occulti qui dicantur. 369.
Cancer quid, ejusque causa. 369.
Cancri remedia an sint, & qualia. 370.
Cancri labiorum pulsationes, & hæmorrhagias inferre solent. 465. 466.
Capillorum defluvium tabidis lethale. 37. 39. v. *Calvitium.*
Ca-

RERUM NOTABILIMUM.

- Caput dolentes lacte non utantur.* 211.215.
- Capite secundum partem posticam dolente, venæ frontis sectio profuit.* 236.
- Capitis dolor tollitur si pus, aqua, vel sanguis, effluat per nares, os, aut aures.* 274.
- Capitis dolor repentinè sanos corripiciens cum vocis privatione, & stertore, septem diebus interficit, nisi febris supervenerit.* 404.
- Capitis ictum obstupescencia, & desipientia insequens, malum.* 451.
- Capitis ictus, & contusio nonnunquam gravior ejusdem vulnere.* 452.
- è Capite delabens pituita spumosas dejectiones parit ex Hippocrate.* 480.
- Carcinoma quid, ejusque causa.* 369.
- Carnosæ mediocriter fœminæ abortientes uteri acetabula plena mucoris habent.* 147.
- Cartilagines quomodò nutriantur, & an coalescāt.* 312.477.
- Castrati qui propriè dicantur.* 340.
- Catalepsis quid, & à qua causa.* 451.
- Cathartica convulsiones pariunt.* 3.10.474.
- Cathartica, an, & quo tempore gravidis exhiberi possint.* pag. 103. &c.
- Cathartica in mensibus decoloribus, & inordinatis administranda, & quænam.* 120.122.
- Catharticum, an, & quale in oculorum affectibus conferat.* 355.
- Cathartica ad præservationem quibus, & quo anni tempore conveniant.* 391.
- Catharticoꝝ exhibitionem quænam præcedere debeant.* 534.
- Cauteria hydropicis non sunt inurenda.* 271.
- Cephalalgia. v. Capitis dolor.*
- Cerebri vulnera non semper lethalia.* 299.300.
- Cerebri vulnus, contusionem, puncturam febris, & bilis vomitus insequitur.* 400. & mors. 403.
- Ce-

I N D E X

<i>Cerebrum sphacelatum tribus diebus mortem infert.</i>	516.
<i>Cerebri concussio aphoniam parit.</i>	526.
<i>Chiragræ causa.</i>	342.
<i>Chronicis morbis si inappetentia, & dejectiones synceræ superaccidant, malum.</i>	435.
<i>Ciborum fastidium in longa dysenteria, malum.</i>	258.
<i>Ciborum fastidium in longis morbis malum.</i>	435.
<i>Cibus febricitanti exhibitus sano quidem robur, laboranti verò morbus.</i>	530.
<i>Ciborum conditio animalia fortiora, vel debiliora reddit.</i>	531.
<i>Cœliaca passio abortûs quandoque causa.</i>	116.
<i>Cœliaca passio quid, eiusque causa.</i>	250.
<i>Coitus, v. Veneris usus.</i>	
<i>Colli tumor in angina, bonum.</i>	368. 516. & quando.
<i>Co'or faciei, an, & quando signum esse possit conceptionis maris, vel fœmellæ.</i>	135. &c.
<i>Colostrum quid,</i>	172.
<i>Comitialis morbus. v. Epilepsia.</i>	
<i>Conceptio marium, & fœmellarum.</i>	139. v. Fœtus.
<i>Conceptionis signa fallacia.</i>	168. 203. v. Graviditas.
<i>Conceptio quomodo contingat.</i>	206.
<i>Contusiones capitis periculosæ, & quandoque ipsius vulneribus periculosiores.</i>	451. 452.
<i>Convulsio ex belleboro lethalis.</i>	1. & quare.
<i>Convulsio ex catharticiis.</i>	3. 474.
<i>Convulsio ex inanitione, & repletionem juxta Hippocratem.</i>	4. 371.
<i>Convulsio ex vulnere lethalis.</i>	5.
<i>Convulsio ex ulcere an quoque lethalis.</i>	6.
<i>Convulsio ex punctura nervi.</i>	6. remedia.
<i>Convulsio ab hæmorrhagia, malum.</i>	7. 441.
<i>Convulsio ab immodica purgatione, malum.</i>	10.
<i>Convulsio ex mictu sanguineo à cantharidibus facto.</i>	11.
<i>Convulsio ex ebrietate aphoniam inducente lethalis.</i>	11. &c.
	Con-

RERUM NOTABILIMUM.

<i>Convulsio fluxui muliebri superveniens, malum.</i>	179.
<i>Convulsio fieri potest ex evanescente ulceris tumore, & quomodo.</i>	225. 227. &c.
<i>Convulsi quartana superveniente liberantur.</i>	242.
<i>Convulsionis causa juxta Recentiores.</i>	243.
<i>Convulsio ab Ileo, malum.</i>	442.
<i>Convulsio ab aestibus fortibus mala.</i>	448.
<i>Convulsio à vigilia malum.</i>	460.
<i>Cordis vulnera non semper lethalia.</i>	299. 300.
<i>Coryledones quid.</i>	148.
<i>Coxenaricis diuturno dolore affectis cruris tabes, & claudicatio imminet.</i>	423.
<i>Coxenaricis dolor ustione curatur.</i>	423. 424.
<i>Cranii præcisionem desipientia insequitur.</i>	472.
<i>Cucurbitula scarificata an gravidis convenient.</i>	508.
<i>Cucurbitula quammaxima mammis apposita menstrua cohibet. 163. & quomodo.</i>	166.
<i>Cucurbitularum frequens apud Veteres usus.</i>	166.
<i>Cutis raritas mediocris esse debet ad pilorum eruptionem.</i>	242.
<i>Cutem aridam habentes sine sudore, raram verò cum sudore moriuntur.</i>	245.

D

D <i>Elirium solvit tremores in febribus ardentibus.</i>	332.
D <i>Delirium cum risu securius, cum studio periculosius.</i>	412. v. Desipientia.
<i>Delirium cum furore. v. Furor.</i>	
<i>Dementia. v. Desipientia, Delirium.</i>	
<i>Dentes frigidis juventur potius an ledantur.</i>	60.
<i>Dejectiones sincerae quæ: & si chronicis morbis superaccidant, malum.</i>	435. 436. 470.
<i>Dejectiones synceras si dysenteria insequitur, malum.</i>	470.
<i>v. Alvi fluxus.</i>	

De-

I N D E X

<i>Desipientia multam potationem insequens, malum.</i>	437.
<i>v. Delirium.</i>	
<i>Desipientia largam hæmorrhagiam insequens, malum.</i>	441.
<i>Desipientia ab Ileo, malum.</i>	442.
<i>Desipientia à capitis ictu, malum.</i>	451.
<i>Desipientia à vigilia, malum.</i>	460.
<i>Desipientia crani præcisionem insequitur.</i>	472.
<i>Diarrhœa potissimum abortum parere potest, 116. v. Alvi fluxus.</i>	
<i>Diarrhœa Stomachica quid.</i>	251.
<i>Distillationes frigidis excitantur.</i>	85.
<i>Distillationes in ventrem superiorem suppurantur intra viginti dies.</i>	500.
<i>Distillationum nomine quid hic veniat, & illarum causæ juxta Antiquos, & Recentiores.</i>	500. 501.
<i>Distillationes reprimentes pilulæ.</i>	502.
<i>Dolor frigidis retunditur.</i>	87. & c.
<i>Dolorum variæ species.</i>	262. & c.
<i>Dolores ventris sublimes, & non sublimes qui.</i>	267. & quare hi prioribus fortiores.
	268.
<i>Dolores sublimes apud Hippocratem an vagantes intelligantur.</i>	269.
<i>Dolores oculorum quibus remediis tollantur ex Hippocrate.</i>	352.
<i>Dolor hypochondriorum quotuplex.</i>	374.
<i>Dysenteria abortum efficere potest.</i>	116.
<i>Dysenteriam diuturnam si cibi fastidium comitetur, malum.</i>	258.
<i>Dysenteria incruenta, & sine febre.</i>	260.
<i>Dysenteria diuturna si corripiantur lienosi, in hydropem, aut lienteriam transeunt, & moriuntur.</i>	382.
<i>Dysenteria lienosis superveniens, bonum.</i>	395.
<i>Dysenteria furori superveniens, bonum.</i>	432.
<i>Dysenteria à dejectione sincera, malum.</i>	470.
<i>Dysenteria ab alvi profluvio.</i>	535.
<i>Dy-</i>	

RERUM NOTABILIMUM:

Dysenteria lienteriam parit. 535.
Dysuria .v. Urina difficultas:

E

- E** Brius obmutescens convulsus moritur, nisi febre corripiatur. 11.
 Ebrietas quo tempore solvatur. 17.
 Ebriis obmutescentibus quomodo succurrendum sit, ne in convulsionem incidant. 17. & c.
 Ebrietas quibus præcaveatur. 18. 19.
 Ebrii quomodo ab Apoplecticis dignoscantur. 29.
 Ebrietatem rigor, & desipientia insequens, malum. 437.
 Ecstasis quid. 433.
 Elleborus albus an niger convulsionem pariat. 1.
 Elleborus motus convulsivos an convulsionem efficiat. 2.
 Emmotos quid significet apud Hippocratem. 157.
 Empyema quomodo ex Angina fieri possit. 33. & c.
 Empyema fit ex pleuritide non repurgata spatio quatuordecim dierum. 27.
 Empyema ex pleuritide factum, si quadraginta diebus non repurgatur, transit in tabem. 45.
 Empyematici secti, si pus universim fluxerit, moriuntur. 336. & quare. 337.
 Empyematici secti, si pus educatur purum, & album, evadunt, si faculentum, & fatidum moriuntur. 512.
 Epilepsia pubertatis tempore mutationem subit; post vigesimum quintum verò annum ferè insanabilis. 23.
 Erysipelas non suppuratum frigidis tractari potest, non sic suppuratum. 81. 84. v. & 331.
 Erysipelas in utero gravida factum lethale. 141.
 Erysipelas ab intus extra bonum, non contra. 328. & quando. 330.
 Erysipelatis causa. 328.
 Erysipelas internas quoque partes obsidere solet. 329.
 A a a a Ery-

I N D E X

<i>Erysipelati quanam applicari possint :</i>	332.
<i>Erysipelas ab ossis nudatione, malum :</i>	462.
<i>Erysipelas ad suppurationem tendens, malum.</i>	463.
<i>Erysipelas epidemicum hic Neapoli grassatū anno 1700. & 1701.</i>	464.
<i>Eunuchi neque podagra laborant, neque calvi fiunt ex Hippocrate, & quare.</i>	339.
<i>Eunuchorum varia genera.</i>	340.
<i>Eunuchi laborant articularibus doloribus.</i>	341.
<i>Excreationes in febris quanam bonæ.</i>	534.

F

F <i>Aciei color, & maculae an signum esse possint marium, & scæmellarum gestationis.</i>	135.
<i>Faciei partes discissæ non faciliè coalescunt.</i>	306.314.
<i>Fames corpora exiccat.</i>	527.
<i>Febris convulsionem ex ebrietate solvere potest.</i>	11.16.
<i>Febricitantes gravida, vel abortiunt, vel difficulter pariunt,</i>	177.
<i>Febricitantibus quando lac exhibitum noceat.</i>	211.217.218.
<i>Febris ardentibus tremores superuenientes solvuntur delirio ex Hippocrate.</i>	322.
<i>Febris hypochondriorum dolorem absque inflammatione solvere potest ex Hippocrate.</i>	374.
<i>Febris nonnunquam salutaris est ex Hippocrate.</i>	376.
<i>Febris remedium esse poterit illo urinæ stillicidio superuenienti.</i>	384.
<i>Febris insequitur cerebri vulnus, contusionem, puncturam, &c.</i>	400. &c.
<i>Febris remedio esse poterit ei, qui capitis dolore repenti correptus fuerit cum aphonia, & stertore.</i>	404.406.
<i>Febres ardentes æstus fortes ab Hippocrate dicuntur.</i>	450.
<i>Febres ardentes convulsio, aut tetanus insequens, malum.</i>	448.450.

Fe-

RERUM NOTABILIMUM.

<i>Febricitantibus urinæ cum crasso sedimento, longam fore ægritudinem significant.</i>	483.
<i>Febris quæ non ex bile fit, si calida caput perfunditur, solvitur.</i>	507.
<i>Febris hepatis dolorem solvit, si superveniat.</i>	520.
<i>Febres non intermittentes, quæ tertia die fortiores fiunt periculosæ.</i>	529.
<i>Febres intermittentes periculo vacant.</i>	529.
<i>Febres longæ in tubercula, & dolores articulorum desinunt.</i>	530.
<i>Febricitantibus maderatus cibus est exhibendus.</i>	530.
<i>Febres cum partium externarum frigore lethales.</i>	535.
<i>Februm non intermittensium lethalia signa.</i>	535.
<i>Ferrum sanat quæ medicamenta non sanant.</i>	537.
<i>Ferri in morbis sanandis vis.</i>	538.
<i>Flatus in Ictericis non admodum generantur, & an verum.</i>	246. 247.
<i>Fluxui muliebri convulsio, aut animi defectus superveniens, malum.</i>	179.
<i>Fœcundæ mulieres quomodo dignoscantur.</i>	188. 192.
<i>Fœcundæ mulieres quibus medicamentis reddantur.</i>	192.
<i>Fœminæ quænam ad concipiendum aptiores.</i>	155.
<i>Fœminæ semen non præstant pro generatione, sed ovum.</i>	158.
<i>Fœtus maris, vel fœminæ conceptio unde.</i>	139.
<i>Fœtus ultimis mensibus gestationis per os nutritur.</i>	124.
<i>Fœtus maris, vel fœmellæ conceptio an in dextra, vel sinistra uteri parte.</i>	126. 157.
<i>Fœtus maris, vel fœmellæ conceptio an ex gravidæ colore dignosci possit.</i>	135.
<i>Fomenta oculorum affectibus quænam conferre possint.</i>	354.
<i>Frigidi in corpore detrimenta.</i>	55. 64. 73. 85.
<i>Frigidum quibus partibus speciatim officiat.</i>	59. 85.
<i>Frigida ulceribus noxia.</i>	64.
<i>Frigida suppurationem impediunt.</i>	67.

I N D E X

<i>Frigida aqua in tetano usus .</i>	69.
<i>Frigida quibus morbis prosint :</i>	81. &c.
<i>Frigida ut nix pectori inimica.</i>	85.
<i>Frigida hæmorrhagiam sistunt . 82. sed non in pectore.</i>	85.
<i>Frigida quibus tumoribus conveniant. 87. &c. & an actu.</i>	
<i>vel potentia talia .</i>	88.
<i>Frigus externarum partium in morbis acutis, malum.</i>	425.
<i>presertim si interiora inflammata sint.</i>	426.
<i>Frigus extremorum in forti ventris dolore, malum.</i>	475.
<i>Frigoris , & caloris in corpore mutationes longitudinem</i>	
<i>morbi significant .</i>	529.
<i>Frigus partium externarum cum internarum ustione in fe-</i>	
<i>bribus, lethale .</i>	535.
<i>Furor, an, & quando significetur ex sanguine in mammis</i>	
<i>collecto .</i>	130.
<i>Furori si dysenteria, hydrops , aut mentis alienatio super-</i>	
<i>veniat, bonum ex Hippocrate .</i>	1432.

G

G Enitura . v. Semen .

<i>Gibbi ex asthmate, aut tussi facti ante pubertatem</i>	
<i>moriantur .</i>	389.
<i>Gravida mulieres, an, & quando purganda sint .</i>	103.
<i>Gravida quibus purgantibus evacuanda.</i>	104.
<i>Gravida an vomitoria ferre possint.</i>	104.
<i>Gravidam acuto morbo corripere lethale est.</i>	105.
<i>Graviditas comparatur aegritudini.</i>	106. 136. 143. 203.
<i>Gravida ex sanguinis missione abortum quandoque pa-</i>	
<i>tiuntur .</i>	107.
<i>Gravida alvi fluxu correpta abortui est obnoxia.</i>	115.
<i>Gravida ex repentina mammarum gracilescencia abor-</i>	
<i>tiunt .</i>	123.
<i>Graviditas an ex potione aquæ mulsæ deprehendi pos-</i>	
<i>sit .</i>	132.

Gra-

RERUM NOTABILIMUM.

<i>Gravida benè colorata marem, malè colorata fœmellam gestat ex Hippocrate. 135. an id verum.</i>	139. &c.
<i>Gravidæ erysipelas in utero factum, lethale.</i>	541.
<i>Gravidæ ex causâ externa gracilescentes, abortiunt.</i>	143.
<i>Gravidæ mediocriter carnosæ absque causa manifesta abortientes, uteri acetabula plena mucoris habent.</i>	147.
<i>Gravidis uteri os comprimitur.</i>	168.
<i>Gravidis cur quandoque menstrua fluant.</i>	169. 198.
<i>Gravidæ febribus prehensæ, vel abortiunt, vel difficulter pariunt.</i>	177.
<i>Gravidæ si menstruæ purgationes fiant, fœtus non est sanus.</i>	197.
<i>Graviditatis signum innoxia menstruorum cessatio.</i>	199.
<i>Graviditatis signa fallacia. 168. & quænam sint.</i>	203.
<i>Gravidæ tenesmus superveniens facit abortum.</i>	476.

H

H æmorrhagiam si sequatur convulsio, vel singultus malum.	7. 441.
<i>Hæmorrhagiæ cur frequentiores æstate.</i>	54.
<i>Hæmorrhagia calidis augetur.</i>	63.
<i>Hæmorrhagiam sistentia medicamenta.</i>	64.
<i>Hæmorrhagiam frigida sistunt. 82. sed non in pectore. 85.</i>	
<i>Hæmorrhagia narium iis quibus menstrua defecerunt, bonum.</i>	112.
<i>Hæmorrhagia narium securior, & quare.</i>	113.
<i>Hæmorrhagia affectis lac non exhibeatur.</i>	211. 219.
<i>Hæmorrhagiam largam si desipientia insequatur, malum.</i>	
<i>pag.</i>	441.
<i>Hæmorrhagia si mediocris sit salutaris esse potest.</i>	442.
<i>Hæmorrhagia à forti in ulceribus pulsu, malum.</i>	465.
<i>Hæmorhoides Nephriticis, & Melancholicis supervenientes, bonum.</i>	277.
<i>Hæmorhoides à quamplurimis morbis præservant.</i>	279.
Si	

I N D E X

<i>Si sponte superveniant .</i>	280.
<i>Hæmorrhoidum una nisi servetur hydrops , vel tabes im-</i> <i>minet .</i>	281.
<i>Hæmorrhoides quo consilio claudi possint.</i>	282.
<i>Hæmorrhoides insanientibus supervenientes, bonum.</i>	319.
<i>Hæmorrhoides quomodo à Varicibus differant.</i>	320.
<i>Hepatis inflammatio singultum parit ex Hippocrate .</i>	185.
<i>187. & malum est .</i>	459.
<i>Hepatis vulnera quando lethalia .</i>	299.301.
<i>Hepar durum Ictericis malum .</i>	380.
<i>Hepar suppuratum si aduratur , pus purum fluens, bonum,</i> <i>si verò qualis amurca, lethale .</i>	513.
<i>Hepatis dolor febre superveniente solvitur .</i>	520.
<i>Hepar aqua plenum si in omentum eruperit, lethale.</i>	522.
<i>Herpetes calidis tractandi.</i>	80.
<i>Hirudinum appositio an gravidis conveniat .</i>	109.
<i>Hirudinum appositio non semper tuto administratur.</i>	280.
<i>Horror à sudore non bonum. 431. v. Rigor .</i>	
<i>Horrorem tollit vinum .</i>	524.
<i>Humores omnes possunt ex partibus internis transmitti, &</i> <i>contra .</i>	331.
<i>Humida corpora fame tractanda .</i>	527.
<i>Hydropicorum ulcera difficulter sanantur. 269. & quare .</i> <i>pag.</i>	270.
<i>Hydrops imminet a diuturnis sanato hæmorrhoidibus nisi</i> <i>una servetur .</i>	28.
<i>Hydrops alvi fluxu tolli potest. 287. & quænam hydropis</i> <i>species .</i>	288.
<i>Hydropicorum aquæ quomodo possint ad ventrem ferri. 288.</i>	
<i>Hydropicorum aquæ per vias urinae quoque excerni possunt. 290.</i>	
<i>Hydropici secti , si aqua universim fluxerit , moriuntur .</i> <i>336. & quare ,</i>	337.
<i>Hydropicis tussis superveniens , malum.</i>	364.515.
<i>Hydrope vel licentiâ corripiuntur lienosi , si diuturnâ dy-</i> <i>senteria affecti fuerint .</i>	382.
<i>Hy-</i>	

RERUM NOTABILIMUM.

<i>Hydrops furori superveniens, an bonum.</i>	432.
<i>Hydrops Hepatis.</i>	523.
<i>Hydrops a pituita alba.</i>	535.
<i>Hypercatbarsim si convulsio, vel singultus insequatur, malum.</i>	10.507.
<i>Hypochondriorum dolores absque inflammatione, febre superveniente solvuntur.</i>	374.
<i>Hypochondriorum dolor quotuplex.</i>	374.
<i>Hystericæ quænam dicendæ sint,</i>	118.

I

I cterici non admodum ventosi fiunt ex Hippocrate.	246
Icteri causa & species.	ibid.
Ictericis si hepar fiat durum, malum.	380.
Ignis sanat, quæ ferrum non sanat.	537.
Ignis in morbis tum externis tum internis curandis vis.	pag. 539.542.
Ignis origo unde.	539.541.
Ignis ope chalybis, & silicis quis primus inventor.	542.
Ileos urinæ stillicidio superveniens lethalis, nisi febris præbenderit.	384.
Ileum si vomitus, singultus, desipientia, vel convulsio insequatur, malum.	442.
Inappetentia in longis morbis, malum.	435.
Inflammationes an frigidis tractandæ.	83.
Inflammatiō Uteri periculosissima.	142.
Inflammationes catharticis non sunt tractandæ.	295.
Inflammationes internæ si frigore externarum partium copulentur, lethales.	426.
Infantibus varices, vel hemorrhoides supervenientes bonum.	319.
Insaniæ nomen quid hoc loco veniat.	319. v. Delirium.
Intestinorum, præsertim tenuium ulcera, & vulcera lethalia, & quare.	299.303.328.
	Inte-

I N D E X

<i>Intestina gracilia discissa non coalescunt.</i>	303.328.
<i>Ischiade diuturnâ affectis cruris tabes, & claudicatio, luxato articulo imminet.</i>	423.
<i>Ischias ustione curatur.</i>	423.424.
<i>Ischnophonia quid.</i>	357.

L

L <i>Ac in mammis fœminæ non gravidæ, nec puerperæ signum est defectus menstruorum.</i>	127.
<i>Lac quandoque in viris observatum.</i>	128.
<i>Lactis materia quænam.</i>	129.212.
<i>Lac multum è mammis effluens fœtum imbecillum significat.</i>	170.
<i>Lactis agrotantibus exhibendi canon.</i>	201.
<i>Lac ambigui valdè est usus.</i>	201.
<i>Lac ex butyrosa, caseosa, & serosa constat substantia.</i>	213.
<i>Lac Antiquis familiarissimum fuit. 212.213. & quare innoxium.</i>	215.
<i>Lac licèt temperatæ naturæ, magna cum præmeditatione exhibendum, & quare.</i>	214.
<i>Lac acidi quid in se continet.</i>	216.
<i>Lac caput dolentibus nocet.</i>	211.215.
<i>Lac nocet febricitantibus, & hypochondriacis.</i>	211.217.
<i>Lac nocet siticulosis, & biliosis dejectionibus affectis, cum febre.</i>	211.218.
<i>Lac nocet cùm sanguis multus effluxerit.</i>	211.219.
<i>Lac tabidis conducit. 211.219. & quando.</i>	221.&c.
<i>Lactis species, & quænam præferenda.</i>	222.
<i>Lac confert quacumque ex ratione consumptis.</i>	211.224.
<i>Lactis in ventriculo coagulationem quæ prohibeant.</i>	224.
<i>Lateralis morbus in quonam à pleuritide differat.</i>	29.
<i>Leucoplegmatia detenti forti alvi fluxu superveniente liberantur.</i>	478.
<i>Lienis vulnera lethalia non semper sunt.</i>	302.
<i>Lie-</i>	

RERUM NOTABILIVM.

<i>Lienosi si dysenteria diuturna corripiantur, in hydroperem aut lenteriam incidunt, & moriuntur.</i>	382.
<i>Lienosis dysenteria superveniens bonum.</i>	395.
<i>Lienteria abortum parere potest.</i>	116.
<i>Lienteria diuturnæ ructus acidus superveniens, bonū.</i>	249.
<i>Lienteria quid, ejusque causæ.</i>	250.
<i>Lienteria, vel hydrope corripuntur lienosi, si diuturna dysenteria affecti fuerint.</i>	382.
<i>Lienteria à dysenteria.</i>	535.
<i>Linamentum quid significet apud Hippocratem.</i>	157.
<i>Lingua incontinens quid apud Hippocratem.</i>	503.504.
<i>Lippientem alvi profluvio corripit, bonum.</i>	296.
<i>Lippitudo quid.</i>	296.
<i>Livor carnis osse agrotante, malum.</i>	427.

M

M <i>Acies gravidarum abortus causa, & quando.</i>	143. &c.
M <i>Mammariū repentina gracilescencia abortum significat.</i>	123.173.
<i>Mammæ dextræ, vel sinistræ gracilescencia maris, vel fœmellæ abortum an significet.</i>	125.
<i>In Mammis sanguis collectus an furorem significet.</i>	130.
<i>Mammis si cucurbitula apponatur quammaxima, menstrua cohibentur.</i>	163.
<i>Mammarum cum utero consensus detectus.</i>	167. per arterias, & nervos.
<i>Mammarum soliditas fœtus sanitatem significat, & contra.</i>	170.
<i>Mammarum durities à soliditate diversa.</i>	172.175.
<i>Mania . v. Furor.</i>	
<i>Mediocritas in cunctis laudabilis.</i>	180.
<i>Melancholia laborantibus hæmorrhoides supervenientes, bonum.</i>	277.
<i>Melancholia quid, & variæ ejus species.</i>	277.278.

I N D E X

- Melancholia significatur ex timore ex mœstitia diuturnis .* 323.324.
- Melancholici sunt sæpenumerò ingenio valentes , & quare .* 326.327.
- Melancholici morbi quæ mala portendant .* 417.
- Melancholici quomodò deprehendantur ex Hippocrate.* 503.
- Melicraton quid.* 133.
- Menstruæ purgationes quibus suffitibus promoveantur .* pag. 100.&c.
- Menstruæ purgationes possunt vomitum sanguineum sistere, & quando.* 110.
- Menstruæ purgationes corpus universum repurgant.* 112.
- Menstruis deficientibus sanguis ex naribus fluens , bonum .* 112. vel ex alia quoque parte. 114.
- Menstruorum purgationum vitia , quomodo sint corrigenda .* 120.&c.
- Menstruorum defectus lac quandoque in mammis abundare facit. 127. & quibus casibus .* 128.
- Menstrua cohibentur cucurbitula maxima in mammis apposta .* 163.
- Menstruorum expurgatio quot modis ledatur. 163.eorumque causæ.* 164.&c.
- Menstruorum immodicū fluxum sistentia medicamēta.* 168.
- Menstrua cur quandoque gravidis fluant. 169.198.204.*
- Menstruorum nimius fluxus an nomine fluxus muliebris sumi possit .* 179.
- Menstruis largè, & parcè fluentibus morbi fiunt . 180. & quinam .* 182.
- Menstruorum quænam ab Hippocrate assignetur quantitas .* 183.
- Menstruæ purgationis tempus universale.* 184.
- Menstruæ purgationes ad longum quandoque tempus suppressæ absque notabili noxa, imò absque impedimento conceptionis .* 183.200.204.
- Menstruæ purgationes si gravida accidunt , fœtus non est sanus*

R E R U M N O T A B I L I U M.

<i>Sanus, & quomodo verum sit.</i>	197.
<i>Menstruus sanguis unde fluat.</i>	198.
<i>Menstruorum innoxia cessatio, conceptionis signum.</i>	199.
<i>Menstruorum suppressio quam mala producere possit, & quomodo.</i>	201.
<i>Menstruus sanguis ex arteriis uteri fluit.</i>	201.
<i>Menstruis purgationibus bruta carent, quod & quibusdam foeminis quoque accidit.</i>	204.
<i>Menstruorum suppressio, vel vitium, mulieres podagræ obnoxias reddit, ex Hippocrate.</i>	344. & c.
<i>Mesenterii glandulae quandoque tuberculis indolentibus afficiuntur,</i>	470.
<i>Mæstitia diuturna atram bilem significat.</i>	323.
<i>Mogilalia quid.</i>	357.
<i>Morbi omnes ulcus sunt, vel ulceris conditionem referunt ex Hippocrate,</i>	440.
<i>Morbi medicamentis non sanati, ferro sanantur.</i>	537.
<i>Mulier podagra non laborat nisi menstrua defecerint ex Hippocrate.</i>	344.
<i>Mulieres nostri temporis non ex intemperantia tantum Podagræ subjiciuntur, ut de suo tempore dicebat Seneca.</i>	346.
<i>Mulieres vetulae cur pilos in mento progignant, & supercilia proluxiora.</i>	364.
<i>Mulier an ambidextera non fiat.</i>	509. & c.
<i>Muliebrium nomine quid apud Hippocratem.</i>	101.
<i>Muti fiunt homines ex cerebro concusso.</i>	526.

N

N <i>Ares natura humidiores minus integram sanitatem designant.</i>	255.
<i>Nausea in longis morbis, malum.</i>	435.
<i>Nephritide laborantibus hæmorrhoides supervenientes, bonum.</i>	277.

I N D E X

<i>Nephritidis nomine quid hîc intelligatur.</i>	278.
<i>Nervi resecti minus periculi afferunt quàm puncti.</i>	6.313.
<i>Nervi puncti & cæsi an coalescant.</i>	313.477.
<i>Nix pectori inimica.</i>	85.
<i>Nutritionis opus à parte sanguinis glutinosa perficitur.</i>	309.

O

O <i>Besæ fœminæ non concipiunt, & quare.</i>	151.
<i>Obesæ fœminæ quâ curandæ, ut fœcundæ evadant.</i>	
pag.	153.154.
<i>Obesi citiùs intereunt.</i>	257.
<i>Obstupeſcentia à capitis ictu malum.</i>	451.
<i>Oculorum dolores aliæque affectiones qui curentur.</i>	352.514
<i>Oculis quæ noceant.</i>	356.
<i>Oculi in ſomno non benè clauſi quid ſignificent.</i>	407. huiusq;
<i>rei cauſa.</i>	408. &c.
<i>Oculorum rubor à vomitu malum.</i>	429.
<i>Odoræ res mulieribus obſunt.</i>	100. ſed non ſemper.
	193. &c.
<i>Odoræ particulæ quomodò poſſint ex utero ad nares pervadere.</i>	191. &c.
<i>Oedematis nomine quid apud Veteres.</i>	226.
<i>Omenti immoderata pinguedo ſterilitatis cauſa eſſe poteſt.</i>	
pag.	151.152.177.
<i>Omentum extra abdomen eductum putreſcit.</i>	422.
<i>Ophthalmia quid ejuſq; ſpecies.</i>	296.
<i>Oſcitationem tollit vinum, & quomodo illa fiat.</i>	524.
<i>Oſſibus fractis calida conducunt, frigida nocent.</i>	78.
<i>Oſſa fracta an, & quomodò coaleſcant.</i>	306. &c. 477.
<i>Oſſa quomodò nutriantur.</i>	310.
<i>Oſſium callus quomodo generetur.</i>	311.
<i>Oſſis vitium ulceris curationem impedire ſolet.</i>	387.
<i>Oſſe agrotante caro livida, malum,</i>	427.
<i>Oſſis nudationem eryſipelas inſequens, malum.</i>	462.
<i>Oſſis abſceſſus à corruptione.</i>	536.
	Pal-

RERUM NOTABILIMUM.

P.

P Alpebræ dormientibus incommiffæ quid portendant, 407. ejusq; rei causa .	408. &c.
Paracentesis quid, & quibus morbis administretur.	336.
Paracentesis uſtione an ſeſtione inſtituenda.	337.
Partium corporis diſtinctio in Spermaticas , & Sanguineas vana à recentioribus Anatomicis reputatur .	60.
Partus ſternutatione promovetur.	119.
Partum promoventia medicamenta .	120.
Peripneumonia quomodò ab Angina fiat ;	33.
Peripneumonia affecto alvi fluxus ſuperveniens, malum . pag.	293.
Peripneumonia, & Pleuritidis ſedes.	293.
Peripneumonia à Pleuritide, malum.	444.
Peripneumoniam ſi Phrenitis inſequatur, malum .	447.
Phalacri qui propriè dicantur.	363.
Phlebotomia v. Venæ ſectio .	
Phrenitis à Peripneumonia, malum.	447.
Phthiſis quid. 220. v. Tabes .	
Phthiſicis an, & quando lac conveniat.	221. 223.
Phthiſis purum ſputum inſequitur .	457.
Pilule ad diſtillationes reprimendas :	502.
Pituita inter Ventrículum, & Diaphragma contenta, ſi ver- tatur in veſicam, ſolvitur morbus .	521.
Pleuritis in quatuordecim diebus non repurgata ad ſuppu- rationem tendit. 27. & tabem.	31. 45.
Pleuritidis exquiſitæ proceſſus.	27. 28.
Pleuritis, & morbus Lateralis in quonam differant:	29.
Pleuritidis expurgatio quibus promoveatur .	30.
Pleuritici ſuppurati quandonam in Tabem tranſeunt.	45.
Pleuriticorum apoſtoma quibus ſignis deprehendatur ruptū jam eſſe .	47.
Pleuritico alvi fluxus ſupervenient, malum.	293.
	Pleu-

I N D E X

<i>Ructus acidus à pleuritide præservat.</i>	359.
<i>Raptiones è dorso ad cubitum descendentes venæ-sectio solvit.</i>	321.

S

S <i>Anguinis fluxus. v. Hemorrhagia.</i>	
<i>Sanguis spumofus è pulmonibus educitur.</i>	40.
<i>Sanguis sputo ejectus è venis an ex arteriis educatur.</i>	42.
<i>Sanguinis missio. v. Venæ-sectio.</i>	
<i>Sanguinis vomitus menstruis erumpentibus solvitur, & quando.</i>	110.
<i>Sanguis in mammis collectus furorem an significet.</i>	130.
<i>Sanguis non ad conceptionem, sed ad nutritionem fœtus concucurrit.</i>	145.
<i>Sanguinem fluentem sistentia medicamenta.</i>	168.
<i>Sanguinis motus venæ-sectione acceleratur.</i>	238.
<i>Sanguinearum partium prima generatio.</i>	308.
<i>Sanguis in ventrem effusus suppuratur.</i>	315.
<i>Sanguinis sputum puris sputum insequens, malum.</i>	454.
<i>Sanguinis sputi differentia.</i>	455. 41.
<i>Sanguinis sputum, in mulieribus præsertim, nonnumquam innoxium.</i>	456.
<i>Sanguinis sputum in pleuritide cur bonum.</i>	457.
<i>Sanguinis vomitus prognosticum & curatio.</i>	495. &c. 498.
<i>Sanguinis vomitus sine febre salutaris, non contra ex Hippocrate, & quare.</i>	495. 497.
<i>Sanguinis vomitus ex disrupto Aneurismate letalis.</i>	500.
<i>Sanguinis vomitus tabem, & puris purgationem parit.</i>	536.
<i>Sanguinem supra ferri, an semper malum sit.</i>	496.
<i>Sanguis in ventriculo extravasatus grumescens, quibus dissolvatur.</i>	499.
<i>Secundinarum educitio sternutatorio promovetur.</i>	159.
<i>Secundinæ quot sint, & quando educendæ.</i>	160.
<i>Seminis masculiei conditiones, ut fœcundum sit.</i>	208. &c.

Semen

RERUM NOTABILIMUM.

<i>Semen utrumq; ex Lucretio mutua actione consentaneum reddi potest.</i>	209.
<i>Semen naturâ humidius minus integram sanitatem designat.</i>	255.
<i>Senes à morbis renum, & vesicæ difficulter liberantur.</i>	264.
<i>Singultus hæmorrhagiæ superveniens, malum.</i>	7.
<i>Singultus ad ventriculum an ad diaphragma referendus.</i>	9.
<i>Singultus nimiam purgationem insequens malum.</i>	10.507.
<i>Singultus ex hepate inflammato. 185. & quare. 187. malum est.</i>	459.
<i>Singultus causa, & sedes.</i>	187.285.429.
<i>Singultum sternutatio superveniens solvit.</i>	284.
<i>Singultus an fiat inanitione, & repletione.</i>	371.373.
<i>Singultus quomodo à vomitu differat.</i>	373.
<i>Singultus à vomitu, malum.</i>	429.
<i>Singultus ab Ileio malum.</i>	442.
<i>Sitientes noctu an bibere debeant.</i>	96.&c.
<i>Sitis naturalis, & morbosæ causæ.</i>	96.
<i>Sitis sedes pulmo ex Platone.</i>	97.
<i>Sitis somno quandoq; sedatur.</i>	98.
<i>Siticulosis lac nocet.</i>	211.218.
<i>Sol ignis moles est.</i>	540.541.
<i>Somno sitis quandoq; sedatur.</i>	98.
<i>Somnus modum excedens, malum.</i>	535.
<i>Sopor ab ebrietate convulsionem, & mortem facit.</i>	11.&c.
<i>Sopor à lactis acidi usu, mephitis &c.</i>	12.
<i>Spadones qui dicantur.</i>	340.341.
<i>Spermaticarum, ac sanguinearum partium prima generatio.</i>	307.&c.
<i>Sphacelari quid sit apud Hippocratem.</i>	516.
<i>Spina ventosa an frigidis tractanda.</i>	87.
<i>Spumosa dejectiones pituitam è capite delabentem significat.</i>	480.
<i>pag.</i>	481.
<i>Spuma quomodo generetur.</i>	37.
<i>Sputi graveolentia tabidis lethalis.</i>	

I N D E X

<i>Sputum sanguinis quot modis accidere possit, & eorumdem signa.</i>	41. 455. v. Sanguis.
<i>Sterilitas cur quandoq; ab obesitate . 151. & quomodo curetur .</i>	153. & c.
<i>Steriles viri qua industria reddantur fœcundi.</i>	154.
<i>Sterilitas mulieris quo pacto explorari possit juxta Hippocratem.</i>	188. 192.
<i>Sterilitas quibus remediis tolli possit.</i>	192.
<i>Sternutationis in fœminis juvamenta.</i>	117. & c.
<i>Sternutatio partum promovet.</i>	119.
<i>Sternutatio secundinas promovet.</i>	159.
<i>Sternutationem quam excitent.</i>	119. 162.
<i>Sternutatio promovetur à natura, sed non sine vi causæ morbosæ ex Galeno.</i>	161.
<i>Sternutatio iterata in pestilenti constitutione lethalis.</i>	162.
<i>Sternutatio superveniens singultum tollit.</i>	284.
<i>Sternutatio quomodo fiat.</i>	284. 518.
<i>Stranguria v. Urinæ stillicidium .</i>	
<i>Strigmenta in urina quid significant .</i>	532.
<i>Sudor morientibus iis accidit, qui cutim laxam habent, non iis qui siccam.</i>	245.
<i>Sudorem si horror insequatur, non bonum.</i>	431.
<i>Sudor multus semper fluens corporis repletiones significat .</i>	529.
<i>Suffitus aromatum muliebria ducit.</i>	99. & c.
<i>Suppurati quinam dicantur .</i>	336.
<i>Suppuratio non conspicua fit, vel ex puris, vel ex loci crassitie.</i>	377.
<i>Suppurationum internarum signa.</i>	378.
<i>Suspiria luctuosa in morbis acutis cum febre conjunctis mala .</i>	414.
<i>Synceræ dejectiones v. Dejectiones, Alvi fluxus</i>	
<i>Synovia quid .</i>	342.

RERUM NOTABILIVM.

T

- T** Abes fit præcipuè à decimo octavo ad trigesimum quintum annum. 31.
- Tabidis sputi malus odor, & capillorum defluvium, lethale, pag. 37. 39.
- Tabidis alvi profluvium lethale. 39. 44. 457.
- Tabidi evadunt in pleuritici suppurati, qui quadraginta diebus non purgantur. 45.
- Tabidis lac convenit. 211. & quando 220. 221. 223.
- Tabidi quinam dicantur. 219.
- Tabes imminet à diuturnis sanato hæmorrhoidibus, nisi una servetur. 281.
- Tabes dorsalis quænam. 351.
- Tabes sanguinis vomitum insequitur. 536.
- Tenesmus abortum parere potest. 116. 476.
- Tetano correpti in quatuor diebus pereunt. 20.
- Tetani natura, & causa. 20. 21.
- Tetano correptis quæ conferant. 22.
- Tetanus frigide perfusione sanatur, & quando. 69.
- Tetanus ab æstibus fortibus, malum. 448.
- Thlasia, & Thladia, qui. 340.
- Thlibia qui dicantur. 340.
- Timor diuturnus atram bilem denotat. 323.
- Traulosis, & Trauli quid. 356. 357.
- Tremores in febribus ardentibus delirio solvuntur. 332.
- Tremoris causa, & quomodo ardentibus febribus accidere possit. 334. v. Horror, Rigor.
- Tuberculi interni ruptione quæ insequatur. 439. v. Abscessus.
- Tubercula, & dolores articulorum ex febre, cibum pleniorē significant. 530.
- Tumores quinam frigidā sunt tractandi. 87.
- Tumores in ulceribus apparentes, mox evanescentes, quid portendant. 225.

I N D E X

- Tumores subito evanescentes quæ mala inducere possint*,
 pag. 228. 230.
Tumores si vulneribus, & ulceribus magnis non accidant,
 malum. 231.
Tumores molles vulneribus supervenientes boni, crudi verò
 mali. 234.
Tumores in partibus internis sæpè fiunt, præcipuè in morbis
 acutis. 439. V. Abscessus.
Tusses frigidis excitantur. 85.
Tussis hydropicis superveniens, malum. 364. 515.
Tussiculosi si gibbi fiant ante pubertatem, moriuntur. 389.

V

- V**arices insanientibus supervenientes, bonum, 319.
Varices quomodo ab hæmorrhoidibus differant. 320.
Varices magnæ calvis non fiunt. 362.
Varices magnæ calvis supervenientes calvitium tollunt, ex
Hippocrate. 362.
Venarum in missione sanguinis vanus selectus. 108.
Venæ-sectio abortum efficere potest. 107. & quando. 108.
Venæ frontis sectio dolente postica capitis parte profuit. 236.
Venæ-sectio revulsoria, & derivatoria post detectam san-
guinis circulationem exularunt. 237.
Venæ-sectione sanguinis, motus acceleratur. 238.
Venæ-sectio solvit ruptiones ex dorso ad cubitum descenden-
tes. 321.
Venæ-sectio in luxationibus, fracturis, & contusionibus locū
non habet. 322.
Venæ-sectio an oculorum affectionibus conferre possit.
 pag. 354. 514.
Venæ-sectio an urinæ difficultatem tollat. 366.
Venæ-sectio an locum habeat in morbis urinæ. 367.
Venæ-sectio quibus, & quo anni tempore ad præservatio-
nem conveniat. 391. 521.
 Venæ-

RERUM NOTABILIMUM.

<i>Vena-sectio an stranguriam, & dysuriam sanet.</i>	515.
<i>Veneris usus moderatus.</i>	1349.
<i>Veneris usu pueri ad podagram disponuntur, & quare</i> <i>pag.</i>	349.350.
<i>Veneris usu articuli labefactantur, & quare.</i>	350.
<i>Ventris dolor diuturnus in suppurationem tendit.</i>	467.
<i>Ventris dolorem si partium extremarum frigus comitetur,</i> <i>malum.</i>	475.
<i>Ventriculi vulnus lethalis.</i>	298:304.
<i>Vere quibus convenient purgationes, & vena-sectiones ad</i> <i>præservandum.</i>	391.
<i>Vermiculi in pustulis pruritus causa.</i>	274.
<i>Vesica, & renum vitia in senioribus difficulter sanantur.</i> <i>pag.</i>	264. & quare 266.
<i>Vesica discissa insanabilis, ex Hippocrate.</i>	298.303.
<i>Vesicæ morbi quomodo deprehendantur.</i>	503.
<i>Vesicæ excrementa corporis statum significant.</i>	536.
<i>Vigiliam convulsio, vel desipientia insequens, malum.</i>	460.
<i>Vigilia modum excedens, malum.</i>	535.
<i>Vini immoderate poti præternaturales effectus.</i>	13, & c.
<i>Vini potio an remedium oculis esse possit.</i>	353.514.
<i>Vini multam potationem rigor, & desipientia insequens,</i> <i>malum.</i>	437.
<i>Vini potio an stranguriam, & dysuriam sanet.</i>	515.
<i>Vinum anxietudinem, oscitationem, & horrorem tollit.</i> <i>pag.</i>	524.
<i>Ulcus an convulsionem lethalem inferre possit.</i>	6.
<i>Ulceræ ex frigidorum admotione malè se habent.</i>	64.
<i>Ulceribus si tumores fiant, mox dispareant, quid indicetur.</i> <i>pag.</i>	225.
<i>Ulceribus magnis nisi tumores accidant, malum.</i>	231.
<i>Ulceræ circumglabra quænam sint, & cur mala.</i>	260. quomodo curanda.
<i>Ulceræ hydropicorum difficulter sanantur.</i>	269. & quare.
	270.

Ulceræ

I N D E X

- Ulcera cerebri, cordis, vesicæ, præcordiorum, tenuium intestinorum, ventriculi, jecoris, lethalia.* 298.
- Ulcera annua, & diuturna cum ossis vitio complicantur.* 387.
- Ulcus sunt, vel ulceris conditionem sapiunt omnes morbi ex Hippocrate, & quare.* 440.
- Ulcerum fortes pulsationes sanguinis profluvium insequens, malum.* 465.
- Volaticum erysipelas quid.* 448.
- Volvulus. v. Ileos.*
- Vomitoria an gravidis exhiberi possint.* 104.
- Vomitùs sanguineus ex menstruorum eruptione sistitur, & quando.* 110.
- Vomitùs superveniens alvi fluxu longo laboranti, bonum.* pag. 291.
- Vomitùs quomodò differt à singultu.* 373.
- Vomitùs biliosus insequitur cerebri vulnus, contusionem, puncturam, &c. 400. & quare.* 401. 402. &c.
- Vomitum si singultus, & oculorum rubor insequatur, malum.* 429.
- Vomitùs si ileum comitetur, malum.* 442.
- Vomitùs sanguinis prognosticum, & curatio.* 495. 498.
- Urinæ stillicidium ex inflammatione recti intestini, uteri, & renibus purulentis. 185. non tamen perpetuò.* 187.
- Urinæ difficultatem an venæ-sectio curet.* 366.
- Urinæ stillicidio Ileos superveniens, lethalis, nisi febris prehendat.* 384.
- Urinæ cum sedimento crasso in febribus longam ægritudinem significant.* 483.
- Urinæ cum bilioso & tenui sedimento, acutum morbum significant.* 485.
- Urinæ divulsæ turbationem fortem in corpore denotant.* 488.
- Urinarum bullæ morbum renalem, & longum significant.* pag. 490.
- Urinæ pingues renum dolorem, & morbum acutum denotant.*

RERUM NOTABILIMUM:

<i>tant.</i>	491i
Urinarum pinguium causa.	492.493.
Urinæ stillicidium an vini potio, & venæ-sectio solvat.	515.
Urinæ difficultas an vini potione, & venæ-sectione curetur.	515.
Urinæ vias petere potest pituita inter ventriculum, & septum transversum contenta.	521.
Urinæ sedimenta quid significant.	531.
Urinæ sedimenta strigmenta referētia quid significant.	532.
Utero-gerentes. v. Gravidæ.	
Uterinæ affectiones quænam dicuntur.	118.
Uterus sternutatione expurgari potest.	118.
Uteri erysipelas in gravida, lethale .141. atque etiam in non gravida.	ibid.
Uteri inflammatio valdè periculosa.	142.
Uterus graviditatis tempore crassescit.	144.
Uteri acetabula mucoris plena sunt causa abortûs.	147.
Uteri acetabula quæ.	148.
Uterus in coxam vergens si suppuretur, necesse est linamentum fieri, quomodò intelligatur.	155.
Uterus loco-moveri nequit.	156.
Uteri cum mammis consensus detectus. 167. per arterias, & nervos.	173.
Uteri os gravidis comprimitur.	168.
Uteri cum vicinis partibus consensus.	176.
Uteri os durum illius compressionem denotat.	176.
Uteri densitas, vel raritas non confert ad conceptionem.	188
Uterus pluribus arteriis quàm venis est refertus, & quare.	201.
Uterus valdè frigidus, humidus, ficcus, & calidus ineptus est ad conceptionem.	205.
Uterus spissus quinam dicatur.	205 & c.
Uteri sæcundi conditiones, & signa.	207.
Vulnera lethales convulsiones parere possunt.	5.
Vulneribus tumores si accidant, & mox evanescant, quid signi-	signi-

I N D E X

<i>significetur .</i>	226.
<i>Vulneribus fortibus nisi tumores accidant, malum.</i>	231.
<i>Vulnera prava quæ dicantur potissimum.</i>	232.
<i>Vulneribus tumores molles supervenientes, boni, crudi vero, mali .</i>	234.
<i>Vulnera vesicæ, cerebri, cordis, præcordiorum, tenuium, intestinorum, ventriculi, jecoris, lethalia .</i>	298.
<i>Vulnera quænam sint lethalia .</i>	302. 305.
<i>Vulneribus internorum viscerum rigores supervenientes malum significant .</i>	305.
<i>Vulnera convulsio, aut tetanus insequens an malum esse scripserit Hippocrates .</i>	448.
<i>Vulnera capitis quandoque minus periculosa, quàm ejusdem ictus, & contusio .</i>	452.
<i>Vulnerum fortes pulsationes hæmorrhagia insequens, malum .</i>	465.

F I N I S.

ERRATA.	CORRIGE .
<p><i>Pag. Vers.</i></p> <p>7. 2. operationis</p> <p>16. 29. quariduum</p> <p>38. 27. contagine</p> <p>40. 9. succedunt</p> <p>101. 24. Commentaribus</p> <p>109. 3. vituperanda ?</p> <p>131. 16. hystericis retentis</p> <p>162. 16. torrefacti</p> <p>259. 26. illam</p> <p>291. 2. pro-fluvio</p> <p>375. 7. fundus</p> <p>386. 22. Ileum febrim</p>	<p>operationes</p> <p>quatrimum</p> <p>contagione</p> <p>secedunt .</p> <p>Commentatoribus</p> <p>vituperanda .</p> <p>hystericis, retentis</p> <p>etiam torrefacti -</p> <p>nauseam .</p> <p>profluvio .</p> <p>fundum .</p> <p>Ileum, febrim .</p>

